

SCI-CONF.COM.UA

**SCIENTIFIC PROGRESS:
INNOVATIONS, ACHIEVEMENTS
AND PROSPECTS**

**PROCEEDINGS OF I INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
OCTOBER 9-11, 2022**

**MUNICH
2022**

SCIENTIFIC PROGRESS: INNOVATIONS, ACHIEVEMENTS AND PROSPECTS

Proceedings of I International Scientific and Practical Conference

Munich, Germany

9-11 October 2022

Munich, Germany

2022

UDC 001.1

The 1st International scientific and practical conference “Scientific progress: innovations, achievements and prospects” (October 9-11, 2022) MDPC Publishing, Munich, Germany. 2022. 559 p.

ISBN 978-3-954753-04-8

The recommended citation for this publication is:

Ivanov I. Analysis of the phaunistic composition of Ukraine // Scientific progress: innovations, achievements and prospects. Proceedings of the 1st International scientific and practical conference. MDPC Publishing. Munich, Germany. 2022. Pp. 21-27. URL: <https://sci-conf.com.ua/i-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-scientific-progress-innovations-achievements-and-prospects-9-11-10-2022-myunhen-nimechchina-arhiv/>.

Editor

Komarytskyy M.L.

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine, Russia and from neighbouring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

e-mail: munich@sci-conf.com.ua

homepage: <https://sci-conf.com.ua>

©2022 Scientific Publishing Center “Sci-conf.com.ua” ®

©2022 MDPC Publishing ®

©2022 Authors of the articles

TABLE OF CONTENTS

AGRICULTURAL SCIENCES

1. *Ищенко Т. А., Попова О. П., Ищенко С. Л.* 13
МІНЛИВІСТЬ ВИСОТИ РОСЛИН ТА ПЛОЩІ
ФОТОСИНТЕТИЧНОЇ ПОВЕРХНІ ЛИСТКІВ СОРГО
ЦУКРОВОГО ЗАЛЕЖНО ВІД СОРТУ
2. *Пітера В. О., Отченашко В. В.* 17
ВПЛИВ ДРІЖДЖОВОГО ЕКСТРАКТУ (*SACCHAROMYCES
CEREVISIAE*) НА ЖИВУ МАСУ ТА ПОКАЗНИКИ РОСТУ
МОЛОДНЯКУ ПЕРЕПЕЛІВ
3. *Пітера Л. В., Отченашко В. В.* 20
СОНЯШНИКОВИЙ БІЛКОВИЙ КОНЦЕНТРАТ ЯК
АЛЬТЕРНАТИВНА БІЛКОВА ДОБАВКА ДО РАЦІОНУ
МОЛОДНЯКУ ПЕРЕПЕЛІВ
4. *Шапакидзе Е. Д.* 23
СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ТЕХНИЧЕСКИЕ СРЕДСТВА В
САДОВОДСТВЕ

MEDICAL SCIENCES

5. *Chorna V. V., Anhelska V. Yu., Makhnyuk V. V., Larchenko I. V.,
Makhniuk V. M.* 29
TELEMEDICAL ASSISTANCE OF MENTAL HEALTH CENTERS
OF HEALTH CARE INSTITUTIONS
6. *Sednieva L., Sniga Ya., Marchenko A., Viun T.* 37
FEATURES OF THE CNS INFLUENCE OF NEW BIRTH ON
APHID TOXOPLASM INFECTIONS
7. *Volodina A. D., Malyk N. V.* 40
MEDICAL PREVENTION OF CARDIOVASCULAR DISEASES IN
PATIENTS WITH DIABETES MELLITUS
8. *Бабаджанова Ф. А., Рахимова А., Хусниддинова Д., Панжиева У.* 43
К ВОПРОСУ ОБ УСТОЙЧИВОСТИ ОСНОВНЫХ
ФИЗИОЛОГИЧЕСКИХ ФУНКЦИЙ ПОДЖЕЛУДОЧНОЙ
ЖЕЛЕЗЫ
9. *Гаургова М. А.* 52
ВПЛИВ ДИСБАЛАНСУ ГОРМОНУ КОРТИЗОЛУ НА ФОНІ
ГОСТРОГО СТРЕСУ В РОЗВИТКУ СЕРЦЕВО-СУДИННОЇ
ПАТОЛОГІЇ
10. *Каримов Журабек Сунатуллоевич* 56
СОВРЕМЕННЫЙ ВЗГЛЯД НА АСПЕКТЫ СЕНСОНЕВРАЛЬНОЙ
ТУГОУХОСТИ
11. *Коваленко Н. І., Вовк О. О., Новікова І. В.* 63
АНАЛІЗ АНТИБИОТИКОРЕЗИСТЕНТНОСТІ МІКРОБІОТИ,
ВИДІЛЕНОЇ ВІД ХВОРИХ НА ФАРИНГІТИ

12. *Ковальова О. М., Шапкін В. Є., Цимбал І. М., Каратай А. В.* 67
 ПЕРСОНІФІКОВАНЕ ЛІКУВАННЯ АРТЕРІАЛЬНОЇ
 ГІПЕРТЕНЗІЇ У ХВОРИХ СТАРШИХ ВІКОВИХ ГРУП
13. *Косілова О. Ю., Калінін Д. Е.* 70
 ВПЛИВ ЗМІНИ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ НА
 ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН ЛЮДИНИ
14. *Нікітенко Р. П., Косован В. М., Воротинцева К. О.* 73
 ОБГРУНТУВАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ ВИЯВЛЕННЯ
 СИГНАЛЬНИХ ЛІМФОВУЗЛІВ ПРИ РАКУ ПРЯМОЇ КИШКИ
15. *Павленко В. О., Шутєєва Т. М., Насонкіна О. Ю.* 76
 ПІДГОТОВКА ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ ДО
 ФІЗИЧНОГО НАВАНТАЖЕННЯ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ
 ПОТРЕБАМИ
16. *Розуменко В. Д., Дащаківський А. В.* 82
 ХІРУРГІЧНЕ ЛІКУВАННЯ ВНУТРІШНЬОМОЗКОВИХ ПУХЛИН
 ВЕЛИКОГО МОЗКУ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ЛАЗЕРНИХ І
 НЕЙРОНАВІГАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
17. *Симоненко Г. Г.* 85
 ВИПАДОК ПОВТОРНОГО ІШЕМІЧНОГО ІНСУЛЬТУ НА ФОНІ
 COVID-19
18. *Тернопол Ю. О., Косілова О. Ю.* 89
 ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ В УМОВАХ НАВЧАННЯ
19. *Юрко К. В., Соломенник Г. О., Винокурова О. М.,* 91
Коваленко А. О., Базилєва Ю. Г.
 ПОРУШЕННЯ З БОКУ НЕРВОВОЇ СИСТЕМИ ЯК НАСЛІДОК
 ПЕРЕНЕСЕНОЇ COVID-19 В ОСІБ МОЛОДОГО ВІКУ

PHARMACEUTICAL SCIENCES

20. *Давтян Л. Л., Крамаренко М. О.* 95
 МЕТОДИ СТАНДАРТИЗАЦІЇ, ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ТА
 МЕДИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОДУКТІВ БДЖІЛЬНИЦТВА

CHEMICAL SCIENCES

21. *Denysenko A. M., Yatsenko S. Yu., Cheropkina R. I.* 99
 ON THE WAY TO RAW MATERIALS INDEPENDENCE
22. *Zinchenko R., Matvuyeva O.* 104
 EFFECT OF MAGNETIC FIELD ON ENVIRONMENTAL AND
 PHYSICO-CHEMICAL PROPERTIES OF HYDROCARBON FUEL

TECHNICAL SCIENCES

23. *Kyrpota F. V., Khalimonov Ya. I.* 109
 THE METHOD OF SELECTING THE TYPE OF WIRELESS DATA
 TRANSMISSION IN COMPLEX CONDITIONS

24. *Liashenko O., Kyryichuk D., Nesteruk I.* 115
DESIGN AND DEVELOPMENT OF THE DATABASE OF THE
MOBILE SOFTWARE "KHERSON BOMB SHELTERS"
25. *Голодюк Г. І., Гургула Н. М.* 118
ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ТА ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ
ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ МИТНОГО КОНТРОЛЮ
26. *Дубчак Л. О., Зюбрецька І. В.* 122
НЕЧІТКА ЛОГІКА В СИСТЕМАХ ВИБОРУ ВИДУ
СТРАХУВАННЯ
27. *Оберська Н. В., Мицишин І. В.* 125
ВИХРОВІ СТРУМИ ТА ОБЛАСТІ ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ
28. *Осаул О. І., Авксент`єва А. П.* 130
ПОВІТРЯНИЙ ЕЛЕКТРОГЕНЕРАТОР НАПІВЗАКРИТОГО
ТИПУ
29. *Терещук О. В., Добуляк Л. П.* 134
ПРОГНОЗУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ СПОРТИВНИХ МАТЧІВ ЗА
ДОПОМОГОЮ МАШИННОГО НАВЧАННЯ
30. *Топчій Н. В.* 140
АКРЕДИТАЦІЯ ВИПРОБУВАЛЬНИХ ЛАБОРАТОРІЙ

PHYSICAL AND MATHEMATICAL SCIENCES

31. *Акперли Р. С.* 147
РАСПРОСТРАНЕНИЕ ВОЛН В ЖИДКОСТИ, ПРОТЕКАЮЩЕЙ
В УПРУГОЙ ТРУБКЕ С УЧЕТОМ ВЯЗКО – УПРУГОГО ТРЕНИЯ
ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ
32. *Козуб П. А., Мірошніченко Н. М., Лук'янова В. А., Сирова Г. О.,
Козуб С. М.* 150
МАТЕМАТИЧНА МОДЕЛЬ ЕНТАЛЬПІЇ УТВОРЕННЯ
КОНДЕНСОВАНИХ РЕЧОВИН З ВИКОРИСТАННЯМ СЕРЕДНІХ
МОЛЬНИХ ОБ'ЄМІВ ЕЛЕМЕНТІВ

ARCHITECTURE

33. *Forouzandeh Ghojehbeiglou Nikrouz* 157
EFFECTIVE ANALYSIS AND SELECTION OF THE
BUILDING ENVELOPE SUITABLE FOR A COLD CLIMATE
(CASE STUDY: ARDABIL CITY, IRAN)

PEDAGOGICAL SCIENCES

34. *Bebykh V. V.* 166
MULTIMEDIA CONTENT AS BASIC COMPONENT OF
PROFESSIONAL ENGLISH TRAINING MODEL IN DISTANCE
LEARNING
35. *Melnik A. O.* 172
FORMATION OF BODY FUNCTIONS BY MEANS OF HEALTH
SYSTEMS

36.	<i>Атаманчук П. С., Атаманчук В. П.</i> ДИДАКТИЧНИЙ МЕХАНІЗМ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ТА ЯКОСТІ НАВЧАННЯ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ	177
37.	<i>Бойко О. Ю.</i> ПЕДАГОГІЧНІ НАСЛІДКИ ВІРТУАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ПІДЛІТКІВ	185
38.	<i>Ващенко Л. С.</i> ВИКОРИСТАННЯ ПРАКТИЧНИХ РОБІТ З БІОЛОГІЇ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	190
39.	<i>Волчукова В. М., Гун Цзін</i> СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ ХОРЕОГРАФІЧНО-ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЗДОБУВАЧІВ ПЕРШОГО «БАКАЛАВРСЬКОГО» РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ НАРОДНО- СЦЕНІЧНОГО ТАНЦЮ»	194
40.	<i>Грянник Д. О.</i> УПРАВЛІННЯ ІНКЛЮЗИВНИМ НАВЧАННЯМ У ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	200
41.	<i>Загородня А. А.</i> СОЦІАЛЬНО-АНТРОПОЛОГІЧНІ ІДЕЇ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ СТОЛІТТЯ) ЯК ОСНОВА НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ	204
42.	<i>Комарук З. В., Науменко М. О.</i> ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНО-ХОРОВОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	208
43.	<i>Крамаренко А. М., Горбачова К. С.</i> ВАРІАТИВНІСТЬ ТЕСТОВОГО КОНТРОЛЮ НА УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ	213
44.	<i>Крамаренко А. М., Іванова Г. М.</i> РОЗВИТОК ТВОРЧИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»	218
45.	<i>Крамаренко А. М., Міщенко М. О.</i> АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА	221
46.	<i>Крамаренко А. М., Тубова Т. О.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»	225
47.	<i>Купрас В. В., Мандзюк Л. П.</i> КОРЕКЦІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ МУЗИЧНО-РИТМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СПЕЦІАЛЬНІЙ ШКОЛІ ДЛЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ	232

48.	Куцин Е. К. ЗАСТОСУВАННЯ ЛІКУВАЛЬНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ МУЗИКОТЕРАПІЇ В РОБОТІ ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА	240
49.	Никифоров А. М., Гулей О. В., Щигло Н. І., Януш А. В., Гаценко М. Ю. ВИХОВНИЙ АСПЕКТ У РОБОТІ ЗІ ШКОЛЯРАМИ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА НА ЗАСАДАХ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО	243
50.	Павлик О. А., Соколова Н. В. ПРАКТИКА ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН-ЗАСТОСУНКІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	247
51.	Павлик О. А., Шляпець О. М. ДИНАМІКА РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ 3 КЛАСУ (КОНТРОЛЬНИЙ ЕТАП ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ)	253
52.	Попова Л. М. ПРИНЦИПИ ТРАНСВЕРСАЛЬНОСТІ ЯК КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА	261
53.	Рябик В. В., Хас М. М. ДИТЯЧИЙ КОЛЕКТИВ ЯК УМОВА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДИТИНИ	268
54.	Ступак Д. Є., Петрук М. Д., Іщенко І. А. СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СЛУЖБИ ОХОРОНИ ПРАЦІ	273
PSYCHOLOGICAL SCIENCES		
55.	Акиф Алигусейн оглы Кулиев, Эльмира Рустам кызы Юзбашева ОДИНОЧЕСТВО. КЛАССИФІКАЦІЯ Й ТИПИ	279
56.	Бондаревич С. М., Котляр Л. І., Чендарогло С. В., Мала Д. О., Бельченко К. С. ПРОБЛЕМА ПРОПАГАНДИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	287
57.	Голівець Ю. А., Карсканова С. В. ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ОСОБИСТІСНИХ СТРАХІВ ПЕРІОДУ РОСПОВСЮДЖЕННЯ COVID-19	292
58.	Горбачова О. Ю., Мірошник З. М., Сошина Ю. М. СТРАХ ЯК ДЖЕРЕЛО ВНУТРІШНЬОЇ ВИГОДИ “Я”	298
59.	Кабічкіна Ю. О. ВЗАЄМОЗВ’ЯЗОК ІНДИВІДУАЛЬНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРАЦІВНИКІВ З ЇХ ПРОФЕСІЙНОЮ УСПІШНІСТЮ	303
60.	Калінкіна К. О., Кузнєцов М. А. ЕМОЦІЙНІ ЧИННИКИ САМОТНОСТІ ЛЮДИНИ	308

61. **Коваленко О. І.** 312
ЕМОЦІЙНА ЗАЛЕЖНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ЯК ПРОБЛЕМА
СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ
62. **Малихіна С., Пріснякова Л. М.** 317
ОСОБЛИВОСТІ РОЛЬОВИХ СПОДІВАНЬ ТА ВИМОГ У ШЛЮБИ
В ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД СТАЖУ СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ
63. **Пріснякова Л. М., Недбайло М.** 322
ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ АТМОСФЕРИ СУЧАСНОЇ
УКРАЇНСЬКОЇ СІМ'Ї І СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН
64. **Ткачук Т. Л., Каримова Х. К.** 327
ОСОБЕННОСТИ ПСИХИЧЕСКОГО СОСТОЯНИЯ ВЗРОСЛЫХ,
ПЕРЕЖИВАЮЩИХ УТРАТУ

SOCIOLOGICAL SCIENCES

65. **Тагиева Гюльнара Адиль кызы** 331
ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПОЛИТИКА АЗЕРБАЙДЖАНА В
ОБЛАСТИ КУЛЬТУРЫ И ИСКУССТВА

JOURNALISM

66. **Бездіжа А. А., Трофимчук Н. Є.** 334
КОНЦЕПЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВИДАВНИЦТВА «ШКОЛА»
67. **Вишневська Г. Б., Буда О. В.** 339
СУЧАСНІ ХРИСТІЯНСЬКІ ПЕРІОДИЧНІ ВИДАННЯ ДЛЯ
ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ
68. **Кирилова О. В., Захаріна К. В.** 345
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР У СИСТЕМІ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

ART

69. **Мигович М. С.** 349
АНАЛІТИКА ВОКАЛЬНИХ ТЕХНІК БЕЛТІНГ, ТВАНГ, ГРОУЛ,
ШТРОБАС ТА ПРИЙОМИ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ
70. **Одаренко О. Є.** 356
ОСОБЛИВОСТІ ВІДОБРАЖЕННЯ БАЛЕТМЕЙСТЕРАМИ ТЕМИ
ПРОБУДЖЕННЯ СВІДОМОСТІ ЛЮДИНИ В
ХОРЕОГРАФІЧНОМУ МИСТЕЦТВІ
71. **Паньок Т. В., Олефір Ю. В.** 362
ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙНЯТТЯ КОЛЬОРУ В ЖИВОПИСІ
72. **Полюга В. В.** 368
ФЕНОМЕНОЛОГІЯ МУЗИЧНОГО ОБРАЗУ ТА ОСНОВИ
МУЗИЧНОГО СПРИЙМАННЯ
73. **Сергієнко С. Б.** 377
ВИРАЖАЛЬНІСТЬ ПРИМІТИВІЗМУ ЯК ХУДОЖНЬО-
СТИЛІСТИЧНОГО ПРИЙОМУ ТРАКТУВАННЯ
ЗОБРАЖУВАНОВОГО: АСПЕКТИ ІНТЕГРОВАНОСТІ З
ДЕКОРАТИВНИМ МАЛЯРСТВОМ

74. *Тищенко О. М., Цюань Яньі* 384
КЛАСИЧНИЙ КИТАЙСЬКИЙ ТАНЕЦЬ: ЙОГО ЗАРОДЖЕННЯ
ТА РОЗВИТОК

75. *Тонкошкур К. І., Волчукова В. М.* 390
ЗАСОБИ ВІДОБРАЖЕННЯ БАЛЕТМЕЙСТЕРАМИ
К. СТЮАРТОМ ТА Р. ПОКЛІТАРУ ТЕМИ ЛЮДСЬКИХ ГРІХІВ
«ЗАЗДРОСТІ» ТА «ЧЕСТОЛЮБСТВА» У ХОРЕОГРАФІЧНИХ
ТВОРАХ

HISTORICAL SCIENCES

76. *Brehunets N. S.* 397
CREATION AND IMPLEMENTATION OF THE MOODLE
PLATFORM IN THE EDUCATION SPACE OF UKRAINE IN THE
CONDITIONS OF THE PANDEMIC COVID-19 AND FULL-SCALE
RUSSIAN AGGRESSION

77. *Kangarlinskaya G., Sultanova R.* 404
THE ARMENIAN-AZERBAIJANI CONFLICT IS ON THE AGENDA
OF THE ORGANIZATION OF ISLAMIC COOPERATION

CULTUROLOGY

78. *Gorenko L. I.* 410
PRIORITIES OF SCIENTIFIC RESEARCH OF COMMUNICATIVE
CONCEPTS IN THE FIELD OF ACTING

79. *Nedin L. N.* 417
STAGE SKILLS AS THE BASIS OF PROFESSIONAL TRAINING:
NATIONAL TRADITIONS, INNOVATION, PERSPECTIVES

80. *Караєва І. С.* 425
КУЛЬТУРОЛОГІЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ ФЕНОМЕНУ НУДЬГИ В
ФІЛОСОФСЬКОМУ РОМАНІ О. ГАКСЛІ «БЛАЗНІВСЬКИЙ
ТАНОК» (ДО 100-РІЧЧЯ РОМАНУ)

POLITICAL SCIENCES

81. *Denega V. B.* 430
OPTIMIZATION OF LOCAL GOVERNMENT BODIES
COMPETENCIES IN UKRAINE

82. *Grigol Giorgadze* 437
GEOPOLITICAL SIGNIFICANCE OF THE BLACK SEA BASIN:
SECURITY ISSUES AND PROSPECTS FOR COOPERATION

83. *Бринюк К. В.* 444
ГЕНДЕРНИЙ ВИМІР КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ

PHILOLOGICAL SCIENCES

84. *Dziubina O. I., Tatarovska O. V., Dudok R. I., Borakovskyy L.* 449
WAYS OF FORMING NEOLOGISMS IN FOOD INDUSTRY

85. *Zaitseva O. Yu.* 455
THEORETICAL ISSUES OF THE SEMANTICS OF WORDS IN THE SCIENTIFIC AND TECHNICAL DISCOURSE TEXTS
86. *Атаманчук К. М.* 459
ОСОБЛИВОСТІ СЛОВЕСНОГО НАГОЛОСУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ
87. *Крячко В. І., Шарейко В. Р.* 464
ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКОЇ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ
88. *Рябокінь Н. О., Данилюк Л. В., Пашко С. В., Торба О. А.* 468
СОЦІО- ТА ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ ФАКТОРИ ВІДТВОРЕННЯ АНГЛОМОВНИХ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ
89. *Швачич К. С.* 474
ЕЛЕКТРОННІ ЗАСОБИ КОМУНІКАЦІЇ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

PHILOSOPHICAL SCIENCES

90. *Кислий А. О.* 482
РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ХРИСТИЯНСЬКОГО ПРОСВІТНИЦТВА У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

ECONOMIC SCIENCES

91. *Hrazhevska N., Chyhyrynskyi A.* 487
THE ROLE OF DIGITAL ECOSYSTEMS IN THE SPHERE OF PUBLIC SERVICES
92. *Беркова О. П., Жежкун Я. В.* 494
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ БРЕНДУ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ
93. *Ганза А., Варламова І. С.* 500
ОСОБЛИВОСТІ ДОКУМЕНТАЛЬНОГО ОФОРМЛЕННЯ РОЗРАХУНКІВ З ОПЛАТИ ПРАЦІ
94. *Прохорова М. Е.* 503
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО РИНКУ ДЕРИВАТИВІВ
95. *Савченко М. В., Свінцицька Л. О.* 509
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ МЕХАНІЗМУ АНТИКРИЗОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ АГРОПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ
96. *Ткаченко В. І.* 515
ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ
97. *Урікова О. М., Коваль І. М.* 521
ДОСЛІДЖЕННЯ ЗМІН У БЮДЖЕТНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВІЙНИ

98. *Шевців Л. Ю., Сенишин Б. Б.* 528
РОЛЬ КРИПТОВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ В СИСТЕМІ
ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ
ШЛЯХОМ

LEGAL SCIENCES

99. *Глушко А. С., Телійчук В. Г.* 535
ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАТИВНО
РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ ПРИ ВИЯВЛЕННІ ОСІБ ЯКІ МОЖУТЬ
ВЧИНЯТИ КОРИСЛИВО-НАСИЛЬНИЦЬКІ ЗЛОЧИНИ
100. *Гулям У. Х.* 541
ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ
ЛЮДИНИ ЯК МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ
ДЕРЖАВ
101. *Комісарчук Ю. А., Черевко В. В.* 545
ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В
УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ
102. *Сиводєд І. С.* 550
ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ ТА
ПРОКУРОРІВ З ПІДРОЗДІЛАМИ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ,
ГРОМАДСЬКИМИ ОБ'ЄДНАННЯМИ ТА ЗАСОБАМИ МАСОВОЇ
ІНФОРМАЦІЇ ТА ІНОЗЕМНИМИ ДЕРЖАВАМИ
103. *Юр'єв Д. С., Антипова А. К.* 556
ЗЛОВЖИВАННЯ ПОВНОВАЖЕННЯМИ ОСІБ, ЯКІ НАДАЮТЬ
ПУБЛІЧНІ ПОСЛУГИ

AGRICULTURAL SCIENCES

МІНЛИВІСТЬ ВИСОТИ РОСЛИН ТА ПЛОЩІ ФОТОСИНТЕТИЧНОЇ ПОВЕРХНІ ЛИСТКІВ СОРГО ЦУКРОВОГО ЗАЛЕЖНО ВІД СОРТУ

Іщенко Тетяна Анатоліївна

учитель фізики Гімназії №25

Полтавської міської ради,

Попова Оксана Павлівна

здобувачка ступеня доктора філософії

кафедри селекції, насінництва і генетики

Полтавський державний аграрний університет

Іщенко Софія Леонідівна

учениця 11 – Б класу КЗ Полтавська

загальноосвітня школа I – III ступенів №26

Полтавської міської ради Полтавської області

Вступ. На даний час зменшення енергетичної залежності України та підвищення добробуту населення є надзвичайно важливими питаннями, оскільки раціональне використання енергоресурсів обумовлює економічний розвиток держави. У зв'язку з аграрною спрямованістю нашої країни та з урахуванням наявності земель, не придатних до вирощування сільськогосподарських культур, виникає потреба до вирощування на них енергетичних культур [1]. Це дозволить отримати додатковий альтернативний рослинний ресурс, залучити його до використання у паливо-енергетичному комплексі, зменшити використання традиційних видів непоновлюваних джерел енергії та поліпшити екологію довкілля [2, 3]. Для досягнення даної мети та задля збільшення виходу біомаси необхідно всебічно вивчати енергетичні культури (в т.ч. і сорго цукрове) як з агротехнічної, так і з біологічної точки зору. На даний час ряд дослідників продовжують вивчати соргові культури: Л. І. Сторожик, О. І. Ганженко, Г. К. Дремлюка, М. С. Калашник, Н. А. Шепеля,

Д. Б. Рахметов, та ін. [4-6].

Мета роботи. Визначити мінливість висоти рослин та площі фотосинтетичної поверхні листків сорго цукрового залежно від сортового складу.

Матеріали і методи. У ході проведення експерименту були застосовані: загальнонаукові методи та спеціальні методи, а також лабораторний та польовий. Статистичний аналіз результатів досліджень здійснено із використанням комп'ютерного забезпечення та графічного відображення даних у досліді. Наші дослідження були направлені на вивчення сорго цукрового залежно від сортового складу та мінливості біометричних показників рослин. Матеріалом для дослідження є сорти сорго цукрового: Гулівер, Довіста, Зубр, Су, Цукрове 1.

Результати дослідження. Сорго цукрове – це типова однорічна рослина трав'янистої форми, наявна тільки яра форма. За зовнішнім виглядом рослини сорго цукрового схожі на просо – за своїм суцвіттям (яке називається волоть). Але на противагу просовим, рослини сорго цукрового формують досить великі гладкі, прямостоячі стебла із заповненою паренхімою, висота яких досягає до 3 метрів. Сорго цукрове здатне формувати листки довголанцетної форми завдовжки до одного метра, але вузькі до 6–7 см, інколи 10 см [7].

У загальному, у розрізі двох років проведення експерименту, та у середньому за роки було встановлено, що приріст рослин у висоту за усіма сортами сорго цукрового суттєво відрізнявся. Встановлено, що найінтенсивніший приріст рослин усіх сортів сорго цукрового відбувається у період від виходу в трубку і аж до фази цвітіння. У період досягання насіння відмічено суттєве зменшення лінійного приросту у висоту рослин сорго цукрового. Варіювання висоти рослин (довжини стебла) за досліджуваними сортами сорго цукрового було від 209,8 до 241,2 см. Найбільшу висоту рослин забезпечує сорт сорго цукрового Гулівер (241,2 см). Значно меншим цей показник був у сортів: Цукрове, Довіста, Зубр і Су, відповідно – 225,1 см, 213,3 см; 209,8 см і 214,5 см за НІР₀₅ 7,4 (рис. 1).

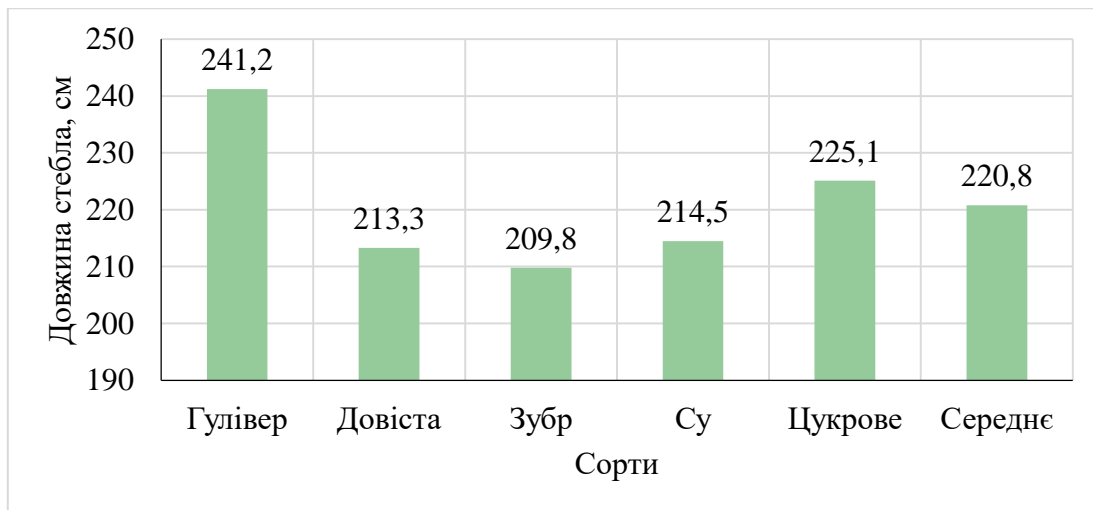

Рис.1. Динаміка приросту лінійної висоти рослин, та на час закінчення вегетації у сортів сорго цукрового, 2021-2022 рр.

Встановлено, що висота стеблостою та його облиствленість обумовили певну площу листкової фотосинтезуючої поверхні рослинного агроценозу, яка за сортами сорго цукрового змінювалася у межах – від 2,05 до 2,48 тис. см² (рис.2).

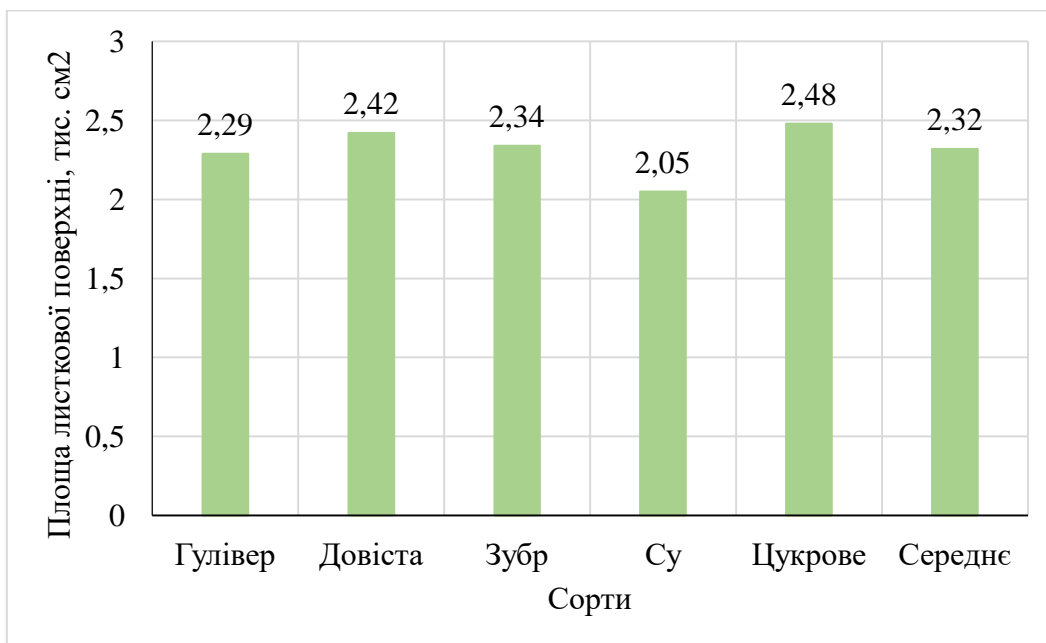

Рис. 2. Площа листкової поверхні сортів сорго цукрового, 2021-2022 рр.

З-поміж сортів сорго цукрового, що вивчалися, найбільшу фотосинтетичну поверхню листкового фітоценозу формував сорт Цукрове – 2,48 тис. см² та сорт Довіста – 2,42 тис. см² за НІР₀₅ 0,06. Меншим, але на високому рівні цей показник був у сорту Зубр (2,34 тис. см²), у інших сортів – суттєво меншим.

Висновок. Отже, найбільшу висоту рослин забезпечують сорти Гулівер та Цукрове, значно менше сорт Довіста, Зубр і Су. Найінтенсивніший приріст рослин усіх сортів сорго цукрового відбувається у період від виходу в трубку і до фази цвітіння. Найбільшу фотосинтетичну поверхню листкового фітоценозу формує сорт Цукрове та Довіста.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кулик М. І., Падалка В. В. Розвиток біоенергетики на основі рослинного енергетичного ресурсу (на прикладі Полтавської області). *Управління стратегіями випереджаючого інноваційного розвитку: монографія* / за ред. к.е.н., доцента Н. С. Ілляшенко. Суми : Триторія, 2020. С. 109–118.
2. Гументик М. Я., Бондар В. С. Цукроносні культури як сировина для виробництва етанолу. *Журнал Цукрові буряки*. 2006. № 6. С. 20–21.
3. Kulyk M. I., Kurylo V. L., Kalinichenko O. V., Galytska M. A. Plant energy resources: agroecological, economic and energy aspects. *Monograf*. 2019. 119 p.
4. Ганженко О. М., Герасименко Л. А., Іванова О. Г. Вплив елементів технології вирощування цукрового сорго на енергетичну продуктивність. *Цукрові буряки*. 2015. №4. С. 17–19.
5. Сторожик Л. І., Музика О. В. Особливості формування продуктивності гібридів сорго цукрового залежно від впливу агротехнічних факторів: ширини міжрядь, густоти посівів та обробки регулятором росту. *Вивчення та охорона сортів рослин*. 2019. Vol. 15, № 2. С. 171-181.
6. Курило В. Л., Рахметов Д. Б., Кулик М. І. Біологічні особливості та потенціал урожайності енергетичних культур родини тонконогових в умовах України. *Вісник Полтавської державної аграрної академії*. 2018. Вип.. С.11–17.
7. Попова О. П., Кулик М. І. Біологічні особливості й врожайність біомаси сорго цукрового залежно від сортименту та елементів технології вирощування. *Формування нової парадигми розвитку агропромислового сектору в XXI столітті: колективна монографія* : у 2 ч. Ч. 2 / відп. за випуск О. В. Аверчев. Львів-Торунь : Ліга-Прес, 2021. С. 461–508.

СОНЯШНИКОВИЙ БІЛКОВИЙ КОНЦЕНТРАТ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНА БІЛКОВА ДОБАВКА ДО РАЦІОНУ МОЛОДНЯКУ ПЕРЕПЕЛІВ

Пітера Лілія Володимирівна,
здобувач наукового ступеня доктора філософії, асистент
Отченашко Володимир Віталійович,
д. с.-г. н., професор, начальник науково-дослідної частини
Національний університет
біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна

Вступ. Соняшниковий білковий концентрат – перспективна білкова добавка альтернативного походження, яка є побічним продуктом виробництва соняшnikової олії. Оскільки Україна є світовим лідером у виробництві соняшnikової олії, а її продукти переробки не використовуються у харчовій промисловості, вивчення впливу даної добавки на ріст та продуктивні показники птиці обумовлює актуальність даного експерименту.

Ціль роботи. Виявлення впливу різних рівнів соняшnikового білкового концентрату на живу масу, абсолютні, середньодобові та відносні прирости у молодняку перепелів, а також встановлення оптимального рівня введення соняшnikового концентрату до комбикормів.

Матеріали та методи. Науково-господарський дослід проводився в навчально-науково-виробничій лабораторії технологій виробництва продукції птахівництва Національного університету біоресурсів і природокористування України на молодняку перепелів м'ясного напрямку продуктивності. Для експерименту в добовому віці методом груп-аналогів було сформовано 4 групи (контрольна і три дослідні) по 100 голів птиці у кожній. Всі групи перепелів утримувалися в однакових умовах в одноярусних клітках, де температурний та світловий режими, вологість повітря, фронт годівлі та напування відповідали рекомендованим нормам (СОУ 01.24-37-537:2006). Годівля відбувалася розсипними повнораціонними комбикормами відповідно до схеми досліду (табл. 1).

Схема науково-господарського досліджу

Група	Поголів'я перепелів на початок досліджу, голів	Особливості годівлі
Контрольна	100	Базовий комбікорм (БК)
1 – дослідна	100	ДК* (5 % соняшникового білкового концентрату)
2 – дослідна	100	ДК (10 % соняшникового білкового концентрату)
3 – дослідна	100	ДК(15 % соняшникового білкового концентрату)

Примітки: * ДК – дослідний комбікорм

Годівлю молодняку проводили у два періоди: з 1 по 21 добу (перший період) та з 22 по 35 добу (другий період). Зважування молодняку проводили у 1, 7, 14, 21, 28 та 35-денному віці.

Результати та обговорення. Упродовж всього періоду досліджень при вивченні дії різних рівнів соняшникового білкового концентрату, були виявлені деякі відмінності у живій масі молодняку перепелів (рис. 1.). Найвищі показники живої маси на 35 день досліджу спостерігалися у перепелів другої дослідної групи (292,402 г), найнижчі – у контролі (284,6), де концентрат не використовувався. В цілому, було помічено, що додавання даної протеїнової добавки позитивно впливає на підвищення живої маси молодняку. Експериментальні дослідження на молодняку перепелів доводять, що застосування соняшникового білкового концентрату у складі повнораціонних комбікормів за рахунок повної або часткової заміни макухи і шроту соєвого, шроту соняшникового та рибного борошна є доцільним. Згодовування комбікормів із рівнями соняшникового білкового концентрату від 5 до 15 % сприяє збільшенню живої маси, абсолютних та середньодобових приростів від 1,2 до 2,7 %.

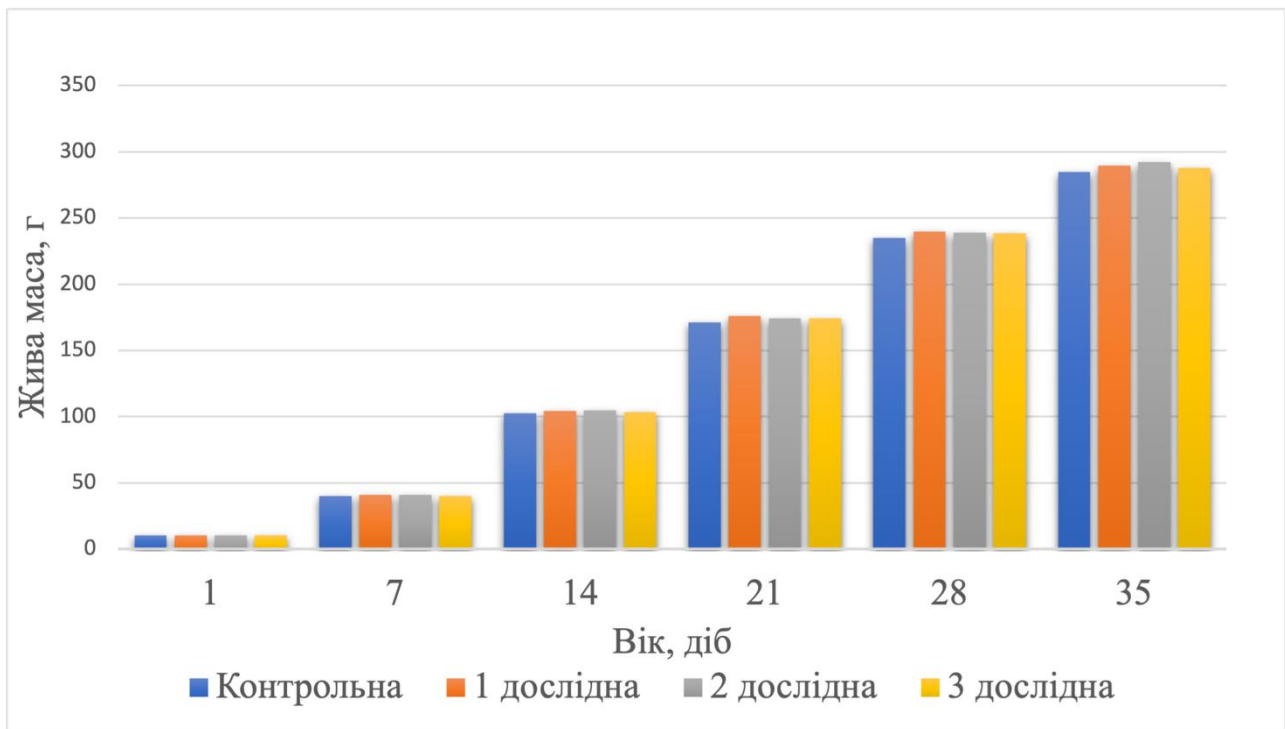

Рис. 1. Характеристика живої маси молодняку перепелів

Висновки. Найвищі значення показників вагового росту піддослідного молодняку перепелів простежувалися за уведення до складу комбікорму 10 % соняшникового білкового концентрату, що може вважатися оптимальним рівнем. Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні показників забою перепелів, дослідженні впливу згодовування соняшникового білкового концентрату на фізіолого-біохімічні показники організму птахів.

**ВПЛИВ ДРІЖДЖОВОГО ЕКСТРАКТУ
(SACCHAROMYCES CEREVISIAE) НА ЖИВУ МАСУ ТА ПОКАЗНИКИ
РОСТУ МОЛОДНЯКУ ПЕРЕПЕЛІВ**

Пітера Владислав Олександрович,
здобувач наукового ступеня доктора філософії, асистент
Отченашко Володимир Віталійович,
д. с.-г. н., професор, начальник науково-дослідної частини
Національний університет
біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна

Вступ. У організмі перепеленят одразу після вилуплення є достатня кількість жовтку, завдяки якому вони можуть бути забезпечені деякими поживними речовинами впродовж 3-5 діб. Разом з тим, неповноцінність та незбалансованість комбікормів для молодняку птиці може призводити до помітних витрат фізичних сил та поживних речовин, що не сприяє росту та розвитку пташенят, а також їхньої травної системи. Така годівля у подальшому призведе до різноманітних захворювань, що може значною мірою зменшити виживаність та збільшить вартість вирощування такого молодняку.

Одним із шляхів вирішення вказаної проблеми є використання у їх годівлі екстракту дріжджів (*Saccharomyces cerevisiae*), який є перспективною смако-ароматичною білковою добавкою, завдяки якій комбікорм є більш привабливим за ароматичними та смаковими показниками для молодняку перепелів, а також є джерелом нуклеотидів, які стимулюють ріст організму.

Ціль роботи. Це дослідження мало на меті порівняти показники росту та продуктивності молодняку перепелів за використання у їх годівлі різних рівнів дріжджового екстракту.

Матеріали та методи. Експериментальні дослідження було проведено у навчально-науково-виробничій лабораторії технологій виробництва продукції птахівництва Національного університету біоресурсів і природокористування України на молодняку перепелів м'ясного напрямку продуктивності. Було

проведено науково-господарський дослід за методом груп-аналогів, тривалістю 35 діб, який було поділено на п'ять підперіодів тривалістю 7 діб кожний.

Для проведення експерименту в добовому віці було відібрано 400 перепелят породи Фенікс Золотистий, з яких за принципом аналогів було сформовано чотири групи по 100 голів у кожній – контрольну і три дослідних. Під час дослідження молодняк отримував двічі на добу розсипний повнораціонний комбікорм, який відрізнявся лише за рівнем дріжджового екстракту. Годівля молодняку поділялася на два підперіоди тривалістю 1-21 день та 22-35 діб. При цьому перша контрольна група отримувала базовий комбікорм (БК). Друга дослідна група – отримувала БК + 0,3 % дріжджового екстракту до комбікорму. Третя дослідна група отримувала БК + 0,5 % дріжджового екстракту. Четверта дослідна група отримувала БК+ 0,7 % дріжджового екстракту (*Saccharomyces cerevisiae*).

Ріст перепелят оцінювали за допомогою визначення таких зоотехнічних показників, як жива маса, середньодобові, абсолютні та відносні прирости. Зважування птиці проводили у віці 1, 7, 14, 21, 28 та 35 діб шляхом індивідуального зважування на вагах марки ВТД-ФД (F998-6ED) з точністю до 0,1г. Статистичні обрахунки отриманих даних здійснювали за загальноприйнятими формулами.

Результати та обговорення. Результати проведених досліджень свідчать, що використання у раціонах молодняку перепелів різних рівнів дріжджового екстракту впливало на їх живу масу та прирости. На 35 добу досліду найнижчий показник живої маси спостерігався у перепелів контрольної групи - 263,010 г, найвищий спостерігався у 1-й дослідній групі, де використовували дріжджовий екстракт у кількості 0,3 %. Перепели другої (272,408 г) і третьої (273,914 г) дослідних груп характеризувалися вищою живою масою, порівняно з контролем. Розрахунки абсолютних середньодобових та відносних приростів живої маси підтверджують тенденції, що виникли у зміні живої маси під впливом згодовування дріжджового екстракту.

У результаті аналізу зоотехнічних показників в цілому, встановлено, що

екстракт дріжджів (*Saccharomyces cerevisiae*) позитивно впливає на показники вирощування молодняку перепелів. Перепели всіх вікових груп перевершують ровесників контрольної групи за живою масою. З-поміж дослідних груп найкращі зоотехнічні показники було отримано в першій дослідній групі. Така тенденція дозволяє зробити висновок, що оптимальною нормою введення дріжджового екстракту до комбікормів для молодняку перепелів є 0,3 %.

Висновки.

1. Експериментально встановлено, що згодовування перепелам сухого екстракту дріжджів у складі комбікорму на рівні 0,3 % сприяло підвищенню живої маси перепелів на 13,76 г або 5,2 % ($p < 0,001$).

2. Додавання екстракту дріжджів на рівні 0,5 та 0,7 % сприяло збільшенню живої маси перепелів у діапазоні 3,5-4,1 % ($p < 0,05$).

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ТЕХНИЧЕСКИЕ СРЕДСТВА В САДОВОДСТВЕ

Шапакидзе Елгуджа Давидович,
Доктор технических наук, профессор
Академик Академии СХН Грузии

Введение. Наибольшие потери понесло садоводство в ходе реформы аграрного сектора Грузии. Общая площадь многолетних культур сократилась почти в четыре раза, а то, что осталось, технологии их производства до сих пор устарели и крайне неперспективны.

В регионе Средней Картли Грузии, где садоводство было наиболее развито, в настоящее время производится экстенсивное садоводство, что подразумевает низкую частоту насаждений, задержки периодов сбора продукции (урожайность на 6, 7 и 8 год), низкая урожайность (например, яблоки - урожай 10-15 т/га), высокие энергетические и трудовые затраты. Эксплуатация этих садов приводит к снижению эффективности отрасли и качества продукции. Важнейшей задачей работников сельского хозяйства региона является повышение эффективности насаждений и качества продукции, что достигается за счет внедрения интенсивных технологий в области садоводства, основными характеристиками которых являются плотность насаждений (более 1500 насаждений на 1,0 га), сокращенное время получения продукции (2-й и 3-й год после посадки), относительно низковысотные деревья.

Таким образом, плюсами интенсивного садоводства являются:

- ранняя товарная продукция;
- эффективное использование трудовых ресурсов и снижение трудозатрат;
- повышение урожайности и улучшение качества продукции;
- эффективное использование энергетических ресурсов в результате повышения плотности посадки насаждений;

Но здесь также следует отметить, что высокая стоимость интенсивного садоводства характерна для выращивания садов, которые будут сбалансированы при дальнейшей эксплуатации.

На сегодняшний день успешная реализация этих мероприятий практически невозможна без механизации технологических процессов в садоводстве, что становится одной из главных задач в возрождении и развитии отрасли. На современном этапе технология ухода за садом видоизменяется, что подразумевает использование современных технических средств. Так, например, обработка почвы, т.н. плантаж почвы, ранее использовавшейся при возделывании плодового сада, рекомендуется разрыхлять почву глубоко в полосу, где должен быть посажены фруктовые насаждения. Данная технология обработки почвы может быть реализована с помощью культиватора-глубокорыхлителя итальянской фирмы «Раньери», рабочий орган которой также вибрируется, что способствует качественному рыхлению нижних слоев почвы. После прохождения машины в зоне посадочной полосы, улучшаются почвенные условия для посадки саженцев, а процесс обработки почвы в целом, по сравнению с плантажом характеризуется небольшими энергетическими затратами.

Плодовые саженцы можно высаживать с помощью гидробуров, во время которых саженцы вручную распределяются для посадки и происходит уплотнение почвы вокруг саженцев на определенной глубине.

В этом направлении немецкая фирма “Clemenx” за последний период обработала посадочную машину плодовых деревьев RPM и “Easy Pant”. Во время работы машин вышеуказанной конструкции одновременно подготавливают почву к посадке, происходит посадка саженцев и уплотняют почву вокруг них. Глубина посадки до 35 см, расстояние между саженцами 35-205 см, шаг посадки можно регулировать с точностью до 5,0 см. Машина также оснащена устройством для укладки в почву труб капельного орошения. Производительность машины составляет 1200 – 1800 штук саженцев/ч. Одним из современных способов ухода за плодовыми деревьями является посев

сидератов в междурядии деревьев, которые потом скашивают, а скошенная масса измельчается и формируется в виде мульчи на поверхности почвы. Указанная технология удерживает влагу в почве, а также снижает энергетические затраты на обработку почвы. Фирма “Clemenx” предлагает посевную машину для вышеуказанной работы, которая агрегируется с ротационной и дисковой бороной, культиватором и другими машинами для обработки почвы.

Для работ по уходу почвы в междурядьях садов фирма “Ranieri” разрабатывает целый комплект машин, которые скашивают и измельчают травяную массу и рассеивают измельченную массу по всей ширине междурядья. Типы этих машин следующие -TRK, TRM, TRT, TRS. В случае посева сидератов в междурядьях садов почва обрабатывается только в ряду посадки почвенной полосы, что способствует удалению сорняков непосредственно в зоне растений и улучшает режимы аэрации и регулирования воды вокруг корневой системы саженцев. Производство таких типов машин началось в фирмах Франции, Италии, Германии, Голландии и других стран. Для подкормки корневой системы растений используются специальные машины, которые улучшают почвенно-посадочную систему; Так например, фирма “Ranieri” выпускает машины типа “IS”, которые, помимо вышеуказанной операции, могут также вносить минеральные удобрения в междурядьях.

Вредители и болезни негативно влияют на количество и качество продукции в садоводстве. В настоящее время существующие опрыскиватели и опыливатели характеризуются большим расходом ядовитых химических веществ, их распространением в незаболевших зонах, и что самое главное, они ухудшают экологическое состояние сада. Современные машины снижают затраты на рабочую жидкость или на ядовитый химический порошок на единицу площади, а их рабочие органы направляются в сторону конкретного растения, его стебля или листьев. Также фирмами Франции, Германии и Италии разрабатываются машины, распыляющие гербициды в междурядьях и в

рядах плодовых садов и которые характеризуются высокой степенью выполнения технологических операций.

Важное место в технологии садоводства занимает формирование плодовых деревьев, что также является одной из трудоемких операций. На сегодняшний день эта операция выполняется вручную, с помощью секатора. В развитых Европейских странах, где ручной труд чрезвычайно дорог, разрабатывается и предлагается к продаже ряд технических средств технологического процесса, осуществляющих контурную обрезку растений (плодовых деревьев), размещение деревянных веток на опорных проводах (в случае пальметических садов) и формирование кустов. Эти типы машин успешно работают в Германии, Франции, Италии и других странах.

После обрезки ветвей в междурядьях плодовых садов собирается большое количество массы веток разной длины, что препятствует проведению других операций в междурядьях.

Обрезанные ветки можно использовать в двух направлениях: 1. Когда ветки измельчаются специальной машиной и разбрасываются по поверхности почвы в виде мульчи, и 2. Когда измельченные ветки используются для изготовления строительных плит или других изделий. Для выполнения первого вида операций итальянские фирмы «TIERRE» и «I.ME. SA» производят навесные и прицепные высокопроизводительные измельчители дробильно-роторного типа.

Сбор плодов является более трудоемкой операцией, и особенно она сложна при сборе урожая семенных культур (вишни, черешни, персиков, абрикосов и т.д.). Операция сбора яблок и груш проста по сравнению с семенными культурами, но для поддержания качества продукции необходимо соблюдать календарные сроки.

Для этой цели вибрационный способ сбора урожая плодовых деревьев (стряхивание плодовых деревьев) является известной операцией, в ходе которой вокруг растения укладывается специальный холст, собирающий плоды, а вибратор, прикрепленный к стволу плодового дерева (с помощью

электропривода или двигателя внутреннего сгорания), встряхивает плодовые деревья, собирает плоды на холсте и помещает в специальную тару. Этот способ вместе с положительными сторонами отличается недостатками, такими как частичное или полное повреждение корневой системы растений, что в большинстве случаев приводит к высыханию плодового дерева.

Вопросы механизации сбора фруктов решены в ряде европейских стран, таких как Германия, Франция, Италия и др., где для этого используется механизированная платформа самоходной или тракторной тяги, оснащенная 2, 4 или 6 штук транспортеров, на которых располагаются собранные вручную фрукты; Из транспортера фрукты в неповрежденном виде переносятся в специальную тару, затем в автоматическом режиме упаковывается сама тара и передается на транспортные средства. Для сбора фруктов с высоких фруктовых деревьев, на платформе расставлены площадки разной высоты, соответственно обслуживающих их транспортерами.

Выводы. Для дальнейшего развития плодоводства в Грузии, помимо организационных, технологических и экономических факторов необходимо переоснащение отрасли современными техническими средствами и машинами, которые позволяют экономить энергетические, трудовые и денежные ресурсы, а также надо увеличить производительность технологических процессов и конкурентоспособность отрасли.

Внедрение современных технических средств механизации технологических процессов в плодоводстве позволит повысить не только производительность труда, рентабельность отрасли и объем продукции, уменьшит себестоимость продукции, но и сделает отрасль привлекательной для высококвалифицированных специалистов и создаст необходимые условия для укрепления трудовых ресурсов в сельской местности.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ.

1. Сельскохозяйственные и Мелиоративные Машины – Учебное пособие, Изд. второе. Под общей редакцией Акад. ВАСХНИЛ. Д. Е. Листопада, Агропромиздат. Москва, 1986 г.
2. Е. Н. Турбин, Машины для уборки сельскохозяйственных культур – Учеб. Изд. второе. Кубань. Краснодарь, 2010 г.
3. Г. М. Халанский - Сельскохозяйственне Машины - Учебное пособие, Москва, 2004 г.
4. И .А. Долгих – Уборочные сельскохозяйственные машины – Учебник, Изд, центр ДУДД, Ростов на Дону, 2003 г.
5. Г. Я. Шхвацабая, М. С. Ошоридзе - "Сельскохозяйственные машины" – Часть II. (Второе переработанное издание) – Учеб. пособие, Изд. "Образование" Тбилиси, 1971 г.
6. Г. И. Гегелидзе, Е. Д. Шапакидзе, О. М. Тедорадзе - "Сельскохозяйственные машины". Учеб. пособие, Изд. "Образование" - "Фермерская библиотека" Тбилиси, 2002 г.

MEDICAL SCIENCES

TELEMEDICAL ASSISTANCE OF MENTAL HEALTH CENTERS OF HEALTH CARE INSTITUTIONS

Chorna Valentyna Volodymyrivna,

candidate of Medical Sciences,
associate professor in the Department,
National Pirogov Memorial Medical
University, Ukraine, Vinnytsya,

Anhelska Viktoriia Yurivna,

assistant in the Department of Disaster
Medicine and Military Medicine, Medicine
National Pirogov Memorial Medical
University, Vinnytsia

Makhnyuk Volodymyr Volodymyrovych

State Tax University, Irpin, Kyiv region, Ukraine

Larchenko Iryna Volodymyrivna

Academy of Labor, Social Relations and Tourism, Kyiv

Makhniuk Valentyna Mykhajlo,

doctor of Medical Sciences
professor in the Department
State Institution “O. M. Marzieiev Institute
For Public Health” Namsu, Kyiv, Ukraine

Annotation. The purpose of this work is to study the European experience of telemedical psychological and psychiatric care for patients with mental illnesses in European Mental Health Centers and its integration into health care institutions of Ukraine. Methods used in the work: bibliosemantic, content analysis. The article is devoted to the study of the experience of providing telepsychiatric (cyber-psychiatric) care to patients with mental disorders of the psyche and behavior using modern digital technologies for the remote provision of medical services via the Internet using various Internet platforms, applications installed on smartphones, tablets,

computers/ laptops, and its integration into the medical space of Ukraine.

Keywords: integration into the medical space, telemedical psychological, psychiatric (cyber-psychiatric) care, EU mental health centers, and patients with mental and behavioral disorders.

Introductions In recent years, many countries have considered the urgent issue of providing medical care via the Internet using various Internet platforms, web applications, and programs installed on smartphones, tablets, and computers/laptops for patients with mental and behavioral disorders.

The incidence of mental illness is increasing worldwide and is one of the leading causes of death and disability. In European countries, 19.5% of deaths are caused by mental illnesses, and over the past 29 years, this indicator has increased by 34% (1990-2019). Mental disorders are the cause of disability, so 44% of cases of social benefits and pensions are in Denmark, 43% in Finland and Scotland, and 37% in Romania, which is a social burden for society [1, p.147].

Due to the consequences of a full-scale war in Ukraine, according to the Ministry of Health, every fifth person in Ukraine will have serious mental injuries, and every tenth person will experience anxiety, depression, and psychosomatic disorders of medium and severe degrees. The duration of mental disarray can be from 7 to 10 years. About 7,7 million internally displaced Ukrainians need psychological counseling, and 3-4 million need pharmacological treatment by psychiatric doctors [2,p.157].

The work aimed consisted in studying the European experience of providing telemedical psychological and psychiatric care to patients with mental illnesses in European Mental Health Centers and its integration into the medical practice of Ukrainian health care institutions.

Materials and methods. Methods used in work: bibliosemantic, content analysis. The research was conducted based on the study of scientific sources of foreign scientists from many countries.

Results and discussion. Scientists around the world have proven the great

potential of digital/Internet technologies in the fight against mental illnesses, which are implemented as video consultations, video conferences, individual or group psychotherapy sessions for providing medical assistance to patients with mental disorders, and perform the functions of treatment control (reminders), evaluations the effectiveness of drug treatment (hospital or at home), a continuation of therapy, reminders about the implementation of therapeutic recommendations, etc.

The goal of telemedical psychological, psychiatric (cyber-psychiatric) care, which is widely implemented in the EU Mental Health Centers, is to improve the patient's health, and therefore reduce the number of mental disorders in the population by bringing closer and increasing the effectiveness of treatment methods, as well as reducing the involvement of resources that serve to reduce the price of the specified medical service.

A feature of cyber-psychological and cyber-psychiatric assistance to the population is aware of the digital world both on the part of medical personnel and patients [3, p.314]. The economic component is the main component of the economy of formation.

All of the above is relevant for health care institutions of Ukraine that provide psychiatric care to the population in the context of reforming the medical industry - deinstitutionalization (reduction and/or closure) of psychiatric institutions (25% of 85 facilities were closed, the number of beds was reduced by 63,8%) and in modern (war and post-war) conditions, when about 7,7 million internally displaced Ukrainians need psychological help, and 3-4 million Ukrainians need pharmacological treatment by psychiatrists. It should have been noted that there is no psychological service for the population in Ukraine, there are only sectoral psychological services (education, emergency services, armed forces, etc.), which is unacceptable in the conditions of martial law and requires a solution at the state level and the creation of appropriate legislation and a legal framework. Mental health centers of the EU (Republic of Poland, Great Britain, Lithuania, Estonia), the USA, and other countries can be prototypes for the creation of similar State psychological centers in Ukraine with elements of telemedicine.

In many countries, studies on the effectiveness of telemedical care for patients with mental disorders were developed and conducted using various programs/platforms using communication protocols and imaging systems based on Mental Health Centers of developed countries: eHealth, SMART (Self-Management And Recovery Technology), LEAN, @HOME TV, ITAREPS, Mobile Therapeutic Attention for Patients with Treatment-Resistant Schizophrenia (m-RESIST). MHealth. EXPRESS, ITAREPS, FOCUS [4, p.136, 5, p.32, 6, p.277].

The telemedicine system will allow solving many of the following issues: conducting a conference/encrypted video communication with a patient of the Mental Health Center; carrying out an initial diagnosis; carrying out a screening diagnosis of a mental problem based on the diagnostic standards of the ICD-11 classification; make a treatment proposal based on data analysis from the collected database; formulate manifesto for a therapy plan based on data analysis of the accumulated database; monitor the mental state between visits or visits to the TV; actively remind patients about the need to take medication; monitoring of confirmed drug use; organize cooperation between employees of Mental Health Centers at different levels and with general practitioners; possibility of monitoring and evaluation of quantity III programs (specialized assistance); create reports for both therapists and patients with mental disorders; transfer chief medical data to the hospital's information system; keep medical documentation of treatment on a mobile device; maintain an active arrangement of reminders about visits and video visits for therapists and patients; lead an intellectual organizer of work, filling the periods of their availability determined by therapists with video visits and visits taking into account the hierarchy of their urgency; to allow automating the coordination of the activities of individual psychotherapists of Mental Health Centers and reserving their role for atypical contacts that require their personal participation.

Telemedical (telepsychiatric) assistance is psychotherapeutic, socio-therapeutic support/assistance to patients, as well as their families, relatives, neighbors, and colleagues by the team of Mental Health Centers from a family doctor, psychologist, psychiatrist, community assistant, social worker to a psychiatric nurse profile. The

frequency of coverage with active therapy, as a rule, is offered once a week or depending on the conclusions of the specialist of the Mental Health Center and the patient's condition. The forms can be the following: telephone contact, e-mail correspondence, and the most effective is a video meeting (mimicry, body language (pantomime), verbal content, mood, thoughts) or a home visit where the doctor can assess the patient's condition.

Doctors of Mental Health Centers are required to perform the following tasks: determine health needs (including "somatic"), needs in the field of social and professional functioning, and possible ways to satisfy them based on the resources available in the local community; to provide the patient with information about medical care, social assistance and other forms of social security to which he is entitled; participate in the development and evaluation of treatment and recovery plans and constant monitoring of their implementation; to provide the patient with support and information regarding the organization of the treatment and rehabilitation process and its coordination; ensure interaction and exchange of information between persons who provide medical services (in particular with a competent family doctor) and social support; to help and support the patient in contacts with external entities; cooperate with the family, legal representatives, legal or de facto guardians of the beneficiary, if necessary, offer consultation of a direct conversation with a psychiatrist.

Based on the results of the analysis of scientific research, it was established that telepsychiatric (cyber-psychiatric) care has several advantages: prevention of early manifestations/signs of relapse, early recognition/diagnosis of depression, suicidal thoughts/attempts, anxiety disorders among children, adolescents, adults, and patients with schizophrenia, bipolar disorders, psychoses, post-traumatic stress disorders, prevention of drug exposure, detection of early prodromal conditions in children who are traumatized and bullied (bullying) both in the family and at school; treatment outside the inpatient department of the hospital (absence of stigmatization, the label "mentally ill", "hospitalism") - inpatient at home, "therapeutic/healing" environment, treatment in the community; improving the provision of medical care to

patients who live in remote, small towns and villages but are well-acquainted with the digital world, access to cognitive-behavioral therapy/correction training as a promising method of compensating for cognitive deficits in any mental disorder, real-time patient monitoring 1 once a month/week or more often depending on the patient's condition, reminders/monitoring of treatment, side effects, all this reduces the length of hospitalization, the rate of re-hospitalization and the workload of inpatients, and allows patients to function normally in society and stop the decline in life opportunities and quality of life.

All these advantages of telepsychiatric (cyber px-psychiatric) care to contribute to shortening the duration of hospitalization, reducing the rate of re-hospitalization and the workload of inpatients, and allowing patients to stop the decline in life opportunities and quality of life and to fully integrate and function normally in society. Telemedicine is a useful tool for monitoring mental health, supporting treatment, and for any somatic diseases (cardiovascular, oncological diseases, tuberculosis, etc.).

Conclusions and further perspectives.

1. Based on the above, we should admit that reforming the medical industry and modern (war and post-war) conditions in Ukraine, the urgent issue of creating a psychological service to provide medical and psychological services to the population by developing and adopting at the state level the relevant legislation and regulatory framework needs to be resolved.

2. Mental health centers of the EU (Republic of Poland, Great Britain, Lithuania, Estonia), the USA, and other countries can be prototypes for the creation of similar State psychological centers in Ukraine, which will perform the functions of the primary polyclinic link for the protection of the mental health of the population.

3. The integration of telepsychological and telepsychiatric care into the work of existing health care institutions providing psychological and psychiatric care to the population, as well as into the work of new Ukrainian mental health centers created shortly by analogy with EU countries, will ensure their effective operation, will contribute to approximation and improvement of accessibility to the provision of

these services to patients living in remote, small towns and villages, as well as in territories where health care facilities have been damaged or destroyed as a result of military operations; reducing the duration of hospitalization, reducing the level of re-hospitalization and the workload of inpatients, which is important from an economic point of view, and will allow patients to stop the decline in their life opportunities and quality of life and fully integrate into society.

REFERENCES

1. Chorna V. V., Makhniuk V. M., Gumeniuk N. I ., Khliestova S. S., Tomashevskiy A. O. (2020). Comparative analysis of morbidity indicators among the population of the eu and Ukraine under conditions of stressed load of the Anti-terrorist operations and psych prophylaxis measures. *Georgian medical al news*, 5 (302),147-154

2. Chorna V. V., Sergeta I. V., Khlestova S. S. (2022). Mental health care of Ukraine and psychiatric care. Scientific and publishing center "Sci-conf.com.ua" Cognum Publishing House XI International scientific and practical conference "INTERNATIONAL SCIENTIFIC INNOVATIONS IN HUMAN LIFE", May 11-13, Manchester, Great Britain, P.157-165

3. Chorna V. V., Gumenyuk N. I., Sydoruk T. M. Polyarush V. V. , Furman L. B., Shevchuk A. M. (2021). Hygienic substantiation of measures to optimize living conditions and rehabilitation in new-type institutions for patients with mental disorders. *Bulletin of the Vinnytsia National Medical University*, 2 (25), 314-319 DOI: 10.31393/reports-vnmedical-2021-25(2)-23

4. Athanasopoulou, C., Välimäki, M., Koutra, K. et al.(2017). Internet use, eHealth literacy and attitudes toward computer/internet among people with schizophrenia spectrum disorders: a cross-sectional study in two distant European regions. *BMC Med Inform Decis Mak*.17(1):136.Doi: 10.11869/s12911-017-0531-4

5. Beebe L. H., Schuman D. W. (2015). Understanding the perspectives of family members on telephone inter- vention for individuals with schizophrenia:

results of a focus group. *J Psychosoc Nurs Ment Health Serv.* 53(3):32–38. Doi: 10.3928/02793695-20150214-01

6. Huerta-Ramos E., Marcó-García S., Escobar-Villegas M. S. Et al. (2017) m-RESIST, a complete m-Health solution for patients with treatment-resistant schizophrenia: a qualitative study of user needs and acceptability in the Barcelona metropolitan area. *Actas Esp Psiquiatr.* 45(6):277–289.

FEATURES OF THE CNS INFLUENCE OF NEW BIRTH ON APHID TOXOPLASM INFECTIONS

Sednieva Lyudmila
Sniga Yanina
Marchenko Anastasia
Viun Tatiana

Kharkiv national medical university
Kharkiv, Ukraine

Title: features of CNS damage in newborns due to toxoplasma infection

Relevance: fetal infectious pathology is one of the leading problems in modern neonatology. Intrauterine fetal infections (IVFs) account for the majority of neonatal pathologies that cause stillbirths and congenital malformations. Congenital toxoplasmosis occupies one of the leading places among intrauterine infections and in more than 55-60% of cases is characterized by severe damage to the central nervous system [1] Considering that only 1/3 of children have obvious clinical manifestations of congenital toxoplasmosis, and in the rest the course is asymptomatic with the subsequent formation of pathology in the form of intellectual-dissociative dysfunction, epilepsy, etc., timely detection and treatment is an important aspect neonatologist

Purpose: analysis of features of damage to the central nervous system of newborns against the background of toxoplasma infection.

Materials and methods: in the course of the work, a number of scientific publications were analyzed in order to identify the features of damage to organs and systems against the background of intrauterine infection with toxoplasmosis. It was established that more than 65% of all cases of infection of newborns with toxoplasmosis cause predominant damage to the CNS with the formation of large foci of necrosis in the brain, followed by the appearance of numerous cysts in the cortex of the large hemispheres and in the subependymal zone of the lateral ventricles. [2]. In the remaining cases, clinical manifestations include damage to internal organs and

systems such as: heart (myocarditis), lungs (pneumonitis), eyes (chorioretinitis). About 10% of infected children are born with clinical manifestations of acute toxoplasmosis: jaundice, hepatolienal syndrome, congenital carditis, serous meningitis, pneumonitis, papular-hemorrhagic rash. In other cases, the course of toxoplasmosis is asymptomatic and manifests itself as a CNS lesion in the remote period.

Results and discussion: Toxoplasmic encephalitis prevails in 40% of cases, meningitis in 20% of cases, and arachnoid in 5% of cases. Transverse myelitis is observed in 5% of cases with toxoplasmic lesions of the spinal cord. Analyzing literature sources, it was established that CNS lesions are accompanied by eye pathology in 80% and are characterized by the development of unilateral chorioretinitis in 45%, granulomatous uveitis in 25%, and papillitis in 30%. The main syndromes of damage to the central nervous system in toxoplasmosis are convulsive and hypertensive-hydrocephalic due to occlusion of the Sylvian aqueduct, ventricles of the brain, and the arachnoid membrane. [3] In most cases, in newborns against the background of transferred toxoplasmosis, cysts of various sizes are determined in the brain substance during CT diagnosis, located in in the form of a chain, the preserved tissue is compacted due to gliosis.[4] In more than 75% of cases, foci of calcification are visualized in the area of the basal nucleus, thalamus, and also on the border of gray and white matter.

Conclusions: Thus, toxoplasma has a specific tropism to the central nervous system, which causes brain damage with the formation of foci mainly in the cortex of the large hemispheres and in the subependymal zone of the lateral ventricles. The nature of inflammatory changes and their localization, as well as the ability to simultaneously affect several organs and systems, causes polymorphism manifestations of toxoplasmosis in newborns. Given the severe lesions of the central nervous system that lead to disability and death of newborns, detailed early diagnosis and treatment is the main priority of the neonatologist's work.

SOURCES:

1. Stegmann BJ, Carey JC. TORCH Infections. Toxoplasmosis, Other (syphilis, varicella-zoster, parvovirus B19), Rubella, Cytomegalovirus (CMV), and Herpes infections. *Curr Womens Health Rep*. 2002 Aug;2(4):253-8.
2. Diagnosis of perinatal TORCH infections. *Clin Obstet Gynecol*. 1999 Mar;42(1):59-70; quiz 174-5.
3. Gupta RK, Lufkin RB. MR imaging and spectroscopy of central nervous system infection. SpringerUs. (2001)
4. Ramsey RG, Gean AD. Central nervous system toxoplasmosis. *Neuroimaging clinics of North America*. 7 (2): 171-86.

MEDICAL PREVENTION OF CARDIOVASCULAR DISEASES IN PATIENTS WITH DIABETES MELLITUS

Volodina Anastasiia Denysivna

student

Kharkiv National Medical University

Kharkiv, Ukraine

Malyk Nataliia Vitaliivna

PhD

Introductions. Diabetes mellitus (DM) is a severe progressive disease with an extremely high risk of developing cardiovascular complications. The disease continues to be a serious medical and social problem. And this is due to its high prevalence and the alarming trend of accelerating the increase in the number of patients.

According to the recommendations of international medical associations, from the moment of diagnosis of diabetes mellitus and its prediabetic stages, the risk of cardiovascular complications, which can be detected at any stage of carbohydrate metabolism disorder, should be considered.

The determination of glycosylated hemoglobin (HbA1c) is a criterion for metabolic control and the effectiveness of achieving the normalization of carbohydrate metabolism. For each 1% increase in HbA1c level, the risk of cardiovascular disease (CVD) increases significantly.

Another important criterion is the level of postprandial glycemia. Elevated postprandial glucose also increases the risk of CVD in individuals with normal fasting glucose. Therefore, it is a proven fact that patients with diabetes have a significantly higher risk of developing cardiovascular morbidity and mortality.

Aim. To justify the importance of effective complex treatment of diabetes as a comorbid pathology in the development of cardiovascular diseases according to the recommendations.

Materials and methods. We used recommendations of the European Society

of Cardiology (ESC) and the European Society of Hypertension (ESH) for the treatment of arterial hypertension, guidelines for the management of arterial hypertension, United Kingdom Prospective Diabetes Study Group studies. The main method is descriptive and analytical

Results and discussion. The ESC identified major high-risk markers: high levels of total cholesterol [Cholesterol], low-density lipoprotein [LDL], triglycerides and low high-density lipoprotein [HDL].

Most often, these factors are found in patients with type 2 diabetes mellitus combined with obesity. Obesity affects insulin resistance, which is the cause of the development of type 2 diabetes. It has been proven that with an increase in BMI, the risk of hypertension increases significantly in different age groups of the population, regardless of gender. Considering the above, correction of obesity is an important component in the general scheme of treatment of diabetes with hypertension. Metformin is the drug of choice in this situation. Metformin leads to a decrease in insulin resistance. In addition, the effect of metformin is a decrease in the concentration of free fatty acids in the blood plasma and an improvement in other indicators of the lipid spectrum (in particular, a decrease in the level of triglycerides).

The change in lipid composition can simply change with age. The UK's National Institute of Health (NICE) recommends starting statin therapy for adults over 40 years of age with high blood sugar also for CVD prevention. Multicenter randomized studies have proven that long-term use of statins reduces the probability of CVD in patients with diabetes by up to 25%.

Also, you should not forget about arterial hypertension as a risk factor. Patients with diabetes and hypertension are at significant risk of developing vascular complications, such as myocardial infarction and stroke. According to ESC recommendations, such patients should maintain the target pressure. In the presence of type 1 diabetes, the blood pressure level should not exceed 130/80 mm Hg. With type 2 diabetes, the blood pressure level should not exceed 140/85 mm Hg. The combination of ACE inhibitors, ARBs, calcium channel blockers (CCBs) and thiazide-like diuretics is the gold standard in the treatment of arterial hypertension

(AH) in comorbidities with diabetes. The combination of ACE inhibitors, ARBs, calcium channel blockers (CCBs) and thiazide-like diuretics is the gold standard in the treatment of arterial hypertension (AH) in comorbidities with DM. In the analysis of the British Diabetes Study (UKPDS), a reduction in the frequency of fatal and MI by 12%, stroke by 19%, HF by 12% was confirmed in patients with diabetes and controlled blood pressure.

Conclusions. Therefore, patients with diabetes mellitus usually have concomitant diseases in the form of obesity, dyslipidemia, and hypertension, which in the long term contribute to the development and accelerate atherosclerosis of vessels, therefore, such patients have a high risk of developing CVD

A number of clinical studies have shown that, in patients with DM, with appropriate treatment of obesity, dyslipidemia, and hypertension, mortality from CVD-related MI and stroke is significantly reduced.

К ВОПРОСУ ОБ УСТОЙЧИВОСТИ ОСНОВНЫХ ФИЗИОЛОГИЧЕСКИХ ФУНКЦИЙ ПОДЖЕЛУДОЧНОЙ ЖЕЛЕЗЫ

Бабаджанова Феруза Абдумаликовна

старший преподаватель кафедры

Фармакологии и физиологии

Рахимова Азизабону

Хусниддинова Дилфузахон

Панжиева Умида

студентка

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт

г. Ташкент

Организм человека характеризуется относительным динамическим постоянством внутренней среды и устойчивостью основных физиологических функций. Поддержание этого постоянства обусловлено пластичностью различных органов, тканей и отдельных клеток живых организмов. При этом под пластичностью понимают способность изменять структурно-функциональную организацию под влиянием экзогенных и эндогенных факторов.

Авторами литературных источников установлено, что пластические процессы в различной форме осуществляются во всех клетках и тканях организмов. Следовательно, пластичность является универсальным общебиологическим процессом и ее проявления обнаруживают на самых различных уровнях: органном, тканевом, клеточном, субклеточном и молекулярном. В отличие от адаптаций, пластичность действует как "слепая сила": изменения, происходящие в организме могут быть как приспособительными к изменившимся условиям, так и патологическими. Закрепляясь, эти перестройки, могут приводить к усугублению патологических состояний. Таким образом, пластичность - это предел изменчивости структурно-функциональной организации. Особенно важно отметить, что пластичность может быть детерминирована гисто- и органогенезом или

возникать под действием факторов окружающей среды. Ведущую роль в регуляции гомеостаза у животных (и человека) играют нервная и эндокринная системы. Однако, в отличие от нервной системы, сведения о проявлениях пластичности эндокринной системы крайне отрывочны. Одним из важнейших компонентов внутренней среды организма является глюкоза, в регуляции уровня которой основная роль принадлежит эндокринной части поджелудочной железы.

Описания поджелудочной железы встречаются в трудах древних анатомов. Одно из первых описаний поджелудочной железы встречается в Талмуде, где она названа «пальцем бога». А. Везалий (1543 г.) следующим образом описывает поджелудочную железу и её назначение: «в центре брыжейки, где происходит первое распределение сосудов, расположено большое железистое, весьма надежно поддерживающее самые первые и значительные разветвления сосудов». При описании двенадцатиперстной кишки Везалий также упоминает железистое тело, которое, по мнению автора, поддерживает принадлежащие этой кишке сосуды и орошает её полость клейкой влагой. Спустя век был описан главный проток поджелудочной железы Вирсунгом.

Специалистами отмечено, что поджелудочная железа является главным источником ферментов для переваривания жиров, белков и углеводов — главным образом, трипсина (протеазы) и химотрипсина, панкреатической липазы и амилазы. Основной панкреатический секрет протоковых клеток содержит и ионы бикарбоната, участвующие в нейтрализации кислого желудочного химуса. Секрет поджелудочной железы собирается в междольковых протоках, которые сливаются с главным выводным протоком, открывающимся в двенадцатиперстную кишку.

Между дольками вкраплены многочисленные группы клеток, не имеющие выводных протоков, — т.е. островки Лангерганса, которые функционируют как железы внутренней секреции (эндокринные железы), выделяя непосредственно в кровоток глюкагон и инсулин — гормоны,

регулирующие метаболизм углеводов. Эти гормоны обладают противоположным действием: глюкагон повышает, а инсулин понижает уровень глюкозы в крови.

Протеолитические ферменты секретируются в просвет ацинуса в виде зимогенов (проферментов, неактивных форм ферментов) — трипсиногена и химотрипсиногена. При высвобождении в кишку они подвергаются действию энтерокиназы, присутствующей в пристеночной слизи, которая активирует трипсиноген, превращая его в трипсин. Свободный трипсин далее расщепляет остальной трипсиноген и химотрипсиноген до их активных форм. Образование ферментов в неактивной форме является важным фактором, препятствующим энзимному повреждению поджелудочной железы, часто наблюдаемому при панкреатитах.

Гормональная регуляция экзокринной функции поджелудочной железы обеспечивается гастрином, холецистокинином и секретинном — гормонами, продуцируемыми клетками желудка и двенадцатиперстной кишки в ответ на растяжение, а также секрецию панкреатического сока.

Повреждение поджелудочной железы представляет серьёзную опасность. Пункция поджелудочной железы требует особой осторожности при выполнении.

У человека, из-за преимущественного расположения островков внутри долек, островковые капилляры приводят кровь к капиллярам окружающих их ацинусов, формируя так называемую инсуло-ацинарную воротную систему. Кровь из островков собирается в выносящих капиллярах, которые затем образуют вторичную капиллярную сеть, обеспечивающую ацинарные клетки.

Таким образом, анализ литературы показал, что данные о клеточном составе и цитоархитектуре островков Лангерганса и их роли в поддержании гомеостаза глюкозы у человека достаточно противоречивы. Это приводит к трудностям при описании проявлений пластичности на уровне структурной организации эндокринной части ПЖ, что обуславливает необходимость более четкого выделения ее форм структурной организации и одновременного

описания их цитоархитектоники.

А также зарубежными и отечественными авторами литературы был отмечен тот факт, что внешнесекреторная недостаточность поджелудочной железы сопровождается хронический панкреатит независимо от его этиологии. Основной причиной развития является уменьшение массы функционально активной ткани при развитии фиброза или липоматоза органа, в результате чего в просвете двенадцатиперстной кишки (ДПК) создается дефицит панкреатических ферментов, сопровождающийся нарушением полостного пищеварения. Согласно Национальному руководству по гастроэнтерологии, хронический панкреатит определяется как заболевание поджелудочной железы различной этиологии, преимущественно воспалительной природы, характеризующееся прогрессирующими очаговыми, сегментарными, диффузно-дегенеративными либо деструктивными изменениями ее экзокринной части, атрофией железистых элементов и замещением их соединительной тканью, проявляющееся изменениями в протоковой системе органа с образованием кист и конкрементов, различной степенью нарушения экзокринной и эндокринной функций.

Адекватная коррекция внешнесекреторной недостаточности поджелудочной железы приобрела особую актуальность в связи с широким распространением хронического панкреатита, заболеваемость которым колеблется в пределах от 49,5 до 73,4 случая на 100 тыс. населения в год, а летальность достигает 11,9%.

Отечественными авторами установлено, что в России, согласно эпидемиологическим исследованиям, распространенность заболеваний поджелудочной железы среди взрослого населения за последние 10 лет увеличилась в 3 раза, а среди подростков – более чем в 4 раза. При этом среди заболевших доля женщин увеличилась на 30%. Сопровождающая хронический панкреатит экзокринная недостаточность поджелудочной железы приводит к нарушению пищеварения и всасывания пищевых нутриентов, развитию синдрома мальассимиляции, что обосновывает назначение заместительной

ферментной терапии.

Принято различать первичную и вторичную панкреатическую недостаточность поджелудочной железы. Первичная панкреатическая недостаточность, обусловленная уменьшением массы функционирующей экзокринной паренхимы поджелудочной железы, встречается в клинической практике сравнительно редко. Гораздо большее значение для клиники имеет экзокринная недостаточность поджелудочной железы вторичного генеза.

Несмотря на небольшие размеры, поджелудочная железа в физиологических условиях способна продуцировать до 2 л панкреатического сока в сутки, что значительно превышает потребности нормального пищеварения. Большие компенсаторные возможности поджелудочной железы позволяют обеспечивать адекватное пищеварение даже в условиях значительной потери функционально активной массы ее паренхимы, в т.ч. и при обширных резекциях. Поэтому синдром мальабсорбции развивается лишь при падении секреции до 5–10% от максимально возможных величин.

По мере увеличения длительности заболевания секреция ферментов прогрессивно уменьшается. Причем дефицит липазы всегда развивается раньше и выражен в большей степени по сравнению с другими ферментами. Это обусловлено следующими причинами:

1. Липаза по сравнению с амилазой и протеазами в большей степени подвергается инактивации протеолитическим гидролизом.

2. Недостаточность протеолитических протеаз может быть компенсирована кишечными протеазами и пептидазами; панкреатической амилазы – амилазами слюны и кишечника. Компенсаторные возможности слюнной и желудочной липазы относительно других панкреатических ферментов значительно ниже и не могут предотвратить появление стеатореи.

3. При экзокринной недостаточности поджелудочной железы, наряду со снижением синтеза панкреатических ферментов, наблюдается уменьшение секреции бикарбонатов, что приводит к прогрессирующему падению pH в ДПК. При pH ниже 5,0 липаза разрушается быстрее, чем другие ферменты.

Поэтому при коррекции внешнесекреторной недостаточности поджелудочной железы необходимо учитывать вышеизложенные факты.

Усугубляют степень экзокринной недостаточности поджелудочной железы и другие факторы: нарушение оттока панкреатического сока вследствие дисфункции сфинктерного аппарата, блока выводных протоков поджелудочной железы опухолью, стриктурами, густым и вязким секретом, например, при муковисцидозе, а также при снижении активации ферментов или их инактивации в кишечнике.

Следует отметить, что первичная и вторичная формы экзокринной недостаточности поджелудочной железы могут протекать как самостоятельно, так и сочетаться, усугубляя течение друг друга.

Необходимо также помнить, что термин «хронический панкреатит», длительное течение которого сопровождается развитием различной степени выраженности экзокринной недостаточности поджелудочной железы, включает целую группу причин, его вызывающих. Практикующему врачу в своей работе чаще приходится сталкиваться с билиарным и алкогольным панкреатитами, в связи с этим считаем целесообразным подробнее остановиться на причинах развития внешнесекреторной недостаточности поджелудочной железы при этих заболеваниях.

Главным механизмом формирования билиарного панкреатита является заброс и задержка желчи в протоках поджелудочной железы, где происходит ее взаимодействие с панкреатическими ферментами и бактериями. В связи с этим высвобождаются связанные желчные кислоты, в протоковой системе поджелудочной железы активируются панкреатические ферменты, в первую очередь трипсиноген превращается в трипсин непосредственно в протоках и ткани поджелудочной железы, а именно он является чрезвычайно агрессивным фактором, запускающим процессы аутолиза. В результате этого происходит поражение паренхимы поджелудочной железы аналогично патологическим процессам, развивающимся при панкреато-билиарных рефлюксах и приводящим к формированию ферментативного холецистита.

Прогрессирование хронического патологического процесса в паренхиме поджелудочной железы приводит к формированию экзокринной панкреатической недостаточности. Длительное камненосительство значительно повышает риск развития билиарнозависимого панкреатита и экзокринной недостаточности поджелудочной железы. Поэтому после холецистэктомии у части больных могут сохраняться или даже усугубляться признаки внешнесекреторной недостаточности поджелудочной железы.

В норме препятствием для развития билиарно-панкреатического рефлюкса является более высокое секреторное давление в главном панкреатическом протоке по сравнению с общим желчным протоком. Поэтому пусковой механизм в патогенезе билиарного панкреатита – повышение давления в протоковой системе желчных путей, которое может быть обусловлено как функциональной (диссинергизм в работе сфинктерного аппарата дистальных отделов желчных путей и главного панкреатического протока, гипертонус сфинктера Одди), так и органической патологией (мелкие конкременты, сгустки замазкообразной желчи, стриктуры в терминальном отделе общего желчного протока, высокое панкреато-билиарное соустье, стенозирующий папиллит и др.), часть из которых сопровождает течение желчнокаменной болезни (ЖКБ). В частности, билиарные дисфункции сфинктера Одди являются неотъемлемым атрибутом ЖКБ. Функциональные нарушения при дисфункции сфинктера Одди способствуют развитию билиарно-панкреатического рефлюкса в результате разницы давления в общем желчном и панкреатическом протоках. Даже при небольшой билиарной гипертензии сфинктер главного панкреатического протока не способен предохранить протоковую систему поджелудочной железы от патологического рефлюкса.

При ЖКБ билиарный сладж (БС) или конкременты из желчного пузыря или общего желчного протока, попадая в ампулу фатерова сосочка, также могут быть причиной развития билиарного панкреатита в связи с созданием препятствия для оттока желчи и панкреатического секрета. Характер

клинических проявлений и степень функциональных нарушений со стороны поджелудочной железы при этом могут существенно различаться. В случае быстрого прохождения камня в ДПК воспалительные явления в поджелудочной железе достаточно быстро стихают. При ущемлении конкремента в ампуле большого дуоденального сосочка признаки обострения панкреатита нарастают. Развивающийся вокруг камня спазм гладкой мускулатуры усугубляет степень билиарной гипертензии и, как следствие, течение панкреатита. Нередко в таких случаях появляются признаки механической желтухи, причина которой носит двоякий характер – за счет нарушения проходимости вследствие обтурации камнем протоковой системы и сдавления общего желчного протока увеличенной головкой поджелудочной железы.

Таким образом, подводя итог литературного обзора можно сказать о актуальности изучения этой проблемы не только физиологами, но и в целом в клинической медицине.

ЛИТЕРАТУРА

1. Юшков П. В. Эволюция и строение поджелудочной железы. / П. В. Юшков// в Сахарный диабет: диагностика, лечение, профилактика. Под редакцией Дедова И. И., Шестаковой М. В., МИА, Москва, 2011 . - 808 с. С.36.
2. Каган И. И. Поджелудочная железа: микрохирургическая и компьютерно–томографическая анатомия / И. И. Каган, Л. М. Железнов. – М. : Медицина, 2004. – 152 с.
3. Маев И. В., Зайцева Е. В., Дичева Д. Т., Андреев Д. Н. Ферментные препараты как основа лечения хронического панкреатита с внешнесекреторной недостаточностью: возможности применения и выбор в практике гастроэнтеролога // Приложение к журналу Consilium medicum. 2013. Гастроэнтерология. № 1. С. 14–17.
4. Ильченко А. А. Ферментативный холецистит // Экспериментальная и клиническая гастроэнтерология. 2009. № 7. С. 70–73.
5. Лотош Н. Ю., Савельева Е. К., Селищева А. А., Савельев С. В.

Аутоантитела 194 к нейроспецифичным белкам S100, GFAP, MBP и NGF в сыворотке крови крыс с диабетом, индуцированным введением стрептозотоцина // Бюллетень Экспериментальной биологии и медицины. – 2013. – Т. 155, № 1. – С. 55-58

6. Sunami E. Morphological characteristics of Schwann cells in the islets of Langerhans of the murine pancreas. / E. Sunami, H. Kanazawa, H. Hashizume, M. Takeda, K. Hatakeyama, T. Ushiki // Arch Histol Cytol. – 2001. – Vol. 64, №2. – P. 191-201.

7. Simsek N. Immunohistochemical studies on the splenic lobe of the pancreas in young Japanese quails (*Coturnix c. japonica*). / N. Simsek, Z. Ozüdođru, B. Alabay // Dtsch Tierarztl Wochenschr. –2008. – Vol. 115, №5. – P. 189-193.

8. Tiniakos D. G. Ontogeny of human intrahepatic innervation. / D. G. Tiniakos, J. Mathew, C. Kittas, A.D. Burt // Virchows Arch. – 2008. – Vol.452, № 4. – P. 435-442.

9. Vrachnis N. Impact of maternal diabetes on epigenetic modifications leading to diseases in the offspring. /N. Vrachnis, N. Antonakopoulos, Z. Iliodromiti, K. Dafopoulos, C. Siristatidis, K. I. Pappa, E. Deligeoroglou, N. Vitoratos// Exp Diabetes Res. – 2012. – 2012:538474. doi: 10.1155/2012/538474

10. Weir G. C. β -cell dedifferentiation in diabetes is important, but what is it? / G. C. Weir, C. Aguayo-Mazzucato, S. Bonner-Weir // Islets. – 2013. – Vol. 5. – P. 233-237.

ВПЛИВ ДИСБАЛАНСУ ГОРМОНУ КОРТИЗОЛУ НА ФОНІ ГОСТРОГО СТРЕСУ В РОЗВИТКУ СЕРЦЕВО-СУДИННОЇ ПАТОЛОГІЇ

Гаургова Маргарита Андріївна

студент

Харківський національний медичний університет

м. Харків, Україна

Вступ. Гіпофізарно-адреналова система відіграє дуже важливу та складну роль у виконанні захисно-приспосувальних реакцій організму людини до стресових аспектів.

Ключовими ефекторами активації тканинних чи локальних нейромедіаторів є ренін-ангіотензин-альдостеронова система – альдостерон та ангіотензин II, а в симпатоадреналовій системі – адреналін, норадреналін, натрійуретичний пептид, а також кортизол.

Відомо, що в залежності від видової приналежності секреція будь-якого глюкокортикоїда може варіювати. Так, наприклад, у щурів, мишей, або ж кролів, домінує виділення кортикостерону. Відносно симпатоадреналової системи людей, мавп та собак, в цьому випадку буде переважати синтез кортизолу.

Доведено, що викид цього гормону у кров'яне русло відбувається за рахунок впливу гострого стресу. З цією реакцією, як наслідок, пов'язана велика кількість розвитку ймовірних патологічних змін: симпатоадреналова система активується, що призводить до звуження просвіту судин, зниження варіабельності серцевого ритму, збільшення утворення та агрегації тромбоцитів, підвищення артеріального тиску, підвищення рівня показників протизапальних цитокінів, а також С-реактивного білку.

Таким чином, при збільшеному рівні показників кортизолу в крові, спровокованим впливом гострого стресу на організм людини, існує велика ймовірність виникнення та прогресування проявів атеросклерозу, що в подальшому може погіршити якість життя пацієнта та призвести до розвитку

захворювань з боку серцево-судинної системи.

Мета роботи. Детальне вивчення наслідків дії кортизолу при впливі тривалого стресу на органи-мішені серцево-судинної системи та визначення методів корегування лікування та профілактики захворювань даної системи.

Матеріали та методи. У роботі на підставі поглибленого вивчення сучасних вітчизняних та зарубіжних літературних джерел наведено вирішення науково-практичного завдання сучасної терапії, щодо вивчення ролі кортизолу під впливом стресу у формуванні атеросклеротичних змін та прогнозуванні виникнення захворювань з боку серцево-судинної системи.

Результати та обговорення Поняття стресу – одне з тих понять, для яких представникам різних наук ще належить виробити чіткі дефініції. Сучасне уявлення про стрес, як про фізіологічне явище сходить до опублікованої в 1936 році статті Г. Сельє.

При зіткненні зі стресором, організм повинен дати відповідь. Ключовим органом у формуванні відповідної реакції є гіпоталамус, під дією якого активізуються симпатична нервова система (СНС) і кілька груп ендокринних органів, функціональні зв'язки яких зазвичай представляють у вигляді осей – тиреотропних, соматотропних, симпатoadреналомедулярних (САМ). Активація кожної з осей впливає на інші, причому ефект може проявлятися у вигляді як позитивного, так і негативного зворотного зв'язку.

Дія кортизолу викликає різні фізіологічні, когнітивні і поведінкові зміни, які мають вирішальне значення для успішної адаптації до стресу.

При дослідженні впливу кортизолу, основна увага приділялась енергетичній ролі гормону в стресовій реакції. В умовах стресу, нервовій тканині потрібне посилене харчування, яке забезпечується за рахунок синтезу глюкози з продуктів не вуглеводної природи. Частина білків скелетної мускулатури під впливом кортизолу розпадається до амінокислот – субстрату, для подальшого глюконеогенезу. Концентрація цукру в крові зростає, а оскільки паралельно утилізація вуглеводів м'язами знижується, організм отримує додаткові ресурси для підтримки активно діючої нервової тканини.

Згодом, все більше уваги почали приділяти іншому аспекту дії кортизола - пригнічення секреції кортиколиберина (відповідно, АКТГ). За сучасними поглядами, діючи за принципом зворотного зв'язку, кортизол знижує інтенсивність стресової реакції і захищає всю систему від перевантаження.

Було проведено ряд дослідів, що до впливу рівня кортизолу на організм спортсменів. Виявлено, що підвищення рівня кортизолу супроводжується збільшенням кількості випадків перенапруження серцево-судинної системи.

Під час напруги ССС спостерігається порушення анаболізму з переважанням катаболічних реакції визначається частіше, ніж в групі спортсменів без перенапруги, однак не у всіх випадках зниження індексу анаболізму діагностується перенапруження ССС і не завжди при перенапруження ССС виявляються порушення процесів анаболізму, що потребує детального вивчення. В групі спортсменів з дуже високим рівнем гідрокортизону, відзначається зниження загальної ефективної концентрації альбуміну. Відповідно резерв зв'язування альбуміну, характеризуючий можливості альбуміну до зв'язування продуктів метаболізму і гормонів, при високому рівні кортизолу має мінімальне значення, що супроводжується підвищенням показників ендогенної інтоксикації.

Надлишок вище згаданого гормону може свідчити про розвиток новоутворень в головному мозку - базофільної аденоми гіпофізу (кортикотропінома). При пухлині гіпофіза АКТГ виробляється більше норми, що призводить до відповідної надлишкової секреції «гормону стресу». Це в свою чергу нерідко спричинює синдром Іценко-Кушинга (гіперкортицизму). Відхилення гормону від норми може вплинути на обмінні процеси, порушити водно-мінеральний баланс, викликавши гіпернатріємія та гіпокаліємію. Порушення водно-сольової рівноваги призводить до гіпертензією, що спричиняє серцеву недостатність.

До зменшення данного глюкокортикостероїду в крові призводить гіпопітуїтаризм (недостатність гіпофізарних гормонів), хвороба Аддісона

(зниження функції надниркових залоз), цирози та гепатити печінки, вроджена недостатність кори надниркових залоз, а також гіпотиреоз. Знижений кортизол відзначається також при адреногенітальному синдромі, що характеризується надмірною продукцією андрогенів - чоловічих статевих гормонів, що впливають на розвиток вторинних статевих ознак у обох статей: зростання волосся на обличчі і тілі за чоловічим типом, огрубіння голосу.

Висновок. З урахуванням проаналізованих джерел, можемо зробити висновки про доведення дії кортизолу під впливом стресорних факторів на розвиток серцево-судинної, а також ендокринної паталогії.

СОВРЕМЕННЫЙ ВЗГЛЯД НА АСПЕКТЫ СЕНСОНЕВРАЛЬНОЙ ТУГОУХОСТИ

Каримов Журабек Сунатуллоевич

г. Ташкент

Сенсоневральная тугоухость – заболевание, характеризующееся снижением слуха, шумом в ушах, нарушением разборчивости речи, при этом страдает функция звуковосприятия вследствие нарастающих дегенеративно-атрофических изменений в слуховом анализаторе.

В литературных источниках отмечено, что на ранних этапах можно приостановить дальнейшее прогрессирование заболевания, но, к сожалению, расстройства слуха в этот период часто остаются незамеченными, как известно, необратимы в поздних стадиях.

Рост числа больных с тугоухостью связывают с воздействием ухудшающихся факторов окружающей среды, в том числе, бытового и производственного шума, широким неконтролируемым использованием лекарственных препаратов с ототоксическим действием, неуклонным ростом сердечно-сосудистой патологии, психоэмоциональными перегрузками. Важную роль в возникновении сенсоневральной тугоухости играет негативное действие шума на организм работников «шумоопасных» рабочих мест, в значительном числе случаев неустраняемого, что приводит к социально-экономическим издержкам. Трудности адаптации лиц с выраженными социально – значимыми дефектами в обществе приводят к хроническому стрессу, снижают качество их жизни.

Акустический раздражитель является одной из главных причин возникновения сенсоневральной тугоухости, вызывающий механические и метаболические нагрузки на кохлеарные структуры.

Дисфункция при сенсоневральной тугоухости связана с нарушением преобразования акустической энергии в периферическом отделе слухового

анализатора или с нарушением проведения нервного импульса к центральному отделу слухового анализатора – аудиторной невропатией, диагностируется при сопоставлении результатов тональной пороговой аудиометрии, отоакустической эмиссии, акустического рефлекса, слуховых вызванных потенциалов.

Анализ литературных данных показал, что сенсоневральная тугоухость (СНТ) в современных условиях относится к распространённым полиэтиологическим заболеваниям со сложным патогенезом. Профессиональная тугоухость, обусловленная воздействием шума, образует большую часть в структуре заболеваний органа слуха. Более 2,6 млн. трудящихся участвуют в работе предприятий, в том числе на транспорте, с повышенным уровнем шума, инфразвука, ультразвука. В 42,6% случаев ежегодно регистрируемых в России, статистические сведения констатируют нарушения в слуховом анализаторе от воздействия шума и вибрации среди первичных форм профессиональной тугоухости при этом около 30% таких расстройств приходится на предприятия. Высокая частота патологии, связанной с нарушениями слуха, а также наличие социального аспекта при возникновении тугоухости у человека повышает значимость проблемы.

Мировая статистика (ВОЗ) предоставляет данные о 250 млн. жителей земного шара с признаками тугоухости. 278 млн. человек больных по данным XXXI Всемирного Конгресса Аудиологов 2012 г.

Отечественными авторами литературных источников было установлено, что в России эта патология формирует 2-10% с численным перевесом (63,2-80%) сенсоневральной тугоухости. Нарушения слуховой функции с поражением сенсоневральных структур продолжают количественный рост в последние десятилетия и по результатам анализа ассоциируют с постоянно ухудшающейся экологической обстановкой, действием шума в быту и на производстве, заболеваниями сердца и сосудов, нервно-психическими ситуациями. Социально значимые слуховые нарушения слуха отражаются на адаптации больных, повышают их стрессовый уровень,

вливают на качество жизни. Определяющая роль шума в числе прочих патогенных производственных обстоятельств свойственна как для России, так и для большинства развитых стран мира. Порядка 11,4% рабочих американцев имеют нарушения слуха разной степени выраженности согласно сведениям Национального института США по охране труда и здоровья (NIOSH). Ежедневно, миллионы рабочих в странах Северной Америки подвергаются воздействию шума выше предельно допустимых значений от разнообразных машин. В особенности подвергаются шуму работники транспорта и промышленных предприятий, военные. В Российской Федерации воздействие производственного шума в течение последнего десятилетия остается наиболее острой в гражданской авиации, угольной промышленности, машиностроении, металлургии, а уровень выявления всех профессиональных заболеваний, в том числе СНТ, не велик и не отражает истинного профессионального риска приводят данные, свидетельствующие, что современной особенностью сенсоневральной тугоухости является и то, что не только происходит повсеместное нарастание заболеваемости, но и омоложение, с поражением в основном трудоспособного населения.

Зарубежные авторы литературы указывают, что данные последних лет позволяют к факторам риска потери слуха вследствие шумового воздействия, наряду с гипертензией, курением и другими, относить старение, что требует продолжения исследований по анализу взаимосвязи аудиологических характеристик с возрастом и неблагоприятными производственными факторами.

К характерным симптомам сенсоневральной тугоухости, которые проявляются у большинства пациентов, относятся: вестибулярные нарушения;

внезапное ухудшение слышимости с одной или одновременно с двух сторон (может возникнуть остро, вплоть до глухоты); субъективное ощущение шума в ушах различной тональности.

Иногда проявления сопровождаются дополнительными симптомами – головокружением, чрезмерной потливостью, тошнотой, тахикардией или

изменением артериального давления. К причинам, которые могут спровоцировать это заболевание, относят: травма или сильный ушиб; нарушение кровотока в области лабиринтной артерии; наследственность – если в роду были люди с нарушениями слуха, то риск появления заболевания возрастает; работа в условиях производственного шума в течение длительного времени; прием ототоксических медикаментов; инфекционное заболевание, например, менингит, паротит, корь или грипп.

От правильной диагностики зависит то, насколько верно будет поставлен диагноз и, соответственно, каким будет лечение.

Клиницистами в своих работах был отмечен тот факт, что процесс диагностики сенсоневральной тугоухости включает следующие мероприятия: сбор жалоб и анамнеза. Врач узнает об основных жалобах пациента – как они проявляются, когда были замечены первые симптомы. Осуществляется сбор анамнестических данных: какие заболевания были перенесены ранее, выясняется факт наличия людей в роду с нарушениями слуха. Также в процессе первичного осмотра врач измеряет температуру тела и давление.

Отоскопия - инструментальная диагностика состояния наружного и среднего уха. При сенсоневральной тугоухости отоскопическая картина обычно в норме.

Акуметрия – исследование шепотной и разговорной речи, выполнение проб при помощи камертона.

Тональная пороговая аудиометрия с маскировкой или без. Данное исследование является обязательным для всех пациентов со стойким снижением слуха с целью определения порогов слышимости.

Чтобы дифференцировать сенсоневральную тугоухость от кондуктивной необходимо исключить патологию среднего уха. Для этого может потребоваться выполнение тимпанометрии.

Человеку с нарушением слуха врач при необходимости может рекомендовать выполнить общий и биохимический анализ крови, коагулограмму, а также проверить гормональный статус.

Для проведения дифференциальной диагностики может потребоваться дуплексное или триплексное сканирование сосудов головы и шеи, рентгенография шейного отдела позвоночника с выполнением функциональных проб; МРТ, КТ- исследования задней черепной ямки, мостомозжечковых углов, области внутренних слуховых проходов и улитки.

Согласно мировой статистике 1 из 650 новорожденных детей страдает нарушением способности слышать. Даже у здоровых родителей существует риск рождения слабослышащего ребенка. Важная задача для родителей и врачей — выявить признаки тугоухости как можно раньше, чтобы назначить эффективный способ лечения или коррекции.

Зарубежными и отечественными авторами отмечено, что тугоухость может быть врожденной и приобретенной.

Когда мы говорим о врожденной тугоухости, мы имеем в виду, что малыш родился с патологией слуха, либо же она развилась вскоре после рождения. Не всегда удается точно установить причину возникновения врожденной тугоухости, но существует ряд факторов, которые могут послужить причиной появления врожденной тугоухости у ребенка. Различают генетические факторы, т.е. унаследованные от родителя (более 50% случаев врожденной тугоухости вызваны именно генетической предрасположенностью), а также негенетические факторы.

Авторами также отмечено, что аудиологический скрининг новорожденных является комплексным механизмом со многими компонентами. Его действенность в полном объеме возможна лишь в том случае, если все его процессы надежно отрегулированы и согласованы между собой по времени. Для универсального, т.е. всеохватывающего, скрининга слуха необходимо не только располагать техникой для скрининга, но и соблюдать основные условия для организации успешной комплексной программы скрининга в определенном регионе или стране: а именно, перенос раннего вмешательства на более ранние сроки по сравнению с прежней практикой до введения систематического скрининга. Проблема, почему и при скрининге слуха новорожденных

диагностика не всегда делается своевременно, зависит от многих различных факторов, которые могут препятствовать раннему вмешательству.

Своевременное выявление влияния неблагоприятных факторов, в частности, акустического воздействия зависит от своевременного обследования. Диагностика СНТ базируется преимущественно на аудиологическом исследовании, включающем субъективные и объективные методы. К субъективным методам исследования слуха относят: исследование слуха речью, камертонами, тональную пороговую и надпороговую аудиометрию, речевую аудиометрию, ультразвуковую аудиометрию, шумометрию и др. К объективным методам исследования слуха относят: акустическая импедансометрия, исследование слуховых вызванных потенциалов, регистрация отоакустической эмиссии.

Таким образом, подводя итог литературного обзора можно сказать о актуальности этой проблемы в медицине, несмотря на ее развитие.

ЛИТЕРАТУРА

1. Торопчина Л. В. Применение биостимулирующей сыворотки крови в лечении детей с нейросенсорными нарушениями слуха: автореф. дис. ... канд. мед. наук / Л. В. Торопчина. – М., 2003. – 24 с.
2. Ундриц В. Ф. Руководство по клинической аудиологии / В. Ф. Ундриц, Я. С. Темкин, Л. В. Нейман. – М.: Медицина, 1962. – 324 с.
3. Хечинашвили С. Н. Слуховые вызванные потенциалы человека / С. Н. Хечинашвили, З. Ш. Кеванишвили. – Тбилиси: Сабчота Сакартвело, 1985. – 368с.
4. Косяков С. Я., Атанесян А. Г. Сенсоневральная тугоухость. Современные возможности терапии с позиции доказательной медицины. М.: МЦФЭР; 2008.
5. Золотова Т. В. Сенсоневральная тугоухость. Ростов-на-Дону: Книга; 2013. 6. Кунельская Н. Л. Реабилитация пациентов с различными формами нейросенсорной тугоухости. Российский медицинский журнал.

2011;19(24):1478-1482.

7. Долгих В. Т., Захаров И. В., Иванов С. Р. Использование неотона и фенотина для коррекции метаболических нарушений в головном мозге при ЧМТ. *Анестезиология и реаниматология*. 1999;1:54-56.

8. Guerra M. R. Prevalence of noise-induced hearing loss in metallurgical company / M. R. Guerra, P. M. Lourenço, M. T. Bustamante-Teixeira, M. J. Alves // *Rev. Saude Publica*. – 2005. – Vol. 39, N 2. – P. 238–244

9. Noreña A. J. Neural correlates of an auditory afterimage in primary auditory cortex / A. J. Noreña, J. J. Eggermont // *J Assoc Res Otolaryngol*. – 2003. – Vol. 4, N 3. – P. 312–328.

10. Patterson S. D. Mass spectrometric identification of proteins released from mitochondria undergoing permeability transition / S. D. Patterson, C. S. Spahr, E. Daugas [et al.] // *Cell Death Differ*. – 2000. – Vol. 7, N 2. – P. 137–144.

11. Manohar S. Noise-induces loudness intolerance in a rat Active Sound Avoidance Paradigm (ASAP) / S. Manohar, J. Spoth, K. Radziwon [et al.] // *Hear. Res*. – 2017. – Vol. 353. – P. 197-203.

АНАЛІЗ АНТИБІОТИКОРЕЗИСТЕНТНОСТІ МІКРОБІОТИ, ВИДІЛЕНОЇ ВІД ХВОРИХ НА ФАРИНГІТИ

Коваленко Наталія Іллівна

к.б.н., доцент,

Вовк Олександра Олегівна

к.мед.н., доцент,

Харківський національний медичний університет,

Новікова Ірина Володимирівна

завідуюча багатопрофільної клініко-діагностичної лабораторії

Комунальне некомерційне підприємство

Харківської обласної ради «Обласна клінічна лікарня»,

м. Харків, Україна

Вступ. Фарингіт — одне з найпоширеніших захворювань верхніх дихальних шляхів. Розмаїття збудників бактеріального фарингіту може перешкоджати своєчасній ідентифікації та впливає на вибір лікувальної тактики. Ситуація, з огляду на стрімкий і неконтрольований розвиток антибіотикорезистентності у світі, доволі серйозна. Водночас необхідність своєчасного та виправданого призначення антибіотиків, аби уникнути розвитку фатальних ускладнень ГРЗ у хворого, на сьогодні є проблемою невирішеною і доволі суперечливою в плані однозначних рекомендацій в експертному середовищі (Осадчий О. І., 2021 р.).

Мета роботи: вивчення поширеності антибіотикорезистентних штамів представників мікробіоти, виділеної від хворих на фарингіти.

Матеріали та методи. У роботі використані результати бактеріологічних досліджень змивів із зіву хворих на фарингіти. Всього було обстежено 85 хворих. Виділення та ідентифікацію чистої культури бактерій проводили за морфологічними, культуральними та біохімічними властивостями згідно Наказу МОЗ № 535 від 22.04.1985.

Аналіз чутливості виділених штамів бактерій проводили згідно Наказу МОЗ України № 167 від 05.04.07 та «CLSI. Performance Standards for Antimicrobial Susceptibility Testing» (2022).

Результати та обговорення. Всього було ідентифіковано 117 штамів мікроорганізмів, які належали до 13 видів бактерій і 2 видів грибів роду *Candida*. Найбільша частка виділених мікроорганізмів належала до грампозитивних коків (60,7 %), а саме стрептококи виділялися у 34,2 % хворих, стафілококи – у 26,5 %. Гриби роду *Candida* були виділені у 25,6 % хворих, а решта бактерій (5,1 %) були ентерококи, синьогнійна паличка і клебсієла. Щодо видової характеристики, то серед стрептококів найпоширенішими були стрептококи групи *viridans* (18,8 %), інші види поступалися за кількістю виділених штамів: *S. anginosus* (8,5 %), *S. pyogenes* (6,8 %), *S. mitis* (2,6 %), *S. pneumoniae* (0,95 %). Стафілококи були представлені трьома видами, серед яких переважав *S. aureus* (15,4 %), *S. anhemoliticus* виділявся у 5,1 %, а *S. epidermidis* – у 2,6 % випадків. При дослідженні чутливості виділених бактерій до антибіотиків отримали різноманіття щодо чутливості стрептококів і стафілококів (табл. 1). Найбільшу чутливість проявили стрептококи групи *viridans*, які були резистентними лише до оксациліну у 32,3 % випадків, а інші досліджені антибіотики у 100 % викликали загибель зеленавих стрептококів. Гнійний стрептокок мав стійкість до оксациліну у 50 % випадків і левофлоксацину – у 15,4 %. Інші антибіотики продемонстрували абсолютну ефективність до всіх штамів *S. pyogenes*. Половина штамів *S. anginosus* була не чутлива до кліндаміцину і лінкоміцину, 44,4 % штамів – до оксациліну, 55,6 % – до азитроміцину. Найвищу резистентність було зафіксовано у *S. aureus*. Усі штами золотистого стафілокока були чутливими до оксациліну, цефтриаксону, цифотаксиму, левофлоксацину і кліндаміцину. Чутливість золотистого стафілокока до лінкоміцину становила 94,4 %. Інші антибіотики виявилися менш ефективними. Так, резистентними до азитроміцину були 26,3 % штамів *S. aureus*, до амоксициліну – 36,4 %, до пеніциліну – 40,9 % штамів.

Таким чином, цефтриаксон і цефотаксим були найбільш ефективними по відношенню до всіх досліджених штамів стафілококів і стрептококів. До пеніциліну і амоксициліну резистентність значною мірою проявив лише золотистий стафілокок. У той же час всі штами *S. aureus* виявилися чутливими до оксациліну, а всі досліджені види стрептококів мали невисоку чутливість до

цього антибіотика. Абсолютну чутливість до азитроміцину зафіксовано у *S. pyogenes* і стрептококів групи *viridans*. Левофлоксацин продемонстрував абсолютну ефективність до *S. aureus*, *S. anginosus* і стрептококів групи *viridans*. До лінкозамідів (кліндаміцину і лінкоміцину) мав високу стійкість лише *S. anginosus* (50 %) та 5,6 % штамів золотистого стафілокока - до лінкоміцину, а чутливість інших бактерій до цих антибіотиків була абсолютною.

Таблиця 1

Чутливість до антибіотиків кокової мікробіоти, виділеної у хворих на фарингіти, у відсотках

Антибіотик	Види бактерій			
	<i>S. aureus</i>	<i>S. pyogenes</i>	<i>S. anginosus</i>	<i>S. viridans</i>
Оксацилін	100	50	55,6	66,7
Пеніцилін	59,1	100	100	100
Амоксицилін	63,6	100	100	100
Цефтриаксон	100	100	100	100
Цефотаксим	100	100	100	100
Азитроміцин	73,7	100	44,4	100
Левофлоксацин	100	85,7	100	100
Кліндаміцин	100	100	50	100
Лінкоміцин	94,4	100	50	100

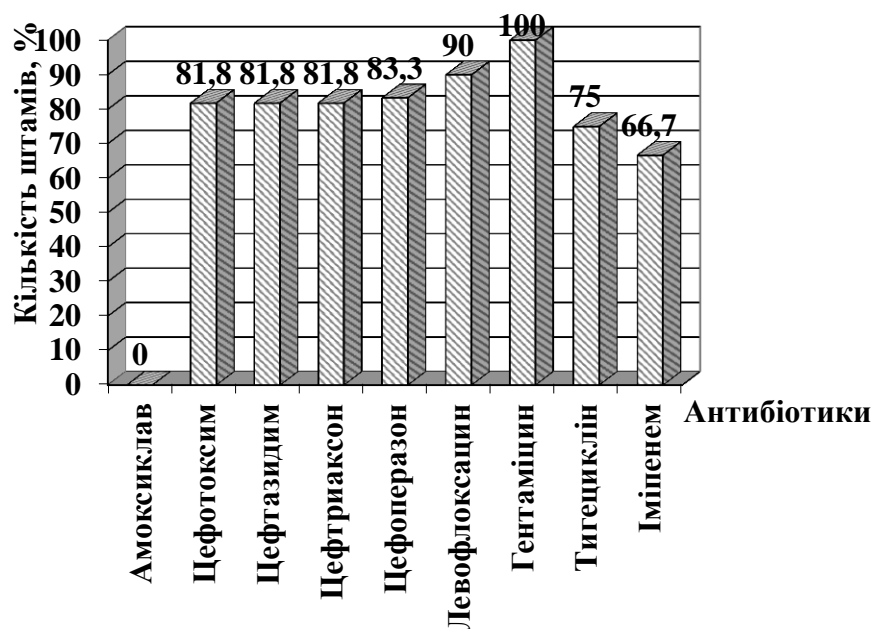

Рис. 1. Чутливість до антибіотиків штамів *K. pneumoniae*, виділених від хворих на фарингіти, у відсотках

Найвищу чутливість *K. pneumoniae* проявили до гентаміцину (100 %) і левофлоксацину (90 %) (рис. 1). Цефалоспорины продемонстрували активність у межах 81,8-83,3 %. До інших антибіотиків резистентність клебсієли виявилася вищою: до тигецикліну – 25 %, до імipенему – 33,3 %. Амоксиклав був не ефективний проти всіх досліджених штамів клебсієл.

Гострий фарингіт залишається одним із найчастіших захворювань носоглотки і є основною причиною призначення антибіотиків при гострих респіраторних захворюваннях (Осадчий О. І., 2021). Однак, у більшості випадків етіологічною причиною даного захворювання є віруси, і використання антибіотиків може бути рушійною силою для формування резистентності нормальної мікробіоти носоглотки. Тому призначення антибактеріальних препаратів має бути лише у випадку доведеної необхідності, а не з попереджувальною метою.

Висновки. Золотистий стафілокок і стрептококи, виділені від хворих на фарингіти, є чутливими до цефтриаксону і цефотаксиму. Пеніцилін і амоксицилін є ефективними по відношенню до стрептококів *S. pyogenes*, *S. anginosus* і стрептококів групи *viridans*, проте *S. aureus* продемонстрував значну резистентність до цих антибіотиків. Левофлоксацин проявив ефективність проти золотистого стафілококу і всіх досліджених стрептококів, крім *S. pyogenes*. Невисоку активність мав азитроміцин по відношенню до *S. aureus* і *S. anginosus*. Низьку чутливість до лінкозамідів продемонстрував лише *S. anginosus*.

ПЕРСОНІФІКОВАНЕ ЛІКУВАННЯ АРТЕРІАЛЬНОЇ ГІПЕРТЕНЗІЇ У ХВОРИХ СТАРШИХ ВІКОВИХ ГРУП

Ковальова Ольга Миколаївна,

д. мед наук, професор кафедри
FESC

Шапкін Вадим Євгенович,

к. мед. н., доц. кафедри

Цимбал Ірина Миколаївна,

Каратай Анна Віталіївна

лікар-інтерн кафедри

загальної практики- сімейної медицини та внутрішніх хвороб

Харківський національний медичний університет

м. Харків, Україна

Артеріальна гіпертензія (АГ) посідає провідне місце в структурі захворюваності населення всього світу і є причиною фатальних ускладнень у вигляді інсульту, інфаркту та серцевої недостатності. Провідні вчені створили переконливу доказову базу застосування антигіпертензивних засобів та на цій підставі розробили міжнародні та вітчизняні рекомендації лікування хворих із гіпертонічною хворобою, що характеризується домінантним синдромом. а саме АГ.

Особливість гіпертонічної хвороби полягає в тому, що існують вікові, гендерні відмінності розповсюженості, патогенезу, клінічних проявів, гемодинаміки цієї патології. Важливе значення має фармакокінетична характеристика ліків із гіпотензивним ефектом при лікуванні хворих різних вікових груп. Значну увагу привертають пацієнти старших вікових груп як найбільш вразлива частина популяції.

Актуальність такого напряму підкреслена в рекомендаціях 2013 ESC/ESH, 2018 ESC/ESH, в яких виділені рубрики та підрубрики, присвячені веденню хворих похилого віку з АГ. Оприлюднені рекомендації міжнародного товариства гіпертензії (2020 International Society of Hypertension global hypertension practice guidelines (2020 ISH), які також містять пропозиції

стосовно лікування гіпертензивних хворих старше 65 років. У цих документах представлені ключові позиції, які дають відповіді на такі дискусійні запитання: чи є АГ у хворих похилого віку патологічним станом, що потребує медичного втручання, які антигіпертензивні препарати є оптимальними для контролю високого артеріального тиску (АТ) в геріатричній популяції.

Встановлено, що в процесі старіння в організмі відбуваються специфічні прояви, що асоціюються з дисфункцією ендотелію, дисбалансом пресорних та депресорних систем, структурною перебудовою судин, зниженням їх еластичності, що є платформою для розвитку хвороб, асоційованих з віком. Доведено, що підвищений АТ у хворих похилого віку представляє вагомий фактор ризику кардіальних та цереброваскулярних ускладнень в порівнянні з пацієнтами молодого віку і тому потребує безумовно медикаментозного лікування. Стосовно антигіпертензивної терапії в більшості рекомендаціях містяться положення, що відносяться до хворих з АГ. Сучасні існуючі рекомендації з ведення хворих на АГ наголошують, що хворі з 2 та 3 ступенем АГ повинні отримувати терапію впродовж життя.

Вагомим критерієм антигіпертензивного менеджменту в похилому віці є результати рандомізованих клінічних трайлів. Починати лікувати хворого похилого та старечого віку потрібно з монотерапії, призначаючи невеликі дози препарату з поступовим підвищенням дози згідно з вимогами титрування. Із метою запобігання ортостатичної гіпотензії доцільно розподіляти дозу препарату впродовж доби відповідно до її максимальної дії і перенести прийом на ті години, що забезпечать рівномірне зниження АТ. У разі відсутності ефекту від монотерапії необхідно додати хворому інший антигіпертензивний препарат. Хворі з АГ у віці за 65 років представляють собою гетерогенну медичну групу, потрібно пацієнт-орієнтоване лікування, що передбачає індивідуальний підхід з оцінкою клінічних показників, аналізом фізичного та психічного стану, коморбідного перебігу.

Необхідно моніторувати стан пацієнта з регулярним контролем АТ та лабораторних показників. Із метою підвищення якості життя особи похилого

віку з артеріальною гіпертензією потребують мультидисциплінарного персоніфікованого ведення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. James P., Oparil S., Carter B. et al. Evidence-based guideline for the management of high blood pressure in adults: report from the panel members appointed to the eighth Joint National Committee (JNC 8). JAMA. 2014; 311: 507-520.

2. Unger T., Borghi C., Charchar F. et al. 2020 International Society of Hypertension global hypertension practice guidelines Journal of Hypertension. 2020; Volume 38 Issue 6: 982-1004 doi: 10.1097/HJH.0000000000002453

3. Xu X., Wang B., Ren C. et al. Recent Progress in Vascular Aging: Mechanisms and Its Role in Age-related Diseases. Aging Dis. 2017; 8(4): 486–505.

ВПЛИВ ЗМІНИ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ НА ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН ЛЮДИНИ

Косілова Ольга Юріївна

кандидат медичних наук,
доцент кафедри гігієни та екології №1

Калінін Данило Емільович

студенти

Харківський національний медичний університет
м. Харків, Україна

Актуальність: Зміна місця проживання завжди була важким кроком, але в наш складний час багато людей змінили своє місце проживання не через свої мрії або наміри, а через військові дії у країні. Людям цей крок дався не легко і це дуже сильно вплинуло на загальний психоемоційний стан, тому що втрата рідної домівки – це завжди великий стрес. Більшість людей відчують тільки негативні емоції через зміну місця, деякі відчують тільки радість, бо почуваються захищеними далеко від місць бойових дій, а хтось відчуває і перше, і друге тим самим переживаючи ще більший стрес. Багато хто не замислюється куди їм їхати, велика кількість не має взагалі часу на це, багатьом не подобається місце в котре вони переїхали через ставлення до них, або через навколишнє середовище, та місце в якому вони мешкають. Тому наразі ця тема є дуже актуальною.

Мета дослідження: Дослідити вплив зміни місця проживання на психоемоційний стан людини. Порівняти психічне становище вимушено переселених осіб і людей, які не залишили рідного міста.

Матеріали та методи: Використані статистичний аналіз та збір інформації з анкет. Для зручності проведення дослідження було розроблено 2 комплекси питань відповідно до категорії громадян: 1) вимушено переселені особи; 2) українці, які не полишили своє житло. У даній роботі було опитано 115 респондентів першої категорії та 115 другої.

Результати: Спершу ми вирішили привести підсумки анкетування

вимушено переселених людей. Було визначено, що у 87% опитаних виник стрес внаслідок переїзду, 13% - не виник. У наш час загальне самопочуття людини є основним показником психоемоційного стану. 55,7% вказали погано, 44,3% - чудово. При втечі від військових дій, людина не завжди має право обирати куди їй податися. 47,8% не задоволені своїм новим місцем перебування, а 52,2% подобається новий дім. Але не зважаючи на останнє, 76,5% відмітили, що теперішнє житло пригнічує їх психічний стан бо не будівля чинить головний вплив на нього, а навколишнє середовище, яке викликає натхнення та радість у 23,5%. Гарні краєвиди нових земель мають змогу допомагати боротися зі стресом – це підтвердили 47,8 % анкетованих, 30,4% - не погодилися з цим, 21,7% - не мають в місті свого тимчасового перебування їх. Вдалось дослідити які саме явища пригнічують самопочуття переселенців: 64,3% - переїзд, незнайоме оточення; 29,6% - не задоволеність новим житлом; 45,2% - дистанційне навчання; 61,7% - побутові проблеми. Стрес може трансформуватися, не залежно від інших проблем, у різні явища психічного нездоров'я: 47,8% вказали, що в них з'явилась депресія; 67% відмітили тривожність; 18,3% - параноя; у 26,1 опитаних нічого не розвинулося. Приведемо результати анкетування громадян, котрі вирішили не покидати власний дім. Лише 7,8% опитаних перебувають на окупованій території, решта 92,2% - на підконтрольній Україні території. У даній категорії є актуальним питання проведення військових дій в місті, в якому живуть респонденти, тому що саме вони є причиною багатьох неврозів. 74,8 % знаходяться в містах, які перебувають під постійним обстрілом, або у них ведуться військові дії, 25,2% знаходяться у безпечних містах. При цьому стрес через можливу небезпеку виникає у 69,6%, 21,7% почуваються в безпеці, 8,7% відмітили, що їх населені пункти далеко від лінії фронту. 71,3% вказали, що загалом відчують себе добре незважаючи на все вище перераховане, 28,7% - погано. У наш час безпека є фундаментом спокою, тому питання переселення на більш безпечні території є завжди актуальним. 20,9 % хотіли б залишити свою домівку заради спокійнішого місця, але 62,6% вважають доцільним нікуди не переїжджати,

16,5% впевнені, що вони у безпеці. Явища, які пригнічують самопочуття представників другої категорії: небезпека - 73,9%; дистанційне навчання - 43,2%; побутові проблеми - 46,8%.

Висновок: Дослідивши вплив зміни місця проживання на психо-емоційний стан людини, ми порівняли психічне становище вимушено переселених осіб та людей які не залишили рідного місця. Майже усі переміщені особи відчули стрес внаслідок переїзду та більше половини вказали своє самопочуття як погане. Незважаючи на переїзд у більш безпечне місце більша частина респондентів відчувають гніт з боку нового місця проживання, у двох-третіх викликало погане самопочуття саме незнайоме оточення на нове місце. Трішки менше половини опитаних відмітили що в них з'явилась депресія, а частина відмітили появу тривожності. Таким чином, можна стверджувати, що друга категорія опитаних відчуває себе значно краще першої і тому, незважаючи на військові дії, 62,6% людей не покидають свою домівку.

ОБГРУНТУВАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ ВИЯВЛЕННЯ СИГНАЛЬНИХ ЛІМФОВУЗЛІВ ПРИ РАКУ ПРЯМОЇ КИШКИ

Нікітенко Раїса Петрівна
Косован Віктор Миколайович

д.м.н., доцент

Воротинцева Ксенія Олеговна

к.м.н., асистент

Одеський Національний Медичний Університет
м. Одеса, Україна

Вступ. Одним із важливих факторів метастазування пухлини є наявність «сторожового» ЛВ. У нашій роботі розглядається сучасний підхід до виявлення лімфо вузлів за допомогою сучасного флюорисцентного барвника ICG інтраопераційно. Дотепер не змінилися обсяги оперативних втручань при колоректальному раку, але з накопиченням нових даних про сторожові лімфовузли очікується поява нових протоколів лікування раннього раку. Проведені попередні дослідження на кафедрі хірургії Одеського національного медичного університету дозволяють сподіватися, що при ранньому раку прямої кишки не потрібно буде виконувати великі за обсягом операцій, а можна буде обійтися локальним висіченням пухлини прямої кишки, з подальшим ад'ювантним лікуванням.

Мета роботи – підвищити якість метода виявлення сторожових лімфовузлів на рак прямої кишки.

Матеріали та методи. Нами було досліджено 184 пацієнтів на РПК. з 2009 по 2022 роки на базі Одеської Обласної клінічної лікарні. Вік пацієнтів був від 42 до 86 років, які в залежності від стадії процесу та виконаної операції були розподілені на 2 групи. В I групі (n=90) пацієнтам виконували ТЕМ. В II групі (n=94) у 36 пацієнтів виконали низьку передню резекцію прямої кишки з тотальною мезоректумектомією (ТМЕ). Метою даного дослідження було покращення методів діагностики і результатів хірургічного лікування хворих на рак прямої кишки шляхом використання флюоресцентної лімфографії за

допомогою барвника ICG. Даний метод фарбування лімфовузлів ґрунтується на ефекті люмінесценції барвника при опроміненні світлом певної хвилі.

Всім пацієнтам виконувалася ін'єкція барвника ICG в кількості 2 мл розведеного барвника, щоб дати можливість поширитися руслом лімфатичної системи. Через 15-20 хв. пофарбований лімфовузол (лімфовузли) відправляли на патоморфологічне дослідження. Усі операції виконували під ендотрахеальним наркозом у положенні пацієнтів на спині. У I групі діагноз рак прямої кишки I стадії (T1-2N0M0), був встановлений у 90 хворих (48,9%). У групі II, у 94 хворих (51,1%) до операції було встановлено діагноз рак прямої кишки II стадії (T3N0M0). Виконання трансанальних ендоскопічних резекцій проводили з використання хірургічного обладнання «Karl Storz TEO».

Результати та обговорення. Вивчення діагностичної цінності виявлення СЛВ, вибір тактики хірургічного втручання та ефективності вивчення ризику розвитку інтра- та післяопераційних ускладнень РПК, дозволило сформулювати рекомендації для втілення в медичну практику:

Усім пацієнтам після встановлення діагнозу раку прямої кишки за результатами передопераційної біопсії необхідно обов'язково проводити неоад'ювантну хіміопроменеву терапію. Дослідження «сторожових» лімфовузлів у хворих на рак прямої кишки дозволяє оцінити стадію захворювання і провести пацієнту адекватну схему комбінованого і комплексного лікування. У пацієнтів на рак прямої кишки I стадії (T1-2N0M0) виконуються трансанальні ендоскопічні резекції з використання хірургічного обладнання «Karl Storz TEO». Стандартна методика операції:

під час виконання ТЕМ в підслизовий шар пухлини вводиться 1-2 мм барвника індоціаніну зеленого. Через 15 хвилин після цього виконується лапароскопія. При цьому буде видно забарвлені регіонарні лімфовузли. Для більш чіткої візуалізації використовується режим ультрафіолетового опромінення, який є в сучасній апаратурі фірми Storz. При цьому чітко видно лімфатичні судини і регіонарні лімфовузли, які можна вважати «сторожовими». «Сторожові» лімфовузли видаляються і піддаються терміновому гістологічному

дослідженню. При відсутності в лімфовузлах мікрометастазів раку виконується локальне видалення пухлини за методикою ТЕМ. При метастатичному ураженні «сторожових» лімфовузлів виконується лапароскопічна або відкрита резекцію прямої кишки, з обов'язковим видаленням мезоректума і періампулярної клітковини.

Висновки. Таким чином сучасні технології дають можливість онкохірургам проведення таких малоінвазивних операцій с біопсією сигнального лімфовузла що покращує результат лікування у подальшому.

ПІДГОТОВКА ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ ДО ФІЗИЧНОГО НАВАНТАЖЕННЯ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Павленко Віктор Олексійович

к.пед.н., доцент

Шутєєва Тетяна Миколаївна

Насонкіна Олена Юрїївна

ст. викладач

Харківської державної академії фізичної культури

Вступ. Розумова відсталість за визначенням Міжнародної класифікації захворювань ВООЗ – це стан затримки або недостатнього розвитку психіки, яка проявляється в період розвитку недостатністю когнітивних, мовних, рухових і соціальних навичок. Але найбільш часто застосовують визначення розумової відсталості, яке було запропоновано Американською асоціацією з питань розумової неповносправності. «Розумова відсталість являє собою загальний інтелектуальний розвиток значно нижчий середнього рівня у поєднанні з дефіцитом адаптаційної поведінки, які виявляються протягом розвитку організму».

Узагальнення даних науково-методичної літератури виявило значну кількість робіт, присвячених покращенню функціонального стану, корекції фізичного здоров'я та покращенню рухової підготовленості осіб різного віку за рахунок впровадження в процес фізичного виховання різноманітних засобів, методів, форм фізичного виховання та диференціації тренувального процесу. Проте, аналіз сучасної наукової літератури дозволив виявити, що переважна більшість досліджень з проблем підготовки опорно-рухового навантаження до фізичного навантаження стосується учнівської молоді основної групи.

Так, Л. Назаркевич, М. Линець застосовуючи в процесі занять рухливі ігри у воді; О. Андрєєва, О. Саїнчук впроваджуючи скандинавську ходьбу у фізичне виховання школярів початкових класів, з'ясували, що через позитивний вплив аеробного режиму енергозабезпечення на організм,

підвищуються резервно-адаптаційні можливості учнів, і як наслідок, покращується їх рівень здоров'я.

Водночас майже відсутні дослідження диференційованого підходу фізичного навантаження спеціальної медичної групи основної школи з урахуванням відхилень у стані здоров'я, зокрема розумовими вадами здоров'я.

На сьогодні легка атлетика є доступними масовим спортом фізкультурно-спортивною діяльністю. Аналізуючи тренувальні програми з легкої атлетики для спортсменів які мають відхилення розумового розвитку необхідно зазначити про існуючі недоліки у підготовчій частині занять. Учні, що займаються у спортивній секції «загальна фізична підготовка» не мають достатнього рівня вмінь і навичок з даного виду спорту. Необхідно зазначити, що оволодінню вмінь і навичок у спритності, швидкості, стрибучості, правильної постановки стопи, положенню тулуба, координаційних здібностей, підвищення рухової підготовленості та показників просторової орієнтації сприяють тренувальні програми розроблені саме для учнів з особливими потребами. Тренувальні програми розраховані на покращення спортивних результатів і не враховують засвоєння мінімальних навичок з легкої атлетики та допуску до участі у змаганнях.

У фізичній підготовленості осіб з різними відхиленнями самою слабкою ланкою є координаційні здібності: рівновага, тонка моторика, розслаблення, ритмічність рухів та інші. Ці здібності необхідно інтенсивно розвивати, щоб компенсувати нестачу руху. Практика показує, що особи з вадами інтелекту потребують навчання рухів, які потребують прояви координаційних здібностей.

Застосування різних засобів фізичного виховання для учнів з особливими потребами розглядаються у дослідженнях науковців: реалізації компетентнісного підходу в освіті дітей з інтелектуальними порушеннями О. Чеботарьова, 2019; рухливих та спортивних ігор – А. В. Цьось, 2002; розробці програми фізичної реабілітації – Н. Є Михайлова, 2005; структуру і зміст тренувальних програм Спеціальної Олімпіади з легкої атлетики – Ю. А. Бріскін, 2008; тренувальна програма з легкої атлетики для спортсменів з

відхиленням розумового розвитку О. О. Павлось, 2012; розробки диференційованої програми фізичної реабілітації – Є. Лабковський, 2013, методи адаптивної фізичної культури та рухливих ігор з метою розвитку просторового орієнтування дітей з порушеннями опорно-рухового апарату та інтелекту – А. Заплатинская, Л. Шевчук, 2020.

Т. Бублей, Т. Редько, застосовуючи диференційований підхід у фізичному вихованні школярів спеціальної медичної групи основної школи з урахуванням відхилень у стані здоров'я, вказують на те, що запропонована модель управління процесом диференційованого навчання фізичними вправами, створює оптимальні умови для успішного оволодіння руховими вміннями та навичками і ефективно впливає на показники пси фізичного стану учнів з різними нозологіями.

Ціль роботи: визначити ефективність застосування спеціальних координаційних вправ учнів з особливими потребами для підготовки опорно-рухового апарату до фізичного навантаження. Встановити оптимальні вправи, що впливають на підвищення рухової підготовленості та показників просторової орієнтації.

Матеріали та методи. Для вирішення поставленої мети сформульовані завдання: 1. Вивчити літературні джерела з даної проблеми. 2. Викласти методичку та рекомендації за програмою елементів легкої атлетики, що впливають на підвищення рухової підготовленості та показників просторової орієнтації. 3. Показати важливість застосування спеціальних координаційних вправ, які спрямовані на диференціювання просторових параметрів руху. 4. Розробити авторську тренувальну програму з використанням елементів легкої атлетики, яка розроблена для спортсменів із відхиленням розумового розвитку спеціального загальноосвітнього навчального закладу.

Результати та обговорення. Основне завдання адаптивної фізичної культури – це раціонально організована рухова активність як природного стимулу життєдіяльності, використовуючи функції, які збереглися, та природні фізичні ресурси, осіб з інвалідністю, максимально наблизити психофізичні

можливості та особливості організму до вимог суспільства. Наукове спостереження даного дослідження проводилось при наявності системи методів і прийомів що забезпечило об'єктивність виконання експерименту. Використання досвіду проведення тренувальних занять з легкої атлетики з учнями віднесеними до основної медичної групи і проведених раніше досліджень був проведений аналіз спеціальних вправ, використовуваних на заняттях з легкої атлетики. За результатами проведених педагогічних спостережень було проаналізовано широкий арсенал спеціальних вправ на орієнтування в просторі та визначено систему підготовки, комплекс вправ для проведення експерименту з даним контингентом учнів, що займаються у спортивних секціях. Спеціальні вправи сприяють формуванню та вдосконаленню життєво необхідних рухів, всебічному фізичному розвитку та зміцненню здоров'я дитини, вихованню позитивних моральних і вольових якостей.

Враховуючи початкову підготовку та фізичний стан учасників експерименту інтенсивність вправ у комплексі не враховувалась. Увага при виконанні вправ вчителем зосереджувалась на правильному виконанні вправи та бажанні повторити вправу.

Мета першого етапу експерименту полягала у визначені кількості повторень кидків на влучність у ціль для ефективного виконання спеціальних координаційних вправ. Зазначимо, що кількість спеціальних координаційних вправ в одному занятті залежить від функціонального й психологічного стану тих що, займаються.

Вчителі з фізичної культури при проведенні занять повинні враховувати емоційний стан учнів, фізичну підготовленість осіб з різними відхиленнями і пам'ятати про те що самою слабкою ланкою є координаційні здібності: рівновага, тонка моторика, розслаблення, ритмічність рухів та інше. Компенсувати недостачу рухів можливо через розвиток здібностей при дозованому повторенні простих рухів. Особи з вадами інтелекту потребують навчання рухів, які потребують прояви координаційних здібностей.

У підготовчій частині заняття з легкої атлетики дуже важливим є момент послідовності виконання вправ: у першу чергу необхідно виконати розминку, повільний біг, потім загально-розвиваючі вправи й тільки після цього приступають до спеціальних вправ на орієнтування в просторі. Це пов'язане з тим, що вправи вимагають від опорно-рухового апарата активної роботи і великої м'язової напруги і тому виконуються тільки після ретельних попередніх розтягувань.

Спочатку виконуються вправи меншої інтенсивності, потім поступово, залежно від готовності м'язів, можна включати вправи більшої інтенсивності. Або спочатку ми можемо виконувати вправи в половину сили, потім поступово підвищувати їхню інтенсивність.

Авторська тренувальна програма з легкої атлетики розроблена для спортсменів із відхиленням розумового розвитку (різних ступенів важкості та з супутніми ураженнями), які не мають вмінь та навичок з даного виду спорту і ніколи ним не займались. Тренувальна програма розрахована на засвоєння мінімальних навичок з легкої атлетики. Програма розрахована на вісім тижнів. У кожному тижні заплановано по три тренувальних заняття. Тривалість тренувальних занять, переважно, до двох годин, тривалість основної частини – 60 хвилин. Запропоновано комплекси загально-розвиваючих вправ, спеціальних бігових вправ, на гнучкість та розслаблення, вправ та ігор із м'ячем на рухову підготовленість та просторову орієнтацію учнів із фізичними та розумовими вадами.

Запроваджена в експерименті авторська тренувальна програма з легкої атлетики, яка розроблена для спортсменів із відхиленням розумового розвитку спеціального загальноосвітнього навчального закладу. Тренувальна програма ґрунтувалася на основі наукових публікацій, особистого досвіду, опитування вчителів фізичної культури, які мають досвід роботи з відповідним рівнем фізичного розвитку і фізичної підготовленості розумово відсталих учнів.

Застосування авторської тренувальної програми з легкої атлетики в тренувальних заняттях зі спортсменами, які мають відхилення розумового

розвитку, сприяло оволодінню вмінь і навичок у спритності, швидкості, стрибучості, правильної постановки стопи, положенню тулуба, координаційних здібностей, підвищення рухової підготовленості та показників просторової орієнтації. Запроваджена восьмитижнева тренувальна програма з легкої атлетики тривалістю до двох годин для учнів із відхиленням розумового розвитку. Поступова підготовка опорно-рухового апарату до фізичного навантаження сприяла покращенню тестових спортивних показників у швидкості реакції та спритності, координаційних здібностей учнів спортивної секції. Розроблені рекомендації для вчителів фізичної культури, направлених на проведення занять з учнями з особливими потребами, які враховують емоційний стан, фізичну підготовленість осіб з різними відхиленнями.

Висновки. Впровадження в навчальний процес авторської тренувальної програми навчання учнів з розумовою відсталістю з урахуванням індивідуальних особливостей психофізичного розвитку створює оптимальні умови для підвищення рухової підготовленості та показників просторової орієнтації. Запропоновані рекомендації вчителям фізичної культури, що дозволяють проводити тренувальні заняття з урахуванням індивідуальних особливостей психофізичного розвитку учнів з особливими потребами.

ХІРУРГІЧНЕ ЛІКУВАННЯ ВНУТРІШНЬОМОЗКОВИХ ПУХЛИН ВЕЛИКОГО МОЗКУ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ЛАЗЕРНИХ І НЕЙРОНАВІГАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Розуменко Володимир Давидович

д.мед.н., професор

керівник відділу нейроонкології

Дащаківський Андрій Володимирович

аспірант відділу нейроонкології

Інститут нейрохірургії ім. акад. А. П. Ромоданова

НАМН України

м. Київ, Україна

Мета роботи. Підвищення ефективності хірургічного лікування хворих з внутрішньомозковими пухлинами півкуль великого мозку із застосуванням сучасних лазерних та навігаційних технологій.

Матеріали та методи. Проведено аналіз результатів 187 операцій видалення внутрішньомозкових пухлин із сумісним використанням лазерних та навігаційних технологій. Передопераційне обстеження включало проведення магнітно-резонансної томографії (МРТ), функціональної магнітно-резонансної томографії (фМРТ), МР-трактографії, МР-ангіографії, мультиспіральної комп'ютерної томографії (МСКТ), однофотонної емісійної комп'ютерної томографії (ОФЕКТ) та, при необхідності, МР-перфузії, МР-дифузії, МР-спектроскопії.

Лазерно-хірургічний етап операції проводився із використанням напівпровідникових лазерних апаратів (Фотоніка Плюс, Україна) «Ліка-хірург» (потужність до 30 Вт, $\lambda=0,808$ мкм) та «Ліка-хірург М» (потужність до 15 Вт, $\lambda=1,47$ мкм). Віртуальне 3D планування операції, вибір адекватного хірургічного доступу, визначення оптимального об'єму хірургічного втручання, визначення зон та траєкторії лазерного опромінення пухлинної тканини, інтраопераційний супровід лазерно-хірургічних маніпуляцій, контроль процесу лазерної термодеструкції, вапоризації та ступеня радикальності операції

проводили із застосуванням нейронавігаційної системи «StealthStation TREON Plus» (Medtronic, США). Використовували метод мультимодальної навігації з інтеграцією результатів комплексної передопераційної діагностики.

Результати та обговорення. Операції із застосуванням нейронавігації дають можливість високоточної інтракраніальної та інтрацеребральної орієнтації. Важливе значення має застосування мультимодальної нейронавігації з комп'ютерною обробкою і суміщенням даних комплексної передопераційної діагностики (МРТ, МР-трактографії, МР-ангіографії, фМРТ, МСКТ та ОФЕКТ досліджень, МР-перфузії, МР-дифузії, МР-спектроскопії). На доопераційному етапі проводиться створення віртуальної 3D моделі з подальшою реконструкцією пухлини і її порожнинних компонентів у співвідношенні з корою великого мозку з зазначенням функціонально значимих мовно-рухових ділянок головного мозку і життєво важливих медіанних структур, підкіркових провідних шляхів, магістральних кровоносних судин і системи шлуночків мозку.

Інтеграція в систему навігації результатів комплексної нейровізуалізації дає можливість здійснити віртуальне 3D моделювання. Використання тривимірних моделей на доопераційному етапі дозволяє провести планування операції, оптимізувати хірургічний доступ, виконання хірургічного втручання в умовах інтраопераційного анатомо-топографічного орієнтування, визначати та уточнювати траєкторію лазерного впливу, інтраопераційний супровід лазерно-хірургічної дії на пухлинну тканину.

Під час операції дані віртуального 3D планування зіставляються із зображеннями з операційного поля в режимі реального часу.

Методи видалення пухлин головного мозку із застосуванням високоенергетичного лазерного випромінювання засновані на використанні ефектів розсічення, вапоризації, коагуляції і термодеструкції біологічних тканин. Метод лазерної термодеструкції забезпечує високу точність та локальну цілеспрямованість впливу лазерного випромінювання на біологічну тканину.

Інтраопераційне застосування лазерних технологій при видаленні внутрішньомозкових пухлин забезпечує прецизійність хірургічних маніпуляцій, дозований деструктивний вплив на тканину пухлини, дозволяє зруйнувати «живі» ділянки тканини пухлини, що розповсюджуються в функціонально значущі і життєво важливі ділянки мозку, тісно пов'язані з магістральними артеріальними судинами і венозними колекторами, черепними нервами, тобто при залученні в пухлинний процес так званих «критичних» зон мозку. Одночасно із лазерною термодеструкцією пухлинної тканини відбувається коагуляція новоутворених пухлинних судин, що зменшує притік крові до пухлинної тканини та викликає ефект «зморщування» і зменшення її в об'ємі. Вплив високоенергетичного лазерного випромінювання призводить до незворотних змін в структурі пухлинних клітин і викликає їх загибель. Незворотність деструктивних змін тканини пухлини під впливом високоенергетичного лазерного випромінювання дозволяє підвищити ступінь радикальності хірургічних втручань, уникнути хірургічної резекції ділянок пухлинної тканини, що знаходяться в функціонально значущих і життєво важливих зонах мозку, хірургічна резекція яких підвищує ризики виникнення неврологічного дефіциту.

Висновки. Віртуальне 3D планування хірургічного втручання та інтраопераційний навігаційний супровід лазерно-хірургічних маніпуляцій забезпечують контроль процесу лазерної термодеструкції, прецизійність хірургічних маніпуляцій, вибір траєкторії лазерно-деструктивного впливу на тканину пухлини для збереження анатомічної і функціональної цілісності суміжних мозкових структур. Застосування лазерних методів хірургічного лікування внутрішньомозкових пухлин забезпечує дозований деструктивний вплив на тканину пухлини, що дозволяє підвищити ступінь радикальності видалення пухлин та зменшити травматичність нейрохірургічних операцій, знизити ризики виникнення неврологічного дефіциту, забезпечити високу післяопераційну якість життя хворих.

ВИПАДОК ПОВТОРНОГО ІШЕМІЧНОГО ІНСУЛЬТУ НА ФОНІ COVID-19

Симоненко Григорій Геннадійович

к.м.н., доцент

Національний медичний університет

імені О. О. Богомольця

м. Київ, Україна

Вступ. Внаслідок патогенетичних особливостей розвитку інсульту в умовах COVID-19, поєднання цих захворювань обумовлює важкість їх перебігу з формуванням глибокого неврологічного дефіциту. При коронавірусній інфекції також спостерігається декомпенсація наявних у пацієнта хронічних захворювань, з домінуванням розладів у системі кровообігу. Для цих пацієнтів характерним є більш тяжкий перебіг COVID-19, високий ризик поліорганної недостатності, низький реабілітаційний потенціал і висока летальність.

Мета роботи. Метою даної статті було навести клінічний приклад важкого перебігу повторного ішемічного інсульту на фоні поліорганної патології та COVID-19.

Матеріали і методи. Пацієнти неврологічного відділення, загальні аналізи крові та сечі, глікемічний профіль, біохімічний аналіз крові, коагулограма, електрокардіографія, нейровізуалізаційні методи дослідження.

Результати і обговорення. Клінічний випадок. Жінка. 71 року, КШД була доставлена до неврологічного відділення. Зі слів родичів відомо, що на протязі дня у пацієнтки послабли праві кінцівки, порушилась мова. У приймальному відділенні хвора була оглянута неврологом, був взятий мазок ПЛР для COVID-19. При первинному огляді активно скарж не вказувала через важкість стану та афатичні розлади. Було відомо, що пацієнтка хворіє на цукровий діабет (2 тип), гіпертонічну хворобу, ішемічну хворобу серця. Постійно приймає кардіомагніл 75 мг, еналаприл 20 мг, бісопролол 5 мг, фуросемід, актрапід 100 МО, протафан 100 МО. Рік тому перенесла гостре

порушення мозкового кровообігу за ішемічним типом у правому каротидному басейні з глибоким лівобічним геміпарезом, без відновлення.

Об'єктивно: Загальний стан хворої важкий. Помірного харчування. Шкірні покриви та видимі слизові блідо-рожевого кольору, чисті. Периферичні лімфовузли не пальпуються. В легенях жорстке дихання, хрипів немає. Тони серця приглушені, ритмічні. Акцент другого тону над аортою. АТ 160/110мм.рт.ст., пульс 78 уд/хв. Живіт м'який, не реагує на пальпацію. Стілець та сечовиділення не спостерігались.

Неврологічний статус: Свідомість порушена по типу глибокого оглушення, Шкала ком Глазго 12 балів. NIHSS 20 балів. Контакт утруднений через моторну афазію, елементи сенсорної афазії та важкість стану. Інструкції виконує частково, з затримкою. Глотковий рефлекс та екскурсія м'якого піднебіння відносно задовільні. Зіниці D=S, фотореакції помірні. Погляд не фіксує, за молоточком не слідкує. Обличчя асиметричне, язик не висовує. Позитивні субкортикальні рефлексії. Тетрапарез, помірний правобічний геміпарез, глибокий лівобічний геміпарез до помірного в нозі. Глибокі рефлексії S>D з рук та ніг, знижені. Позитивний симптом Бабінського з обох сторін. Менінгеальних знаків не виявлено. Адекватно оцінити чутливу та координаторну сферу не вдалося через важкість стану та афатичні порушення.

Хворій проведено обстеження: Загальний аналіз крові: Нь 130 г/л, Ер 7.0×10^{12} /л, L 9.1×10^9 /л. Загальний аналіз сечі: питома вага 1032, білок 0.162 г/л, цукор 20 г/л, ацетон +++++, L вкривають поле зору, еритроцити незмінні 1-3, солі оксалати у помірній кількості. Глюкоза крові в динаміці: 17.0 ммоль/л, 19.0 ммоль/л, 16.1 ммоль/л, 8.1 ммоль/л, 10.5 ммоль/л, 5.2 ммоль/л, 4.5 ммоль/л. Біохімічний аналіз крові: загальний білок 33 г/л, сечовина 8.2 ммоль/л, креатинін 0.132 мкмоль/л, білірубін 13.2 (непрямий) мкмоль/л, АЛТ 0.36 ммоль/л, АСТ 0.32 ммоль/л. 12.01.2021 Коагулограма: Протромбіновий індекс 97%, час рекальцифікації плазми 115 с, фібриноген 3.15 г/л. Повторне електрокардіографічне обстеження: Синусова тахікардія, положення електричної вісі горизонтальне. Рубцево-склеротичні зміни, ознаки

збільшення лівого шлуночка з перевантаженням. Ішемія міокаду верхівки, передньої та бокової стінок. Потім – трансмуральна ішемія передне-перетинкової ділянки, верхівки, передньої та лівої стінки. Потім – субепікардіальна ішемія міокарді в передньо-боковій, передній стінках, перетинці.

МРТ головного мозку: У базальних відділах лівої лобової частки визначається ділянка рестрикції DWI з гіпоінтенсивністю на ADC картах розміром 86-20 мм. У нижніх відділах лівої потиличної частки мозку визначається невелика ділянка слабкої рестрикції з гіперінтенсивністю на ADC картах, розміром 32-24 мм. У ділянці правих базальних гангліїв візуалізується невелика ділянка лікворного характеру – давні перенесені ішемічні зміни. Середня лінія головного мозку знаходиться точно посередині. Бокові шлуночки незначно розширені (ширина передніх рогів до 17-14 мм, 3 шлуночок), за рахунок атрофічних змін з дифузним розширенням субарахноїдальних просторів. Візуалізується дифузне розширення просторів Вірхова-Робіна у базальних відділах. Відмічаються гіперінтенсивні ділянки в режимах T2 та FLAIR, розташовані перивентрикулярно з обох боків та ізоінтенсивні в режимі T1. Стовбур мозку та мозочок без наочних змін. Турецьке седло і гіпофіз звичайної форми. Параселярні структури без особливостей. Мосто-мозочковий кут виглядає вільним з обох боків. Внутрішній слуховий прохід симетричний з обох боків. Приноскові пазухи добре розвинуті, вільні. Осередки соскоподібного відростка пневматизовані. Склад очниць без особливостей. Заключення: МРТ-ознаки свіжих ішемічних змін в басейні лівої передньої мозкової артерії. Підгострі з переходом у хронічні ішемічні зміни в басейні лівої середньої мозкової артерії. Старі хронічні зміни в басейні правої середньої мозкової артерії. Мікроангіопатія 3 ст. Атрофічні зміни головного мозку. Гіпоплазія лівої хребтової артерії з домінуванням правої хребтової артерії.

Діагноз остаточної клінічної: COVID-19. Гіпертонічна хвороба 3 стадія, 3 ступінь, ризик 4. Церебральний атеросклероз. Повторне гостре порушення мозкового кровообігу за ішемічним типом у лівому каротидному

басейні у вигляді помірного правобічного геміпарезу, моторної афазії. набряк речовини головного мозку. Наслідки перенесеного (2020) ішемічного інсульту в правому каротидному басейні у вигляді глибокого лівобічного геміпарезу до помірного в нозі. Дисметаболічна дисциркуляторна енцефалопатія 3 стадія. Ішемічна хвороба серця: дифузний кардіосклероз, атеросклероз аорти та вінцевих судин. Цукровий діабет, 2 тип, важкий перебіг, вторинна потреба в інсуліні, стан декомпенсований, кетоацидоз. Універсальна діабетична ангіопатія, периферична полінейропатія. Ожиріння 2 ступеня. Гостра серцево-судинна недостатність.

Проведене лікування: маніт, L-лізину есцинат, магnezія, аспаркам, церебролізин, цефтриаксон, рабелок, гліятон, медіаторн, цефтриаксон, ксилат, аспірин, атоксил, Інсулінотерапія (протафан, актрапід), мофлакса, диклофенак, кокарбоксілаза, клексан, еналаприл, нексіум, дексаметазон, гепатокс., аспірин-кардіо, інсуфляція кисню.

Висновки. Таким чином, важкість перебігу повторного ішемічного інсульту на фоні COVID-19, була обумовлена рядом факторів, серед яких спостерігались: важкий перебіг і декомпенсація цукрового діабету, гостра серцево-судинна недостатність на фоні виражених електрокардіографічних змін, дисметаболічна та дисциркуляторна енцефалопатія з повторними інсультами, мікро- та макроангіопатією судин головного мозку.

ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ В УМОВАХ НАВЧАННЯ

Тернопіль Юлія Олександрівна

студентка

Науковий керівник:

Косілова Ольга Юріївна

к. мед. наук, доцент

Харківський національний медичний університет

Україна

Анотація: наряду з диханням, рідиною та їжею, сон - один з головних чинників здоров'я, регенерації, гарного самопочуття та працездатності. Сон – фізіологічний стан людини, що змінюється періодами неспання, характеризується зниженням реакції на зовнішні подразники. Режим та тривалість сну – один з критеріїв здорового способу життя, що забезпечує не лише фізичне, а й психічне здоров'я людини.

Проблема недосипу – одна з головних у періоді студентства. Нормальним вважається сон, тривалістю 7-8 годин. Найбільш фізіологічний період сну – з 23 до 7-8 години ранку.

Мета роботи: вивчити проблему недостатності сну та її вплив на працездатність студентів, визначити, як студенти вирішують проблему недосипу, дати рекомендації щодо рішення цієї проблеми.

Матеріали й методи: дані було зібрано на підставі анкетування 50 респондентів.

Результати: аналізуючи результати анкетування, було виявлено, що основною причиною недосипу було поєднання роботи та навчання – 24.2% опитаних, великий об'єм домашніх завдань – 20.8%, проведення часу в інтернеті – 16.8%, зустрічі з друзями – 15.7%, сімейні справи – 12.4%, хронічний недосип – 10.1%.

Також анкетування вивчало вплив недосипу на працездатність студенту та успіхи у навчанні. 37.6% студентів не відмічали негативного впливу недосипу на навчання, 33.7% через втому не поводяться активно на заняттях,

28.6% не можуть засвоювати інформацію на лекціях та практичних заняттях. Тобто більшість студентів відзначають негативний вплив недосипу на учбову діяльність.

Також анкетування містило запитання про боротьбу із нестачею сну. Так, 66.8% опитуваних борються із недостатністю сну, а 33.1% - ні.

Недостатність сну студенти вирішують наступним чином: денний сон, прийом заспокійливих, застосування снодійних, фізичні вправи, контрастний душ, йога, медитації.

Висновок: таким чином, до основних причин недосипу відносять поєднання роботи та навчання, зустрічі з друзями, використання інтернету, хронічний недосип та ін. Більшій кількості студентів недосип заважає досягати успіхів у навчанні, більша частина студентів використовує різноманітні методики для боротьби із недосипом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бардов В. Г. Гігієна та екологія. – Нова Книга. – Київ. – 2020.
2. Шевчук В. Г., Мороз В. М. – Нова Книга. – Київ. – 2012.

ПОРУШЕННЯ З БОКУ НЕРВОВОЇ СИСТЕМИ ЯК НАСЛІДОК ПЕРЕНЕСЕНОЇ COVID-19 В ОСІБ МОЛОДОГО ВІКУ

Юрко Катерина Володимирівна

к.мед.н., професорка

Соломенник Ганна Олегівна

к.мед.н., доцентка

Винокурова Ольга Миколаївна

к.мед.н., асистентка

Коваленко Анастасія Олександрівна

Базилєва Юлія Геннадіївна

студентки

Харківський національний медичний університет

м. Харків, Україна

Вступ. / Introductions. На сьогодні однією з найпоширеніших проблем медичної та соціальної сфери є пандемія COVID-19 [1, 2]. Основні клінічні прояви інфекції, спричиненої SARS-CoV-2, пов'язані з ураженням дихальних шляхів і легеневиими ускладненнями, проте невід'ємною загрозовою складовою гострого та пізнього періодів нової коронавірусної хвороби становлять неврологічні розлади. Водночас із продовженням поглибленого вивчення клінічних проявів COVID-19, розробленням нових вакцин, випробуванням ефективних і безпечних противірусних засобів, усе більш гостро постає питання довгострокових наслідків цього захворювання. До останніх належить ціла низка порушень з боку нервової системи. Уже через півроку від початку пандемії понад 40 % хворих молодого віку мали різні ураження центральної та периферичної нервової системи [3]. За даними Мао L. и др. (2020), у значної частини пацієнтів, які перенесли нову коронавірусну хворобу, певні неврологічні порушення та психічні розлади спостерігали за кілька місяців після одужання. Найчастіше траплялися порушення смакових (дисгевзія) та нюхових (дизосмія) відчуттів, які виникали в середньому в 80 % пацієнтів із COVID-19. Також частими симптомами ураження центральної нервової системи були головний біль, запаморочення, тривожні та / або

нав'язливі стани, безсоння, зниження уваги та концентрації. Крім того в пацієнтів, які повністю одужали від COVID-19, тривалий час можуть спостерігатися депресія, тривога, проблеми з пам'яттю, які отримали назву «мозковий туман» [4].

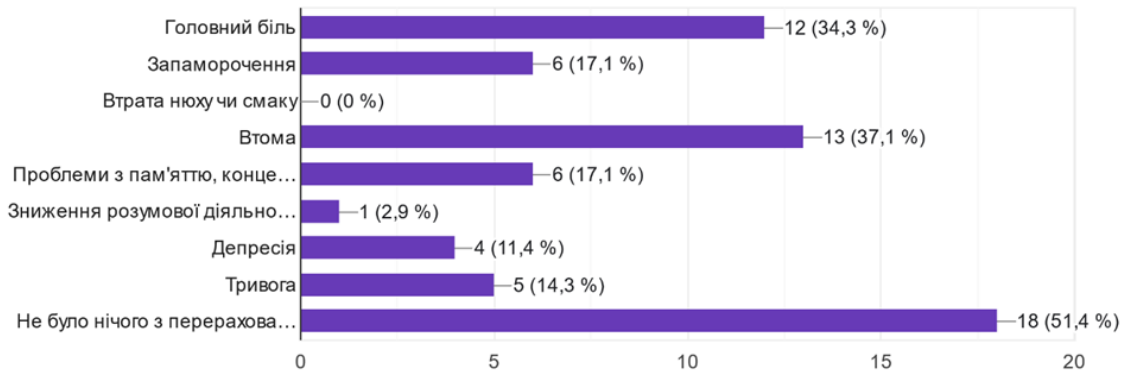
Мета роботи. / Aim. Метою нашого дослідження став аналіз частоти виникнення проявів ураження центральної нервової системи та / або психічних розладів після перенесеного COVID-19 в осіб молодого віку.

Матеріали та методи. / Materials and methods. Було проведено онлайн опитування серед осіб молодого віку, що перехворіли на COVID-19. Анкета містила низку запитань щодо того, які саме симптоми переважали до захворювання, протягом хвороби та після одужання, а також протягом якого часу ці симптоми зникали або залишаються досі. В опитуванні брали участь 35 (100 %) осіб віком від 17 до 30 років, з яких чоловіків було 11 (31,43 %), жінок – 24 (68,57 %). Враховували такі симптоми, як порушення пам'яті, концентрації уваги, сну, зниження розумової діяльності, наявність втоми, головного болю, запаморочення, втрати нюху чи смаку, депресії, тривоги. Отримані результати обробляли методами варіаційної статистики за допомогою критерію χ^2 Пірсона.

Результати та обговорення. / Results and discussion. Отримані результати опитування свідчать, що пік захворюваності на COVID-19 припадав на осінньо-зимовий період. Майже в половини опитуваних (17 (48,57 %) осіб) певні неврологічні симптоми були наявні ще до захворювання (мал. 1). Частоту неврологічних і психічних проявів, що спостерігалися в респондентів протягом хвороби або після одужання наведено на мал. 2. Після перенесеної нової коронавірусної хвороби в опитуваних частіше траплялися такі симптоми як, порушення пам'яті, концентрації уваги, сну, зниження розумової діяльності, наявність немотивованої втоми ($p < 0,05$).

Чи були присутні ці симптоми ДО захворювання на Covid-19?

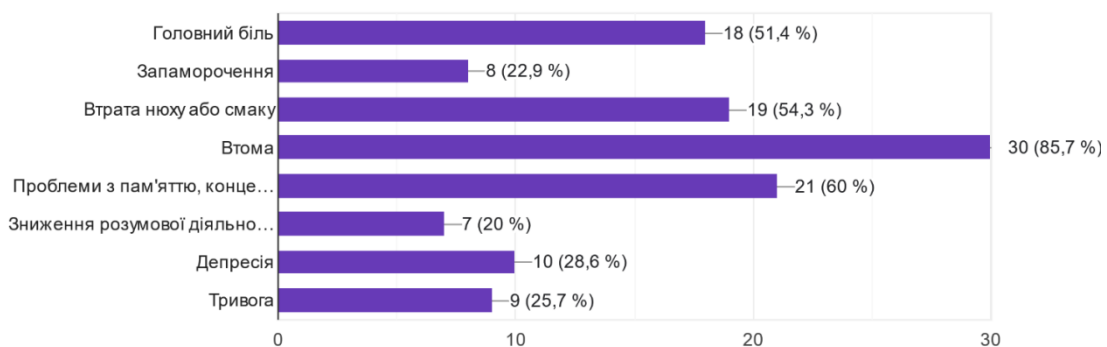
35 ответов

Мал. 1. Частота неврологічних і психічних проявів, які спостерігалися в респондентів до захворювання на COVID-19

Які з цих симптомів спостерігалися ПІСЛЯ одужання чи протягом хвороби?

35 ответов

Мал.2. Частота неврологічних і психічних проявів, які спостерігалися в респондентів після одужання від COVID-19

Слід зазначити, що дисгевзія та дизосмія, які не реєструвалися до хвороби, траплялися в 19 (54,29 %) перехворілих. Ці симптоми тривали в середньому 3–4 тижні (10 (52,63%) осіб), а в деяких випадках протягом кількох місяців (5 (26,31 %)) аж до півроку (4 (21,05%) осіб). У 21 (60,0 %) осіб сон, концентрація уваги та пам'ять відновилися протягом місяця. Депресія, виявлена в 10 (28,57 %) респондентів, тривала від 2 тижнів до 2–3 місяців. На питання щодо будь-яких інших проявів з боку нервової системи 3 (8,57 %) осіб зазначили, що певні продукти харчування (шоколад, м'ясо, цибуля) змінили

свій смак. Крім того, в 5 (14,28 %) реконвалесцентів за кілька місяців після одужання з'явилися випадки різких змін настрою, біль у м'язах.

Висновки. / Conclusions. В осіб молодого віку, які перехворіли на COVID-19, неврологічні та психічні порушення трапляються з досить високою частотою та потребують не меншої уваги, ніж інші прояви захворювання. У більшості хворих після зникнення інтоксикаційного та респіраторного синдромів повного одужання не настає, а період реконвалесценції виявляється досить тривалим. У значної частини пацієнтів він характеризується саме проявами з боку нервової системи та психічними розладами. Це може свідчити про особливе значення ураження головного мозку в патогенезі хвороби та потребує більш поглибленого вивчення різних аспектів цього питання. Слід зазначити, що за сучасних умов саме неврологічні симптоми можуть бути єдиним проявом нової коронавірусної хвороби та, відповідно, мають спонукати лікарів до проведення тесту на COVID-19, з метою щодо запобігання поширенню інфекції.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Комісаренко С. В. Полювання вчених на коронавірус SARS-COV-2, що викликає COVID-19: наукові стратегії подолання пандемії // Вісн. НАН України. – 2020. – № 8. – С. 29–71.

2. Коронавирусные инфекции XXI века. Что мы знаем о возбудителях и их эпидемиологии / Н. Д. Коломиец, О. Н. Романова, О. Н. Ханенко, О. В. Тонко, А. А. Ключарева // Клиническая инфектология и паразитология. – 2021. – Том 10, № 1. – С. 54–73.

3. Tsai ST, Lu MK, San S, Tsai CH. The Neurologic Manifestations of Coronavirus Disease 2019 Pandemic: A Systemic Review. *Front Neurol.* 2020;11:498. doi: 10.33 9/fneur.2020.00 498.

4. Mao L, Jin H, Wang M, et al. Neurologic manifestations of hospitalized patients with coronavirus disease 2019 in Wuhan, China. *JAMA Neurol.* 2020;77(6):1–9. doi: 10.1001/jamaneurol.2020.1127.

PHARMACEUTICAL SCIENCES

МЕТОДИ СТАНДАРТИЗАЦІЇ, ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ТА МЕДИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОДУКТІВ БДЖІЛЬНИЦТВА

Давтян Лена Левонівна,

д.ф.н, професор

завідувач кафедри

фармацевтичної технології і біофармації

Крамаренко Марина Олександрівна

студент

Національний університет охорони здоров'я України

імені П. Л. Шупика

м. Київ, Україна

Вступ. З метою визначення можливостей розвитку суб'єктів ринку продукції бджільництва постає необхідність вивчення його сучасного стану, ідентифікації сприятливих та негативних, а також у розробці пріоритетних стратегічних напрямів розвитку даної галузі. Визначення можливих шляхів прискореного розвитку галузі бджільництва та формування ринку його продукції нині набуває пріоритетного значення. Необхідною умовою виготовлення продуктів бджільництва є забезпечення ефективного використання методів стандартизації, якості та медичного застосування. Тому тема обґрунтування напрямів забезпечення використання методів стандартизації, забезпечення якості та медичне застосування продуктів бджільництва є актуальною та потребує подальшого дослідження.

Важливою особливістю продуктів бджільництва є відсутність токсичного впливу на організм, простота застосування, а також загальна доступність. Лікування бджоловжалюванням та продуктами бджільництва виділилось в окремий напрямок – апітерапію

Мета роботи. Метою роботи є обґрунтування та виявлення особливостей

використання методів стандартизації, забезпечення якості та медичне застосування продуктів бджільництва.

Матеріали та методи. Інформаційною базою стали наукові праці зарубіжних та вітчизняних вчених з приводу обґрунтування забезпечення використання методів стандартизації, забезпечення якості та медичне застосування продуктів бджільництва, аналітичні записки та статистичні данні міжнародних інституцій.

При проведенні дослідження використовувалися наступні методи:

логічний – для обґрунтування сутнісної характеристики управління якістю продукції як складової конкурентоспроможності підприємства;

метод порівняльного аналізу – для аналізу показників використання методів стандартизації, забезпечення якості та медичне застосування продуктів бджільництва;

статистико-економічний – дослідження динаміки показників застосування продуктів бджільництва;

синтезу – для розробки пропозицій щодо напрямів підвищення ефективності медичного застосування продуктів бджільництва;

абстракції – для формування інноваційного підходу;

Результати та обговорення. Продукти медоносного бджільництва мають довгу лікувальну історію. У всіх культурах існують традиції народної медицини, які включають використання продуктів бджільництва, тобто меду, бджолиного пилку, прополісу, маточного молочка, бджолиного воску та бджолиної отрути. Продукти бджільництва виявляють протизапальну, антибактеріальну, протигрибкову, противірусну та антиоксидантну дію. Також доцільно відзначити, що натуральні продукти бджільництва пригнічують ріст пухлинних клітин і метастазування, а також індукують апоптоз ракових клітин. Тому ці біологічно активні природні продукти можуть виявитися корисними в ліуванні раку. Застосування меду дозволяє знизити, а в деяких випадках навіть виключити прийом синтетичних препаратів та досягти лікувального ефекту у короткі терміни. Форма використання меду залежить від стану організму та

виду захворювання. Можна виділити п'ять основних способів його застосування: пероральне (прийом внутрішньо) – мед вживають у природному вигляді, а також у складі мікстур, таблеток, капсул та ін. У природному вигляді мед рекомендується приймати невеликими порціями та затримувати в роті якомога довше. Мед при цьому всмоктується в кров, зменшуючи патогенну флору в роті, горлі та носовій порожнині; інгаляційне; електрофоретичне; місцеве (компреси, мазі, ванни, тампони, полоскання); ін'єкційне. Ці способи отримали не тільки наукове обґрунтування, а й практичне клінічне визнання.

Мед із його унікальною біоактивністю став незамінним компонентом багатьох косметичних препаратів. Дослідження лікарських препаратів на основі продукту бджільництва «прополіс». Дані щодо лікарської форми та діючої речовини лікарських препаратів з прополісом представлені на рис 1.

Невелика кількість товарних позицій з прополісом представлена у різноманітності лікарських форм, що у відсотковому співвідношенні представлені рис.1.

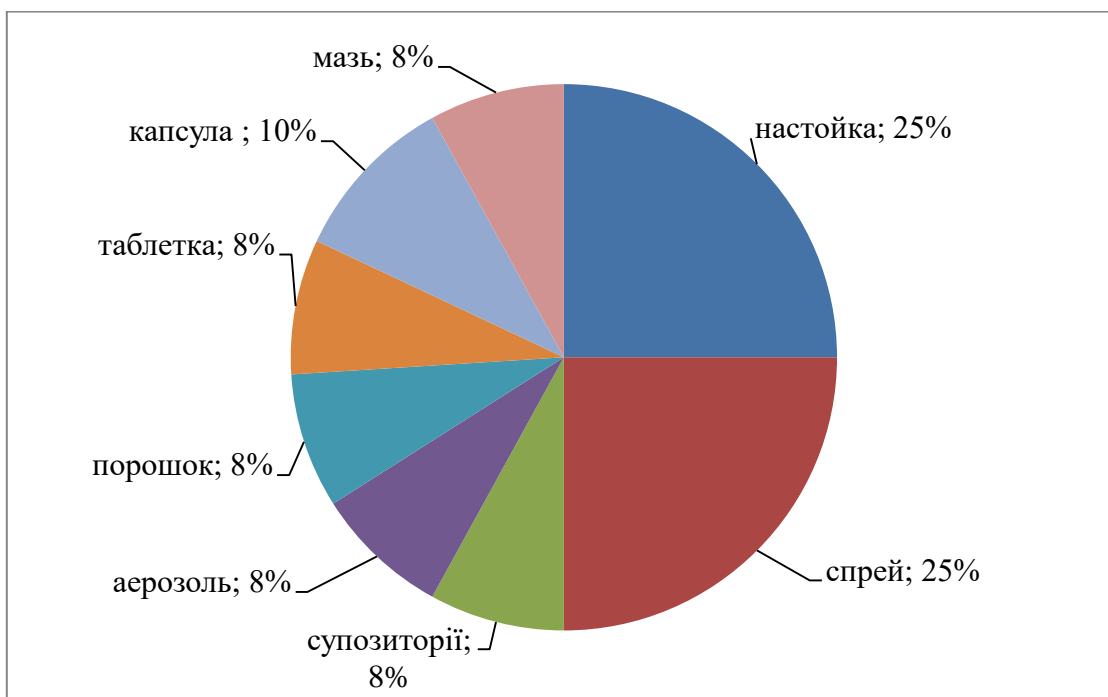

Рис. 1. Лікарські форми препаратів з прополісом

Корисні властивості меду для здоров'я та краси важко переоцінити. Він не тільки впливає на стан організму в цілому, але і є потужним засобом, що виліковує від деяких косметичних недуг. Цей дивовижний продукт легко

проникає в дрібні пори шкіри, живить се і регулює водний баланс, що підтримує свіжість шкіри та перешкоджає передчасній появі зморшок. Глюкоза, фруктоза, сахароза, білкові речовини, органічні кислоти, вітаміни, солі фосфору, натрію, кальцію, калію, що містяться в меді, мають протизапальну, в'язучу дію, покращують харчування та дихання клітин.

Висновки. Досліджено загальні засади медичного застосування продуктів бджільництва. Місцеве застосування меду рекомендується для профілактики та лікування мукозиту, спричиненого хіміо- та променевою терапією. Зокрема, бразильський прополіс може покращити поганий стан ротової порожнини у пацієнтів із заячою губою та заячою губою та піднебінням, які лікуються за допомогою ортодонтичних апаратів. Варто відзначити, що маточне молочко є можливим імуномодулюючим засобом при хворобі Грейвса. Воно знижує рівень холестерину, має протизапальну, ранозагоювальну та антибіотичну дію. Виявлено основні методи стандартизації, забезпечення якості та медичного застосування продуктів бджільництва. Варто відзначити, що, наприклад, прополіс заслуговує на краще вивчення через його багатообіцяючі терапевтичні ефекти з точки зору місцевості та рослинності, стандартизації, доклінічних досліджень і клінічних випробувань. Крім того, контролюючі органи повинні встановити параметри якості прополісу певної країни. Крім того, цей огляд може частково подолати проблему стандартизації препаратів прополісу, яка є основною перешкодою для більш широкого використання прополісу у фармацевтичній промисловості.

Мед натуральний живить серцевий м'яз глюкозою та сприяє розширенню в'язцевих судин, тим самим покращуючи коронарний кровообіг. Завдяки своїм лікувальним властивостям мед здавна використовується не тільки в медицині, а й як косметичний засіб. Він живить, пом'якшує, зволожує, тонізує шкіру, допомагає зберегти красу та здоров'я. Народна медицина пропонує безліч цікавих рецептів приготування таких засобів догляду за шкірою обличчя як косметичні маски, креми, лосьйони та ін.

CHEMICAL SCIENCES

ON THE WAY TO RAW MATERIALS INDEPENDENCE

Denysenko Anna Mykolaivna

Ph.D. student

Yatsenko Svitlana Yuriivna

master student

Cheropkina Romaniia Ivanivna

Cand. Sci. (Tech.), Assoc. Prof.

National Technical University of Ukraine

Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute

Kyiv, Ukraine

Introductions. The pulp and paper industry plays an increasingly important role in the development of the modern economy, as the consumption of paper and cardboard is constantly increasing all over the world. According to the UN, world paper consumption has increased by 400 % over the past 40 years – to 400 million tons per year. Most of this volume is now the packaging of goods. In total, 35 % of all felled trees go to the production of cardboard and paper products – that is almost 160,000 sq. km of forest. Therefore, more than 4 billion trees per year are needed to meet the needs of the paper industry on all continents. Meanwhile, new research shows that by 2030, global consumption of paper and cardboard will increase to 482 million tons, and demand will grow by about 1.1 % per year [1]. As a result, the existing supply of wood in many countries will not be able to meet the growing demand, given the duration of its natural growth.

On the other hand, concerns about the sustainable future supply of virgin fibers are also driving the pulp and paper industry to look for new sources of fiber. That is why for about 10 years, scientists from all over the world have been conducting various studies on the feasibility of using fast-growing paulownia wood as a source of primary fibers, and the results are frankly impressive.

Aim. It consists in obtaining fibrous semi-finished products from paulownia and evaluating their quality indicators regarding the feasibility of using them for the manufacture of paper and cardboard.

Materials and methods. For the study, a one-year sample of *Paulownia Clone in Vitro 112*®, grown in the Lyubashiv district of the Odesa region in the form of chips, was used (fig. 1).

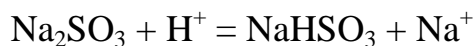

Fig. 1. Appearance of a one-year *Paulownia Clone in Vitro 112*® sample prepared for cooking in the form of chips

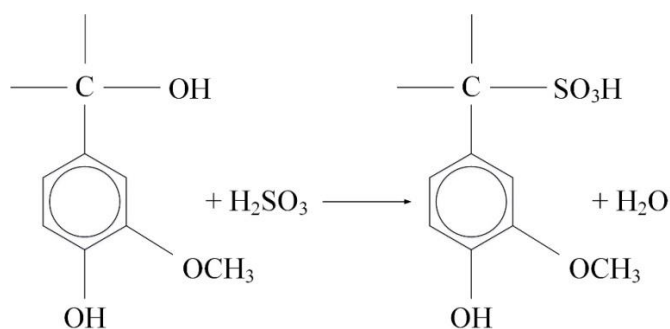
Chips were cooked with monosulfite on a sodium basis at SO_2 concentrations in the cooking solution of 40 and 45 g/l, pH 11, at a maximum temperature of 170 °C, for a duration of 90, 120, and 150 min, and $\text{HM} = 1:5$. The yield of wood and the degree of delignification were determined in the obtained fibrous semi-finished products. Fibrous semi-finished products were subjected to grinding until reaching 60 °SR, and laboratory samples weighing 75 g/m² were made from them according to the standard method [3]. All samples were subjected to conditioning at a relative air humidity of 65±2 %, a temperature of 20±5 °C, and the following strength indicators were determined: breaking length, m, (SSTU 13525.1 (ISO 2758:1996)); absolute compressive strength, kPa, (SSTU 13525.8 (ISO 2758/2759)); tear resistance, mN, (SSTU 3368-96 (ISO 1974-90)); breaking strength during repeated bending, n.d.i., (SSTU 3476-96 (ISO 5626-93)). The research was conducted at the Department of Ecology and Technology of Plant Polymers and enterprises of the industry.

Results and discussion. The sodium salt of sulfuric acid in the presence of an

alkaline buffer (NAOH) allows the delignification of wood with bisulfite and hydroxide ions. Under the action of organic acids, which are formed by splitting off carboxyl groups of carbohydrates, as a result, of their chemical interaction with active reagents of the cooking solution at elevated temperature, sodium sulfite is converted into bisulfite [2]:

To convert lignin into a solution, it is first sulfonated in the solid phase with the formation of liginosulfonate acids, followed by dissolution under the influence of temperature:

The cooking solution has a certain slightly alkaline buffering, which allows you to keep its pH sufficiently high 11.0 during the entire cooking process. This ensures the preservation of hemicelluloses, and as a result, increases the yield of fibrous semi-finished products from raw materials. The patterns of yield and the degree of boiling are shown in fig. 2.

As can be seen from the data in fig. 2, with a total SO₂ concentration of 40 and 45 g/l and a total cooking time of 90 min, a semi-finished product with a high yield (78.2 – 75.1 %) was obtained, slightly delignified with a residual lignin content of 16.1 – 15.2 %. However, with an increase in the duration of cooking by 30 minutes, the yield of the semi-finished product decreases by 9.9 – 1.5 % and the mass fraction of lignin by 3.9 – 2.1 %, respectively. During cooking for 150 minutes, the decrease in the yield of a fibrous semi-finished product reaches approximately 13.7 – 12.7 % and lignin to 7.1 – 6.5 %. For the same duration of cooking, but with an increased concentration of SO₂ in the cooking solution by 0.5 %, there is a decrease in the yield of the fibrous semi-finished product by 3.1 – 5.3 % by weight of abs. dry raw

materials and lignin content by 0.3 – 0.9 %.

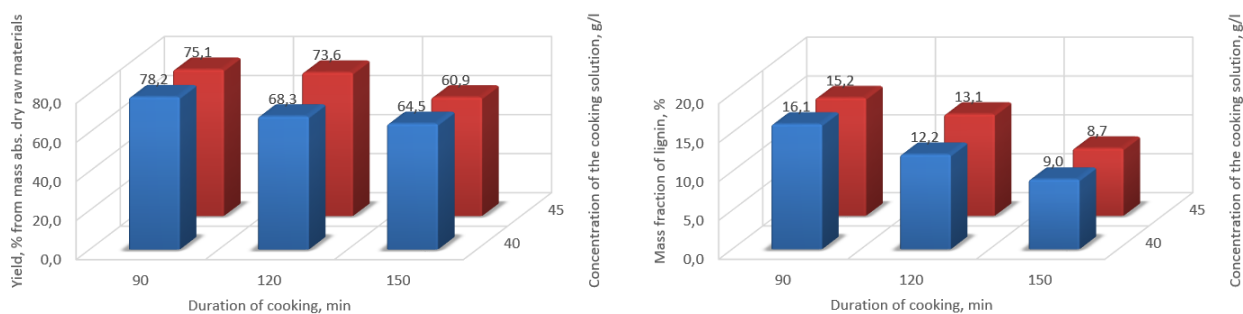

Fig. 2. Dependence of the yield and mass fraction of lignin in the fibrous semi-finished products from *Paulownia Clone in Vitro 112*® wood on the concentration of SO₂ and the duration of cooking at a temperature of 170 °C

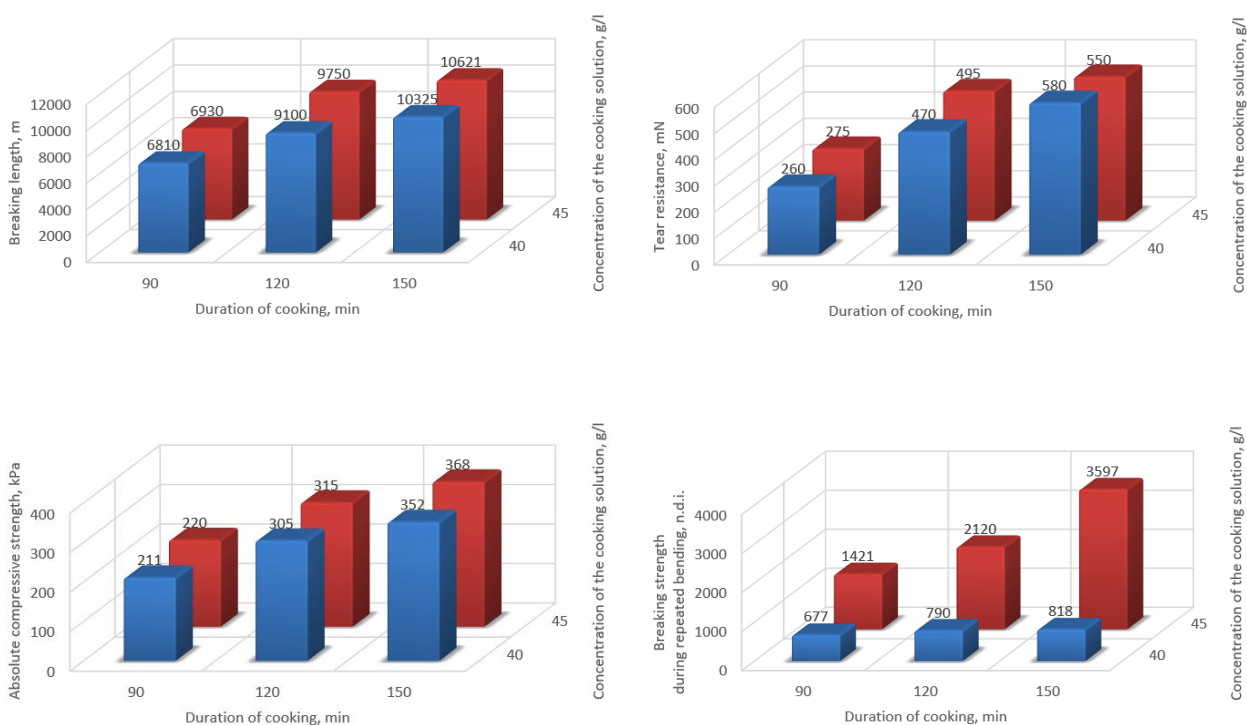

Fig. 3. Dependence of the physical and mechanical parameters of the obtained fibrous semi-finished products from *Paulownia Clone in Vitro 112*® wood on the concentration of SO₂ and the duration of cooking at a temperature of 170 °C

From these histograms (fig. 2), a natural decrease in the yield and mass fraction of lignin in fibrous semi-finished products can be clearly observed due to an increase in the duration of cooking and SO₂ concentration, due to the dissolution of non-fibrous components, low molecular weight fractions of the carbohydrate part and

delignification of chips.

It should also be noted that with an increase in the concentration of SO₂ by 0.5 % under the same conditions, there is an increase in the breaking length indicators by 2 – 7 %, tear resistance by approximately 5 %, and compression resistance by 3 – 5 % (fig. 3). It was also noticed that increasing the duration of the cooking process by 25 – 33 % at SO₂ concentrations of 40 and 45 g/l resulted in an increase in tear length by 9 – 13 % and 34 – 41 %, tear resistance by approximately 80 %, and compression resistance by 15 – 17 % and 15 – 43 %, respectively. The histograms of the dependences of the mechanical indicators of fibrous semi-finished products once again confirm that with a decrease in the yield and mass fraction of lignin, their strength increases directly proportionally, which satisfies the possibility of using the research object as a primary fiber for cardboard and paper products.

Conclusions. The obtained semi-finished products belong to high-yield semi-cellulose according to the yield and degree of delignification. Based on the conducted research, it can be stated that fast-growing paulownia wood is a valuable source of primary fiber, which will allow for satisfying the existing needs for raw materials.

REFERENCES:

1. Працівник «паперової сфери» за рік списує 17 хвойних дерев: ТОП фактів про виробництво паперу. *Екополітика* : вебсайт. URL: <https://ecopolitic.com.ua/ua/news/skolko-derevev-vyrubajut-dlya-proizvodstva-bumagi-statistika-2/> (дата звернення: 23.07.2021).
2. Технологія недеревних волокнистих напівфабрикатів. Підручник / Черьопкіна Р. І., Трембус І. В., Дейкун І. М., Барбаш В. А. К. : ПП «Мастер Принт», 2021. 231 с.
3. Хімічне перероблення недеревної сировини. Вибрані розділи. Лабораторний практикум. Ч.2 : навч. посіб. для студ. спеціальності 161 «Хімічні технології та інженерія», освітньо-професійної програми «Хімічні технології переробки деревини та рослинної сировини» / Черьопкіна Р. І., Трембус І. В., Барбаш В. А.: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2020. 61 с.

UDK 665.73:504.062:537.612(043.2)

**EFFECT OF MAGNETIC FIELD ON ENVIRONMENTAL AND
PHYSICO-CHEMICAL PROPERTIES OF HYDROCARBON FUEL**

Zinchenko Ruslan

PhD student,

Matvyeyeva Olena

PhD, professor

National Aviation University

Kyiv, Ukraine

Introduction. The trend of increasing the number of road transport in the world is exacerbating the problem of atmospheric air pollution.

Understanding the technical potential of transport, which means the chain process of combustion in the chamber of internal combustion engines and the possibility of influencing the physical and chemical properties of fuel, it is appropriate and relevant to consider methods of fuel modification as one of the options for reducing the amount of pollutants in exhaust gases. Modification of hydrocarbon fuels by force fields has an effect on the physicochemical properties of these fuels. Changing these properties can improve the performance and environmental performance of fuels. Modification of hydrocarbon fuels by force fields involves molecular redistribution, change in the structure of hydrocarbon molecules, and rupture of chemical bonds due to activation energy when passing through a magnetic field. This allows hydrocarbon fuel to burn completely. In the works of predecessors, this phenomenon is explained as a result of intermolecular and radical reorientation [1], fuel molecules change their structure, are crushed, ionized, moving in the opposite direction of the external magnetic field [2-3].

Aim. The main purpose of activation of hydrocarbon fuels by a magnetic field is to improve the physicochemical properties of the fuel to ensure the most complete combustion with the highest thermal efficiency. In general, very few scientific works are devoted to the modification of hydrocarbon fuels. There are still many open and

unexplained issues that arise when wanting to improve the exploitative and environmental performance of fuels. Thus, to determine the interaction of hydrocarbon fuels with a magnetic field, in our previous works we developed an experimental model of a flow-type activator with certain parameters of the magnetic field. This made it possible to carry out magnetic processing (modification) of fuels in different modes of operation of the model device. In diesel fuel, petrol, jet fuel for gas turbine engines, changes in physical and chemical parameters were studied. To assess the peculiarities of the influence of the magnetic field on hydrocarbon fuels, it is advisable to consider fuels of different fractional composition. Researched samples: petrol, jet fuel and diesel fuel.

Materials and methods. Since there is no standard method for studying the effect of magnetic fields on hydrocarbon fuels and their environmental properties, we approach this issue comprehensively. According to standardized methods, changes in such physicochemical parameters as: fractional composition, acidity, heat of combustion, soluble gum were evaluated. Thus, the study of these physicochemical parameters of hydrocarbon fuels will make it possible to: first, assess changes in fuels after activation; secondly, to assess the nature of the influence of the magnetic field on hydrocarbon fuels; third, to identify areas for improvement of their environmental properties. The following techniques were used in the study of the influence of the magnetic field on hydrocarbon fuels: general, general visual, private and special. The combination of all these methods makes it possible to adequately assess the influence of the magnetic field on the ecological and physicochemical properties of hydrocarbon fuels. Standardized methods were used to determine the physicochemical parameters of hydrocarbon fuels. The reliability of the obtained results was ensured by the correct application of models and calculation methods.

To assess the influence of the magnetic field on hydrocarbon fuels, were considered fuel with different compositions: petrol A-95, diesel fuel Euro 3, jet fuel. The total residence time of the hydrocarbon fuel under the action of a magnetic field in the core of the device for magnetic processing is set to be from 21 to 274 seconds.

Results. It is proved that when aviation fuel is activated by a magnetic field, its

chemical composition changes.

Jet fuel. Comparing the results obtained during the study of physicochemical properties for fuel PT before and after activation show in Table 1.

Table 1

The jet fuel physicochemical and operating parameters

Indicators	Control sample	Treated samples by magnetic field, min		
		R-2	R-3	R-4
Soluble gum concentration, mg per 100 dm ³ fuel	1,5	1	2	2,7
Fractional composition	s.p. – 145,6 10% - 164 50% - 185 90% - 216,1 97,5% - 231,8	-	-	s.p. – 145,6 10% - 162,9 50% - 184,4 90% - 214,5 97,5% - 231,7
Flash temperature determined in the closed crucible, °C	46-47	-	48	40-49

Distillation of 10% of fuel differs from the control by 1.1 °C and with distillation of 98% - 1.6 °C. After analyzing the data obtained, we can say that the magnetic activation of fuel PT has a positive effect on the combustion process and environmental properties.

Petrol. Two samples of different petrol manufacturers (1P, 2P) were taken for research and magnetic field treatment. In the results obtained during the magnetic field activation of the studied samples, the following changes can be noted.

When pumping petrol through the device for magnetic treatment of automotive there is a significant increase in the content of actual resins. The results of the study of the content of the soluble gum in the fuel as well as changes in the fractional composition are shown in Table 2.

Table 2

The petrol physicochemical and operating parameters

Code	Indicators	Control sample	Treated samples by magnetic field, min	
			P-3	P-4
1P	Soluble gum concentration, mg per 100 dm ³ fuel	13,4	-	242,2
	Fractional composition	-	reduction of volume fraction evaporation by 4%	reduction of volume fraction evaporation by 1.5%
2P	Soluble gum concentration, mg per 100 dm ³ fuel	2,6	-	369
	Fractional composition	-	reduction of volume fraction evaporation by 4%	reduction of volume fraction evaporation by 9%

There is a sharp increase in the content of soluble gum in the test samples 1P-3 and 1P-4 (Table 3). This is due to the presence in gasoline of a large number of light

fractions of hydrocarbons - the magnetic field acts on polar fuel molecules, creating changes in weak power bonds, activating the oxidation process, which in turn leads to restructuring of molecules and increasing actual resins.

Diesel fuel. Comparing the results obtained during the magnetic field activation of diesel fuel, the following changes can be noted: fractional composition, decrease flash temperature in the closed crucible (Table 3).

Table 3

The diesel physicochemical and operating parameters

Indicators	Control sample	Treated samples by magnetic field, min	
		D-3	D-4
Fractional composition: distilled off at a temperature 250 °C, %	71,2	71,8	70,5
Flash temperature determined in the closed crucible, °C	40	36,5	36,5
Iodine number, g iodine per 100 g fuel	0,055	0,11	0,14

The flash temperature in the closed crucible decreases by 3.5 °C from the control. Under such conditions the starting properties of the car improve, but at the same time explosiveness increases. An increase in the mass fraction of unsaturated hydrocarbons indicates the activation of oxidation mechanisms in the fuel. The activation of oxidation mechanisms was also confirmed in the study of the content of soluble gum in petrol.

Discussion. The influence of the magnetic field on hydrocarbon fuels - petrol, diesel fuel, jet fuel - has been experimentally confirmed. The change of chemical composition of fuel after its magnetic treatment is established.

The influence of the magnetic field on the studied samples of hydrocarbon fuels is confirmed. Under the action of a magnetic field there is a redistribution of hydrocarbons in the fuel, as evidenced by changes in fuel quality. When analyzing the results of the study, it was determined that the decrease in the content of soluble gum in the PT indicates an improvement in this fuel. The content of soluble gum in fuel PT, at magnetic activation are within normative value and do not exceed its 4 mg on 100 cm³. Thus, when processing fuel PT for 1 minute, the content of soluble gum decreases. It should be noted that the magnetic field acts on polar hydrocarbon fuel molecules. This leads to an increase in the degree of oxidation of the fuels

themselves. This is one of the operational problems of the magnetic activator. Now, with the magnetic activation of hydrocarbon fuel and long-term storage of fuel leads to a deterioration of its physicochemical properties. It was experimentally confirmed with a sample of petrol, which was long-term storage, more of three days. Based on this, the modification should be carried out immediately before the use of hydrocarbon fuel for its intended purpose. Comparing the results obtained in tables 1-3, there are differences in the influence of the same magnetic field on petrol, diesel and jet fuel. It can be assumed that the different physical and chemical composition of the fuel is the cause of these changes.

Conclusions. The analysis of the research results confirmed the interaction of the fuel with the magnetic field, the physical and chemical changes of the fuel after treatment with the force field are shown in the paper.

It can be assumed that the configuration of the magnetic field and the design features of the magnetic activator create certain prerequisites for atomic and intermolecular interaction. In our opinion, an individual configuration of the magnetic field should be developed for each type of fuel. This will allow you to get the maximum and positive effect from the magnetic activation of hydrocarbons.

REFERENCES

1. L. Kurok, O. Matveeva, Influence of magnetic field treatment on physicochemical properties of hydrocarbon fuels, Bulletin of NAU, Vol. 1 (2009).
2. D. Pogorletsy, A. Malygin, A. Kotylo, Perspectives of magnetic processing of hydrocarbon fuels on motor transport, Kherson State Maritime Academy, Vol. 3, pp. 58-66 (2013). Tretyakov, V. Balenko, Influence of magnetic field on physicochemical properties of fuels, Electronic processing of materials, Vol. 1, pp. 28-29 (1990).
3. R. Zinchenko O. Matveeva Modification of physical and chemical properties of hydrocarbon fuels by force fields, XIX International scientific-practical conference of young scientists and students "Flight. Modern problems of science", NAU, Collection of abstracts (2019).

TECHNICAL SCIENCES

THE METHOD OF SELECTING THE TYPE OF WIRELESS DATA TRANSMISSION IN COMPLEX CONDITIONS

Kyrpota Fedir Volodymyrovych

Khalimonov Yan Igorovych

students

Kharkiv National University of Radio Electronics

Kharkiv, Ukraine

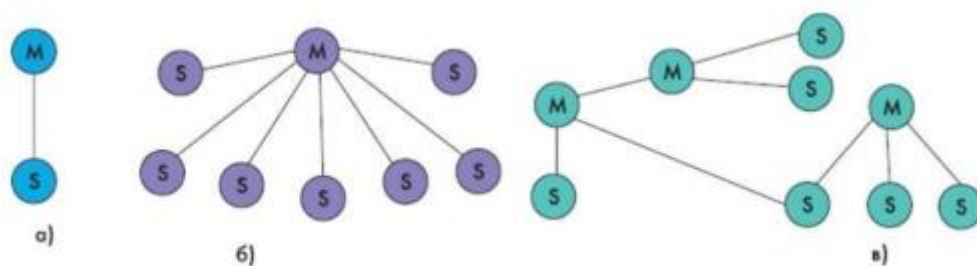
Introduction. Among the measures to reduce water consumption, and they reach 49%, which is the largest indicator in the European Union, the most important is the creation and implementation of automatic control of this process, as well as implementation of centralized management of measures covering all operating networks and water supply nodes. One of the automation steps is installation sensors on pipes that will be laid in the future, namely temperature and pressure control sensors. They will help to remotely monitor the decrease in pressure in a certain part of the pipe, and thereby show where the leak occurred. One of the most important steps is to choose one of the methods wireless data transmission. Each of them has its own advantages and disadvantages. To implement remote communication, we will consider three main methods such as wi-fi, bluetooth and zigbee.

Aim. The paper proposes an analysis of the selection methodology type of wireless data transmission in difficult conditions, namely during water supply in main networks. The relevance of the topic is that every day a large amount of water is wasted due to damage in the water supply, which in turn leads to large financial costs. So the main goal is to reduce these costs and save water, for this it is advisable to use advanced wireless data transmission systems. It is proposed to use sensors to analyze the state of the water supply. The choice of wireless data transmission between the sensors and the server is relevant for optimization, reliability, inspection and

increasing the accuracy of water supply monitoring. Therefore, the main task is to choose from the three best methods of data transmission, namely Wi-Fi, bluetooth and zigbee.

Results and discussion. First, an analysis will be conducted features of bluetooth wireless data transmission technology. BlueTooth technology (IEEE 802.15 standard) became the first technology that allows you to organize a wireless personal network of data transmission (WPAN Wireless Personal Network). It allows you to transmit data and voice over a radio channel over short distances (from 10 m to 100 m) in the 2.4 GHz frequency range and connect personal computers, mobile phones and other devices in the absence of direct visibility.

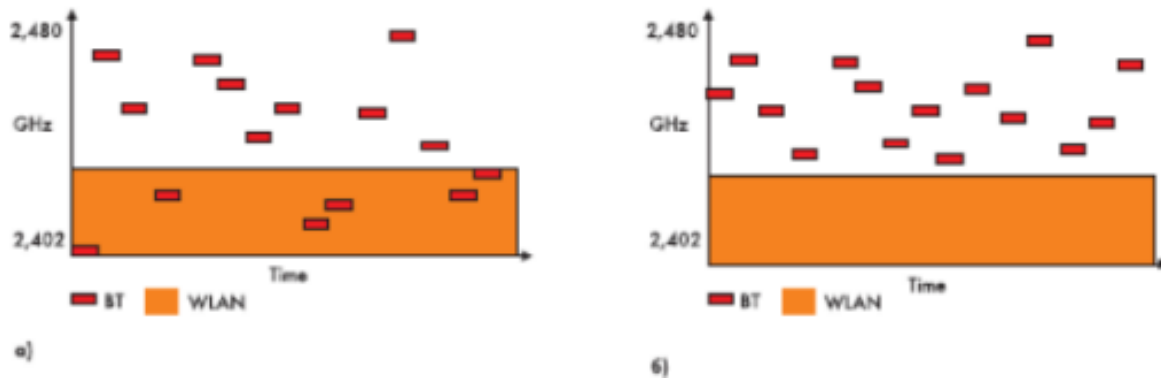
BlueTooth technology supports both point-to-point and point-to-multipoint connections. Two or more of those using the same device channel form a piconet. One of the devices works as the main (master), and the others - as slaves. A single piconetwork can have up to seven active slaves, with other slave devices are in a parked state while remaining synchronized with the host device. Interacting piconetworks form a "distributed network" (scatternet). Only one primary device operates in each piconetwork, however slave devices can belong to different piconetworks. In addition, the main device of one piconetwork can be subordinate to another (pic. 1).

Pic. 1. Pico network with subordinate devices: a) with one subordinate device; b) several; c) distributed network

It is known that BlueTooth and Wi-Fi use the same one unlicensed 2.4 GHz band. Therefore, in cases where BlueTooth devices are in range of Wi-Fi devices and exchange data with each other, this can lead to collisions and affect the functionality of the devices. AFH technology avoids collisions: during information exchange

Bluetooth technology to combat interference uses hopping frequency reconfiguration of the channel, during the selection of which the frequency channels on which Wi-Fi devices exchange data are not taken into account. In pic. 2 illustrates the principle of AFH technology.

Pic. 2. Principle of operation of AFH technology: a) collisions; b) avoiding collisions using adaptive channel frequency adjustment

Next, we will analyze the features of Wi-Fi wireless data transmission technology.

Most developers associate Wi-Fi compatible equipment primarily with the organization of access points for accessing the Internet and with subscriber equipment. It should be noted that the embedded systems industry has not ignored the IEEE 802.11 a, b and g standards. There are already offerings in this segment of the market that make any Wi-Fi device compatible. We are talking about OEM modules of the IEEE 802.11 b standard, which include: a receiver, a processor for processing applications and performing an application task. Thus, these modules represent a completely finished solution that allows you to significantly reduce the time and cost of implementing Wi-Fi compatibility of the product under development. Basically, OEM modules of the IEEE 802.11 b standard are integrated into products for remote monitoring and control via Internet. The RS-232 serial interface is used to connect the IEEE 802.11 b OEM module to the product, and the module is controlled by AT commands. The maximum distance between an OEM module of the IEEE 802.11 b standard and an access point when using a special remote antenna can be up to 500 m. Indoors, the maximum distance does not exceed 100 m, and if there is a direct

line of sight, it increases to 300 m. A significant disadvantage of such OEM modules is their high cost.

The main technical characteristics of the IEEE 802.11 a, b and g standards will also be analyzed (Pic. 3).

Стандарт	IEEE 802.11b	IEEE 802.11a	IEEE 802.11g
Частотный диапазон	2,4-2,483 ГГц	5,15-5,25 ГГц 5,67-5,85 ГГц	2,4-2,483 ГГц
Метод доступа к радиоканалу	CSMA-CA	CSMA-CA	CSMA-CA
Метод модуляции	BPSK, CCK	OFDM	OFDM
Максимальная скорость передачи	11 Мбит/с	54 Мбит/с	54 Мбит/с
Количество абонентов на один канал	64	64	64
Дальность связи в помещениях	20-100 м	10-20 м	20-50 м

Pic. 3. Main technical characteristics of IEEE 802.11 a, b and g standards

The latter will be an analysis of the features of zigbee wireless data transmission technology.

The appearance of ZigBee technology is due, first of all, to the fact that for some applications (for example, for remote control of lighting or garage doors, or reading information from sensors) the main criteria during the choice of wireless transmission technology is low power consumption of the hardware part and its low cost. This results in low bandwidth, which in most cases is powered by the built-in battery. Working time from which should exceed several months and even years. Thus, monthly replacement of the battery for the open-close garage door sensor will radically change the user's attitude towards wireless technologies. Current wireless data transmission technologies Bluetooth and Wi-Fi did not meet these criteria, providing data transmission at high speeds, with high the level of energy consumption and the cost of the hardware part.

The ZigBee wireless data transmission technology, proposed by the ZigBee Alliance, defines the layers of the interaction model, which include the network layer, the security layer, the application structure layer, and the application profile layer. The network layer of the ZigBee wireless data transmission technology is responsible for device discovery and network configuration and supports three network topology options. To ensure the low cost of integrating ZigBee wireless transmission

technology into various applications, the physical implementation of the hardware part of the IEEE 802.15.4 standard is performed in two versions: devices with a limited function set (RFD) and fully functional devices (FFD). During the implementation of one of the network topologies, it is necessary to have at least one FFD device acting as a network coordinator.

In addition to the division of devices into RFD and FFD, the ZigBee Alliance defines three types of logical devices: a ZigBee coordinator (coordinating device), a ZigBee router, and a ZigBee-end device. The coordinator initializes the network, manages the nodes, and also stores information about the settings of each node connected to the network. The ZigBee router is responsible for routing messages transmitted over the network from one node to another. End device means any end device connected to the network. When building a network with a peer-to-peer topology, the transmission of messages from one network node to another can be carried out along different routes, which allows you to build distributed networks (combine several small networks into one large one - a cluster tree) with the installation of one node from another at a sufficiently long distance and ensure reliable delivery of messages.

Traffic transmitted over the ZigBee network is usually divided into periodic, intermittent and repetitive (characterized by a small time interval between information message packets). Of course in the first option is suitable for the case under consideration. Periodic traffic is typical for applications in which it is necessary to receive information remotely, for example, from wireless sensors or meters. In such applications, receiving information from sensors or meters is carried out as follows. Any end device, as a wireless sensor in the case under consideration. Technological equipment should be in "sleep" mode for most of the working time, thereby ensuring very low energy consumption. For transmission of information, the end device at certain moments of time exits the "sleep" mode and searches the radio air for a special signal (beacon) transmitted by the network control device (ZigBee coordinator or ZigBee router) to which the wireless meter is connected. During the presence of a special signal (beacon) on the airwaves, the end device transmits

information to the network management device and immediately goes into "sleep" mode until the next communication session.

Conclusions. Three wireless technologies are analyzed in the work data transmission such as: ZigBee, BLUETOOTH and WI-FI, regarding the possibility of their use in the methodology for choosing wireless data transmission in difficult conditions. It can be concluded that the best wireless data transmission technology, which will be used in this methodology to select wireless data transmission in difficult conditions, will be the ZigBee technology.

Its main advantages are the time of continuous autonomous operation and the maximum number of nodes supported in the network, which is confirmed by the data in Chart 1.

Chart 1

Data on wireless data transmission technologies

Технология беспроводной передачи данных (стандарт)	ZigBee (IEEE 802.15.4)	Wi-Fi (IEEE 802.11b)	Bluetooth (IEEE 802.15.1)
Частотный диапазон	2,4-2,483 ГГц	2,4-2,483 ГГц	2,4-2,483 ГГц
Пропускная способность, кбит/с	250	11 000	723,1
Размер стека протокола, кбайт	32-64	более 1000	более 250
Время непрерывной, автономной работы от батареи, дни	100-1000	0,5-5	1-10
Максимальное количество узлов в сети	65 536	10	7
Диапазон действия, м (средние значения)*	10-100	20-300	10-100
Области применения	Удаленный мониторинг и управление	Передача мультимедийной информации (Интернет, электронная почта, видео)	Замещение проводного соединения

DESIGN AND DEVELOPMENT OF THE DATABASE OF THE MOBILE SOFTWARE "KHERSON BOMB SHELTERS"

Liashenko Olena

Kyryichuk Dmytro

Ph.D., Associate Professor

Nesteruk Illia

student

Kherson National Technical University

Khmelnytskyi, Ukraine

Abstract: The design and development of the database of the software is given. The MySQL database management system was used to design and develop the database of the software. The software methods of working with the database of the mobile software are presented.

Keywords: database, MySQL, mobile software.

MS SQL database management system was used to design and develop the database (DB) of the mobile software [1-5].

The general structure of the database is shown in fig. 1. The structure of the database contains five tables, the Shelter table is used as the main one, the other tables are used as auxiliary ones, that is, they are related references: the objects of the location of the shelter, the district in which the shelter is located, the name of the street and the type.

For the convenience of working with the database, the Shelters view was created, which combines relations with the Distinct, Object, StreetName and StreetType tables (fig. 2).

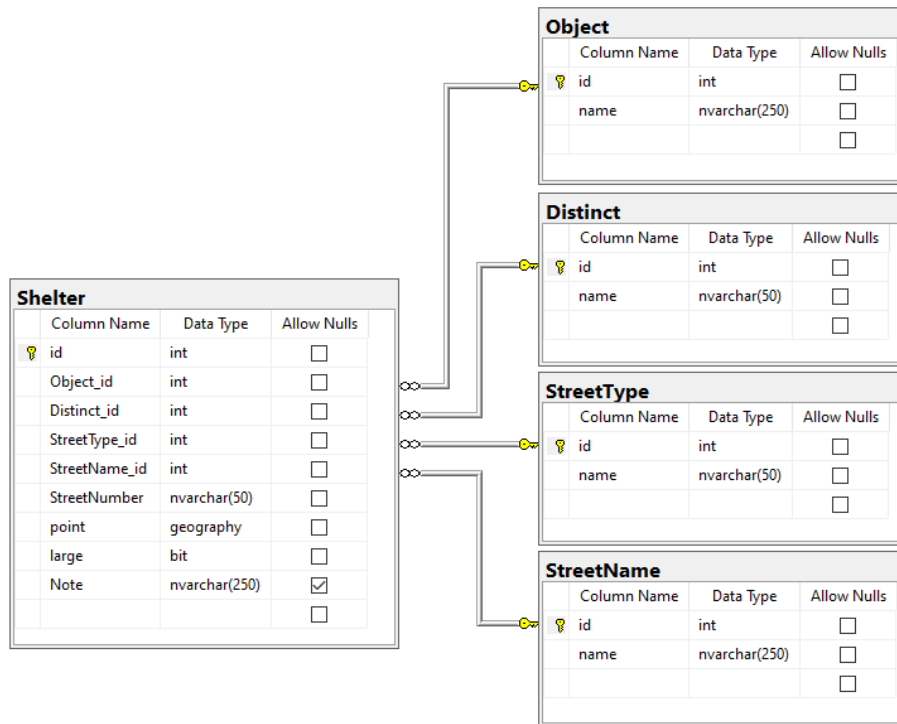

Fig. 1. The general structure of the database

```

CREATE VIEW [Shelters]
AS
SELECT dbo.Shelter.id, dbo.Object.name AS Object, dbo.[Distinct].name AS
[Distinct], dbo.StreetType.name AS StreetType, dbo.StreetName.name AS
StreetName, dbo.Shelter.StreetNumber, dbo.Shelter.Note
FROM Shelter LEFT JOIN
    Distinct ON Shelter.Distinct_id = [Distinct].id LEFT JOIN
    Object ON dbo.Shelter.Object_id = Object.id LEFT JOIN
    StreetName ON dbo.Shelter.StreetName_id = StreetName.id LEFT JOIN
    StreetType ON dbo.Shelter.StreetType_id = StreetType.id
Examples of the operation of the mobile software are presented in fig. 3.

```

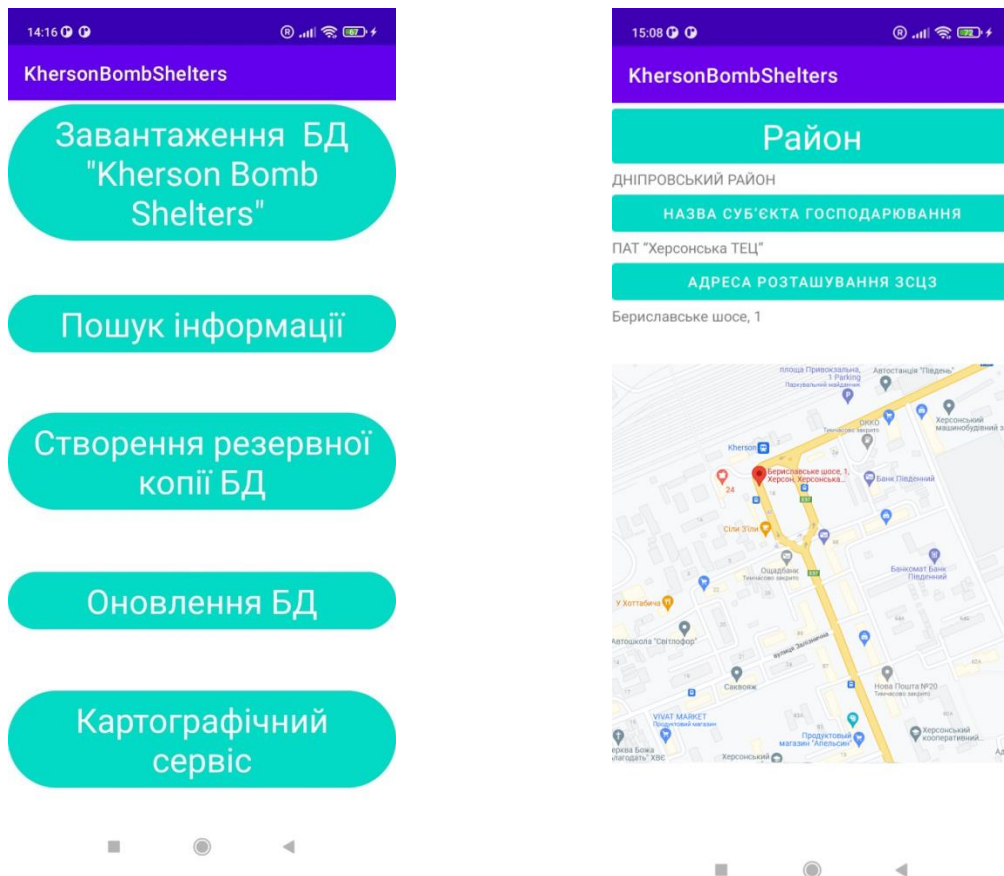

Fig. 2. Shelters source code Fig. 3. Examples of the operation of the mobile software

REFERENCES:

1. Бондарь А. Microsoft SQL Server 2014. БХВ-Петербург, 2015. 592 с.
2. Microsoft SQL Server 2019. URL: <https://www.microsoft.com/ru-ru/sql-server/sql-server-2019> (дата звернення 10.09.22).
3. Работа с базой данных Java DB. URL: https://netbeans.apache.org/kb/docs/ide/java-db_ru.html (дата звернення 10.09.22).
4. What is JDBC. Introduction to Java Database Connectivity URL: <https://www.infoworld.com/article/3388036/what-is-jdbc-introduction-to-java-database-connectivity.html> (дата звернення 10.09.22).
5. Java Database Connectivity with 5 Steps. URL: <https://www.javatpoint.com/steps-to-connect-to-the-database-in-java> (дата звернення 10.09.22).

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ТА ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ МИТНОГО КОНТРОЛЮ

Голодюк Галина Іванівна,

к.т.н., доцент,

Гургула Наталія Миколаївна

старший лаборант кафедри

товарознавства та експертизи в митній справі,

Луцький національний технічний університет

м. Луцьк, Україна

Вступ. У сучасних умовах у загальній системі охорони державного кордону України роль митної служби постійно зростає. Розширення політичних, економічних, культурних, науково-технічних зв'язків України, розвиток міжнародного туризму, встановлення підприємствами та громадянами прямих контактів із закордонними партнерами, створення спільних підприємств, налагодження прикордонних зв'язків і прикордонної торгівлі зумовлює стійку тенденцію збільшення обсягу руху через державний кордон України іноземних і українських громадян, транспортних засобів, вантажів. Для здійснення митного контролю в порядку, встановленому законодавством України, можуть використовуватися технічні та спеціальні засоби, безпечні для життя і здоров'я людини, тварин та рослин і такі, що не завдають шкоди товарам та транспортним засобам. Весь комплекс технічних засобів митного контролю дає змогу оперативно та достовірно виявити контрабанду та порушення митних правил, що дає змогу досягти цілей поставлених перед митною службою України.

Цілі роботи. Проаналізувати сучасні технічні засоби для митного контролю в Україні, визначити основні тенденції та перспективи розвитку.

Матеріали та методи. У ході проведення дослідження використано аналітичні та систематичні методи обробки даних.

Результати та обговорення. З метою скорочення часу проведення митного контролю та підвищення його ефективності митні органи можуть

використовувати технічні та спеціальні засоби. Зокрема, до числа технічних та спеціальних засобів відносяться: оглядова рентгено-телевізійна техніка, інспекційно-оглядові комплекси, засоби пошуку, засоби нанесення та зчитування спеціальних міток, оглядовий інструмент, технічні засоби поверхневого зондування, технічні засоби ідентифікації, хімічні засоби ідентифікації, технічні засоби митного контролю матеріалів і радіоактивних матеріалів, а також низка інших технічних засобів.

Технічні засоби митного контролю – це комплекс спеціальних видів приладів та інструментів, що застосовуються митними органами в процесі документального та фактичного митного контролю об'єктів, що переміщуються через митний кордон України, з метою перевірки дійсності і вірогідності документів, які декларуються, встановлення відповідності вмісту контрольованих об'єктів з поданою на них інформацією, а також виявлення в цих об'єктах предметів митних правопорушень.

Застосування технічних засобів митного контролю при митному огляді вимагає не тільки розвитку практичних навиків, але і розробки теоретичної бази. В даний час багато науковців докладають значних зусиль для дослідження цієї проблеми. Питання використання науково-технічних засобів у різних сферах життя розглядали П. П. Артеменко, Р. С. Белкін, В. В. Бірюков, Д. Д. Бєгов, О. Г. Волеводз, В. І. Гончаренко, Г. Гросс, Л. І. Громовенко, В. І. Декшне, О. Ф. Долженков, П. А. Єрмаков, Ю. Ф. Жариков, І. О. Ієрусалимов, І. П. Козаченко, А. Т. Комзюк, Є. Д. Лук'янчиков, С. С. Овчинський, Ю. Ю. Орлов, В. Л. Ортинський, Ю. О. Пілюков, О. О. Пунда, М. В. Салтевський, Е. Ф. Толмачев, І. Р. Шинкаренко та багато інших вчених.

Досконале знання оперативно-технічних можливостей засобів митного контролю, сучасних методик і способів їх застосування, володіння практичними навиками роботи з ними – все це в значній мірі забезпечує високий професіоналізм митного контролю, починаючи з нарахування мита і до виявлення предметів контрабанди.

Використання технічних засобів при проведенні митного контролю дозволяє перевірити малодоступні місця товарів і транспортних засобів, а також приводить до скорочення часу проведення митного контролю.

Залежно від вирішення різних завдань та форм митного контролю можна провести функціонально-цільову класифікацію технічних засобів: перший клас – технічні засоби митного огляду та пошуку; другий клас – технічні засоби оперативного візуального огляду; третій клас - технічні засоби контролю ваги, об'єму товару; четвертий клас – технічні засоби контролю інформації; п'ятий клас – технічні засоби митного оформлення та митного контролю; шостий клас – технічні засоби оперативно-технічних дій; сьомий клас – технічні засоби дистанційно-технічної інспекції.

До технічних засобів митного огляду відноситься техніка, призначена для оптико-механічного огляду об'єктів митного контролю в малодоступних місцях транспортних засобів. За допомогою засобів оглядової техніки з'являється можливість отримати додаткову інформацію про будову та вміст об'єктів.

Технічні засоби митного пошуку використовується для проведення безперервної послідовної перевірки об'єктів митного контролю на вміст в них схронів, захованих конкретних видів предметів.

Другий клас технічних засобів митного контролю призначений для виконання функції оперативного візуального спостереження за діями осіб які знаходяться в митній зоні і представляють оперативний інтерес, з метою виявлення їх протиправних дій, встановлення не санкціонованих контактів з іншими особами, в тому числі і з працівниками митної служби.

Третій клас технічних засобів застосовується для контролю ваги, об'єму (кількості) товарів, стратегічно важливої сировини, що переміщується через митний кордон.

Четвертий клас технічних засобів митного контролю забезпечує контроль інформації, яка розміщена на різних носіях, з метою виявлення носіїв забороненої інформації при перетині митного кордону.

До п'ятого класу технічних засобів митного контролю відносяться

технічні засоби, які необхідні для митного оформлення та контролю переміщених товарів, транспортних засобів та митних документів, нанесення на них відповідної абрєвіатури митного забезпечення (засобів ідентифікації).

Висновки. Застосування технічних засобів митного контролю дозволяє: підвищити пропускну здатність митних органів за рахунок скорочення часу огляду об'єктів контролю; більш надійно за мінімального рівня спеціальної підготовки співробітників встановити вірогідність і дійсність об'єктів контролю; виявляти і припиняти порушення правил перетину митного кордону України, зокрема підвищити ступінь імовірності виявлення схованок і скритих вкладень у контрольованих об'єктах.

НЕЧІТКА ЛОГІКА В СИСТЕМАХ ВИБОРУ ВИДУ СТРАХУВАННЯ

Дубчак Леся Орестівна,

кандидат технічних наук

Зюбрецька Інна Володимирівна,

студентка

Західноукраїнський національний університет

м. Тернопіль, Україна

Вступ. Страхування є важливим стратегічним фінансово-кредитним інститутом економіки, який гарантує соціальний захист громадян, також виступає джерелом інвестиційних ресурсів, важелем на фінансовому ринку та засобом підвищення соціального життя населення. Змодельована діяльність страхової компанії дозволяє підвищити її ефективність і є важливою складовою її стратегічного аналізу та управління. У сучасному світі та його економіці при виборі виду страхування виникає необхідність ґрунтуватися не лише на показниках фінансової діяльності, але й показниках, які мають нечітку природу таких, як показники ризиків страхування [3-6].

Прийняття рішень у сучасних інформаційних системах та системах керування здійснюється в основному в умовах невизначеності, яка характеризується нечіткістю або неповнотою вхідних даних, відсутністю адекватної математичної моделі функціонування, нечіткістю мети, людським фактором та ін. Така невизначеність системи призводить до зростання ризиків від прийняття неефективних рішень, результатом чого можуть бути негативні економічні, технічні та соціальні наслідки. Компенсувати такі невизначеності у системах прийняття рішень можна за допомогою методів штучного інтелекту. Зокрема для ефективного прийняття рішень в невизначених умовах функціонування системи застосовують методи на основі правил нечіткої логіки. Такі методи ґрунтуються на нечітких множинах і використовують лінгвістичні величини і висловлювання для опису стратегій прийняття рішень. Методи нечітких множин особливо корисні за відсутності точної математичної моделі

функціонування системи [1, 2].

Мета роботи. Метою даної роботи є – підвищення ефективності процесу вибору виду страхування різних типів (страхування відповідальності, страхування нерухомості, особисте страхування) за рахунок побудови нечіткої системи, яка міститиме базу знань взаємозв'язків між оцінкою ризиків того чи іншого виду страхування та платоспроможністю клієнтів.

Для досягнення мети необхідно виконати наступні завдання:

- огляд основ теорії нечітких множин;
- огляд та аналіз існуючих експертно-діагностичних систем;
- імплементація алгоритму нечіткого логічного виведення;
- побудова експертно-діагностичної системи.

Матеріали та методи. Значення вхідних змінних відображаються у лінгвістичні значення вихідної змінної за допомогою відповідного методу наближених міркувань з використанням експертних знань, які представлені у вигляді сукупності нечітких умовних правил. В якості вхідних змінних використано тип страхування, оцінку платоспроможності клієнтів, оцінку ризиків даних видів страхування. В якості вихідної змінної виступає розмір страхової клієнтської виплати. В дослідженні використані методи системного аналізу, структур даних та порядку функціонування нечіткого управління; методи теорії множин для формалізації моделі задачі нечіткого управління; методи побудови функцій належності, експертних оцінок, оптимізації та нечіткого кластерного аналізу для формування функцій належності багатьох аргументів; методи моделювання баз даних та знань, нечіткої логіки та логічного виведення для реалізації управління складними системами; методи чисельного інтегрування для виконання процедури дефазифікації; методи математичної статистики та перевірки результатів дослідження.

Результати та обговорення. Побудовано модель оцінки клієнтів страхової компанії на основі систем нечіткого логічного висновку Мамдані. Модель дозволяє кількісно визначити, яким буде розмір страхової виплати у відповідності до оцінки клієнта. Наведено результати модельних експериментів

та розраховано значення коефіцієнтів страхових виплат до таких галузей страхування, як страхування відповідальності, майнове та особисте страхування.

Висновки. В результаті виконання даного дослідження розроблено підходи та методи вирішення задачі із використанням правил нечіткого логічного виведення. Використання в моделі значень вхідних змінних дозволяє відстежити динаміку зміни розмірів страхових виплат страхової компанії. Реалізація моделі в пакеті MATLAB забезпечує її доступне сприйняття, легкість внесення змін, побудови залежностей вихідної змінної від факторів впливу. Дослідження цих залежностей та використання створених підходів дозволяє істотно підвищити відповідність вибраного виду страхування до потреб користувача.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Штовба С. Д. Обеспечение точности и прозрачности нечеткой модели Мамдани при обучении по экспериментальным данным / С. Д. Штовба // Проблемы управления и информатики. – 2007. – №4. – С. 102–114.

2. Нечеткая логика: алгебраические основы и приложения: Монография/ С. Л. Блюмин, И. А. Шуйкова, П. В. Сараев, И. В. Черпаков. –Липецк: ЛЭГИ, 2002. – 113с.

3. Applications of fuzzy classification in insurance industry: A fuzzy logic based approaches. URL: <https://ieeexplore.ieee.org/document/6069316> (Дата звернення 12.07.2022).

4. Fuzzy logic in insurance. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0167668704000903> (Дата звернення 15.07.2022).

5. An Overview of Insurance Uses of Fuzzy Logic. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-540-72821-4_2 (Дата звернення 28.07.2022).

6. Insurance Applications. Of Fuzzy Logic/. URL: https://actuaries.asn.au/Library/Events/Conventions/2005/6.dShapiro_Arnold_Final%20Paper_050215.pdf (Дата звернення 30.07.2022).

ВИХРОВІ СТРУМИ ТА ОБЛАСТІ ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ

Оберська Надія Василівна
Мищишин Ірина Володимирівна
викладачі ВСП Бережанський
фаховий коледж НУБіП України
м. Бережани, Україна

Вступ. Котушка з мідного дроту є найпоширенішим методом для відтворення індукції вихрових струмів. Змінний струм, що проходить через котушку, створює магнітне поле всередині та навколо котушки. Магнітні поля утворюють лінії навколо дроту і з'єднуються, утворюючи більші петлі.

Ціль роботи. Охарактеризувати переваги та недоліки появи вихрових струмів.

Матеріали та методи. Вихрові струми або струми Фуко (В честь Ж. Б. Л. Фуко) - вихрові індукційні струми, що виникають в провідниках при зміні пронизливого їх магнітного потоку.

Вперше вихрові струми були виявлені французьким ученим Д. Ф Араго (1786-1853) в 1824 р в мідному диску, розташованому на осі під обертається магнітною стрілкою. За рахунок вихрових струмів диск приходив в обертання. Це явище, назване явищем Араго, було пояснено кілька років по тому М. Фарадеєм з позицій відкритого ним закону електромагнітної індукції: обертається магнітне поле наводить в мідному диску струми (вихрові), які взаємодіють з магнітною стрілкою.

Вихрові струми були детально вивчені французьким фізиком Фуко (1819-1868) і названі його ім'ям. Він відкрив явище нагрівання металевих тіл, що обертаються в магнітному полі, вихровими струмами.

Результати та обговорення. Деталі з металу в автомобіля або різноманітних електричних пристроях мають здатність рухатися в магнітному полі і перетинатися з силовими лініями. Завдяки цьому утворюється самоіндукція.

Із закону Фарадея випливає, що зміна магнітного потоку здійснює індуковане електричне поле навіть у порожньому просторі. Якщо металева пластина вставляється в простір, індуковане електричне поле призводить до появи електричного струму в металі. Ці індуковані струми називаються вихрові струми.

Вихрові струми ще називають струмами Фуко – це потоки, індукція яких проводиться у провідних частинах різноманітних електричних приладах і машинах, блукаючи струми Фуко особливо небезпечні для пропуску води чи газів, їхній напрямок неможливо контролювати в принципі.

Якщо індуковані зустрічні струми створюються магнітним полем, що змінюється, то струми вихрові будуть перпендикулярні до магнітного поля, і їх рух буде проводитися по колу, якщо дане поле однорідне. Ці індуковані електричні поля дуже відрізняються від електростатичних електричних полів точкових зарядів. Вихрові струми корисні в промисловості для розсіювання небажаної енергії, наприклад, у поворотного кронштейна механічного балансу, особливо якщо сила струму дуже висока. Магніт наприкінці опори налаштовує вихрові струми в металевій пластині, прикріпленій до кінця кронштейна.

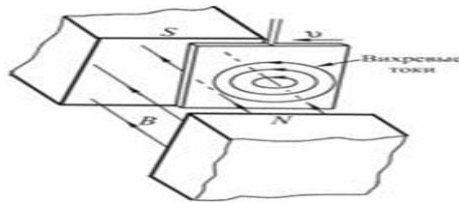

Рис. 1. Вихрові струми

Найпростіший приклад прояву струмів Фуко у повсякденному житті - їх вплив на магнітопровід обмотувального трансформатора. Через вплив наведених струмів з'являється низькочастотна вібрація (трансформатор гуде), що сприяє сильному нагріванню. І тут енергія витрачається марно, а ККД установки падає. Для запобігання значним втратам сердечники трансформаторів не виготовляють цільними, а набивають їх тонкими смугами електротехнічної сталі з низькою питомою електропровідністю. Смуги ізолювані між собою електротехнічним лаком. Поява феритових елементів дозволило виконувати малогабаритні магнітопроводи цільними.

Вихрові потоки, як вчить фізика, можуть бути використані як ефективне гальмівне зусилля в двигунах транзитного поїзда. Електромагнітні пристрої та механізми на поїзді біля рейок спеціально налаштовані для створення вихрових струмів. Завдяки руху струму, виходить плавний спуск системи та поїзд зупиняється.

Корисне застосування вихрові струми знайшли у пристрої магнітного гальма диска електричного лічильника. Повертаючись, диск перетинає. У площині диска виникають вихрові струми, які, своєю чергою, створюють свої магнітні потоки як трубочок навколо вихрового струму. Взаємодіючи з основним полем магніту ці потоки гальмують диск.

У ряді випадків, застосовуючи вихрові струми, можна використовувати технологічні операції, які неможливо застосувати без струмів високої частоти. Наприклад, при виготовленні вакуумних приладів та пристроїв з балона необхідно ретельно відкачати повітря та інші гази. Однак у металевій арматурі, що знаходиться всередині балона, є залишки газу, які можна видалити лише після заварювання балона. Для повного знегажування арматури вакуумний прилад поміщають у поле високочастотного генератора, в результаті дії вихрових струмів арматура нагрівається до сотень градусів, залишки газу при цьому нейтралізуються.

Вихрові струми знаходять корисне застосування також при поверхневому загартуванні струмами високої частоти.

Струми Фуко відіграють корисну роль у роторі асинхронного двигуна, який приводиться у обертальний рух магнітним полем. Сама реалізація принципу роботи асинхронного двигуна потребує появи струмів Фуко.

Струми Фуко використовують при демпфуванні рухомих частин гальванометрів, сейсмографів та інших приладів. Так, на рухому частину приладу встановлюють платівку - провідник у вигляді сектора. Вона вводиться у проміжок між полюсами сильного постійного магніту. Коли платівка рухається, у ній з'являються струми Фуко, що викликає гальмування системи. Причому гальмування утворюється тільки тоді, коли пластинка рухається.

Отже, подібний заспокійливий пристрій не заважає точному приходу системи в стан рівноваги.

Теплоту, що виділяється струмами Фуко, використовують у процесах розігріву. Так, плавлення металів з використанням струмів Фуко є дуже вигідним у порівнянні з іншими методами розігріву. Так звана індукційна піч є котушкою, по якій йде струм високої частоти і великої сили. Всередину котушки поміщають тіло, що проводить, в ньому з'являються вихрові струми великої інтенсивності, які і розігрівають речовину до плавлення. Так проводять плавлення металів у вакуумі, що призводить до отримання матеріалів високої чистоти.

При використанні струмів Фуко проводять прогрівання внутрішніх металевих частин вакуумних установок з метою їх знегажування.

Струми Фуко можуть грати не тільки корисну роль. Вихрові струми є струмами провідності, і частина енергії розсіюють виділення джоулевої теплоти. Така енергія, наприклад, у роторі асинхронного двигуна, який виготовляється, зазвичай з феромагнетиків, нагріває сердечники, тим самим погіршуються їх характеристики. Для боротьби з таким явищем сердечники виробляють у вигляді тонких пластин, які відокремлюються тонкими шарами ізолятора та встановлюють пластини так, щоб струми Фуко мали напрямок упоперек пластин. При невеликій товщині пластин вихрові струми мають малу об'ємну густину. З появою феритів і речовин з великим магнітоопором стало можливим виготовлення сердечників суцільними.

Вихрові струми виникають у проводах, в яких протікають змінні струми, причому напрямок струмів Фуко такий, що вони послаблюють струм усередині дроту та підсилюють його біля поверхні. Отже, струм, що швидко змінюється, розподілений по перерізу проводу нерівномірно. Таке явище називається скін – ефектом (поверхневим ефектом). Через це явище внутрішня частина провідника стає марною і в колах з великою частотою використовують трубки як провідники. Скін - ефект може застосовуватися для розігріву поверхневого шару металу, що дозволяє використовувати це явище для загартування металу,

причому, змінюючи частоту поля, можна проводити загартування будь-якої необхідної глибини.

Щоб зменшити вихрові струми котушок індуктивності необхідно збільшити опір у цих механізмах. Зокрема рекомендується використовувати лицендрат та ізольовані дроти.

Помістимо виток дроту у змінне магнітне поле. Виток замкнутий, при цьому в колі відсутній гальванометр, який міг би показати наявність струму індукції в нашому контурі. Але струм можна виявити, оскільки провідник нагріватиметься при проходженні струму. Якщо, не змінюючи інші розміри витка, збільшити тільки товщину дроту, з якого зроблено контур, то ЕРС індукції не зміниться, тому що залишиться колишньою швидкість зміни магнітного потоку. Однак зменшиться опір витка. Як наслідок, сила струму індукції збільшиться. Потужність, що виділяється в контурі у вигляді тепла, прямо пропорційна отже температура провідника збільшиться.

Висновки. Якщо струм збільшується в одній петлі, магнітне поле буде розширюватися через деякі або всі петлі дроту, які знаходяться в безпосередній близькості. Це наводить напругу в сусідніх петлях гістерезис, і викликає потік електронів або вихрові струми в електропровідному матеріалі. Будь-який дефект у матеріалі, включаючи зміни у товщині стінки, тріщин та інших розривів, може змінити потік вихрових струмів.

ПОВІТРЯНИЙ ЕЛЕКТРОГЕНЕРАТОР НАПІВЗАКРИТОГО ТИПУ

Осаул Олександр Іванович

кандидат технічних наук, доцент

Авксент`єва Аліна Петрівна

магістр

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

Вступ. / Introductions. За останні роки двадцять першого століття енергетична сфера багатьох країн зазнає значних змін у дослідженні і розвитку отримання електричної енергії за рахунок використання «природного потенціалу» Землі. Одним з таких напрямків – є кінетична енергія вітру, яка становить близько 1200 ТВт за низкою міжнародних експертних оцінок. Однак, коефіцієнт корисного використання енергетичної складової повітряного потоку через нерівномірність його розподілу в різних районах Землі та втрати при отриманні та перетворенні енергії вітру становить на 10 % менше теоретично можливого, що сприяє зменшенню уваги дослідників до використання цього відновлювального джерела енергії. Вирішенням цієї проблеми є створення повітряного електрогенератора напівзакритого типу з вертикально розміщеним «ротором Оніпка» замість більш відомої турбіни типу «біляче колесо».

Мета роботи. / Aim. Метою роботи є аналіз доцільності створення повітряного електрогенератора напівзакритого типу, особливостями якого є незалежність від зовнішніх факторів впливу (різка зміна температури, атмосферного тиску, погоди тощо), а також регулювання повітряного потоку за рахунок монтажу рухомого засуву отворів нижньої частини конструкції; вдосконалення чинної моделі; схематичне зображення принципової схеми майбутнього винаходу, дослідження його позитивних і негативних сторін.

Матеріали та методи./Materials and methods. Винахід «Повітряний електрогенератор» належить до технічних пристроїв автономного забезпечення електричною енергією споруд (будівель), принцип дії якого ґрунтується на

перетворенні кінетичної енергії повітряного потоку в механічну енергію, принципова схема зображена на рис.1.

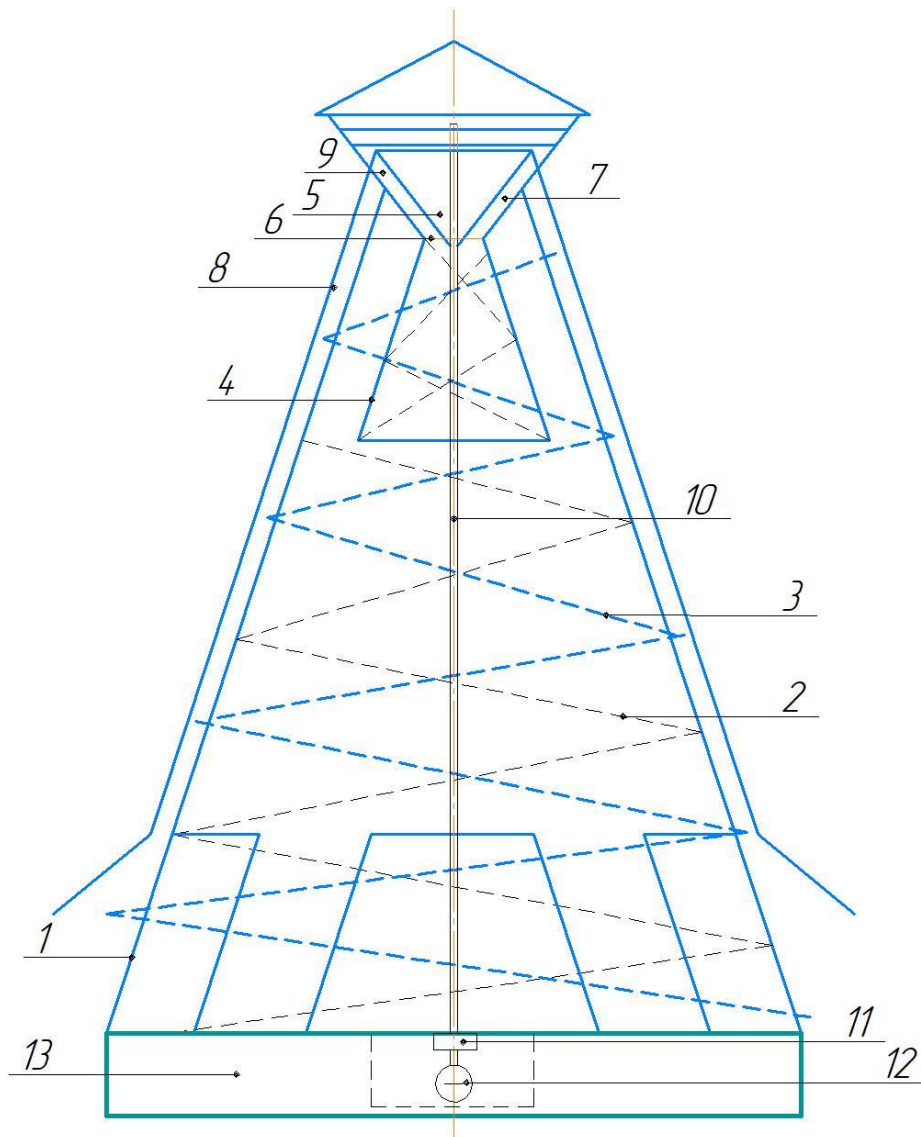

Рис. 1 – Повітряний електрогенератор напівзакритого типу: 1 – вежа; 2-внутрішні треки; 3 – зовнішні треки; 4 – внутрішній підсилювач потоку; 5 – ротор Оніпка; 6 – переріз входу потоку від внутрішнього підсилювача 4 до ротора Оніпка 5; 7 – переріз основного потоку з вежі 1; 8 – корпус зовнішнього підсилювача; 9 – переріз допоміжного зовнішнього підсилювача; 10 – вал ротора Оніпка; 11 – муфта; 12 – електрогенератор; 13 – фундамент вежі.

Стартова швидкість для приведення в дію "ротора Оніпка" складає 0,5м/с, що у 10 разів менше за значення початкової швидкості стандартної конструкції вітрогенератора. Але для отримання більшої потужності, що виробляється

електрогенератором даного пристрою, створюються сприятливі для цього умови, а саме: за рахунок наявності внутрішніх гвинтоподібних треків в конфузори, в середині конструкції вежі і в зовнішньому підсилювачі утворюється протяг збільшеної швидкості.

Виконання робочих поверхонь спіралеподібних лопатей ротора Оніпка рельєфними помітно збільшує площу відштовхування самого ротора від набігаючих трьох потоків (з конфузору, з внутрішніх треків вежі та треків зовнішнього підсилювача) в результаті руйнування суцільності повітряного потоку на рельєфній поверхні.

Результати та обговорення./Results and discussion.

Для визначення доцільності встановлення даної моделі генерації електричної енергії були проведені й отримані певні результати розрахунків можливої потужності електрогенератора при швидкості потоку повітря більше 0,5 м/с та за умов посилення його концентрації.

Вихідні дані:

V_B – швидкість повітряного потоку при «штилі» за шкалою Бофорта-0,2м/с.

$K_{ав}$ – коефіцієнт аеродинамічних втрат – 0,415;

$K_{пр.к.}$ – коефіцієнт прискорення повітряного потоку в конфузори – 14;

$V_{зов.}$ - швидкість зовнішнього повітряного потоку – 2 м/с;

$N_{рп}$ - мінімальна реальна потужність електрогенератора при $V_B = 0,2$ м/с становить 3,14 кВт.

При швидкості $V_{зов.} = 2$ м/с очікувана потужність повітряного електрогенератора напівзакритого типу складає $N_{о.п.} = 6,86$ кВт.

Реальна потужність розраховується за формулою 1.1 і складатиме 4,0 кВт.

$$N_{р.п.} = N_{о.п.} - (N_{о.п.} \cdot K_{а.в.}), \text{ кВт} \quad (1.1)$$

Висновки./Conclusions. Отримані розрахункові результати потужності повітряного електрогенератора напівзакритого типу свідчать про те, що питомі витрати складатимуть не менше 0,4 кВт/м² площі, що охоплена повітряним потоком. На прикладі виконаного розрахунку отримані питомі витрати

складають 1,0 кВт/м².

Використання запропонованого пристрою передбачається в різних місцевостях, де відсутня мережа централізованого електропостачання, що значно поліпшує життєві умови населення селищ приміського типу та приватних будинків.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Жолонко М. М. Практична енергоекологія. ч.1. Альтернативні джерела енергії – сонце і вітер/ М. М. Жолонко. – Черкаси: ЧНУ ім. Б.Хмельницького, 2008. - 84 с.
2. Лысенко О. В. Энергетическая оценка ветрового потенциала юга Украины / О. В. Лысенко //WebofScholar. – 2018. - №1. – С. 9-11.
3. <http://onipko.com/harakteristiki/>

ПРОГНОЗУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ СПОРТИВНИХ МАТЧІВ ЗА ДОПОМОГОЮ МАШИННОГО НАВЧАННЯ

Терещук Олег Вікторович,

магістр

Добуляк Леся Петрівна,

доцент

Національний університет імені Івана Франка

м. Львів, Україна

Вступ. Велика кількість любителів спортивних ігор типу футболу, тенісу, баскетболу та інших, де між собою змагається пара команд чи гравців, рано чи пізно виявляли інтерес до прогнозування їх результатів, займаючись цим систематично чи нерегулярно, при цьому намагаючись не тільки довіряти своїй інтуїції, але й виробити якийсь алгоритм, що дозволяє правильно передбачити результат тієї чи іншої гри у максимальній кількості випадків. Набагато менша серед них чисельність людей, які займаються методами штучного інтелекту та розуміють, яким чином можна використовувати їх для вирішення завдання прогнозування результатів матчів у спортивних іграх.

Багато методів прогнозування результатів матчів спортивних ігор традиційно використовують кількість голів, забитих кожною командою, як базовий показник для оцінки ефективності команди та оцінки майбутніх результатів. Проте кількість голів, забитих під час матчу, мають важливий випадковий елемент, який призводить до великих невідповідностей у багатьох іграх між продуктивністю команди та кількістю забитих або пропущених голів.

Мета роботи. Основне завдання даної роботи — вивчити різні методи машинного навчання, побудувати моделі на основі цих методів, дослідити ефективність цих моделей і створити користувацький інтерфейс для передбачення результатів спортивних матчів, використовуючи події в ігрових матчах, а не кількість голів, забитих кожною командою.

Матеріали та методи. Для створення різних моделей машинного

навчання і подальшого їх використання у веб-додатку з метою прогнозування результату спортивних матчів, було написано програму на мові програмування Python [1] за допомогою фреймворку Django [2] для розробки веб-системи.

Потреби фанатів футболу може забезпечити сайт [3], звідки було взято дані про футбольні матчі топ 5 ліг Європи зіграних протягом 2009 – 2018 років. Для роботи з цими даними використано бібліотеку pandas [4].

Результати та обговорення. Процес розробки програми для прогнозування результатів спортивних матчів, використовуючи події в ігрових матчах, а не кількість голів, забитих кожною командою, було розділено на декілька етапів:

- 1) Знаходження вхідних даних, формування і структурування навчального датасету, очистка датасету від рядків з відсутніми ознаками.
- 2) Аналіз датасету і обрання ознак, які впливають на результат матчу.
- 3) Тренерування і тестування моделей.
- 4) Створення веб-сторінки для демонстрації роботи моделі і сервера для обробки запитів.
- 5) Аналіз зробленої роботи і роздумування над покращенням.

Зібрані дані вже були структуровані, але деякі ознаки були відсутніми у певних рядках. Для ознак таких як «голи домашньої команди» чи «голи гостьової команди» можна заповнити середнім значенням цього показника відповідної команди. Але для таких ознак як «домашня команда», «гостьова команда» чи «дивізіон» було вирішено, що найкращим рішенням буде просто видалити ці рядки з відсутніми ознаками. Таких рядків було менше 20, тому без вагань їх видалили. В кінцевому результаті отримано датасет з 17877 зіграних матчів.

Після того як дані були підготовлені, потрібно було визначити, які з 62 ознак найбільше впливають на результат матчу. Після досліджень вручну, визначено, що такі поля як «гра вдома чи на виїзді», «кількість ударів у площину воріт» і «кількість червоних карток» мають великий вплив на результат гри. В кінцевому результаті залишилося 11 ознак.

Для навчання моделей було використано бібліотеку `sklearn` [5] і натреновано наступні моделі:

1) Наївний Байєс:

Ґрунтується на відомій теоремі Байєса [6], яка дає ймовірність того, що подія відбудеться, враховуючи ймовірність іншої події, яка вже відбулася.

- Наївне припущення, зроблене в цьому конкретному класифікаторі, полягає в тому, що всі ознаки «незалежні» одна від одної. Це полегшує прогнозування, але саме тому прогнози досить наївні.

- Але на практиці існує чимало реальних випадків використання цього типу класифікатора, а саме класифікація документів і фільтрація спаму серед багатьох інших.

2) Випадковий ліс:

- Випадкові ліси — це просто ансамбль дерев рішень [7], де велика кількість дерев рішень викладає власний прогноз, а прогноз з найбільшою кількістю голосів стає передбаченням моделі.

- Дерево рішень, яке є будівельним блоком випадкового лісу, — це саме те, про що говорить назва. Це деревоподібна структура, в якій модель приймає рішення так/ні в кожному вузлі, щоб обійти дерево і в кінцевому підсумку досягає одного з листових вузлів, де робить прогноз.

3) Логістична регресія:

- Логістична регресія названа на честь функції, яка використовується в основі методу [8], логістичної функції або сигмоподібної функції.

- Вона використовує рівняння як подання, дуже схоже на лінійну регресію, де вхідні дані об'єднуються лінійно з використанням ваг або значень коефіцієнтів для прогнозування вихідного значення.

- Самі по собі логістичні регресії є лише бінарними класифікаторами, що означає, що вони не можуть обробляти вихід з більш ніж двома класами. У нашому випадку ми маємо 3 класи для нашого виходу (перемога, нічия, поразка).

- Однак є розумні розширення логістичної регресії, щоб зробити саме

це. У логістичній регресії «один проти решти» (OVR), яку використано, для кожного класу готується окрема модель, передбачаючи, чи є спостереження цим класом чи ні (таким чином, це стає проблемою бінарної класифікації). Вона передбачає, що кожна проблема класифікації (наприклад, клас «перемога» чи ні) є незалежною.

Потренерувавши дані моделі, отримано наступні результати:

Logistic Regression one vs rest Classifier (Accuracy: 0.6736577181208053)

Gaussian Naive Bayes Classifier (Accuracy: 0.6378635346756152)

Random Forest Classifier (Accuracy: 0.660234899328859)

Найкращу точність показала логістична регресія, а саме 67.3 %, що є дуже високим показником, оскільки ймовірність випадкового обрання правильного результату складає 33.3%.

Для взаємодії з моделями створено веб інтерфейс. Тут присутні випадаюче меню для вибору домашньої і гостьової команди, повзунки для задання кількості певних відбух подій, чекбоксы для вибору алгоритму прогнозування і кнопка для запуску прогнозування (рис 1).

Home Team	Away Team
Arsenal	Atalanta
Goals: 0	Goals: 2
Shots: 7	Shots: 23
Shots on target: 4	Shots on target: 11
Red Cards: 1	Red Cards: 0

Select Classifier:

Naive Bayes Logistical Regression One vs Rest Random Forest

PREDICT RESULT >

Рис 1. Загальний вигляд інтерактивних елементів веб-сторінки.

Після натискання на кнопку в правому верхньому куті з'являється індикатор прогресу прогнозування (рис. 2).

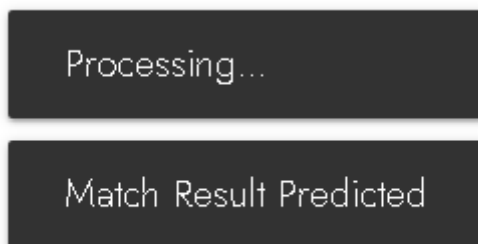

Рис 2. Індикатори прогресу прогнозування.

Після того як прогноз здійснений, появляється відсоткове відношення появи події (рис. 3).

Рис 3. Графічне зображення ймовірностей відбуття подій.

Якщо відбулися зміни у певних подіях матчу, то їх можна оновити у відповідних елементах, зображених на рис. 1 і після натискання на відповідну кнопку відсоткові відношення зміняться.

Висновки. У результаті цієї роботи вдалося здобути навички машинного навчання, вивчити різні алгоритми навчання моделей, вдалося натренувати три різні моделі, а саме випадковий ліс, наївний Байєс і логістичну регресію, і створити веб застосунок, який дозволяє прогнозувати результат футбольного матчу на основі даних ігри протягом першого тайму. Також вдалося здобути високу точність прогнозу, що показала логістична регресія, а саме 67.3 %, що є дуже високим показником, оскільки ймовірність випадкового обрання правильного результату складає 33.3%.

Даний сайт можуть використовувати абсолютно всі, інтерфейс є дуже простим і зрозумілим, просто потрібно буде ввести дані певних ігрових подій за перший тайм і оновлювати їх за потреби.

Звісно, даний проект потребує покращення. Важливим недоліком є те, що команда, насправді, не має впливу на результат гри, але на практиці це відіграє

важливу роль, оскільки команда першого дивізіону має набагато більше шансів на перемогу, ніж команда третього дивізіону, навіть якщо матч відбувається на полі команди з третього дивізіону. Також дана модель не бере до уваги гравців як індивідуумів, проте в житті це відіграє ключову роль. І також, було б добре, якби модель показувала шанси команд у режимі реального часу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.

1. Mark Lutz Learning Python. - O'Reilly Media, Inc., Oct, 2007. - 752 p.
2. Nigel George Mastering Django. - Gnw Independent Publishing, July 2020. – 638p.
3. Football Data // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://datahub.io/collections/football>
4. Pandas documentation // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://pandas.pydata.org/docs/>
5. Scikit-learn documentation // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://scikit-learn.org/stable/>
6. Теорема Байєса // [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Теорема_Баєса
7. Логістична регресія // [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Логістична_регресія
8. Random forest // [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Random_forest
9. Сеньо П. С. Теорія ймовірностей та математична статистика : підручник. - Київ : Знання, 2007. - 556 с.
10. Кононова К. Ю. Машинне навчання: методи та моделі. – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2020. – 301 с.

АКРЕДИТАЦІЯ ВИПРОБУВАЛЬНИХ ЛАБОРАТОРІЙ

Топчій Наталія Володимирівна

Науковий співробітник
Український науково-дослідний інститут
спеціальної техніки та судових експертиз
Служби безпеки України

Вступ. На сьогоднішній день управлінці вимушені враховувати багато різноманітних факторів при прийнятті рішень. Тому виникає потреба у визначенні особливостей моделі управління діяльністю випробувальних лабораторій (далі ВЛ) в системі розроблення, виготовлення та модернізації продукції в сфері науково-технічної діяльності, що базується на об'єднанні управлінських, економічних та технологічних процесів.

В своїй роботі ВЛ повинні керуватись стандартами міжнародного та національного формату. Це передбачає широке використання інформаційних технологій: комп'ютерних систем, електронних записів і видання електронних результатів. Це основний фактор достовірності, точності та надійності результатів, які видає лабораторія.

Мета роботи. Метою діяльності з акредитації є забезпечення єдиної технічної політики у сфері оцінки відповідності та довіри споживачів до результатів цієї діяльності, а також необхідність створення умов для взаємного визнання результатів діяльності акредитованих органів на міжнародному рівні. В Україні прийняті нормативні акти, згідно яким відбувається акредитація випробувальних лабораторій. ДСТУ ISO 17025 – є базовим для оцінки їх діяльності. До подачі заявки на проведення акредитації випробувальна лабораторія НДІ повинна впровадити цей стандарт в свою діяльність, привести у відповідність всю документальну базу, провести навчання співробітників.

Матеріали та методи. ВЛ в сфері науково-технічної діяльності, як правило, створюються на базі випробувальних підрозділів науково-дослідних інститутів (далі НДІ), які розробляють, виготовляють та постачають продукцію

(вироби) по державному замовленню або для споживачів цивільного сектора економіки. Такі лабораторії забезпечують проведення різних категорій та видів випробувань, передбачених для контролю якості продукції на різних стадіях її життєвого циклу. І саме акредитація забезпечує їм компетентність щодо виконання певних типів випробувань, вимірювань та калібрування і підтверджує правильність виконання випробувальних та вимірювальних робіт на відповідність стандартам. Акредитація ВЛ не є обов'язковою, але керівництво НДІ зацікавлене мати конкурентоспроможну та незалежну лабораторію. Адже це надає право проводити сертифікаційні випробування і мати успіх на міжнародному ринку.

Результати та обговорення. Для реалізації заходів щодо досягнення лабораторією відповідності ДСТУ ISO/IEC 17025 передбачають наступні етапи:

- розробка Положення про лабораторію, посадових інструкцій персоналу;
- розробка документів системи якості та впровадження системи якості в діяльність лабораторії;
- навчання персоналу, організація стажування, набуття практичних навичок;
- підготовка приміщень та організація робочих місць;
- погодження паспорту лабораторії .

Детально розглянемо по порядку всі етапи.

1 етап “Положення про випробувальну лабораторію” має встановити:

- *опис юридичного статусу* ВЛ (адміністративна підпорядкованість, структурна схема ВЛ); *загальну мету та задачі ВЛ* (функції, права, обов'язки, відповідальність); *організаційну структуру ВЛ* (опис схеми управління підрозділами ВЛ, підпорядкованість структурних одиниць (підрозділів) ВЛ, порядок взаємодії ВЛ з іншими підрозділами підприємства; відомості про персонал ВЛ, про випробувальне обладнання ВЛ, про засоби вимірювальної техніки ВЛ, про приміщення ВЛ);

- створити *перелік закріплених за лабораторією методів* (неруйнівного та руйнівного контролю, технічного діагностування, інших випробувань, видів

об'єктів випробувань);

- визначити *взаємодію зі сторонніми організаціями* (можливе посилання на “Паспорт” ВЛ).

Організаційна структура лабораторії повинна забезпечувати для кожного співробітника конкретну сферу діяльності та межі його повноважень (обов'язків та відповідальності). Типова структура ВЛ представлена на рисунку 1.

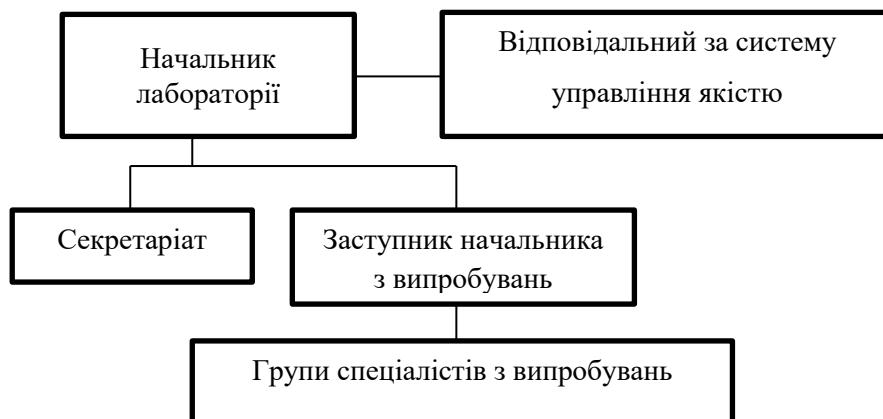

Рисунок 1 – Типова структура ВЛ

Начальник лабораторії здійснює загальне керівництво та формує політику її діяльності. Відповідальний за систему управління якістю розробляє та контролює виконання положень Настанови з якості лабораторії. Заступник начальника з випробувань несе відповідальність за виконання усіх технічних задач, пов'язаних з проведенням випробувань. Секретаріат виконує функції з документообігу, здійснює приймання та реєстрацію замовлень на випробування, архівує робочу документацію та ін. Спеціалісти груп з випробувань безпосередньо проводять випробування продукції та оформлюють протоколи випробувань в певній області.

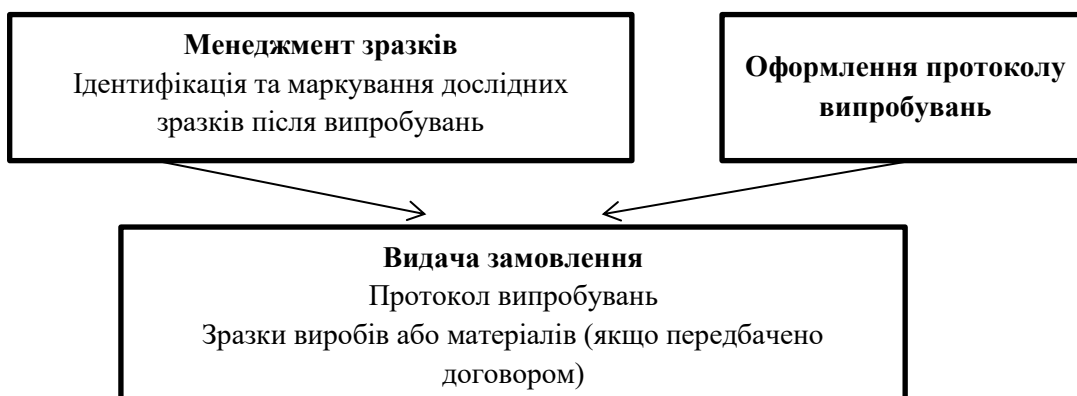
Технічна компетентність випробувальної лабораторії визначається наявністю в ній кваліфікованого персоналу, необхідних засобів вимірювань, випробувань та контролю, приміщень з відповідними умовами оточуючого середовища, документованих робочих процесів, нормативно-методичних документів на методи та засоби вимірювань, системи забезпечення якості вимірювань.

2 етап Розробка документів системи якості - включає розробку таких документів, як настанови з якості, процедури, методики, інструкції, протоколи та форми документів.

Велике значення для забезпечення якості випробувань мають *процедури*, які пов'язані з експлуатуванням ЗВТ, випробувань та контролю. Тут важливо передбачити такі особливі моменти, як – ведення реєстру ЗВТ та контролю якості із вказанням необхідних технічних та метрологічних характеристик, маркування та зберігання обладнання, наявність методики виконання вимірювань, випробувань та контролю на кожному робочому місці, дотримання зовнішніх умов експлуатації, наявність графіків технічного обслуговування та ремонту, а також документації щодо перевірки та калібрування, призначення відповідального за стан та експлуатацію ЗВТ, випробувань і контролю якості, та, як правило, інженера метролога.

Отже ВЛ повинна мати чітко відрегульовані та документально оформлені *робочі процедури*, які супроводжують весь випробувальний процес від приймання замовлення до видачі протоколу випробувань. Саме таким чином досягається однозначність у виконанні технологічних операцій в лабораторії.

Робота, яка проводиться в лабораторії відображається в *протоколах*, які точно та чітко показують результати випробувань, та іншу інформацію. Протокол випробувань в Україні – це документ, що містить необхідні відомості про об'єкт випробувань, методи, що застосовуються, засоби й умови випробувань, результати випробувань, а також висновок за результатами випробувань, оформлений в установленому порядку.

3 етап *Персонал* ВЛ повинен мати достатню освіту та кваліфікацію. Міжнародна організація EUROLAB, яка об'єднує випробувальні лабораторії різних країн Європи, встановила чотири рівня кваліфікації персоналу, який проводить випробування, а саме: *елементарний, базовий, підвищений та найвищий*. Кожний із чотирьох рівнів передбачає три градації кваліфікації – достатню, хорошу та відмінну. Щодо конфіденціальності, то персонал повинен мати зобов'язання по нерозголошенню професійних таємниць, що стосуються третіх осіб (особи, які не є персоналом ВЛ). Велика увага приділяється заходам з підвищення кваліфікації персоналу (участь у конференціях, семінарах, навчання на курсах, самопідготовка, обговорення співробітниками лабораторії проблем, пов'язаних із кваліфікацією та ін.).

4 етап. *Підготовка приміщення та робочих місць тобто оснащення ВЛ*, тобто умови, що поширюються на приміщення, навколишнє середовище проведення випробувань, зберігання та застосування випробувального устаткування, об'єктів випробувань.

Випробувальна лабораторія повинна бути оснащена випробувальним обладнанням, ЗВТ, та контролю, а також витратними матеріалами (хімічними реактивами, речовинами та ін.) для правильного проведення випробувань та вимірювань, що вимагаються для визнання її компетентності. Існують виключення, коли можна на договірних умовах застосовувати обладнання, яке не належить лабораторії (при умові, що це обладнання атестоване), а засоби вимірювальної техніки перевірені в установленому порядку.

Приміщення повинно забезпечувати умови, які не можуть негативно впливати на точність та достовірність випробувань. Тобто випробування повинні бути захищені від дії таких факторів, як підвищена температура, пил, вологість, пар, шум, вібрація, електромагнітні коливання та відповідати вимогам відповідної методики випробування, санітарних норм і правил, а також безпеки праці та охорони оточуючого середовища.

Велика увага приділена *організації робочих місць*. Конструювання робочого місця є процесом визначення завдань, котрі мають виконуватися

працівником, носієм конкретних знань, навичок і здібностей. Основна мета організації робочого місця у ВЛ є досягнення високоякісного й економічно ефективного виконання вимірювань у встановлений термін на основі повного використання устаткування та обладнання (ЗВТ), робочого часу, застосування передових методів праці з найменшими фізичними зусиллями та створення для цього безпечних і сприятливих умов.

Обов'язковою умовою є *калібрування або повірка* ЗВТ та випробувального обладнання. З'ясуємо яка ж різниця між калібруванням та повіркою. При *калібруванні* ми встановлюємо дійсні параметри показників, притаманних тому чи іншому виду вимірювальної техніки. *Повірка* ж – це технічна процедура, в результаті якої визначають і підтверджують відповідність вимірювальної техніки встановленим вимогам на підставі результатів контролю їхніх метрологічних характеристик.

Калібрування або повірка ЗВТ та випробувального обладнання, при необхідності, проводиться перед введенням його в експлуатацію, і далі у відповідності зі встановленою програмою. Загальна програма калібрування обладнання повинна забезпечувати простежуваність вимірювань, що проводяться лабораторією на відповідність національним та міжнародним зразкам (еталонам) ЗВТ, якщо такі існують. Якщо подібну простежуваність здійснити неможливо, то випробувальна лабораторія повинна надати переконливі докази кореляції або точності результатів випробувань (наприклад, участь у відповідній програмі міжлабораторних випробувань).

5 етап *Перелік закріплених за лабораторією методів контролю* відноситься до сфери державного регулювання забезпечення єдності вимірювань і в даній області визначає орган виконавчої влади, який здійснює нормативно-правове регулювання в області забезпечення єдності вимірювань.

Область акредитації ВЛ включає всі види випробувань, в проведенні яких вона визнана компетентною та чітко визначає перелік випробувань, що проводяться, а саме: *функціональні* (кліматичні, механічні); *кількісні та (або) якісні характеристики* (стійкість до механічних та кліматичних факторів);

діапазон вимірювань; похибка вимірювань; нормативна документація на методи випробувань, включаючи технічні умови на вироби або нормативний документ на дослідний зразок.

Погодження **“Паспорту випробувальної лабораторії”**, який необхідний для взаємодії зі сторонніми організаціями.

Зміст паспорту ВЛ: загальні дані; номенклатура продукції, що випробовується ВЛ; види випробувань, що проводяться ВЛ; оснащення випробувальним обладнанням; відомості про ЗВТ для випробувань продукції; оснащення стандартними зразками для проведення випробувань; перелік нормативних документів; персонал (кадровий склад співробітників) що проводить випробування; стан виробничих приміщень.

Отже для проведення акредитації необхідно мати необхідні стандарти та нормативну документацію, а також документацію на систему забезпечення якістю, документацію на випробувальне обладнання та ЗВТ, документацію на вироби або дослідні зразки, архівну документацію (робочі журнали, розрахункові дані, протоколи, акти, звіти, супровідні документи на вироби чи дослідні зразки).

Висновки. На підставі вищевикладеного чітко видно, що процес діяльності ВЛ зовсім не творчий, а навпаки, дуже суворо та жорстко регламентований. Але саме цей жорсткий регламент і дає замовникам впевненість в надійності продукції (виробів) та сприяє конкурентоспроможності на міжнародному ринку.

PHYSICAL AND MATHEMATICAL SCIENCES

РАСПРОСТРАНЕНИЕ ВОЛН В ЖИДКОСТИ, ПРОТЕКАЮЩЕЙ В УПРУГОЙ ТРУБКЕ С УЧЕТОМ ВЯЗКО – УПРУГОГО ТРЕНИЯ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ

Акперли Р. С.

Азербайджанский университет
архитектуры и строительства

Аннотация. Процесс распространения волн в деформируемых трубках, содержащих жидкость с учетом взаимодействия с окружающей средой, существенно отличается от свойств гидроупругой системы, когда трубка не закреплена. Объяснением возникающих здесь явлений, роль которых чрезвычайно важна, может быть наличие внешних поверхностных эффектов. В представленной работе, в рамках одномерной линейной теории дано описание периодического по времени пульсирующего течения идеальной несжимаемой жидкости периодического по времени пульсирующего течения идеальной несжимаемой жидкости в тонкостенной упругой трубке, с учетом вязко – упругого внешнего трения.

Ключевые слова: волны, идеальная жидкость, вязко – упругость, трение, скорость волны, затухание

Приведем основные теоретические положения одномерной теории для линейно–упругой изотропной трубки, с протекающей в ее полости идеальной жидкостью. Пусть дана полубесконечная цилиндрическая трубка. Обозначим через R и h соответственно ее радиус и толщину. Жидкость считается

однородный и несжимаемой, с плотностью ρ_f . (Пренебрежение вязкостью основывается на данных о том, что профили скорости (например в крупных артериях [1]) приближенно можно считать плоскими, т.е. влияние вязкости ограничено тонкими пограничными слоями. Предлагается также реализация длинноволнового приближения, когда длины волн много больше диаметра трубки. В одномерной модем полагается, что скорость потока $u = u(x, t)$, давление $p = p(x, t)$, радиальное смещение $w = w(x, t)$. Тогда уравнение неразрывности имеет вид

$$\frac{\partial u}{\partial x} + \frac{2}{R} \frac{\partial w}{\partial t} = 0, \quad (1)$$

а уравнение движения есть

$$\frac{\partial u}{\partial t} + \frac{1}{\rho_f} \frac{\partial p}{\partial x} = 0. \quad (2)$$

Здесь $x \in [0, \infty)$ - продольная координата, а t - время. Принимая $w/R \ll 1$, выпишем уравнение движения трубки

$$\rho_* h = \sigma - \frac{Eh}{R^2(1-\nu^2)} w, \quad (3)$$

где ρ_* - плотность материала стенки, E - модуль упругости, а ν - коэффициент Пуассона. Далее положим, что величина σ состоит из двух типов напряжений: гидродинамического p , действующего со стороны жидкости в трубке и напряжения возникающего в предположении, что окружающая внешняя среда вносит дополнительную вязко-упругую жесткость $G^v \frac{\partial w}{\partial t}$.

Отсюда, по аналогии с наследственной теорией упругости [2], для оператора G^v запишем

$$G^v = G \left\{ \frac{\partial w}{\partial t} - \int_{-\infty}^t G_0(t-\tau) \frac{\partial w(x, \tau)}{\partial \tau} d\tau \right\} \quad (4)$$

От решение системы (1)- (4) неизвестные параметры гидродинамическое давление, продольная скорость течения жидкости и радиальное смещение стенки оболочки принимают следующую форму:

$$p = p_0 \exp[i(\omega t - \delta x)],$$

$$w = \frac{p_0}{i(1-\alpha)g \frac{E}{R} + \frac{2\rho_f}{R} c_0^2 \eta} \exp[i(\omega t - \delta x)].$$

$$u = i \frac{\delta}{\omega} p_0 \frac{\frac{2}{R}(1-\alpha)g c_0^2 - i \frac{2}{R} c_0^2 \eta}{i(1-\alpha)g \frac{E}{R} + \frac{2\rho_f}{R} c_0^2 \eta} \exp[i(\omega t - \delta x)]$$

ЛИТЕРАТУРА

1. Нигматулин Р. И. Динамики многофазных сред. Ч.1, М., 1987, 464с.
2. Педли Т. Гидродинамика крупных сосудов / Т. Педли. – Москва: Мир, 1983. – 400 с.
3. Amenzadeh R. Y., Akbarli R. S., Nagiyev F. B., “Wavy Motion of Viscous Bubbly Liquid in Tubes of Orthotropic Material”. International Journal of Chemoinformatics and Chemical Engineering, 2(1),39-47, January-June 2012

**МАТЕМАТИЧНА МОДЕЛЬ ЕНТАЛЬПІЇ УТВОРЕННЯ
КОНДЕНСОВАНИХ РЕЧОВИН З ВИКОРИСТАННЯМ СЕРЕДНІХ
МОЛЬНИХ ОБ'ЄМІВ ЕЛЕМЕНТІВ**

Козуб Павло Анатолійович,

к.т.н., доцент

Харківський національний університет радіоелектроніки

Мірошніченко Наталія Миколаївна

к.т.н., науковий співробітник

Швейцарський федеральний технологічний інститут в Лозанні

Лозанна, Швейцарія

Лук'янова Вікторія Анатоліївна,

к.пед.н., доцент

Харківський національний університет радіоелектроніки

Сирова Ганна Олегівна,

д.фарм.н., професор

Харківський національний медичний університет

Козуб Світлана Миколаївна,

к.т.н., доцент

Харківський національний медичний університет

Анотація: Отримано математичну залежність ентальпії утворення від середніх мольних об'ємів хімічних сполук, кількості атомів у формульній одиниці та температури для конденсованого стану в максимально широкому діапазоні температур. Встановлено, що на відміну від ентропії та теплоємності необхідно враховувати початкову ентальпію утворення, яка може бути розрахована за адитивною схемою. Для цього розраховано значення атомних ентальпій для всіх елементів та показано, що запропонована математична модель у такому вигляді дозволяє розраховувати ентропію сполуки з середньою точністю до ± 120 кДж/моль ($R^2 \approx 0.9$)

Ключові слова: середній молярний об'єм, ентальпія утворення, температурна залежність.

Хоча об'ємно базована термодинаміка передбачає можливість використання об'ємів речовин для оцінки ентальпії їх утворення [1,2], але фактичні данні залежності ентальпії утворення конденсованих речовин від середніх мольних об'ємів дають значно менший коефіцієнт множинної регресії у порівнянні із залежностями для теплоємності та ентропії [3].

Це пояснюється принциповою відмінністю цієї величини від теплоємності та ентропії. На відміну від них її значення не наближаються до 0 при зменшенні температури до абсолютного нуля, а наближається до деякої величини, яку можна визначити як ентальпію утворення сполуки при 0К (початкову ентальпію утворення).

$$H_T = \int_0^T C_p dT = H_0 + H_C \quad (1)$$

де T - температура, К;

H_T - ентальпія утворення сполуки для температури T , кДж/моль;

C_p - теплоємність сполуки при температурі T , Дж/(моль К);

H_0 - ентальпія утворення, що залежить від складу сполуки, кДж/моль;

H_C - ентальпія утворення, що залежить від теплоємності, кДж/моль;

При додаванні додаткового члену (H_0) до залежності ентальпії від середнього молярного об'єму та розміру сполуки (кількості атомів), яка використовувалась для залежностей ентропії та теплоємності [4,5], коефіцієнт множинної регресії R^2 зростає до 0.91 (див. рис.1).

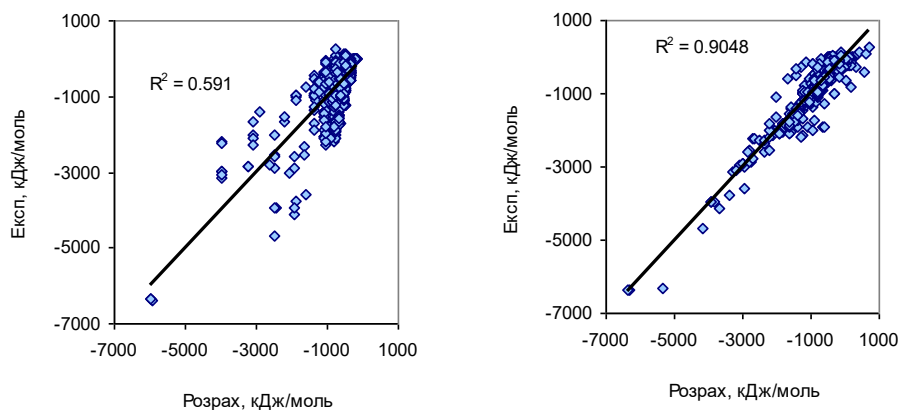

Рис.1. Залежність ізобарної теплоємності від середніх молярних об'ємів речовин без H_0 та з H_0

При цьому, обробка того ж набору даних, що і для теплоємності та ентропії, з бази даних NIST та програми HSC Chemistry 9.0 показала, що розрахунок початкової ентальпії утворення сполуки можливий за такою ж адитивною схемою як і для середніх мольних об'ємів [6].

$$H_0 = \sum n_i H_{A,i}, \text{ для сполуки } A_a B_b C_c D_d \text{ або } E_{1n_1} \dots E_{in_i} \dots E_{kn_k} \quad (2)$$

де $H_{A,i}$ - початкова ентальпія утворення сполуки;

$H_{A,i}$ - атомна (парціальна) ентальпія утворення;

$A, B, C, D, E_1, E_i, E_k$ - елементи у сполуці;

$a, b, c, d, n_1, n_i, n_k$ - кількості елементів у сполуці.

В результаті використання значень з таблиці.1 точність оцінки ентальпії утворення є $R^2=0.9$ з середньою похибкою 120 кДж/моль (рис.1) для значень температури від 200 до 900К.

Як і для ентропії [4] з теплоємністю [5] для температурної залежності ентальпії було використано залежність у вигляді лінійної функції з трьома основним членами та одним додатковим

$$H_T = k_V \cdot V + k_N \cdot N + k_C + H_0 \quad (3)$$

де C_{pT} - ентропія сполуки, Дж/(моль К);

V - середній мольний об'єм сполуки, см³/моль;

N - кількість атомів у сполуці;

k_V, k_N, k_C - коефіцієнти рівняння;

H_0 - початкова атомарна ентальпія.

Таблиця 1

Середні атомні ентальпії утворення

Елемент	H_A , кДж/моль	Елемент	H_A , кДж/моль	Елемент	H_A , кДж/моль	Елемент	H_A , кДж/моль	Елемент	H_A , кДж/моль
H	13.7	Mn	-123.7	In	-141.9	Ta	-379.1	Bk	-409.8
He	819.6	Fe	-24.9	Sn	-112.7	W	-112.5	Cf	-409.8
Li	-174.7	Co	22.4	Sb	-37.4	Re	177.7	Es	-409.8
Be	-324.9	Ni	20.7	Te	3.1	Os	187.5	Fm	-409.8
B	46.1	Cu	-3.4	I	-65.8	Ir	187.5	Md	-409.8
C	80.4	Zn	-105.2	Xe	338.1	Pt	67.0	No	-409.8
N	307.4	Ga	-162.2	Cs	-218.7	Au	74.1	Lr	-543.1

O	-168.2	Ge	-133.2	Ba	-536.7	Hg	-6.5	Rf	-477.4
F	-270.7	As	3.7	La	-563.5	Tl	-112.7	Db	-394.4
Ne	614.7	Se	0.3	Ce	-598.8	Pb	-57.1	Sg	-180.3
Na	-237.6	Br	-105.8	Pr	-528.0	Bi	-9.4	Bh	122.9
Mg	-417.1	Kr	409.8	Nd	-505.6	Po	5.7	Hs	218.2
Al	-399.7	Rb	-202.2	Pm	-557.4	At	-20.5	Mt	190.6
Si	-254.8	Sr	-503.2	Sm	-562.3	Rn	204.9	Ds	99.4
P	-186.8	Y	-518.4	Eu	-489.7	Fr	-202.9	Rg	81.9
S	-26.2	Zr	-426.5	Gd	-532.5	Ra	-532.7	Cn	-28.7
Cl	-128.3	Nb	-318.2	Tb	-442.5	Ac	-563.5	Nh	-82.0
Ar	512.3	Mo	-54.6	Dy	-585.9	Th	-442.6	Fl	-43.1
K	-205.8	Tc	163.9	Ho	-534.2	Pa	-436.3	Mc	-35.9
Ca	-477.2	Ru	236.7	Er	-488.0	U	-417.8	Lv	12.9
Sc	-517.5	Rh	75.8	Tm	-558.2	Np	-409.1	Ts	-10.2
Ti	-380.8	Pd	50.2	Yb	-548.9	Pu	-413.5	Og	102.5
V	-214.3	Ag	67.1	Lu	-534.0	Am	-449.0		
Cr	-100.3	Cd	-27.4	Hf	-471.3	Cm	-409.8		

Як видно з рис.2 коефіцієнт множинної регресії R^2 для цього рівняння досягає 90% навіть при температурах 100К, але найбільш надійні значення знаходяться в температурному інтервалі 220-800К, що пов'язано з використанням поліноміальних рівнянь для апроксимації літературних даних.

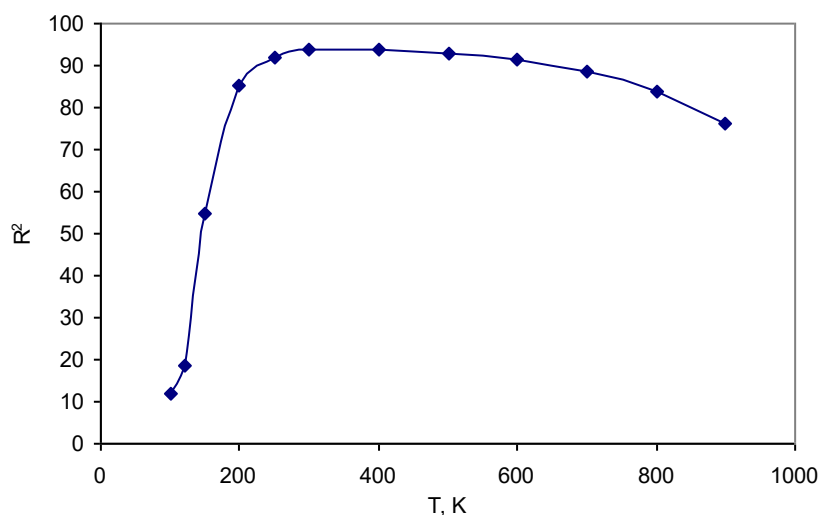

Рис.2. Залежність коефіцієнту множинної регресії для моделі за рівнянням (3) від температури

Значення коефіцієнтів рівняння (3) можуть бути апроксимовані залежностями, отриманими інтегруванням отриманих раніше залежностей для теплоємності [4], що забезпечує їх узгодженість з теоретично обґрунтованими значеннями

$$k_v = 0.791 \cdot 10^{-3} \cdot \left\{ T \cdot \left(1 - 1.23 \cdot 10^{-4} \cdot \frac{T}{2} \right) - 27.1 \cdot \left[\arctan\left(\frac{T}{27.1}\right) + \frac{27.1 \cdot 1.23 \cdot 10^{-4}}{2} \ln\left(1 + \left(\frac{T}{27.1}\right)^2\right)\right] \right\} \quad (4)$$

$$k_N = 13.7 \cdot 10^{-3} \cdot \left\{ T \cdot \left(1 + 1.09 \cdot 10^{-4} \cdot \frac{T}{2} \right) - 300.7 \cdot \left[\arctan\left(\frac{T}{300.7}\right) + \frac{300.7 \cdot 1.09 \cdot 10^{-4}}{2} \ln\left(1 + \left(\frac{T}{300.7}\right)^2\right)\right] \right\} \quad (5)$$

$$k_C = 12.9 \cdot 10^{-3} \cdot \left\{ T \cdot \left(1 + 1.29 \cdot 10^{-3} \cdot \frac{T}{2} \right) - 116.5 \cdot \left[\arctan\left(\frac{T}{116.5}\right) + \frac{116.5 \cdot 1.29 \cdot 10^{-3}}{2} \ln\left(1 + \left(\frac{T}{116.5}\right)^2\right)\right] \right\} \quad (6)$$

$$H_0 = H_A + 4.05 \cdot V - 79.35 \cdot N + 65.74 \quad (7)$$

З рис. 3 видно що отримані залежності при температурах більше 250К дуже близькі до лінійних, що може спростити обчислення для більшості випадків. Але при низьких температурах їх використання є виправданих, тому що вони дають значення, які не дають грубих відхилень від теоретично обґрунтованих значень на відміну від поліноміальних залежностей.

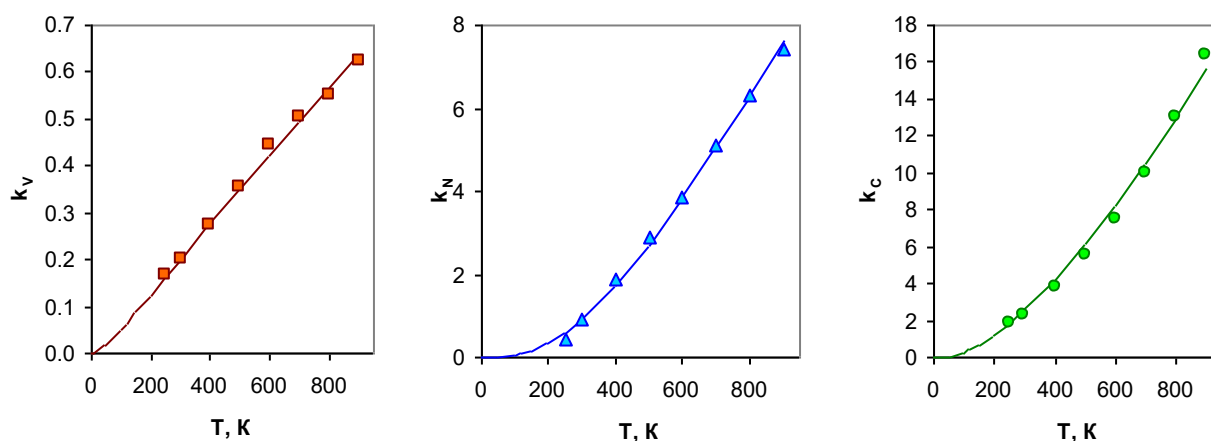

Рис.3. Залежність коефіцієнтів моделі рівняння (1) від температури та їх апроксимація рівняннями (4)-(6)

Порівняння експериментальних даних середньої для всього масиву даних теплоємності з моделлю для різних значень середнього мольного об'єму та кількості атомів у формульній одиниці сполуки (рис.4), вказує на значно

більший вплив розміру сполуки та його об'єму у порівнянні з температурою. При цьому середні значення цих параметрів для масиву експериментальних даних становлять $N=4$ та $V=48$ (позначені точками).

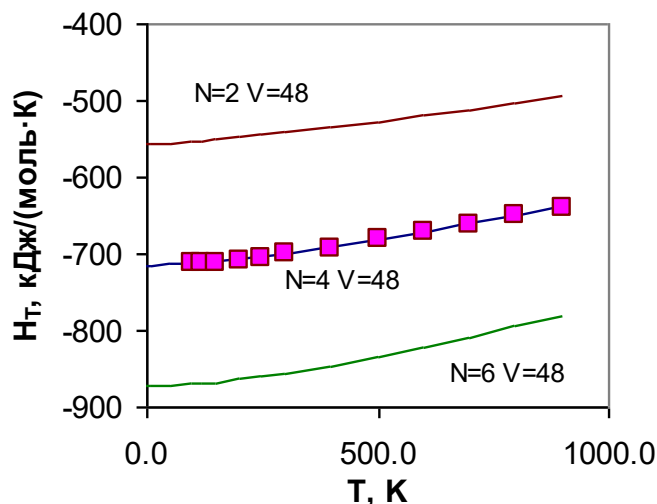

Рис. 4. Розраховані значення ентропії за формулами (3)-(7)

Таким чином, в результаті додаткових досліджень було отримано математичну залежність ентальпії утворення від середніх мольних об'ємів хімічних сполук, кількості атомів у формульній одинці та температури для конденсованого стану в максимально широкому діапазоні температур. Встановлено, що на відміну від ентропії та теплоємності необхідно враховувати початкову ентальпію утворення, яка може бути розрахована за адитивною схемою. Для цього розраховано значення атомних ентальпій для всіх елементів та показано, що запропонована математична модель у такому вигляді дозволяє розраховувати ентропію сполуки з середньою точністю до 120 кДж/моль ($R^2 \approx 0.9$).

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. L. Glasser, H. D. Jenkins. Volume-Based Thermodynamics: A Prescription for Its Application and Usage in Approximation and Prediction of Thermodynamic Data. J. Chem. Eng. Data 2011, 56, 874–880 / [dx.doi.org/10.1021/je100683u](https://doi.org/10.1021/je100683u)
2. P. Ganguly, “Atomic sizes and atomic properties,” J. Phys. B At. Mol. Opt. Phys., vol. 41, no. 10, p. 105002, May 2008

3. Козуб П. А., Мірошніченко Н. М., Лук'янова В. А., Сирова Г. О., Козуб С. М., Мартинюк М. М. Використання середніх мольних об'ємів елементів для розрахунку термодинамічних параметрів // Modern directions of scientific research development. Proceedings of the 16th International scientific and practical conference. BoScience Publisher. Chicago, USA. 2022. Pp. 51-60. URL: <https://sci-conf.com.ua/xvi-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-modern-directions-of-scientific-research-development-7-9-09-2022-chikago-ssha-arhiv/>

4. Козуб П. А., Мірошніченко Н. М., Лук'янова В. А., Сирова Г. О., Козуб С. М., Мартинюк М. М. Математична модель ентропії конденсованих речовин з використанням середніх мольних об'ємів елементів // Modern science: innovations and prospects. Proceedings of the 13th International scientific and practical conference. SSPG Publish. Stockholm, Sweden. 2022. Pp. 56-60. URL: <https://sci-conf.com.ua/xiii-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-modern-science-innovations-and-prospects-18-20-09-2022-stokgolm-shvetsiya-arhiv/>.

5. Козуб П. А., Мірошніченко Н. М., Лук'янова В. А., Гуріна Г. І., Козуб С. М. Математична модель теплоємності конденсованих речовин з використанням середніх мольних об'ємів елементів // Eurasian scientific discussions. Proceedings of the 9th International scientific and practical conference. Barca Academy Publishing. Barcelona, Spain. 2022. Pp. 104-109. URL: <https://sci-conf.com.ua/ix-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-eurasian-scientific-discussions-25-27-09-2022-barselona-ispaniya-arhiv/>.

6. Козуб П. А., Мігунов В. Л., Мірошніченко Н. М., Лук'янова В. А., Козуб С. М. Обчислення середньої щільності сполук через середні мольні об'єми елементів. Proceedings of the 13th International scientific and practical conference. CPN Publishing Group. Tokyo, Japan. 2022. Pp. 144-149. URL: <https://sci-conf.com.ua/xiii-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-science-innovations-and-education-problems-and-prospects-28-30-07-2022-tokio-yaponiya-arhiv/>

ARCHITECTURE

EFFECTIVE ANALYSIS AND SELECTION OF THE BUILDING ENVELOPE SUITABLE FOR A COLD CLIMATE (CASE STUDY: ARDABIL CITY, IRAN)

Forouzandeh Ghojehbeiglou Nikrouz

Architecture PhD student, Senior Lecturer
student

Architecture and Construction University of Azerbaijan
Baku, Azerbaijan

Abstract In appoint of energy efficiency, traditional and uncontrolled construction, absence of the basic legislations and fundamental standards in the construction industry of Iran, has many irreversible costs. The range and climate of the country is divided into four main macro-climate: Arid, cold, warm-humid, and moderate which needs special design methods in different geographic directions in terms of energy efficiency in building design, optimal material selection, building blocks design in city scale for shading, size and dimensions of the building and orientation and efficient openings and windows glass or frame. For architects, energy efficient and passive solar home design inevitable and necessary to sustain social, ecological and environmental equivalency. More than 40% investment of country budget in building industry depends on heating, cooling and electricity of constructed environment especially in housing sector.

Cold climates construction energy problem solving is urgently and necessity for harmful co2 reduction. Existing construction details combination energy efficiency analyze in exterior wall and searching suitable passive design strategies in cold climate regions as Ardabil city case study is focused by using insight360, REVIT architecture and Green Building Studio (GBS) web renewable energy platform programs.

Key words: Sustainability, energy efficiency, cold climate, passive house, external wall detail, climatic design.

1. Introduction

In addition to protecting the environment in the process of sustainable development, the efficient use of energy resources is the basis of the project. In other words, in this process, all kinds of efficient energy consumption that will provide comfort conditions are envisaged. For this reason, unlike the previous material resources that prevailed, today science and technology resources occupy an important place in front of material resources, and at the same time these resources are also considered reliable in the field of architecture [1, P. 112]. Focusing on such a position, the technologies and programs used in architecture and changed through them are of great importance to architects. The standards intended for architectural projects define, on the one hand, the quantitative and qualitative characteristics of materials, the balance of comfort in the heating and cooling process, and on the other hand, light and ventilation (for different climates).

2. Aim of study

The purpose of this article, which consists of sustainable design aesthetics, architecture, spatial and temporal composition, as well as economic, individual and social considerations that adapt to the environment, is to provide useful suggestions for solving environmental problems. "What should architects do to reduce greenhouse gas emissions to protect the environment?", "What materials and design strategies should be used to minimize energy consumption?" Finding answers to such questions is one of the main goals of this article.

3. Discussion

With the long-term accumulation of atmospheric elements in a certain place over a long period of time, it forms the weather conditions in a short period of time. These elements include solar radiation, temperature, humidity, precipitation, atmospheric pressure and wind (speed and direction), [Fig. 1].

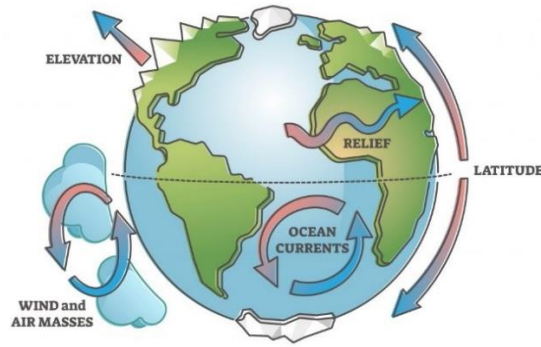

Fig. 1. Factors that Influence Climate, [2]

The climate of Iran is divided into four main macro-climates: Hot-dry (Arid), cold, hot-humid and temperate, [Fig. 2],[3].

The general situation in the climate of Ardabil city is as follows, (*Data has been derived by “Climate consultant” program*), (Tables 1 and 2 – Figures 3,4 and5):

- The weather is very cold and frosty in winter and mild and cool in summer.
- The degree of air varies greatly between day and night.
- The snow is heavy.
- Air humidity is very low.

On the hottest days of the year, the average temperature is plus 10 degrees, and on the coldest days of the year, the average temperature is less than minus 3 degrees. Focusing on the debated issue, the investigation of the climate parameters considered in the design of comfortable houses and streets is as follows:

- It is necessary to prevent the coldness of the air (6 months day and night, 4 months at night) and the loss of heat inside the building (2 months during the year).
- In the cold months, it is good to be protected from the north-east and south-west winds and take into account that the weather is cold and icy, [Fig. 3]
- Western winds sometimes cause storms.
- Snow days (24 days a year) should be considered in the design of comfortable houses and common passages.

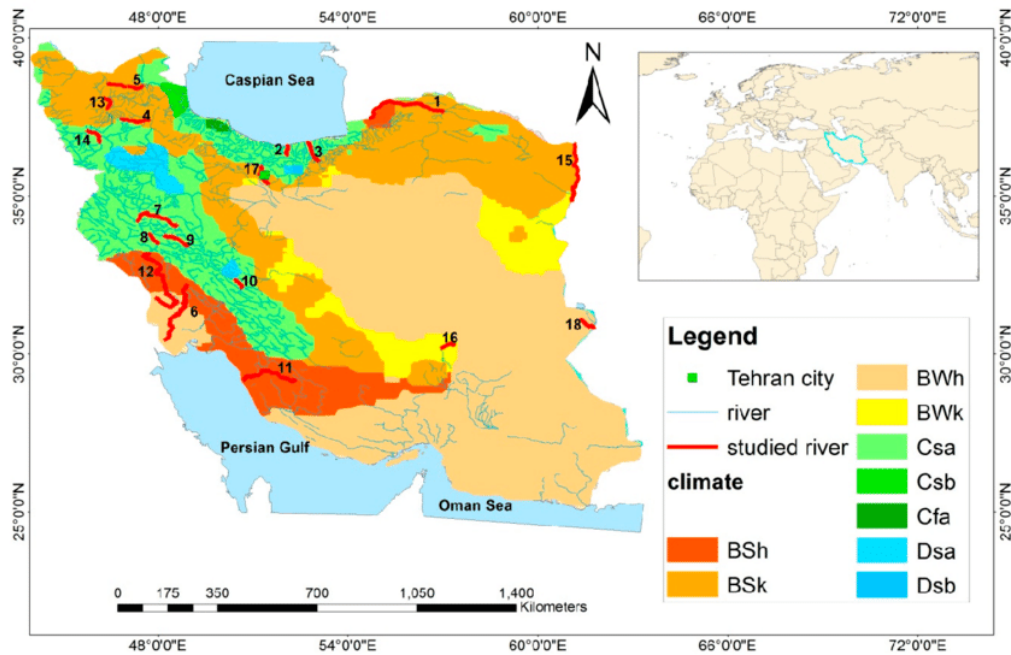
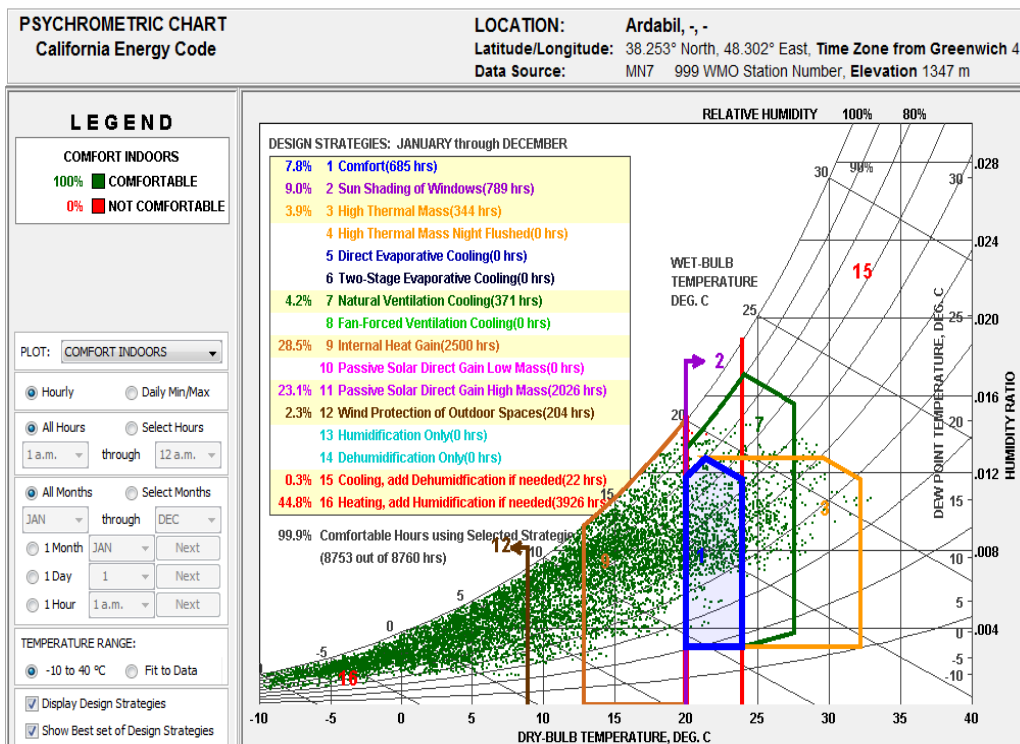

Fig. 2: Climate classification map of Iran

Table 1

The strategy of designing optimal comfort house for the climate of Ardabil city
(Psychrometric chart)

Relative humidity in the climate of Ardabil city

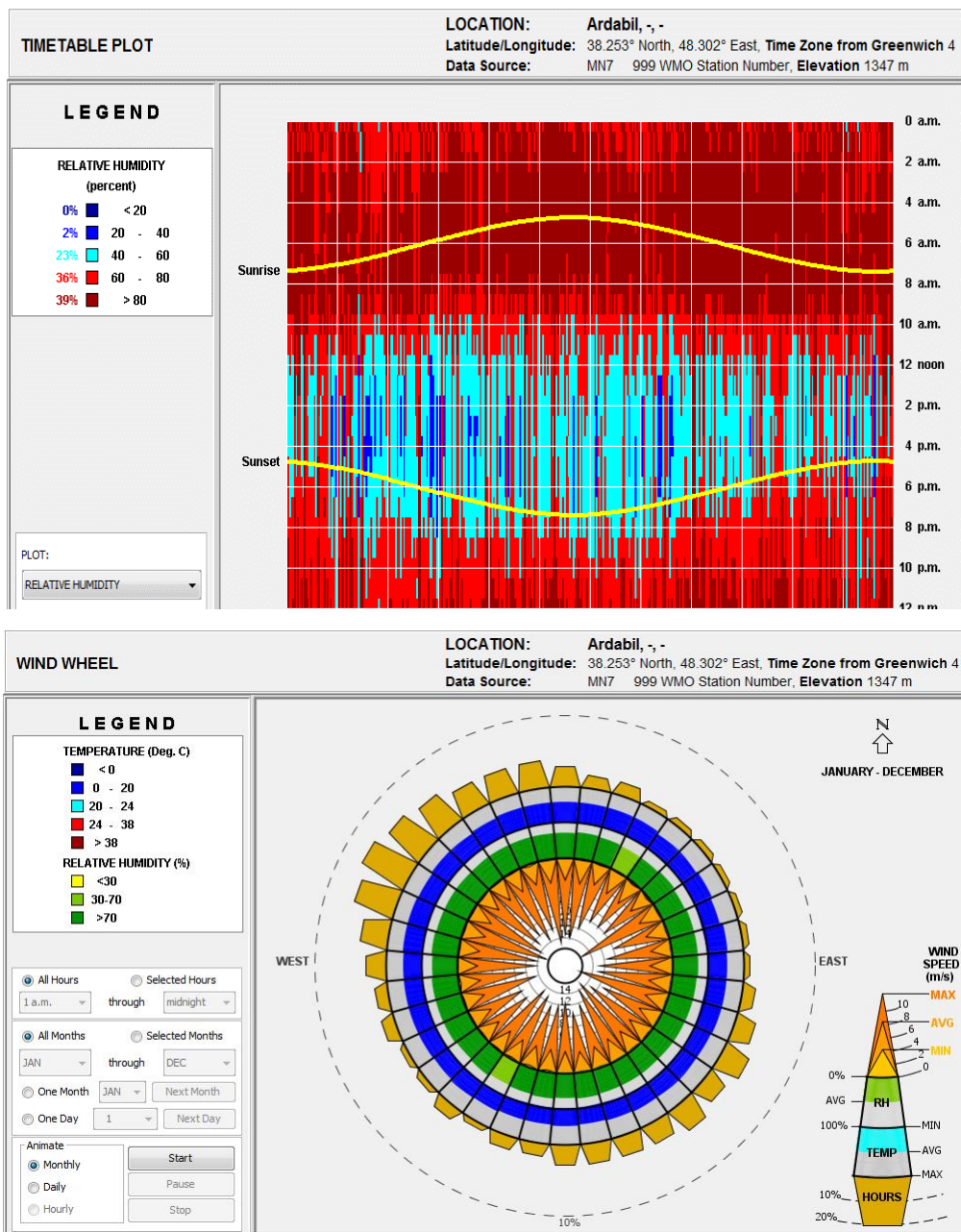

Fig. 3: 3D chart of wind in Ardabil city

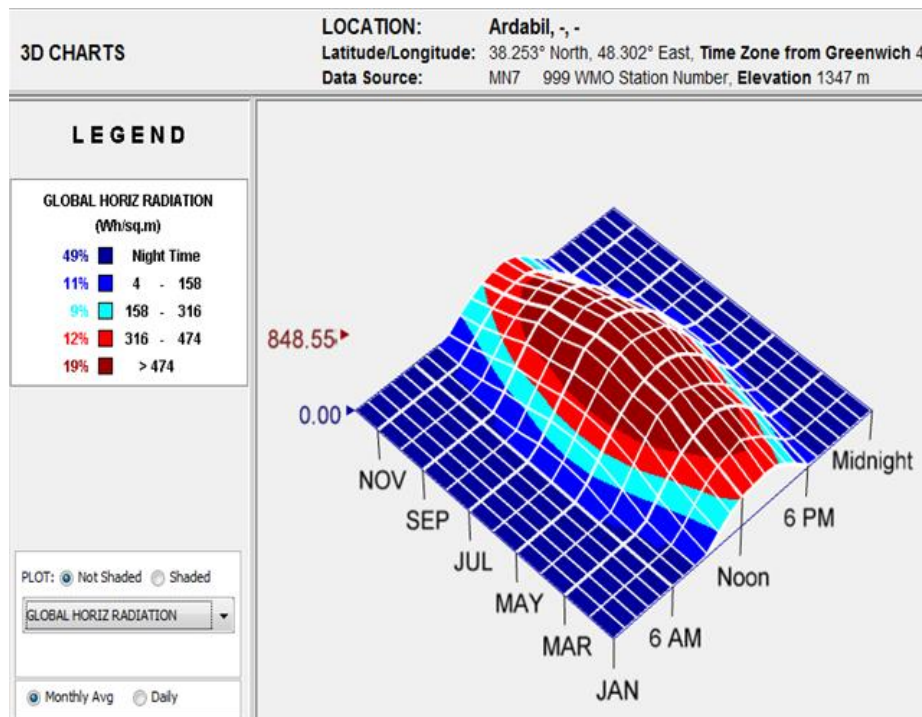

Fig. 4: 3D chart of global horizontal radiation of the sun in the climate of Ardabil city

4. Characteristics of the analyzed model envelope

Using the “Climate consultant” program and analyzing Ardabil city 20 years hourly based climate data, specially Psychrometric chart (table 1) we can see the results and envelope design strategies as schemes below, [Schemes 1,2 and 3]:

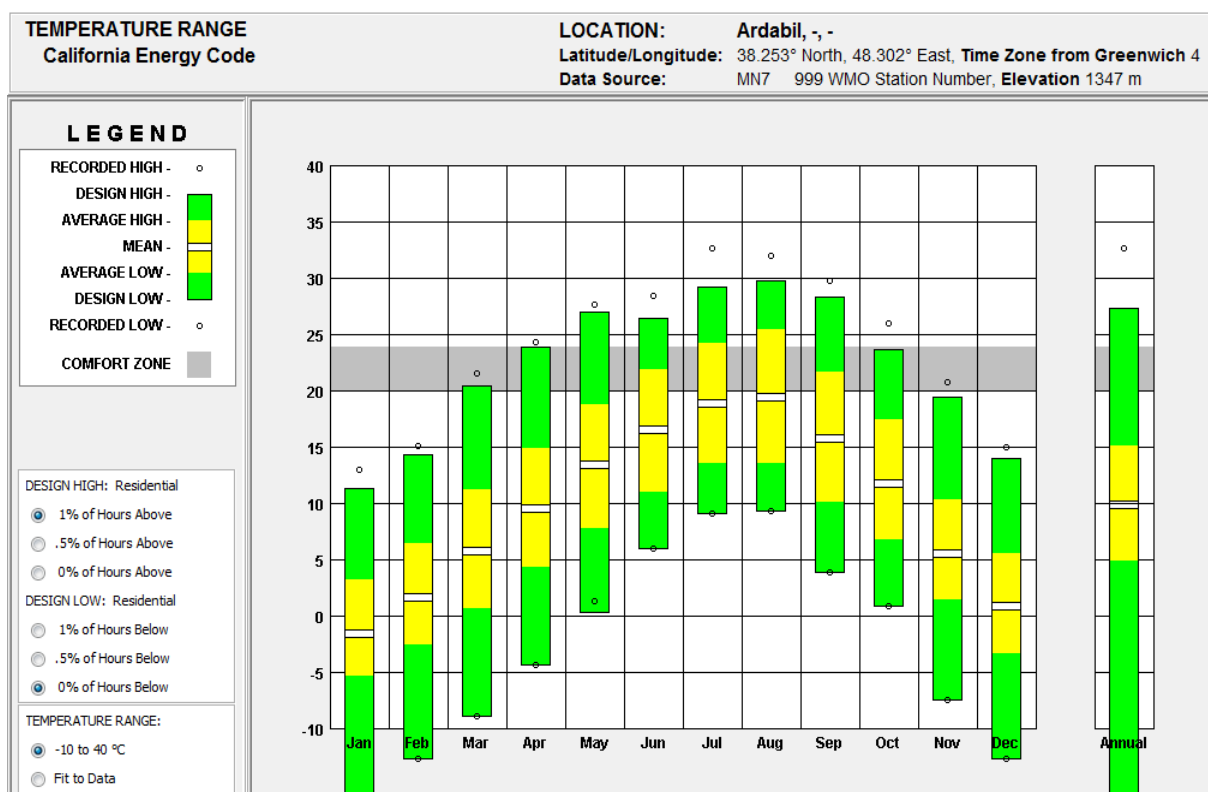
- Adjusting the thermostat according to comfort criteria at different hours of the day and night.
- In climates where the summer is very dry and hot, the building can be moved to the inner surface of the earth to maintain a constant temperature.
- Small and compact building. The smaller the outer layer of the building is compared to its foundation, the less heat energy will be transported.
- Using insulation on the outside of the building, It is recommended to perform insulation work on the outer layer of the building.
- Air flow under the ceiling is necessary for the insulation process.
- It is suggested to use a cover for shade in front of the windows.
- On hot summer days, moisture and mild air should be used to cool the inside of the building.

- Garages are recommended to be located in the opposite direction of the wind. Such a sequence will prevent the garage and other buildings from blowing the wind towards the main part of the house.

- Designing the building in the south direction plays an important role to use solar energy. It is necessary to place the trees next to the building so that they do not prevent the sun's rays from entering the building. If the trees are too close, blurring and shading will occur.

Table2

Minimum, maximum and average temperature of Ardabil city

The outdoor environment that decides in the direction of the warm wind can be used to expand the comfort zone in cold weather.

- On hot days, it is possible to use the natural ventilation system.

Where there is a need for warm, suitable climate or cold, the building should be designed in such a way that it is possible to use the natural exchange system to change the air of the interior space.

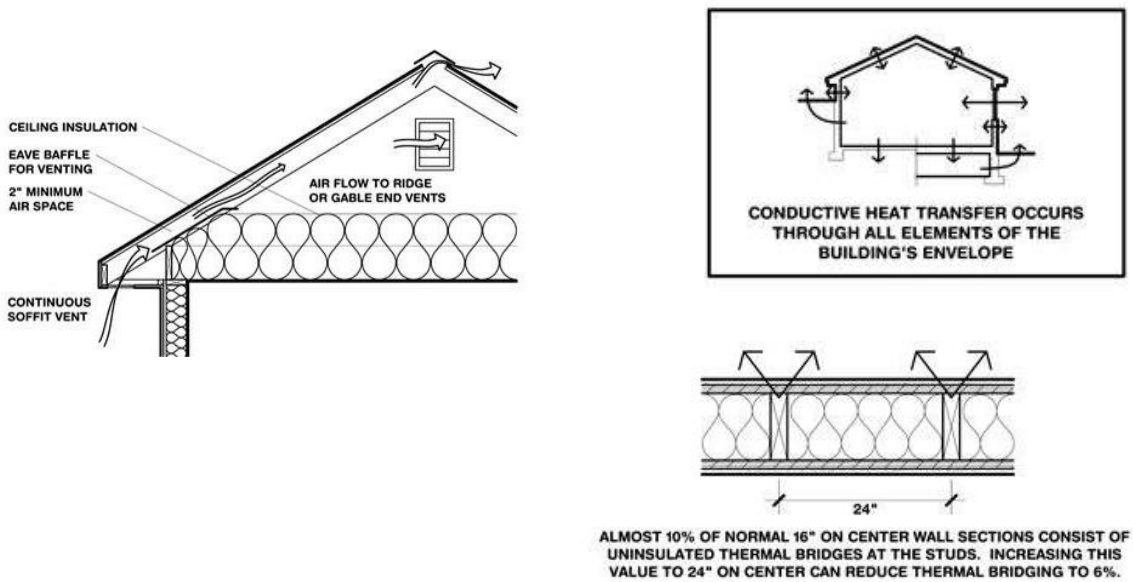

Fig. 5: using high insulation on the outside of the building

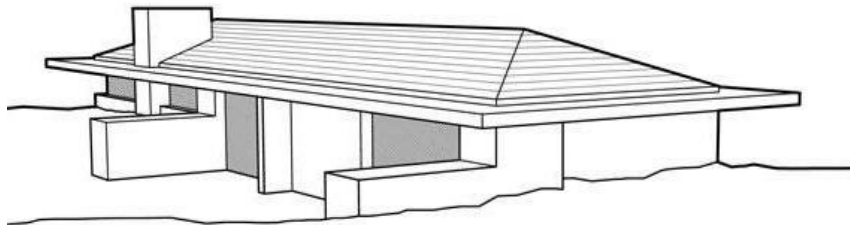

Fig. 6: Using the inside of the earth as heating and cooling

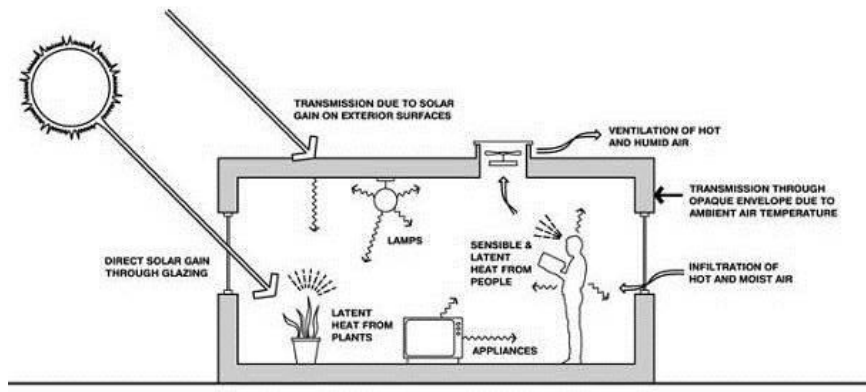

Fig. 7: In the cold months, getting heat from the surrounding equipment and objects

1. Conclusion

By analyzing the role and importance of energy, the technology that is currently developing in parallel with it and the programs applied in architecture are as important as architecture itself, [4]. Shelter is the main means to fulfill comfort requirements. Environmental compatibility conditions have a great influence in

approaching optimal conditions. It acts to filter or absorb environmental elements depending on whether they are useful, [5]. These buildings benefit from matching indoor thermal comfort conditions with environmental regulation.

REFERENCES:

1. Boil, Gadferi (2008), new energies. Tərcüməçi: Abdol-Rahim Partovi. Tehran University Press.
2. Factors that influence climate . URL: <https://nittygrittyscience.com/textbooks/weather-climate/section-4-factors-that-influence-climate/> ,(06.10.2022)
3. Climatic-condition-of-Iran . URL: https://www.researchgate.net/figure/Climatic-condition-of-Iran-1990-to-2014-according-to-the-Koppen-Geiger-classification_fig2_332149008 ,(06.10.2022)
4. CHWIEDUK, D (2004). Solar Energy Utilisation. Opto-Electron. Rev., 12, no. 1, 2004. Institute of Fundamental Technological Research, Polish Academy of Sciences
5. W F Wagner. 'Energy Efficient Buildings.' McGraw Hill Publishing Company, New York, 1980.

PEDAGOGICAL SCIENCES

UDC 34.018.43:004]:81'243

MULTIMEDIA CONTENT AS BASIC COMPONENT OF PROFESSIONAL ENGLISH TRAINING MODEL IN DISTANCE LEARNING

Bebykh Valentyna Volodymyrivna

PhD, Associate Professor of the Department
of Foreign Languages,
Bukovyna State Medical University,
Theater Square 2, Chernivtsi, Ukraine, 58002

Introduction. The short period of the DL (distance learning) existence was not enough for the creation of advanced scientific theories in this field. Foreign and domestic developments relate mainly to the technical and organizational aspects of the functioning of this system. There are certain developments regarding distance learning in the arsenal of methods of teaching foreign languages. However, it should be noted that the theoretical analysis of this problem is insufficient. In order to improve the effectiveness of education with the use of information technologies, it is necessary to take into account the psychological, pedagogical and methodical problems arising at the same time. Training and control programs must meet all the requirements to the software. However, the qualitative benefits of distance education in general are the subject of ongoing debate. And now there is a lot of evidence that according to a number of indicators, the results of distance learning in certain areas of study even exceed the expectations associated with it.

The aim of the study is to determine methods of introducing multimedia content as a basic component of the professional English learning model of future doctors in distance education based on previously substantiated methodological principles.

Research materials and methods include a model of organizing distance

learning, which involves the use of computer technology as the basis of learning and the use of multimedia content as an integrated component of the comprehensive methodological support for learning English, in particular the process of forming English speaking skills and abilities. The method of formal analysis as well as structural and comparative methods were used in the research. Generalization of the existing positions of scientists regarding distance education made it possible to single out a number of properties that reveal its essence.

Results and discussion. Scientific and practical tasks that are important for education are carried out by the teaching staff of the most Ukrainian universities. The analysis and summarizing the experience of DL which are presented in a collective monograph edited by V. M. Kuharenko, V. V. Bondarenko, reveal the problem of implementing the educational process in distance education. The scientific-methodical and scientific-practical analysis of the situation proposed by the scientific-pedagogical community covers a wide range of issues, problems and proposals based on their own pedagogical experience [1]. The Association of Foreign Language Teachers of Ukraine has developed methodological recommendations for teaching a foreign language in DL, which indicate that the main form of organizing the educational process in the DL mode is independent training, aimed at mastering the skills of self-study and the formation of key competencies [2]. Peculiarities of DL technologies in teaching foreign languages are highlighted in the proceedings of the interuniversity scientific and methodical seminar «Use of distance educational technologies in teaching foreign languages» [3]. Some publications cover various aspects of DL of foreign languages. R. O. Hryshkova's attention was focused on the pedagogical issues of professional English in distance learning [4]. The transition to a distance learning system poses a task for higher educational institutions: mastering and implementing modern educational and technical tools, as well as developing distance courses, each of which is a specially designed learning system in the Internet environment. The selection and organization of foreign language learning content for students of non-linguistic majors in the distance mode depends on the goal, the choice of distance learning model, the capabilities of the software, the competence of

the teaching staff, and the readiness of the participants of the educational process to interact in the network [5].

The use of new organizational forms of education fundamentally changes the way of obtaining and assimilating knowledge, as well as the interaction between a student and a teacher. The source of information in this model is databases in the educational space - available educational multimedia content. Another is the status of the teacher, who changes his functions and acts as a training instructor, coordinator and consultant, while the interpreter of knowledge is the student.

Speaking about the integration of multimedia technologies in the process of learning foreign languages, we mean the formation of foreign language communication skills through multimedia content. Today, multimedia technologies represent one of the most dynamically developing areas of information technology. Multimedia educational materials, such as teaching materials in general can perform multiple functions in the processes of teaching and learning. In concordance to Tomlinson [6] the main functions that can be performed by multimedia educational materials are:

Firstly, materials should impact. Impact is achieved when materials have a noticeable effect on learners, which is when the learners' curiosity, interest and attention are attracted. Secondly, what is taught must be relevant and useful for students. Moreover, they should:

- develop students' confidence;
- expose students to authentic language;
- provide students with opportunities to use target language in order to achieve communicative purposes;
- include students' learning style;
- not rely too much on the controlled practice;
- provide the opportunity for feedback.

However, until now, the selection of multimedia materials remains within the competence of the teacher, since there is no general information base. Thus, the result of using multimedia tools largely depends on the teacher's motivation and experience.

The study of scientific and methodical literature and the own work experience indicate the importance of the student's independent educational activity in DL, and its effectiveness is ensured by high internal motivation. Interest, which is a part of the motivational sphere, significantly affects the process of learning foreign language. Bringing motivation into the basic principles of remote learning of studying foreign languages, the teachers of the Department of Foreign Languages of Bukovyna State Medical University ensured its implementation in distance mode by developing methodical support for teaching English to future doctors.

A set of interactive tasks was developed on the basis of selected video materials on the topics of the discipline syllabus «Professional English» taking into account the peculiarities of the communicative approach, in particular the acquisition of language as a means of communication. Teachers of the department use Internet resources developed by providers with the possibility of creating their own tasks, in particular <https://www.proprofs.com/quiz-school/> and <https://quizlet.com>. The site <https://www.proprofs.com/quiz-school> carries out a statistical analysis of the results of the tasks, which ensures the avoidance of the subjectivity of the assessment. It is characterized by the efficiency of processing the results of assimilation of educational information in percentage terms and indicating the correctness / incorrectness of the answer. At the same time, the teacher's task is to exercise general control over the students' work, to understand that the student is an active factor in the educational process. Website [www. https://quizlet.com](https://quizlet.com) is useful for those who want to expand their vocabulary. Users can independently choose the proposed topic, use ready-made word selections, or create their own dictionary based on the chosen topic. In order to effectively assimilate knowledge, the developers of the site suggest using flashcards (flashcard mode). The material from the cards is quickly displayed on the screen. They can be used both for training and for control.

The implementation of the communicative approach was carried out on the basis of video materials on the topics according to the syllabus of the discipline developing interactive tasks with specialized medical terminology. The manual includes 27 thematic sections, tasks for pre-viewing, while-viewing, and post-

viewing; recording scripts for each video for additional independent use. The video materials of the medical field (TEDEd lessons, Professor Dave Explains) on the YouTube video portal became the basis for creating a set of tasks. A significant advantage of this resource is: their authenticity; the possibility to select videos according to the specialization of students and at the same time videos contribute to increasing motivation among students. While selecting video materials, the thematic relevance, the appropriateness of the students' level of competence, the duration of the video, the phonetic aspect, the quality of sound and image were taken into account. All links are presented in the «Links to videos» section of the guide.

Conclusions. Summarizing the above, it can be asserted that the methodical support of the formation of students' professional communicative competence in the mode of distance education based on video materials requires consideration of the parameters that enable the indirect management of the student's educational activities and the determination the management degree of educational process. In order to implement this task, the content-structural component and the methodical component should be taken into account.

REFERENCES

1. Kuharenko V. M., Bondarenko V. V. (2020). *Emergency distance learning in Ukraine: Monograph*. - Kharkiv: City Printing House.
2. Methodological recommendations for teaching a foreign language in distance learning. (2020). Association of foreign language teachers. Retrieved from <https://tkmcim.wordpress.com>.
3. The use of distance educational technologies in teaching foreign languages (2022). *Collection of materials of the interuniversity scientific-methodological seminar* / Ed. A. G. Latygina, K. V. Bogatyreva - Kyiv: State Trade and Economy University.
4. Hryshkova R. O. (2021). Pedagogical problems of distance teaching professional English. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*. Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko No. 4 (108).

5. Mamchenko S. P. (2020). Creating a virtual space for teaching professional foreign language. *The use of distance educational technologies in the teaching of foreign languages*. Kyiv: State Trade and Economy University.

6. Tomlinson, B. (1998, 2003, 2012). Materials development for language learning and teaching. *Language Teaching*, (Vol. 45). London.

FORMATION OF BODY FUNCTIONS BY MEANS OF HEALTH SYSTEMS

Melnik Anastasiia Oleksandrivna

candidate of pedagogical sciences, Associate Professor
Central Ukrainian State University
named after Volodymyr Vinnichenko
Kropyvnytskyi, Ukraine

Introductions. In recent years, we have witnessed the rapid growth of health-improving physical culture, which considers human health in close connection with the level of physical activity, genetic parameters, energy potential and lifestyle. Such an approach fully corresponds to the state policy in the field of physical education and sports, which provides for the reorientation of the industry to the solution of the priority problem - strengthening the health of the younger generation and different segments of the population by means of physical education and sports, creating conditions for meeting the needs of each person in the struggle for your health, education of social orientation towards a healthy lifestyle and prevention of diseases. This requires a radical change in the existing system of physical education, which pays attention to the health of the population [1, 2].

Aim is to contribute to the correction of defects in physical appearance caused by deficiencies in body structure, due to a purposeful selection of physical exercises, their performance regime, diet and nutrition, which corresponds to training (if necessary and desired) of special methods of electrical stimulation. This is realized by the introduction of diagnostic tests into shaping, which make it possible to determine the physical condition, the level of development of physical qualities and functional capabilities. The difference between shaping and fitness lies in the fact that fitness helps to correct the figure through various types of stress on the muscles, to make them work [3].

Shaping has a completely different goal - clearly directed correction of the figure. Not general correction, as in fitness, but correction of those areas that need it

(these areas are called problematic). Problem areas include the bust, waist, hips, and leg muscles, so these areas of the body require special correction. Provided that shaping is taken seriously, it becomes a lifestyle that not only satisfies a person's basic needs for movement, health, and nutrition, but also makes it possible to realize the need for self-affirmation, self-awareness, and self-realization, and contributes to the formation of a system of orientations [4]. Through shaping - to a healthy lifestyle, to a healthy and beautiful personality, and from it to a healthy society - this is the motto followed by those who are engaged in shaping.

The health effect of shaping - training is achieved due to the selection of load modes, the number of classes per week and their duration (taking into account the capabilities of the people who train) and can be expressed in:

- increases in the maximum oxygen consumption indicator (by 10–30%);
- normalization of the muscle and fat composition of the body, the speed of which is determined by the condition of the person engaged in, the level of his health, the number of classes, conscientious observance of the given recommendations;
- a general increase in the body's resistance due to an increase in the power and stability of the general adaptation mechanism;
- strengthening of muscles and ligaments.

Provided that shaping is taken seriously, it becomes a lifestyle that not only satisfies the basic human needs for movement, health, and nutrition, but also enables the realization of the need for self-expression, self-affirmation, self-awareness, self-realization, and contributes to the formation of a system of orientations [3].

The popularity of shaping among girls and women of all ages is constantly growing, as evidenced by scientific publications of recent years and the official information of the Shaping Federation of Ukraine about the opening of new shaping halls in our country. However, traditional university education in the specialty "physical education" and specializations "recreational and recreational activities" does not provide for the study of shaping as a means of effective physical education of young people, and, therefore, does not prepare specialists in the specialization "Shaping". In the Lviv State Institute of Physical Culture, at the "Theory and

Methodology of Olympic and Professional Sports" department, in cooperation with the Shaping Federation of Ukraine, the first attempt was made to train such specialists on the basis of the "Olympic and Professional Sports" specialty [3, 5].

Materials and methods. An important point in classes based on the "shaping" system is the compilation of training programs. When compiling programs, you need to be guided by the scheme, taking into account which part of the body is supposed to be adjusted. The exercise scheme is the number of approaches, dosage, tempo. For beginners, the number of approaches is 1–3, for more trained ones – 3–5. There are large, medium and small dosages:

- large - 15–20 or more repetitions. Exercises develop strength endurance, are a means of getting rid of fat deposits, contribute to the formation of a muscular corset;

- average – 6–10 repetitions, is the most rational for developing muscle strength;

- small dosage – 1–3 repetitions. It is used for intensive muscle building and strength development.

To increase muscle mass, the exercises are performed as follows: 3–4 sets of 5–7 repetitions – for the upper body; 3–4 sets of 10–14 repetitions for the legs. The pace is average, the rest interval between approaches is 1.5–2 minutes.

To reduce girth (fat tissue), perform 1–3 sets of 15–20 or more repetitions at a fast pace. The intervals between approaches are 1–1.5 min.

When performing exercises, you should take into account:

- the number of repetitions of exercises - a method of changing the dose of motor activity;

- the size and number of muscle groups involved in the exercise - the more muscles involved in the work, the greater the physical load; pace of execution; amplitude of movement; simplicity and complexity; degree and nature of muscle tension; starting positions - those that change the shape and size of the supporting surface (lying, sitting, standing), isolate, facilitate, complicate the exercise; duration of rest pauses (intervals) between exercises.

In order for physical exercises to have the desired effect, it is enough to train 3

times a week for 50-60 minutes. From the first days of classes, you should carefully monitor your well-being, acquiring self-control skills [6]. The structure of classes consists of three parts - introductory, basic and final. The introductory part of the class takes place in the form of aerobic gymnastics and lasts 10–15 minutes. Separate and simple complex exercises for large muscle groups performed while standing are used. The purpose of this part of the training is to prepare the body for the next load.

The main part of the classes lasts 30-40 minutes, aimed at the development of various muscle groups and physical qualities. The load intensity is high. Static exercises are combined with dynamic ones. The final part lasts 5 minutes, aimed at reducing the load and recovery. Exercises for relaxation, breathing, individual yoga asanas and psycho-regulatory training are performed.

Results and discussion. The primary task is to determine the optimal volume, intensity and direction of physical exercises, their compliance with the individual capabilities of those who do it. The results of figure measurement and testing help determine the choice of exercises, mode and duration of their performance, pace and amount of load. For people who have a low and below average level of physical fitness, the minimum pace and amount of weights are provided for a sufficient duration of performing exercises of a cyclic nature, aimed at developing endurance. Attention is also paid to exercises for general development with little weight.

For persons with an average level of physical fitness, a load of greater power is used to correct the figure and "weak" muscles. When performing exercises, the amount of load changes due to changes in the number of repetitions of exercises, the pace of their execution, and the amount of weight.

For persons with a high level of physical fitness, the intensity of the load increases. Speed and speed-strength exercises prevail. The pace of the exercises is medium and fast. When choosing exercises, follow the optimal sequence of involvement of muscle groups: legs, back, chest, abdomen, arms and trunk. It is necessary to monitor the heart rate indicators according to how the loads are transferred, and to adjust the training program in time [2, 6].

To determine the reaction of the body to the planned load, an intermediate test

of physical performance is carried out - a stress test (5-minute run). Its results provide a basis for changing the workload. Each lesson is built according to the scheme:

- heart rate measurement;
- conducting a warm-up with the introduction of special exercises;
- adjustment of the program;
- the use of physical exercises aimed at correcting the figure, as well as preventive corrective exercises.

When drawing up programs, it is necessary to take into account the optimal duration of impact on one or another muscle: for the muscles of the chest, back, arms -40–90 s, 7–15 repetitions of each exercise; thigh muscles, buttocks - 90–150 s, 15-25 repetitions; abdominal muscles - 150–180 s, 15–25 repetitions. The quality of the exercises is of great importance.

Conclusions. Fitness programs based on types of health gymnastics have a complex effect on the body of those who practice. At the same time, in fact, in any type of aerobics, you can achieve the main goals of health-improving fitness - to develop cardiorespiratory endurance, strength, power endurance, and flexibility. The health effect is determined both by the type of motor activity and by the rational construction of classes.

RECOMMENDED LITERATURE:

1. Ovchinnikov N. A. Characteristics of modern means of health-oriented classes. K., 1998. 24 p.
2. Paffenbarger R. The influence of motor activity on the state of health and longevity of life. 2000. P.7-24.
3. Apanasenko H. "Sports for all" and new phenomenology of health. 2000. P.36-40.
4. Kagan V. E. The internal picture of health is a term or concept. 1993. P.86-88.
5. Physical culture and health. M., 2001. 352p.
6. Fundamentals of valeology. K., 1999. 447p.

ДИДАКТИЧНИЙ МЕХАНІЗМ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ТА ЯКОСТІ НАВЧАННЯ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Атаманчук Петро Сергійович,
доктор педагогічних наук, професор, професор
кафедри фізики та методики її навчання
Тернопільський національний педагогічний університету
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна

Атаманчук Вікторія Петрівна,
доктор філологічних наук, доцент, провідний науковий
співробітник відділу інформаційно-дидактичного моделювання
Національний центру «Мала академія наук України»
м. Київ, Україна

Вступ. Взагалі дидактику варто трактувати як науку про оптимізацію та закономірності організації, контролю, управління такою навчально-пізнавальною діяльністю, предмет котрої співвідноситься з процесами задання корисних установок, прогнозованої міри обізнаності, власної системи цінностей, професійного компетентнісного та світоглядного досвіду. Доречно вказати на певну відмінність понять «загальна дидактика» та «дидактика предметна» в світлі їх трактування через категорію управління (менеджменту) якості (стандарт ISO 8402–94) [7, с. 10–14], ідеологія якого залишається єдиною як для загальної, так і для часткових дидактик. Однак, через предметну дидактику можна відстежити і обґрунтувати такі окремі її концептуальні принципи, які згодом лягають в основу розвитку загальної дидактики. Важко уявити, щоб не «приземлюючись» до окремих навчальних дисциплін можна було створити вдалу теорію освіти і навчання. Тому, окреслюючи головну функцію предметної дидактики через системність якості знань [6; 9] та розвиток панорамності мислення індивіда [1, с. 15–23], будемо використовувати узагальнене поняття: «дидактика».

Мета роботи: Окреслення теоретичних і технологічних основ управління результативністю та якістю навчання майбутнього фахівця в умовах

STEM-інноваційності сучасної системи природничо-наукової освіти [5, с. 223-229].

Матеріал і методи досліджень. Обґрунтування і використання результатів попередніх наших досліджень і розвідок [1–6; 8], отриманих внаслідок виконання наукових проєктів на засадах державного фінансування (1995–2019 роки), участі в наукових конкурсах та етапах Європейсько-Азіатських першостей з наукової аналітики в галузі педагогіки ((2012–2018 роки):<http://gisap.eu/ru/user/1943>; <http://book.gisap.eu/ru/atamanchuk-retro>), участі в наукових конференціях різного рангу (1983–2022 роки), участі у пітч-сесії Першого міжнародного інноваційного форуму «Інноваційна система Поділля: Перезавантаження» (16.05. 2021 р.) та ін. Застосування теоретичних методів дослідження (порівняння, логічний аналіз філософських, психолого-педагогічних і методичних джерел). Емпіричні методи діагностики: психолого-педагогічне спостереження, бесіда, тестування, анкетування та інтерв'ювання.

Результати і обговорення. Мульти-дисциплінарність сучасної STEM-освіти спонукає до необхідності оптимізації процесу розв'язання проблеми ефективного управління компетентнісним та світоглядним становленням майбутнього фахівця як сутнісного показника його професійного статусу.

Головна функція будь-якої дидактичної системи (*результативність її дії!*) – *стимулювання і доведення якості пізнавальної активності індивіда на певному етапі навчання до рівня самоосвіти.* Тобто, проблема управління якістю навчання (забезпечення прогнозованого компетентнісно-світогядного статусу індивіда) співвідносна з феноменами сформованості стійкого пізнавального інтересу та здатності до самоосвіти [3, с. 317–320].

У світовій та вітчизняній практиці спостерігаються тенденції поступового переходу від інформаційно-виконавських до пошуково-креативних схем навчання природознавчих дисциплін. За цих обставин проблема управління процесом навчання індивіда набуває особливої ваги: далекі від досконалості алгоритми управління традиційним навчанням, стають все менш придатними

для використання в умовах інноваційних схем навчання, сучасні ж матриці управління – ще потрібно створювати. Проблема управління в навчанні – не тільки дидактична проблема: її розв’язання обслуговується такими галузями знань, як нейрофізіологія, кібернетика, фізіологія, психологія, педагогіка, соціологія і т. ін. Формуючись на таких засадах, сучасна дидактика природознавчих дисциплін обумовлює перехід від моделі «жорсткого» (фетишизація фіксованих параметрів умов навчання) до моделі «гнучкого» (диференційованість учнів за робочим темпом, індивідуальним стилем діяльності, виконавською діяльністю тощо) управління навчанням. Однак, не варто сподіватися, що перехід від моделі «жорсткого» до моделі «гнучкого» управління процесом засвоєння знань з конкретної дисципліни здійснюється як безумовне і самочинне явище. Насправді, саме на цій фазі проблема управління в навчанні набуває неабиякої гостроти. Хоч на шляху цілеспрямованого формування якісних знань та оволодіння способами їх здобування дидактика має фундаментальну теоретичну базу, проте й досі не створено технологічних схем надійного забезпечення сформованості таких особистісних якостей знань, як навичка, вміння, переконання, звичка; проглядається також певний нігілізм щодо профілактики та уникнення в навчанні таких негативів, як *стресова ситуація, нерозуміння, хибне знання, буденний фанатизм, координаційно-моторне недбальство* [1–4] тощо. Парадоксально, що, маючи значні нароби з цілевизначеного, контрольованого та регульованого навчання, в дидактиці й досі не створено механізму оптимізації управління навчанням.

Відомо, що система управління для всіх видів діяльності людини єдина і має таку структуру: *мета → об’єктивно-предметні умови досягнення мети (у навчанні – адекватне меті освітнє середовище) → цільова програма дій (план) → оцінка проміжних і кінцевих результатів → корекція*. І хоч стратегія реалізації управління навчально-пізнавальною діяльністю видається очевидною і мала б вибудовуватись за циклом [4, с. 55–64], – *планування → виконання → перевірка → дія*, – однак версій свого втілення в науковій та педагогічній діяльності в окресленому ракурсі вона поки-що знаходить

небагато, що пояснюється існуванням суперечності між потребами інтелектуального, світоглядного і духовно-культурного збагачення особистості та реальними можливостями освітнього середовища.

Впровадження інноваційних технологій навчання, зумовлює розвиток освітнього середовища в напрямку його ідейного збагачення (опорний конспект, метод проектів, віртуальна реальність тощо) та формування стимулюючих впливів щодо розвитку пошуково-творчих здібностей і моральних якостей індивіда. За цих умов долаються такі негативи, як консерватизм, догматизм, авторитаризм, антидемократизм, «безвибірність» – зрівнялівка і т. ін. В освітньому середовищі організаційно-діяльнісна сторона процесу навчання фокусується до рівня управлінської функції в навчанні, яка, як правило, упереджується і детермінується моделлю кінцевого результату, іншими словами – прогнозом (передбаченням). Освітній прогноз – це наслідок відображення ідеалізованої конструкції альтернативних ліній переходу потенційно ймовірного в реально існуюче та наслідків перетворювальної діяльності індивіда стосовно об'єкта пізнання (рис 1).

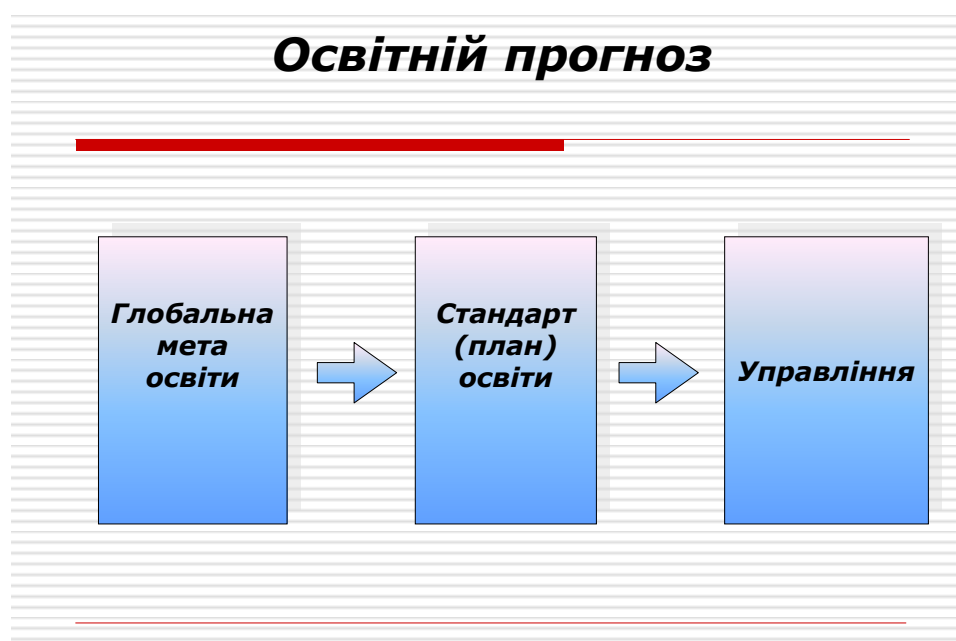

Рис. 1. Структура освітнього прогнозу

Зрозуміло, що за наявного прогнозу (моделі) освіти має існувати адекватний йому стандарт освітнього середовища, в якому здійснюються відповідні цілеспрямовані впливи на навчально-пізнавальну діяльність

суб'єкта, відповідно до прогнозованих компетенційних рівнів його обізнаності з навчального предмета. Ідеалізований результат таких цілеорієнтованих – переведення навчання у план саморегульованого протікання, тобто – самоуправління і самоосвіти (рис 2).

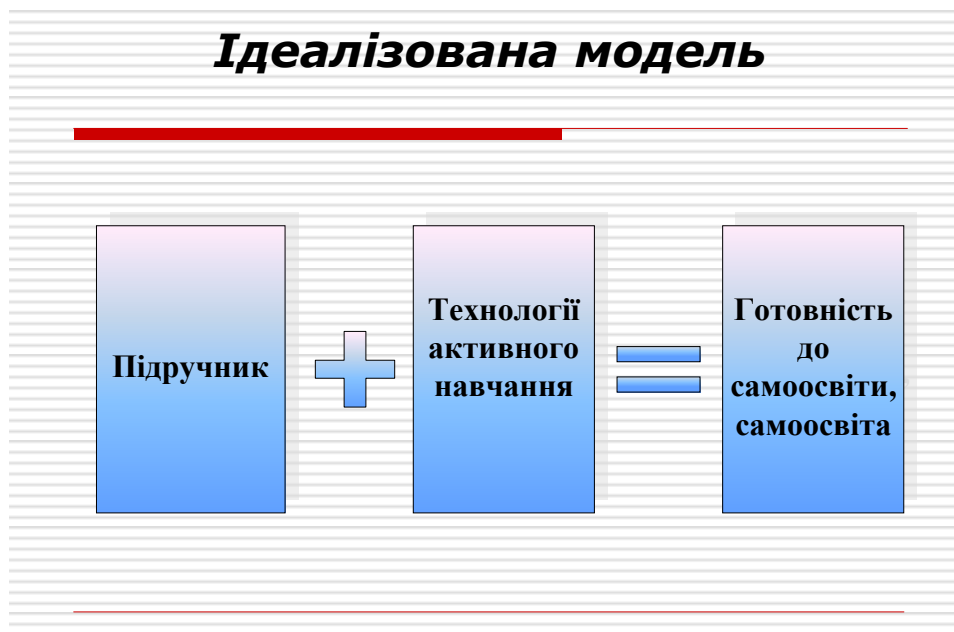

Рис 2. Схема формування готовності до самоосвіти

При цьому доводиться дотримуватись низки технологічних розв'язок, які легко поєднати з основними управлінськими діями: *установка, залучення, навіювання відношень*. Проілюструємо такі можливості.

Установка. Як відомо [2, с. 72–78], установка – це ступінь розвитку психіки, що передує свідомості, це – готовність, сформована на підсвідомому рівні, до певної активності. Для виникнення установки досить двох елементарних умов – якої-небудь актуальної потреби у суб'єкта і ситуації її задоволення. Спрацювання механізму психологічної установки у навчанні, таким чином, можливе за умови приведення у відповідність пізнавальних можливостей з пізнавальними потребами індивіда. Забезпечення такої відповідності фактично виступає ознакою підсильності навчальних завдань для окремого суб'єкта [1, с. 15–23]. Лише за такої умови конкретна пізнавальна задача осмислюється як власна мета і стає основою доцільної діяльності індивіда. Якщо ж у підручнику такий момент ігнорується, то це спричинює до небезпечних наслідків: пізнавальна діяльність не відбудеться або ж вона може

породити прецедент формування хибного знання.

Залучення. Зрозуміло [6, с. 198–206], що залучення окремого суб'єкта до активної навчально-пізнавальної діяльності, – *тільки те, що пройшло через власну моторну чи мислительну діяльність формує на раціонально-почуттєвому рівні певний досвід індивіда, тобто знання*, – є основою переходу на пошуково-креативні технології навчання фізики. Однак практика показує, що бажаного ефекту не досягаємо, якщо схему «залучення» реалізуємо формально, без врахування особистісних якостей індивіда. Залученню до активної пізнавальної діяльності сприяє реалізація апробованої формули: «теоретик» має більше експериментувати, а «емпірик» має більше теоретизувати і при цьому має забезпечуватись підсиленістю навчальних завдань для кожного учня [2, с. 149–169].

Навіювання відношень. Відомо, що набутки світоглядного та методологічного характеру, а також дієві наукові знання формуються через належне навіювання відношень до об'єкта пізнання. Зупинимось на окремих моментах навіювання корисних відношень. Особливу світоглядну цінність складає, зокрема, вивчення фундаментальних наукових теорій та експериментів, опанування якими в свою чергу спричинює до досягнення методів досліджень сучасної науки. Поза всяким сумнівом, що не всі фундаментальні експерименти доцільно розглядати в соціокультурному контексті, а лише ті, які відіграли вирішальну роль в розробці або остаточному підтвердженні фундаментальних наукових теорій. На матеріалі історії цих дослідів, розв'язуються такі ж світоглядні задачі, формуються такі ж гносеологічні цінності, що й при вивченні фундаментальних наукових теорій.

Висновки. Невичерпні можливості навіювання відношень виникають на шляху філософського осмислення суті як природніх, так і суспільних явищ та процесів: з'ясування причинно-наслідкових зв'язків, розкриття суті єдності і боротьби протилежних начал, підтвердження переходу кількісних змін у якісні, спрацювання закону «заперечення заперечення». «Провокувати» таку діяльність доцільно стосовно навчального матеріалу, засвоєння якого

прогнозується на рівні переконань [4, с. 103–116].

Таким чином [1–9], маємо підстави стверджувати, що самостійна робота індивіда, організована на засадах використання «Дидактичного механізму результативності та якості навчання майбутнього фахівця» набуває ознак дієвого засобу формування знань та готовності індивіда до самоосвіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Атаманчук В. П., Атаманчук П. С. Прогноз як основа управління в навчанні. *Materialy VII mezinarodni vedecko-prakticka conference «Moderni vymozenosti vedy – 2012»*. Praha: Publishing House «Education and Science» s.r.o. Dil. 16. Pedagogika Pp. 15–23.
2. Атаманчук П. С. Інноваційні технології управління навчанням фізики. – Кам'янець-Подільський: К-ПДУ, 1999. – 174 с.
3. Атаманчук П. С. Інноваційні технології управління якістю навчання// *Матеріали (у 2-ох томах) Міжнародної конференції «Стратегія якості у промисловості і освіті» 2-9 червня 2006 р.*, Варна, Болгарія. – 2006. 450 с.
4. П. С. Атаманчук. Управление процессом становления будущего педагога. Методологические основы: Монография. - Издатель: Palmarium Academic Publishing ist ein Imprint der, Deutschland, 2014. - 137 p. (ISBN:978- 3-639-84513-6; email: info@palmarium-publishing.ru).
5. Атаманчук В. П., Атаманчук П. С. STEM-інтеграційні освітні інновації у формуванні природничо-наукової грамотності індивіда. *Інноваційна педагогіка: науковий журнал*. 2021. № 42. С. 223–229. DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/42.45>
6. Дидактика фізики: избранные аспекты теории и практики: коллективная монография / П. С. Атаманчук, А. А. Губанова, О. Н. Семерня, Т. П. Поведа, В. З. Никорич, С. В. Кузнецова. Каменец-Подольский – Кишинев: Каменец-Подольский: «Друк-Рута», 2019. 360 с. DOI: 10.32626/978-617-7626-53-3/2019-336.

7. Королёв В. А. Обратная связь как система // Методы менеджмента качества. – 2005. – №8. С.10-14.

8. Атаманчук В. П., Атаманчук П. С. Навчально-пізнавальна діяльність майбутніх педагогів крізь призму світоглядних параметрів (категорія Б). DOI Педагогічні науки: теорія та практика : Запорізький національний університет <https://doi.org/10.26661/2786-5622>; DOI № 2/2022 <https://doi.org/10.26661/2786-5622-2022-2> Педагогічні науки: теорія та практика. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. № 2 (42). 190 с. С. 139-146. DOI <https://doi.org/10.26661/2786-5622-2022-2-21>

9. Янишевский А. Э. Системный подход как основа философии качества // Матеріали Міжнародного симпозиуму «Якість та екологія – 2006». – К.: Українське Товариство якості, 2006. 112 с.

ПЕДАГОГІЧНІ НАСЛІДКИ ВІРТУАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ПІДЛІТКІВ

Бойко Оксана Юріївна,
аспірант 2 року навчання
кафедри англійської філології та лінгводидактики
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна

Вступ. / Introductions. Основними інституціональними факторами, що впливають на формування соціальних навичок підлітків, є система сімейного виховання, шкільної освіти, установи додаткової освіти та молодіжні об'єднання, а також засоби масової інформації. За час свого існування віртуальна комунікація стала визначальним фактором, який трансформував всі принципи життєдіяльності суспільства загалом. Сьогодні неможливо уявити собі підлітка, що не користується інтернетом. Важливим є питання ресурсів, звідки підлітки беруть корисну та цікаву для себе інформацію. Висока інтенсивність використання інтернету підлітками досягається завдяки наявності у них персональних комп'ютерів та гаджетів. Всі ці фактори неодмінно впливають на відношення підлітків до вчителів та на навчання загалом.

Мета роботи. / Aim. Проаналізувати віртуальну активність підлітків та визначити основні наслідки впливу віртуальної комунікації на навчання тінейджерів при такій інтенсивності використання ними соціальних мереж.

Матеріали та методи./Materials and methods. Основними матеріалами роботи є наукові праці українських та зарубіжних дослідників про інтернет комунікацію, мережеву діяльність підлітків та кліпове мислення. Теоретичними методами дослідження виступають: пошуковий, аналітично-порівняльний, дедуктивний та метод аналогії, а практичними — метод педагогічного спостереження, бесіда, анкетування та описовий методи.

Результати та обговорення./Results and discussion. Необхідність розвитку соціальних навичок підлітків визначається віковою готовністю до особистісного самовизначення на основі розвитку самосвідомості та світогляду,

вироблення ціннісних орієнтацій. Найважливіше місце в інформаційному полі сучасної дитини займають різні види мережевої взаємодії. Чим раніше підліток залучається до мережевої взаємодії, тим більш високий статус він матиме серед однолітків, тому оволодіння інтернетом пов'язане з соціалізацією, формуванням та обстоюванням своєї індивідуальності, а головне, інтернет – це один із основних засобів самовираження. Активним агентом соціалізації підлітка та формування особливої субкультури виступає чат. Кожна з форм мовлення та соціальна мережа може вплинути на вокабуляр підлітка. Більше того, підлітки витрачають рівну кількість часу на навчання та онлайн комунікацію, причому, хтось використовує лише одну соціальну мережу, а хтось дві і більше. Так, підлітки з середньою заглибленістю у віртуальний світ мають найвищий розвиток когнітивних функцій, а найбільш негативний вплив на розвиток інтелектуальних здібностей має частота використання інстаграму. Просторовий, вербальний та математичний компоненти інтелекту «страждають» під впливом інстаграму, адже там переважає візуальний контент. У той же час, найнижчі показники пам'яті та уваги мають ті, хто рідко звертається до інтернету при виконанні навчальних завдань. Регуш Л. А., Алексеева Є. В. та інші зазначають, що мнемонічні та аттенційні здібності підлітків-користувачів є більш ефективними ніж у тих, хто не має досвіду віртуальної активності. Серед негативних факторів Підгорна К. А. та Деміденко К. А. вказують на бачення життя таким, яким його описують в інтернеті та ЗМІ, з усіма властивими їм стереотипами, використання стилістично зниженої та інвективної лексики, а також велика кількість помилок у своїх відповідях. Окремим питанням є вплив комп'ютерних та інтернет ігор на здібності та поведінку підлітка. У комп'ютерній грі потрібно дотримуватись стратегії та мислити дуже швидко. В ігровій інтернет-активності задіяні аналіз і синтез як співвіднесення умов задачі з наявною інформацією, необхідна актуалізації наявних знань, необхідних для її вирішення, тому безконтрольна участь в таких іграх не сприяє розвитку вербально-логічного аналізу, але в той же час пред'являє більш високі вимоги до комунікації учасників ігрового

процесу. Крім того, учасники гри можуть спілкуватись як у чаті, так і усно за допомогою різних додатків на кшталт скайпу чи дискорду. Всі описані вище фактори призвели до такого наукового феномену як кліпове мислення, вивченню якого присвячено чимало наукових праць.

Висновки./Conclusions. Таким чином, віртуальна комунікація має як позитивні, так і негативні наслідки. До позитивних віднесемо:

- прискорене оволодіння соціальною компетентністю;
- позитивне сприйняття світу та більша активність в опитуваннях;
- розвиток асоціативного мислення;
- показники пам'яті та уваги вище у тих, хто користується інтернетом при виконанні навчальних завдань, чим у тих хто не звертається до інтернету;
- більш високі здібності до узагальнення, абстрагування та індуктивного мислення;
- онлайн-ігри є чинником покращення комунікативних навичок у реальному житті;
- кліпове мислення у його швидкості, багатоплановості, багатозадачності, багатоваріантності та багатовимірності;
- високий рівень творчості та здатності до творчого мислення взагалі.

Негативним наслідками інтенсивної віртуальної комунікації є:

- з віком віртуальна комунікація стає більш тривалішою, тому у підлітка падає інтерес до навчання, відбувається відчуження підлітка від школи, яка асоціюється у підлітків зі словом «зло», батьки і вчителі втрачають свою значущість для учня;
- якщо віртуальна комунікація повністю замінить традиційне спілкування підлітків, то діти потраплять до тенет страхів та фобій, а невербальні компоненти міжособистісного спілкування взагалі зникнуть;
- зниження психологічного і соціального ризику, що сприяє афективній розкутості і ненормативності підлітків, а також зниження рівня грамотності;
- низький рівень логіко-понятійного, критичного, абстрактного та

математичного мислення;

- низький рівень до аналізу та класифікації у порівнянні з тими, хто не задіяний;
- онлайн-ігри будують перепони у спілкуванні з родичами та вчителями;
- часте використання готових відповідей чи розв'язків завдань і їх списування;
- кліпове мислення у його поверхневості, мовній бідності, розсіяності, гіперактивності та дефіциті уваги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гайфуллина А. Н. Гендерные стереотипы в электронной коммуникации. *Филология и культура*. Казань, 2007. Вып. 4. С. 34-38.
2. Гич Г. М. "Кліпове" мислення молоді: друг чи ворог навчання? *Наукові праці. Педагогіка*. 2016. Т. 269. Вип. 257. С. 38-42.
3. Глазунов М. С. Facebook як сучасний засіб навчання майбутніх учителів англomовного писемного мовлення. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Педагогіка та психологія*. 2013. Вип. 22. С. 211-216.
4. Глазунов М. С. Етапи навчання студентів англomовного письма засобами соціальної мережі Facebook. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія*. Вінниця, 2014. Вип. 41. С. 16-23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_pp_2014_41_5.
5. Зарівна О. Т. Формування комунікативної компетенції засобами інформаційних технологій. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія: Філологічна*. 2009. Вип. 11. С. 40-45.
6. Книш І. В. «Кліпове» мислення учнів (студентів) як норма і умова сучасної освіти. *Світогляд-Філософія-Релігія*. № 13. Ч. 1. Суми: СумДУ. 2018. С. 89–100.

7. Лук'янчук Н. В. Віртуальна комунікація у формуванні комунікативної компетентності обдарованих старшокласників. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*. 2013. Вип. 3. С. 90-95.

8. Подгорная Е. А., Демиденко К. А. Языковое сознание подростка и интернет-коммуникации. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. 2016. Вып. 6-3 (60). С. 125-130.

9. Регуш Л. А., Алексеева Е. В., Веретина О. Р., Орлова А. В., Пежемская Ю. С. Особенности мышления подростков, имеющих разную степень погруженности в интернет-среду. *Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена*. 2019. Вып. 194. С. 19-29.

10. Рябчук А. М. Спілкування в онлайн-іграх як чинник покращення комунікативних навиків у реальному житті. *Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Серія: Політологія. Соціологія. Право*. 2013. Вип. 4. С. 85-91.

ВИКОРИСТАННЯ ПРАКТИЧНИХ РОБІТ З БІОЛОГІЇ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Ващенко Лідія Семенівна
к.п.н., старш. наук. співробітник,
відділ моніторингу та оцінювання якості загальної
середньої освіти, Інститут педагогіки
НАПН України

Вступ. Важлива роль у досягненні результатів шкільної біологічної освіти належить практичним роботам, які вчать школярів досліджувати живу природу, проводити спостереження та експерименти. Практична складова навчальної програми з біології є обов'язковим елементом формування в учнів предметних (біологічних) компетентностей [1]. В залежності від змісту навчального матеріалу і його місця у навчальній програмі практичні роботи можуть проводитися перед вивченням теми, для отримання нових знань, для закріплення вивченого матеріалу та для використання отриманих знань на практиці. Окрім того, практичні роботи можуть бути елементом внутрішнього контролю результатів навчальної діяльності з біології.

Мета роботи. Актуалізувати питання удосконалення процесу навчання біології в закладах загальної середньої освіти шляхом використання практичних робіт для організації внутрішнього контролю результатів навчальної діяльності.

Методика дослідження. Для досягнення мети, було проведено документальне дослідження із застосуванням методів порівняльного аналізу тлумачень змісту розглядуваних понять у аналізованих джерелах наукової педагогічної літератури, інтерпретації, та узагальнення результатів дослідження, формулювання висновків.

Результати та обговорення. Актуальність нашого дослідження полягає в

тому, що поліпшення навчання біології школярів закладів загальної середньої освіти відбувається не лише шляхом удосконалення методів отримання теоретичних знань, але і за допомогою розвитку практичних умінь і навичок. Практичні заняття з біології важливі для розуміння біологічних понять, вони сприяють розумінню учнями світу природи [2]. Методика проведення практичних робіт залежить від місця їх у навчальній програмі, теми та цілей, які ставить вчитель. На певному етапі навчання практичні роботи можуть включати елементи самостійної роботи і виконувати функцію внутрішнього контролю знань та умінь учнів. Важлива роль в організації цього процесу належить вчителю біології. Компетентність вчителів, володіння ними науковими навичками є опорою для проведення практичних занять з біології [3].

Важливою складовою практичної роботи з біології є система оцінювання її. Щоб оцінювання було ефективним, вчителі повинні знати, що і як вони оцінюють, а саме чи розуміння, чи практичні уміння учня чи його процедурні навички. У навчальній програмі з біології 6 -11 класи пропонується цілий ряд практичних робіт, які можуть бути використані для самостійної роботи, проведення внутрішнього оцінювання знань та умінь школярів. Це, наприклад, порівняння будови мохів, папоротей та покритонасінних (квіткових) рослин (6 клас); порівняння будови скелетів хребетних тварин, порівняння будови кровоносної системи хребетних тварин (7 клас); розв'язання елементарних вправ зі структури білків та нуклеїнових кислот (9 клас); розв'язування типових генетичних задач (10 клас) тощо. Практичні роботи, пов'язані з формуванням умінь порівнювати потребують виконання завдань на визначення подібностей і відмінностей будови та функцій біологічних об'єктів. Наприклад, у 6 класі під час виконання практичної роботи на порівняння будови мохів, папоротей та покритонасінних (квіткових) рослин можна запропонувати учням заповнити таблицю, що дозволить оцінити уміння учнів здійснювати порівняння із заданими лініями [4]. Для прикладу ми пропонуємо порівняння між собою двох видів моху.

Таблиця 1

Ознаки	Зозулин льон	Сфагнум
Ознаки подібності		
Спосіб живлення		
Спосіб розмноження		
Відмінні ознаки		
Забарвлення		
Водоносні клітини у листках		
Наявність ризоїдів		
Спосіб поглинання води		
Розміщення чоловічих і жіночих статевих органів		
Кількість коробочок на верхівці пагона		
Здатність до утворення торфу		

Також можна запропонувати учням завдання на розподіл об'єктів за поданими критеріями [4]. Наприклад, подається перелік біологічних об'єктів: щитник, жито, орляк, сальвінія, кукурудза, береза, картопля.

Критерії класифікації:

1. Належність до підцарства.
2. Середовище існування.
3. Спосіб розмноження.
4. Наявність справжніх коренів.

Педагогічна практика свідчить про те, що найбільш поширеною формою внутрішнього оцінювання є використання тестових завдань з однією, або декількома правильними відповідями, завдання на встановлення послідовності, на встановлення відповідності, на аналіз і корекцію тверджень тощо [4]. Наприклад у 9 класі підчас виконання практичної роботи розв'язування елементарних вправ з реплікації, транскрипції та трансляції можуть бути використані тестові завдання на встановлення послідовності, а саме:

Вкажіть послідовність процесів реалізації спадкової інформації.

- А. утворення поліпептидного ланцюга;
- Б. синтез РНК на матриці ДНК;
- В. видалення некодуючих ділянок з РНК;

Г. зв'язування і-РНК з рибосомою.

Висновок. Практичні роботи з біології відіграють важливу роль у формуванні предметних компетентностей. Використання внутрішнього контролю під час їх виконання забезпечує оцінювання заради навчання, здійснює зворотній зв'язок між результатами учнів і зусиллями вчителів, позитивно впливає на навчальні успіхи школярів.

ЛІТЕРАТУРА.

1. Матяш Н. Ю. Практична частина навчальної програми з біології: проблеми її виконання. *Біологія і хімія в рідній школі*, №6.с.38-41,2015.

2. Edson C. Mwangu, Lwazi Sibanda Teaching Biology Practical Lessons in Secondary Schools: A Case Study of Five Mzilikazi District Secondary Schools in Bulawayo Metropolitan Province, Zimbabwe *E-ISSN 2281-4612 ISSN 2281-3993 Academic Journal of Interdisciplinary Studies Vol 6 No 3 November 2017*

3. Fadzil H. M., & Saat, R. M. (2017). Exploring students' acquisition of manipulative skills during science practical work. *Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, 13(8),4591-4607

4. Ягенська Г. О. Формування дослідницьких умінь учнів 7-9 класів на уроках і в позакласній роботі з біології.- Луцьк, 2011, 108с.

СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ ХОРЕОГРАФІЧНО-ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЗДОБУВАЧІВ ПЕРШОГО «БАКАЛАВРСЬКОГО» РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ НАРОДНО-СЦЕНІЧНОГО ТАНЦЮ»

Волчукова Вікторія Миколаївна

кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри хореографії

Гун Цзін

магістр кафедри хореографії

Харківського національного педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди
Харків, Україна

Вступ. Формування естетичної культури у студентів-хореографів, які отримують ступінь бакалавра - це складний, довготривалий, багатоступінний процес, фундамент якого закладається з перших років навчання у вищому навчальному закладі. Хореографічна діяльність студентів у профільних вищих навчальних закладах України здійснюється за двома напрямками: діяльність в межах навчального процесу і діяльність в поза навчальний час. Формами діяльності в поза навчальний час є: участь у концертах, конкурсах, фестивалях, змаганнях, чемпіонатах, оглядах художньої самодіяльності. В рамках навчального процесу важливим є опанування студентами бакалаврами дисципліни «Теорія та методика викладання народно-сценічного танцю», яка є невід'ємною частиною формування хореографічно-естетичної культури молоді. Вище зазначені аспекти обумовлюють актуальність даного дослідження для розвитку сучасної системи вищої хореографічної освіти.

Мета роботи – виявити та теоретично обґрунтувати специфіку формування хореографічно-естетичної культури студентів бакалаврів в процесі вивчення дисципліни «Теорія та методика викладання народно-сценічного танцю».

Матеріали та методи. У наш час проблема виховання хореографічно-

естетичної культури студента – одна з найважливіших, яка втілена в працях таких педагогів, як Г. Березової, А. Брусніциної, Л. Бондаренко, Ю. Гончаренко, Л. Левчук, О. Мерлянової, У. Суни, Т. Ткаченко, В. Панченко.

При розв'язанні поставлених питань з теми дослідження використовувались наступні теоретичні методи: метод аналізу, порівняння, синтезу, систематизації знань, класифікація та узагальнення даних, представлених в педагогічній, психологічній та методичній літературі, вивчення та узагальнення передового педагогічного досвіду педагогів-хореографів профільних ВНЗ; інформаційний, метод термінологічного аналізу, метод індукції та дедукції.

Результати та обговорення. Одним з напрямів виховного процесу кафедр хореографії профільних Вузів України є естетичне виховання, яке спрямоване на формування та розвиток естетичної культури студента в процесі опанування фахових дисциплін. Хореографічна виконавська діяльність направлена на всебічне сприймання творів мистецтва, створення відповідного культурного середовища, залучення студентів до невичерпної скарбниці національної, світової культури та естетичних ідеалів різних епох людства.

Виконавська діяльність студента-хореографа в рамках опанування дисципліни «Теорія та методика викладання народно-сценічного танцю» передбачає здатність до глибокого осягнення змісту танцю, виявлення власного естетичного ставлення до розкриття художніх образів, технічно досконалого та артистичного виконання хореографічних композицій на матеріалі народних танців різних країн світу. Хореографічна майстерність вдосконалюється в процесі професійної підготовки, яка в свою чергу полягає у виявленні творчого потенціалу особистості студента.

Дослідниця А. Брусніцина дає наступне визначення поняттю *хореографічна культура* – це танцювально-образна модель входження особистості у світ художньої культури, потребує удосконалення технологій, професійної майстерності, розвитку духовно-творчого потенціалу особистості і загалом культури [1, с.7].

На нашу думку, *хореографічна культура студента-хореографа* спрямована на активно діалогічний характер спілкування та на розвиток духовно-творчого потенціалу особистості. Вона не лише сприяє розвитку емоційного відчуття у студента-хореографа краси реального світу, але й зміцненню здоров'я, формує поставу, розвиває увагу, пам'ять, позитивно впливає на загальний фізичний стан, а також позитивно впливає на духовне удосконалення. Це вимагає врахування психологічних умов сприйняття і засвоєння основ танцювальної культури, усвідомлення її специфіки та значення.

Нами визначено, що структура поняття «хореографічна культура» дуже різноманітна, в ній можна виділити багато компонентів, які мають різні за ступенем значущості змістові наповнення. Таким чином, можна виділити *3 компоненти хореографічної культури студентів-хореографів*: хореографічний досвід виконавців, танцювальна грамотність і художньо-творчий розвиток студентів-хореографів.

На нашу думку, *хореографічно-естетична культура студента* – це система естетичних і художніх знань і умінь студента в галузі танцювального мистецтва, естетики танцю, його активна художньо-творча виконавська діяльність, здатність осмислити твори хореографічного мистецтва з естетичної точки зору.

Як зазначає Ю. Гончаренко, кожен навчальний рік студентів бакалаврату нерозривно пов'язаний з подальшим. На молодших курсах (1-2 курс) закладається елементарна основа, на якій базується виконавська майстерність студента-хореографа. На середніх курсах (3-4 курс) – спираючись на підготовлений в молодших курсах фундамент, студенти освоюють більш складні виконавські прийоми і розвивають більше груп м'язів, навчаються осмисленому, естетичному виконанню хореографічних композицій. Більше часу приділяється самостійній роботі та творчим проектам студентів [3, с.84].

В процесі опанування дисципліни «Теорія і методика викладання (народно-сценічного танцю)» метою хореографічно-естетичного виховання

студентів-хореографів є: ознайомлення студентів з особливостями розвитку народної танцювальної культури різних регіонів світу, отримання знань з методики побудови учбово-тренувальних вправ біля станка та естетичного виконання технічних елементів народно-сценічного танцю на матеріалі народної хореографії різних країн світу; з методики вивчення жанрово-лексичних особливостей народно-сценічної танцювальної культури цих країн; оволодіння манерою та технікою виконання учбових вправ та танцювальних елементів з програмного матеріалу [2, с.45].

Основними завданнями вивчення дисципліни «Теорія і методика викладання народно-сценічного танцю» є:

- мати теоретичні знання та практичні навички зі структури побудови практичного заняття з народно-сценічного танцю;
- визначити можливі аспекти використання народного танцю в сценічній стилізації.
- надати знання з методики побудови і виконання вправ біля станка у народно-сценічному танці;
- ознайомити студентів зі спільними та відмітними жанрово-лексичними особливостями народного танцювального мистецтва різних країн світу;
- вивчення, технічне відпрацювання і естетичне виконання етюдів з програмного матеріалу;
- надати практичні навички з методів аналізу хореографічних композицій за законами драматургії;
- вдосконалення хореографічної майстерності майбутнього вчителя;
- формування навичок артистичності;
- ознайомлення студентів з танцювальною культурою різних народів;
- вдосконалення навичок техніки виконання народних танців різних країн світу;
- розвивати вміння робити самоаналіз власно створених учбово-тренувальних і танцювальних комбінацій біля станка.

- Вивчення естетики рухів танців народів світу [2, с.47].

Таким чином, завдяки системному вивченню фахової дисципліни: «Теорія і методика викладання народно-сценічного танцю» нами віділена наступна група хореографічних завдань:

- підготовка фізичного апарату студента з метою розвитку координації, виворотності, апломба, гнучкості, розтягнутості, балона, рухливості, пластичної виразності й ритмічності, естетичної культури руху;
- збагачення теоретичного знання про хореографію як мистецтво, її історію, про педагогічну та терапевтичну функції хореографічного мистецтва, про хореографічні види, напрями, стилі, методичні засоби;
- розвиток танцювальної різноплановості студента, шляхом насичення програми навчання різними танцювальними стилями, окремими елементами;
- розвиток емоційної виразності та відкритості;
- формування вміння слухати музику, розуміти її настрій й характер;
- активізування проектно-творчої роботи студентів, інтегруя в ній когнітивну і креативну діяльність;
- розвиток вміння студентів самостійного підвищення свого професійного рівня;
- сприяння визначенню студентом свого індивідуального стилю, траєкторії самоосвіти, організації професійної викладацької діяльності на продуктивному рівні [2, с. 49].

Висновки. Існують різні засоби формування хореографічно-естетичної культури студентів-хореографів, одним з ефективних є народно-сценічний танець. Народний танець є скарбницею народної мудрості, просто й доступно передає глибину думки поетичних образів, моральних ідеалів і цінностей певного народу. Знайомлячись з різноманітними видами, жанрами народних танців в процесі опанування дисципліни «Теорія та методика викладання народно-сценічного танцю», студент-хореограф не тільки вивчає високохудожні хореографічні твори, а й пізнає історичне минуле свого та

інших народів, засвоює його духовну культуру.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Брусницына А. Н. Воспитание танцевальной культуры школьников в хореографических коллективах учреждений дополнительного образования детей: личностно-деятельностный подход: Автореф. дис. канд. педагогических наук : 13.00.01. М: Моск. гос. ун-т культуры и искусств, 2008. 20 с.
2. Волчукова В. М., Бугаєць Н. А., Ліманська О. В., Тіщенко О. М. Методика роботи з хореографічним колективом: Основи курсу: Навчально-методичний посібник. Харків: ХНПУ, 2013. 326с.
3. Гончаренко Ю. В. До питання організації хореографічного виховання в системі загальноосвітнього навчання. // *Культура та інформаційне суспільство XXI століття: Матеріали наук. конф. молодих учених: тези доп.* Х.: ХДАК, 2005. С. 83–84.
4. Мерлянова О. Художні особливості народного танцю в естетичному вихованні молоді // *Рідна школа.* 2004. № 12. С. 11 – 13.
5. Пирадов А. В. Эстетическая культура личности. Л.: Изд-во ЛГУ, 1979. 176 с.
6. Суна У. Ф. Эстетическая культура студента: опыт социологического анализа. М.: Педагогика, 1997. 124 с.

УПРАВЛІННЯ ІНКЛЮЗИВНИМ НАВЧАННЯМ У ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Гряник Дарина Олександрівна

магістрант

Національний економічний університет

імені С. Кузнеця

м. Харків, Україна

Вступ. / Introductions. Інклюзивна освіта в Україні базується на соціальній моделі розуміння особливих потреб, за якою вада здоров'я є соціальною проблемою (неприспособленість оточення, ставлення до людей з особливими потребами, архітектурна безбар'єрність тощо), а не особистісною характеристикою людини. Визнання Україною Конвенції ООН «Про права дитини» (1989) та Всесвітньої декларації про забезпечення виживання, захист і розвиток дітей (1990) зумовило необхідність розробки цілеспрямованих дій держави щодо створення для дітей з особливими потребами найсприятливіших умов самоактуалізації, активної участі у суспільному житті, здобуття освіти разом з ровесниками та ін.

Протягом тривалого періоду спостерігалася ситуація, коли права дітей із особливими потребами на здобуття освіти, соціальну інтеграцію лише декларувалися українським законодавством за відсутності механізмів та практики її реалізації. Так, в умовах реформування української школи, прийнято нормативно-правові акти щодо навчання осіб з особливими освітніми потребами: закон України «Про освіту» (2017), Концепцію розвитку інклюзивного навчання (2010), постанову КМ України про затвердження «Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» (2017), указ Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013). Одним із пріоритетних напрямів державної політики в освітній сфері стало запровадження інклюзивної освіти, яка виключає будь-які форми дискримінації

учнів: за фізичним, національним показником або за певними особливостями поведінки, а також створює для всіх учасників освітнього процесу відповідні умови для здобуття повноцінної якісної освіти.

Мета роботи. / Aim. Метою є визначення особливостей управління закладом загальної середньої освіти з інклюзивною формою навчання.

Матеріали та методи. / Materials and methods. Аналіз наукових праць свідчить про те, що питання управління закладом освіти з інклюзивним навчанням та створення інклюзивного освітнього середовища в закладі освіти було предметом наукових досліджень Л. Даниленко, Н. Лалак, О. Сакалюк, Н. Черненко, Т. Зубаревої, А. Саблевої та інших авторів.

Результати і обговорення. / Results and discussion. Умовами забезпечення якісного інклюзивного навчання є визначення особливих освітніх потреб дитини; підвищення кваліфікації педагогічних працівників; створення інклюзивного освітнього простору; надання освітніх, психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг; забезпечення учнів спеціальними засобами корекції психофізичного розвитку; здійснення психолого-педагогічного супроводу дитини протягом усього періоду навчання із обов'язковим залученням батьків до освітнього процесу. В інклюзивних класах наголос має робитися, в першу чергу, на розвиток позитивних якостей і здібностей учнів, а не на їх фізичні або розумові особливості.

Пріоритетними напрямками діяльності закладу загальної середньої освіти на інклюзивних засадах є: формування інклюзивної компетентності членів колективу; удосконалення системи підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів, які працюють в умовах інклюзивного навчання; зосередження зусиль на активізації волонтерського руху в наданні соціальних послуг учням з особливими освітніми потребами (ООП); налагодження предметних і змістових контактів педагогічних колективів різнорівневих закладів освіти (ЗДО – ЗЗСО) для забезпечення наступності та безперервності освітнього та реабілітаційного процесу; встановлення партнерської взаємодії з батьками, місцевою соціальною інфраструктурою, молодіжними громадськими організаціями в досягненні

оптимального рівня соціалізації учнів з особливими освітніми потребами.

Керівник закладу освіти з інклюзивною формою навчання вивчає освітні запити здобувачів освіти, батьків, аналізує матеріально-технічну та методичну бази, фаховий рівень педагогів, відповідність навчальних приміщень санітарно-гігієнічним вимогам і погоджує з відповідним органом управління освітою рішення про відкриття класів з інклюзивною формою навчання; готує клопотання до власника (відповідного органу управління освітою) про виділення коштів для забезпечення безперешкодного доступу дітей з ООП до будівлі та приміщень навчального закладу, створення відповідних матеріально-технічної та методичної баз; забезпечує підвищення кваліфікації педагогічних працівників з питань надання освітніх послуг дітям з ООП у класах з інклюзивним навчанням, сприяє інноваційній діяльності; створює відповідні умови здобуття освіти; забезпечує необхідними навчально-методичними і наочно-дидактичними посібниками та індивідуальними технічними засобами навчання; організовує облаштування кабінетів учителя-дефектолога, психологічного розвантаження, логопедичних кабінетів для проведення корекційно-розвивальних занять; розробляє та затверджує посадову інструкцію асистента вчителя з урахуванням потреб учня та особливостей надання йому підтримки.

Інклюзивна школа має забезпечувати нові умови для розвитку учнів з порушеннями психофізичного розвитку, її керівники повинні опанувати не лише нові знання та вміння у галузі сучасної педагогіки (в тому числі інклюзивної освіти, педагогічної інноватики, педагогічної аксіології тощо), а й у галузі сучасного управління (зокрема, менеджменту освіти і менеджменту освітніх інновацій). Керівники ЗЗСО мають забезпечити рівноправні умови навчання і розвитку учнів з різними психофізичними особливостями. Пошук таких умов (педагогічних, психологічних тощо) організації навчально-виховного процесу на засадах інклюзивної освіти потребує від керівників ЗЗСО додаткових знань і вмінь, постійного внесення новизни (інновації) в усі напрями освітнього процесу – навчальний, виховний, управлінський.

Необхідно акцентувати, що для керівника закладу загальної середньої освіти принципово важливим є те, що інклюзивне освітнє середовище формується корпоративно, колективом однодумців: системоутворювальна роль у цьому процесі належить команді психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП. Здійснення загального керівництва командою супроводу дітей з особливими освітніми потребами, яке переважно покладається на директора, передбачає не лише відповідальність за виконання покладених на неї завдань та розподіл функцій між її учасниками, а й інтеграцію професійних знань усіх учасників команди, продуктивну спільну роботу з дітьми, що мають особливості, з їх батьками, педагогічним колективом освітньої установи. Надважливим є не вплив окремих фахівців, а єдиний комплексний супровід дитини з ООП в системі соціальних відносин на всіх етапах роботи психолого-педагогічної команди.

Висновки. / Conclusions. Таким чином, робимо висновок, що керівник та представники адміністрації закладу освіти з інклюзивною формою навчання мають володіти низкою специфічних професійних компетентностей, які передбачають: 1) необхідність і важливість реалізації середовищного підходу в процесі управління закладом освіти; 2) забезпечення наявності матеріально-технічного оснащення закладу загальної середньої освіти, яке б сприяло реалізації інклюзивної форми навчання дітей різних нозологій; 3) управління підготовкою педагогічного колективу до роботи в умовах інклюзії (організація цілеспрямованої роботи щодо підвищення рівня компетентності у сфері інклюзивної освіти, збереження і передачі педагогічного досвіду тощо); 4) виконання місії закладу освіти: створення оптимальних умов для успішної освіти, соціального розвитку та соціальної адаптації будь-якої дитини, незалежно від рівня її психофізичного розвитку, стану здоров'я, походження і соціального статусу сім'ї.

СОЦІАЛЬНО-АНТРОПОЛОГІЧНІ ІДЕЇ (ДРУГА ПОЛОВИНА XIX СТОЛІТТЯ) ЯК ОСНОВА НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

Загородня Алла Анатоліївна
доктор педагогічних наук, доцент,
головний науковий співробітник
відділу історії та філософії освіти
Інституту педагогіки НАПН України
м. Київ, Україна

Вступ. На сучасному етапі реформування життя суспільства висунуто високі вимоги до системи освіти, існує нагальна потреба не тільки в ретельній фаховій підготовці молоді, але й у розширенні світогляду, сучасного професійного мислення, високої освіченості, індивідуального усвідомлення значення загальнолюдських цінностей. У процесі отримання освіти особистість знайомиться з тим, що принцип пріоритету загальнолюдських цінностей закладено в стратегію і тактику реформування системи освіти. Нова ієрархія цінностей, у якій загальнолюдське стоїть на першому місці, – методологічна ідея, закладена в національні закони, концепції, програми у сфері освіти й виховання.

Метою роботи є проблема осмислення соціально-антропологічних ідей в українській філософії як основи національного виховання другої половини XIX століття.

Матеріали та методи. Для визначення теоретичних основ обраної проблеми опрацьовано джерельну базу досліджуваного періоду, філософську, психологічну та історико-педагогічну літературу.

Результати і обговорення. В основу національного виховання мають бути покладені принципи гуманізму, демократизму, культурної відповідальності, толерантності, спадкоємності поколінь. Українська концепція «*філософії серця*» становить сутнісну основу національної свідомості, представляючи саме український філософський гуманізм. В українській

культури визначальним архетипом є «Світло». Так, образи вогню та світла ідентифікуються як відповідні самому життю, сенсу і мудрості. У творчості таких українських письменників, як: Г. Сковорода, Т. Шевченко, Л. Українка, М. Коцюбинський, В. Винниченко - архетипи вогню та сонця означають відродження, серце, сили людського духу, страждання та боротьби, любові, просвіти, життя. Зазначимо, що архетип «Світла» тісно взаємопов'язаний із архетипом «Храму» – це святині, що людиною сповідаються. «Храм» містить в собі українську духовність, сакральний вимір буття і, звичайно, мораль. Українська духовність пов'язана з православною традицією, яка ґрунтується на етиці православ'я. Мудрість як *Софія* є основою і Храму, і Світла – це цілісність світу, божественна впорядкованість.

Аналізуючи погляди наших попередників-учених освітян, зокрема письменника Михайла Коцюбинського бачимо наскільки глибоко була освічена тогочасна інтелігенція, яка боролися за націоналізм незважаючи на всі об'єктивні чинники і перешкоди, яке життя невблаганно брало своє і в кінці XIX – на початку XX ст. серед українства, що перебувало в складі Російської імперії. Суспільний рух, який утворився влітку 1891 р. на могилі Т. Шевченка, в Каневі національно-свідомими студентами стали називатися «Братство тарасівців». Це було таємне товариство – ідеологами якого були Іван Липа, Борис Грінченко та Михайло Коцюбинський.

Основними їхніми вимогами були: *широка автономія України, захисту соціальних та культурних прав її народу, критикувати старше покоління українофілів за аполітичність і культурну обмеженість*. Як відомо, у 1900 р. в Харкові відкрилася перша політична партія в Наддніпров'ї – Революційна українська партія (РУП). Згодом з'явилася низка партій, частина з яких утворилася з груп, які вийшли з РУП. Це Українська народна партія (1902) на чолі з М. Міхновським, Українська соціал-демократична спілка (1905) на чолі з Меленевським. Також у 1905 р. основна частина РУП на чолі з М. Поршем, В. Винниченком, С. Петлюрою перетворилася на Українську соціал-демократичну робітничу партію. Зазначимо, що вона мала вплив переважно в

інтелігентських колах і серед робітників різних дрібних підприємств Правобережжя. Крім того, у 1904 р. виникли партії демократично ліберального спрямування, зокрема, Українська демократична партія на чолі з Є. Чикаленком. Велике значення мало те, що восени того ж року окремі члени УДП, які вийшли з неї, поклали початок новій – Українській радикальній партії (УРП), лідерами якої стали Б. Грінченко і С. Єфремов. А вже, через рік, восени 1905 р. обидві партії об'єдналися в Українську радикально-демократичну партію (УРДП), так у 1907 р. появилися групи українських соціал-революціонерів (есерів) [1, с. 89]. Власне, все це несе величезний внесок вченими того часу такими як Б. Грінченко і С. Єфремов та є прикладом для сучасників. Оскільки на сучасному етапі реформування життя суспільства висунуто високі вимоги до системи освіти, існує нагальна потреба не тільки в ретельній фаховій підготовці молоді, але й у розширенні світогляду, сучасного професійного мислення, високої освіченості, індивідуального усвідомлення значення загальнолюдських цінностей. У процесі отримання освіти особистість знайомиться з тим, що принцип пріоритету загальнолюдських цінностей закладено в стратегію і тактику реформування системи освіти. Нова ієрархія цінностей, у якій загальнолюдське стоїть на першому місці, – методологічна ідея, закладена в національні закони, концепції, програми у сфері виховання й освіти. Саме гуманізація виступає як складова сфери формування майбутнього професіонала, забезпечуючи всебічний розвиток особистості. Виходячи з того, що нині, ще більше, ніж раніше, на молоде покоління покладаються надії, пов'язані з подальшою долею України, владним структурам доцільно зосередити увагу на реалізації молодіжної державної політики. Серцевиною такої багатофункціональної політики повинне стати формування у молоді всіх національностей високих гуманістичних і патріотичних почуттів. Отже, антропологічний підхід повинен забезпечити ефективний розвиток освітніх систем, якщо вони будуть спиратися на такі принципи саморозвитку: – принцип відповідності педагогічного впливу природі дитини; – принцип культуро відповідності: культура виховання і виховання культурою; – принцип соціо-

відповідності – створення сприйнятливих соціальних умов для успішного розвитку і саморозвитку дитини; – принцип амбівалентності – організація педагогічного впливу, який узгоджено з мінливими природними та внутрішньо-особистими умовами; – принцип гуманізму у вихованні. На підставі цих принципів освітні системи ХХІ століття реалізують головну форму антропологічного підходу до завдань освіти: учень не готується до життя, він вже живе тут і зараз. Тому можна вважати фактом існування педагогічної антропології, що окреслюється як орієнтація на відгалуження педагогічних наук про детермінацію процесу виховання людини, як сукупність педагогічно-філософських міркувань, головною метою яких є з'ясування ролі чинників біологічних, суспільних, культурних і свідомісних у становленні людської особистості та з основною вимогою *захисту соціальних та культурних прав народу України*.

Підсумок. Таким чином, становлення соціально-антропологічних ідей освіти і виховання особистості другої половини ХІХ століття є одним із способів гуманізації освіти і виховання, зокрема укорінення особистісно-орієнтованого навчання яке дало можливість по-новому визначати освітні функції як креативні та гуманістичні. Вони дають змогу готувати молодь до зміни існуючої дійсності і створення кращої, яка більшою мірою втілювала б у собі гуманістичні цінності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кремень В. Філософія історичного дискурсу в час політизації історії та історизації політики // *Політичний менеджмент*, № 2, 2009. С. 26–45.

УДК 78.03

ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНО-ХОРОВОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Комарук Зоя Василівна

старший викладач кафедри

Науменко Марія Олександрівна

викладач кафедри

диригентсько-хорових дисциплін та постановки голосу,

Комунальний заклад вищої освіти

Луцький педагогічний коледж

Волинської обласної ради

Анотація. У статті розглянуто особливості формування вокально-хорової майстерності в умовах сучасного виконавства. Окреслено основні вокально-хорові стилі. Спостережено еволюцію народного співу, виявлено його головні риси та тенденції естрадного виконання. Досліджено характерні особливості академічної постановки як еталону вокального і хорового мистецтва. Розглянуто прийоми і техніки академічного вокалу в сучасному музичному мистецтві.

Ключові слова: вокальна майстерність, вокально-хорове виконавство, народний спів, академічний спів, естрадна манера.

Сила вокально-хорового мистецтва закладена у пізнанні світу, духовному зв'язку поколінь, високій моральності. З давніх-давен в українського народу особливе і надважливе місце посідав спів. Йому притаманні тонкість музичних відчуттів та краса співучості, які є невід'ємними складовими генетичного коду нашого народу та його національної культури. В українській народній пісні закладено увесь спектр знань власної історії, загальнолюдських цінностей, споконвічних традицій. Вона впливає на почуття кожного із нас, викликає яскравість емоції, завдяки демократичності та доступності, ефективності естетичного впливу, глибокій змістовності, національній самобутності.

Вокальне мистецтво – виконання музики та передача засобами співацького голосу художнього змісту музичного твору у різних формах: сольному, ансамблевому (дует, тріо, квартет, квінтет і т.д.), хоровому.

Сьогодні демонструє велику кількість музичних стилів та манер. За психофізіологічною та виконавською природою спів поділяється на три види – народний, академічний та естрадний. Народний спів ґрунтується на народнопісенній та виконавській традиціях певних географічних регіонів, передається від покоління до покоління як усна традиція. Під впливом розвитку культури й мистецтва народний спів еволюціонує, набуває нових рис, розвивається і удосконалюється [1].

Народне виконавство має сталі риси й особливості, серед яких: висока художність і якість смислового й емоційного змісту, що втілюється у простій, ясній і неповторній музично-художній формі, правдивому, щирому її відтворенні. Вирізняється обов'язковою ознакою – своєрідним колоритом вокального звуку, що зазвичай ґрунтується на використанні жіночими голосами грудного регістру, характеризується відкритим звукоутворенням, інколи навіть крикливістю, або ж фальцетністю при відсутності опори дихання і вібрації (головний регістр). Щодо чоловічих голосів, то у них ознаки народної манери співу інші. Звучання голосів тут характеризується не регістровими, а тембрально-інтонаційними властивостями голосоутворення. До числа характерних ресурсів народного співу відносять також певні особливості орфоепії.

Народне співацьке мистецтво, яке ґрунтується на прогресивних началах, у вокально-технічній галузі в деякій мірі поєдналось із академічним або класичним. Відтак, застосування такого звучання співацьких голосів, у характерній для обох вокальних манер, зумовлюється самою художньо-виконавською практикою. Вплив народнопісенного виконавства на маси величезний. Уже самим цим диктується необхідність якнайглибше досліджувати і з'ясувати особливості його високої дієвості.

Сьогодні академічний (класичний) спів залишається еталоном вокально-

хорового мистецтва. Характерна особливість академічної постановки полягає у специфічній вокальній позиції, яка відрізняється використанням таких прийомів та засобів, як: «прикритість» звукоутворення, однорідність звучання голосу протягом усього діапазону, використання головного резонування та інші. Основу співацьких даних становлять: голос, музичний слух, пам'ять, почуття ритму, інтелект, вокально-технічний інстинкт та інтуїція, мовний апарат, воля, темперамент, характер, хороший стан здоров'я, зовнішні фізичні дані, які впливають на естетику сценічної роботи.

Для оволодіння академічним співом лише музичних здібностей та перспективних вокальних даних недостатньо. Тут потрібна багаторічна спеціальна вокальна освіта, побудована саме на класичних принципах, вона передбачає набуття уміння природного поєднання мовленнєвості та вокальності.

Сучасне виконавське мистецтво має велику кількість різноманітних прийомів і технік класичного вокалу. Найбільш вживаними тут є: кантілена – звучання, якому характерні наспівність, плавність, безперервність; декламаційний – використання мовленнєвих інтонацій, вигуки, наближення до розмовної мови; колоратурний – стиль класичного виконання, збагачений віртуозними прикрасами, пасажами та іншими вокальними прийомами, є досить технічно складним і вимагає від співака яскравого й насиченого звучання, плавності і рівності вокалу у всіх регістрах діапазону. Особливих навиків володіння технікою дихання потребує вокальний прийом, який використовується для плавного стишення або посилення звучання у різних динамічних нюансах – філірування звуку [2].

Від народного академічний вокал відрізняється технікою. У народній пісні, головне – ясність і виразність тексту. Тому вокалісти народного хору зосереджені на дикції, дзвінкості мови та яскравості виконання. У народній манері співу використовують у якості резонаторів ротову порожнину, зуби, тверде піднебіння, грудну клітку. А співаки-академісти використовують грудний, мікстовий та головний резонатори, тому легко переходять з одного в

інший. Це дає можливість вільного вибору музичних творів.

Відрізняється він і способом звукоутворення – спів на «позіху», ніби куполу, завдяки підняттю піднебіння і опущенню нижньої щелепи й коріння язика, носо-зубний резонанс, що створює округлене, прикрите звучання відкритих голосних. Підсилений вокальними резонаторами та правильним диханням тембрально забарвлений звук продукує таку потужність, що створює ефект природнього мікрофону. Тому, на противагу естрадному вокалісту, спів якого підсилюється апаратурою й обробляється різними ефектами під час концерту, оперний співак озвучує зал виключно власною силою голосу [3].

Щоб академічний спів справляв естетичне задоволення, мусить бути техніка співу так розвинена, щоб ніщо не стояло на перешкоді мистецькому виконанню. Соломія Крушельницька наголошувала, що «мистецтво починається там, де закінчується техніка».

Сучасний естрадний спів передбачає якнайширше використання підсилювальних пристроїв, відкидає необхідність академічного вокального навчання. Особливості естрадного сольного співу визнаються насамперед його функціонуванням в системі естрадного мистецтва – поліжанрового сценічного мистецтва, яке об'єднує спів, танець, інструментальну музику.

Формування вокальної майстерності естрадного співака залежить безпосередньо від розуміння специфіки вокальної мови, фізіології голосового апарату, формування співочого звуку, чіткого уявлення про дихальну, резонаторну, артикуляційну функції та їх важливу роль у процесі голосоутворення і цілого ряду інших важливих чинників.

Характерними тенденціями сучасного українського вокально-хорового мистецтва виступають: стандартизація естрадних музичних форм, наявність етнічного компонента, використання новітніх інформаційних технологій, зростання ролі екранних мистецтв як засобу популяризації естрадних вокальних жанрів. Тому естрадно-пісенна українська культура входить у контекст європейського та світового культурного процесу і стає надбанням світової музичної культури.

Висновки. Працюючи над постановкою голосу здобувача вищої освіти потрібно прагнути максимально повноцінно розвинути і вдосконалити їх голосові, виконавські здібності. Набуття вокально-технічних умінь та навиків поєднати з загальним художнім розвитком, оволодінням співацькою культурою, керуючись принципами поступовості, послідовності, науковості. Уміння аналізувати, корегувати звучання власного голосу в процесі виконання різноманітними методами і прийомами дозволить в повній мірі розкривати зміст художнього образу. Знання теоретичних основ вокальної педагогіки та практичних співацьких виконавських умінь у різних вокально-стилістичних умовах забезпечить якість навчання майбутніх вчителів музичного мистецтва.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Антонюк В. Г. Постановка голосу: Навчальний посібник для студентів вищих музичних закладів. К., Українська ідея, 2000.
2. Бень Г. Формування елементів педагогічної майстерності майбутнього вчителя музики на заняттях з постановки голосу. Молодь і ринок. 2010. № 1-2 (60-61). С. 117-121.
3. Давидов М. А. Інтерпретаційні аспекти виконавської майстерності. На-уковий вісник НМАУ ім. П.Чайковського. Вип. 2. Музичне виконавство. К., 1999. С. 88-98.
4. Катрич О. Т. Індивідуальний стиль музиканта-виконавця (теоретичні та естетичні аспекти): дис. ... канд. мистецт.: спец. 17.00.03 «Музичне мистецтво». Київ, 2000. 161 с.

ВАРІАТИВНІСТЬ ТЕСТОВОГО КОНТРОЛЮ НА УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Крамаренко Алла Миколаївна,

д. п. н., професорка

Горбачова Каріна Сергіївна,

студентка

Бердянського державного педагогічного університету,
м. Бердянськ, Україна

Вступ. Варіативність сучасної системи шкільної освіти, її тенденції на компетентнісні, розвивальні, особистісно-орієнтовані, інноваційні та експериментальні технології навчання все частіше активізують необхідність створення індивідуальних умов для розкриття можливостей і творчого потенціалу школярів, проявлення в них, потреби сформувати в собі здатність бути суб'єктом розвитку своїх здібностей і в кінцевому результаті стати суб'єктом процесу своєї соціалізації. Важлива роль у цьому процесі належить курсу «Я досліджую світ» як механізму впливу на комунікативну і соціальну активність кожного учня [2].

Уміння педагога застосовувати різні технології навчання та контролю дає змогу творчо підходити до організації навчально-пізнавальної діяльності учнів, обираючи в конкретних умовах ту технологію навчання або контролю, яка найкраще забезпечує засвоєння знань, формування навичок, розвиток умінь, а також ефективно та об'єктивно визначає та оцінює рівень їх сформованості. У зв'язку з реформуванням системи навчання «Я досліджую світ» виникає необхідність у створенні чіткої державної системи контролю.

Відповідно до пункту 28 Державного стандарту початкової освіти, отримання даних, їх аналіз та формулювання суджень про результати навчання учнів здійснюють у процесі:

- формувального оцінювання, мета якого – відстеження особистісного розвитку учнів й опанування навчального досвіду;

- підсумкового оцінювання, мета якого – співвіднести навчальні досягнення учнів з обов'язковими/очікуваними результатами навчання, визначеними Держстандартом або освітньою програмою [1].

Проблема використання тестового контролю у навчально-виховному процесі знайшла відображення в дослідженнях і публікаціях вітчизняних та зарубіжних дослідників, які обґрунтовують доцільність його впровадження з метою підвищення ефективності системи навчання та контролю; визначають зміст, завдання, функції та особливості організації тестування на різних етапах навчання «Я досліджую світ» (В. Л. Банкевич, М. С. Бернштейн, В. О. Коккота, Н. І. Красюк, О. А. Куніна, О. П. Петрашук, О. Г. Поляков, І. А. Рапопорт, С. Ю. Ніколаєва, О. Л. Товма, С. К. Фоломкіна, І. О. Цатурова, М. С. Штульман, Г. Б. Юдис). Незважаючи на те, що в педагогіці та методиці проведено багато досліджень з питань контролю успішності та оцінки знань, умінь і навичок учнів, проблема організації тестового контролю у навчанні «Я досліджую світ» в початковій школі залишається досить актуальною.

Мета роботи. Полягає у обґрунтуванні доцільності використання тестового контролю в навчанні «Я досліджую світ» учнів початкової школи.

Матеріали та методи. Контроль за якістю навчання в початковій школі – це перевірка результатів теоретичного і практичного засвоєння навчального матеріалу молодшими школярами. У молодших школярів ще недостатньо розвинені навички самоконтролю і навчальної діяльності, тому учням потрібна особлива увага педагога: коригування і напрямок в організації навчання. Все частіше в сучасній педагогіці використовується тестовий контроль. Слово «тест» англійського походження і на мові оригіналу означає «перевірка». Тестовий контроль – ефективний засіб організації контролю в початковій школі, тому що з його допомогою забезпечується успішна реалізація цілей і всіх функцій оцінювання, а також задовольняються вимоги, що пред'являються до якості оцінювання навчальних досягнень учнів. Одним з головних достоїнств такого оцінювання можна вважати його мобільність, швидкість проведення, а також зручність у використанні для самоконтролю учнів і для

індивідуальних занять.

Тести в початковій школі можуть бути різних форм: табличній, словесній, графічній, символічною. Всі ці тести розраховані на перевірку компетентностей учнів. Тестовий контроль з «Я досліджую світ» в початковій школі передбачає системний підхід до організації і включає всі чотири основних види контролю: поточний, тематичний, рубіжний і підсумковий. Кожен з цих видів контролю має свої особливості і оцінює знання за конкретний період або розділ вивченого матеріалу. На основі результатів тестування викладач отримує інформацію про якість засвоєння навчального матеріалу з «Я досліджую світ», що дає можливість своєчасно коригувати весь процес навчання і сприяє його оптимізації та ефективності.

Результати та обговорення. Ряд переваг методу тестування:

- ✚ об'єктивність результатів, незалежність позначки від особистих суджень, симпатій вчителя;
- ✚ економічність в часі (при проведенні і перевірці);
- ✚ створення однакових умов контролю для всіх учнів;
- ✚ універсальність, можливість охоплення всього навчального курсу.

Також результати тестів виявляють учнів, що мають прогалини в знаннях, і цим самим допомагають викладачеві індивідуалізувати навчальний процес.

Самі тестові завдання можуть бути:

- ✚ відкритої форми – завдання тесту, в якому відсутня варіанти відповіді;
- ✚ закритої форми – завдання тесту з вибором відповіді з декількох запропонованих варіантів;
- ✚ на відповідність – завдання, в яких потрібно встановити відповідність між елементами;
- ✚ на встановлення правильної послідовності – завдання, в яких потрібно вказати порядок дій.

За формою пропонованих варіантів відповідей тестові завдання можуть мати:

✚ множинний вибір – ці завдання припускають вибір одного правильного варіанта з трьох і більше запропонованих варіантів. Однак учитель не повинен забувати, що при використанні завдань з виборчими типами відповідей не можна скидати з рахунків можливість випадкового вгадування відповідей;

✚ альтернативний вибір – вибір правильного чи неправильного відповіді. Наприклад, «так-ні», «вірно-невірно»;

✚ перехресний вибір – вибір пар з двох блоків, об'єднаних спільними ознаками;

✚ завершення (закінчення) – завдання на самостійне заповнення відсутньої частини пропозиції, або тексту;

✚ відповіді на питання.

При проведенні тестів серед дітей молодшого шкільного віку слід звертати увагу на їх мотивацію, тобто готовність до навчання, стан партикулярної моторики, стан звукової уваги і стан звуковимови.

Тести також можуть здійснюватися в процесі гри, таким чином, для дітей, їх виконання перетвориться в захоплююче заняття, а самі результати тестів виявляться максимально точними [3].

За допомогою тестових завдань повністю і надійно оцінюється рівень засвоєння знань, набуття вмінь та навичок. Тестовий контроль сприяє підвищенню мотивації до вивчення «Я досліджую світ» даючи стимул для подальшого навчання. У зв'язку з цим повністю реалізується стимулююча функція контролю, яка розкриває перспективи успіху школяра, створює і підтримує позитивний емоційний настрій, викликає бажання вчитися, сприяє формуванню адекватної самооцінки результатів власної діяльності.

Висновки. Отже, тестовий контроль як система завдань специфічної форми й відповідного змісту є науково обґрунтованим засобом оцінювання та визначення рівня розвитку вмінь і сформованості навичок у процесі навчання

«Я досліджую світ». Метод тестування дає змогу об'єктивно, систематично й індивідуально підходити до контролю результатів навчання та рівня оволодіння предмету кожного учня, ефективно вимірювати рівень його навченості та на цій підставі цілеспрямовано та адекватно керувати навчально-виховним процесом. Тестування надає великі можливості для організації ефективного і якісного контролю в навчанні «Я досліджую світ», який разом з іншими складниками процесу навчання може забезпечити успішне досягнення цілей навчання на всіх етапах вивчення курсу у середній школі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <http://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvav-novyj-derzhstandart-pochatkovoyi-osvity-dokument> (дата звернення: 12.02.2022).

2. Крамаренко А. М. Застосування технології критичного мислення в процесі вивчення здобувачами початкової освіти курсу «Я досліджую світ». *Acta Paedagogica Volynienses*, 2021. №3, С. 76–82. doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2021.3.12>(збірник включений до Переліку наукових фахових видань України (категорія “Б”)). <http://journals.vnu.volyn.ua/index.php/pedagogy/article/view/94/78>.

3. Крамаренко А. М. Методика навчання природничої, громадянської та історичної освітніх галузей у початковій школі: навч. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закладів ОПП «Початкова освіта». Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2020. С. 70–86.

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Крамаренко Алла Миколаївна,

д. п. н., професорка

Іванова Ганна Михайлівна

студентка

Бердянського державного педагогічного університету

м. Бердянськ, Україна

Вступ. Сучасному українському суспільству потрібна позитивна, творча людина, яка вміє нестандартно мислити, знаходити та порівнювати інформацію та обґрунтовувати свої думки. Вирішенню цих проблем сприяє реалізація комплексного плану нової української школи (НУШ). Важливу роль у розвитку інноваційної здатності молодших школярів відіграє правильний підбір навчально-методичних матеріалів та інтерактивних методів навчання. Застосування творчої практики не тільки включає.

Ціль роботи. Розвиток знань, умінь і навичок учнів, пізнавальної активності та творчих здібностей.

Матеріали і методи. Сучасні освітні програми вимагають від учителя використання нових методів взаємодії з учнями, особливо розвитку критичного мислення, як засобу формування мовного характеру молодшого школяра. Видатні психологи та педагоги визначили ознаки, за якими люди можуть визначити себе як критично мислячі: формулювання гіпотез, свідомий вибір, прийняття та обґрунтування рішень. Розвивати творчі вправи, спрямовані на розвиток: пам'яті, зосередженості, словесної уяви. Це вас розбудить. Під час вивчення комплексного курсу "Я досліджую світ" учні початкових класів можуть не лише засвоювати та відтворювати знання, а й використовувати отримані знання для вирішення творчих завдань. Для успішного розвитку природничо-наукових здібностей молодших школярів, вивчення природознавства в початкових класах має здійснюватися на основі

компетентнісного підходу (розвиток критичного мислення та творчості, проблемного підходу, виконання проєктів) з використанням сучасних освітніх засобів. Крім позитивних та індивідуальних форм роботи необхідно використовувати інноваційні методи, інформаційно-комунікаційні засоби для залучення молодших школярів до колективної діяльності (робота в парах, групах). У процесі пізнання природи всебічно розвивається особистість учнів, формуються моральні якості, моральні якості - природоохоронні навички. Розвиток творчості через інтерактивний підхід для максимального розвитку талантів і здібностей дітей. Для розвитку творчості в програмі "Я досліджую світ" слід використовувати інтерактивні ігри: ліплення, театралізацію, драматизацію, що сприятиме розширенню соціального досвіду дітей.

Результати та обговорення. Навчальна програма курсу "Я досліджую світ" пропонує широкі можливості для формування дбайливого ставлення до рідної природи, а відповідно й творчі завдання, такі як:

- Придумати свою казку, скласти загадку, вірш;
- Напишіть невеликий твір на тему: «На яку квітку я схожий?», «Яким птахом я себе уявляю?», «Що каже джміль?». та ін.
- скласти сенкан, асоціативний куш.

Вправа «Синквейн» (сенкан)

Сенкан – це п'ятирядковий вільний вірш, який узагальнює інформацію, засвоєну під час вивчення нового матеріалу. Ця вправа розвиває в учнів уміння узагальнювати, схоплювати складні думки, стисло їх висловлювати, тому найчастіше використовується для повторення вивченого матеріалу.

Сенкан складається за такою формою:

- 1 рядок – тема (звичайно іменник);
- 2 рядок – опис (звичайно 2-3 прикметники);
- 3 рядок – дія (звичайно 3 дієслова);
- 4 рядок – ставлення (фраза, яка складається з 4 слів і висловлює ставлення до теми);
- 5 рядок – перефразування сутності(синонім до першого слова).

Висновки. Отже, розвиток творчості через інтерактивний підхід, підходить для максимального розвитку талантів і здібностей дітей. Для розвитку творчості в програмі "Я досліджую світ" слід використовувати інтерактивні ігри: ліплення, театралізацію, драматизацію, що сприятиме розширенню соціального досвіду дітей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <http://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvav-novyj-derzhstandart-pochatkovoyi-osvity-dokument> (дата звернення: 12.02.2022).

2. Крамаренко А. М. Застосування технології критичного мислення в процесі вивчення здобувачами початкової освіти курсу «Я досліджую світ». *Acta Paedagogika Volynienses*, 2021. №3, С. 76-82. doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2021.3.12> (збірник включений до Переліку наукових фахових видань України (категорія "Б*")). <http://journals.vnu.volyn.ua/index.php/pedagogy/article/view/94/78>.

3. Крамаренко А. М., Крамаренко Д. М., Проха І. С., Шмалько О. М. Здоров'язбережувальні технології в освітньому процесі початкової школи. Сучасні здоров'язбережувальні технології: колект. монографія / за заг. ред. проф. Ю. Д. Бойчука. Харків: ХНПТУ ім. Г. С. Сковороди, 2018. С. 440- 446.

4. Крамаренко А. М. Методика навчання природничої, громадянської та історичної освітніх галузей у початковій школі: навч. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закладів ОПП "Початкова освіта". Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2020. С. 203-216.

АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА

Крамаренко Алла Миколаївна,
завідувачка кафедри початкової освіти,
докторка педагогічних наук, професорка,

Міщенко Мілена Олександрівна
здобувачка першого бакалаврського рівня
вищої освіти

факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв
Бердянський державний педагогічний університет

Вступ. Важливим завданням, яке стоїть перед початковою школою, є не лише забезпечення доступу дітей до природничих знань, а й можливість вільного використання природничих знань, застосування їх для соціалізації та творчої самореалізації, розширення та поглиблення пізнавального досвіду, формування екосистем мислення і поведінки. Це відображено в Національних стандартах початкової загальної освіти [1, С. 28].

Ціль роботи. Розвиток знань, умінь і навичок учнів, пізнавальної активності та творчих здібностей.

Матеріали і методи Для успішного формування природничо-наукових компетентностей у молодших класах навчання природознавства в початковій школі має ґрунтуватися на компетентісно-орієнтованому підході з використанням сучасних освітніх технологій (розвиток критичного мислення та творчих здібностей, проблемний підхід впровадження проектної техніки). Крім позитивних та індивідуальних форм роботи для залучення молодших школярів до групової діяльності (пара, групова робота) необхідні інноваційні методи, інформаційно-комунікаційні засоби. У процесі пізнання природи всебічно розвивається особистість учнів, формуються морально-етичні якості, формуються природоохоронні навички.

Формування пізнавальної діяльності людини тісно пов'язане з вихованням таких якостей особистості, як самостійність, ініціативність,

відповідальність, вольові якості тощо, оскільки діяльність як риса людини передбачає, що учень стає суб'єктом діяльності та керує своїм особистісним розвитком, приймаючи врахування загальнолюдських цінностей, суспільних вимог.

Пізнавальна діяльність учнів є важливим засобом удосконалення та показником ефективності навчального процесу, оскільки стимулює розвиток самостійності та творчих способів засвоєння змісту освіти учнів, забезпечує сприятливий мікроклімат для учнів удома, дітей. спонукають до самоосвіти та пошуку шляхів досягнення високих результатів у навчанні, оскільки це є особливим показником педагогічної майстерності вчителя, уміння організовувати пізнавальну діяльність. [2, С. 227].

Пізнавальна діяльність на уроках природознавства – це якість діяльності, яка в першу чергу проявляється у ставленні та діяльності учнів до предмета. Тому у своїй навчальній програмі слід використовувати такі підходи, які передбачають розвиток позитивних пізнавальних інтересів в учнів початкової школи, а саме:

- ✓ продуктивність (вивчений матеріал застосовує на практиці);
- ✓ Евристичний або частковий пошук (учні знаходять елементи нових завдань, розв'язуючи пізнавальні завдання);
- ✓ Проблемність (учні усвідомлюють проблему та знаходять її вирішення);
- ✓ Взаємодія (позитивна взаємодія всіх учнів, під час якої кожен дізнається про його діяльність і відчуває свою успішність).

Результати та обговорення.Розвиток пізнавального інтересу — це неминучий рух живої системи з нижчого рівня організації та функціонування на вищий, загалом кажучи, якісна зміна. Навчання є основою формування пізнавальних інтересів, оскільки в процесі навчання, з одного боку, відбувається збагачення учнів новими знаннями, а з іншого боку, в процесі активної пізнавальної діяльності розвиваються здібності учнів. Завдяки йому не

тільки самостійно застосовуючи наявні знання, можна також шукати нові знання.

Наукова освіта повинна зацікавити дітей і максимально наблизити їх до життя. Потяг до всього живого присутній у дітей від народження, але найбільш яскраво проявляється в дитинстві. Школярі радіють сонячним зайчикам, першим квіточкам і комахам, які прокидаються від зимового сну. Проте відчуття краси, розуміння природи не йде від себе. Його слід культивувати з раннього дитинства, коли інтерес до навколишнього особливо великий.

Сама природа не розвиває і не виховує, як стверджує В. Сухомлинський. Тільки активно взаємодіючи з природою, ми можемо розкрити найкращі людські якості. Ось чому під час формування природничо-наукових компетенцій важливо сформулювати свою роботу з учнями на захист, відтворення та впорядкування середовища.

Працюючи з першого класу, треба прагнути виховувати у дітей допитливість, спочатку допитливість, а потім – стійкий інтерес до природи і на цій основі відповідальне ставлення до всього живого, що потребує нашої допомоги, збереження та любові.

Звичайно, навчальна діяльність пізнавальна тим, що спрямована на зміну особистого досвіду учнів. Це один із основних видів діяльності людини, спрямований на саморозвиток, у процесі засвоєння змісту навчальних предметів і необхідних засобів чи умінь і навичок, які необхідно виховати в учнів [3, С. 240].

Під організацією навчальної пізнавальної діяльності слід розуміти особливий порядок навчально-пізнавальної діяльності учнів і вчителя, який відповідає навчальним цілям, мотиваціям і завданням і здійснюється певним чином.

Висновки. У початковій школі закладаються основи пізнавальної діяльності. Тому це питання є одним із найважливіших у роботі вчителя початкових класів. Оскільки молодший вік сензитивний до творчої діяльності, підготовка до неї включає заохочення допитливості, самостійності мислення,

накопичення цілеспрямованих інтересів, підтримку розумової праці, розвиток асоціативного мислення, уяви, виконання різноманітних конструктивних, образних, перетворювальних завдань, комплекс впливає на насиченість завдань навчального процесу [4].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <http://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvav-novyj-derzhstandart-pochatkovoyi-osvity-dokument> (дата звернення: 12.02.2022).
2. Крамаренко А. М. Застосування технології критичного мислення в процесі вивчення здобувачами початкової освіти курсу «Я досліджую світ». *Acta Paedagogika Volynienses*, 2021. №3, С. 76-82. doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2021.3.12>(збірник включений до Переліку наукових фахових видань України (категорія "Б*")). <http://journals.vnu.volyn.ua/index.php/pedagogy/article/view/94/78>.
3. Крамаренко А. М., Крамаренко Д. М., Проха І. С., Шмалько О. М. Здоров'язбережувальні технології в освітньому процесі початкової школи. Сучасні здоров'язбережувальні технології: колект. монографія / за заг. ред. проф. Ю. Д. Бойчука. Харків: ХНПТУ ім. Г. С. Сковороди, 2018. С. 440- 446.
4. Крамаренко А. М. Методика навчання природничої, громадянської та історичної освітніх галузей у початковій школі: навч. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закладів ОПП "Початкова освіта". Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2020. С. 203-216.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Крамаренко Алла Миколаївна,
Докторка педагогічних наук, професорка,
завідувачка кафедри початкової освіти
Тубова Тетяна Олександрівна,
Здобувачка першого бакалаврського
рівня вищої освіти факультету
психолого-педагогічної освіти та мистецтв,
Бердянський державний педагогічний університет

Вступ У статті розкрито особливості викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у Новій українській школі, доведено актуальність реформи початкової освіти, надано аналіз останніх джерел з означеної проблеми, визначені мета, завдання та методи дослідження. З'ясовано, що інтегрований курс «Я досліджую світ» сприяє активізації пізнавальних та дослідницьких інтересів молодшого школяра. Розкрито сутність даної стратегії, визначено особливості запитів, їх види та етапи дослідження, які є основними у процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Окреслено роль сучасного вчителя, досліджено особливості співпраці вчителя та учнів на уроках.

Ключові слова: реформа; Державний стандарт; НУШ; інтеграція; інтегрований курс; початкова школа.

Мета роботи: розкрити особливості викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у Новій українській школі. Довести актуальність реформи початкової освіти, надати аналіз останніх джерел з означеної проблеми. З'ясувати, як інтегрований курс «Я досліджую світ» сприяє активізації пізнавальних та дослідницьких інтересів молодшого школяра.

Розкрити сутність даної стратегії, визначити особливості запитів, їх види та етапи дослідження, які є основними у процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Окреслити роль сучасного вчителя, дослідити особливості

співпраці вчителя та учнів на уроках. Завдання дослідження полягає у визначенні особливостей викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Матеріали:

1. Крамаренко А. М. Методика навчання природничої, громадянської та історичної освітніх галузей у початковій школі: навч. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закладів ОПП «Початкова освіта». Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2020. 424 с.

2. Крамаренко А. М. Сучасні технології навчання природничої, громадянської та історичної освітніх галузей в початковій школі: навч. посіб. для здобувачів вищої освіти другого освітнього ступеню ОПП «Початкова освіта». Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2021. 316 С.

3. Chuchalina Y. M., Kramarenko A. N., Komar O. A., Torchynska T. A., Shevchuk I. V. Agile approach in training future primary school teachers for resolving complex pedagogical situation. International Electronic Journal of Elementary Education. March 2021, Volume 13, Issue 4, 469-477 DOI: 10.26822/iejee.2021.205 [https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:d0nhqOD18VsJ:https://www.iejee.com/index.php/IEJEE/article/download/1477/525+&cd=2&hl=ru&ct=clnk&g|=ua\(Covered in: Scopus\).](https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:d0nhqOD18VsJ:https://www.iejee.com/index.php/IEJEE/article/download/1477/525+&cd=2&hl=ru&ct=clnk&g|=ua(Covered in: Scopus).)

Результати та обговорення: Метою навчальної програми «Я досліджую світ» є ознайомлення молодших школярів з інтелектуальними порушеннями з навколишнім світом у процесі засвоєння різних видів соціального досвіду, що охоплює систему інтегрованих знань про природу і суспільство, ціннісні орієнтації в різних сферах життєдіяльності та соціальної практики, способи дослідницької поведінки, які характеризують здатність учнів розв'язувати практичні задачі. [1, с 21]

Досягнення поставленої мети передбачає досягнення таких завдань: - формування доступних способів пізнання себе, предметів і явищ природничого і суспільного життя (спостереження, обстеження, дослід, практична робота, вимірювання, систематизація, класифікація, встановлення логічної та часової

послідовності подій, оцінка побаченого (почутого), встановлення зв'язків і залежностей в природі і суспільстві, станом довкілля і діяльністю людини, впливу поведінки на здоров'я та безпеку, аналіз наслідків ризикованої поведінки, залежності результату від докладених зусиль); - формування на доступному рівні цілісної природничо-наукової картини світу, яка відображає закони і закономірності природи та місце в ній людини; - формування практичних умінь і навичок поведінки у природі і соціальному середовищі; - виховування активної позиції щодо громадянської і соціально-культурної належності себе і своєї родини до України, інтересу до пізнання історії свого краю і країни; пошани до символів держави, ініціативної поведінки у громадських акціях, у відзначенні пам'ятних дат і подій; - розвиток ціннісного ставлення до життя інших людей, усвідомлення правової відповідальності у ситуаціях застосування норм і правил життя в суспільстві, інші соціальні навички щодо взаємодії і співпраці в різних видах діяльності; - дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадливого використання природних ресурсів; - розвиток розумових здібностей учнів, їх емоційно-вольової сфери, пізнавальної активності та самостійності, здатності до творчості, самовираження і спілкування.

Вирішення завдань курсу забезпечується відповідними змістовими лініями побудови навчального матеріалу, як освітнього, так і корекційно-розвивального характеру. [1,с 41-42]

На основі нового Державного стандарту затверджено дві типові освітні програми: НУШ 1 (під керівництвом О.Савченко) та НУШ 2 (під керівництвом Р.Шияна). Курс «Я досліджую світ» поєднує навчальний зміст кількох освітніх галузей. За типовою програмою НУШ 1 таких галузей три: природнича, громадянська та історична, соціальна та здоров'язбережувальна. За типовою освітньою програмою НУШ 2 таких галузей сім: мовно-літературна, математична, природнича, технологічна, соціальна та здоров'язбережувальна, громадянська та історична, інформативна. [1,с 66].

Даний курс має на меті формування в учнів соціального досвіду.

Охоплюючи систему знань про природу і суспільство, ціннісні орієнтації в різних сферах життєдіяльності, способи дослідницької діяльності, інтегрований курс сприяє активному розвитку наукової і технологічної грамотності на основі конкретного досвіду вирішення проблем.

Типова освітня програма з цього предмета в першому класі дає змогу вчителю самостійно обирати й формувати інтегрований та автономний спосіб подання змісту із освітніх галузей Стандарту, добирати дидактичний інструментарій, орієнтуючись на індивідуальні пізнавальні запити і можливості учнів (рівень навченості, актуальні стани потреб, мотивів, цілей, сенсорного та емоційно-вольового розвитку). Обмеженість відповідного досвіду учнів потребує постійного залучення й аналізу їхніх вражень, чуттєвої опори на результати дослідження об'єктів і явищ навколишнього світу. [2]

Можливі засоби інтеграції в процесі реалізації програми «Я досліджую світ» передбачають включення учнів в практику виконання різноманітних завдань дослідницького характеру, як-от:

- дослідження-розпізнавання (Що це? Яке воно? Обстеження за допомогою органів чуття, опис, порівняння з іншими предметами, явищами; спільне – відмінне, до якого цілого воно належить);

- дослідження-спостереження (Як воно діє? Що з ним відбувається? Для чого призначене?);

- дослідження-пошук (запитування, передбачення, встановлення часової і логічної послідовності явищ, подій; встановлення причинно – наслідкових зв'язків (Чому? Яким чином? Від чого залежить? З чим пов'язано?), здогадка, висновок-узагальнення. [2, стр 71-72]

Інтегроване навчання при невмілому поєднанні елементів навчальної програми в початковій школі може негативно позначитися на якості освіти. Зокрема, «радикальна» інтеграція – «усього з усім» (усіх галузей) може призвести до втрати вимог щодо функціональної грамотності учнів (читати, писати, проводити математичні операції).

За цієї умови нерідко простежується надлишковість змісту навчання за

рахунок залучення інформації з різних галузей. Трапляється випадкове поєднання одиниць змісту без врахування програмових вимог кожної із предметних складових, що інтегруються. Мозаїчний, перелічувальний спосіб реалізації міжпредметного змісту на уроці (читали, писали, розв'язували задачу, грались) без об'єднувальної мети і орієнтації на інтегрований результат теж знецінює ідею системного викладу змісту у взаємозв'язках компонентів.

У процесі реалізації завдань інтегрованого курсу «Я досліджую світ» з метою уникнення проблем необхідно враховувати досвід інтегрованого навчання та розуміння того, що найвищим субмеханізмом інтеграції є інтеграція стратегій пізнання або універсальних дій. [2, стр 100-101]

Тематичну основу курсу складають змістові лінії, які визначені Державним стандартом початкової освіти і охоплюють складники освітніх галузей в їх інтегрованому змісті.

Типовою освітньою програмою інтегрованого курсу для другого класу визначено особистісний поступ молодших школярів на основі формування цілісного образу світу в процесі засвоєння різних видів соціального досвіду, який охоплює систему інтегрованих знань про природу і суспільство, світоглядних орієнтацій, формування інформатичної, технологічної й інших ключових компетентностей, необхідних для життя та продовження навчання, ціннісні орієнтації в різних сферах життєдіяльності та соціальної практики, способи дослідницької поведінки, які характеризують здатність учнів розв'язувати практичні задачі. [3]

Новий ступінь навчання в 2-му класі базується на результатах отриманих у першому класі. Опрацювання програмового змісту ґрунтується на частково-пошуковому методі навчання, який спрямований на розв'язання стрижневого завдання предмета, пов'язаного із формуванням способів навчально-пізнавальної діяльності учнів; мисленнєвих дій та операцій; вироблення вміння розкривати причинно-наслідкові зв'язки у природі. [2,стр 189-190]

В основу навчання має бути покладено діяльнісний підхід, який

покликаний змістити акценти в освіті на активну діяльність. Діяльнісний підхід – це цілеспрямованою системою націленою на результат, який може бути досягнутий тільки у тому випадку, коли буде зворотній зв'язок. Тому у навчанні даного курсу перевага надається практичним роботам, демонстраційним і лабораторним дослідом, спостереженням в природі, екологічному моделюванню та прогнозуванню, вирішенню ситуативних завдань, а також практичній діяльності з охорони природи. [3]

Реалізуючи інформаційні проекти – розповіді в самій різноманітній формі – усній, письмовій, вокальної пісні, підготовці презентаційних матеріалів тощо, у школярів формують способи самоорганізації навчальної діяльності, вміння роботи з інформацією (пошук необхідної інформації в довідкових виданнях, в тому числі на електронних носіях, у мережі Internet), комунікативні та комунікаційні вміння та навички.

Проектну діяльність необхідно спрямовувати не стільки на поглиблення знань учнів з певного питання, скільки на набуття досвіду самостійного виконання завдань, вміння формулювати задачі і ставити запитання, працювати в команді, знаходити нестандартні і оригінальні рішення проблеми, розкрити свій індивідуальний потенціал, проявити творчість. У 2 класі значну увагу приділяють дослідницькому методу навчання, який передбачає організацію процесу отримання нових знань.

Принципова відмінність дослідження від проектування полягає в тому, що дослідження не передбачає створення будь-якого заздалегідь планованого об'єкта. Дослідження – це процес пошуку невідомого, нових знань, а проектування – вирішення певного, чітко усвідомленого завдання. Уміння проводити самостійні дослідження, осягнення істини легко прищеплюються і переносяться в подальшому на всі види діяльності, якщо вчитель створює для цього певні умови. [2, стр 250]

Висновки: Отже, введення нового Державного стандарту початкової освіти змінює зміст і результати навчання, методики викладання. Інноваційний Стандарт передбачає співпрацю вчителя і учня, підтримку дітей, розвиток у них

критичного мислення, самоповаги і впевненості в собі. Усе, що перебуває у взаємному зв'язку, має викладатися в такому самому зв'язку... Усе, що пов'язано між собою, має бути пов'язано постійно і розподілено пропорційно між розумом, пам'яттю і мовою. Таким чином, усе, чого навчають людину, повинно бути не розрізненим і частковим, а єдиним і цілісним. [3] Тому сучасні вчителі початкових класів повинні доброзичливо ставитися до учня, до його зусиль, навіть якщо ці зусилля незначні.

КОРЕКЦІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ МУЗИЧНО-РИТМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СПЕЦІАЛЬНІЙ ШКОЛІ ДЛЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ

Купрас Віра Василівна,

к.п.н., доцент

КЗО «Спеціальна школа №12»ДОР»,

директор

Мандзюк Людмила Петрівна,

студент

Державний заклад вищої освіти
Університет менеджменту освіти

м. Дніпро, Україна

Вступ. В освітніх програмах сучасної Нової української школи важливе місце займає музичне мистецтво. Для навчання дітей з порушеннями зору воно має особистісно-орієнтовану спрямованість, що передбачає створення умов для реабілітації та повноцінного кругозору, сприяє корекції, соціалізації та адаптації дітей.

За допомогою музики передаються почуття, емоції, настрої і думки людей, вона є своєрідним засобом спілкування, сприяє самопізнанню і самовираженню особистості, формуванню її світогляду [4].

За словами Л. Виготського, мистецтво є найважливіше осереддя всіх біологічних і соціальних процесів особистості в суспільстві, спосіб зрівноваження людини зі світом у найбільш критичні й відповідальні моменти життя [2]. Педагог, який працює з дітьми з порушеннями зору, повинен враховувати під час проведення занять з музико-ритмічної діяльності особливості й можливості цих дітей і здійснювати корекційний вплив на їхній психофізичний розвиток.

Мета роботи. Розкрити корекційну спрямованість різних видів музичної діяльності в спеціальній школі для дітей з порушеннями зору.

Матеріали та методи. При дослідженні обраної теми нами було

проведено теоретичний аналіз та узагальнення науково-методичної, загальної та спеціальної педагогічної літератури та музикознавчої інформації.

Аналіз літературних джерел із загальної та музичної педагогіки виявив низку праць наукового й методичного характеру щодо виховного, освітнього й розвивального впливу музичного мистецтва на особистість дитини (О. Сухомлинський, Л. Масол, Г. Падалка, К. Тарасова, Б. Теплов, Б. Яворський та ін.) [1].

В офтальмопедагогіці проблема корекційної направленості музичних занять з дітьми з порушеннями зору в цілому не розглядалася в цілому. Але в окремих працях доведено вплив засобів музичного мистецтва, різних видів музичної діяльності на розвиток і корекцію окремих сторін особистості дитини з порушеннями зору (А. Андрасян, І. Гудим, Л. Куненко, Л. Нафікова, В. Ремажевська, С. Федоренко та ін.).

Особливості корекційно-розвивального впливу музичного мистецтва на особистість дитини з порушеннями зору розглянуто в науково-методичних працях І. Гудим, О. Єльнікової, М. Земцової, Ю. Картавої, Л. Куненко, В. Ремажевської, Є. Синьової та ін. Науковцями зазначено, що ушкодження зорового аналізатору призводить до порушення взаємозв'язків із середовищем, фрагментарності сприймання об'єктів навколишньої дійсності [4].

Ю. Картава визначила, що для дитини з порушеннями зору музика є додатковим, емоційно насиченим джерелом пізнання і диференціації різнобарвних звуків оточуючого світу, який допомагає певною мірою компенсувати й коригувати її недосконалі уявлення про образи довкілля через зміст музичних творів [4].

Л. Куненко підкреслено багатofункціональність музичного мистецтва і компенсаторний вплив якого передбачає перебудову аналізаторних систем завдяки пластичності та динамічності сенсорної організації людини [5].

Результати і обговорення. В сучасній музикознавчій літературі зміст музичної діяльності представлений поєднанням її різних видів. Провідними видами музичної діяльності визначено: сприймання музики, дитяче

виконавство, дитяча музично-творча та музично-освітня діяльність. Кожен вид музичної діяльності слугує засобом розвитку певної музичної здібності, корекції вторинних відхилень та активізації збережених аналізаторних систем за рахунок їх синтетичної роботи.

Сприймання музики – один із провідних видів музичної діяльності. Освоєння музичної мови учнями з порушеннями зору відбувається із труднощами, оскільки в дітей відсутні музичні враження. У дітей з порушеннями зору музичний звук формується в поєднанні з тактильними відчуттями і словом. Тому процес цілеспрямованого музичного сприймання сприяє розвитку слуху, слухового зосередження, уваги, слухової пам'яті [4].

Б. Теплов зазначав, що у дітей з порушеннями зору, внаслідок використання слуху як дискантного аналізатора, відбувається формування більш тонких диференційованих звукових якостей навколишнього предметного світу [1].

Учні з порушеннями зору із зацікавленістю сприймають на слух музичні твори, в яких зміст музичного репертуару відповідає можливостям сприймання дітей. На думку О. Боровик, музика для слухання повинна бути чіткою і зрозумілою за структурою; простою музичною мовою; елементарною гармонією; виразними мелодійними оборотами; наявністю образотворчих, танцювальних, звуконаслідувальних елементів [1].

У розробленій С. Федоренко програмі з музичного виховання (1996) для дітей із порушеннями зору акцентується увага на розвиткові у них здатності адекватно емоційно сприймати музику різного характеру, вихованні слухової уваги, умінні зосереджуватися на завданні, формуванні почуття ритму і темпу, збагаченні уявлень про навколишній світ. Вона зазначала, що специфіка музичного виховання таких дітей зумовлена деякими особливостями розвитку музичного слуху, недосконалістю координації рухів, невпевненістю в своїх можливостях та ін. Авторка наголошує, що необхідною умовою корекції недоліків, швидкого просування їх загального розвитку та інтеграції в сучасне суспільство є якомога раннє включення цих дітей до системи музичного

виховання, яке має величезні корекційно-компенсаторні можливості впливу [6].

Сприймання музики в поєднанні із розвитком чуттєвої сфери стає більш привабливим, пізнавальним, емоційно насиченим, допомагає накопиченню у дитини музично-естетичного досвіду [5].

Дитяче виконавство проявляється у співі, музично-ритмічних рухах, грі на дитячих музичних інструментах. Основними завданнями, які розв'язуються у процесі зазначеного виду діяльності є розвиток музичного слуху і точності відтворення голосом висоти і тривалості звуків, динамічних і темпових відносин [1]. У дітей з порушеннями зору загостреність слухового сприймання сприяє розвитку вокально-слухової координації. Співоча діяльність учнів з порушеннями зору пом'якшує вторинні відхилення у розвитку, розширює можливості використання співочих навичок у побуті, створює умови для соціалізації.

Формування музично-ритмічних рухів для учнів з порушеннями зору є важливим засобом орієнтування у просторі, в оточуючому світі та в інформації. Виконання музично-ритмічних вправ справляє корекційний вплив на розвиток дітей з порушеннями зору:

- формує основні рухи;
- виробляє правильну поставу, м'язовий тонус;
- формує довільність психічних процесів;
- формує ритм і темп мовлення.

Суттєву корекційну роль у розвитку музичної діяльності учнів з порушеннями зору відіграє гра на музичних інструментах. Такий вид діяльності сприяє виробленню чуття ритму, розвитку координації музично-ритмічних рухів, зосередженості, прагнення до досягнення мети, допомагає подоланню сором'язливості, скутості. Гра на музичних інструментах має важливе значення для розвитку дрібної моторики пальців і кістей рук. Розвинута дрібна моторика пальців і кістей рук сприятиме оволодінню навичками письма, прийомами тактильного сприйняття об'єктів і виконанню практичних тактильно-рухових вправ.

Велике корекційне значення у роботі з учнями з порушеннями зору має музично-творча діяльність. Творчий процес розвиває інтерес до результатів творчості, сприяє формуванню комунікативних навичок, здатність до самореалізації та соціалізації.

Музично-освітня діяльність передбачає опанування знаннями щодо музики, музичних жанрів, композиторів, музичних інструментів. Отримані дитиною з порушеннями зору знання щодо виду діяльності надалі сприятимуть розвитку здатності використовувати їх у житті, активно втілювати свою самореалізацію.

У зв'язку з інформатизацією суспільства й освіти пріоритетним напрямом в навчально-виховному процесі є впровадження сучасних інформаційних технологій, які можуть підвищити його ефективність і якість корекційного спрямування. Прийоми інформатизації музичної освіти покликані створювати умови для розвитку й задоволення естетичних потреб дітей, урізноманітнювати форми практичного освоєння музичного мистецтва та здійснювати значний корекційний вплив. Застосування інформаційних технологій мають наблизити дітей з порушеннями зору до сучасного інформатизованого життя. У зв'язку з цим можливо виділити такі групи мультимедійних засобів: аудіальні (магнітофон, музичний центр та ін.); візуальні (фотоапарат, магнітна дошка, діaproектор та ін.); аудіовізуальні (мультимедійна дошка, телевізор та ін.) та комп'ютер.

Мультимедійний супровід занять із музичної діяльності активно заохочує дітей з порушеннями зору до цього процесу в усіх його формах і, як наслідок, – створює усталену позитивну мотивацію та сприяє активізації мимовільної уваги, зменшенню втомлюваності під час занять, оскільки дітей приваблює новизна, динамічність і яскравість зображень, які можна створити завдяки анімаційним можливостям мультимедіа, зміні слайдів, ефектам анімації, відеосюжетам тощо. Мультимедійний супровід занять з музичної діяльності з застосуванням його різних засобів підсилює емоційність сприймання музичного матеріалу, тим самим сприяючи активізації емоційно-ціннісного

переживання музики, потребу в художній самореалізації та духовному самовираженні, активізуючи творчу діяльність, сприяє формуванню основ музичної культури в цілому.

Так учні можуть віртуально потрапити в концертний зал, познайомитися з різними музичними жанрами (марш, танок, пісня, колискова пісня та ін.), різними видами мистецтва (театр, балет, опера), продемонструвавши не тільки ілюстрації, а й відеоролики. Для полегшення запам'ятовування текст пісні можна презентувати на мультимедійній дошці, зобразивши мнемотабліці-схеми, які схематично змальовують текст пісні (слово, словосполучення або віршований рядок у тексті пісні позначається зображенням), що полегшує процес її запам'ятовування, сприяє профілактиці вербального усвідомлення, розвитку периферійних відділів мовленнєвого апарату та підвищує пізнавальний інтерес дошкільників зі зниженим зором до музичних занять та до музичного мистецтва в цілому [1].

Важливого значення під час музичної діяльності слід надавати практичним методам, які використовуються в процесі музичних занять у взаємодії зі словом і різними видами унаочнення. Однак, у процесі цих видів музичної діяльності необхідним є використання специфічних методів і прийомів, які дозволяють більш ефективно реалізувати поставлені корекційно-розвивальні завдання музичного виховання дітей з порушеннями зору.

Так, у процесі розучування різних видів музичної діяльності, що містять складні музичні, музично-рухові рухи, вправи використовують метод поетапного навчання, який передбачає поділ на частини (куплету пісні для вивчення, на складові танцювального руху тощо), і вивчення кожної з них із подальшим об'єднанням. Це обумовлено тим, що в процесі вивчення складного цілого дитині з порушеннями зору необхідно вирішувати багато завдань, зосереджувати увагу на всіх деталях техніки виконання, що складно через уповільненість і гальмування процесу сприймання, зокрема зорового.

Особливого значення набувають методичні прийоми створення музично-рухових образів. Зокрема, це: прийом придумування, що ґрунтується на

створенні невідомого дитині раніше музичного або музично-рухового продукту за результатами певних розумових дій і прийом проблемно-пошукових ситуацій, пов'язаний із різними видами музичної діяльності. Використання цього прийому дозволяє спрямувати учнів з порушеннями зору на пошук тих засобів, які найбільше відповідають поставленому творчому завданню та дозволяють передати художній образ під час виконання пісенних імпровізацій, власних танцювальних композицій, під час гри на музичних інструментах.

Особливо важливим у роботі з учнями з порушеннями зору є створення ситуації успіху, що передбачає суб'єктивний стан задоволення кінцевим результатом усієї музичної діяльності або окремих її видів [1].

Висновки. Таким чином, корекційна спрямованість музичної діяльності учнів з порушеннями зору сприяє отриманню елементарних знань з музичної грамоти, розвитку музичних смаків, корекції вторинних відхилень у психофізичному розвитку та активізації збережених аналізаторів. Музична діяльність сприяє соціалізації та самореалізації учнів з порушеннями зору, що і є головною метою навчально-виховного процесу в спеціальній школі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко Ю. А. Теоретико-методичні засади корекційного спрямування музичної діяльності дошкільників зі зниженим зором/ Дисертац. на здобуття наукового ступеня доктора пед. наук// НПУ ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2017 р. – 461 с.
2. Виготський Л. С. Психологія мистецтва / Під ред. М. Г Ярошевського. – М.: Педагогіка, 1987. – 344 с.
3. Гудим І. М. Використання музичного матеріалу в процесі формування невербальних засобів спілкування у слабозорих дошкільників // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова: зб. наукових праць. К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія. № 10. С. 30-35.
4. Картава Ю. А. Корекційна спрямованість видів музичної діяльності

в музичному вихованні дошкільників зі зниженим зором // Особлива дитина: навчання і виховання: наук., навч., інформ. журн. Ін-т спец. педагогіки НАПН України, ДВІП Вид-во «Педагогічна преса», 2015. № 4 (76). С. 17-23.

5. Куненко Л. О. Формування творчої активності у дітей з особливими потребами розвитку засобами музичного мистецтва // Педагогіка духовності: поступ у третє тисячоліття: мат. між. наук. конф.: 19 квітня 2005. / укл. Л. Л. Макаренко, О. П. Симоненко. Т. 2. К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2005. С.42-46.

6. Навчально-виховні програми та методичні рекомендації для спеціальних дошкільних закладів для дітей з вадами зору / уклад.: К. М. Скляр, Т. П. Свиридюк, С. В. Федоренко, Т. І. Моторна. К.: ІЗМН, 1996. 328 с.

ЗАСТОСУВАННЯ ЛІКУВАЛЬНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ МУЗИКОТЕРАПІЇ В РОБОТІ ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Куцин Еріка Карлівна
доктор філософії
Мукачівський державний університет
м. Мукачево, Україна

Вступ. Потенціал музичного мистецтва широко використовувався та теоретично обґрунтовувався філософами, музикантами та лікарями ще в Давній Греції, Китаї, Індії, Римі. Вже з давніх-давен були відомі цілющі можливості музики, що впливали на духовний і фізіологічний стан людини. Перше наукове пояснення феномену психотерапевтичних та лікувальних можливостей музичного мистецтва було обґрунтоване у XVII столітті, експериментальні дослідження розпочались у XIX столітті, а лікувальні, профілактичні та оздоровчі властивості музичного мистецтва були розкриті на науковій основі у XX столітті. Інститути музичної терапії у п'ятнадцяти країнах світу (Франція, Німеччина, Австрія, Канада, Англія тощо) в основу своєї діяльності впровадили практичне застосування лікувальних можливостей музики.

Мета роботи. Розкриваючи механізм впливу цілющих можливостей музичного мистецтва на психолого-педагогічні процеси, цей метод можна вважати ефективною профілактикою нервово-психологічних перевантажень учнів та вчителів. «Поринаючи в царину мистецтва, ми отримуємо позитивні емоції, дія яких гальмує негативне ставлення і сприяє врівноваженню емоційного стану» («Педагогічна майстерність: Підручник» за ред. І. А. Зязюна, 2004.—422с.). Таким чином психофізіологічне дослідження почуттєво-емоційних реакцій особистості на музику постає передумовою використання музикотерапії у практичній діяльності вчителів музичного мистецтва.

Матеріали та методи. Вченими досліджено та доведено взаємозв'язок між частотою звукових коливань і конкретними фізіологічними процесами в організмі людини, і не має значення чи це музичний звук який є матерією

музики, чи це просто шум на вулиці. Вплив музики на почуття слухачів у процесі музикотерапії базується на частотному коливанні різних звуків, що резонують з окремими органами чи системами організму людини в цілому. Звук являється одним із основних носіїв інформації, а також, могутньо впливає на мозок людини, що зумовлює ефективність музикотерапії не тільки емоційним впливом, але і біорезонансним сполученням музичних звуків з вібраціями окремих органів і систем організму, внаслідок чого відбуваються реакції, що сприяють більш швидкому видужанню пацієнтів та терапії багатьох психосоматичних захворювань.

Результати та обговорення. НУШ (Нова українська школа) держави перед вчителями ЗЗСО (заклад загальної середньої освіти), зокрема у початковій школі, ставить нові умови, а суспільство - нові виклики, щодо вирішення проблем організації інноваційної педагогічної діяльності. Новій українській школі потрібен вчитель, який володіє цілим арсеналом знань, умінь та навичок для створення конструктивного середовища розвитку школярів. Використання музикотерапії в професійній діяльності педагогів сприяє створенню сприятливого соціально-психологічного мікроклімату, зниження напруженості, підвищення стресостійкості в учнів на уроках музичного мистецтва, сприяє розвитку творчого потенціалу та допомагає вирішувати нестандартні педагогічні завдання. Формами застосування музикотерапії можуть бути: **активна музикотерапія** – досягається через власну активну музичну діяльність вчителя та учнів, через відтворення музичного художнього образу та **рецептивна музикотерапія** – процес сприйняття музики з терапевтичним ефектом та застосовується трьома прийомами:

- *комунікативний* - спільне прослуховування музики (комунікація та взаєморозуміння);

- *реактивний* – спрямований на досягнення учнями катарсису;

- *регулятивний* – сприяє зниженню нервово-психічної напруги.

Вибір форми музикотерапії залежить від вчителя, якому потрібно врахувати дві умови: внутрішню та зовнішню, тобто, час проведення заняття та

емоційний настрій класу. Запропонований музичний твір вчителем повинен подобатися учням, Тільки за таких умов музикотерапія функціонуватиме та надасть позитивні результати.

Висновки. Отже, музикотерапія є позитивним чинником становлення та розвитку гармонійної особистості учня через вплив на фізіологічний та психотерапевтичний стан, інтелектуальні здібності, емоційно-почуттєву сферу, а також формує професійні якості вчителя музичного мистецтва, дає змогу відпрацьовувати його педагогічні навички.

**ВИХОВНИЙ АСПЕКТ У РОБОТІ ЗІ ШКОЛЯРАМИ
ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА
НА ЗАСАДАХ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

Никифоров Андрій Михайлович,
кандидат педагогічних наук, доцент

Гулей Ольга Володимирівна,
заслужений майстер народної творчості України,
доцент

Щигло Наталія Іванівна,
Януш Анастасія В'ячеславівна,
Гаценко Максим Юрійович
студенти-магістранти
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка
м. Суми, Україна

Вступ. Творча спадщина В. О. Сухомлинського належить до скарбниці національної освіти і культури. Видатний педагог був переконаний у тому, що потенціал мистецтва тісно пов'язаний із художньо-естетичним і морально-етичним вихованням школярів. Разом із тим він був переконаний у тому, що неможливо здійснювати гармонійний розвиток людини засобами мистецтва, не враховуючи досвід минулих поколінь. Багатовекторна спадщина В. О. Сухомлинського, вагомість і значущість якої не тільки втілюється в освітній процес, а й постійно розвивається сучасними науковцями й педагогами. Безперечним є той факт, що на етапі модернізації української мистецької освіти творча спадщина видатних педагогів, до когорти яких належить В. О. Сухомлинський, потребує подальшого і ретельного історико-педагогічного вивчення й осмислення.

Мета роботи. Розглянути використання засобів мистецтва у роботі зі школярами у творчо-педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського.

Матеріали та методи. У дослідженні проаналізовано наукові й інформативні матеріали, опрацьовано розвідки дослідників життя і діяльності

В. О. Сухомлинського та праці видатного вітчизняного педагога щодо використання засобів мистецтва у навчально-виховному процесі, узагальнено відомості із досліджуваної проблеми.

Результати та обговорення. Концептуальний аналіз праць науковців (І. Кучерявого, І. Клепікова, Л. Момот, І. Наливайко, Л. Шелестової) дозволив встановити, що система В. О. Сухомлинського з виховання підростаючого покоління засобами мистецтва охоплювала широкий спектр словесних і практичних методів, прийомів, засобів, які були спрямовані на формування свідомості, переконаності та поведінки, накопичення практичного художньо-естетичного досвіду школяра. Творчий нестандартний підхід до виховання школярів засобами мистецтва в освітньому процесі, глибоке розуміння фізіологічних та інтелектуальних основ розвитку людського організму, досконале знання педагогічних теорій дозволили В. О. Сухомлинському залучити школярів до провідних видів мистецтва використовуючи різні форми та методи освітнього процесу у Павлівській середній школі. В. О. Сухомлинський образно порівнював мистецтво з часом і простором, у якому формується духовна краса людини. Великий педагог пересвідчувався на власному науково-практичному досвіді, що мистецтво виховує і загартовує душу людини як гімнастика тіло: «пізнаючи цінності мистецтва, людина пізнає людське в людині, підносить себе до прекрасного, переживає естетичну насолоду». Зокрема, виховання школярів у Павлівській середній школі здійснювалося засобами різних видів мистецтв (музичного, образотворчого, театрального, хореографічного, екранних) через систему різних видів творчої діяльності. Варто зазначити, що заняття образотворчим мистецтвом розвивало у школярів Павлівської середньої школи художньо-образне мислення, необхідне не тільки художнику, поету, але й представникам інших сфер людської діяльності.

Аналіз низки розвідок (Т. Близнюк, І. Демченко, А. Кіктенко, О. Любарської, М. Пічкур, О. Пехоти) уможливили виокремити виховний аспект школярів засобами образотворчого мистецтва на засадах

В. О. Сухомлинського, який здійснювався шляхом залучення дітей до художньо-творчих видів діяльності й організації споглядання творів образотворчого й декоративно-прикладного мистецтва, а саме:

- відвідання картинних галерей, музеїв образотворчого мистецтва, де здійснювався перегляд полотен живопису, графіки, фресок, скульптури, виробів декоративно-ужиткового мистецтва;
- споглядання виставок образотворчого й декоративного мистецтва, організованих у приміщеннях школи: вестибюлі, коридорі, класній кімнаті тощо.

Важливо наголосити на тому, що виховання засобами образотворчого мистецтва реалізовувалося через творчу художньо-практичну діяльність та художню працю, як-от: виконання графічних робіт на площині, ліплення виробів, які відтворюють зримий образ навколишнього світу на площині чи в просторі, а саме:

- виконання творчих робіт на уроках образотворчого мистецтва в школі: малювання, ліплення з пластиліну, гіпсу та інших видів образотворчості;
- виготовлення предметів декоративно-ужиткового мистецтва на уроках художньої праці: вишивання, різьблення по дереву, чеканка по металу, ліплення із глини тощо;
- виконання домашніх завдань з різновидів образотворчого й декоративно-ужиткового мистецтва.

Важливим у роботі зі школярами В. О. Сухомлинський вважав залучення їх до участі у роботі гуртків художньо-творчого спрямування:

- у шкільних та позашкільних виставках-конкурсах учнівських робіт з образотворчого й декоративно-прикладного мистецтва;
- у художньо-естетичному оформленні школи, класних кімнат, кабінетів, шкільного музею, кімнати Музики, кімнати Казки.

Отже, Василь Олександрович Сухомлинський вважав образотворче мистецтво одним із потужних засобів відображення духовного життя народу, яке здатне як прославляти все прекрасне, добре та світле у житті людини, так і

закликати до протесту, до боротьби проти несправедливості.

Висновки. Враховуючи усе вищезначене маємо підстави стверджувати, що В. О. Сухомлинський у педагогічній роботі зі школярами використовував засоби провідних мистецтв, як-от: музичного, театрального, хореографічного, екранних, при цьому велику увагу видатний педагог приділяв використанню засобів образотворчого мистецтва шляхом залучення дітей до різновидів образотворчості та відвідання виставок творів образотворчого й декоративно-ужиткового мистецтва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Демченко І. І., Пічкур М. О., Близнюк Т. О. Творчий розвиток учнів початкової школи засобами образотворчого мистецтва: [монографія]. Київ: Оміда, 2009. 218с.
2. Кучерявий І. Т., Клепиков І. Т. Творчість – основа розвитку потенційних джерел особистості: навчальний посібник. Київ : Вища школа, 2000. 288с.
3. Момот Л. Л., Шелестова Л. В. До проблеми формування творчих здібностей у процесі навчання. *Педагогіка і психологія*. 1997. №2. 59 с.
4. Наливайко І. П. Виховання школярів засобами мистецтва у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Київ, 2001. 23 с.
5. Пехота О. М., Кіктенко А. З., Любарська О. М. та ін. Індивідуальність учителя і освітні технології. *Освітні технології: навчально-методичний посібник*. Київ: Вид-во А.С.К., 2001. 255с.
6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. Т. 3 : Серце віддаю дітям. Редкол.: О. Г. Дзевєрін (голова) та ін. Київ: Радянська школа, 1977. 668 с.

ПРАКТИКА ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН-ЗАСТОСУНКІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Павлик Олена Анатоліївна,

канд. пед. н., доц.

Соколова Надія Вікторівна

студенка

Криворізький педагогічний університет

м. Кривий Ріг, Україна

Вступ. Сьогодення вимагає від освіти не тільки нових форм, а і методів навчання. Так, у 2020 році, зіткнувшись із проблемою дистанційного навчання, освітяни всього світу активно почали переводити навчальний процес в онлайн режим. Сьогодні важко уявити освіту без змішаного та дистанційного навчання. На нашу думку, інноваційні технології дистанційного навчання дали позитивні результати. Сьогодні ми можемо використовувати безліч онлайн-застосунків для навчання учнів початкової школи.

Застосування нових можливостей для розвитку творчого мислення молодших школярів є дуже актуальною проблемою. Як зазначав Кен Робінсон, англійський вчений і педагог, у своїй книзі «Освіта проти таланту», творче навчання – це «не розкіш, без якої можна обійтись. Творчість дарує нам змогу прожити достойне життя й берегти світ, у якому варто жити» [3, с. 46].

Проблемою розвитку творчого мислення в умовах традиційного навчання займалось багато науковців і педагогів: Л. І. Анциферова, О. Г. Асмолова, В. О. Сухомлинський, О. Я. Пономарьов, Дж. Родарі, О. К. Тихомиров, О. М. Матюшкін та ін. Водночас проблема розвитку мислення молодших школярів під час проведення уроків української мови засобом онлайн-застосунків залишається ще недостатньо дослідженою, особливо в умовах сьогодення, коли перед учителем відкриваються необмежені можливості у впровадженні Концепції НУШ та дистанційного навчання.

Розвиток творчих здібностей – це цілеспрямований процес навчання і

виховання компетентнісної особистості Нової української школи. Головне завдання вчителя – організувати освітній процес сучасно та корисно. Одним із інструментів для реалізації навчально-виховної мети сьогодення є онлайн-застосунки, які дають змогу досягти медіа компетентності молодших школярів та організувати освітній процес.

Мета роботи. Проаналізувавши основні документи, що регламентують зміст освіти в Україні, можемо зазначити, що ті проблеми і виклики, що стоять перед сучасною освітньою системою нашої держави, є досить нагальними, але ще недостатньо вивченими. Саме сьогодні вчителі знаходяться у творчому пошуку нових форм і методів роботи. Наскрізною ланкою у цьому пошуку є саме розвиток творчого мислення підростаючого покоління, бо творчість є рушійною силою у розвитку формування 10 ключових компетенцій особистості молодшого школяра.

З огляду на сказане, ми вважаємо необхідним проаналізувати практику використання онлайн-застосунків в освітньому процесі в сучасній українській школі і оцінити її результативність впливу на розвиток творчого мислення молодших школярів.

Матеріали і методи. В ході проведення дослідження основними методами дослідження були: опитування викладачів загальноосвітніх шкіл, тестування учнів 3-х класів, математичний підрахунок відповідей та заповнення індивідуального листа оцінок.

На початку нашої роботи ми провели опитування серед вчителів - практиків початкової школи з метою виявлення практичного використання даного виду роботи.

Під час проведення констатувального експерименту головною метою було виявлення рівня творчого потенціалу учнів початкової школи під час виконання творчих завдань. З цією метою ми використали методику визначення гнучкості мислення за методикою “Анаграми” (модифікація тесту Г. Айзенка, Н. А. Головань) і методику доповнення Кет Френк (модифікація В. М. Козленка) з метою вивчення образної оригінальності і гнучкості

мислення учнів.

Обробка даних виконаного завдання “Анаграми”. Оцінка роботи досліджуваного проводиться за шкалою:

16 слів і більше – гнучке мислення з елементами самотності, оригінальності (високий рівень);

15-10 слів – висока гнучкість(достатній рівень);

10-5 слів – хороші показники гнучкості (середній рівень);

5 слів і менше – інертне мислення(початковий рівень).

Обробка даних за методикою “Доповнення”

1. Оцінювалась оригінальність, яка виявляється в числі переходів від одного класу об'єктів до іншого. Кожен перехід оцінюється в 1 бал.

2. Оцінювалась унікальність, оригінальність малюнка чи назви. Визначалась шляхом порівняння певної відповіді з відповідями інших членів групи: якщо відповідь зустрічалась не частіше, ніж у 5-10% досліджуваних (йдеться про всю групу), то за неї нараховували додатково 1 бал, коли меншу, ніж у 2-4% – 2 бали.

Додаткові бали нараховувались окремим малюнкам за особливу складність, динамічність, асиметричність зображення.

Подальша наша робота полягала у розробці та впровадженні в навчально-виховний процес експериментального класу програму цілеспрямованого формування творчого мислення засобом онлайн-застосунків.

Результати і обговорення. Готуючись до уроку, вчитель має якісно і відповідально підійти до вибору онлайн-застосунка для кожного окремого випадку. Під час написання роботи ми провели опитування серед вчителів-практиків початкової школи Криворізького району з метою виявлення найбільш зручних для використання онлайн-застосунків саме на уроках української мови. В опитуванні взяли участь 145 педагогів загальноосвітніх шкіл. У розробленому нами опитувальнику ми мали на меті проаналізувати досвід роботи вчителів у практиці застосування онлайн-застосунків під час проведення уроків української мови під час дистанційної або змішаної форм

навчання. Проаналізувавши отримані дані отримали наступні результати: активне використання застосунків під час уроків української мови мали 61% педагогів, періодично використовували даний вид роботи – 35% респондентів і зовсім не використовували – 4% наших колег.

Провівши констатувальний і формувальний експерименти в експериментальному класі ми отримали наступну динаміку розвитками за показниками “гнучкості” і “оригінальності” мислення:

Рис.1 . Динаміка розвитку гнучкості мислення за методикою “Анаграми” учнів експериментального класу

Рис.2 . Динаміка розвитку гнучкості мислення за методикою “Доповнення” учнів експериментального класу

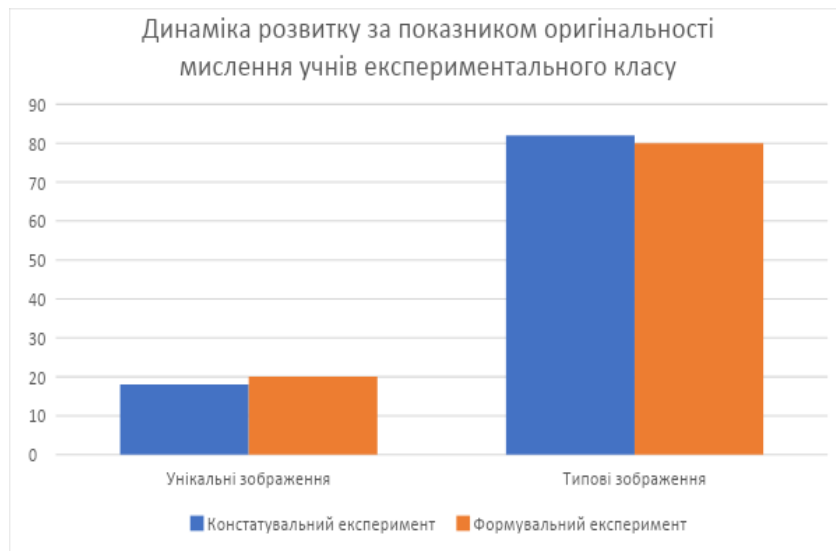

Рис.3 . Динаміка розвитку оригінальності мислення за методикою “Доповнення” учнів експериментального класу

Висновки. На основі аналізу даних експерименту, ми можемо зробити висновок, що використання творчих вправ і завдань з використанням онлайн-застосунків під час проведення уроків української мови дало позитивну прогресію у рівні розвитку за показниками “гнучкості” і “оригінальності” творчого мислення учнів експериментального класу. Адже у процесі цілеспрямованого застосування онлайн-застосунків під час організації освітнього процесу в учнів експериментального класу спостерігається динаміка розвитку з усіх показників, які були проаналізовані під час дослідно-експериментальної роботи. У дослідженні здійснено спробу науково обґрунтувати зміну показника рівня сформованості творчого мислення у позитивну сторону систематичним використанням онлайн-застосунків під час проведення уроків української мови. Результати нашого дослідження дають підстави для твердження, що ефективність розвитку творчого мислення залежить від систематичного, цілеспрямованого застосування онлайн-застосунків під час проведення уроків української мови в НУШ. Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів цієї досить актуальної проблеми. Проте отримані нами результати є відповідним внеском в розв’язання питання розвитку творчого мислення молодших школярів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Анджейчак А. Психолого-педагогічні умови формування творчої особистості дитини в освітньо-виховних закладах. Обдарована дитина. 2000. №5. С.8-13.
2. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://nus.org.ua>
3. Гладун М. // Сучасні онлайн інструменти інтерактивного навчання як технологія співробітництва. Open educational environment of modern University. № 4. 2018. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/25818/1/M_Gladun_M_Sablina_OEEMUU.pdf
4. Кен Робінсон. Освіта проти таланту. Сила творчості. Львів: Літопис, 2017. 256 с.
5. Організація дистанційного навчання в школі: методичні рекомендації. 2020. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2020/metodichni%20recomendazii-dustanciyna%20osvita-2020.pdf>

ДИНАМІКА РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ
УЧНІВ 3 КЛАСУ (КОНТРОЛЬНИЙ ЕТАП
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ)

Павлик Олена Анатоліївна

к.п.н., доцент

Шляпець Олена Миколаївна

студентка

Криворізького державного педагогічного університету
м. Кривий Ріг, Україна

Вступ. Четвертий рік початкова школа працює за стандартами освітньої реформи Нової української школи. Пріоритетним напрямом розвитку освіти в Україні названо гуманістичну спрямованість інноваційних процесів. Головною умовою освітнього процесу вважають особистісну зорієнтованість, яка передбачає, що кожен здобувач освіти стане «творчим суб`єктом діяльності, пізнання, спілкування, вільною і самодіяльною особистістю» [2, с.14].

Розвиток творчого мислення молодших школярів – це складова формування ініціативної, комунікабельної особистості, яка зможе вирішувати завдання сьогодення нестандартно, оригінально та буде конкурентно спроможна в майбутньому на ринку праці. Така мета та цілі ефективно та якісно повинні вирішуватися сучасними педагогами.

Вивченням творчого мислення як предметом психологічних досліджень займалися відомі зарубіжні психологи, а саме: О. М. Леонтєв, Л. С. Виготський, С. Л. Рубінштейн, П. Я. Гальперін, Дж. Гілфорд, Е. П. Торренс, З. Фрейд, К. Юнг, А. Маслоу, К. Роджерс та ін. Досліджували творче мислення як психічний процес і українські науковці, такі як: Г. С. Костюк, В. В. Клименко, С. С. Вітвицька. Психологи-науковці довели, що творчість – це взаємодія людини зі світом, це передумова для інтелектуального та духовного зростання, а розвиток творчого мислення не абстрактне, а складне психолого-педагогічне явище, яке потребує систематичної роботи [3, с.139].

Відомі педагоги (П. П. Блонський, К. Н. Вентцель, М. Монтесорі, В. О. Сухомлинський, К. Д. Ушинський) розглядали у своїх працях питання розвитку творчого мислення у молодшому шкільному віці. Зокрема В. О. Сухомлинський підкреслював, що «в житті дітей чільне місце має посідати творчість словом. Завдяки їй діти стають чутливими до найтонших засобів впливу – до слова і до краси» [4, с.637].

Психологи та педагоги досить глибоко описали розвиток мислення, вікові особливості його розвитку, запропонували методи активації творчого мислення. Разом з тим на сучасному етапі реформування освіти додаткового дослідження потребують окремі аспекти розвитку творчого мислення у процесі викладання української мови у початковій школі під час роботи з медіатекстами, їх аналізу, інтерпретації, оцінювання. Тому з огляду на сказане, ми вбачаємо, що тема нашого дослідження в умовах запровадженої реформи Нової української школи є актуальною.

Мета дослідження. Експериментально перевірити методику розвитку творчого мислення на уроках української мови у 3 класі.

Одним із пріоритетних завдань дослідження: визначити вихідний і завершальний рівень сформованості творчого мислення молодших школярів.

Була проведена дослідно-експериментальна робота, яка складалася із трьох етапів, а саме: діагностичний, формувальний і контрольний. На діагностичному етапі проводилась діагностика рівня сформованості творчого мислення третьокласників.

На формувальному етапі на уроках української мови в експериментальному класі проводилися вправи із розвитку творчого мислення за допомогою медіатекстів. На контрольному етапі була проведена повторна діагностика рівня сформованості творчого мислення третьокласників.

Матеріали і методи. В експерименті взяли участь 67 здобувачів освіти 3 класу (учні віком 8-9 років). З метою виявлення рівня творчого мислення було проведено діагностичний Тест вербального творчого мислення П. Торренса (7 завдань). Тест не змінювався, але підрахунок відповідей відбувався з

урахуванням вікових особливостей дітей. Результат кожного завдання оцінювався кількістю відповідей на завдання (1 відповідь – 1 бал). Потім проводився підрахунок кількості відповідей і загальний набраний бал. «Правильних-неправильних» відповідей немає, тому що перевіряється рівень творчого мислення, а саме: вміння ставити запитання за картинкою, називати причини події, наслідки події, вміння удосконалення відомого предмета, вміння знайти незвичні способи використання відомих предметів, вміння поставити питання про властивості предмету та назвати здогадки, чому сталася незвична ситуація.

Основними методами у нашому дослідженні було спостереження за здобувачами освіти, тестування, математичний підрахунок відповідей та заповнення індивідуального листа оцінок.

Після впровадження системи роботи у 3-В класі з формування творчого мислення на уроках української мови за допомогою медіатекстів ми здійснили контрольний етап нашої експериментально-дослідної роботи. Це дозволило виявити зміни у рівнях сформованості творчого мислення здобувачів освіти, які приймали участь у експерименті. Учні 3-В класу ми запропонували виконати ще раз діагностичний Тест вербального творчого мислення П. Т орренса (7завдань). Завдання тесту не змінювалися. Перед початком проведення тесту ми нагадали учням, що завдання їм вже знайомі.

Це було зроблено з метою: зняти психологічну напругу та створити комфортні умови для творчого мислення учнів. Після опрацювання Тесту приводимо варіанти відповідей здобувачів освіти 3-В класу у порівняльній таблиці (див.табл.1):

Результати і обговорення. Проаналізуємо якісний показник відповідей учнів на основі порівняльної таблиці. На перше завдання тесту учні 3-В класу майже всі збільшили кількість запитань за картинкою. Також змінився і зміст запитань. Дітей цікавили деталі, наприклад: колір одягу та його призначення, елементи одягу хлопчика, роль хлопчика, його соціальне становище, час, пора року.

**Порівняльна таблиця відповідей учнів 3 класу на діагностичному і
контрольному етапах**

Варіанти відповідей на діагностичному етапі	Варіанти відповідей на контрольному етапі
1) Куди дивиться хлопчик? Хто він? Чого хлопчик стоїть на колінах? Чому він дивиться у воду? Що він побачив? Навіщо він підійшов до моря? Він хоче умитися? Чому він прибіг до озера?	1) Чому хлопчик дивиться у воду? Яка пора року? Цей хлопчик ельф? Навіщо він підійшов до болота? Яким кольором трава? У хлопчика є бантик на светрові? У нього є мама чи родичі? Де знаходиться ця річка? Він любить гратися? У нього є якась іграшка? Він навчається у школі? Чому він білий? Якого кольору у хлопчика кофтина? Для чого йому ковпак на голові?
2) Хлопчик йшов додому і впав; розглядав рибок у воді; хлопчик хотів зловити рибу; побачив щось цікаве у воді; він набере у рот води; він прийде ще раз набрати води; йшов до лісу і побачив озеро;	2) Хлопчик хоче подивитися на себе, чи чистий він; бо він любить бути чистим. Якщо він забруднився, то умиється. Хлопчик побачив щось у річці. Хлопчик хоче випити води. Він злякався, коли побачив своє зображення. Хлопчик підійшов до води, щоб поплавати або посидіти біля річки. Хлопчик дивився на свою усмішку. Дивився у воду, як у дзеркало, гарний він чи ні.
3) Хлопчик зустрінеється зі своїми друзями; він не зможе вийти на вулицю, бо він травмувався; хлопчик поїсть рибу, яку зловив; він скоро піде спати; піде у ліс; із озера вискочє крокодил; хлопчик змінить зовнішність; хлопчик піде у ліс збирати гриби;	3) Хлопчик піде додому, щоб поїсти та відпочити. Хлопчик покличе друзів та почне рибалити. Він перестане бути ельфом. Хлопчик умиється, почистить зуби. Через деякий час він перестане посміхатися. Зніме свою шапку і стане звичайним хлопчиком. Він піде у магазин та зустріне друзів. Хлопчик повернеться додому, до людей.
4) Слоника прикрасити; він зможе тупотіти ногами, говорити, зможе зробити акробатичні трюки; для слоника можна зробити заводний ключ; можна причіпити вуха зайця; одягнути на нього спідницю; дати йому м'ячик; зав'язати йому бантик; одягнути як у цирку; розфарбувати слоника у колір райдуги або у червоний колір; слоник буде співати, повторювати слова за дітьми; зробити макіяж;	4) Можна збільшити вуха слоника, він зміг літати. Пофарбувати у колір райдуги. Слоніку можна додати якусь іграшку. Слона можна одягнути, додати крила, поставити на ролики. Слоника можна поставити на колеса, повісити кольорові стрічки. Слоника можна пофарбувати як тигра. Слону зробити левові лапи, а тулуб змії. Можна додати прикраси та усмішку. Можна зробити декілька різних слоників.
5) Коробки здати на переробку; зберігати ручки, зошити, іграшки, тарілки; у коробках можна зберігати розсаду, зерно; на коробці можна плавати; можна зробити ящик для овочів; шафа для ляльки; можна у коробці полетіти у космос; ліжко для котика; на коробці можна перелетіти світ;	5) Треба на коробку натягнути тканину і це буде дім для котиків. Прикріпити колеса та двигун до коробки та катати домашнього кота. У коробці можна заховатися самому. У коробку можна покласти подарунок. З коробки можна зробити лежанку для кота. У коробку можна покласти різні іграшки або шкільне приладдя, малюнки. У коробку можна покласти різдвяні подарунки та подарувати друзям. Покласти у коробку їжу та роздавати людям. Із коробки можна зробити пташину годівничку. Можна зробити машину або футбольні ворота.
6) Чи можна на коробці переплисти океан? Чи із коробки можна зробити іграшку? З якого матеріалу зроблена перша коробка? Коробка чарівна? Можна зробити іграшковий кораблик? Із чого вона зроблена? Вона глибока?	6) Коробки відрізняються кольором? Вона може бути декорацією? Чи може коробка змінювати колір? Коробка літає? Вона корабель? З коробки можна зробити ляльку? Картонна коробка тверда чи м'яка? Що у коробці? У коробку вміститься 300 телевізорів?
7) Якщо науковці залізуть на мотузки, то більше дізнаються про хмари; коли все буде розламане, люди будуть лізти до хмар по мотузкам; можна тримати хмари за мотузку і гуляти; дощ від мотузок буде скрізь; мотузки заплутають людей; хтось готується до свята, тому висять мотузки; можна повісити на мотузки квіти.	7) Почалася акція: хто більше зловить хмарок – той отримає автомобіль! По мотузкам можуть спускатися прибульці. Вони можуть узяти в полон планету. Ці мотузки рятувальні. По них можна піднятися на хмару і полетіти. У мотузках можна заплутатися – це небезпечно. Можна потягнути за мотузку, і з хмар потече вода. Мотузки – це дощ. По мотузкам хтось спускається. Мабуть, це НЛО. На мотузці можна піднятися до хмар.

У другому завданні учні називали причини поведінки хлопчика. Називаючи причини, діти пояснювали поведінку хлопчика його рисами характеру та емоційним станом, а саме: любить бути чистим, гарний, злякався, усмішка та ін.. Відповіді учнів були у синтаксичній формі простого та складного речення, деякі учні використовували порівняння (вода, як дзеркало), зменшувальні суфікси іменників, синоніми.

У третьому завданні учні називали майбутнє хлопчика. І до експерименту і після нього відповіді дітей були основані на власному практичному досвіді, як то: піде додому, у магазин, зустрине друзів, поїсть, почистить зуби. Але була названа і незвичайна поведінка хлопчика у майбутньому, наприклад: перестане бути ельфом, зніме шапку і буде звичайним, повернеться до людей.

Четверте завдання тесту стосувалося удосконалення слоника (іграшки). Учні активно виявили творче мислення саме з цього завдання. Це можливо пояснити тим, що іграшки є у дітей, вони граються ще з ними. Ігрова діяльність характерна для молодшого шкільного віку поряд із навчальною діяльністю. Учні жваво відповідали на завдання не тільки письмово, але і усно, підіймали руки для відповіді, викрикували з місця свої варіанти відповіді.

У завданні про картонні коробки учні згадували свій практичний досвід. Учні називали призначення коробки: для іграшок, для шкільного приладдя, для котика, для годівнички птахам. Називали призначення коробки за порами року, а саме: весна – розсада; зима – Різдвяні свята, подарунки друзям. Згадана і соціальна робота – у коробці можна роздавати їжу людям. Нестандартним призначенням картонної коробки були футбольні ворота.

Шосте завдання (поставити запитання про властивості картонних коробок) і до експерименту і після виявилось найскладнішим для учнів. Майже не змінився показник кількості. За змістом запитання повторювалися.

У сьомому завданні (картинка з мотузками із хмар) учні називали відомі явища природи, звертали увагу на техніку безпеки, як користуватися мотузками, як прогулюватися із хмаринками, фантазували про прибульців та НЛО. Цікавим рішенням була відповідь – реклама про проведення акції:

«Почалася акція: хто більше зловить хмарок – той отримає автомобіль».

Проаналізуємо кількісний показник відповідей учнів на основі порівняльних діаграм результатів тестування учнів 3-В класу.

На перше завдання тесту до експерименту 5 учнів не поставили жодного запитання, 15 учнів поставили 1-2 запитання до картинки, 3 учнів – 4 і більше запитань; після експерименту на перше завдання кількісний показник змінився: 2 учні жодного запитання не поставили, 16 учнів – 1-2 запитання, 7 учнів – 3-4 запитання.

На друге завдання (назвати причини події) до експерименту не назвали жодної причини 12 учнів, 1-2 причини назвали 5 учнів, 3-4 причини назвали 8 учнів; після експерименту 1-2 причини назвали 13 учнів, а 3-4 причини назвали 12 учнів.

На третє завдання (передбачити подій) не змогли відповісти 12 учнів, 1-2 події називали 9 учнів, 3-4 події називали 4 учнів; після експерименту не змогли передбачити подій тільки 2 учнів, 1-2 варіанти подальших подій називали 9 учнів, а 3-4 варіанти подій називали 14 учнів.

Четверте завдання стосувалося удосконалення іграшки. Були такі відповіді, а саме: 8 учнів жодного варіанту удосконалення, 1-2 варіанти називали 10 учнів, 3 і більше варіантів називали 7 учнів; після проведення контрольного тестування 8 учнів називали 1-2 відповіді, а 17 – 3-4 варіанти.

П'яте завдання (картонні коробки) не назвали жодного варіанту 8 учнів, 1-2 варіанти – 13 учнів, 3-4 назвали 4 учні; після експерименту зменшилась кількість з відповідями 0 на 3 учні, на 2 учні збільшилися інші показники.

Шосте завдання виявилось найважчим для учнів (про властивості картонних коробок). Показники до наступні: 9 учнів не назвали жодної властивості, 12 учнів назвали 1-2 властивості, 4 учнів назвали 3-4 властивості. Після показник змінився таким чином, а саме: 5 учнів не назвали жодної властивості, 14 учнів називали 1-2 властивості, 8 учнів назвали 3-4 властивості картонних коробок.

Сьоме завдання із тесту було незвичним для учнів (про мотузки, які

спускалися із хмар). І якщо до експерименту 9 учнів не знали, що відповіді на поставлені запитання, то після експерименту було навпаки: учні змогли назвати події, які могли відбутися із мотузками. 17 учнів назвали 1-2 події, а 8 учнів назвали 3 і більше подій.

Порівняльна таблиця результатів тестування до і після експерименту (див.табл.2).

Таблиця 2

**Порівняльна таблиця результатів тестування
на діагностичному і контрольному етапах**

Етап тестування	0 -7 балів	8 – 15 балів	16 і більше балів
Діагностичний	12 (48 %)	9 (36 %)	4 (16 %)
Контрольний	2 (8 %)	7 (28 %)	15 (60 %)

Висновки. Порівнюючи результати тестування учнів 3-В класу, робимо висновок про те, що до експерименту 12 учнів із 25 (48%) набрали від 0 до 7 загальних балів (одна відповідь – це один бал), а після експерименту тільки 2 учні (8%) набрали таку кількість балів. Це становить на 40 % більше учнів, які змогли дати відповіді на наступні завдання тесту.

9 учнів із 25 набрали від 8 до 15 балів до експерименту. Після виконання підготовчих завдань тільки 7 учнів набрали від 8 до 15 балів. Під час першого тестування 4 учнів із 25 набрали більше 16 балів. Під час другого тестування кількість учнів збільшилася майже у чотири рази (15 учнів). Це становить 60 % від загальної кількості учнів класу. Виходячи із результатів проведеного тестування, можемо зробити висновок, що більшість учнів класу (60%) виконали завдання тесту на визначення рівня творчого мислення. Також у таблицях і складених діаграмах за результатами відповідей учнів нами показана динаміка розвитку творчого мислення учнів класу, які приймали участь в експериментальному дослідженні.

Ми знаємо також, що тест Торренса, який використовували під час дослідження, відображає модель творчих процесів особистості.

При обробці експериментальних даних були враховані вікові особливості молодших школярів, їх соціальний і практичний досвід, здатність до створення

нових ідей, рішень, оригінальність і незвичність виконання деталей образу предмета. Також врахований рівень вільного володіння мовленнєвими засобами української мови у 3 класі.

Тому після обробки тестування ми можемо визначити завершальний рівень сформованості творчого мислення молодших школярів (учнів 3 класу) – це 3-4 відповіді на кожне завдання (кількість набраних балів за всі завдання становить 8 – 15 балів).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт початкової освіти // Учитель початкової школи. – 2018. – №4. – С.1-16
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник / І. М. Дичківська. – Київ: Академвидав, 2004. – 352с.
3. Міщенко Н. В. Розвиток творчого потенціалу молодших школярів засобами інноваційних технологій / Н. В. Міщенко // Таврійський вісник освіти. – 2017. – №1 (57). –С. 139
4. Сухомлинський В. О. Методика виховання колективу / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: в 5 т. – Київ: Рад.шк., 1976. – Т.1. – С. 403-637
5. Тест вербального творчого мислення П. Торренса.

ПРИНЦИПИ ТРАНСВЕРСАЛЬНОСТІ ЯК КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

Попова Людмила Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, доцент
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова
м. Київ, Україна

Анотація. Стаття присвячена аналізу феномена «трансверсальність» через призму особливостей професійної підготовки майбутнього педагога у контексті світових тенденцій, підкреслено актуальність формування конкурентоздатного фахівця на засадах модернізації системи вищої професійної освіти. Акцентовано увагу на проблемі необхідності формування саме трансверсальних компетентностей в умовах світових глобалізаційних процесів на сучасному міжнародному ринку праці, як універсального механізму, що забезпечує вдосконалення та розвиток професійної особистості фахівця впродовж життя.

Вступ. Модернізації системи професійної підготовки майбутніх фахівців; створює передумови для дослідження досвід вітчизняних та зарубіжних дослідників з означеного питання. На нашу думку заслуговують на особливий інтерес наукові розвідки зарубіжних авторів а саме: оцінка трансверсальних компетенцій, політика та практика в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні (*Cushen, J., Durkin, L.*); реформи навчального плану та педагогічної освіти у Фінляндії, які підтримують розвиток компетенцій у XXI столітті (*Lavonen, J.*); майбутнє трансверсальних компетенцій у системі оцінювання вищої освіти (*Care E., Luo R.*); основні методичні підходи до трансверсальних компетентностей (*Merdzhanova, Y.*); концепція компетентності в розвитку професійної освіти та навчання в окремих країнах-членах ЄС, критичний аналіз (*Mulder, M.; Weigel, T.; Collins, K.*); наскрізні компетентності: їх значення та

процеси навчання студентів вищих навчальних закладів (Sá, M. J.) та інші. Тема ролі сформованості трансверсальних компетентностей в професійній підготовці майбутнього фахівця простежується в наукових розвідках сучасних вітчизняних науковців, а саме: теоретичні засади формування трансверсальних компетентностей на сучасному етапі розвитку суспільства (Ведь Т. М.); еволюція терміну «трансверсальність» у сучасному науковому просторі: зарубіжний досвід (Попова Л. М.); формування трансверсальних компетентностей в процесі становлення професійної ідентичності майбутнього педагога (Олефіренко Т. О.); формування трансверсальних компетентностей в іншомовній професійній підготовці майбутніх педагогів: нормативно-законодавчі аспекти (Степаненко Л.); компетентнісні основи професійної підготовки студентів магістратури в умовах університетської освіти в Україні (Муромець В. Г) та інші.

Проте слід зазначити, що, незважаючи на певну кількість наукових розвідок, особливості формування трансверсальних компетентностей майбутніх фахівців педагогічної галузі у процесі професійної підготовки потребують подальшого всебічного вивчення.

Мета роботи полягає в дослідженні еволюції поняття «трансверсальність», екземпліфікації генези його трансформації від математичного до міждисциплінарного терміна в дослідженні механізмів розвитку світових освітніх процесів, виявленні передумов формування трансверсальних компетентностей у професійній підготовці майбутніх педагогів.

Матеріали та методи. Методологічні основи представлено наукового дослідження формуються на засадах теоретичних методів, всебічного аналізу, обґрунтуванні й узагальненні науково-методичної джерел, порівняння джерел теоретичного матеріалу, метод систематизації отриманих пошукових результатів.

Результати та обговорення. Актуальним завданням системи вищої освіти України на сучасному етапі є забезпечення якості підготовки майбутніх

фахівців у відповідності до міжнародних вимог, пошук нових форм і методів, які б мали змогу забезпечити конкурентоспроможність майбутнього педагога на ринку праці. Так, одним з основних завдань підготовки педагогічних кадрів відповідно до Національної стратегії розвитку освіти в Україні є системне підвищення якості освіти на інноваційній основі; забезпечення стійкої системи знань і компетенцій; створення сприятливих умов для професійного вдосконалення і творчості педагогічних працівників. В останні роки все частіше ставиться акцент на необхідності сформованості у молодого спеціаліста саме трансверсальних компетентностей. Історично поняття «трансверсальність» увійшло в сферу наукової термінології в дослідженнях дисциплін математичного циклу. Еволюційний шлях понять «трансверсальні навички», «трансверсальна компетенція» (*transversal skills, transversal competence*) є відносно новим в сучасному освітньому просторі, хоча термін «трансверсальність» має довгу історію, обмежену у своєму функціонуванні контекстами точних наук (математика, теоретичні комп'ютерні науки та ін.). На початку XIX століття термін «трансверсальність» широко використовується як поняття лінійної алгебри, що описує позначення прямої лінії, яка пронизує просторову криву та є протилежністю дотику [3, с.54]. Науковець В. Шпак зазначає, що «власне термін «трансверсія» має безпосереднє використання у сфері біології у значенні, що наближене до мутації, зміни (від лат. *transversus* – обернений в сторону, відведений та англ. *transverse*). У той же час «транс», що виступає складовою часткою складних слів іноземного походження, використовується у значенні: 1) рух через простір, перетин будь-чого; 2) вихід за межі чогось» [7, с. 21]. Переломним етапом в формуванні багатоаспектності поняття «трансверсальність» можна вважати кінець XX-початок XXI століття, якій характеризується зростанням інтересу до механізму уніфікації вимог суспільства до особистості майбутнього фахівця. В сучасних умовах зміна парадигми системи професійної підготовки в закладах вищої освіти Європейських країн і Україні сприяло вивченню шляхів модернізації системи професійної підготовки майбутніх фахівців; виокремлює необхідність

формування саме трансверсальних навичок; створює передумови для дослідження наукових розвідок. Соціальний запит на виокремлення універсальних характеристик майбутнього фахівця найшов своє відтворення у низці документів в рамках проекту ERUSMUS+EU. Саме в 2015 році було запроваджено масштабне міжнародне дослідження «KEYSTART2WORK», де було надано ґрунтовний аналіз даних, отриманих в результаті проведення обговорення та інтерв'ю в нормативному документі «Каталог наскрізних (трансверсальних) компетенцій. Ключ до працевлаштування» (*Catalogue of Transversal Competences. Key for Employability*), було представлено опис дванадцяти позицій з акцентом на широкому спектрі вимог до сучасного конкурентоспроможного фахівця, а саме: 1) міжкультурні навички та глобальна обізнаність; 2) гнучкість і адаптивність; 3) стратегічне та інноваційне мислення; 4) організаторські здібності та планування часу; 5) здатність приймати рішення; 6) вміння працювати в команді; 7) емпатія та вміння будувати стосунки; 8) уміння вирішувати проблеми; 9) спрямованість навчання; 10) навички ведення переговорів; 11) лідерські якості; 12) уміння збирати та обробляти інформацію (*Catalogue of Transversal Competences Key for Employability*, 2015) [8].

Основні положення інтеграції науки і освіти України в європейську спільноту наголошується в Національній доктрині розвитку освіти (2002 г.) та інших нормативно-законодавчих документах. Механізм професійної трансверсії майбутнього фахівця в сучасному суспільстві передбачає проходження певних фаз розвитку; формування певних якостей, що будуть відповідними для забезпечення конкурентоспроможності на міжнародному ринку праці. Цей процес є характерним фактично для будь-якого фахівця в історичному аспекті процесів глобалізації. Поділяємо думку в розвідках дослідника Ведь Т. В., що «сформувати підготовчу систему майбутніх фахівців, потрібно також виявити теоретико-методичні підходи, що є актуальними сьогодні. Відповідно до висвітлених аспектів розвитку суспільства, можна виділити *синергетичний підхід, системний, діяльнісний і компетентнісний*»

[1, с. 66].

Науковець Муромець В. І. аналізуючи результати освітнього проекту «*Tuning Education Structures in Europe*» («Налаштування освітніх структур в Європі»), особливо значущим вважає факт розробки теоретичної моделі компетенцій майбутніх фахівців і виділені категорії загальних компетенцій, а саме: інструментальні (когнітивні здібності, методологічні здібності, технологічні вміння, лінгвістичні вміння, комунікативні компетенції); міжособистісні (вміння виражати почуття і відносини, критика і самокритика, вміння працювати в колективі і т. д.); системні (поєднання розуміння, ставлення і знання, дозволяє аналізувати складові системи і її цілісність, вміння планувати системні зміни, конструювати нові системи) [2, с. 65]. Поділяємо думку автора, що «запровадження компетентнісного підходу використовується у дослідженнях професійної підготовки студентів магістратури з урахуванням специфіки їхньої майбутньої професійної діяльності, є відображенням загальних і професійних знань, умінь і навичок, особистісних якостей, професійних прагнень для ефективно педагогічної, науково-дослідної діяльності в умовах університетської освіти» [2, с. 66]. Проте слід зауважити, що важливість сформованості трансверсальних компетентностей у майбутніх педагогів полягає в усвідомленні необхідності підтримувати і вдосконалювати отримані знання впродовж життя. Таким чином, можна стверджувати, що трансверсальні компетентності можна розглядати як цілісну систему, характерними рисами якої є *вмотивованість* до прояву ознак компетентностей, оволодіння умінням їх проявляти в різних сферах людського життя тощо.

Висновки. Таким чином, трансверсальний підхід у наукових педагогічних дослідженнях, вивчення досвіду вітчизняних та зарубіжних науковців дає можливість виробити загальні рекомендації до вивчення проблем теорії та практики професійної підготовки майбутнього фахівця в сучасних умовах. З позицій трансверсального підходу стає можливою оцінка підпорядкування проблематики професійної підготовки в Україні, її відповідності міжнародним стандартам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вєдь Т. М. Теоретичні засади формування трансверсальних компетентностей на сучасному етапі розвитку суспільства. Педагогічні науки. Збірник наукових праць. Випуск 27. 2020. С. 138-142 URL: <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/view/4363> (дата звернення 05.06.2022).
2. Муромець В. Г. Компетентнісні основи професійної підготовки студентів магістратури в умовах університетської освіти в Україні. Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки». 2016. № 1. С.63-67
3. Попова Л. М. Еволюція терміну «трансверсальність» у сучасному науковому просторі: зарубіжний досвід. Збірник наукових праць "Педагогічні науки" Херсонського державного університету. № 99. 2022. С. 52-57. URL: <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/issue/view/74/326>
4. Степаненко Л., Попова Л. М. Формування трансверсальних компетентностей в іншомовній професійній підготовці майбутніх педагогів: нормативно-законодавчі аспекти. *Вісник педагогічної майстерності* . № 29. 2022. С. 219-224. URL: <http://sources.pnpu.edu.ua/article/view/264354/260581>
5. Олефіренко Т. О., Попова Л. М. Формування трансверсальних компетентностей в процесі становлення професійної ідентичності майбутнього педагога. Збірник наукових праць "Педагогічні науки" Херсонського державного університету. № 99. 2022. С. 45-51. URL: <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/issue/view/74/326>
6. Фирсов М. В. Трансверсальный подход в отечественной социальной педагогике и социальной работе. Педагогическое образование и наука. 2011. № 1. С. 15-22.
7. Шпак В. П., Трансверсальний підхід у системі конкретно-наукової методології соціально-педагогічних досліджень. Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. 2013. № 2 (6). С.20-23
8. Catalogue of Transversal Competences Key for Employability. URL:

https://www.keystart2work.eu/images/docs/o2catalogue/O2_Catalogue_EN (дата звернення: 05.05.2022).

9. OECD. Creating Effective Teaching and learning environmentsfirst results from TALIS. Paris : OECD, 2009. 310 p.

ДИТЯЧИЙ КОЛЕКТИВ ЯК УМОВА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДИТИНИ

Рябик В. В.

Хас М. М.

студенти

Університету Григорія Сковороди в Переяславі
м. Переяслав, Україна

Крім сім'ї, на соціальний розвиток дитини величезний вплив дає колектив однолітків, у якому, рано чи пізно, виявляється кожна проявляється кожна дитина. Дитяче суспільство надає безперечний вплив на соціалізацію дитини. У ньому дошкільник набуває навичок. Поведінка в колективі є своєрідним джерелом інформації.

С. А. Козлова у своїй науковій роботі «Дошкільна педагогіка» виділила ряд переваг дитячого товариства як джерела інформації: «така інформація змушує дитину думати, сумніватися, звертатися по роздуми до дорослого, другим дітям, тобто процес прийняття інформації, як правило, носить активний характер. Перевага інформації, яку діти передають один одному, впливає на близькість інтересам дитини. Діти розповідають те, що їм взаємно цікаво, і це також підвищує активність сприйняття» [3].

Звичайно, у такого роду інформації, на думку С. А. Козлової, є й низка недоліків. «Насамперед неточність, характер розуміння побаченого та почутого дитиною, яка згодом передає інформацію іншим дітям. Дошкільнята хоч і схильні перевіряти отриману інформацію у дорослих, однак є питання, які діти обговорюють лише між собою і не хочуть через різні причини з'ясовувати їх у дорослих. І тоді "закритість" інформації не дає дорослому можливості допомогти дитині у придбанні достовірної та корисної йому інформації» [3,с.244].

Отримана інформація на соціальний розвиток впливає так сама як і група загалом. Як заявляє С. Матвієнко, дія групи ровесників на розвиток особистості дитини полягає в тому, що у конкретній ситуації при спілкуванні з однолітками

засвоюються норми поведінки у суспільстві, застосовуються до конкретних ситуацій.

При колективній роботі дітей виникають ситуації, що вимагають спільних дій, узгодженості, прояву доброзичливого ставлення до ровесників, уміння відмовитися від особистих бажань задля досягнення спільної мети. Однак не всі діти можуть знайти необхідний спосіб поведінки. Завданням дорослого полягає у підтримці позитивних дій та у тактичному виправленні помилок, без яких, на жаль, не обійтись.

Звернемося знову до понять соціального макросередовища та соціального мікросередовища. Питання співвідношення цих двох систем у дитячому колективі були порушені в дослідженнях Л. Гумовської [2]. «Дитяча субкультура, - за визначенням автора, - це особлива система існуючих в дитячому середовищі представлень про світ, цінності, які частково або стихійно складаються всередині панівної культурної традиції даного суспільства, і займає у ній відносно автономне місце. Вона знаходить своє вираження у різних іграх, ритуалах, словесних творах та ін. Дитяча субкультура свого роду культура в культурі, що живе за специфічними та самобутніми законами, хоча і «вбудована» в загальне культурне ціле»[2,с.78].

Таким чином, можна побачити, що дитяче соціальне мікросередовище «заломлює» через себе події та явища соціального макросередовища. Залишається тільки додати, що субкультура дитинства створюється спільними зусиллями дитячої та дорослої спільноти та відбувається це на тлі соціального розвитку кожної дитини, спрямовується дорослими людьми.

Для того щоб навчитися жити та успішно діяти у світі, людині, що входить у життя, потрібно усвідомити багатомірний всесвіт як усвідомлене ціле, по відношенню до якого він самовизначатиметься. З точки зору О. Кононко [4], це неможливо за відсутності найважливіших просторових та смислових орієнтирів, що узагальнюють схеми світобудови та уявлення про своє місцезнаходження у ній. Будь-яка людська культура обов'язково несе в собі модель світу, створену цією етнокультурною спільністю людей.

Таку модель світу дитина, з одного боку, отримує від дорослих, активно засвоюючи з культурно - предметного та природного середовища, а з іншого сторони, які активно будує сам, у певний момент, об'єднуючись у цій роботі з іншими дітьми О. Кононко [4, с. 89] визначила, що приблизно після п'яти років, дотримуючись традицій дитячої субкультури, які природним чином відтворюються у кожному новому поколінні, діти об'єднуються для спільного дослідження тих подій, що простягаються навколо просторів великого світу.

Крім того, вони примудряються збудувати свій власний секретний дитячий світ, який служить їм чимось на зразок екологічної ніші: діти вчаться жити на світі та формують деякі цінні навички, необхідні для входу у світ дорослого життя.

Як зазначає Ж. Піаже у своїй книзі «Мова та мислення дитини» [5] для формування моделі світу дитини мають місце три головні фактори:

1) вплив «дорослої» культури, активними провідниками якої є, передусім, батьки та вихователі.

2) особисті зусилля самої дитини, що виявляються в різних видах її інтелектуально – творчій діяльності.

3) вплив дитячої субкультури, традиції якої передаються з покоління в покоління дітям, та значуще у віці між п'ятьма і дванадцятьма роками розуміння того, як освоїти світ навколо.

Модель світу будь-якої людини, навіть маленької дитини, доступна для зовнішнього сприйняття лише за умови, що вона якимось чином втілена, «зовнішня», матеріалізована - у вигляді оповідання, малюнка, вчинку тощо. Схильність дитини передавати на малюнку не конкретні зорові враження, а сукупний результат особистого знання про світ – є характерною рисою малювання дошкільнят. Вони використовують образотворчу мову як знакову систему, за допомогою якої можна моделювати світ на аркуші паперу, виділяючи значні об'єкти та фіксуючи відносини між ними. Тому малювання у дошкільньому віці є одним із найбільш ефективних способів упорядкування системи дитячих уявлень про світ.

Активна соціалізація індивіда проявляється у придбанні ним певного (для кожного етапу онтогенезу) рівня самосвідомості, самовизначення як необхідного моменту народження індивідуальності. Чим більш розвинено самосвідомість та самовизначення індивіда, тим більше він індивідуальний і водночас соціально визначений.

З самого народження дитина вже знаходиться у світі дорослих і занурена у соціальну діяльність. Необхідність проникнення в закономірності та механізми розвитку діяльності дитини, розвитку дитини у діяльності, вимагає розгляду спільного природно-культурного середовища, в якому він розвивається.

Наявність цього середовища створює особливу ситуацію, розкрити Л. С. Виготським. «У жодній із відомих нам типів розвитку (ембріонального, геологічного, історичного), ніколи не відбувалося так, щоб у момент, коли складається початкова форма... вже мала місце вища, ідеальна, що з'являється у розвитку, і щоб вона безпосередньо взаємодіяла з першими кроками, які робить дитина шляхом розвитку цієї початкової, чи первинної форми. В цьому полягає найбільша своєрідність дитячого розвитку на відміну від інших типів розвитку. Середовище, що виступає у розвитку дитини, у сенсі розвитку особистості та її специфічних людських властивостей, у ролі джерела розвитку, тобто, середовище тут відіграє роль не обстановки, а джерела розвитку» [1].

Дані, спрямовані на діяльності дитини чітко фіксуються та умовно позначаються у вітчизняній психології як дві її сторони: предметної (практичної та пізнавальної) діяльності та діяльності, спрямованої на розвиток взаємовідносин із людьми, суспільством.

Послідовне висування на першому плані то однієї, то іншої сторони діяльності породжує актуалізацію потреби дитини в усвідомленні себе у світі предметів, в усвідомленні своєї необхідності у світі людей, зумовлюючи заміну соціальної позиції, по-різному структуруючи мотиваційно-потребну сферу особистості, поперемінно посилюючи її інтелектуальну, чи соціальну активність.

Висновок. Внаслідок переважного «здійснення» впливу того чи іншого боку діяльності у характері, поведінці, відносинах дитини, в її особистісній спрямованості, об'єктивно фіксується певний результат його соціальних завоювань і водночас внутрішня позиція як суб'єкта діяльності, яка завжди соціально-значуща.

Нам відомо наскільки широкий і різноманітний соціальний світ, який оточує нас; дітям часом дуже складно зрозуміти і оцінити явища «дорослого світу», тому прагнення людства – допомогти дитині увійти в цей світ завжди зустрічає схвалення та надію на співпрацю.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Выготский Л. С. Т 4. Детская психология / Под ред. Д. Б. Эльконин. М.: Педагогика, 1984. 432с.
2. Гумовська Л. М. Розвиток соціально-емоційної сфери дошкільників. Авторська програма. Розробки занять для дітей 3-6 років життя / Л. М. Гумовська. – Х. : Вид. група «Основа», 2011. – 218 с.
3. Козлова С. А., Куликова Т. А. Дошкольная педагогика : Учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. завед. / С. А. Козлова, Т. А. Куликова – М. : Издательский центр «Академия», 1998. – 432 с.
4. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві): [навч. посіб. для вищ. навч.закладів] / О. Л. Кононко . – К. : Освіта, 1998. – 255 с.
5. Пиаже Ж. Речь и мышление ребенка / Ж. Пиаже. – СПб : Союз, 1997. – 254 с.
6. Фельдштейн, Д. И. Приоритетные направления психолого-педагогических исследований в условиях значимых изменений ребенка и ситуации его развития Текст. / Д. И. Фельдштейн // Педагогика.-2010.- №7. С.3-11.

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СЛУЖБИ ОХОРОНИ ПРАЦІ

Ступак Дмитро Євгенійович,

кандидат пед. наук, доцент

Петрук Микола Дмитрович,

к. т. н., доцент

Іщенко Іван Анатолійович,

Житомирський військовий інститут

імені С. П. Корольова

м. Житомир, Україна

Вступ./Introduction. З метою реалізації державної політики у сфері охорони праці та забезпечення дотримання прав працівників у процесі трудової діяльності вживаються системні заходи щодо створення на місцях безпечних умов праці працівників та вдосконалення роботи служб охорони праці.

Однією з ланок у національній системі вищої освіти є післядипломна освіта, яка має забезпечувати фахове удосконалення, поглиблення, розширення та оновлення професійних компетенцій. Також післядипломна освіта має надати можливість одержати нову кваліфікацію, спеціальність та професію на основі здобутого раніше рівня освітньої та професійної підготовки і набутого практичного досвіду.

У зв'язку з необхідністю модернізації системи підготовки та перепідготовки кадрів із впровадженням науково-технічних інновацій на засадах компетентнісного підходу, нині існує необхідність підвищення кваліфікації фахівців різних спеціальностей, у тому числі фахівців служби охорони праці.

Існуючі проблеми підготовки фахівців з питань безпеки та гігієни праці призводять до дефіциту кваліфікованих кадрів, які повинні забезпечувати організацію запобіжних заходів для створення належних і безпечних умов праці.

Враховуючи завдання, які стоять сьогодні перед системою управління

охороною праці в Україні та з огляду на необхідність її реорганізації, заслуговує особливої уваги системний підхід до формування професійної компетентності фахівців служб охорони праці, які проходять післядипломну підготовку. Необхідність висвітлення питань, пов'язаних з впровадженням системного підходу, зумовлює актуальність даного дослідження.

Ціль роботи./Aim. Обґрунтувати організаційно-педагогічні засади застосування системного підходу до формування професійної компетентності фахівців служби охорони праці.

Матеріали та методи./Materials and methods. Теоретичну основу дослідження складають наукові досягнення вітчизняних та зарубіжних вчених в галузі професійної підготовки, охорони праці, безпеки життєдіяльності та нормативні документи з організації системи освіти в Україні.

Застосовувалися методи теоретичного аналізу наукової літератури з проблеми дослідження з метою відбору й узагальнення фактичного матеріалу, теоретичного узагальнення різних аспектів системного підходу, аналізу розвитку охорони праці у галузі, систематизації пропозицій, щодо удосконалення післядипломної підготовки фахівців служб охорони праці.

Результати та обговорення./Results and discussion. Відповідно до Закону України “Про вищу освіту”, післядипломна освіта - це спеціалізоване вдосконалення освіти та професійної підготовки особи шляхом поглиблення, розширення та оновлення її професійних знань, умінь та навичок або отримання іншої професії, спеціальності на основі здобутого раніше освітнього рівня та практичного досвіду.

Післядипломна освіта передбачає набуття нових та вдосконалення раніше набутих компетентностей на основі здобутої вищої, професійної (професійно-технічної) або фахової передвищої освіти та практичного досвіду.

Післядипломна освіта включає: спеціалізацію – профільну спеціалізовану підготовку з метою набуття особою здатності виконувати завдання та обов'язки, що мають особливості в межах спеціальності; перепідготовку – освіту дорослих, спрямовану на професійне навчання з метою оволодіння

іншою (іншими) професією (професіями); підвищення кваліфікації – набуття особою нових та/або вдосконалення раніше набутих компетентностей у межах професійної діяльності або галузі знань; стажування – набуття особою практичного досвіду виконання завдань та обов'язків у певній професійній діяльності або галузі знань.

Післядипломна підготовка фахівців служби охорони праці регламентується Законом України “Про освіту”, “Про вищу освіту” та іншими нормативними актами законодавства України з питань освіти, а також відповідними відомчими нормативними актами, щодо напрямів професійної діяльності.

Система післядипломної підготовки (підвищення кваліфікації) в умовах реформування системи управління охороною праці в Україні також потребує певних змін.

На основі системного аналізу розвитку охорони праці необхідно визначити основні завдання щодо вдосконалення післядипломної підготовки (підвищення кваліфікації) фахівців служб охорони праці.

1. Збільшення кількості фахівців закладів вищої освіти (структурних підрозділів), що мають виконувати відповідні функції щодо підготовки (перепідготовки) в інтересах системи підвищення кваліфікації фахівців, в першу чергу фахівців служб охорони праці.

2. Проведення аналізу та перегляду змісту освітніх програм курсів підвищення кваліфікації для фахівців служб охорони праці.

3. Значне збільшення практичної складової підвищення кваліфікації, а також надання теоретичним матеріалам прикладного спрямування (використання сучасних інноваційних педагогічних та інформаційних технологій).

4. Удосконалення та розвиток організаційних форм підвищення кваліфікації (очна, заочна, дистанційна, змішана), а також надання переваги таким видам навчальних занять, що стимулюють активну пізнавальну складову формування й розвитку професійної компетентності.

Основними пріоритетами державної політики у сфері вищої освіти є: якість, освіта впродовж життя та інтеграція до європейського простору вищої освіти.

Це означає, що заклади вищої освіти (ЗВО) повинні чітко розуміти та ставити за мету підвищення якості вищої освіти на всіх її рівнях.

Забезпечення суттєвого поліпшення якості вищої освіти в Україні також потребує системного підходу.

Отже, системний підхід є методологічною основою гарантування якості вищої освіти.

Відповідно ст. 41 Закону України «Про освіту» метою розбудови та функціонування системи забезпечення якості освіти в Україні є: гарантування якості освіти; формування довіри суспільства до системи та закладів освіти, органів управління освітою; постійне та послідовне підвищення якості освіти та допомога закладам освіти та іншим суб'єктам освітньої діяльності у підвищенні якості освіти.

Системний підхід – особливо важливий методологічний напрям, в основі якого лежить розгляд педагогічних об'єктів як систем. Системний підхід спирається на домінуючу роль цілого стосовно його частин. Він передбачає послідовний перехід від загального до часткового, коли в основі цього переходу лежить певна визначена мета.

Аналіз наукових досліджень надає підстави виявити переваги системного підходу при дослідженні складно організованих об'єктів.

Головними особливостями системного підходу з метою аналізу педагогічних об'єктів є: відносність систем; можливість виділити якості, які відповідають меті і завданням дослідження; практична спрямованість системного підходу та об'єктивність здійснення і обробки результатів дослідження.

Системний підхід дає змогу розглядати організацію на рівні системи, до складу якої входять взаємопов'язані між собою елементи. Наприклад, якщо ми говоримо про систему вищої освіти, то відповідно до норми статті 11 Закону

України «Про вищу освіту», до її складу входять такі елементи: ЗВО всіх форм власності; рівні та ступені (кваліфікації) вищої освіти; галузі знань і спеціальності; освітні та наукові програми; стандарти освітньої діяльності та стандарти вищої освіти; органи, що здійснюють управління у сфері вищої освіти; учасники освітнього процесу.

У пункті 3 статті 33 Закону України «Про вищу освіту» визначено, що основними структурними підрозділами ЗВО є факультети, кафедри та бібліотека.

Отже, структурні підрозділи як елементи системи ми можемо ідентифікувати на рівні системо утворюючих. Водночас відповідний перелік, на нашу думку, може бути доповнений підрозділами, які забезпечують методичне, організаційне, матеріально-технічне, соціально-психологічне, побутове супроводження освітнього процесу. Крім того, до наведеного переліку, на нашу думку, треба зарахувати трудовий потенціал ЗВО, освітні програми, суб'єкти та об'єкти навчального процесу, органи управління ЗВО, стратегію розвитку ЗВО, принципи та механізми управління, зв'язки між елементами системи тощо.

Таким чином, післядипломна підготовка фахівців на сучасному етапі розвитку вищої школи вимагає вдосконалення освітнього процесу, підвищення його ефективності на засадах компетентнісного підходу, оскільки теоретичні знання та практичні уміння, які набуті слухачами під час освітньої та професійної підготовки у ЗВО, закладають основу ефективного реалізації ними фахових компетенцій та успішної майбутньої професійної діяльності.

Висновки./Conclusions. Системна підготовка фахівців служби охорони праці забезпечується: застосуванням системного підходу у освітньому післядипломному процесі для запровадження поетапного розвитку фахової компетентності з питань охорони праці; педагогічно доцільним поєднанням традиційних та сучасних інтерактивних освітніх технологій спрямованих на забезпечення особистісно зорієнтованої взаємодії викладача й слухачів; впровадженням в післядипломний освітній процес як технологій, спрямованих на формування методологічної компетентності, так і технологій, спрямованих

на розвиток особистісних якостей; активізацією в слухачів спонукальних мотивів до творчого самовираження.

Системний підхід до організації післядипломної підготовки фахівців служби охорони праці включає в себе: аналіз вихідних умов (мети навчання, складу навчальних груп, змісту програми курсу тощо); розробку системи навчальних матеріалів та технології їх використання (застосування сучасних інноваційних технологій навчання) з наступною перевіркою і внесенням необхідних коректив; заключну перевірку та оцінку системи.

Системний підхід дозволяє визначити перспективи післядипломної підготовки, основні взаємодіючі компоненти з урахуванням провідних тенденцій суспільного розвитку, реальні потреби і можливості суб'єктів навчання.

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

ОДИНОЧЕСТВО. КЛАССИФИКАЦИЯ И ТИПЫ

Акиф Алигусейн оглы Кулиев,
доцент Азербайджанского университета Языков
Эльмира Рустам кызы Юзбашева,
старший преподаватель
Бакинского Славянского Университета

Аннотация: В статье рассказывается об одной из актуальных проблем современности - проблеме одиночества. Объясняются различные подходы к одиночеству, типы одиночества. Межличностные отношения играют важную роль в переживании одиночества в подростковом возрасте

Ключевые слова: одиночество, межличностные отношения, самосознание, индивидуальность, страх, отказ от общения, враждебность, истинное «Я».

Потребность принадлежать – универсальная и фундаментальная потребность, представляющее глубоко укоренившееся стремление к связи с другими людьми. Удовлетворённая потребность принадлежности способствует благополучию и наоборот может привести к отрицательным исходам. Человек с первой минуты своей жизни окружён социумом. Иначе он просто не сможет выжить. Начало и продолжение жизни человека напрямую связано с другими людьми. Фундаментальным стремлением каждого человека является по выражению А. Адлера, «чувство общности». Однако по мере своего взросления человек начинает осознавать себя как отдельное, обособленное от «Других» «Я». Индивидуальность, самосознание в какой-то мере отделяют человека от других людей, что ведёт к социальному одиночеству. Таким образом жизнь человека складывается из противоречия: борьбы одиночества и стремления к

общности. Человек, говоря словами Ортеги-и-Гассета, «из глубин изначального одиночества» стремится «выбраться наружу, достичь подлинного общения» (Ортега-и-Гассет, с.510). Социальное одиночество и «чувство общности» - это две противоречивые составляющие сущности человека, которые, взаимодействуя, дополняют друг друга. Более того, они обе необходимы для его успешного и гармоничного развития.

Одиночество – одна из главных проблем в обеспечении психологического благополучия. Это острое внутреннее, субъективное переживание. Страх одиночества имеет древние корни: весь первоначальный период истории, насчитывающий не одну тысячу лет, человек, оставшийся один, не мог выжить. В первобытном обществе самой тяжкой карой было изгнание, т.е. наказание одиночеством. Эта традиция сохранилась и в современном обществе в виде различных способов психологического отказа от общения, бойкот, обструкция и т.п.

Существуют различные подходы к феномену одиночество. Как психическое явление одиночество имеет несколько видов и каждый из них глубину проявления, от нормы до патологии. Существующие модели одиночества часто носят эпизодический, несистемный характер. В дидактических целях их можно классифицировать на восемь групп: психологические, феноменологические, экзистенциально-гуманистические, интеракционные, коллективные, интимные, теоритико-системные.

К психологическим моделям относятся психодинамические, точнее модели, включающие в себя взгляды психоанализа. Фрейд изучал одиночество в связи со страхом смерти. По его мнению, люди боятся не только самой смерти, сколько одиночества. Смерть – прекращение существования нашего сознания. Если бы мы боялись именно этого, то нам было бы страшно спать по ночам. Мы страшимся не потери сознания, а состояния изоляции, одиночества. В детстве на ранних этапах ребёнок испытывает чувство слитности с окружением («океаническое чувство»). Это первый этап формирования ЭГО, на нём человек не чувствует одиночества. Но как только человек понимает своё

истинное сущностное положение, и в той мере, в которой он его понимает, человек становится «безнадёжно» одиноким. Он постоянно пытается избавиться от него посредством общения. Страх одиночества выполняет положительную функцию, так как заставляет людей общаться. По большому счету, одиночество сплачивает общество в целом.

По мнению Э. Фромма, одиночество определяется как неспособность людей соотноситься не только с другими людьми, но и с ценностями, идеалами вообще. Для преодоления одиночества Фромм считает развитие чувства общности, т.е. соединение себя с другими и прежде всего в дружбе и любви. Ещё одна концепция схожая предыдущей, принадлежит Мартину Буберу, который считал, что спасаясь от постоянной тревожности и страха, человек бежит либо в индивидуализм, либо коллективизм. В первом случае обесценивается существование других. Во втором ответственность заменяется коллективной. Хотя коллектив и обеспечивает тотальную безопасность, однако не избавляет от одиночества, поскольку коллектив не обеспечивает истинной близости. Бубер считает, что есть ещё третий путь, который заключается в пространстве «между».

Ещё один представитель данного подходу Зилбург, который предлагал различать понятия одиночества и уединённости. Уединённость – это неопределённое постоянное ощущение. Он выделил черты личности, способствующие ощущению одиночества. Такими чертами выступают нарциссизм, мания величия, враждебность. Одинокий человек сохраняет инфантильное чувство собственного всемогущества. Он эгоцентричен. Проявляет болезненную скрытность или враждебность. Происхождение этих черт берёт своё начало в раннем детстве. Представители феноменологических концепций, в частности К. Роджерс считает, что общество вынуждает индивида действовать в соответствии с общественными нормами, образцами. Эти влияния чужды «истинному Я» индивида и возникают противоречия между «истинным Я» и «Я в отношении других»

Уверенность в том, что их «истинное Я» будет отвергнуто другими,

делает людей одинокими. Карл Мустакас считает, что одиночество – это творческая сила, возможность встретиться с самим собой. Он также считает, что одиночество имманентно присуще людям, только оно не всегда осознаётся. И в те минуты, когда это происходит, то его следует продуктивно использовать, преодолевая свой страх перед этим состоянием. Социологическое направление (Рисмен, Дэйтер и др.) утверждает, что одиночество – показатель общества в целом. Потребности личности в общении, зависимости, в доверии к другому и со стороны другого недостижимы в современном обществе. Все люди в таком обществе в большей или меньшей степени невротизированы. Одним из симптомов этого является одиночество.

Интеракционистские модели (Вейс и др.) считают одиночество нормальной реакцией на комбинированное (интерактивное) влияние личностного фактора и среды. Вейс утверждал, что в результате дефицита в двух типах отношений таких, как привязанность, социальная интеграция, забота, ценности, надёжный союз и руководство, приводят к возникновению одиночества. В соответствии с преобладанием того или иного компонента Вейс выделяет два типа одиночества: эмоциональное и социальное. Эмоциональное одиночество возникает при нормальном уровне социальных связей, но человек не испытывает нормальной тесной интимной привязанности. Это обычно поражает беспокойство покинутого ребёнка, тревогу, пустоту. Причины этого вида одиночества лежат в личности человека (неспособности установить тесный эмоциональный контакт). Но может быть и влияние среды, отсутствие такого человека, с которым этот контакт можно установить и др.

При социальном одиночестве большое значение приобретают социальные факторы. Отсутствие дружеских связей своей микрогруппой, низкий уровень социальных контактов (социальная изолированность). Этот вид одиночества обычно выражается в ненужности, маргинальности, тоске и т.д.

Иными словами, решающую роль в переживании одиночества играет социальная жизнь.

Классифицировать одиночество трудно, поскольку это индивидуальное

переживание, качественно и количественно различное у разных людей. Традиционно выделяют два вида одиночества: одиночество как переживание, не выходящее за пределы нормы и патологическое одиночество (клинические случаи, сопровождающиеся депрессией, апатией, вспышками гнева и т.д.)

Кроме того различают еще 3 типа одиночества: хронический, ситуативный, переходящий. Хроническое одиночество наступает тогда, когда индивид в течение длительного периода не может в жизни установить удовлетворительные взаимоотношения со значимыми для него людьми. Ситуативное одиночество обычно появляется как результат каких-либо стрессовых событий в жизни человека, таких, например, как смерть близкого или разрыв интимных отношений, как брачных. После короткого времени ситуативно одинокий индивид смиряется со своей потерей и частично или полностью преодолевает возникшее чувство одиночества. Преходящее одиночество выражается в кратковременных приступах чувства одиночества, которые полностью и бесследно проходит, не оставляя следа. Садлер предложил свою классификацию в зависимости от четырёх направлений в соответствии с которыми человек реализует свои возможности: экзистенциальное или космическое одиночество, культурное, социальное и межличностное. Особенно нестерпимым является одиночество, которое представляет собой комплекс этих четырёх видов. Экзистенциальное одиночество связано, с одной стороны, с постижением себя как целостной реальности, соотношением себя с природой. Оно может проявляться в виде тоски по Родине, общению с природой. С другой стороны, у некоторых людей сильно развита потребность в причастности к Богу. При её фрустрации возникает специфическое переживание одиночества. И наконец, у человека может остаться неудовлетворённой сильнейшая потребность в осознании собственной уникальности. Выражается этот вид одиночества и в виде стремления к «истинному Я».

Культурное одиночество представляет переживание отрыва от культурного наследия. Оно переживается в основном в виде разрыва со

старыми ценностями. Гораздо чаще встречается социальное одиночество, которое связано с взаимоотношениями личности и группы. Источниками социального одиночества могут быть изгнание, отвержение группой, неприятие.

Страдают от такого одиночества в основном люди, нуждающиеся в социально значимой включённости: старики, малообеспеченные, эксцентричные люди, подростки, женщины. Ещё одна разновидность социального одиночества может возникнуть, когда человека воспринимают как роль.

Многие исследователи, практики считают одиночество проблемой пожилых людей, упуская важность этого явления и для молодых людей.

Однако, имеются и немало исследований, которые показывают, что пик одиночества приходится на молодёжь. Одиночество может быть особенно заметным в юношеском возрасте из-за многих изменений в социальных ожиданиях, ролях и отношениях, которые возникают в этот период развития. С одной стороны, юноши должны общаться со сверстниками и иметь близких друзей, а с другой стороны, центральной задачей развития на данном этапе жизни является получение автономии и независимости и это может привести к усилению чувства одиночества. Анализ современной психологической литературы свидетельствуют об интересе исследователей к проблеме темперамента и межличностных отношений, так как это связано с их значимостью в жизни и деятельности общества и формирования личности. Актуальность этой проблемы вызвана социально-экономическими процессами в современном обществе и необходимостью развития творческой индивидуальности человека. Одно из таких исследований проводилось в рамках студенческой группы. По данным исследования выяснилось, что, например, испытуемые с холерическим типом темперамента чувствуют себя хорошо среди людей и будут иметь тенденцию их искать, также они не принимают контроля над собой, имеют склонность устанавливать близкие чувственные отношения.

Испытуемые, имеющие меланхолический тип темперамента, имеют тенденцию общаться с малым количеством людей. Уровень контроля у меланхоликов высокий, что отражает потребность в зависимости и колебании при принятии решений. Они очень осторожны при установлении близких интимных отношений и при выборе лиц, с которыми создают более глубокие эмоциональные отношения. У сангвиников наблюдается сильная потребность быть принятыми остальными членами группы и принадлежать к ним. Также они стараются брать на себя ответственность, соединённую с ведущей ролью. Уровень аффекта у них низкого или пограничного уровня, а это значит, что индивид очень осторожен при установлении близких интимных отношений, осторожен при выборе лиц, с которыми создаёт более глубокие эмоциональные отношения.

Межличностные отношения не только влияют на индивидуальные особенности личности юношей, но и являются ведущим направляющим вектором их социализации, выстраиваются на основе взаимодействия, а также развития социальных качеств и уровня общения. Исследования установили, что основным фактором, обуславливающим одиночество, является субъективная удовлетворённость взаимоотношениями, чем количественная составляющая частоты межличностных контактов.

Одиночество в юношеском возрасте необходимо рассматривать с позиции нормы и патологии, поскольку играет существенную роль в процессе индивидуализации личности, но и обладает свойством подчинять себе другие психические процессы и состояния, нарушая внутреннюю целостность личности.

Однажды Лев Толстой написал в своём дневнике: «Живя с людьми, не забывай того, что ты узнал в уединении. В уединении обдумывай то, что узнал из общения с людьми». Поэтому одиночество – это всего лишь шаг в познании себя и мира. Но каждый из нас делает этот шаг в назначенное ему время.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Бодалёв А. А. Психология межличностных отношений\\ Вопросы психологии 1994 №1 с.90
2. Киселёва В. А. Проблема социального социального одиночества подростков\\ Материалы конференции, посвящённой 5-летию факультета соц.педагогике – М.2000
3. Корчагина С. Г. Психология одиночества: Учеб.пособие М.2008
4. Лабиринты одиночества\\ Под ред. Н. Е. Покровского М. 1989
5. Лебедев В. И., Кузнецов О. Н. Психология и психо-патология одиночества М.1997
6. Шамсутдинова Э. Р. – М., Елабуга – 2010г.

ПРОБЛЕМА ПРОПАГАНДИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Бондаревич Світлана Майславівна,

Котляр Людмила Іванівна

кандидати психологічних наук,

доценти кафедри практичної психології

Чендарогло Сергій Васильович,

Мала Діана Олегівна,

Бельченко Карина Сергіївна

студенти

Одеський національний морський університет

Україна

Вступ./ Introduction. Проблема пропаганди має велике значення в сучасному суспільстві. Директор Інституту комунікативних досліджень Лідського університету Ф. Тейлор називає наше століття епохою пропаганди. Треба відзначити, що помилки та успіхи застосування пропаганди в воєнний період показують, що великою цінністю є як саме методами інформацію подають в засобах масової інформації. Тому проблемі пропаганди присвячено багато науково-практичних досліджень. Новий виток у розвитку технологій щоразу призводить до певних змін у пропагандистських методах. У сучасному суспільстві пропаганда яскраво застосовується і на практиці: у державних переворотках, військових конфліктах, де головне місце відведено інформаційній війні. Пропаганда стає складнішою, більш витонченою, не змінюючи при цьому суті.

Мета роботи./ Aim.

- 1.Провести аналіз літературних джерел з метою визначення поняття «пропаганда»;
- 2.Розглянути основні теорії пропаганди

Матеріали і методи./ Materials and methods.

1. Соціологічний енциклопедичний словник. За редакцією Г. В. Осипова, М.: Видавництво НОРМА, 2000 р. – 488 с.
2. Chomsky N., Herman E.S. Manufacturing Consent: The Political Economy

of the Mass Media. NY: Pantheon Books, 1988.

3. Ellul J. Propaganda. The formation of men's attitudes. — New York, 1973.

4. Lasswell H. Analysing the Content of Mass Communication: A Brief Introduction. N.Y., 1942.

5. Lippman Walter. Public Opinion. - New York, London: The Free Press. A Division of Macmillan Publishing Co., Inc. New York; Colier Macmillan Publishers, London, 1949. - 268 p

6. Rogers E.M. A History of Communication Study. N.-Y., 1997.

7. Timsit. Top 10 media manipulation strategies. Paris. September 21, 2010.

Результати та обговорення./ Results and discussion.

Поняття «пропаганда» має багато наукових визначень, з яких як основні можна виділити такі:

1) система діяльності, спрямована на поширення знань, цінностей та іншої інформації з метою формування певних поглядів, уявлень, емоційних станів, впливу на соціальну поведінку людей;

2) поширення у масах ідеології та політики певних класів, партій, держав;

3) засоби маніпуляції масовою свідомістю [1, с.271].

Необхідно відзначити, що з удосконаленням методів пропаганди зростає і песимістична оцінка її ролі у суспільстві. В результаті пропаганда та засоби масової інформації, як поле її поширення, розглядаються дослідниками негативно.

Біля витоків пропагандистських теорій стоїть Уолтер Ліппман. У своїй роботі «Громадська свідомість» (1922) він звертає увагу на те, що новини в засобах масової інформації не відображають справжньої реальності, а конструюють паралельний світ, який замінює дійсність. За У. Ліппманом, людина неспроможна об'єктивно сприймати реальність ні раціонально, ні інтуїтивно, її світ залишається недоступним. Через вразливість свідомості читач не здатний впоратися з численними подіями, що відбуваються у світі, проте й журналісти не здатні висвітлити все, що відбувається у світі. Навіть одна гучна

подія не отримує всебічного висвітлення в пресі з різних «практичних» причин: не нескінченність журналу, економії коштів, орієнтир на те, що здатне захопити увагу аудиторії [5].

У Ліппман наводить приклад, який актуальний і сьогодні: при повідомленні про страйк робітників детально не висвітлюються причини страйку, новина подається відповідаючи стереотипним уявленням читачів. «Цінність» новини визначається читацькою зацікавленістю. Саме коли подія сформована до готовності викликати певні стереотипні уявлення аудиторії, вона потрапляє до преси. Тому дослідник зазначає: «без стандартизації, без стереотипів, без рутинних суджень, без безжального спрощення складнощів будь-який редактор незабаром помер би від перезбудження» [5].

У своїй роботі «Пропаганда» Жак Елюль визначав пропаганду набір методів, що використовуються організованою групою, що прагне досягти активної чи пасивної участі у своїх акціях маси індивідів, об'єднаних за допомогою психологічних маніпуляцій та включених до організації [4]. Говорячи про роль пропаганди Жак Елюль висловлював оригінальні, які певною мірою йдуть у розріз з іншими дослідниками думки. Так, він вважав, що пропаганда потрібна саме демократичним державам, а не тоталітарним, оскільки тоталітарні країни мають інші методи. А демократичні держави змушені знаходити дедалі витонченіші способи пропаганди. Згідно Елюлем, головна мета пропагандиста якраз і полягає у створенні ілюзії відсутності будь-якого впливу, що досягається за допомогою тотальної пропаганди [4].

У моделі пропаганди Жака Елюля велику роль відіграє наука, на його думку, лише в контексті сучасної наукової системи може існувати ефективна пропаганда. «Науковість» пропаганди має на увазі її зв'язок із сучасними відкриттями в соціології та психології, статистичні виміри результатів пропаганди, встановлення системи точних правил та закономірностей.

Також Жак Елюль зазначав, що сучасна пропаганда працює одночасно з натовпом та індивідом, результатом якого є дії, а не думка, як вважалося в

більш ранніх моделях [4].

На нашу думку, мистецтво пропаганди переживає грандіозну революцію, ми є свідками еволюції витонченості пропаганди. Немає єдиного погляду, з якого можна було б спостерігати та оцінювати її наслідки. Можна стверджувати, що пропаганда перших двох десятиліть ХХІ століття еволюціонувала як мистецтво далеко за межі того, що ми бачили раніше. Так, сьогодні пропаганда є негативним інструментом в арсеналі мистецтва управління державою. Отже, пропаганда існувала завжди, сьогоднішні пропагандистські кампанії становлять найбільш витончену та недооцінену загрозу національній безпеці країн.

Розгляньмо нові засоби масової інформації. Вони використовуються в різних видах технологій. Соціальні мережеві платформи, такі як Фейсбук, YouTube, WhatsApp, Messenger, Instagram, Tumblr, TikTok і Твіттер є лише маленьким прикладом деяких з найбільш популярних інтерактивних платформ, що становлять нові ЗМІ. Вони створені з метою доставляти контент - але не перевіряти його. Зазначимо, що нові ЗМІ надають необмежені можливості для розповсюдження пропаганди та формування громадської думки.

Програми безкоштовних соціальних ЗМІ, які можуть бути використані для отримання доступу до необхідної інформації про обрану ціль для пропаганди.

Зібрана інформація дозволяє визначити рівень освіти особистості і переваги при пошуку інформації.

Висновки./ Conclusions. Таким чином, теоретичний аналіз проблеми значення пропаганди в сучасному суспільстві показав, що поняття пропаганди розглядається по-різному, як система діяльності, котра спрямована на поширення знань, цінностей та іншої інформації з метою формування певних поглядів, уявлень, емоційних станів, впливу на соціальну поведінку людей; поширення у масах ідеології та політики певних класів, партій, держав; засоби

маніпуляції масовою свідомістю.

Розглядаючи основні теорії пропаганди, необхідно констатувати, що людина не спроможна об'єктивно сприймати інформацію ні раціонально, ні інтуїтивно, її світ залишається недоступним. Теоретичний аналіз показав, що пропаганда – це набір методів, що використовуються організованою групою, що прагне досягти активної чи пасивної участі у своїх акціях.

Таким чином, необхідно зазначити, що проблема пропаганди в сучасному суспільстві має велике значення в розвитку свідомості особистості.

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ОСОБИСТІСНИХ СТРАХІВ ПЕРІОД РОСПОВСЮДЖЕННЯ COVID-19

Голівець Юлія Андріївна

магістр факультету педагогіки та психологія

Карсканова С. В.

кандидат психологічних наук

Миколаївський національний університет

імені В. О. Сухомлинського

м. Миколаїв, Україна

Вступ. / Introductions. В умовах подій 2019-2021 років, пов'язаних із пандемією COVID-19, повсюдною самоізоляцією, економічною і політичною кризою, людство віч-на-віч зіткнулося з низкою психологічних проблем, до найбільш значущим з яких експерти відносять: «Віртуальну загрозу та інформаційний стрес, деприваційний та соціально-економічний стрес» [1].

Фактори нестабільності та невизначеності, а також унікальність самої ситуації глобального «локдауну» викликали необхідність кардинальної перебудови життєвих стратегій, усталених способів життєустрою сучасної людини. Тривожне інформаційне поле стало тлом підвищення психоемоційної тривожності населення, що також позначилося всіх буттєвих аспектах: людям довелося відкрито зустрітися з базовими даностями існування: свободою, смертю, ізоляцією, самотністю, відсутністю сенсу.

Мета роботи. / Aim. Проаналізувати місце страхів під час пандемії COVID-19 в емоційному стані особистості на основі опитування в різних країнах.

Матеріали та методи./Materials and methods. За минулий час у науковій та аналітичній літературі накопичено досить великий шар досліджень та спостережень-фіксацій про феноменологію протікання пандемічного процесу та соціально-психологічне реагування на нього. Науковці [2;3;4] вже відзначали факт специфічного своєрідного поточного загальносвітового катаклізму, заданого одночасною присутністю різних типів неординарності того, що

відбувається: надзвичайності (вираженою масштабністю і високою контагіозністю, що посилюється принаймні мутацій вірусу), екстремальності (і пов'язаної з особливо несприятливими та загрозливими факторами), кризовості (визначеної порушенням багатьох звичних параметрів життєдіяльності, і потребує від людини зміни уявлень про себе та про світ), властивостей важкої життєвої ситуації (коли наслідки об'єктивно порушеного життя, не можуть бути подолані самостійно, без сторонньої допомоги), а також фоною наявності, як контекст, соціально-економічної кризи [5]. Інтеграція стількох видів труднощів дозволяє характеризувати ситуацію, як надскладну і комплексну психотравматичну [6]:

- наявність високих ризиків швидкого (іноді надшвидкого) зараження;
- вразливість та непередбачуваність летальності;
- висока динаміка формування фінансових труднощів;
- неординарність, неприємність і часто неприйнятність населенням (ігнорування) профілактичних заходів (дистанція, маски, ізоляція, вакцинація);
- тотальність та суперечливість інформаційного тиску, що породжує відчуття невизначеності;
- дискримінаційний характер деяких можливостей захисту (наприклад, вакцинації та доступу до якісної медицини) щодо низки країн та регіонів. Нагромадження стількох негативних чинників, створює справжнє випробування для особистісної адаптації.

Дослідження, проведене на початку пандемії COVID-19 у Польщі вказує на те, що жінки, як правило, частіше демонструють залучене ставлення, що проявляється, зокрема, шляхом більш детального виконання рекомендацій [7]. Загалом це підкреслює, що інформаційні кампанії під час реагування на епідемії респіраторних захворювань мають приділяти додаткову увагу цільовим групам чоловічої статі.

Дане дослідження також показало, що жінки та особи, які мають дітей, частіше уникали торкання своїх облич. Під час ранньої фази пандемії така

поведінка була рекомендовано як захід захисту, оскільки контакт рукою до обличчя підвищує ризик інфікування та поширення різноманітних збудників [17]. Тим не менш, більш пізні дослідження припускають, що цей шлях передачі не такий важливий, як передбачалося спочатку якщо засоби для дезінфекції рук широко доступні. Дане дослідження показало, що жінки, особи з дітьми та особи з вищою освітою частіше використовувати дезінфікуючі засоби. Дане дослідження також показало, що жінки, особи з вищою освітою, та люди з дітьми частіше уникали рукостискань.

Соціологами було зафіксовано, що досить значна частина людей, навіть не вірить у реальність пандемічної ситуації: наприклад, частка українців, які вважають пандемію вигадкою «зацікавлених осіб», становить понад 33 % [8], а аналіз текстів у соціальних мережах виявив активну поширеність (а іноді, домінування) думки про те, що влада перебільшує масштаби проблеми [9]. Разом з тим, 84% українців турбує сполученість пандемії та економічних проблем [10]. Однак, якби люди не висловлювали свою думку, реальна картина їхнього стану може бути відстежена об'єктивними професійними психологічними та терапевтичними діагностичними засобами. А ці види досліджень та діагностичних «вимірювань» вказують на порушення психічного та психологічного здоров'я, тривога, стрес, депресії, безсоння, розлади свідомості, нервово-м'язові захворювання та неврологічні проблеми, підвищення адиктивності та агресії, потенціали суїциду – мають тенденцію до актуалізації та зростання [10].

У різних країнах і регіонах держав фіксується різний ступінь виразності страху COVID-19, що пов'язують у тому числі і з стратегіями, що реалізуються протидії пандемії (середовищний фактор). Зазначається, що у країнах та регіонах з найбільш жорсткими обмежувальними заходами (введення режиму надзвичайного стану, обов'язковий карантин та ін.) виразність страху та занепокоєння серед населення вища [11].

Вразливість вагітних жінок посилюється пандемією COVID-19 та пов'язаними з нею заходами стримування. Окрім неминучих біопсихологічних

змін, які відбуваються під час вагітності, екологічні стресори (тобто катастрофа/пандемія) мають додатковий негативний вплив на психічне благополуччя матері. У Йорданії накази «Залишайся вдома» перемістили вагітність і пологи в кардинально нові і незвичайні обставини, які ставили під загрозу фізичне і психологічне благополуччя матерів. Під час хаосу цієї пандемії тривога, депресія, страх і посттравматичні симптоми були зареєстровані з більш високою швидкістю серед майбутніх мам [12].

Результати та обговорення./Results and discussion. Результати дослідження в Японії [13] показали, що сільські літні люди спочатку були перевантажені страхом через соціальну ізоляцію внаслідок правил COVID-19. Однак, зважаючи на серйозність інфекції в сільській місцевості їхні страхи пом'якшилися та спонукали їх задуматися про відновлення можливостей у майбутньому зустрічатися з іншими людьми у своїх сільських громадах. Така ситуація життєво важливої загрози в умовах пандемії робить значний вплив на психіку людини в цілому та окремі її прояви, торкаючись в тому числі і соціального самопочуття різних категорій населення.

Так, в Україні якщо фіксується нормальний і відмінний емоційний стан приблизно у половини опитаних, то по відношенню до фізичного стану позитивні показники виявлені більш ніж у 80% випадків [14]. При цьому практично кожен п'ятий опитаний в умовах пандемії коронавірусу оцінює свій емоційний стан як поганий або дуже поганий.

На наш погляд, це свідчить про те, що в складній ситуації саме емоційна сфера людей відчуває найбільше навантаження. Молодь переважно переносить хворобу в легкій формі або навіть безсимптомно, таким чином, її фізичний стан в цілому менш підвержено негативному впливу.

Висновки./Conclusions. Отже, на сьогодні чітко зрозуміло, що існує нагальна проблема пов'язана із психо-емоційним станом населення, особливо осіб похилого віку та новою хворобою COVID-19, яка захопила практично весь світ та суттєво вплинула на умови життя та навчання. Пандемія COVID-19, виявила та загострила низку психічних станів, які до її появи або були зовсім

відсутні, або існували на початкових станах. Необхідно продовжувати дослідження в цьому напрямку з метою вироблення певних рекомендації для профілактики та запобігання різного роду психічних станів ув залежності від статі, особливостей життєдіяльності та умов навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Досвід переживання пандемії covid-19: дистанційні психологічні дослідження, дистанційна психологічна підтримка: матеріали онлайн-семінарів 23 квітня 2020 року «Досвід карантину: дистанційна психологічна допомога і підтримка» та 15 травня 2020 року «Дистанційні психологічні дослідження в умовах пандемії covid-19 і карантину» / [за наук. ред. М. М. Слюсаревського, Л. А. Найдьонові, О. Л. Вознесенської]. –К. : ІСПП НАПН України, 2021. 121с.
2. Savery J. R. BE VOCAL: Characteristics of Successful Online Instructors. *J Interactive Online Learning*. – 2005. – Vol. 5. – № 2. – P. 141 – 152.
3. Tyler-Smith. K. Early attrition among first time eLearners: A review of factors that contribute to drop-out, withdrawal and non-completion rates of adult learners undertaking eLearning programmes. *J of Online learning and Teaching*. – 2006. – Vol. 2. – № 2. – P. 73 – 85.
4. Zhang J. The differential psychological distress of populations affected by the COVID-19 pandemic / J. Zhang, H. Lu, H. Zeng, et al. // *Brain Behav. Immun*. – 2020. – Vol. 87. – P. 49–50
5. Мирончак, К. В. . Страх смерті як спосіб організації життєвого досвіду особистості в культурних традиціях України та Китаю : дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології». 2016. Київ: ІСПП НАПН України, 204 с
6. Walton M. Mental health care for medical staff and affiliated healthcare workers during the COVID-19 pandemic / M. Walton, E. Murray, M. D. Christian // *Eur Heart J Acute Cardiovasc Care*. – 2020. – Vol. 9(3). – P. 241-247.
8. Li Z. Vicarious traumatization in the general public, members, and non-members of medical teams aiding in COVID-19 control / Z. Li, M. Ge, M. Yang, et

al. // *Brain Behav Immun.* – 2020. – Vol. 88. – P. 916– 919.

9. Wang C. A longitudinal study on the mental health of general population during the COVID-19 epidemic in China / C. Wang, R. Pan, X. Wan, et al. // *Brain Behav. Immun.* – 2020. – Vol. 87. – P. 40–48.

10. Коваленко О. Г. Психологія міжособистісного спілкування осіб похилого віку. Автореф. дисер на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук : 19.00.07 Інститут педагогічно освіти і освіти дорослих НАПН України. 2016. Київ.

11. Іванова О. В. Саногенне пандемійне мислення особистості: як бути внутрішньо стабільним під час коронавірусної інфекції. Психологія і педагогіка у протидії пандемії COVID-19: Інтернет-посібник / за наук. ред. В.Г. Кременя; [координатор інтернет-посібника В. В. Рибалка; колектив авторів]. Київ. 2020. С. 35-40

12. Akdeniz G., Kavakci M., Gozugok M. et al. Survey of Attitudes, Anxiety Status, and Protective Behaviors of the University Students During the COVID-19 Outbreak in Turkey. *Frontier in Psychiatry.* – 2021. – № 11. – P. 695.

13. Daszak, P. Lessons from COVID-19 to Help Prevent Future Pandemics. *China CDC Wkly.* 2021, 3, 132.

14. Інформаційна панель ВОЗ щодо коронавірусу (COVID-19). Офіційний веб-сайт. URL: <https://covid19.who.int>

СТРАХ ЯК ДЖЕРЕЛО ВНУТРІШНЬОЇ ВИГОДИ “Я”

Горбачова Ольга Юріївна,

к.психол.н.

Мірошник Зоя Михайлівна,

д.психол.н., проф.

Сошина Юлія Миколаївна,

к.психол.н.

Криворізький державний педагогічний університет

Вступ. У сучасному світі інформаційних технологій, коли динаміка наукових відкриттів настільки велика, як і незбагненна, складно уявити людину, яка не відчуває страх коли-небудь у своєму житті. Це психічний стан людини, який завжди супроводжується сильними переживаннями та афектами, а також деякими діями суб'єкта спрямованими на самозбереження.

Ціль роботи. *Предмет нашого дослідження* був визначений за результатами клінічної практики за кейсом дівчинки п'яти років, що страждає, як нам здавалося, на невроз страху. На першій зустрічі саме такий запит був почутий від матері дівчинки. *За описами матері Катя досить тямуща і активна дівчинка, яка почала завдавати якихось незручностей з того часу, як «почала боятися темряви».*

Матеріали та методи. Перші психоаналітичні осмислення проблеми страху знаходимо в роботах З. Фрейда [3], який запропонував розвести такі феномени як боязкість, переляк і страх. Боязкість і страх, на його думку, відмінні вираження уваги до об'єкта, якого в страху якраз немає, тоді як переляк пов'язаний із виникненням небезпеки, до якої людина не була готова. Крім зазначеного З. Фрейд вказує на існування реального страху, як вираження інстинкту самозбереження, що є результатом перевірки реальності. Такий страх перебуває у зв'язку з рівнем загальної поінформованості людини і силою його “Я”. Отже, стан реального страху завжди пов'язаний з актуальною небезпекою.

У межах предмета нашого дослідження нас більше цікавить невротичний страх, який засновник психоаналізу поділяє на такі дві форми:

- Невроз страху (вільний страх) – стан, що характеризується незвичайним ступенем виразності та відсутністю конкретного змісту;
- Фобія – страх, пов'язаний із конкретним об'єктом/ситуацією.

У випадку з Катею ми припускаємо фобію темряви.

На першій зустрічі з дівчинкою та її матір'ю нам вдалося з'ясувати деякі аспекти життя цієї сім'ї. Дівчинка, маючи окремо спальне місце та досвід окремого сну, продовжує спати з одним із батьків посиляючись на страх. За словами матері, до трирічного віку Катя спала в окремому ліжку-люльці після якої продовжувала спати сама, але вже на дивані. Деякі ночі прокидалася і мати змушена була лягати з нею, що згодом призвело до неможливості спати дівчинки одній.

Рис.1.

Така поведінка дівчинки пов'язана, як нам здається, з проблемою сепарації (М. Малер), порушення якої може призвести до різноманітних страхів, нарцисичним фантазіям про всемогутність, нав'язливу залежність дитини від матері та нездатність до самостійності [2]. Однак слід також відзначити, що зважаючи на залежність страху від використання лібідо, страх темряви Каті може бути поміркований нами як лібідо, що не знайшло застосування, як туга по матері перетворена на страх темряви. Таке розуміння симптому відсилає нас до доедипового періоду, заснованого на ніжній

прихильності дівчинки до своєї матері, що знаходить своє підтвердження у викладі запити матері, як небажання спати з батьком, та провідна роль мами в укладанні спати. Проте більше інформації нам вдалося отримати від самої Каті, яка під час першої зустрічі займалася малюванням. Її малюнок (див. рис.1), інтерпретації якого вона запропонувала пізніше, дещо змінив хід аналіз.

Слід зазначити, що цей малюнок Катя створювала протягом усієї нашої розмови з її матір'ю, а отже, можна припустити, що є вільною асоціацією дівчинки.

Я: - Що ти намалювала?

Катя: - Це тато впісявся, а це мама вагітна.

Я: - А що, твоя мама вагітна ?

Катя: - Ні, але я хотіла б цього.

Я: – А де тут ти?

Катя: - Мене тут немає.

Результати та обговорення. У психоаналітичній логіці цей малюнок може свідчити про входження дівчинки в едіпову ситуацію, що також може бути підтверджено її прагненням останнім часом спати з батьком, яке відзначалося на першій сесії її матір'ю. Продукти діяльності дівчинки та її ідентифікації дозволяють інакше бачити ситуацію страху темряви, яку тепер ми можемо розуміти як спробу втечі від вимог свого лібідо як захист від інцесту. Амбівалентність почуттів дитини, що супроводжує едіпову ситуацію паралельною лінією, представлена в подвійності установки по відношенню до темряви у Каті: з одного боку – страх спати одній і пересуватися через темні коридори в квартирі, з іншого боку – інтерес, який дівчинка проявляє до темряви, пропонуючи своїм подругам усілякі ігри, що передбачають вимикання світла. Така амбівалентність може розумітися нами як несвідоме заміщення у психіці прихованих почуттів дівчинки стосовно батькам. У цьому ракурсі не можна не згадати маленького Ганса, фобія якого була спробою вирішення амбівалентного конфлікту, пов'язаного зі ставленням до батька.

Дані міркування були запропоновані Каті дещо в іншій формі в процесі

розмови з нею на першій сесії. На питання чому вона все ще спить з батьками Катя відповіла, посилаючись на свій вік, до чого її мати додала, що вони з чоловіком відміряли їй «термін» для того, щоб «навчитися спати одній» на рік, тобто - до вступу до школи. На що було запропоновано інтепретацію наступного змісту, яка надалі отримала підтвердження через ствердну посмішку дівчинки: «Тобто, твої батьки мають ще трохи часу для того, щоб спати з тобою».

Декілька наступних зустрічей дівчинка ініціювала розігрування ситуації взаємодії між двома ляльками, однією з яких була відведена роль вагітної жінки, яка згодом народжувала, яку Катя завжди брала собі. Зазначене може бути інтерпретовано нами в логіці М. Кляйн, яка розуміла Едіпів конфлікт дещо відмінно від З. Фрейда, пояснюючи труднощі у розвитку маленької дівчинки незадоволеним бажанням материнства. Слід також зазначити, що саме бажання мати дитину у Каті було висловлено, проте водночас не мало під собою чіткого та повного уявлення. Так, гра, пропонована дівчинкою завжди передбачала взаємодію двох ляльок жіночої статі з винятковою відсутністю ляльки чоловічої статі, що може свідчити про незначний інтелектуальний розвиток Его. Дане зауваження, запропоноване М. Кляйн, дозволяє нам розуміти гру Каті як спроби заповнити «прогалини» в уявленнях про сексуальні процеси, які утворюються через відсутність відповідей на питання певного змісту, або як нездатність зрозуміти запропоновані йому відповіді [1]. Крім цього нескінченне відігравання ситуації материнства дозволяє Каті впоратися з переживанням незнання, що супроводжує комплекс кастрації. Крім цього, гра сама по собі може розумітися як творче переживання (Д. Віннікотт), яке змістом має життя, що проживає дитина .

Висновки. Із запропонованого вище можна зробити висновок, що Катя перебуває на шляху проходження Едіпа, що ускладнюється не лише «когнітивним мораторієм сексуального», але й перверсивною поведінкою батьків, які підтримують бажання дівчинки «володіти батьком», що проте супроводжується фрустрацією. Так, З. Фрейд зазначає, що “Я” не тільки стоїть

біля витоків утворення симптомів, будучи джерелом заперечень, що піднялися проти лібідо, але й виявляє інтерес до неврозу і навіть підтримує існування симптому, як «позбавлення “Я” великої і болісної внутрішньої роботи» [3, С.383]. У такій тріаді «мати-дитина-батько» дівчинці відводиться роль фалоса, яку вона відіграє отримуючи вигоду від симптому, що вже утворився, - страху темряви, шляхом маніпуляцій і внаслідок - володінням бажаним об'єктом - батьком.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кляйн М. Психоаналітичні праці: У VII т. / Мелані Кляйн. - Пров. з англ. та нім. під нав. ред. С. Ф. Сироткіна та М. Л. Мельникової. - Іжевськ: ВД «ERGO», 2007. - Т. I: «Розвиток однієї дитини» та інші роботи 1920-1928 рр. - 2008. - 374 с.
2. Малер М. Психологічне народження людської дитини. Симбіоз та індивідуалізація / Малер М., Пайн Ф., Бергман А. - М.: Когіто-Центр, 2011. - 416с.
3. Фрейд З. Введення у психоаналіз / Зигмунд Фрейд; пров. Г.В.Барышнікова. – Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного Дозвілля»; Білгород: ТОВ «Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля»», 2012. – 480 с.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ІНДИВІДУАЛЬНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРАЦІВНИКІВ З ЇХ ПРОФЕСІЙНОЮ УСПІШНІСТЮ

Кабічкіна Юлія Олегівна,
студент
Національний університет
Одеська юридична академія
м. Одеса, Україна

Вступ./Introduction. В умовах воєнного стану та кризи в державі, найбільш актуальним питанням для роботодавців, а особливо роботодавців в приватному секторі, стало підвищення вимог до якості роботи працівників та встановлення більш жорстких критеріїв оцінювання здобувачів на вакантні посади. Наслідками помилково прийнятих управлінських рішень щодо наймання персоналу, який не відповідає вимогам до посади встановленим на підприємстві, можуть стати фінансові витрати компанії на навчання зазначених працівників та покриття фінансових збитків як наслідків невідповідності таких працівників займаній посаді.

На сучасному ринку праці в Україні вже більша кількість підприємств проводить перевірку знань кандидатів на посади за допомогою тестування, проте як показує практика, більшість роботодавців під час оцінювання кандидата не враховують взаємозв'язок індивідуальних психологічних особливостей працівника зі специфікою майбутньої роботи (властивостей темпераменту, мотиваційних чинників, акцентуацій характеру). Також слід взяти до уваги, що на кожному підприємстві встановлюється свій окремий профіль компетентності, який враховує не тільки компетентності у сфері професійних знань, а також особистісні компетенції (аналітичні здібності, самоорганізація, вміння працювати в стресових ситуаціях). Тому, актуальним питанням, є встановлювати ще до прийняття на роботу, чи має кандидат необхідні підприємству особистісні компетенції для успішної роботи.

Ціль роботи./Aim. Метою даної роботи є встановлення взаємозв'язку індивідуальних психологічних особливостей працівників з їх професійною успішністю. На успішну трудову діяльність людини, безпосередній вплив мають мотиваційні чинники людини, акцентуації його характеру та властивість темпераменту. Характер має велике значення не тільки для особистості, але й суспільства. Життя та робота колективу, особливо настрої кожної людини, визначаються якостями характерів індивідів.

Під час вивчення особистості працівника, обов'язково необхідно приділяти увагу її акцентуаціям.

Акцентуація – це індивідуальні риси характеру, але які мають тенденцію до переходу в патологічний стан [1; с.4].

А. Личко визначає акцентуації характеру, як крайні варіанти норми, за яких окремі риси надмірно посиленні, унаслідок чого виявляється вибіркова уразливість для певних психогенних впливів за доброї навіть підвищеної стійкості до інших [3].

Для встановлення зв'язку між успішністю персоналу приватної медичної установи та їх психологічними особливостями було прийнято рішення провести дослідження, за допомогою яких необхідно було отримати наступні дані: середня оцінка рівня компетентності працівників; темпераментальні властивості та акцентуації характеру у працівників медичної сфери; показники мотиваційної структури працівників.

Матеріали та методи./Materials and methods. Під час проведення емпіричних досліджень були використані методи тестування.

Для діагностики типу акцентуації особистості, використовувався опитувальник Ганса Шмішека - Карла Леонгарда. Під час проведення дослідження можна встановити, який тип акцентуацій притаманний робітнику та проаналізувати, чи будуть у подальшому заважати акцентуації характеру та темпераменту успішно виконувати особі свої професійні обов'язки. Результати діагностики за Г. Шмішеком- К. Леонгарда, часто показують, те що у індивіда може бути виражено декілька акцентуацій.

Задля встановлення мотиваційної спрямованості особистості була використана методика «Діагностики мотиваційної структури особистості» (В. Е. Мільмана). З метою встановлення темпераментальних властивостей працівників, було проведено тестування працівників за методикою Володимира Михайловича Русалова.

Результати та обговорення./Results and discussion. Проведені мною емпіричні дослідження лише підтверджують безпосередній зв'язок індивідуальних психологічних особливостей працівників з їх професійною успішністю.

Дослідження проводились на базі приватного медичного закладу серед 100 працівників, які займають посаду медичної сестри. По перше, їх керівниками було проведено експертне оцінювання якості їх роботи по шкалі від 1 до 10 балів. За результатами, працівники були поділені на 2 групи: 1 група (15% працівників) які набули від 1 до 4 балів (низький рівень успішності); 2 група (35% працівників) – працівники, які отримали по шкалі від 8 до 10 балів (високий рівень успішності). 2 групи робітників були продіагностовано за допомогою опитувальника Г. Шмішека, - К. Леонгарда та тесту «Психологічна характеристика темпераменту» В. Русалова». За результатами діагностики було встановлено, що робітникам з першої групи властиві акцентуації за дистимічним та тривожним типами та властивий меланхолічний (75%) тип характеру. У той же час, у робітників із 2 групи (високий рівень успішності) домінуючим є гіпертимні, дистимічні та педантичні типи акцентуації та властиві флегматичний та сангвінічний типи характеру (90%).

Під час вивчення функціональних обов'язків сестри медичної, було встановлено, що медичні сестри на даному підприємстві повинні виконувати велику кількість робочих інструкцій, вести прийом та оформлювати велику кількість пацієнтів, заповнювати і оформлювати медичну документацію, і турбуватись про дотримання санітарно-епідемічного режиму на робочих місцях. Робітники у яких домінує акцентуація за дистимічним та тривожними типами та яким властивий меланхолічний тип характеру не можуть повністю

відповідати усім вимогам до цієї посади, у розрізі характерологічних особливостей. Під час прийняття на роботу працівників та проведення аналізу роботи наявних кадрів, слід також аналізувати мотиваційні чинники робітників.

Тимошенко О. С., розглядає мотивацію як сукупність зовнішніх рушійних сил, які спонукають людину до діяльності, а також окреслюють межі та форми цієї діяльності, надають їй спрямованість, орієнтовану на досягнення визначених цілей [4].

Мотивація працівників у сучасному світі є досить актуальним питанням, так як от вірно розробленою мотиваційної програми, залежить як працівники будуть працювати, тобто на пряму простежується взаємозв'язок : мотивований працівник – якісно виконана робота – зростання прибутку підприємства. Проте не завжди підприємство може задовольнити мотиваційні вимоги працівника.

Роботодавцю під час прийняття працівника на посаду, необхідно розуміти чи зможе він задовольнити потребу працівника, чи ні. Немотивований працівник буде працювати неефективно, або звільниться з роботи, бо роботодавець не виправдав його очікувань. Використання на підприємствах методики «Діагностики мотиваційної структури особистості» (В. Е. Мільмана), допоможе встановити спрямованість особистості: робочу або загальножиттєвську та діагностувати мотиваційний та емоційний профілі особистості.

За результатами проведеного дослідження за методикою «Діагностики мотиваційної структури особистості » (В. Е. Мільмана), на базі приватного медичного закладу було встановлено, що працівникам з низькою ефективністю труда властивий загальножиттєвський мотиваційний профіль (97%); проте, групі робітників яка має високий показник успішності властивий робочий мотиваційний профіль (99%).

У осіб із вищим рівнем конструктивності життєвої перспективи спостерігається домінування за такими соціально-психологічним установкам: орієнтація на результат, орієнтація на гроші, орієнтація на егоїзм, прагнення до свого добробуту та комфорту.

Висновки./Conclusions. Проведені мною емпіричні дослідження лише підтверджують безпосередній зв'язок індивідуальних психологічних особливостей працівників з їх професійною успішністю. Вивчення психологічних особливостей робітника до прийому його на роботу, дадуть змогу прийняти до уваги характерні риси його особистості та прийняти вірне рішення щодо прийняття його на посаду, переведення на іншу роботу, або відмову у прийнятті на роботу. Під час аналізу компетентності працівника слід враховувати не тільки його професійні компетенції та і особистісні. Проте, приймати рішення відносно працівника (здобувача на посаду) необхідно не тільки на підставі результатів тестування за допомогою яких встановлюються психологічні особливості, а на підставі проведеного аналізу, з урахуванням усіх факторів.

Задля аналізу особистісних рис працівників необхідно застосовувати методи дослідження у вигляді тестування, опитування тощо. Наприклад, бажано використовувати наступні методика: методика «Діагностики мотиваційної структури особистості» (В. Е. Мільмана; опитувальник Г. Шмішека, К. Леонгарда (акцентуації характеру); опитувальник структури темпераменту за Русаловим В. М.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бурлачук Л. Ф. Морозов С. М. Словник – довідник по психологічній діагностиці / Л. Ф. Бурлачук-К.:1989.-С200
2. Леонгард К. Акцентуированные личности/К.Леонгард.-Р.:Феникс,2000.-316с
3. Личко А. Е. Психопатии и акцентуации характера у подростков/Личко А. Е.-СПб.:Речь.2009.-265с.
4. Тимошенко И., Соснин А. Мотивация личности и человеческих ресурсов.-К. Европа,2002-676 с.

ЕМОЦІЙНІ ЧИННИКИ САМОТНОСТІ ЛЮДИНИ

Калінкіна Карина Олександрівна

магістр

Кузнєцов Марат Амїрович

д. пс. н., професор

Національний педагогічний університет

імені Г. С. Сковороди

м. Харків, Україна

Вступ. Питання самотності непокоїть уми людства вже багато років. За спробою його розгадати стоять філософи, психологи, культурологи тощо. Інтерпретація цього феномена має різний зміст залежно від наукових підходів. У психологічних словниках самотність тлумачиться як психічний стан людини, який виявляється у дефіциті спілкування, ізолюваності від інших людей. Залишена наодинці з собою, людина відчуває ущербність, незручність, тугу. У сучасній психології розглядають самотність як стан, почуття, відчуття, переживання, рису характеру тощо. І незважаючи на цю різницю визначень, важливо приділити увагу вивченню чинників, що сприяють появі та розвитку самотності. Серед таких чинників особливу роль грають емоційні переживання та стани людини.

Мета роботи. Дослідити прояв емоційних змінних (емоційні бар'єри страх, тривога) у переживанні самотності.

Матеріали та методи. Схильність до самотності та рівень її відчуття діагностувалися за допомогою опитувальника «Діагностика рівня суб'єктивного відчуття самотності» Д. Рассела, М. Фергюсона. Показники за шкалами цього опитувальника зіставлялися з показниками шкал емоційних змінних. Для цього діагностувалися: 1) наявність тривоги, яка може бути пов'язана з мовленням, спілкуванням і впевненістю; використовували опитувальник «Шкала Р. Еріксона для оцінки комунікативних мовних навичок» (адаптований В. А. Калягіним та Л. М. Мацько); 2) наявність емоційних перешкод у встановленні контактів; використовувався опитувальник «Діагностика

емоційних бар'єрів у міжособистісному спілкуванні» В. В. Бойко; 3) страх виглядати смішним; використовувався опитувальник «Діагностика страху виглядати смішним» (адаптація опитувальника гелотофобії Є. А. Стефаненко, Є. М. Іванова). Тестування здійснювалося в он-лайн режимі з використанням гугл-форм. Обчислювалися коефіцієнти лінійної кореляції r_{xy} К. Пірсона між показниками емоційних чинників, що сприяють появі та розвитку самотності та показниками рівня відчуття самотності. У дослідженні взяли участь 49 осіб віком від 14 до 63 років різних професій. З них 10 чоловіків та 39 жінок.

Результати та обговорення. У своїй роботі ми припустили що схильність до самотності має значний емоційний аспект, а саме: вона формується у контексті психоемоційних проблем суб'єкта. До числа таких проблем ми відносимо: 1) наявність емоційних бар'єрів у спілкуванні; 2) тривогу, яка супроводжує мовлення людини, її комунікацію з іншими людьми, а також спроби проявляти впевнену поведінку; 3) гелотофобію (тобто страх виглядати смішним).

Таблиця 1

Кореляційний аналіз показників самотності та емоціональних бар'єрів у міжособистісному спілкуванні у всій групі досліджуваних (N = 49)

Показники емоціональних бар'єрів у міжособісному спілкуванні	Рівень відчуття самотності
Невміння керувати емоціями, дозувати їх	0,299*
Неадекватний прояв емоцій	0,027
Негнучкість, нерозвиненість, невиразність емоцій	0,266
Домінування негативних емоцій	0,479**
Небажання зближуватися з людьми на емоційній основі	0,402*

Примітка: «» – $p < 0,05$; «**» – $p < 0,005$*

У ході проведення діагностики суб'єктивного відчуття самотності було виявлено 15 осіб, схильних до самотності. Їхні результати варіювалися від 20 до 49 балів.

Виявлено три статистично значимі кореляції (см. табл. 1), за якими можна

припустити, що у людей, які не вміють керувати емоціями, обмежувати та дозувати їх, які проявляють спалахи гніву, агресії, злості, підвищений шанс, що інші люди їх виникатимуть, їх контакти будуть перериватися, їм буде складно налагоджувати нові комунікативні зв'язки ($r_{xy} = 0,299$; $p < 0,05$). Люди, які здаються оточуючим надто строгими, що перебувають у стані нервової напруги, у яких домінують негативні емоції, або ж незважаючи на душевну рівновагу, їх вираз обличчя показує занепокоєння, втому, негативні емоції, схильні до ризику бути знехтуваними. ($r_{xy} = 0,479$; $p < 0,005$). Якщо людині складно виразити емоції, симпатію, показати теплоту близьким, важко дивитися в очі малознайомій людині, складно витримувати контакт, приймати потиск рук, то є ймовірність, що вона не зможе встановлювати і підтримувати взаємозв'язки з іншими ($r_{xy} = 0,402$; $p < 0,005$).

Таблиця 2

Кореляційний аналіз показників самотності та комунікативних мовних навичок у всій групі досліджуваних (N = 49)

Показники комунікативних мовних навичок	Рівень відчуття самотності
Мовлення	0,263
Спілкування	0,291*
Впевненість	0,219

Примітка: «» – $p < 0,05$;*

В результаті кореляції показників комунікативних мовних навичок та самотності (см. табл. 2) стає зрозуміло, що самотню людину наповнює тривога, пов'язана зі спілкуванням ($r_{xy} = 0,291$; $p < 0,05$). Такій людині важко розмовляти з людьми, важко дивитися на слухачів. Важко витримувати контакт, вона також не любить знайомити інших між собою. Її лякають думки про розмову у громадському транспорті. Їй складно спитати дорогу, звернутися до незнайомця. Спілкується охоче лише з тими, хто вже давно у близькому контакті.

Кореляційний аналіз показників самотності та страху виглядати смішним у всій групі досліджуваних (N = 49)

Показники гелотофобії	Рівень відчуття самотності
Соціальне реагування	0,533***
Самосприйняття	0,450*
Загальний показник	0,516**

Примітка: «*» – $p < 0,005$; «**» – $p < 0,0005$;

«***» – $p < 0,0001$;

За оцінкою результатів кореляційного аналізу самотності та гелотофобії (см. табл. 3) можна зробити висновок, що страх бути смішним сильно обмежує людину у можливих контактах, спілкуванні, спільному проведенні з іншими людьми. Люди з цією фобією не сприймають сміх і посмішку співрозмовника як щось позитивне, а оцінюють їх як символ глузування, образи, агресії. Вони переконані, що зовнішність чи вчинки насправді смішні і безглузді, тобто, сміх оточуючих з них не безпідставний. При високій виразності гелотофобії люди не розрізняють глузування і доброго кепкування, добродушний сміх сприймають як агресію. Вони менш веселі, їм складніше відчувати радість, характеризуються низькою самооцінкою, схильні до переживання страху, сорому, смутку, вини.

Висновки. Емоції ускладнюють взаємодії з партнерами на щоденній основі. Людині складно встановлювати нові контакти через тривогу в спілкуванні. Найголовнішим чинником самотності у цьому дослідженні виявилось соціальне реагування. Людина самотня, насамперед від того, що боїться бути осміяною іншими людьми.

ЕМОЦІЙНА ЗАЛЕЖНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ЯК ПРОБЛЕМА СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Коваленко Олена Іванівна
магістрант
Національний університет
Одеська юридична академія
м. Одеса, Україна

Вступ. В 21 столітті невдоволення своїм життям, бажання сховатися від нього або зняти з себе відповідальність спонукає людей свідомо, а частіше несвідомо шукати способи уникнення хворобливої реальності. Форми та способи такої втечі надзвичайно різноманітні та нерідко носять патологічний характер. Ми розглянемо в даній роботі актуальну, але маловивчену на сьогодні проблему людства - проблему емоційної залежності. Під емоційною залежністю розумітимемо поведінку, що характеризується непереборною підпорядкованістю власних інтересів іншим особам, неможливістю бути самостійним і вільним у виборі поведінки.

Ціль роботи. На основі теоретико-емпіричного дослідження визначити і проаналізувати психологічні особливості емоційно залежних особистостей, вивчити розповсюдженість емоційної залежності серед населення та розробити рекомендації щодо роботи психолога з емоційно залежними особистостями.

Матеріали та методи. Складність проблематики залежної поведінки полягає в тому, що не існує єдиного визначення, єдиної диференціації її видів, неможливо однозначно виділити фактори, що впливають на розвиток залежності, у тому числі емоційної. Це ускладнює розробку психокорекційних і психотерапевтичних методик, профілактичних заходів і підтверджує необхідність емпіричного дослідження цього феномену.

Проблемою залежної поведінки займалось багато вітчизняних та зарубіжних психологів, явище співзалежності та емоційної залежності активно розглядалося сучасними вітчизняними і зарубіжними авторами (М. Жидко,

Г. Коцюба, В. Крамченкова, О. Савчук, Ц. Короленко, А. Варга, В. Москаленко, Н. Манухіна, О. Ємельянова, О. Самара, Б. Уайнхолд, Дж. Уайнохолд, Б. Бекнел, М. Бітті, та ін.).

Дослідники називають цілий ряд ознак емоційної залежності. Нами були відібрані наступні психологічні характеристики з метою вивчити їх зв'язок з емоційною залежністю: загальний психологічний стан, рівень співзалежності, опора на інших, невпевненість у собі, рівень тривоги і депресії. Також доцільним було виділити копінг-стратегії, які найбільш використовуються емоційно залежними людьми.

Загальна вибірка дослідження склала 64 людини обох статей (54 жінки та 10 чоловіків) з різним соціальним статусом в віці від 22 до 66 років. Для дослідження психологічних особливостей емоційно залежних особистостей нами були використані наступні психодіагностичними методики: тест «Індекс життєвого задоволення» Б. Ньюгартена (адаптація Н. В. Паніної, 1993) [2], «Опитувальник способів подолання» Р. Лазаруса (адаптація Т. Л. Крюкової, Е. В. Куфтяк Ways of Coping Questionnaire, WCQ) [3], методика «Шкала співзалежності» Б. та Дж. Уайнхолдів (в адаптації О. С. Кочарян, Е. В. Фролової, Н. О. Смахтіної) [9], тест-опитувальник на міжособистісну залежність Р. Гіршфільда (адаптація О. П. Макушиної) [4], госпітальна шкала тривоги и депресії (HADS) [1].

Результати та обговорення. Згідно з результатами дослідження за методикою на міжособистісну залежність Р. Гіршфільда значна частина досліджуваних (69%) показали високий та середній рівні міжособистісної залежності. Низький рівень міжособистісної залежності було виявлено у 31% респондентів. Статистичний аналіз результатів дослідження проводився за допомогою аналізу відмінностей в характеристиках між групами з високим і низьким рівнем міжособистісної залежності.

Статистичного підтвердження набули відмінності за наступними показниками: емоційна опора на інших ($t=9,453$; $p<0,001$), невпевненість у собі ($t=6,699$; $p<0,001$), прагнення до автономії ($t=-2,112$; $p<0,05$), співзалежність

($U=3,000$; $p<0,001$), індекс життєвої задоволеності ($t=-5,037$; $p<0,001$), тривога ($t=5,248$; $p<0,001$), депресія ($U=8,5$; $p<0,001$). Серед копінг-стратегій статистично значимі відмінності виявлені за наступними стратегіям: конфронтація ($t=2,503$; $p<0,05$), прийняття відповідальності ($t=2,885$; $p<0,05$), втеча-уникнення ($t=2,650$; $p<0,05$), планування рішення проблеми ($t=-4,004$; $p<0,001$).

Як бачимо для емоційно залежних особистостей характерна невпевненість у собі, вона стимулює допомогу іншим. Емоційно залежні не вважають, що варті любові, єдиний спосіб підвищити самооцінку у власних очах - стати комусь життєво необхідним, надцінним. Також характерні висока емоційна опора на інших, низьке прагнення до автономії, висока ступінь співзалежних моделей. Люди, які в дитинстві відчували себе розчарованими та пригніченими, з низькою самооцінкою, у майбутньому не здатні усвідомлювати і відстоювати свої потреби.

Емоційно залежні прагнуть контролювати неконтрольоване, неможливість досягти поставленої мети, розглядається як поразка та втрата сенсу буття. Емоційно залежні живуть у постійному страху: втратити об'єкт емоційної залежності, зіткнутися з реальним життям, втратити контроль та ін. Згідно нашого дослідження, це призводить до низького рівня життєвої задоволеності, високих показників тривоги та вираженої депресії.

В стресовій ситуації емоційно залежні вдаються до таких непродуктивних копінг-стратегій, як конфронтація, втеча-уникнення. Емоційно залежні можуть зловживати прийняттям відповідальності, як шляхом вирішення проблем, оскільки вони часто беруть на себе відповідальність за інших, але мало відповідальні щодо свого благополуччя. Вони рідко користуються продуктивними способами подолання проблеми, зокрема плануванням рішень.

Висновки. Проведене дослідження підтверджує, що емоційна залежність розповсюджена в тій чи іншій мірі серед великої кількості населення – 58% досліджуваних показали середній рівень та 11% високий рівень залежності. Значна частина цих людей не має інформації про вплив емоційної залежності на

розвиток та життєдіяльність особистості та не застосовує жодних заходів для її попередження, зменшення чи подолання. Проблема психотерапії емоційно залежних особистостей полягає в ускладненому розпізнаванні «хвороби» самим адиктом. Крім цього розвиток психологічних захистів робить неможливим розуміння і прийняття своєї емоційної залежності, як «хвороби» та спотворює запит на терапію. В основі формування емоційної залежності лежить головна причина – порушення системи стосунків зі значущими людьми [7]. Отже метою психотерапії має бути збільшення психологічної автономії шляхом послідовного розвитку особистості та зміцнення власного «Я».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Госпітальна шкала тривоги і депресії (The Hospital Anxiety and Depression Scale, HADS) [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://mozok.ua/depressiya/testy/item/2711-gosptalna-shkala-trivogi--depres-HADS>
2. Духновский С. В. Диагностика межличностных отношений. Психологический практикум. СПб.: Речь, 2009. - 141 с.
3. Крюкова Т. Л., Куфтяк Е. В. Опросник способов совладания (адаптация методики WCQ) / Журнал практического психолога. - М. : 2007. № 3. - С. 93-112.
4. Макушина О. П. Методы психологического изучения девиантного поведения: Учебное пособие. - Воронеж: Изд-во ВГУ, 2006. - 79 с
5. Самара О. Е. Особенности переживания эмоций стыда и вины у созависимых женщин // Сучасні підходи та технології соціально-психологічної та корекційної роботи з різними віковими групами населення : збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції, 20-22 червня 2014 року / гол. редкол.: Л. М. Дунаєва; ОНУ ім. І. І. Мечникова, Ін-т інноваційної та післядипломної освіти [та ін.].—Одеса: Одеський нац. ун-т, 2014. – с. 302-306
6. Строяновська О. Вплив профілактики та психокорекції емоційної залежності майбутніх психологів на формування їх психологічної культури //

Індивідуальність у психологічних вимірах спільнот та професій: збірник наукових праць / за заг. ред. Л. В. Помиткіної, О. М. Ічанської. – К. : ТОВ «Альфа-ПК», 2020. – С. 246-253

7. Сушко Н. Г. Зависимое поведение как форма социально-психологической дезадаптации/Электронное научное издание «Ученые заметки ТОГУ». - 2015. - Т.6. - №4, с. 386-391

8. Уайнхолд Б., Уайнхолд Дж. Освобождение от созависимости / Перевод с английского А. Г. Чеславской - М.:Независимая фирма “Класс”, 2002. - 224 с.

9. Широка А. О. Емоційна залежність у романтичних стосунках: роль несприятливого дитячого досвіду та ранніх дисфункційних схем / А. О. Широка, І. І. Брух // Психологія і особистість. – 2021. – №2. – с.143-158.

**ОСОБЛИВОСТІ РОЛЬОВИХ СПОДІВАНЬ ТА ВИМОГ У ШЛЮБІ В
ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД СТАЖУ СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ**

Малихіна Світлана

магістрант кафедри психології

Пріснякова Людмила Макарівна

доктор психології, професор кафедри психології

Дніпровського гуманітарного університету

Україна

Вступ. Відповідно до законодавства, сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. У сім'ях формується модель сімейних стосунків, здійснюється розподіл прав і обов'язків, утворення духовних зв'язків між партнерами, пошук такого типу ставлень, який би задовольняв їх обох, вироблення на цій основі загальних сімейних цінностей. Особливу увагу фахівці звертають на чинники дестабілізації сімейного життя подружжя, зокрема такі, як: коротка тривалість дошлюбного знайомства, відсутність спільних інтересів у подружжя, матеріальна нестабільність подружжя, невиправдана ідеалізація, розбіжність установок подружжя стосовно розподілу сімейних ролей.

Сімейні конфлікти – тема, дуже актуальна в наш час, коли сімейні традиції переглядаються, переоцінюються, інститут сім'ї змінюється. З огляду на це, у сім'ї існує значна ймовірність виникнення подружніх конфліктів. Сутністю подружнього конфлікту є зіткнення суперечливих позицій членів сім'ї. Основою сімейних конфліктів, на думку науковців, є розходження між уявленнями партнерів стосовно потреб одне одного, між уявленнями і очікуваннями одного стосовно іншого. Попри досить значний обсяг теоретичної та прикладної розробки даної проблеми, вона і досі викликає гострі дискусії. У літературі немає єдиної думки щодо комплексного підходу до діагностики сімейних взаємин, недостатньо розроблені шляхи попередження та

подолання виникнення протиріч у сім'ї. Значної уваги потребує теоретичне та експериментальне дослідження причин виникнення подружніх конфліктів у сім'ї, яка легко піддається впливу різноманітних зовнішніх і внутрішніх негативних чинників. Очевидна актуальність, недостатня розробленість та перспективність дослідження даної проблеми зумовили вибір теми наших наукових пошуків.

Мета. Виявити рольові сподівання та вимоги у шлюбі в залежності від стажу сімейного життя у сучасному суспільстві.

Матеріали та методи. Для визначення рольових сподівань та вимог у шлюбі використано методику РОП (Рольові сподівання та вимоги у шлюбі).

З метою виявлення певних тенденцій, а тобто, що узгодженість сімейних цінностей та рольова адекватність подружніх пар залежать від стажу сімейного життя, проаналізуємо результати діагностики для 3-ох груп з різним віковим стажем сімейного життя:

- 1 група – до 5 років сімейного стажу, мають дітей – 20 пар;
- 2 група – 6-10 років сімейного стажу, мають дітей – 20 пар;
- 3 група – 6-10 років сімейного стажу, які не мають дітей – 20 пар.

Результати та обговорення. Дана методика дає можливість виділити сподівання та вимоги у шлюбі. На основі отриманих показників, маємо можливість розрахувати рольову адекватність чоловіка, рольову адекватність дружини та, відповідно, рольову адекватність подружньої пари для кожної групи в залежності від стажу подружнього життя.

Аналіз результатів дослідження за методикою РОП дозволив виявити уявлення подружжя про основні функції сім'ї:

- інтимно-сексуальна;
- особистісна ідентифікація;
- господарсько-побутова;
- батьківсько-виховна;
- соціальна активність;
- емоційно-психотерапевтична;

- зовнішня привабливість

Але в залежності від стажу сімейного життя існують деякі відмінності (представимо їх в графічному вигляді).

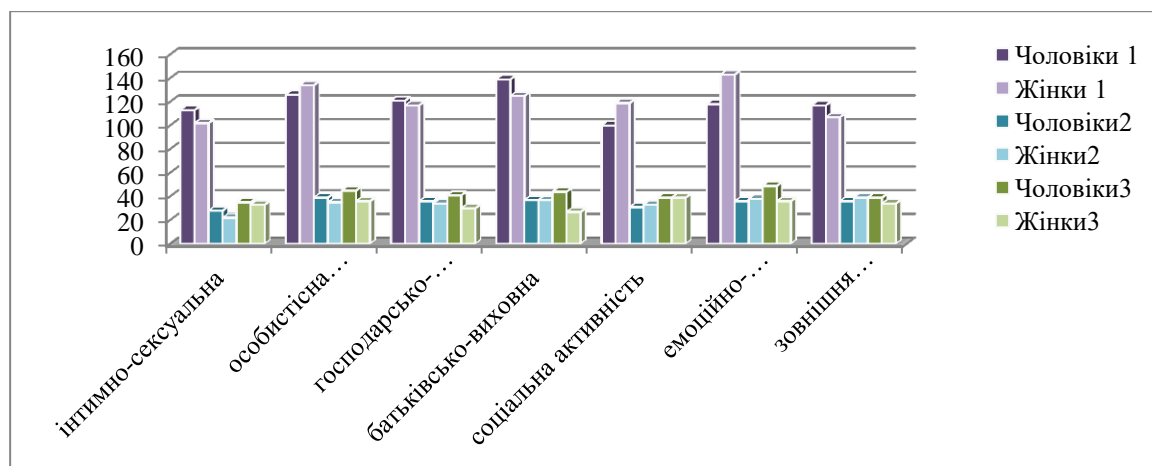

Рисунок 1. Узгодження сімейних цінностей подружжя у групах з різним стажем подружнього життя

За результатами аналізу графічного матеріала, можемо зробити висновки, що:

1) для чоловіків з сімейним стажем до 5 років подружнього життя найбільш значимою є батьківсько-виховна сфера, а для жінок – емоційно-психотерапевтична сфера;

2) для чоловіків зі стажем подружнього життя 6-10 років найбільш значимою є сфера особистісної ідентифікації, у той час, як для жінок - виступає зовнішня привабливість;

3) для чоловіків у бездітних сім'ях найбільш значимою є емоційно-психотерапевтична сфера, а для жінок – соціальна активність.

Такі розбіжності сімейних цінностей може призводити до конфліктних ситуацій у сім'ї. Виходячи з отриманих даних, можемо розрахувати середній бал для чоловіків та жінок за сферами сімейних цінностей для кожної групи. Результат зобразимо графічно.

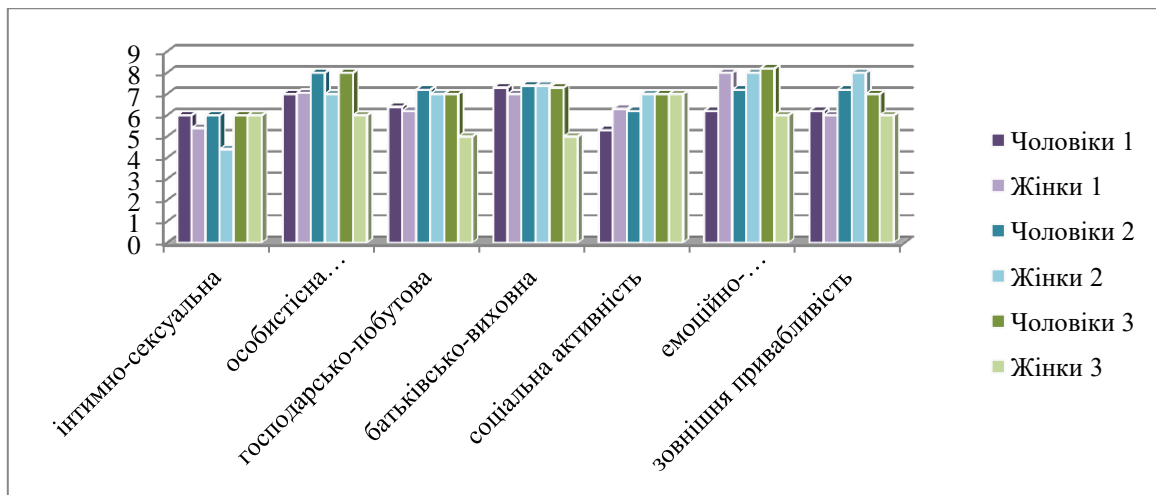

Рисунок 2. Середній бал для чоловіків та жінок за сферами сімейних цінностей для груп з різним стажом подружнього життя.

На основі отриманих результатів можемо визначити рольову адекватність подружньої пари в залежності від стажу подружнього життя:

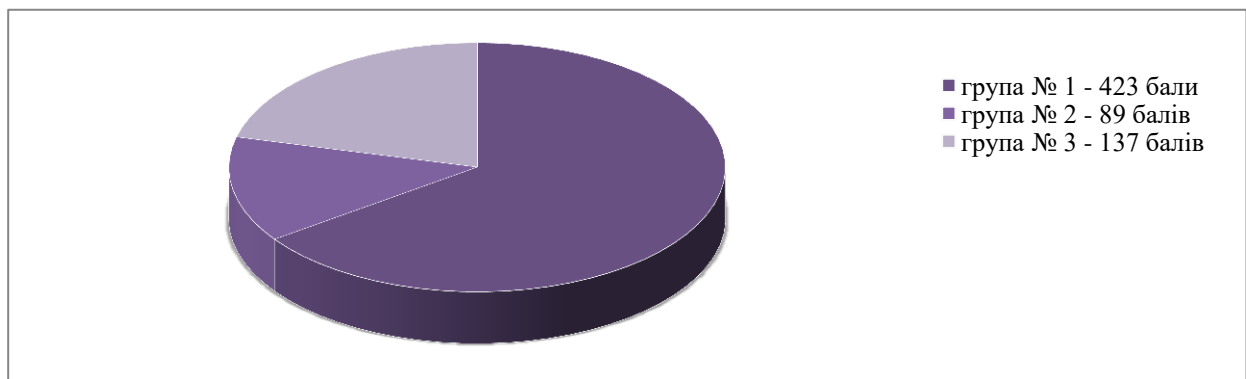

Рисунок 3. Рольова адекватність сімейних пар залежно від стажу подружнього життя

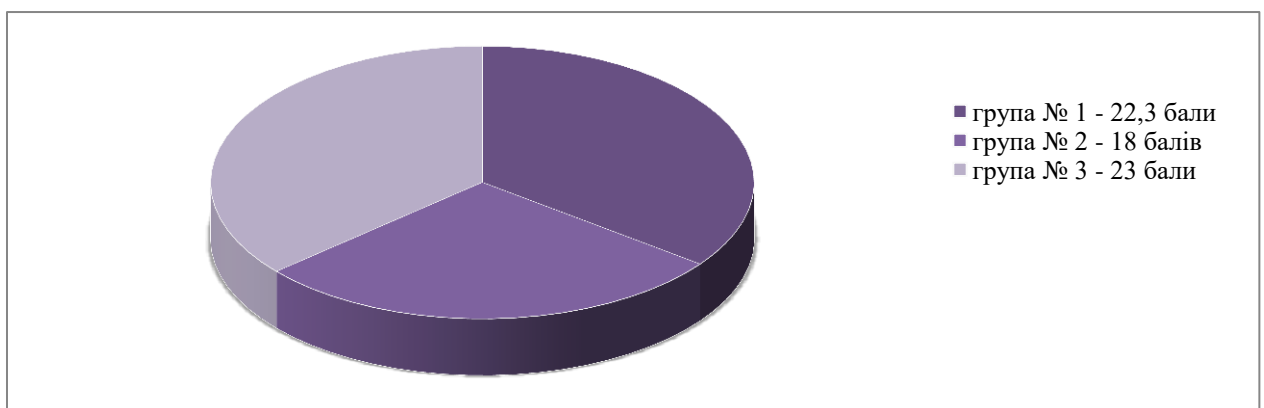

Рисунок 4. Середній бал рольової адекватності сімейних пар в залежності від стажу подружнього життя

Отже, рольова адекватність сімейних пар зі стажом подружнього життя 6-10 років вище, ніж рольова адекватність пар зі стажом до 5 років та бездітних

пар, а рольова адекватність бездітних пар вище рольової адекватності пар зі стажем до 5 років подружнього життя. Виходячи з отриманих даних, можемо розрахувати середній бал рольової адекватності сімейних пар для кожної з виділених груп. Результат зобразимо графічно.

Отже, є можливість зробити висновок, що на визначення рольової адекватності сімейних пар впливає стаж подружнього життя.

Висновки. Слід також відмітити, що по даним анкетування 83% респондентів вважають себе щасливими в шлюбі, 3% - нещасними, 7% не можуть визначити щасливі вони у шлюбі чи ні, 3% - так собі та 3% - майже щасливі. З них респонденти 2-ої та 3-ої груп 100%-во вважають себе щасливими.

Найбільш конфліктогенними сферами подружніх відносин для сімейних пар зі стажем подружнього життя від 1 до 5 років, являються проблемні відносини з родичами та друзями; для пар зі стажем подружнього життя від 6 до 10 років – порушення рольових очікувань, а для бездітних пар найбільш гостро стоять питання пов'язані з вихованням дітей.

Рольова адекватність сімейних пар, у групах зі стажем подружнього життя від 6 до 10 років, вище рольової адекватності сімейних пар зі стажем життя подружнього життя від 1 до 5 років та бездітних пар.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ АТМОСФЕРИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ СІМ'Ї І СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН

Пріснякова Л. М.

доктор психології, професор

Недбайло Маргарита

магістрант

кафедри психології

Дніпровський гуманітарний університет,

Україна

Вступ. Сучасний інститут шлюбно-сімейних відносин переживає період системної кризи, що проявляється в комплексі медико-психолого-соціальних проблем. До основних кризових проявів шлюбу відносяться: нестабільність шлюбу і високий рівень розлучень; низька психологічна культура відносин і деструктивні сімейні конфлікти; підвищення кількості позашлюбних дітей; високий рівень абортів; незадоволеність сімейним життям. Провідною психологічною детермінантою деструктивних подружніх конфліктів в сім'ях є неузгодженість шлюбно-сімейних установок подружжя, що виявляється у формі: нівелювання тендерних відмінностей; конкурентного лідерства; домінування особистих інтересів над загальносімейним; протиріччя між свідомими і несвідомими установками; конфліктом між рольовими очікуваннями і домаганнями у шлюбі.

Якщо в минулому сім'ю об'єднували чисто зовнішні, формальні чинники (закон, звичаї, громадська думка, традиції і ін.), то в даний час формується новий тип сім'ї, єдність якої все більше залежить від особистих відносин один до одного всіх її членів. Постановка проблеми сімейних відносин, визначення психологічних підстав їх розуміння і вивчення, є актуальними завданнями.

Метою є дослідження психологічної атмосфери сім'ї і сімейних відносин.

Матеріали та методи дослідження. В дослідженні використана методика «Типовий сімейний стан», що дає змогу вивчити психологічну

атмосферу сім'ї і сімейних відносин через призму середніх значень. Учасниками емпіричного дослідження виступило 50 подружніх пар різного віку, які згруповано в такі вікові групи: I група: від 26 до 35 років; II група: від 36 до 46 років.

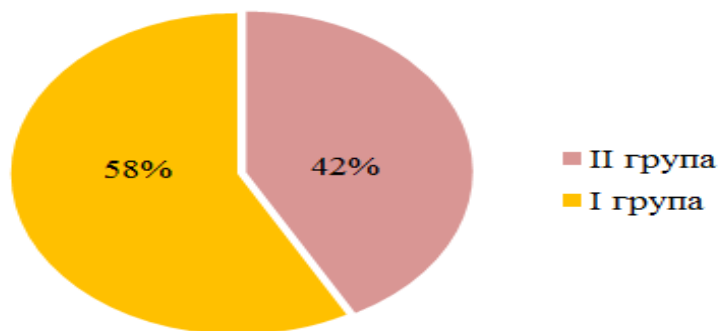

Рис. 1 Показник вікового співвідношення учасників емпіричного дослідження у відсотках.

Результати та обговорення. Результати діагностики за методикою «Типовий сімейний стан» представлено у таблиці 1 у вигляді середніх значень/

Табл.1

Результати діагностики за методикою «Типовий сімейний стан».

Розроблена Е. Г. Ейдемилером та В. Юстицьким

Вікові та гендерні особливості учасників дослідження	Бали за шкалою загальна незадоволеність (У)	Бали за шкалою сімейна тривожність (Т)	Бали за шкалою нервово-психічна напруга (Н)
I період: 26-35 років	15.05	15	14.75
жінки	14.8	14.2	14.8
чоловіки	15.3	15.8	14.7
II період: 36-46 років	15	14.37	14.15
жінки	16	15.75	15
чоловіки	14	13	13.3

Представимо результати учасників дослідження по методиці «Типовий сімейний стан» у графічному відображенні (рис.2).

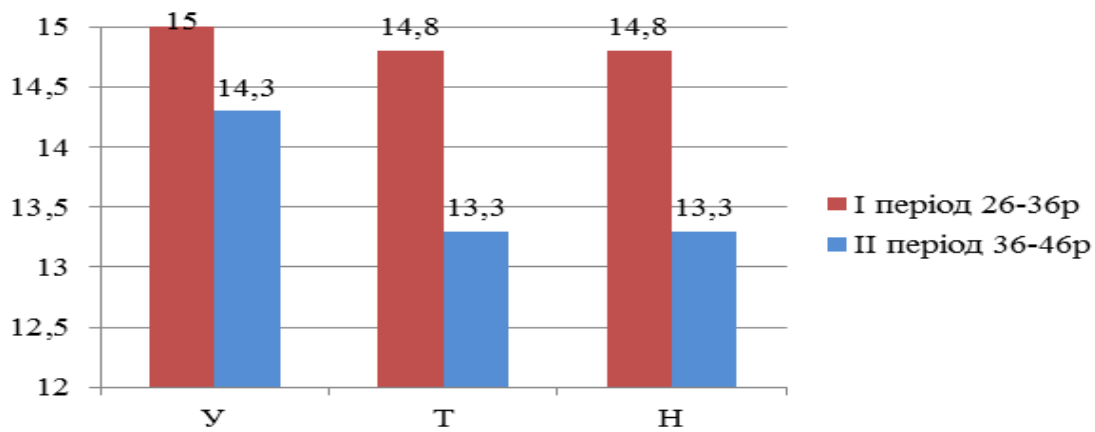

Рисунок 2 Результати діагностики «Типовий сімейний стан» у балах

Таким чином, наглядно видно, що прояв значень шкал у I та II групах мають різницю між собою в вікових аспектах. Виявлена тенденція вікових змін прояву показників психологічної атмосфери сім'ї у шлюбних партнерів, а саме: у жінок зростають значення показників з віком, а у чоловіків зменшуються значення показників Ж Ч.

- за шкалою загальна незадоволеність +1.2 -1.3
- за шкалою сімейна тривожність +1.55 -2.8
- за шкалою нервово-психічна напруга + 0.2 -1.4

Детальніше проаналізуємо результати діагностики методики, представлених у графічному вигляді, окремо за I та II групами жінок та чоловіків (дивись рис. 3 А та Б).

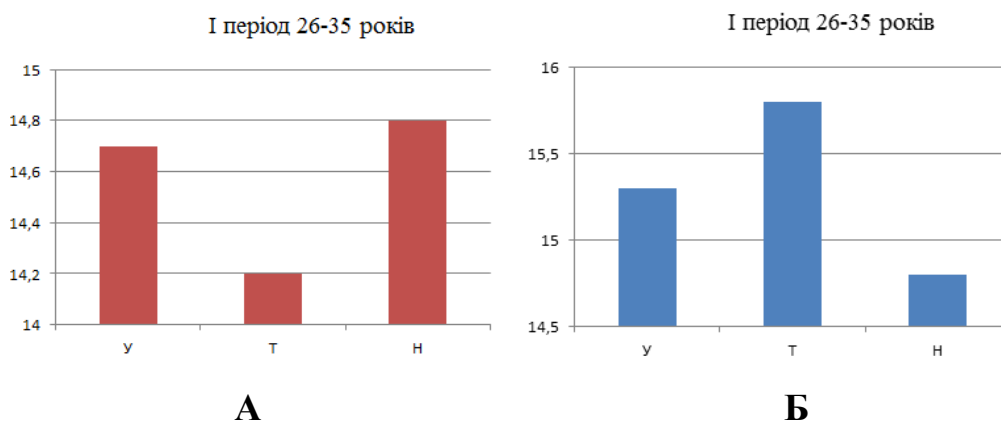

Рис. 3. Результати діагностики «Типовий сімейний стан» жінок I групи (А) та чоловіків I групи (Б).

У жінок 1 групи мах мають значення за шкалою нервово-психічна напруга, а у чоловіків а шкалою сімейна тривожність.

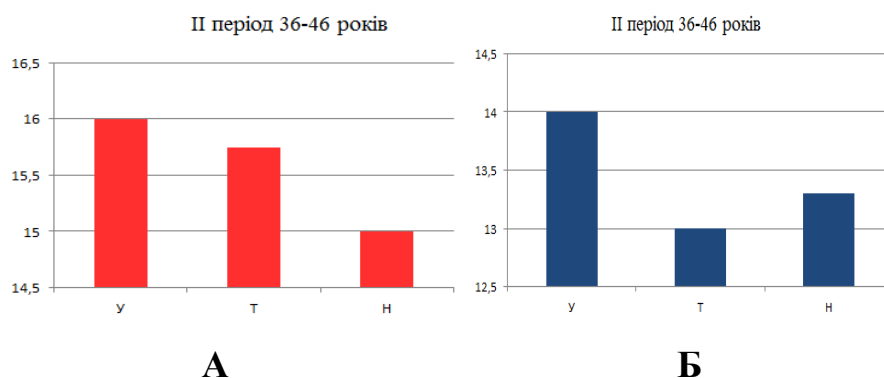

Рис.4. Результати діагностики «Типовий сімейний стан» жінок (А) та чоловіків (Б) II групи

У жінок та чоловіків мах значення за шкалою загальна незадоволеність. Аналіз наступних рисунків допоможуть детальніше розглянути прояви загальної незадоволеності, сімейної тривожності та нервово-психічної напруги в залежності від кількості шлюбів у яких перебували опоненти. (дивись рис.4).

У сучасній сім'ї ролеві конфлікти бувають найчастішими властиві жіночій ролі. Це стосується випадків, коли роль жінки передбачає поєднання традиційної жіночої ролі в родині (господині, виховательки дітей, і так далі), з сучасною роллю, яка допускає рівну участь подружжя у забезпеченні сім'ї матеріальними засобами.

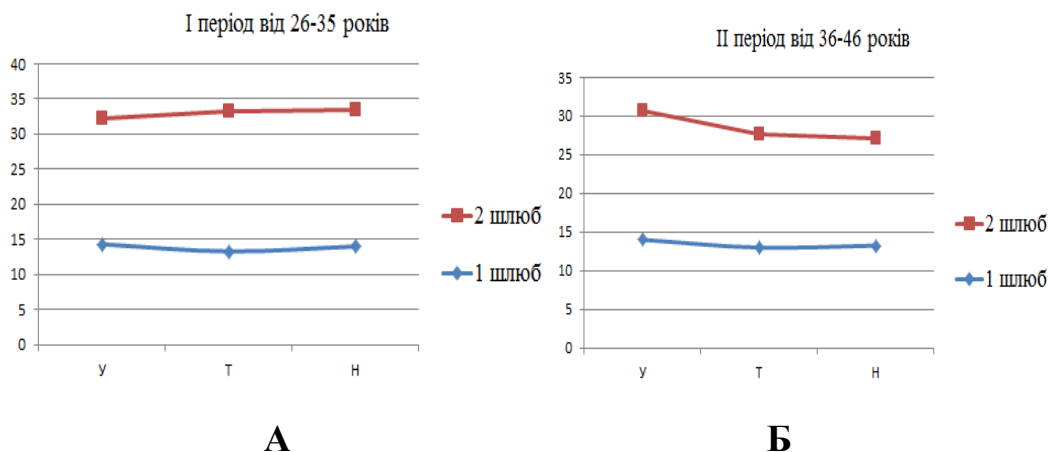

Рис. 4. Прояви шкал I (А) та II (Б) періодів в залежності від перебування у шлюбі.

Конфлікт може поглибитися, якщо дружина займає вищий статус в соціальній або професійній сфері і переносить рольові функції свого статусу у внутрісімейні відносини. У подібних випадках дуже важлива здатність

подружжя до гнучкого перемикання ролей.

Висновки. Було встановлено, що при проходженні сім'ї від стадії до стадії вона переживає закономірні кризи розвитку (нормативні). До нормативних криз відносять: початковий етап розвитку сім'ї, зміна складу сім'ї (народження і вихід з сім'ї дітей), розлучення, смерть членів сім'ї і т.д. Такі періоди завжди пов'язані з істотною перебудовою шлюбно-сімейних відносин, з підвищеною конфліктністю, з вимушеною адаптацією до нових сімейних стосунків. Уникнути таких криз, як вважають багато дослідників, як правило, не можна, але свідомо керувати ними, їх протіканням в інтересах подальшого зміцнення сім'ї можливо і необхідно. За результатами методики «Типовий сімейний стан» стверджуємо, що прояви загальної незадоволеності (У), сімейної тривожності (Т) та нервово-психічної напруги (Н) залежать ,по-перше, від особистісних особливостей людини, де велику роль грає вік, стать та кількість перебування у шлюбі ,по-друге, від її оточення.

ОСОБЕННОСТИ ПСИХИЧЕСКОГО СОСТОЯНИЯ ВЗРОСЛЫХ, ПЕРЕЖИВАЮЩИХ УТРАТУ

Ткачук Татьяна Леонидовна,

канд. психол. наук, доцент

Каримова Халида Карим,

магистрант,

Межрегиональная Академия управления персоналом,

г. Киев

Введение. Период жизни, который сопровождается трауром, - важный этап в жизни большинства людей, переживающих потерю. Траур не ограничивается только человеческими потерями, он может охватывать все, что мы любим. Когда мы находимся в отношениях, теряем кого-то, кого любим, мы можем испытывать чувство вины и растерянности. Особенно, если отношения были сложными, эти чувства будут более выраженными и болезненными. Поскольку траур - это изменчивое состояние, нет определенного графика, периода для горя и горьких чувств после потери. С другой стороны, также невозможно полностью избежать чувства грусти. На самом деле попытки подавить или отрицать горе приводят к еще большему затягиванию процесса скорби, но в то же время требуют дополнительных эмоциональных усилий.

Для некоторых людей траур - это кратковременное явление, которое также воспринимается как острая печаль, которая уменьшается и проходит примерно через два-три месяца. Тем не менее, другие люди могут испытывать долговременное горе, известное как сложный траур, который длится месяцами или годами.

Большинство симптомов траура совпадают с депрессией. Во время траура часто наблюдается потеря способности к наслаждению, бессонница, потеря интереса к еде или самообслуживанию. Тем не менее, признаки горя, как правило, со временем уменьшаются, хотя они могут временно активироваться в годовщине или в други события, напоминающие о потере. Хотя негативные

мысли, такие как " жизнь несправедлива "или" я никогда не избавлюсь от этих чувств", являются частью нормального процесса скорби, важно избегать этих мыслей. Человек во многих отношениях хочет, чтобы окружающие его слушали, задавали ему вопросы и делились с ним воспоминаниями, тем самым получая возможность выразить глубину своих чувств и стать лучше. Без помощи и поддержки этот тип горя может привести к изоляции и хроническому одиночеству.

Хотя признаки и симптомы посттравматического стрессового расстройства обычно начинаются в течение месяца после травматического события, в некоторых случаях симптомы могут не проявляться до нескольких лет после события. Эти симптомы могут вызвать серьезные проблемы в социальной или трудовой жизни человека, а также в личных отношениях. Это также может помешать способности человека вести нормальную повседневную жизнь.

Симптомы посттравматического стрессового расстройства обычно делятся на несколько разных типов: переживание, то есть отзыв, избегание, чрезмерное возбуждение, то есть негативные изменения в мышлении и в настроении, а также наблюдаемые изменения в физических и эмоциональных реакциях. Признаки и симптомы могут меняться со временем или варьироваться.

Симптомы переосмысления, то есть запоминания, включают грустные сны или кошмары о травматическом событии, сильное эмоциональное расстройство или проявленные физические реакции на все, что напоминает человеку о травматическом событии, переживание травматического события, как будто оно повторяется, или повторяющиеся, нежелательные печальные воспоминания о травматическом событии.

Симптомы и признаки избегания включают в себя уклонение от деятельности, избегание людей или мест, напоминающих человеку о травматическом событии, или попытку избежать размышлений или разговоров о травматическом событии.

Признаки негативных изменений в мышлении и в настроении из-за чрезмерной стимуляции включают в себя негативные мысли о самом человеке, других людях, будущем или мире, проблемы с памятью, в том числе неспособность вспомнить важные элементы травматического события, трудности в поддержании близких отношений с другими людьми, отчаяние, чувство деконструкции от семьи и друзей, отсутствие интереса к деятельности, которая когда-то была источником радости. Возникают трудности с переживанием положительных эмоций, эмоциональное онемение.

Интенсивность признаков и симптомов посттравматического стрессового расстройства может со временем измениться. Когда человек в целом более напряжен или сталкивается с предметами, которые напоминают ему о том, что он пережил, он может проявлять признаки более интенсивного посттравматического стрессового расстройства. Например, звук двигателя может спровоцировать момент конфликта, или появление в новостях новостей о сексуальных посягательствах может привести к тому, что человек снова почувствует нападение.

Лица с тревожными мыслями и чувствами о травматическом событии более месяца должны обязательно обратиться к психологу или психиатру, если они особенно серьезны или испытывают трудности с восстановлением контроля над своей жизнью. Начало курса лечения как можно скорее может помочь предотвратить обострение симптомов посттравматического стрессового расстройства.

При рассмотрении статьи также предполагается, что тревожная привязанность к объекту связана с более негативной картиной в общем смысле, которая может включать в себя признаки повышенной затяжной скорби в процессе скорби.

Цель исследования: теоретически изучить та эмпирически исследовать особенности психического состояния взрослого, переживающего утрату.

Объект исследования: психическое состояние личности при утрате.

Предмет исследования: особенности психического состояния взрослого,

переживающего утрату.

Материалы и методы. Участникам исследования было предложено заполнить Форму демографической информации с целью определения социально-демографических характеристик. Затем, соответственно, шкала депрессии Бека.

База исследования: в нашем исследовании приняло участие 45 испытуемых людей от 18 до 48 лет, которые потеряли близких год назад или меньше. Выборка состояла из 20 женщин и 25 мужчин. Участие в исследовании проводилось на добровольной основе.

Результаты и обсуждение. Результаты исследования по методике Бека показали, что женщины больше склонны к депрессии при потере супруга/ребенка, потери родителей, потери бабушек и дедушек или потери друзей (на 25%).

Было установлено, что у испытуемых мужчин по мере того, как время, прошедшее через потерю, получаемый должный уровень социальной поддержки, вероятность находиться в классе длительного траура, снижается.

Учитывая все сравнения, проведенные с классом выносливости, пол, по-видимому, является самым сильным предиктором пребывания в классе выносливости по сравнению с группами симптомов. Этот вывод также подкрепляет исследования, в которых сообщалось о том, что женщины находятся в группе риска затяжного траурного расстройства.

Выводы. Таким образом, проведенное нами исследование особенностей переживания утраты продемонстрировало, что женщины больше склонны к депрессивным расстройствам, чем мужчины, не зависимо от возраста. Фактором риска также является отсутствие эмоциональной поддержки со стороны близких значимых людей.

SOCIOLOGICAL SCIENCES

ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПОЛИТИКА АЗЕРБАЙДЖАНА В ОБЛАСТИ КУЛЬТУРЫ И ИСКУССТВА

Тагиева Гюльнара Адиль кызы
Стр. преподаватель Азербайджанский
Государственный Аграрный Университет
г. Гянджа Азербайджан

Введение Развитие культуры в Азербайджане сопровождается появлением новых форм национальных, общечеловеческих, классических, традиционных, интеллектуальных, художественных, политических, духовных, религиозных и других ценностей. С этой точки зрения Азербайджан формирует свою политику в области культуры и искусства. В этом направлении осуществляется более широкая и обоснованная пропаганда национальной культуры.

Цель работы: Подчеркнуть важность государственной политики в сфере культуры и искусства Азербайджана.

Материалы и методы: В последние годы были проведены успешные реформы и принят ряд решений, касающихся развития культуры и искусства в Азербайджане. 21 декабря 2012 года Президент страны Ильхам Алиев принял Закон «О культуре» (№ 506-IVQ). Согласно Конституции Азербайджанской Республики, статье 94, части I, пункту 1, цели и принципы государственной культурной политики, права и обязанности субъектов культурной деятельности, правовые, организационные, экономические и определяются социальные гарантии в сфере культуры. При этом регулируются и отношения, возникающие в сфере создания, сбора, исследования, популяризации и охраны культурных ценностей [1].

14 февраля 2014 года (№ 273) Президент Азербайджанской Республики подписал Указ об утверждении «Культурной концепции Азербайджанской Республики». Руководствуясь статьей 109, пунктом 32 Конституции Азербайджанской Республики, развитие культуры, защита от внутренних и внешних угроз, ее успешная интеграция в мировую культуру, обеспечение прав и свобод человека и гражданина в этой области культуры были поставлены в качестве основных целей [2].

Успехи, достигнутые в культурной политике, свидетельствуют о том, что по мере дальнейшего укрепления государственной независимости Азербайджана процесс демократического, правового и светского государственного строительства в нашей Республике будет развиваться более быстрыми темпами [3].

Принятие Азербайджана в качестве полноправного члена престижных международных организаций, в том числе Совета Европы, создало благоприятные условия для укрепления его международных позиций и занятия достойного места среди других стран. Культурная политика, служащая укреплению независимости нашей страны, привела к развитию взаимовыгодных отношений со странами мира на равноправной основе [4].

Результаты и обсуждение: В настоящее время очень быстрое развитие рыночной экономики и информационных технологий требует дальнейшего расширения и развития отношений между людьми с разными материальными и нравственными ценностями. Культура играет уникальную роль в поиске справедливого решения конфликтов, происходящих в мире, и в обеспечении мира в человечестве.

Выводы: Достижение экономического развития в нашей стране дает толчок формированию экономической культуры. В отличие от других форм культуры формирование единой экономической культуры в мире возможно посредством применения экономических законов. Это уже создало реальные условия для примирения и обмена духовными и экономическими культурами.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Закон Азербайджанской Республики о культуре от 21 декабря 2012 года № 506-IVQ
2. Указ Президента Азербайджанской Республики об утверждении «Концепции культуры Азербайджанской Республики» от 14 февраля 2014 года (№ 273)
3. Намик Аббасов, Культурная политика Азербайджанского государства в современных условиях и факторы развития нравственных ценностей, Баку-2008
4. Намик Аббасов, Культурная политика и нравственные ценности Баку-2009

JOURNALISM

КОНЦЕПЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВИДАВНИЦТВА «ШКОЛА»

Бездіжа Алла Анатоліївна,
викладачка
Трофимчук Надія Євгенівна,
студентка
Галицького фахового коледжу
імені В'ячеслава Чорновола
м. Тернопіль, Україна

Вступ Книговидавнича справа України активно розвивається. Зі здобуттям незалежності почали з'являтися різноманітні видавництва. Наразі відомо понад 400 видавництв по всій території нашої країни. Проте, ми зосередили свою увагу на дослідженні діяльності видавництва «Школа», яке було засноване у 2002 році братами Федієнко і розташоване у Харкові і досі утримує провідні позиції на ринку.

Актуальність теми полягає в тому, що діяльність видавництва не ставала основою для наукових робіт.

Мета роботи – дослідити видавництво, його історію, укласти типологічну характеристику та здійснити огляд серійної продукції.

Методи дослідження. В ході дослідження використовувався описовий (монографічний) метод, також аналіз та класифікація.

Результати та обговорення. Спеціалізується видавництво «Школа» на випуску художніх та навчальних видань для дітей. На офіційній сторінці видавничого дому у Facebook читаємо, що «назва «Школа» повною мірою відображає напрям роботи та тематику книжок, які тут видаються : це література для розвитку, навчання, пізнання нового та ще невідомого. І це все – для дітей. Дітей віком від молодшого дошкільного до старшого похилого (адже

вчитись ніколи не пізно!)»[2].

Свою історію діяльності видавництво «Школа» розпочало з випуску книг для дошкільнят «Кроки до школи». Далі світ побачило видання букваря «Читайлик», авторства Василя Федієнка. Окрім цього видавництво випустило також серії його посібників «Дивосвіт», «Малятко», «Подарунок генію», «Мамина школа». Завдяки класичному букварю Василя Федієнка «Читайлик» навчилося читати кілька поколінь українців. А пізніше, прийшовши до школи, вони продовжують навчання за його робочими зошитами з математики, охорони здоров'я, письма та розвитку мовлення, математичними та каліграфічними прописами.

За 20 років на книговидавничому ринку України видавництво «Школа» підготувало і випустило понад 500 найменувань видань не лише українською, а й англійською мовою. Також збудувало собі хорошу репутацію не лише в Україні, а й за її межами. Про це свідчить багаторічна співпраця зі світовими письменниками Гжегожем Касдепке, Малгожатою Стрековською-Зарембою Агнешкою Тишкою, Аліс Пантермюллер, Барбарою Кантіні та іншими.

Щодо основних типологічних ознак, то Микола Тимошик у своїй книзі «Книга для автора, редактора, видавця» визначає наступні:

- «форма власності;
- форма об'єднання майна засновників;
- спосіб формування статутного фонду;
- економічна природа господарювання;
- обсяг випущеної продукції;
- тематичний репертуар видань;
- читацьке коло;
- знаковий принцип творення;
- структура підпорядкованості» [3, с.47].

Для укладання типологічної характеристики видавництва «Школа» у нас є достатньо інформації про його діяльність.

Так, за формою власності видавництво «Школа» є колективним, оскільки

відомо, що засновниками виступають брати Андрій та Василь Федієнко, окрім того вони особисто здійснюють контроль процесу підготовки і випуску видань. Також Василь Федієнко також автор більшості книг видавництва. Тобто видавництво було створене за попередньої домовленості двох братів.

Із цієї ознаки також випливає, що за способом формування статутного фонду воно є корпоративним, адже ми бачимо наявність саме двох засновників.

За формою об'єднання майна засновників видавництво «Школа» є товариством з обмеженою відповідальністю (ТОВ), тобто статутний фонд (який становить 120 000 гривень) розділений на рівні частини, які визначені статутними документами видавництва.

Оскільки видавництво тримає вектор на виготовлення і продаж своєї продукції, то можна зробити висновок, що за економічною природою господарювання воно є комерційним.

За структурною підпорядкованістю видавництво самостійне, оскільки зареєстроване як юридична особа, за адресою : місто Харків, вул. Ахсарова 13, кв 544. І повністю самостійно регулює діяльність на ринку.

За минулий рік видавництвом було підготовано і випущено у світ понад 100 книг, тож за обсягом випущеної продукції аналізоване видавництво – велике.

Видавництво «Школа» спеціалізується не лише на випуску книг для дошкільнят та школярів як молодшого, так і старшого віку, а й на книгах для широкого кола читачів. Тож, за тематичним репертуаром видань воно є універсальним, хоч великий сегмент товару займає дитяча література, наявні також видання різних галузей знань у розділі «Книги для всіх».

Оскільки серед продукції видавництва є книги для різного віку дітей та для дорослої аудиторії, то за читацьким колом «Школа» є видавництвом для широкого кола читачів.

Враховуючи специфіку видавництва «Школа», зауважимо що видавництво функціонує за структурою сучасного видавництва змішаного типу.

Щодо напрямків діяльності, то на офіційній сторінці видавництва у Facebook зазначено, що «основними напрямками діяльності приватного підприємства «Видавничий дім «Школа» є книговидавнича діяльність та оптова торгівля книжками власного виробництва» [2].

Звертаючись до ДСТУ 3017:2015, нагадаємо, що «серією» називають «сукупність видань, об'єднаних спільністю задуму, тематики, цільовим призначенням або читацькою адресою, що мають спільну назву та однотипне оформлення» [1, с. 15.].

Більшість видань видавництва «Школа» є серійними. Кожна серія унікальна як за оформленням, так і за внутрішнім наповненням. Так, книги для дошкільнят містять 16 серій, для молодших школярів – 9 серій, для школярів середнього та старшого віку – 8 серій і для широкого кола читачів – 1 серію. Найбільше серій серед книг для дошкільнят, приблизно однакова кількість серій серед книг для молодших школярів, та школярів середнього і старшого віку, найменше серій є для широкого кола читачів.

Це ще раз підкреслює основну специфікацію видавництва – випуск дитячої літератури.

Висновки. Отож, в результаті дослідження ми з'ясували історію становлення видавництва «Школа», з'ясували його типологічну характеристику, основні напрямки діяльності та проаналізували серійну продукцію. Дослідження дало змогу скласти комплексне уявлення про діяльність видавництва «Школа».

Переконані, що результати виконаної роботи відкривають перспективи для вивчення сучасних українських видавництв, зокрема вже систематизована нами інформація також може стати основою для подальших наукових досліджень видавництва «Школа».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. ДСТУ 3017:2015 видання, основні види. Терміни та визначення понять. URL: https://lib.zsmu.edu.ua/upload/intext/dstu_3017_2015.pdf

2. Офіційний сайт видавництва «Школа» URL:
<https://www.facebook.com/vidavnichiidimshkola/>

3. Тимошик М. Книга для автора, редактора, видавця. К. : Наша культура і наука, 2010. 500 с.

СУЧАСНІ ХРИСТИЯНСЬКІ ПЕРІОДИЧНІ ВИДАННЯ ДЛЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вишневська Галина Богданівна

к. ф. н.

Буда Олена Вікторівна

студент

Галицький коледж ім. В. Чорновола
м. Тернопіль, Україна

Вступ. Дитячі релігійні періодичні видання є специфічним видом літератури. Вони закладають підвалини світоглядних понять, розуміння суті релігії та віросповідання, пропагують усталені у суспільстві цінності та правила поведінки. Діти, читаючи релігійну періодику, не лише вивчають певні норми моралі, етики, релігійні канони, а й пізнають закономірності влаштування світу і себе зокрема. Тож запропонована література виступає у ролі каналу передачі специфічної інформації, пристосованої відповідно до вікової категорії дітей, їх психофізіологічних можливостей, яка формує соціалізовану та ціннісно-орієнтовану особистість.

Сучасний книговидавничий ринок України пропонує чималу кількість дитячої релігійної періодици незалежно від конфесії. Тож можна відзначити процвітання цього виду літератури. Разом із тим є видання, які не витримують конкуренції та випуск яких припиняється.

Мета роботи — визначення специфічних рис сучасних християнських періодичних видань для дітей шкільного та молодшого шкільного віку та комплексна їх оцінка.

Матеріали та методи: у роботі була використана система методів наукового дослідження, а саме: аналіз (для дослідження матеріалів журналів), синтез (для створення цілісної концепції особливостей християнських дитячих періодичних видань), описовий метод (для визначення особливостей досліджуваних видань). Було проаналізовано функціональні особливості

дитячої преси у працях А. Бісовецької, Н. Вернигори, Т. Давидченко, У. Колесніченко, Н. Кота, У. Лешко, О. Марущак, Е. Огар, Ю. Стадницької, О. Струшляк.

Результати та обговорення. Періодика як особливий вид видавничої продукції завжди була способом відображення об'єктивної та суб'єктивної людської дійсності з різних видів питань. З огляду на це вона часто є джерелом наукових досліджень. Окрему категорію серед цього виду продукції складає періодика для дітей та молоді з огляду на наявну в ній специфіку наповнення та оформлення. У цих видань особливе призначення — «популяризувати провідні пізнавальні та педагогічні ідеї» [5, с. 404].

Серед усіх видів дитячої періодики релігійний вид відрізняється своїм специфічним контекстом. Адже його цільове призначення — не просто допомагати дітям пізнавати світ, а знайомити їх із релігійними віровченнями, пояснювати їхню суть, заохочувати дізнаватися про це більше. Тобто у таких журналах першою та головною функцією є світоглядна як така, що допомагає дітям вивчати світ, людей і себе через віру, а не через факти і науку. «І несуть вони в собі не тільки розважальний чи пізнавальний аспект, а ще й морально-настановчий» [7].

Дистриб'ютором релігійної продукції на ринку є видавництва специфічної тематики. Це ті підприємства, які обирають вузький профіль певної конфесії або віку та стало притримуються цього принципу видавничої політики. Що стосується видавництв, які спеціалізуються на випуску видань для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, то слід відзначити те, що серед них нема тенденції притримуватися принципу видання лише певного виду літератури чи продукції для певного віку. Наприклад, вони можуть випускати нон-фікшн, художню літературу разом із релігійною.

Підтвердження цієї тези спостерігаємо у результаті аналізу діяльності сучасних видавництв обраного типу видань: «Свічадо» здійснює підготовку та випуск не лише релігійної літератури, а й психологічної, художньої, «Видавництво Святого Павла» пропонує подарункові, акцеденті видання,

«Апостол» та «Добра книжка» спеціалізуються в основному на випускові популярної духовної літератури для дорослих. Проте всі ці видавництва пропонують дітям молитовники, притчеві історії, катехитичні книги у формі інтерактиву, розмальовок.

Дещо іншою специфікою діяльності відрізняються наступні два видавництва: «Світло на Сході» на своєму сайті пропонує електронні варіанти видань для скачування, що є рідкістю серед діяльності видавництв, а серед продукції видавництва «Золотий город» є значна частина російськомовної.

Для аналізу наповнення дитячих релігійних видань нами було обрано два часописи: «На крильцях ангела» та «Водограй».

У першому виданні переважають різні завдання, кросворди, розмальовки – на один номер їх може бути в межах дванадцяти. Оповідання, невеликі розповіді, вірші та молитви менші у чисельності – їх може бути у випуску сім. Умовно 60% усього наповнення відведено під різнопланові завдання. Текстова частина видання загалом враховує читацькі можливості: оповідання невеликі, речення здебільшого прості, зміст позитивного, оптимістичного характеру. Проте у вміщених молитвах помічаємо стильові особливості релігійних текстів: довгі речення, складні слова, інверсія. Вважаємо, це помилкою, адже відсутність адаптації «відштовхуватиме» дітей.

Журнал «Водограй» має дещо відмінне наповнення від попереднього видання: відсоткове співвідношення частин таке ж (30-40% становить текст), проте інші 60-70% — це не ігрові, а конкретно навчальні завдання (щось порахувати, обвести контури слів, фігури, ознайомитися із словами англійської мови). У цьому полягає основна відмінність між аналізованими виданнями. Текстова частина характеризується невеликим обсягом, зрозумілими лексичними одиницями, проте великою кількістю пунктуаційних та синтаксичних помилок.

У часописі «На крильцях ангела» ілюстративний матеріал займає більшу частину всього наповнення. Він характеризується простотою стилю та статичністю. Умово поділяється на 3 групи: власне ілюстрації (малюнки), фото

та репродукції. Малюнки передають ключові моменти сюжетів оповідань чи розповіді. Фото допомагають вивчати дійсність в об'єктивних рисах. Репродукції картин супроводжують переказ біблійних сюжетів. Вважаємо їхнє використання недоцільним, адже дітям дошкільного віку важко сприймати стиль та образи, зашифровані в іконах. Поліграфічне виконання ілюстративного матеріалу у журналі є якісним.

Дещо відмінну характеристику ілюстративного матеріалу має часопис «Водограй». У першу чергу ця відмінність проявляється у тому, що у виданні представлено лише один вид ілюстрацій – малюнки. Також відсутні репродукції картин. Загалом ілюстрації займають більшу половину всього наповнення, створюють разом уніфікований образ та вирізняються помітним реалізмом. Поліграфічне виконання ілюстрацій журналу «Водограй» також відзначається якістю: не помітно ніяких технічних чи поліграфічних дефектів. Окремо хочемо відзначити специфіку використаних кольорів: порівнюючи із журналом «На крильцях ангела», кольори у цьому часописі не настільки яскраві.

Висновки. Ми дослідили, що дитячі періодичні релігійні видання для молодшого шкільного віку реалізують ознайомлення своєї читацької аудиторії із першими підвалинами релігії через призму адаптації тексту та ілюстративного матеріалу. Також нами розглянуто діяльність релігійних видавництв, а саме видавництв, які здійснюють випуск християнських видань для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, та визначено їхню неоднорідну характеристику.

Ми проаналізували видання «На крильцях ангела» та «Водограй». Було виокремлено мовні особливості цих видань: у журналі «На крильцях ангела» подекуди наявна надто складна лексика, складні речення, проте орфографічні, пунктуаційні та лексичні помилки не є чисельними; у журналі «Водограй» наявні прості речення, лексеми, які розраховані на обраний вік, проте тексти видання містять велику кількість орфографічних, пунктуаційних помилок. Також нами було окреслено особливості змісту та структури цих видань:

співвіднесення ігрової та текстової частин враховує читацький вік обох журналів, службовий апарат також розрахований на цей вік. Проте не всі тексти адаптовані для читачів: у журналі «На крильцях ангела» ми помітили складні молитви, які містять інверсію та потенційно незрозумілі слова. Ми проаналізували ілюстрації журналів «На крильцях ангела» та «Водограй» та визначили, що у виданнях використовують різні за насиченістю кольори, речі та людей змальовують у простому стилі, без надмірної деталізації. Проте у журналі «На крильцях ангела» редакторами використано недоцільний тип ілюстрації – репродукції картин.

Отже, релігійні журнали для дошкільного та молодшого шкільного віку пропонують читачам не лише адаптовані біблійні розповіді, сюжети, а й певні ігрові завдання, що відповідає віковим можливостям і вимогам. Проте редакторам таких видань слід особливо уважно слідкувати за адаптацією обох складових – текстової та ілюстративної – адже від цього залежить сприйняття дитиною не лише всіх книг, а й навколишнього світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Апостол: веб-сайт. URL: <https://apostol.ua/categories/5> (дата звернення: 27.01.2022).
2. Видавництво Святого Павла: веб-сайт. URL: <http://https://sviatypavlo.com/> (дата звернення: 27.01.2022).
3. Добра книжка : веб-сайт. URL : <http://gbook.lviv.ua/> (дата звернення: 27.01.2022).
4. Золотой город: веб-сайт. URL : <https://zgorod.com/ua/> (дата звернення: 07.02.2022).
5. Круль Л., Благун Н. Загальний огляд сучасної української дитячої періодики (жанрово-тематичне розмаїття). *Актуальні проблеми слов'янської філології. Сер. Лінгвістика і літературознавство*. 2009. Вип. XX. С. 404–412.
6. Лапшина І. Специфіка формування мовної особистості дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. *Актуальні проблеми дошкільної та*

початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : зб. матеріалів наук.-практ. конф. студентів і викладачів. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2015. С. 194–198.

7. Максимчук Л. Сучасна періодика для дітей. Рівненська обласна бібліотека для дітей. URL : <http://rdobd.com.ua/2019/07/04/%D1%81%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%81%D0%BD%D0%B0%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%BB%D1%8F%D0%B4%D1%96%D1%82%D0%B5%D0%B9/> (дата звернення: 20.01.2022).

8. Огар Е. Дитяча книга: проблеми видавничої підготовки : навч. посіб. Львів : Аз-Арт, 2002. 159 с.

9. Про видавництво: Свічадо. UR : <https://svichado.com/pro-vydavnytvo> (дата звернення: 27.01.2022).

10. Про нас: Видавництво «Місіонер». URL: <https://missioner.com.ua/pro-nas/> (дата звернення: 27.01.2022).

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР У СИСТЕМІ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Кирилова Оксана Вікторівна,

канд. філол. наук, доцент

Захаріна Ксенія Володимирівна,

студентка

Дніпровський національний університет

імені Олеся Гончара

м. Дніпро, Україна

Вступ. Люди апріорі готові довіряти тенденційним інтерпретаціям подій медійної дійсності. Здебільшого їх влаштовує та версія подієвої ситуації, яку їм пропонують ЗМІ. А отже медіанаратив створює шаблони, норми, кліше, фільтри світосприйняття мас як сукупність почуттєвих, вербальних та змістових шаблонів (Trebin & Panfilov, 2020). Медіасередовище та явища фейків, які воно породжує, разом із кліповим мисленням та сприйняттям, що беруть свій початок від масової культури, зараз здійснюють найбільший вплив на способи пізнання, сприйняття та мислення в умовах колосальної генерації інформації (Panfilov & Savchenko, 2022). Увесь цей комплекс суттєво актуалізується під час гібридної війни й, на думку Тімоті Ван дер Венне, виражається двома конкретними способами: (1) використанням мережевих технологій для інтеграції бойового простору й (2) використанням інформаційних кампаній для підриву противника всередині країни, включаючи використання кіберінструментів (Van der Venne, 2021).

Мета роботи. У роботі робиться спроба наукового осмислення місця та ролі сучасного інформаційного простору у системі гібридної війни.

Матеріали та методи. Під час дослідження у якості базисного виокристовувався метод компаративного аналізу, який дозволив виокремити головні напрями сучасної наукової думки щодо місця та ролі інформаційного простору у системі гібридної війни.

Результати та обговорення. Використання мережевих технологій для покращення воєнних операцій ретельно вивчали з початку 2000-х рр. в

Міністерстві оборони США. Саме там дослідники розробили концепцію мережецентричної війни (Alberts et al., 2000), яка фокусується на бойовій могутності й може бути згенерована ефективним зв'язком або мережею бойового підприємства. Деталізований аналіз питання у 2018 р. дозволив зробити висновок, що розосереджені групи та комірки можуть створювати цілісне загальне розуміння бойового простору, яке підвищує оперативну та тактичну швидкість, оперативність та ефективність (Otaiku, 2018). Такий підхід збігається з баченням гібридної війни Хоффмана (2007), яке здебільшого орієнтоване на простір, з урахуванням того, що у сучасному розумінні інформаційне середовище містить такі елементи, які колись були з нею не пов'язані: військові частини, комунікаційну інфраструктуру, управління громадською думкою, дипломатію, ЗМІ, соціальні процеси. Це передбачає набагато більшу систему ведення війни, яка знаходить вираження у концептуалізації гібридної війни після 2014 року як цілісного глобального середовища загроз.

Широке мережеве середовище, за теорією Тімоті Ван дер Венне, ефективно використовується для підриву легітимності супротивника вдома (Van der Venne, 2021). І російська федерація це наочно продемонструвала своєю пропагандою, роботою таких медіа, як Russia Today (RT), операціями з фейкотворення у соціальних медіа та новинних сайтах. Усі ці компоненти працюють за принципом взаємопроникнення з метою використовувати інформації як зброї з наміром завдати шкоди, шкоди не фізичної, а моральної та соціальної. З точки зору гібридної війни, росія неодноразово використовувала інформаційні кампанії та кіберінструменти, щоб передувати або доповнювати військові операції під час російсько-українського конфлікту з 2014 року. Перед початком військових дій Росія, наприклад, відключила українську енергомережу, атакувала урядові вебсайти, поширювала зловмисне програмне забезпечення та поширювала пропаганду та фейкові новини через соціальні мережі та RT. Використання інформації в гібридній війні має першочергове значення: по-перше, у сенсі використання високих технологій для формування

переваги в бойовому просторі, а по-друге, шляхом використання інформації для озброєння з метою приниження легітимності супротивника в процесі критичного осмислення аудиторією.

О. Панфілов та О. Савченко (2022) вписують інформаційні операції в інструментарій публічної дипломатії або «м'якої сили», який є дуже дієвим комплексом впливу на противника у ході гібридної війни. Дослідники відзначають, що співвідношення невоєнних та воєнних методів під час сучасних конфліктів складає чотири до одного (Panfilov & Savchenko, 2022).

«М'яку силу» І. Рущенко пропонує розглядати разом з так званою «підривною соціальною технологією», яка саме і спрямована на те, аби створювати «хаос» та просувати сценарій «парареволуцій» на території ворога. Дослідник вважає, що само по собі поняття «м'якої сили» є розмитим та дуже широким. Його застосовують і для позначення різних інструментів тиску без застосування зброї, і для актуалізації ідеологічного протистояння (тут враховуються різні дискурси: історичний, церковний, світоглядний тощо), і для виокремлення пропагандистських операцій і атак, і для маркування економічних воєн, а також для введення в інформаційне поле відомостей про «інсайдерську діяльність осіб, заангажованих агресором» (Rushchenko, 2015).

Висновки. Віртуальні соціальні мережі у гібридному протистоянні онтологічно можна розглядати як так званий «інтернет-фронт» або арену для здійснення політичних маніпуляцій та гібридних атак. Бувши по суті симулякром реальності, Інтернет дозволяє через віртуальну реальність визначати життєву реальність сучасного інтернет-користувача, цим включаючи його в гібридне протистояння.

ПОКЛИКАННЯ:

1. Alberts, D. S., Garstka, J. J., & Stein, F. P. (2000). *Network centric warfare: Developing and leveraging information superiority* (292.0). C4ISR Cooperative Research Program (CCRP). <https://apps.dtic.mil/sti/citations/ADA406255>

2. Hoffman, F. G. (2007). *Conflict in the 21st century: The rise of hybrid wars*. Potomac Institute for Policy. https://potomac institute.org/images/stories/publications/potomac_hybridwar_0108.pdf
3. Otaiku, A. A. (2018). A framework for hybrid warfare: Threats, challenges and solutions. *J Def Manag*, 8(178), 374-2167.
4. Panfilov O., & Savchenko, O. (2022). Sociological aspect in the content of the modern hybrid warfare. *The Bulletin of Yaroslav Mudryi National Law University. Series:Philosophy, philosophies of law, political science, sociology*, 1(52). <https://doi.org/10.21564/2663-5704.52.249948>
5. Rushchenko, I. (2015). Subversive social technologies (on the experience of Russian-Ukrainian hybrid war). *Visnyk of the Lviv University. Series Sociology*, (9), 35-43.
6. Van der Venne, T. (2021, November 30). *Old wine, new bottles: A theoretical analysis of hybrid warfare*. E-International Relations. <https://www.e-ir.info/2021/11/30/old-wine-new-bottles-a-theoretical-analysis-of-hybrid-warfare>

ART

АНАЛІТИКА ВОКАЛЬНИХ ТЕХНІК БЕЛТІНГ, ТВАНГ, ГРОУЛ, ШТРОБАС ТА ПРИЙОМИ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ

Мигович Микола Степанович,
аспірант кафедри вокально-хорового,
хореографічного та образотворчого мистецтва,
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка
м. Дрогобич, Україна

Вступ. В останні десятиліття світова вокальна педагогіка зробила вагомий поступ. Сучасні дослідження виокремлюють і вже відомі факти звукоутворення, і здійснюють пошук нових знань про роботу голосового апарату вокаліста. Частина з яких впроваджується в навчальній роботі і виконавських практиках, а частина знаходиться лише в ракурсі теоретичних розробок. Це стосується абсолютно всіх вокальних жанрів і напрямків. Методи які пропонує сучасна вокальна педагогіка, в умовах сьогодення, дозволяють використовувати більш ефективні прийоми і техніки, задля максимально швидкого досягнення бажаних результатів. А саме: академічного та естрадного співу: белтінг, гроул, тванг або вокальний ніс, штробас або вокал фрай, що додає до звучання голосу легкий хрип.

Мета роботи. Здійснення аналізу методів і прийомів використання сучасних вокальних технік, а саме: белтінг, тванг, гроул, і штробас (вокал фрай).

Матеріали та методи. Методологія дослідження обумовлена міждисциплінарним підходом, який передбачає використання загальнонаукових методів аналізу, синтезу та узагальнення. Узагальнення та аналіз здійснювалось на основі власного практичного досвіду викладання

естрадного та академічного вокалу. Метод синтезу застосовано до обробки інформації. Також у статті використано герменевтичний метод, який складає основу пояснень звукоутворення як відтворення творчих процесів у зовнішніх проявах.

Результати та обговорення. Багато людей захоплюються звучанням голосу великих співаків, адже їхня якість абсолютно відрізняється від якості звичайних голосів, які ми чуємо щодня. Наявність непересічних якостей здається нам надзвичайним і неможливим. Однак це цілком можливо і в цьому немає нічого неймовірного, щоб змінити якість власного голосу. Ключ до успіху – це вокальна техніка. Як зазначив С. Кушка : «Методика навчання співу передбачає вивчення основ вокального виховання, набуття і осмислення досвіду, різних методів роботи з дітьми та юнацтвом в індивідуальних і групових формах занять» [2, с. 7]. Це твердження підкреслює важливість освоєння різних вокальних технік для розвитку власного голосу.

Вокальна техніка і техніка загалом називається комплекс певних навичок, керування конкретними м'язами. До цього поняття можна віднести будь-яку техніку, як спорт, водіння автомобіля чи показ фокусів. Все, що ми можемо керувати в своєму організмі відбувається за допомогою м'язів. Керування голосом не стало виключенням.

В умовах сьогодення, як в академічному так і естрадному виконанні, активно використовуються наступні вокальні техніки, а саме: *twang* або вокальний ніс – аналог високої співочої форманти, *grow* або гарчання – ефекту хрипкого гарчання, *vocal fry* або штробас – додає до звучання голосу легкий хрип, *belting* – співати високі ноти повним голосом.

Кожна техніка включає в себе деякі основні фактори для правильного звукоутворення – це дихання і опора. Адже, не оволодівши правильним опертим звуком і стабільним диханням вищезгадані техніки, які нами аналізуються, можуть призвести до неминучих пошкоджень голосу.

Вміння дихати – це першооснова необхідна для співака. Процес дихання складається з *вдиху*, під час якого легені наповнюються повітрям і *видиху*, під

час якого легені виштовхують повітря і повертаються в початковий стан, завдяки своїй еластичності. Під час вдиху готується положення голосового апарату для відтворення звуку, а при видиху цей звук відтворюється. Вміння довготривалого дихання, в окремих випадках притаманне обдарованим особистостям, проте певні методики можуть сприяти розвитку цього процесу.

У вокальних методиках розрізняють *глибокий вдих*, який необхідний для довгої фрази і *пів-вдих*, який використовується для коротких фраз, і в місцях, де потребується гнучкість голосу.

Опора – найважливіше відчуття в співі, завдяки якому вокаліст вільно керує своїм голосом. Відчуття опори виникає не одразу. При оволодінні технікою співочого звукоутворення поступово починають проявлятися навички при яких голос відтворює всі свої властивості. Відчуття опори, утворюється тоді, коли звукоутворення починає набирати опертий характер. Як правило, фокусування на цих відчуттях, супроводжуються опертим звучанням голосу. Звернення уваги на диференціацію опертого звуку та неопертого призводить до чіткого розуміння правильного і неправильного звукоутворення.

Під відчуттям опори голосу слід розуміти своєрідне відчуття, що супроводжує правильне оперте співоче звукоутворення. Опора – це особлива, правильна координація в роботі голосового апарату, який породжує опертий звук. Відчуття опори – суб'єктивне відчуття і тому відчувається по-різному. Одні вважають, що це своєрідне відчуття ніби стовп повітря, що підтримується внизу м'язами живота. Інші розуміють під відчуттям опори лиш певний ступень навантаження видихальної мускулатури, що подає потрібний повітряний тиск голосовим зв'язкам, або ж відчувають опору, як ступінь спротиву голосових зв'язок з підзв'язковим тиском на рівні гортані. Опора – це гальмування голосовими зв'язками повітряного напору.

Розглянувши основоположні і базові аспекти постави голосу, розглянемо деякі вокальні техніки та прийоми, які притаманні як для академічного (класичного), так і для естрадного співу.

«Белтінг – один із найпопулярніших прийомів, який прийшов в естрадний

вокал із соула. Термін «белтінг» (*to belt*) дослівно перекладається як – «кричати», тобто співати гучно в повну силу. Насправді – це вміння брати високі ноти повним голосом. Сутність практики полягає в тому, що вона стає можливою лише за відповідної комбінації таких складових як : сила голосу, його спрямованість на слухача і наявність природно-даного або набутого механізму здорового крику. Отже, виконання белтінгу потребує як допомоги від м'язів голосових зв'язок, які відповідають за їх щільне змикання, так і особливого, сильного дихання» [1, с. 2].

Прийом белтінгу використовує методику навчання, де необхідно зібрати непросту комбінацію факторів – це вокальна опора, сила голосу, її направленість в «маску» (цей прийом передбачає посилену роботу м'язів голови та ротової порожнини як резонатора) і здатність користуватися природнім криком. З урахуванням того, що кожен із нас індивідуальний і наші фізіологічні особливості визначають звучання вашого голосу, белтінг відомих вокалістів звучить по-різному, при тому викликаючи суперечливі питання щодо його класифікації.

«Тванг, (з англ. *Twang* – гугнявити) чи як ми звикли його називати – вокальний ніс. Вітчизняна дослідниця Н. Фоломєєва дає таке визначення даного прийому: тванг (від англ. «*twang*» – гугнявість) – особливий звук, який утворюється при одночасному закритті м'якого піднебіння й «коміра» гортані. Від загальновідомого явища імпедансу Р. Юссона, яке за сутністю своєю схоже на тванг, відрізняється місцем локалізації: імпеданс стосується передусім ротової порожнини, а тванг – гортані, тобто значно нижче» [3, с. 46].

Це один з основних прийомів в техніці сучасного вокалу. Тванг додає в тембр дзвінкх обертонів, допомагає голосу звучати на високих нотах щільно і сильно. На слух вокальний прийом характеризується своїм дзвінким, металічним звучанням. За даними останніх досліджень техніка досягання тванг впливає на вібрацію голосових зв'язок і дозволяє їм змикатися а розтягнутому стані, продовжуючи тим самим період змикання. Техніка тванг формується шляхом підняття кореня язика.

Є тонка межа між вокальним носом і гугнявим носом. Гугнявий ніс навпаки забирає всю дзвінкість з голосу і звучить глухо. Не гармонійність такого звучання одразу викликає дисонанс. Гугняве звучання являється дефектом голосу, над яким потрібно працювати і виправляти його спеціальними вправами. Класичний метод, закрити ніс пальцями під часу співу і спостерігати за характером звука, якщо повітря впирається в ніс і голос гугнявий – це означає, що це не тванг.

«Гроул (англ. growl – гарчання) – у сучасній музиці, зокрема, в джазі, специфічний прийом, за допомогою якого вокалісти та інструменталісти (духовики) досягають ефекту хрипкого гарчання. У джазовому вокалі найчастіше гроул використовувався Луї Армстронгом і Еллою Фітцджеральд. Виразність цього прийому проявляється тоді, коли він використовується на окремих звуках або окремих коротких інтонаціях» [4, с. 60].

Науковий виклад прийому гроул визначає його як діафрагмальний бас. Даний вокальний прийом базується співом на опорі від діафрагми при сильному виштовхуванні повітря знизу живота з подальшим розщепленням голосових зв'язок – так досягається ефект ричання. Відштовхуючись від фізичних особливостей гроулінгу звук виходить доволі тонально низьким.

«Техніка штробасу – це коли наші зв'язки під тиском повітря коливаються, але при цьому вони ненапружені. Виходить звук схожий на рокіт, який використовує поп-співачка Адель в пісні «Rolling in the deep», Брітні Спірс в «Baby one more time», Енріке Іглесіас в пісні «Hero» тощо. До основ розробки штробасу належать такі методики як : розробку прийому проводити зранку, використовувати в розмовній мові, а саме проговорювання слова з гарчанням. В академічному вокалі прикладом співу штробасом є бас – профундо. Штробас часто називають терміном vocal fry» [4, с. 44].

Зазначимо, коли відтворюється vocal fry, голосові зв'язки перебувають у розслабленому стані починаючи не повністю вібрувати. Така вібрація сприяє їх плавному включенню у вокальний процес, розігріву, швидкому набуттю еластичності без зусиль і, відповідно, без допомоги сторонніх м'язів. Vocal fry є

найнижчим вокальним регістром, під час якого створення самого звуку відбувається за допомогою повітря, яке проходить через розслаблену голосову щелину. Vocal fry звучить як тихий, скрипучий голос.

Висновки. Отже, цілі вокального виконавця різноманітні та численні: точне відтворення висоти, бажана якість голосу, чітка розбірливість, точний час і передбачуваний емоційний перепад. Ці акустичні зміни мають важливі наслідки для оцінки емоцій слухачами та підкреслюють нюанси якості індивідуальних відмінностей у виконанні співу. Як підсумок, в цій статті ми зосередились на деяких відомих вокальних техніках та прийомах, та подати аналіз методів і прийоми їх використання.

З огляду на вищевикладений матеріал основного змісту зазначимо, що розглянуті вокальні техніки і прийоми їх використання базуються на вмінні, і розумінні того, що голос повинен бути стійким і вокаліст вміє ним коригувати. Це стосується дихання, опертого звучання, подачі звуку та самого звукоутворення кожного окремого голосу.

Так, белтінг як один із найпопулярніших прийомів, що дослівно означає – кричати. Прийом белтінгу використовує методику навчання, де необхідно зібрати непросту комбінацію факторів, таких як : вокальна опора, сила голосу, направленість в «маску», посилену роботу м'язів голови та ротової порожнини як резонатора, здатність користуватися природнім криком. Twang (вокальний ніс) – гугнявий особливий звук, який утворюється при одночасному закритті м'якого піднебіння й «коміра» гортані. Техніка twang формується шляхом підняття кореня язика. Метод відтворення, що зводиться до техніки закритого носа пальцями під часу співу, якщо повітря впирається в ніс і голос гугнявий – це означає, що це не тванг а просто гугнявий ніс. Growl – формується як діафрагмальний бас, базується на звукоутворенні на опорі від діафрагми при сильному виштовхуванні повітря знизу живота з подальшим розщепленням голосових зв'язок. Саме так досягається ефект ричання. Vocal fry (штробас) відтворюється на голосових зв'язках, що перебувають у розслабленому стані з неповною вібрацією. Vocal fry використовується у найнижчому регістрі, саме

тоді звук є тихим і найбільш наближеним до скрипучого голосового відтінку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боднарчук А. Я. (2020). *Методика формування вокально-виконавських навичок студентів мистецьких спеціальностей засобами естрадної пісні. Науковий збірник. Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського*, Одеса: Випуск 3. С. 2. DOI: <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2020-3-3>. (дата звернення: 12.09. 2022)
2. Кушка Я. (2010). *Методика навчання співу: посібник з основ вокальної майстерності*. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан. С. 7.
3. Фоломеєва Н. А. (2016). *Особливості різних методик голосоутворення та вокальних прийомів, які використовуються в процесі фахової підготовки у ННІ культури і мистецтв*. Архіваріус. Київ : Serenity-Group. № 9 (13). С. 44-50.
4. Фоломеєва Н. А. (2021). *Опанування вокально-виконавських прийомів у класі естрадного співу: методичні рекомендації для здобувачів вищої освіти спеціальностей 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) та 025 Музичне мистецтво*. Суми: ФОП Цьома С.П., С. 44-60.

**ОСОБЛИВОСТІ ВІДОБРАЖЕННЯ БАЛЕТМЕЙСТЕРАМИ ТЕМИ
ПРОБУДЖЕННЯ СВІДОМОСТІ ЛЮДИНИ
В ХОРЕОГРАФІЧНОМУ МИСТЕЦТВІ**

Одаренко Орина Євгенівна,
магістрант кафедри хореографії,
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна

Вступ. Пробудження свідомості людини – це життєво важливе явище, яке постає перед людиною у різні періоди її життя. Пробуджена свідомість створює постійний, спрямований рух у розвитку особистості, що не зазнає перешкод та зупинок. Однією з ознак духовного пробудження є те, що світ стає яскравішим, захоплюючим і прекраснішим. Спостерігається стабільне почуття присутності зараз без страху за майбутнє чи переживань про минуле. Пробуджена людина має розширене сприйняття самої себе, навколишнього світу, а також усіх процесів та ситуацій, що відбуваються у її житті.

Мета роботи – виявити та дослідити особливості відображення балетмейстерами теми пробудження свідомості людини в хореографічному мистецтві.

Результати та обговорення. Психолог та викладач Стів Тейлор називає пробудженням тимчасове чи стабільне розширення та посилення свідомості, що призводить до значних «перцептивних, афективних та когнітивних змін» [1, 2]. Тейлор зауважує, що переживання пробудження дуже асоціюються з релігією, і це частково спричинило зневагу з боку панівної психології. На його думку, їх слід розглядати як цілком природні переживання, які можуть виникати спонтанно у зв'язку з різними ситуаціями і видами діяльності. Крім того, традиції часто закликають нас розрізняти пробудження як переживання і як розуміння.

Пробудження свідомості людини у духовно-моральної літературі.

Основним критерієм духовної літератури вважається її відповідність євангельському духу. Це означає, що всі книги подібної тематики повинні насамперед відображати суть біблійних принципів. Духовна література порушує одвічну проблему буття, дає відповідь на багато філософських та релігійних питань, а також розвиває моральні якості в характері свого читача. Крім усього іншого, такі твори часто описують життя святих людей, пророків і завжди проповідують основи тієї чи іншої релігії. Якщо говорити простою мовою, то духовні книги – це їжа для нашої душі.

Головним завданням духовних книг є пробуджувати в людині всі позитивні душевні якості, розвивати моральні цінності і, нарешті, спонукати людину до виконання релігійних законів. Адже майже в кожній релігії існує зведення завітів, якою має бути віруюча людина.

Окрім релігійних духовних книг, духовна література представлена й в інших жанрових композиціях. Ці книги не тільки змінюють погляд на багато речей, але також знайомлять читача з такими чеснотами, як любов, доброта, честь та гідність.

Духовно-художня література. Саме так можна визначити ті твори великих письменників, в яких через головних героїв та їх життєвий шлях автори передають непорушні християнські цінності. Існує ряд класичних творів, які має прочитати кожна людина, незалежно від своїх релігійних переконань. Ось найвідоміші: «Війна і мир» Л. М. Толстого, оповідання А. П. Чехова, «Майстер і Маргарита» М. А. Булгакова, із зарубіжної літератури – романи Ернеста Хемінгуея («По кому дзвонить дзвін», «Старий і море»), а також Данте («Божественна Комедія»), Еріх Марія Ремарк тощо.

Духовна література грає величезну роль в житті будь-якої людини. Завдяки читанню духовних книг розвиваються внутрішні душевні якості, пробуджуються найкращі риси людини, такі як доброта, милосердя і любов. Адже духовні книги проповідують Євангельські завіти, а основним законом Біблії є завіт про любов до ближнього.

Пробудження свідомості людини в хореографічному мистецтві.

Християнська проблематика почала укорінюватися у тематиці мистецтва балету з ХХ століття. Вперше ідея постановки балету на євангельську тему прийшла С. П. Дягілеву у 1914 році. Відвідавши Флоренцію разом із молодим танцівником Л. Ф. Мясіним, він зацікавився релігійними полотнами XII-XIII століть. Атмосфера соборів, православні візантійські мозаїки вплинули на Л. Ф. Мясіна, як у духовному, так і у естетичному плані. Під впливом живопису Чімабуе виник задум (1915–1917 р.) балету-містерії «Літургія», нездійснена постановка якого залишилася в історії разом із ескізами костюмів роботи художниці Наталії Гончарової.

С. П. Дягілев запропонував створити балет про Страсті Христові, де Л. Ф. Мясін міг вперше пробувати свої сили як постановник. Ідея балету мала на увазі постановку кількох хореографічних картин у стилі візантійських мозаїк. Передбачалося також, що для посилення атмосфери літургії дія проходитиме без музики. Щоб постановка не сприймалася як римська католицька, а більшою мірою була схожа на православний обряд, у перервах між картинами мала звучати російська церковна музика [3].

Однією з умов здійснення християнської теми в балетному жанрі стає використання музики, написаної на релігійний (євангельський) текст. Як приклад можна навести балет Д. Ноймайєра «Пристрасті за Матвієм» (2005 р.), поставлений на музику Й. С. Баха. Хореограф вважав цей балет найзначнішою роботою у своїй творчості і стверджував свою щирю віру в те, що «танець – велике мистецтво, яке може відображати різні аспекти людського життя: інтелект, чуттєвість, сексуальність, духовність» [4].

Моріс Бежар у своєму балеті «Кантата 51» також звертається до музики Баха, слідуючи за нею як візуальний контрапункт. Біблійний сюжет Благовіщення втілюється у пластиці двох основних персонажів, Ангела та Діви, до яких далі приєднується «хорова» група з чотирьох танцівників.

На створення одноактного балету "Благовіщення" ("Annonciation") хореографа Анжелена Прельжокажа частково надихнула музика "Магніфіката"

Антоніо Вівальді. "Магніфікат" ("Magnificat anima mea Dominum") – це славослів'я Діви Марії з Євангелія від Луки, що виконувалося зазвичай під час Різдвяної служби.

В інтерпретації А. Прельжокажа арії Діви Марії та архангела Гавриїла виконують жінки. Хореограф відмовляється від чіткого проходження сюжетної канви, вибираючи швидше символічно узагальнений варіант. Але зберігається основна ідея Благовіщення – спасіння людського роду в тому числі через пробудження свідомості та віри в перемогу добра і світла над злом і пітьмою.

Кожен із хореографів втілює у своїх балетах християнські образи відповідно до світоглядних підстав. Пропускаючи євангельські образи і події крізь фільтри своїх індивідуальних уявлень про віру, художник встановлює межі допустимості тих чи інших художніх засобів, з позицій більш вільного, або навпаки, традиційного трактування релігійних підстав.

У хореографічній інтерпретації «Пристрастей за Матвієм» Д. Ноймайєра хореограф сам вийшов на сцену в образі Христа, що, безумовно, саме собою достатньо провокативне. Інтерпретуючи хореографічними засобами Євангеліє, він ґрунтується на пластиці образів, створюючи резонанс найскладнішої хореопластичної партитури з християнською символікою, втіленою у великій музиці Й. С. Баха.

«Блудний син» – одноактний балет композитора С. Прокоф'єва у трьох сценах. В основу лібретто лягла біблійна притча (Євангеліє від св. Луки) про неслухняного сина.

Ідея постановки балету на сюжет Блудного сина належала С. П. Дягілеву. Чому вибір припав на цей сюжет, важко сказати – жодних точних даних не збереглося. Але сама фабула була близька до емігрантського середовища. Постановка від початку призначалася Джорджу Баланчину, а головна роль – Сергію Лифарю. С. П. Дягілев замовив музику Сергію Прокоф'єву, який на той час також проживав на Заході. Для оформлення декорацій С. П. Дягілев запросив французького художника Жоржа Руо. Хоча сюжетна лінія балету дещо відрізняється від біблійної, в постановці зберігається основна ідея

формування духовності головного героя, яку можна охарактеризувати як пробудження свідомості. Це пробудження свідомості відбувається під впливом як негативних факторів життя на чужині, так і справжніх родинних відносин.

У балеті «Створення світу» на музику А. П. Петрова, поставленому на сцені Маріїнського театру в Санкт-Петербурзі в 1971 р. балетмейстерами Н. Д. Касаткіною та В. Ю. Васильєвим, були передані протиріччя життя і смерті, добра і зла, «божого» і «диявольського».

Можна звернутися до найяскравішої сцени – створення Людини. Адам, кумедне велике немовля, щойно створене Богом, розгублено розглядає себе, ловить за п'яти і дивується власній стопі, що ворухиться біля носа. З зворушливим старанням ліпить він паски з пісочка. Як боїться він зробити перший крок, як радіє другому, із задоволенням потім грає в «наздоганялки» з ангелами, наслідує стискання і стрибки чорта! Він чудово танцює, радіючи сонцю, квітам та небу. Стомлений, засинає під тихо звучну колискову пісню, в якій прориваються тривожні нотки. Сон першої людини не буде безтурботним.

«Створення світу» залишається тонкою, знайомою кожній родині історією дорослішання та переходу у світ, де вчорашніх дітей замість турботи та опіки батьків чекають справжні випробування та численні спокуси. Саме пробудження свідомості нової людини відкриває перед нею можливості удосконалення свого духовного світу та обрання свого життєвого шляху.

Висновки. Пробудження свідомості призводить людину до усвідомленого життя – жити заради мети творити та сприяти загальній еволюції, замість проживання порожнього, неусвідомленого, безглузлого життя, яке не приносить користі ні самій людині, ні світові в цілому, а іноді й завдає явної шкоди іншим людям та планеті.

Немає сумнівів у тому, що хореографічне мистецтво є одним з найбільш емоційно насичених. Тому розкриття теми пробудження свідомості в хореографічних композиціях є дуже ефективним засобом впливу на глядача, формування в нього відповідних емоцій, переживань і роздумів. Тому багато балетмейстерів з успіхом втілюють цю тему у своїх хореографічних

постановках.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРИ.

1. Taylor S. An Awakening: Have Awakening Experiences been Neglected by Psychology? // The Psychologist, 2018.
2. Тейлор С. Скачок. Психология духовного пробуждения. М.: «София», 2017.
3. Стравинский И. Ф. Переписка с русскими корреспондентами: материалы к биографии. 1913–1922. М.: Композитор, 2000. 800 с.
4. Интервью «Джон Ноймайер рассказал о духовности, танце и Шнитке» / «Известия» от 11 марта 2014г. Ел. доступ: <https://iz.ru/news/567269> (дата звернения: 04.10.2022).

ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙНЯТТЯ КОЛЬОРУ В ЖИВОПИСІ

Паньок Тетяна Володимирівна

кандидат мистецтвознавства,

доктор педагогічних наук,

Олефір Юлія Вікторівна

здобувач другого (магістерського) рівня

Харківський національний педагогічний університет

імені Г. С. Сковороди, Україна

Анотація. У статті висвітлюються проблеми інтерпретації смислів та засобів авторського художнього задуму та їх втілення у мистецькому творі; Аналізується проблема передачі настрою за допомогою кольорової гармонії. Наголошено, що колір є основним елементом образотворчого мистецтва, який бере участь у всіх найважливіших етапах художньої діяльності. Кольорові відношення це сильний засіб впливу на людину, сприймається індивідуально і специфічно для кожної особистості, але має загальні закономірності.

Ключові слова: живопис, колірна гармонія, образотворче мистецтво, колорит, художник.

Вступ. Будь-який живопис – це творчий акт, світ ілюзій, фантазій, переданий у площині картини. Але, крім фантазії, глядачів приваблює кольорова гама, що діє на наші емоційні почуття. Погодимось з істиною, що мистецтво виховує глядачів, їх смак, а також висуває певні вимоги до художника. Адже вплив мистецтва на людину - це допомога людині висловлювати почуття і подивитися на світ із різних точок зору.

Наприклад, знання законів композиції, кольорова організація полотна, технологічні прийоми живопису, високий культурно-мистецький рівень тощо є ознакою професійності митця.

Мета роботи - розкрити теоретичні засади формування колористичного бачення, закономірності та особливості сприйняття кольору в процесі

створення художнього образу в живопису.

Матеріали та методи. Великий внесок у теоретичний і практичний розвиток кольору як науки внесли відомі вчені, як: І. Гете, Й. Іттен, В. Кандинський, К. Малевич, І. Ньютон, Ф. Рунге, П. Флоренський та багато інших. У роботах цих авторів досліджувалась взаємодія тонових і колірних контрастів, проблеми відтворення колірного ритму, як одного з основних елементів колористичного бачення. Цікавими, але, нажаль, не чисельними, є українські дослідження, такі як праці Т. Висікайло, Д. Чауса, А. Носенко та ін.

Визначальними методологічними складовими дослідження стали принцип системності, теорія наукового пізнання, культурологічний підхід які уможливили визначення закономірностей сприйняття кольору у живописі та дали можливість осмислити теорію і практику живопису в культурологічно-мистецькому контексті.

Результати та обговорення. Аналіз наукових праць свідчать про те, що підбираючи фарби, комбінуючи їх, художник створює ілюзію реального світу який приваблює глядача. Зазначимо, що вплив кольору індивідуальний і специфічний для кожної людини, але загальні закономірності допомагають художникам свідомо використовувати колір і це є особливість образотворчого процесу.

Відображення предмета в живописі ґрунтується насамперед на законах оптики, фізики, на зорових відчуттях і сприйняттях, які у свою чергу виникають шляхом впливу електромагнітних хвиль на світловий рецептор ока. Освітленість предметного світу дає можливість відчувати та сприймати колір, обсяг, величину предметів, їхнє становище у просторі та багато іншого. Тож, зорові відчуття грають особливу роль у пізнанні світу, надаючи справжнє сприйняття предметів. Зорове відчуття мають властивості, такі як: чистота тону, насиченість, яскравість, форма колірної плями, матеріал та фактура. Проте світло може викликати і синестезію: відчуття чуттєвого переживання (наприклад, свіжості, аромату тощо).

Уміння бачити – це вміння дати потрібну оцінку якостям закладених у

натурі. Сприйняття тонових і кольорових відношень і сприйняття сутності цих відношень у художньому творі може забезпечити реалістичну передачу предмета чи явища природи.

З часів античності існувало вчення про колірну гармонію. Ознакою гармонії є її ясність, очевидність законів побудови, простота та логічність. Колір здатний закономірно висловлювати емоційне і особистісно-сміслові ставлення суб'єкта до чогось значимого і до самого себе. Саме через колір відбувається візуалізація емоційного стану.

Свою думку про роль кольору у живопису висловлює Т. Висікайло, яка зазначає що колір, взятий сам по собі як фарба, нічого не може зображувати в порівнянні з іншими виразними засобами – лінією та світлотінню [1, с. 169]. Адже лінія передає контури предмета, світлотінь – контур і об'ємну форму, а застосування кольору дозволяє відтворити глибину простору.

Д. Чаус зауважує, що кольоровий пошук дозволяє визначити колорит картини, розбити композицію на великі кольорові відносини. Від кольору «залежить просторовість зображення, послідовність сприйняття, впізнання предмета, а в підсумку — образно-змістовна цінність добутку... Колірна композиція вимагає і відповідної ритмічної організації кольорових плям на площині. Безсистемне накопичення великого числа фарб, навіть з урахуванням їх взаємодатковості, створює строкатість і утрудняє сприйняття художнього твору» [4, с. 17–18].

Таким чином, образотворчу функцію має не сам колір, а пляма фарби, перероблена художником у тон, що виражає фактуру, вагу та положення у просторі будь-якого предмета.

Спираючись на думку дослідників живопису визначаємо, що художник у своєму прагненні домогтися зорової достовірності не повинен механічно копіювати зовнішні риси зображуваних об'єктів, тому що кожен об'єкт має багато зовнішніх ознак і властивостей, які сприймаються по-різному. Необхідно відібрати та виділяти головне, те, що характеризує колористичний стан зображуваного об'єкту для досягнення необхідного враження.

Фарби в картині не самі по собі, а через зображення характерних рис, надають відповідний емоційний вплив об'єкту. Колорит у живопису – результат правдивого відображення реальності форми і кольору та у будь-якому живописному творі повинні взаємодіяти синхронно» [4, с. 19].

Отже, головне завдання живопису полягає у виявленні тонального співвідношення локальних кольорів об'єкту чи окремих частин і згуртуванню їх на площині в єдине ціле [2, с. 232].

О. Смичковська у своїй статті «Колір як основа психологічного сприйняття живопису» висловлює деякі міркування про роль кольору у картині та зазначає, що колір – один із головних засобів виразності в живописі. Різноманітна функція кольору – ознака, що характеризує особливості системи засобів вираження. Колір грає дві ролі: формальну і змістовну та має найбільшу силу емоційного впливу, і навіть може створювати в глядача певний емоційний стан [3, с. 159].

Проблема теорії кольору у живопису у різні часи вирішувалося по-різному: 1) переважання форми над кольором, 2) переважання кольору над формою, 3) рівноваги кольору і форми. Тип відносин у практиці живопису залежав від різних причин. Але головну роль у моделюванні форми виконує не колір як такий, а світлотінь, тому що властивості кольору залежать від лінійної форми [1, с. 45].

Погодимося з твердженням, що у кожному живописному творі колір виконує декоративну роль, завдяки якій досягається гармонія колірних плям.

Якість колірної гармонії визначається не тільки колірною плямою, а й світлотою, насиченістю, масштабом та ритмом колірних плям.

Чинники, що визначають колірну гармонію:

1. сполучення за колірним тоном;
2. поєднання за світлом і насиченістю;
3. кількісні відносини колірних плям;
4. ритм колірних плям;
5. масштаб колірних плям;

б. форма колірних плям [1, с. 46].

Існують наступні психологічні характеристики кольору:

- за фізичними аналогіями (теплі–холодні, легкі–важкі тощо);

- за впливом на нервову систему (бадьорі–втомлюючи, заспокійливі–збуджуючі);

- за емоційним настроєм (веселі–сумні, спокійні–неспокійні) [3, с. 160].

Так само колір може сприйматися людиною по-різному залежно від багатьох факторів: історичного контексту, розташування колірної плями, від налаштованості та культурного рівня глядачів тощо.

У колірних поєднаннях виникають як у музиці – плавні переходи та стрибки, що називаються ритмом. В історії мистецтва багато живописців які гостро відчували кольоро-музичні відносини. Серед таких художників можна назвати О. Богомазова, С. Васильківського, І. Труша, В. Кандинського, Д. Уїтлера, М. Чюрльоніса та багатьох інших.

Якість колірних асоціацій, а також естетична оцінка кольорів залежать як від об'єктивних властивостей самих кольорів, так і від властивостей суб'єкта, якій сприймає.

Таким чином, сприйняття кольору – складний процес, що складається з відчуття та сприйняття і відноситься до емоційних та естетичних сфер.

Колір багатий на асоціації. Наприклад: помаранчевий – веселий, зелений – спокійний, синій – мирний тощо.

Основними образотворчими якостями кольору є краса, образотворчість, виразність. Краса кольору – необов'язкова умова колориту картини, а образотворчість кольору – обов'язкова умова. Краса колірних поєднань та образотворча сила кольору існує в мистецтві заради вираження почуттів та ідей людини. Крім того, кольорам властива певна виразність, яка становить головну, внутрішню основу колориту картини і пов'язана з емоційним досвідом людей. Колірне рішення в композиції грає роль при виділенні смислового центру та підкресленні контрасту, при побудові ближніх і дальніх планів, при об'єднанні всіх складових композицій єдиним колоритом.

Виділення композиційного центру кольором має поєднуватися зі змістом. Гармонія кольору визначається наявністю таких якостей як пропорція, рівновага, співзвучність. Саме це допомагає просторовому мисленню, яке «відіграє визначну роль у механізмі мислення, працювати з почуттєвими образами та уявленнями про ці образи...» [5, с. 146].

Висновки. Таким чином, виходячи з аналізу літературних джерел робимо висновки, що гармонія та краса у картині визначається колоритом як результат пізнання художником існуючого колірною багатства.

Поряд з архітектурою, скульптурою та графікою живопис займає своє місце у просторових видах мистецтва та допомагає людині висловлювати свої почуття. Досягається це за допомогою змішування фарб на палітрі та складання потрібних відтінків та тонів. Адже основний виразний засіб живопису – колір. Саме колір впливає на глядача та посилює емоційну складову твору.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Висікайло Т. В. Використання роботи над пейзажем у процесі формування просторового мислення студентів середніх художньо-освітніх закладів. Збірник наукових праць «Педагогіка та психологія». Харків, 2015. Вип. 49. С. 165–173.
2. Паньок Т. В. Розвиток вищої художньо-педагогічної освіти в Україні у ХХ столітті. Харків : Оперативна поліграфія ФОб Здоровий Я. А., 2016. 626 с.
3. Смычковская О. М. Цвет как основа психологического восприятия живописи. *Наука і освіта*, 2015. (8). С. 157–163.
4. Теорія і практика образотворчого мистецтва (для студентів III курсу спеціальності 014 – середня освіта «Образотворче мистецтво»); за заг. ред. Т. Паньок. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2020. 98 с.
5. Штикало Т. С. Формування просторового мислення. *Науковий вісник Чернівецького університету. Педагогіка та психологія*, 2003. (184). Чернівці: «Рута», С. 145–149

ФЕНОМЕНОЛОГІЯ МУЗИЧНОГО ОБРАЗУ ТА ОСНОВИ МУЗИЧНОГО СПРИЙМАННЯ

Полюга Вікторія Володимирівна

кандидат філософських наук,
доцент кафедри вокально-хорового,
образотворчого та хореографічного мистецтва,
Дрогобицький державний педагогічний університет
ім. Івана Франка
м. Дрогобич, Україна

Вступ. Фундаментальні питання, які до сьогодні розглядаються в психологічних дослідженнях проблеми сприймання музики в основному акцент ставлять на особливості формальної музичної структури, тобто на сприйнятті ритмічних і звуковисотних елементів, організованих в одиниці різних ієрархічних рівнів: ноти, інтервали, фрази, періоди, розділи. Тобто, які психологічні механізми є інструментом, фундаментом такого сприймання музики? Які музичні параметри служать предиктором, який впливає і визначає роботу цього механізму? Як, нарешті, відбувається тлумачення психічного відбитка почутої музики, свого роду з'єднання звуку і сенсу, злиття музичного та психологічного, звукового і естетичного в музичному мистецтві? Однак той факт, що не тільки музично компетентні, але і некваліфіковані слухачі, тобто котрі не відрізняють на слух ноту «до» від ноти «ре», не кажучи вже про більш детальні одиниці аналізу, здатні зрозуміти авторський зміст музичного твору, доводить неповноту цього твердження. Проблема перетворення процесу музичного руху в слухацький образ, поставлена Е. Куртом майже століття тому, до сьогодні залишається не вирішеною. Саме тому, розгляд даної проблеми порушується нами в подальшому дослідженні.

Метою дослідження є осмислення феноменології музичного образу в контексті основ музичного сприймання.

Методологія. У дослідженні використано науковий теоретичний метод дослідження задля порівняння та співставлення психологічної та музикознавчої

складової.

Результати та обговорення. При вивченні проблеми феноменології образу, сама категорія образу розглядається в двох аспектах: в контексті поняття «уявний образ» і в контексті поняття «розпізнавання образів». Основною характеристикою першої підкатегорії, уявних образів, є здатність формування «когнітивної карти» як уявної (образної) «карти» фізичного простору, його уявний аналог. Основною характеристикою, в свою чергу, розпізнавання образів є здатність «абстрагувати деякі елементи події і об'єднувати ці елементи в добре структурований план, що надає значення всьому епізоду» [10, с.25]. Важливе зауваження – розпізнавання образів засноване на сприйнятті цілого стимульованого патерну, тобто окремі частини набувають значення тільки в складі цілого, що зближує погляди на образ когнітивної психології з гештальт-психологією, згідно з якою цілісний образ як результат сприйняття не зводиться до суми його частин.

Саме образ як ментальна репрезентація реальності, функціонально еквівалентна до об'єктів зовнішнього світу, є одним з основних способів зберігання інформації, що впорядковує інформацію, що знаходить і виконує функцію сполучної ланки між свідомістю і зовнішнім світом.

У теоретико-методологічному контексті категорія образу у вітчизняній психології також стає однією з центральних категорій, що пояснює і описує внутрішню психічну роботу свідомості. Розглянутий в рамках теорії відображення, психічний образ є відображенням дійсності, сполучною ланкою між «матеріальним буттям» і «ідеальною свідомістю», що дозволяє цілеспрямовано регулювати діяльність людини. Загальноприйняте визначення образу вказує на те, що це «суб'єктивний феномен, що виникає в результаті предметно-практичної, сенсорно-перцептивної, розумової діяльності, що представляє собою цілісне інтегральне відображення дійсності, в якому одночасно представлені основні перцептивні категорії (простір, рух, колір, форма і т. д.)» [9, с. 223].

Так, реальність представлена у свідомості людини через образи завдяки

відношенню їх відображення. Відповідно до цієї ж теорії, здатність психіки відображати реальну дійсність охоплює всі рівні психічної організації: від сенсорно-перцептивного до інтелектуального і ширше, до рівня свідомості. Кожному рівню відповідає специфічний спосіб, що виконує певні функції в психічної організації людини.

Сенсорно-перцептивні образи, які виникають при безпосередньому впливі зовнішніх подразників на органи чуття, реалізуючись в реальному часу, за висловом І. М. Сеченова, це образи, «нав'язані розуму ззовні». У роботах А. Н. Леонтьєва вживається інша назва – «чуттєвий образ», але сенс його залишається тотожним: деякий чуттєвий відбиток (враження) предметного світу, що виникає в процесі практичної діяльності. Чуттєвий образ є первинним і виконує функцію регулятора адекватності дій у зовнішньому світі. Як зазначає Б. Б. Величковський, чуттєвий образ «презентує суб'єкту реальний стан дійсності і правильно відображає релевантні аспекти ситуації» [8, с. 254].

На основі первинних перцептивних образів будуються вторинні – уявлення, образи пам'яті, образи уяви, основною характеристикою яких є те, що вони утворюються без безпосереднього впливу зовнішніх подразників шляхом трансформації чуттєвих образів, що збереглися в пам'яті. При цьому їх структура часто змінюється через перерозподіл відбору ознак: одні ознаки можуть посилюватися, інші, навпаки, редукуються.

На рівні понятійного відображення при врахуванні індивідуального досвіду знань, вироблених людством, утворюються уявні образи, які, за своєю суттю, є ментальною репрезентацією об'єктів. Характерним для когнітивної психології є розуміння образу, що знаходить своє відображення і у вітчизняній психології. Художньо-образна уява і образне мислення є основою будь-якого творчого процесу, оскільки в них існуючий образ силою думки трансформується в більш повний і всезагальний образ, що відрізняється новизною і оригінальністю: «більш загальний і цілісний характер має передумова у вигляді здатності уяви, яка, на наш погляд, є основою особливої духовної здатності відтворення образів, цілісних сюжетів ... в уяві створюється

довільна суб'єктивна композиція образів, але уява в широкому сенсі – це суб'єктивне відтворення довільно перебудованих вражень і сприйняття дійсності, уявлень» [1, с. 134]; «За допомогою образного мислення повніше відтворюється все різноманіття різних фактичних характеристик предмета» [9, с. 224].

Отже, погляди на сутнісну природу образу в різних наукових дослідженнях досить схожі. Образ являє собою відображення дійсності, ментальну репрезентацію реальності, функціонально еквівалентну зовнішньому світу. Саме образ виступає як сполучна ланка між свідомістю і зовнішнім світом. Він будується завдяки просторовій розгорнутості часової послідовності сприйняття елементів зовнішнього світу і здатний до трансформування. Виділяються різні специфічні види образів, до яких, без сумніву, можна віднести і музичний образ.

Прийняте у вітчизняній психології розуміння психічного як процесу відображення дозволяє вважати, що в будь-якому психічному акті людина відтворює світ в образі. Власне, проблема психічного і повинна осмислюватися як «... проблема побудови в свідомості індивіда багатомірного образу світу, образу реальності» [8, с. 254]. Щоправда, А. Н. Леонт'єв висловив цю думку з приводу проблеми сприймання, але не можна не погодитися з більш ширшими інтерпретаціями цього трактування, оскільки весь контекст досліджень А. Н. Леонт'єва про спосіб осмислення світу дозволяє віднести це судження до будь-якої форми психічного відображення. Для музичної діяльності (як і для будь-якої художньої діяльності в цілому) це визначення особливо актуально, тому що, по-перше, не викликає сумнівів, що музична творчість є насамперед психічний акт, а по-друге, музика багато в чому є образне відображення світу в свідомості музиканта. На підтвердження цієї думки можна навести безліч цитат з відповідної літератури.

Так, Р. Шуман підкреслював, що джерело його музики – навколишня дійсність: «я відчуваю, що на мене впливає все: люди, політика, література. Про все це я роздумую на свій лад, і потім все це проривається назовні, шукає свого

вираження в музиці. Ось чому так важко розуміються багато з моїх п'єс: вони відносяться до подій, які мають інтерес віддалений ... Все, що дає мені епоха, я повинен висловити в музиці». Йому ж належить і інший вислів: «Моя уява переповнена образами: образи, які я так старанно шукав в дійсності, ожили в ній. У моєму мозку виріс цілий ряд образів, які я ясно побачив перед собою і почув у своєму серці їхні голоси» [4, с. 121].

К. Дебюссі наполегливо закликав слухати природу і знаходити нові засоби для вираження неповторності цих відчуттів : «Хто може проникнути в таємницю написання музики? Шум моря, вигин лінії горизонту, вітер в листі, крик птиці відкладають в нас різноманітні враження. І раптом, навіть в найменшій мірі не питаючи нашої згоди, одне з цих спогадів виливається з нас і виражається мовою музики. Воно несе в собі власну гармонію, і які б зусилля до цього не докладалися, ніколи не вдасться знайти більш точної гармонії ... Не треба слухати нічийх порад, крім пориву вітру, що розповідає нам історію світу» [6, с. 192].

Образно мислять і слухачі. Як уже зазначалося, більшість слухачів явно схиляється до предметно-змістовного, живописно-образного тлумачення музики. Ці слухачі малюють у своїй уяві різного роду картини, породжені музикою: вона стимулює і пробуджує в їх свідомості різні позамузичні асоціації.

Основною і центральною структурною одиницею тріади «композитор-виконавець-слухач» є звуковий або, точніше, музичний образ. Не буде перебільшенням сказати, що саме він знаходиться, як правило, в фокусі всіх процесів і метафор, що здійснюються в музичній сфері – від нижніх її кордонів до верхніх включно. Власне кажучи, жодне музичне сприймання, оцінки, відносини не можуть мати місця в дійсності, ніякі сенситивні і духовні процеси в області музичної свідомості не можуть відбуватися, якщо не актуалізована, не задіяна так чи інакше музична образність, в іншому випадку, музична свідомість перестає бути музичною і стає чимось іншим. Ці погляди розділяються і підтримуються вченими-психологами. Так, зокрема, автор

найбільш авторитетної і повної концепції музичності у вітчизняній психології, Б. М. Теплов в монографії «Психологія музичних здібностей» пише, що «переживання тільки тоді буде музичним, коли воно є переживанням виразного значення музичних образів»... Більш того, він навіть вводить спеціальний термін – «здатність емоційної чуйності в музиці» як психічна властивість, що дозволяє людині оперувати музичними образами. Без цієї здатності (або точніше, при її слабкій виразності)... «Музика переживається просто як звуки, які зовсім нічого не виражають» а тому саме «емоційна чуйність в музиці» стоїть у витоках створення і трансляції музичних творів. «Чим більше людина «чує в звуках», – підкреслює Б. Теплов, – тим більше вона здатна до музичності» [11, с. 37]. Однак запропоновані характеристики цієї здатності не дають повного уявлення про дослідження феномену образу в музиці – дефініція недостатньо диференційована, несвідомі психологічні кореляти, механізми його виникнення, критерії діагностики та т.д. Що саме повинна «чути в звуках» людина, щоб бути визначною і здатною до музичності, залишається невідомим. Так, Б. Асаф'єв зазначає, що образ, який виникає у свідомості слухача можна вважати музичним лише в тому випадку, якщо він є відображенням самого музичного змісту, а не породжується абстрактними асоціаціями, власними думками і установками: «Музику слухають багато, а чують не всі, і особливо інструментальну ... Чути так, щоб цінувати мистецтво» [2, с. 215].

Модель Б. Теплова розгортається в дослідженнях Ю.А. Цагареллі, який музичність визначає як «прояв обдарованості, що відбиває загальний компонент всіх видів музичної діяльності – творчого сприймання та інтерпретації музики з метою створення ідеального (уявного) музичного образу» [12, с. 34]. Він переглядає зміст введеного Б. Тепловим поняття «здатність емоційної чуттєвості в музиці», залишаючи за ним лише емоційне сприйняття, передавши функцію оперування образами в блок творчої переробки інформації, який включає в себе музичне мислення і музичну уяву.

Що стосується образного мислення і образної уяви в музичній діяльності, то їм присвячена настільки велика кількість література, що просте

перерахування теоретичних і практичних досліджень зайняло б багато сторінок. Спеціально зупинитися хотілося б на загальному, на нашу думку, а саме на питанні генези музичного образу. Ці ідеї на сучасному етапі розвиваються в дослідженнях науковців Львівської національної музичної академії ім. М. В. Лисенка – Л. Кияновська [7], Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка – М. Ярмо [13] та інші, проводять теоретичні дослідження ролі музичної психології в системі сучасної освіти з конкретною предметною і ситуативною етимологією. Сучасні дослідження відображають постійний зв'язок з реальними явищами, промовою, словом, поетичними ідеями, образами, рухом, відображаючи важливу тенденцію музики до асиміляції екстрамузичних компонентів. За результати останніх досліджень виявлено однозначний асоціативний зв'язок, який шляхом повтору провадить до виникнення інваріантної освіти з включенням позамузикальних уявлень.

У цих дослідженнях є свої раціональні зерна, але, по-перше, вони багато в чому спростовуються через відсутність музичної практики, а по-друге, семантична фігура несе в собі певні фактори, що впливають на сприймання, які є неповними.

Розуміння музичного образу можна виявити в працях М.Г. Арановського: «...виникає під впливом слухових відчуттів образ є складною інтермодальною асоціацією слухових і зорових, тимчасових і просторових уявлень» [3, с. 263]. Таке визначення виглядає більш ґрунтовним, тому що частково описує механізм перетворення (асоціації). Отже, потрібно лише з'ясувати, що з чим асоціюється.

Якщо резюмувати вищевикладені погляди на походження музичного образу, то можна виділити, принаймні, три аспекти його розгляду:

- як феномен сприйняття нотного тексту, де зафіксовані всі складні взаємодії структурних рівнів - мелодії, гармонії, фактури;
- як акустичний феномен, з певними фізичними якостями;
- комплекс звуків, зі своєю інтенсивністю, тривалістю та іншими просторовими і тимчасовими характеристиками;

- як суб'єктивна чуттєва програма, тобто образ, що формується в свідомості і чуттєвої сфери людини.

Висновки. Можна зробити висновок, що повного розуміння генези виникнення музичного образу та його детермінант в психологічній науці немає. Лише окреслено, що він пов'язаний зі сприйманням, уявою і мисленням. Але який характер зв'язку з цим, які елементи відбираються, що узагальнюється в процесі побудови образу – чіткої відповіді на ці питання психологічна наука не дає. До загальних недоліків проведених в цій галузі досліджень можна віднести формалізм, декларативність психологічних якостей і властивостей, задіяних в побудові музичного образу, наслідком чого стає слабка практична можливість застосування результатів, що контрастує з великим об'ємом емпіричних досліджень.

На нашу думку, для розуміння сутності музичного образу останній необхідно розглядати діалектично. Як було вищевказано, образ виступає як сполучна ланка між свідомістю і зовнішнім світом, він несе в собі характеристики як одного, так і іншого, а тому його роздвоєння і розгляд окремих частин або як чуттєвої програми (внутрішнє), або як акустичного феномена (зовнішнє), представляється нам неповним. У наступному параграфі ми постараємося описати цей діалектичний зв'язок, поєднавши обидва розуміння в єдине ціле.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абульханова-Славская К. А. Проблемы психологии искусства в школе С. Л. Рубинштейна. *Творчество в искусстве – искусство в творчестве* / под ред. Л. Дорфмана и др. М.: Наука; Смысл. 2000. С.134-135
2. Асафьев Б. В. Музыкальная форма как процесс. М.: Музыка, 1971. С. 215
3. Арановский М. Г. О психологических предпосылках предметно-пространственных слуховых представлений. *Проблемы музыкального мышления* / под ред. М. Г. Арановского. М.: Музыка, 1974. С. 263

4. Бочкарёв Л. Л. Психология музыкальной деятельности. М.: ИП РАН, 1997. С.121
5. Величковский Б. М. Современная когнитивная психология. М.: МГУ, 1982. С.275
6. Дебюсси К. Статьи, рецензии, беседы. М-Л: Советский композитор, 1964. С.192
7. Кияновська Л. О. Музична психологія, її роль і місце в музичній освіті України. *Музична освіта в Україні. Сучасний стан, проблеми розвитку* : матеріали наук.-практ. конф. К. : АМУ, 2001. С. 153-157.
8. Леонтьев А.Н. Избранные психологические произведения. В 2-х т. Т. 2. М.: Педагогика, 1983. С.254
9. Ребер А. Большой толковый психологический словарь / пер. Е. Чеботаревой. М.: Вече, АСТ, 2001. С.223
10. Солсо Р. Когнитивная психология. СПб.: Питер, 2002. С.25
11. Теплов Б.М. Психология музыкальных способностей. М.-Л.: АПН РСФСР, 1947. С.37
12. Цагарелли Ю. А. Психология музыкально-исполнительской деятельности. СПб.: Композитор, 2008. С.34
13. Ярko М. Психологія музичної діяльності : підручник. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2018. 270 с.

**ВИРАЖАЛЬНІСТЬ ПРИМІТИВІЗМУ ЯК
ХУДОЖНЬО-СТИЛІСТИЧНОГО ПРИЙОМУ ТРАКТУВАННЯ
ЗОБРАЖУВАНОВОГО: АСПЕКТИ ІНТЕГРОВАНОСТІ
З ДЕКОРАТИВНИМ МАЛЯРСТВОМ**

Сергієнко Соломія Богданівна,
магістрант
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка
м. Дрогобич, Україна

Вступ. Мистецтво здатне дивувати по-різному. За часи свого існування воно винайшло для себе цілу низку неймовірно розмаїтих форм вираження. Через них його творці презентують загалу свої творчі думки, апелюючи і до засад стилізації та декоративізму, і до буквально ідеалізованого максимально правдивого реалістичного відтворення дійсності, і до всяких авангардових течій абстрагованого унаочнення реально сприйнятого з природи, з життя чи уявлюваного, нафантазованого на засадах особистого світосприйняття та вподобання. Щоб конкретизувати картину усіх таких художніх виражень, потрібно чимало часу. Проте, в цьому нема потреби, оскільки маємо безпосередній інтерес – нас цікавить конкретна сфера художньо-стилістичного трактування зображуваного, яка має наймення «примітивізм».

Примітивізм в образотворчому мистецтві – явище далеко непросте і неоднозначне. З виходу на відкриту публічну мистецьку арену в кінці XIX ст. він вважався паростком так званої «низової художньої культури» [3, 122]. На різних кроках розвитку творчої зображувальної діяльності, й передусім малярства, примітивізм то завойовував прихильність митців, суспільства, то поставав у ранг «неактуального», іноді навіть «недоречного», по-різному втрачаючи ті чи інші свої позиції в неординарному художньому унаочненні відтворюваного. З приходом 1990-х на вітчизняних теренах «рамки» визнання та свободи вираження різних художньо-стилістичних напрямів образотворчості значно розширилися [2, 78]. З оновленою актуальністю почали заявляти про

себе всякі «нетипові» (якщо говорити з позиції професійного академізму) принципи і смисли трактування творчого, розуміння мистецького. Нових підйомів та оцінок почав зазнавати і примітивізм, знову зодягаючи на себе «оригінальну попону» цікавого неординарного малярського мистецтва. Увага до нього оновилася не лише зі сторони художників, але й науковців, критиків, загалом дослідників мистецтва, які прагнули наповнювати царину українського мистецтвознавства новими баченнями змістів і форм вираження новітньої зображувальної творчості українців, у тому числі й на засадах примітивізму. Серед вагомих напрацювань уже теперішнього часу – роботи різного характеру. Тут і розвідки привнесень у цю царину, пошуки нових прийомів та манер письма, і дослідження зв'язків між сучасним та вчорашнім у цьому полі художньої виразності, встановлення всяких наслідувань теперішніми митцями визнаних метрів минулого. Авторами таких праць, до яких ми безпосередньо апелюємо у наших наукових розвідках про світ примітивізму та його природу і прояви у малярській творчості, є: О. Богомолець, О. Голубець, Т. Гриценко, Е. Євтушенко, М. Закович, Т. Кара-Васильєва, І. Кирилюк, М. Коваленко, О. Колісник, Т. Кугай, Л. Масол, Г. Меднікова, В. Откович, О. Петрова, Т. Пошивайло-Марченко, М. Осипчук, В. Сидоренко, В. Синолиця, О. Тищенко, Д. Чиркова, М. Янишин та ін.

Зважаючи на всі опрацьовані такі матеріали, важко сказати, що сьогодні примітивізм є ще не досконало чи не вповні вивчений, що у наукових вислідах його сутнісних змістів, засад існування, актуалізації тощо є ще якість «білі сторінки». Проте можемо говорити, що всякі нові мистецькі поступи у цьому стилістичному форматі художнього вираження потребують переосмислення вже відомого, дослідженого раніше, розкриття і аналізу певних сучасних його контекстів, причин звернення до нього і т. ін.

Мета дослідження – визначити і проаналізувати особливості спільного (подібного) між характерними художньо-виражальними контекстами примітивізму та типовими засобами декоративного унаочнення зображуваного.

Матеріали і методи. Суть безпосереднього предмету, який розкривається

у цьому матеріалі, це визначення спільних (уподібнених) ознак між художньою виражальністю примітивізму та виразниками декоративного трактування зображуваного, з'ясування як їхньої природи, так і специфіки взаємодії. Щоб належно дослідити ці питання, ми обрали такий алгоритм дій, який передусім передбачає комплексне вивчення піднятої проблеми. Це зумовило застосувати і теоретичні, і практичні методи роботи. Основою в рамках першої із цих двох груп методів постав відповідний системно-аналітичний підхід до вивчення усіх складових досліджуваного явища, а головним чином, до визначення його безпосередніх виражальних сутностей, їх місця і ролі в контекстах художньо-творчого та зображально-виконавського. У цьому плані вся наша робота була побудована на застосуванні таких методів, як: бібліографічно-пошуковий, діахронно-синхронний, історичний, культурологічний, мистецтвознавчий, структурно-типологічного та формально-стилістичного аналізу і синтезу. Серед інших задіяних теоретичних методів – методи інтерпретації, реставрації, моделювання тощо. Практичний аспект безпосереднього досягнення наміченої мети ґрунтувався на застосуванні передусім тих методів, які давали можливість працювати не лише творчо, але й об'єктивно фактологічно. У цьому плані застосовувалися методи: спостереження, зіставлення, порівняння, аналіз, синтез, смислове (змістове) абстрагування. Тобто була задіяна низка методів, які уможливили провести повноцінний аналіз досліджуваного в артефактах.

Результати і обговорення. Глибокий вдумливий аналіз мистецьких творів різних жанрів і технік виконання неодмінно приводить до думки, що світ образотворчого мистецтва пропонує нам розглядати нас самих, як людей, індивідів, наше оточення, все інше, чим повниться наше життя, неймовірно широким діапазоном своєї художньої презентації. І незалежно, чи це говоримо про професійно виконаний академічний станковий твір, чи вповні інакшу декоративно-стилізовану роботу на кшталт невеличкого настінного панно або розпису у форматі муралу. До сказаного додаємо і так звані «малярства в дусі примітивізму», за плечима яких ховаються або ж відповідні фахові вишколи «грамотного академічного малювання», або реальні природні задатки і потяги

до художньої творчості [3, 123]. До крайнього в цьому переліку різновидів зображувальної діяльності сьогодні звернена неабияка увага та цікавість. Адже малярський примітивізм – це особлива художня стилістика, яка є рушієм не менш особливої формалістичної течії зображального мистецтва, зі своєрідно спрощеними, узагальненими, зазвичай пласкими чи ледь-ледь натяковими на об'ємність формами, відкритими локальними кольорами, буквально повною відсутністю повітряної перспективи та інших ознак «академізму» [1, 145].

До примітивізму зверталось багато художників. Через його виражальну опосередкованість вони звільнялися від формотворчих догм, всяких усталених обов'язкових «нормативів» ведення роботи з натури, досягнення реалістичності зображуваного, як це, зокрема, практикували А. Матісс, П. Гоген, П. Пікассо, Н. Піросмані, К. Білокур, М. Примаченко та інші зарубіжні і вітчизняні метри світового рівня. Особливо яскравий слід примітивізм залишив у ХХ столітті, на розвитку багатьох авангардистських течій, зокрема фовізму, експресіонізму, сюрреалізму. Із цих декількох рядків відгуку про примітивізм вже фактично випливає, що ця течія в мистецтві, й зокрема в образотворчому, тою чи тою мірою була дієвою. Вона завжди функціонувала задля тих потреб, які з'являлися як відгомін на виклики творити «без правил», «в нічим необмеженій свободі» виражатися індивідуально, неординарно, нетипово. Разом з тим, життєвість примітивізму підтримувалася й безпосереднім науковим інтересом до нього. Мистецтвознавці прагнули не лише вивчати та описувати його природу, сутність, зміст вираження, а й доводити його здатність повноцінно існувати і в творчих поступках самих митців, і в запитах реципієнтів на такий формат далеко не простої творчості. Бо ж давно відомо, що примітивізм – це аж ніяк не примітивність [4].

Розглядаючи детальніше характерні аспекти піднятої проблеми, головним чином зосереджуємося на тому, що між примітивізмом і декоративізмом є чимало спільного, принаймні, на рівні візуального порівняння. Якщо у цьому форматі сприйняття розглядуваного вдатися до безпосередніх визначень сутності примітивізму, то матимемо наступне. Термін «примітивізм» походить

від латинського слова «*primitivus*», що буквально означає «початковий», «первісний» [1, 145]. Ним означають один із художніх стилів образотворчого вираження зображуваного, для якого характерними є спрощені, зазвичай плоскі (площинні) форми, також чисті, відкриті локальні кольори. Окрім того, для художньої стилістики під таким найменням властива ще й відсутність повітряної, а почасти й лінійної перспективи, загалом всяких типових рис та ознак зображувального академізму. Іншими словами, провідною лінією тут постає навмисне спрощення використовуваних художніх засобів, зведення багатоаспектної виражальної сутності кожного із них до своєрідного «узагальненого звучання», водночас характерно виразного на свій певний трактувальний лад. Це свідоме звертання до безпосередньої виражальності автентичних форм і прийомів «примітивного мистецького трактування» [3, 122], яким зазвичай характеризуються продукти народної (селянської) творчості, дитяча зображувальна діяльність, також архаїчні та середньовічні мистецтва, творчі поступи народів Африки, Америки, Океанії, Сходу, інших відповідних регіонів світу. За мистецтвознавчими критеріями, офіційний вихід такої тенденції на арену художніх виражень зображуваного сягають кінця XIX – початку XX століття [2, 47].

Отож, зі сказаного випливає, що виражальний формат примітивістського (не примітивного) трактування зображуваного у сфері малярської творчості безпосередньо вибудовується на площинному вираженні відтворюваних форм, на пошуках колоритів для зображуваного власне на застосуванні виключно чистих локальних барв, на уникненні типових нормативів академічного перспективного малювання задля відходу від виражальних закономірностей лінійної і повітряної (тональної та колірної) перспектив. Додатком до сказаного постає ще й «нехтування» художниками-примітивістами всяких нормативів досягнення ідентичного реалістичного уподібнення відтворюваного до його реально існуючих у природі прообразів чи прототипів. Однак, якщо усе це логічно підвести до відповідного понятійно-сислового мистецтвознавчого знаменника, то неодмінно побачимо, що хоч і непрямою, але все ж таки явно

вираженою домінантою тут виступають такі ж чинники, які є базисом творення «декоративного».

Доведення сказаного вибудовуємо на умовній, не прямій спорідненості виражальних засобів одного і другого стилів. Бо насправді будь-яка формула побудови зображуваного на засадах декоративізму також включає зведення його виражальності до саме площинного трактування, поза всякими законами перспективного відтворення форм та дотримання фактичних масштабних співвідношень величин зображуваного, також оперування чистими локальними, здебільшого яскравими кольорами, доволі звучними контрастно зіставленими тонами і т. ін. Ключовою ж відмінністю тут убачаємо лише самі принципи оперування такими засобами. Якщо всякі механізми у творенні декоративного передусім вибудовуються на засадах цілеспрямованої тематико-сміслової стилізації, свідомого й відповідно вишколеного формування в ньому таких домінант, як декоративна образність, площинність форм, яскрава виразна колористика, витіюватість пластичних зав'язок, ритміки тощо, то алгоритми роботи в контексті примітивізму інші. Тут ключовим, власне першоплановим виступає саме «протест» проти усталених прийомів художнього трактування зображуваного, й зокрема тих, що вибудовані на законах академізму. Відтак таке «заперечення» передовсім презентується індивідуальними уподобаннями до «первісного мистецтва», його «початкових проявів», відповідно й певними манерами неординарного, типово примітивного, радикально протиставленого академічному малюванню унаочнення спостережуваного чи уявного. Звернення тут до всяких узагальнень, стилізації, прийомів декоративного відтворення зображуваного постає зазвичай спонтанно та побіжно. Тому буде логічним ствердити, що цей аспект виступає лиш другорядним, не основним.

Висновки. На підставі всього зазначеного вище робимо підсумок, що в межах загальних характеристик ключових аспектів художнього вираження зображуваного примітивізм і декоративізм мають певні спільні (споріднені) ознаки. Звісно, що природа у кожного із цих художньо-стилістичних напрямів образотворчості є своя, безпосередня, індивідуальна, суб'єктивна. Відповідно

різними є і спонукальні чинники до діяльності у тому чи тому напрямку, і конкретні шляхи досягнення цілей, які художники ставлять перед собою. Проте, і в одній, і в другій царині митці вдаються до творчості через призми пошуку нового, висування на загал своїх особистісних мірок світосприйняття, художніх смаків і вподобань, розуміння і декламування краси, естетики, образності зображуваного і т. ін. Загалом результатами їх роботи постають твори (зображення) з неодмінно стилізованими, декоративно узагальненими, трансформованими у формах, пластиках колоритах персонажами, предметами, об'єктами, просторовими середовищами тощо. Відтак всяке таке розмаїття значно розширюється в ареалі своєї безпосередньої виразності, якщо ці обидва напрями стилістичного вираження не просто знаходять якісь поодинокі спільні точки унаочнення відтворюваного, але й зумисно цілеспрямовано інтегруються між собою. Як результат, народжуються твори з відповідно новими художньо-виражальними концептами, вибудуваними на синтезі традицій та інновацій цих обох неповторних, оригінальних, яскраво виражальних стилістик.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Пасічний А. М. Образотворче мистецтво. Словник-довідник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2008. 216 с.
2. Сидоренко В. Д. Візуальне мистецтво від авангардних зрушень до новітніх спрямувань: Розвиток візуального мистецтва України ХХ - ХХІ століть : монографія. Київ : ВХ [студіо], 2008. 188 с. : іл.
3. Синолиця В. М. «Чисте мистецтво» : чи справді «наївне» мистецтво таке наївне? *Перспективи розвитку сучасної науки*. Збірник матер. наук.-практ. конф. (м. Київ, 29–30 вересня 2017 р.). Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2017. Ч. 1. С. 122–125.
4. Янишин М. Примітивізм – але не примітивність [Електронний ресурс]. *Політика. Право. Життя*. 17 січня 2015 р. URL : http://www.pollawlife.com.ua/2015/01/blog-post_52.html

КЛАСИЧНИЙ КИТАЙСЬКИЙ ТАНЕЦЬ: ЙОГО ЗАРОДЖЕННЯ ТА РОЗВИТОК

Тіщенко Олен Миколаївна,

к.п.н., викладач

Цюань Янь

здобувач

Харківський Національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна

Вступ. Класичний балет займає у свідомості досить знайоме місце. Класичний китайський танець, що є дуже складною східною системою, має набагато складніше походження. У класичному китайському танці рухи багаті своєю здатністю висловлювати різноманітні почуття, чи то щастя, смуток, радість, гнів, горе, блаженство, чи то емоції, які приходять з розлукою та возз'єднанням, божевілля, захоплення, хвороба, урочистість, підлість та велич, в декламованих і заспіваних творах або у творах з рухами бойових мистецтв, все це для зображення характерів персонажів та сюжетів оповідань.

Що таке китайський класичний танець? В основному, з давніх-давен «форма тіла» класичного китайського танцю походить в основному від техніки, що передаються божествами бойовим мистецтвам. Раніше "китайський класичний танець" називали "китайським оперним танцем".

Мета роботи. Дослідити джерела та тенденції розвитку, еволюції "Китайського оперного танцю" та "Класичного китайського танцю"

Матеріали та методи. Розв'язування задач за такими методами: аналіз і вивчення літератури з даної теми; термінологія, яка використовується для уточнення понять; порівняння для виявлення подібності та відмінності між поняттями "Китайський оперний танець" на "Класичний китайський танець"; класифікація літератури та дослідницьких джерел; аналіз мистецтва дозволив виявити лексичні та стилістичні особливості Пекінської танцювальної академії та Академії мистецтв Фейтянь.

Пекінська танцювальна академія каже, що класичний китайський танець — це новий танцювальний жанр, який вона створила? Крім зміни назви з "Китайський оперний танець" на "Класичний китайський танець", вона також створила систему навчання класичному китайському танцю. Саме вона змінила назву на «Класичний китайський танець». Оскільки перші дні Пекінська танцювальна академія також називала класичний китайський танець «китайським оперним танцем», вона інтегрувала метод навчання балету. Звичайно, на цьому все не закінчується, Пекінська академія танцю також використала академічний підхід до навчання класичного китайського танцю.

У минулому в Китаї навчання мистецтву завжди проводилося відповідно до традиційного навчання, в театральній трупі старий майстер навчав учня, отже, деякі одночасно навчали багатьох учнів. Однак, коли класичний китайський танець перейшов в академію, щоб викладати його відповідно до їх методу, в той час, Пекінська танцювальна академія розпочала свою діяльність першою.

Пекінська танцювальна академія визнає, що її надихнули фігури китайської опери, а елементи були взяті з бойових мистецтв. Оскільки з незапам'ятних часів опера вже використовувала форми та елементи традиційних китайських бойових мистецтв.

Пекінська танцювальна академія творить класичний танець. Щоправда, все це від бойових мистецтв, особливо поза. Тому ті, хто займається бойовими мистецтвами, кажуть, що всі китайські танці в опері походять від бойових мистецтв.

Результати та обговорення. Класичний китайський танець у Китаї сьогодні має стільки форм, як провінцій. Фактично, поряд із заснуванням Пекінської академії танцю, у різних провінціях Китаю та всіляких творчих колективів, цей вид навчання та подання китайського танцю застосовувався одночасно.

У 1940-х чи 1950-х роках у Художній компанії Чжуннань, де працювала директор Академії мистецтв Фейтянь пані Гуо, вже робили вистави з цим

видом танцю. На той час Пекінська танцювальна академія ще не була створена. Це означає, що в період його створення вже було багато творчих колективів.

Китаї вже використовували цей китайський оперний танець у класичному стилі у своїх уявленнях.

Навіть у кількох університетах Пекіна не використовують техніку Пекінської танцювальної академії та не очорнюють його. По всій країні жодна артистична трупа не використовує танець Пекінської танцювальної академії для репетицій чи виступів, бо всі вони вважають, що вони найкраще виконують класичний китайський танець. Дивно, що навіть молодіжні трупи Пекінської танцювальної академії зробили свій власний класичний китайський танець невпізнаним, вони змішали його з так званим сучасним китайським танцем. Отже, хоча Пекінська академія танцю відповідала за навчання класичному танцю, люди на вищих рівнях уже давно знали, що учні з Пекінської академії танцю отримували педагогічне навчання класичному танцю.

Університет Фейтянь переслідують навчання класичного танцю, сильно відрізняється від ідей Пекінської танцювальної академії. Університет Фейтянь йде шляхом традиції, заново відкрити собі рівень [цзин цзе] вищих досягнень у танці, тобто суть культури, переданої богами. В університеті Фейтянь основні елементи класичного китайського танцю досягли найвищих вимог до фізичної форми в танці. Ця техніка форми тіла була досліджена не лише самим класичним китайським танцем. Усі види танцю та художнього вираження тіла також шукають її. Це те, що люди шукали з давніх-давен, техніка танцю, про яку всі говорять, але ніхто не освоїв. Вона вже досягла вершини всіх танців, це називається "тіло веде руку", "стегна ведуть ноги".

Зараз в Академії мистецтв Фейтянь усі вчителі та учні вивчають це, роблять це, і найкраще це роблять студенти. У навчанні студентів вони вже зробили класичний китайський танець не схожим на Пекінську танцювальну академію. Танцювальний стиль унікальний, розмір також. Але насправді до Пекінської танцювальної академії це вже не має жодного стосунку.

Виклад основного матеріалу. Історичні джерела свідчать, що на зорі

класичного китайського танцю, коли боги передавали культуру людям до появи писемної історії, вони знали, що під час передачі люди змінять цей класичний танець під час його поширення. Які зміни ми не вносили б, вони ніколи не будуть такі гарні, як оригінал, що передали боги. Якийсь час собі уявляєш, що це нове, це непогано, це цікаво, але в цьому немає внутрішнього змісту, це не може бути захищено богами та увічнено. Це означає, що коли боги передавали класичний танець, вони думали про ці питання, і вони не передавали весь класичний танець. Частина його передавали при імператорських дворах, частина народу й у китайській опері, справжня тілесна форма зберігалася у бойових мистецтвах.

Декілька тисяч років тому в Китаї з'явилися бойові мистецтва. Початкові форми багатьох рухів класичного китайського танцю були аналогічні бойовим мистецтвам; просто в них грали інакше і те, про що вони просили, було іншим. Пізніше протягом п'яти тисячоліть, протягом яких створювалася культура Китаю, класичний китайський танець постійно збагачувався, що є «підтримкою» у класичному китайському танці. Це також стиль, який класичний китайський танець набув під час своєї передачі. Характеристики рухів тіла, виражені у тому, як рухається людина етнічної групи, природно несуть у собі риси китайської нації Пекінська танцювальна академія (BDA), що офіційно підтримується китайським режимом, пишається тим, що винайшла «класичний китайський танець», і, більше того, їй приписують цей винахід.

У Пекінській танцювальній академії вважали, що танець прийшов з бойових мистецтв і китайської опери, і щоб адаптуватися до академічної освіти, вони посилалися на балет, як на танець за сучасними уявленнями. Повітряні техніки походять із різних традиційних акробатичних трюків китайської культури, які існували кілька тисячоліть тому. Тобто Пекінська танцювальна академія не створювала класичного китайського танцю. Вона вигадала назву «Класичний китайський танець», вона замінила первісну назву «Китайський оперний танець» на «Класичний китайський танець». Класичні китайські танцювальні рухи передавалися з покоління в покоління через імператорські

двори та регіональні оперні вистави протягом тисячоліть, перш ніж поступово зникли після падіння останньої династії. Але рухи бойових мистецтв не постраждали так само.

Культура божественної передачі у Китаї є особливим місцем, це культура, що повністю розвинулася під наглядом богів. Усі люди у світі, незалежно від їхньої раси, втілюються в династії. У Китаї перевтілювалися протягом двохсот років, а потім вирушили в інші місця, так пройшли ці п'ять тисяч років. Тож цю культуру, грубо кажучи, випробувала на собі кожна у світі людина. Тож у світі, до якої б нації вони не належали, як тільки вони бачать традиційні номери у виконанні університету Фейтянь, особливо коли вони бачать культурні прояви класичного китайського танцю, у них виникає відчуття дежавю.

Висновки. У розширеному китайському культурному колі мистецтва доповнюють та гармонують один з одним, вони можуть надихати один одного.

Чи то Пекінська танцювальна академія, чи університет Фейтянь, сьогодні основні елементи класичного китайського танцю в танці абсолютно однакові. Відрізняються лише вимоги до форми тіла, інший напрямок. Насправді класичний китайський танець сам по собі є втіленням тисячолітньої «класичної» культури Китаю. Навіть Пекінська танцювальна академія назвала це класичним танцем, навіть вона не змогла позбавитися слова «класичний». Це тому, що вони створили сучасний спосіб навчання. Так що класичні речі були оригінальні та елементи теж.

Коли йдеться про класичний китайський танець, ми розуміємо, що педагогіка була заново винайдена різними школами за останні десятиліття, жести, система рухів, техніка, історії та виразна душа форма мистецтва — це те, що є продуктом 5000-річної натхненної Богом цивілізації.

Ті, хто сьогодні займається класичним китайським танцем, не шукають «історично натхнених уявлень», а прагнуть глибоко возз'єднатися з культурою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Дин Цзунлинь. Краткое обсуждение концепции ритма тела в китайском классическом танце[J].Guangdong Art.2007(03)
2. Максименко А. І. Хореографічна освіта в Китаї: традиції та сучасність. Актуальні питання мистецької освіти та виховання. 2014. № 1–2 (3–4).
3. Пенчуков, І. (2012). *Китайський класичний танець*. Взято з <https://www.epochtimes.com.ua/china/culture/kytayskyu-klasychnyu-tanets-chastyna-persha-102017.html>.
4. Сісі Я. Міфопоетична символіка лотоса в хореографічній культурі Китаю. Танцювальні студії. 2018. Вип.2.

**ЗАСОБИ ВІДОБРАЖЕННЯ БАЛЕТМЕЙСТЕРАМИ К. СТЮАРТОМ ТА
Р. ПОКЛІТАРУ ТЕМИ ЛЮДСЬКИХ ГРІХІВ «ЗАЗДРОСТІ» ТА
«ЧЕСТОЛЮБСТВА» У ХОРЕОГРАФІЧНИХ ТВОРАХ**

Тонкошкур Катерина Ігорівна

магістр кафедри хореографії

Волчукова Вікторія Миколаївна

кандидат мистецтвознавства, доцент,

доцент кафедри хореографії

Харківського національного педагогічного університету

імені Г. С. Сковороди, Харків, Україна

Вступ. Проблема протиставлення духовного та гріховного, земного та небесного, добра і зла є актуальною сьогодні для багатьох балетних вистав, хореографічних творів на матеріалі сучасного танцю. Тема гріховності людини, а саме її тіла, розуму, почуттів і пристрастей є вічною та невичерпною у хореографічних творах західноєвропейських балетмейстерів Р. Поклітару та К. Стюарта. Сучасні балетмейстери часто звертаються до теми людської гріховності у своїх роботах, наділяючи поняття пороку і чесноти, добра і зла новими сенсами з погляду власної філософії. Вони використовують різноманітні засоби втілення теми пороків у хореографічних творах: традиційні та новітні, тілесні і технологічні, просторові та часові, природні і штучні.

Часи змінюються, а людина зі своєю сутністю – ні. Ті ж самі гріхи, складені у VI столітті Папою Григорієм Великим, притаманні й людині XXI століття, незалежно від раси, національності, релігії, віку, статі і з плином часу вони можуть лише трансформуватися, як і наше ставлення до них.

Ключові слова: тема людських гріхів в хореографічному творі, виразні засоби танцю, балетмейстер, хореографічний твір.

Мета роботи – виявити та проаналізувати засоби відображення балетмейстерами Крістофером Стюартом та Радю Поклітару теми людських гріхів «завидності» та «честолюбства» у хореографічних творах «Сім смертних

гріхів» та «Маленький принц».

Матеріали та методи. У сучасному світі поняття «гріх» стало дещо розмитим та вже не здається чимось страшним. 9 березня 2008 року у ватиканській газеті L'Osservatore Romano був опублікований осучаснений список смертних гріхів у зв'язку з «ослабленням відчуття гріха». Єпископ Джанфранко Джиротті наголосив, що з'явилися нові гріхи в епоху глобалізації: «Ви ображаєте Бога не тільки тоді, коли крадете, кощунствуете, або бажаєте чужу дружину, але і коли руйнуєте природу, проводите сумнівні з погляду моралі наукові експерименти, допускаєте генетичні маніпуляції по зміні ДНК або ембріонів» [1]. Сюди ж додали наркотики та соціальну несправедливість, використання контрацептивів та аборти, гедонізм та споживацтво.

У науковій статті використано аналітичний метод з метою різнобічного дослідження та осмислення літературних джерел з означеної проблеми. Метод порівняння дозволив проаналізувати роботи сучасних балетмейстерів К. Стюарта та Р. Поклітару на задану тему. Культурологічний метод лежить в основі вивчення теми людських гріхів і вад, розкритих у літературних джерелах та в творах хореографічного мистецтва. Діяльнісний підхід використано для аналізу хореографічних творів сучасних балетмейстерів щодо втілення теми людських гріхів «заздрості» та «честолюбства».

Результати та обговорення. Аналіз літературних джерел показав, що проблема людської гріховності була завжди актуальною. Світогляд людини епохи Середньовіччя формувався під впливом релігії, тому земне життя сприймалося лише як шлях до «небесного», духовність протиставлялася «гріховній плоті». У танці християнство бачило вираження низинних якостей людської натури, він став символом тлінності життя. В періоди епідемій чуми широко поширився «танець смерті», який урівнював людей незалежно від їхнього становища у суспільстві.

Тема людських пороків широко використовується в народних танцях Гватемали, де привертає особливу увагу «танець 24 чортів». Група із 20 «дияволів» у грудні блукає містом протягом 3 годин у пошуках грішних душ.

Вони уособлюють різноманітні гріховні риси. Ще 4 дійові особи – це Смерть, Мавпа, Янгол, Душа. Танець є символом споконвічної боротьби Добра і Зла, тому Янгол намагається допомогти приреченій людині, проте в кінці Зло перемагає і Смерть відправляє «неслухняну душу» до пекла [2].

Традиційний танець «Пуно – Діаблада» є яскравою демонстрацією теми людських вад. Танцівниці приміряють образи диявола, китайського жіночого демона Супай, семи смертних гріхів, архангела Михаїла. Танцюючи, архангел бореться із дияволом та врешті перемагає.

Виклад основного матеріалу. Тему людських гріхів балетмейстери Р. Поклітару та К. Стюарт розкривають у своїх хореографічних творах використовуючи різноманітні виразні засоби танцю. Це і сучасна хореографічна лексика, і використання оригінальних декорацій, робота з реквізитом, пошив дизайнерських костюмів, використання гриму, нетривіальна робота з просторовою композицією, багатопланова робота з музикою, додавання незвичних складних віртуозних елементів, підтримок, використання 3Д технологій, робота з тканиною, навіть розмітка сцени є художнім і концептуальним прийомом [3, с. 85].

Сучасний американський балетмейстер Крістофер Стюарт, артист Nashville Ballet, також мистецьки дослідив найтемніші глибини людської душі. Він створив виставу «Сім смертних гріхів», який представляє новаторську музичну співпрацю між Ten Out of Tenn і Нешвільським симфонічним оркестром. Балетмейстер пропонує глядачу жахливу подорож чистилищем разом із головним героєм вистави, який піддається спокусі корумпованих сил на шляху до спокути. К.Стюарт втілює на сцені відомі смертельні гріхи: гнів, лінь, гординю, жадібність, заздрість, хтивість і ненажерливість, використовуючи синтез хореографії та музики. Один із смертних гріхів «заздрість» балетмейстер втілює, використовуючи багато різноманітних засобів відображення. Захоплююче враження справляє оригінальний музичний супровід – музика виконується наживо гуртом Ten Out of Tenn і Нешвільським симфонічним оркестром. Це перший потужний засіб відображення теми

людської заздрості. Саме музика підкреслює виняткову елегантність танцівниць Імані Сейлерс і Лілі Сайто з "Envy" («Заздрість»). Вона повільно зростає, а фоном звучить уривчасте безперервне стаккато. Музика цієї частини має низхідні і висхідні тенденції. Усі ці прийоми створюють драматичну атмосферу, необхідне напруження, спонукають глядача уважно слідкувати та співпереживати головному герою. Ще одним засобом відображення теми заздрості є костюми танцюристів, створені дизайнером одягу Марією Сільвер. На початку вистави усі танцюристи вдягнені в однакові костюми і мають однакові зачіски, символізуючи собою натовп людей, який позбавлений індивідуальності. Серед цього натовпу знаходиться і головний герой, якого виринає звідти жінка у готичному пурпуровому костюмі – саме вона буде вести його шляхом пороків, тому її одяг відрізняється від інших – вона провідник, вона сама спокуса, вона невловима у своєму легкому прозорому вбранні. Її костюм робить також її відомою, тому у частині «Заздрість», в якій танцює квартет, глядач чітко розуміє, кого бачить: головного героя Чоловіка, провідника-Жінку і сам гріх «Заздрість», який уособлюють дві танцівниці. Костюми інших учасників квартету тілесного кольору, вони прозорі та легкі. Такий підбір тканини, її кольору, фактури, по-перше, справляє враження оголеного тіла, людські гріхи постають у всій красі - неприкриті, примарні, спокусливі. По-друге, дозволяє зосередити увагу глядача на хореографічній лексиці, на пластиці тіла, дозволяє розгледіти деталі, особливо там, де присутні дрібні жести і рухи.

На рівні з костюмами К. Стюарт використовує світло, як ще один засіб відображення теми твору. Білий колір світла, направлений на тілесні костюми танцюристів, створює атмосферу холоду, смерті, заціпеніння. Ця дія відбувається у чорному кабінеті, тому домінуючі контрастні кольори – чорний і білий – дуже доречно нагадують, що головна тема дійства – Гріх.

Балетмейстер, втілюючи тему пороків, використав мінімалістичні декорації – широкі смуги прозорої бежевої тканини, яка була підвішена на задньому плані сцени у декілька спадаючих багатопланових рядів. Тканина, як

засіб відображення теми, виконує тут одразу багато завдань у поєднанні з просторовою композицією. Її властивості такі ж, як у костюмів, тому вона підсилює ефект містичності, примарності, невловимості, глобалізує дію на сцені. Шари тканини розміщені таким чином, що простір сцени видовжується вдалину, тому здається, що головний герой «крокує» шляхом гріхів у прямому сенсі, а оскільки ряди тканини ще й звужуються до центру, виникає відчуття, що він не крокує, а падає вниз – у чистилище повз усі пороки і вади.

Найголовнішим і найяскравішим засобом відображення теми людської заздрості постає хореографічна лексика. Протягом вистави танцюристи своїми майстерними віртуозними рухами дають контекстні підказки щодо того, який гріх вони зображують. Вони рухаються уповільнено, тоді як нав'язлива віолончель у Ерін МакКарлі та «I Feel It Too Much» К. С. Роудса додає зворушливого ефекту багат шаровій хореографії. «Заздрість» починається з дуету танцівниць, які уособлюють цей порок. Вони спочатку рухаються синхронно, проте уважний глядач помічає, що одна танцівниця у своїх рухах дещо запізнюється, вони більш повільні і плавні. Тому згодом вона помічає, що її партнерка танцює вже з іншим танцівником. У цей момент Жінка-провідниця виразним і підступним жестом «вкладає» у голову танцівниці «Заздрість». Протягом наступних хвилин дві жінки конфліктують між собою, кожна намагається зайняти місце другої біля партнера, вони змагаються у бажанні заволодіти головним героєм і під кінець поєднуються у кульмінаційній складній підтримці з пересуванням, в якій бере участь увесь кuartет. Вони рухаються діагонально вперед, виходячи на перший план, на це їх теж «спонукає» йти Жінка-провідниця. Лексика цієї частини красномовна і зрозуміла, вона гармонійно синхронізується із музичним супроводом, прискіпливо відтворюючи усі деталі.

К. Стюарт вміло застосовує художній прийом поліфонії. У просторовій композиції йде постійна зміна малюнку танцю, що створює динаміку, контраст, тримає увагу глядача.

Балетмейстер Kyiv Modern-Ballet Раду Поклітару у балеті «Маленький

принц» також порушує тему людських вад і недоліків. Разом із головним героєм глядач мандрує планетами, на яких живуть дивні люди – уособлення різноманітних пороків: любов до влади, честолюбство, пияцтво, обмеженість, жадібність та ін.. Для розкриття теми балетмейстер використовує безліч інноваційних засобів відображення: від неочікуваного музичного супроводу до використання 3D технологій. Головний герой балету – Маленький принц - у Раді Поклітару постає дорослим юнаком, проте історія все ж у своїй основі про дитинство, його наївність і безтурботність, тому балетмейстер використовує музику, як яскравий і креативний засіб відображення теми дитинства, добра, геніальної досконалості на протигагу людським вадам, які Принц безперервно долає на своєму шляху. У балеті використано оркестрові та фортепіанні твори 8-річного Моцарта у поєднанні з українськими народними колисковими у виконанні Марії Пилипчак, які звучать у моментах трансформацій, збираючи конструкцію вистави в єдине ціле, як цеглинки. Для втілення теми честолюбства, балетмейстер використовує візуальні акценти - костюми, створені художником по костюмах Д. Курятою. Образ честолюбця балетмейстер переніс на співака, одягненого у геометричний білий одяг з промальованими чорними рисками - вплив графічних малюнків Екзюпері. Головною деталлю, яка найповніше розкриває пихату та честолюбну сутність персонажа, виступає головне вбрання – капелюх із безліччю гострих променів. Важливим засобом відображення теми виступають також декорації. Честолюбець стоїть на великій металевій конструкції, нависаючи над кордебалетом, тим самим підкреслюючи свою унікальність, кращість і одночасно принижуючи гідність інших. Хореографічна лексика твору зрозуміло виконує поставлені задачі: жести честолюбця-співака сповнені зарозумілості та чванства, а рухи кордебалету символізують захват, поклоніння, захоплений трепіт натовпу. Найвиразнішим елементом лексики стає момент, коли Честолюбець конструє із Принца стійку для власного мікрофону. Одним із інноваційних засобів відображення теми людського гріха «честолюбства» у «Маленькому принці» є використання відеопроєкції 3D від О. Нікітіної. Задній

план сцени «пронизують» довгі намальовані звукові хвилі, які спалахують безліччю зірок, підсилюючи настрій «зірковості», гордовитості, пихатості.

Висновки. У роботі проаналізовано засоби відображення балетмейстерами Крістофером Стюартом та Радю Поклітару теми людських гріхів «зздрості» та «честолюбства» у хореографічних творах «Сім смертних гріхів» та «Маленький принц». Доведено актуальність обраної теми. У своїх роботах сучасні балетмейстери вправно використовують ефективні традиційні та інноваційні засоби відображення теми людських гріхів. Дуже оригінальними є характерна для цих творів хореографічна лексика, реквізити, декорації, музика, використання 3Д технологій, застосування прийому поліфонії у хореографічному творі, використання неживих матеріял, які стають повноправними учасниками дійства, іноді відсуваючи на другий план танцівників. Лише вміле та обґрунтоване використання виразних засобів танцю у хореографічних творах допомогло балетмейстерам втілити тему гріхів цікаво та донести до глядача головну ідею творів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Новинний портал unian.ua. Ватикан «осучаснив» список смертних гріхів. <https://www.google.com/amp/s/www.unian.ua/society/amp-101769-vatikan-osuchasniv-spisok-smertnih-grihiv.html>
2. <https://ua.thpanorama.com/articles/cultura-general/las-9-danzas-folclricas-de-guatemala-principales.html>
3. Типологія просторів у сучасному танці. Візуальне дослідження. Катерина Куколь. 2020р. 472с.

HISTORICAL SCIENCES

CREATION AND IMPLEMENTATION OF THE MOODLE PLATFORM IN THE EDUCATION SPACE OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF THE PANDEMIC COVID-19 AND FULL-SCALE RUSSIAN AGGRESSION

Brehunets Nina Serhiivna,
Candidate of Historical Sciences, Associate Professor
Hryhoriy Skovoroda University in Pereyaslav,
Pereyaslav, Ukraine

Introductions. The global pandemic of COVID-19 and the full-scale hybrid war of the Russian Federation against Ukraine made significant adjustments to the modern higher education of Ukraine, which was forced to adapt to the distance form of education. Digitalization of education, which means converting information into digital form, is provided by a number of electronic educational platforms. Among them, the Moodle educational platform is the most popular both in the world and in Ukraine.

The aim of the article is to update knowledge about digitization and intensification of modern education using the Moodle online platform, which fully provides distance education in Ukraine during the COVID-19 pandemic and the full-scale hybrid war of the Russian Federation against Ukraine.

Materials and methods. Moodle (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment, pronounced "Moodle") is a modular object-oriented dynamic learning environment, as well as a learning management system (LMS), course management system (CMS), virtual learning environment (VLE) or just a platform for learning Materials and methods [11, c. 4].

Thanks to its innovativeness, Moodle has a user-friendly and understandable user interface that can be called intuitive. This enables users without special training

to design, create and further manage the resources of the information and educational environment.

The teacher can independently, resorting only to the help of the help system, can create an electronic course and manage its work. The system also allows you to insert tables, diagrams, graphic materials, videos, flash, etc. The educational platform is equipped with tools that allow teachers to independently develop both the thematic and calendar structuring of the course [11, c. 5].

One of the first in Ukraine, the Moodle learning management system was used in 2005 at the Bohdan Khmelnytskyi Melitopol State Pedagogical University (MDPU) for distance education [8, c. 41].

In 2009, the Center for advanced training, retraining of personnel and distance learning of the Kharkiv Institute of Trade and Economics (HTEI) introduced ongoing training courses for teachers on the topic «Theory and practice of work in distance learning conditions» in the «Moodle» system. Over 200 teachers of have completed training during the specified period [1, c. 5].

At the Chernivtsi Institute of Trade and Economics, both distance and face-to-face education is provided by the Moodle educational system. The institute developed a package of normative and methodological documentation on the use of the distance learning server, implemented a system of registration and interaction with the server of students and teachers, unified requirements for distance courses, which maximally enabled higher education seekers to effectively learn academic disciplines [7, c. 8-9].

Ukrainian researchers K. Kuzmychova and M. Hrynychak are convinced that an adequate solution to scientific problems can be the preparation of students withdrawn from university centers to participate in scientific conferences based on network technologies, by organizing systematic counseling within the framework of Moodle [5,c. 13].

In NAU named after N. E. Zhukovsky "HA" actively used the Moodle educational platform not only in the learning process, but also during the control and assessment of students' knowledge. Since Moodle also includes knowledge test automation modules, tests for all disciplines were implemented in the STM.khai.edu

information system [4,c. 25].

Thanks to its innovativeness and reliability, the educational platform Moodle found its application in the organization of the educational process of the «Luhansk National University named after Taras Shevchenko», where Moodle was used to create a distance learning site [9, c. 47-48].

Also, in the organization of the educational process of the Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, the Moodle online educational platform served a consistent process of individual assimilation of the educational program (discipline), it was accessible through the local and worldwide Internet network [3].

In 2020, the Moodle educational platform was recommended by the Ministry of Education and Science of Ukraine for wide implementation in the distance education system throughout Ukraine. The Moodle online platform was also used at Grigory Skovoroda University in Pereyaslav (hereinafter – UGSP). The Moodle platform provided verification and control of students' knowledge in the form of midterm tests, tests in a modular environment, and final tests. Since the beginning of the pandemic, the organization and implementation of the theoretical module (testing) of the educational program and liquidation of academic debt was carried out on the basis of the Moodle platform from 04/27/2020 to 05/10/2020 [2].

Thus, practical experience in using the Moodle platform was used during the lockdowns. Almost all educational institutions of Ukraine widely use the educational platform in the conditions of a full-scale war, when the need to combine online education with face-to-face education has increased even more.

Results and discussion. Teachers of higher education institutions of Ukraine expressed their thoughts on the advantages and disadvantages of teaching subjects using Moodle distance learning technologies. Higher school pedagogue D. Lypovy in the Moodle online platform singled out the following possibilities for the teacher, in particular, «to design in a structured form educational and methodological support of the discipline; set the required deadlines for students to complete tasks; use a convenient tool for recording and monitoring students' work; use audio and video materials to organize the educational process; use wide opportunities for changing,

expanding, supplementing and correcting the teaching and methodical materials of the discipline; to use tests for control and self-control of students' knowledge using different types of tasks» [6, c. 28-29].

Researcher O. Ptakhina singles out the following aspects among the advantages of the Moodle system: it works without modifications in any operating system; the system does not require special user training; the system is distributed free of charge [9,c. 47-48].

An expert analysis of the advantages and disadvantages of Moodle for the training and testing system was offered by A. Rud [10]. Among the advantages of Moodle for the training and testing system, the researcher adequately singles out the following functions: «the system can be installed by anyone, it is supplied free of charge; some paid features are additionally available; unlimited number of users; a huge number of settings and plugins (more than 1500); there is a large number of instructions on the network for installing and configuring the Moodle system; you can work with this system in more than 100 languages; ... the ability to compile reports on the activity of system users; the system is supported by Chrome and Safari mobile browsers, so training can be conducted from users' mobile devices; Moodle provides an opportunity to organize the sale of courses; there is a cloud version of the system for the test, it is available on the official Moodle website» [10]. A. Rud also singled out the disadvantages of using the Moodle platform for users, first of all, it is "complicated administration and configuration, for novice users it can take a lot of time; technical knowledge is required to set up Moodle; to develop your own courses, you need to install and assemble according to your requirements from scratch» [10].

Conclusions. Thus, it has been proven that the Moodle online educational platform, thanks to its openness and freeness, enables higher education institutions to use innovative technologies in the educational process in general and in distance education in particular. The analyzed material on the work of Moodle as a teaching and testing system in Ukraine showed that it has much more advantages than disadvantages, which allows higher education institutions with a small budget during the pandemic and war to actively use distance learning tools, which in turn improves

the quality and effectiveness of the educational process.

REFERENCES

1. Anysymov A. M., Bocharov B. P., Voevodyna M. Yu., Kuznetsov A. Y. (2015). VNEDRENIE DISTANCIIONNYH TEHNOLOGIJ V SISTEMU povysheniya KVALIFIKACII PREPODAVATELEJ: OPYT HNUMG. [Introduction of remote technologies in the system of teacher training: the experience of KNUMG]. *Vprovadzhennia dystantsiinykh tekhnolohii navchannia u VNZ: zasady, problemy, praktychnyi dosvid. Proceedings of the Conference.* Kharkiv, 4-5. URL: http://conf.htei.org.ua/wp-content/uploads/2015/04/Webinar_2015.pdf. [in Ukrainian].
2. Derzhavnyi vyshchyi navchalnyi zaklad «Pereiaslav-Khmelnyskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Hryhoriia Skovorody». Pro orhanizatsiiu ta provedennia vypuskovykh kursiv v umovakh karantynu. [About the organization and carrying out of final courses in the conditions of quarantine]. (2020). Na zaminu №52 ; chynnyi vid 2020-04-15. Vyd. ofits. Pereiaslav, URL: <https://uhsp.edu.ua/> [in Ukrainian].
3. *INSTRUKTsIia korystuvacha po roboti z systemoiu upravlinnia dystantsiinykh navchanniam «Moodle» u Dnipropetrovskomu derzhavnomu universyteti vnutrishnikh sprav.* [INSTRUCTIONS for the user to work with the distance learning management system «Moodle» at Dnepropetrovsk State University of Internal Affairs]. (2015). URL: <https://moodle.dduvs.in.ua/moodle.pdf> [in Ukrainian].
4. Korobchinskij K. P. (2015). Informacionno-komunikacyonnye tehnologii ocenivaniya urovnja znanij studentov na baze sistem jelektronnogo obuchenija. [Information and communication technologies for assessing the level of knowledge of students based on e-learning systems]. *zbirnyk tez vystupiv na mizhvuzivskomu naukovu-metodychnomu vebinari.* Kharkiv, 24-25. URL: http://conf.htei.org.ua/wp-content/uploads/2015/04/Webinar_2015.pdf. [in Ukrainian].

5. Kuzmychova K. V., & Hrynychak M. V. (2015). Naukovo-doslidna robota studentiv u dystantsiinii osviti. [Research work of students in distance education]. *zbirnyk tez vystupiv na mizhvuzivskomu naukovo-metodychnomu vebinari*. Kharkiv, 13. URL: http://conf.htei.org.ua/wp-content/uploads/2015/04/Webinar_2015.pdf. [in Ukrainian].
6. Lypovyi D. V. (2015). Dydaktychni mozhlyvosti vykorystannia dystantsiinoi systemy MOODLE u navchalnomu protsesi. [Didactic possibilities of using the MOODLE remote system in the educational process]. *zbirnyk tez vystupiv na mizhvuzivskomu naukovo-metodychnomu vebinari*. Kharkiv, 28-29. URL: http://conf.htei.org.ua/wp-content/uploads/2015/04/Webinar_2015.pdf. [in Ukrainian].
7. Matkovska S. I. (2017). Vykorystannia platformy MOODLE pry vykladanni dystsypliny «Tekhnoekolohiia». [Using the MOODLE platform in teaching the discipline «Technoecology»]. Zhytomyr, 153-155. URL: http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/9017/1/Nauk_chyt_2017_153-155.pdf. [in Ukrainian].
8. Osadchyi V. V. (2015). Dosvid vprovadzhennia dystantsiinykh tekhnolohii u Melitopolskomu derzhavnomu pedahohichnomu universyteti imeni Bohdana Khmelnytskoho. [Experience of introduction of remote technologies in Melitopol State Pedagogical University named after Bohdan Khmelnytsky]. *zbirnyk tez vystupiv na mizhvuzivskomu naukovo-metodychnomu vebinari*. Kharkiv, 40-42. URL: http://conf.htei.org.ua/wp-content/uploads/2015/04/Webinar_2015.pdf. [in Ukrainian].
9. Ptakhina O. M. (2015). Vykorystannia informatsiinoi tekhnolohii MOODLE v orhanizatsii samostiinoi roboty slukhachiv mahistratury vyshchoho navchalnoho zakladu. [The use of information technology MOODLE in the organization of independent work of graduate students of higher education]. *zbirnyk tez vystupiv na mizhvuzivskomu naukovo-metodychnomu vebinari*: Kharkiv. torh.-ekon. in-t KNTEU., Kharkiv, S. 47-48. URL: http://conf.htei.org.ua/wp-content/uploads/2015/04/Webinar_2015.pdf. [in Ukrainian].

10. Rud' A. (2020). CMS Moodle – sistema dlja obuchenija i testirovanija onlajn. Obzor vozmozhnostej. [CMS Moodle is a system for online training and testing. Overview of opportunities]. URL: <https://hyperhost.ua/info/ru/cms-moodle-sistema-dlya-obucheniya-i-testirovaniya-onlayn-obzor-vozmozhnostey>. [in Ukrainian].

11. Fedko N. F. (2021). Stvorennia dystantsiinykh navchalnykh kursiv na bazi platformy Moodle : metodychnyi posibnyk dlja studentiv pershoho (bakalavrskoho) rivnia osvity za spetsialnistiu 014 Serednia osvita (Khimii) : navch. posib. [Creating distance learning courses based on the Moodle platform: a guide for students of the first (bachelor's) level of education in the specialty 014 Secondary Education (Chemistry): textbook. way]. Odesa : Odes. nats. un-t im. I. I. Mechnyk., 68 s. [in Ukrainian].

UDC - 342.5

**THE ARMENIAN-AZERBAIJANI CONFLICT IS ON THE AGENDA
OF THE ORGANIZATION OF ISLAMIC COOPERATION**

Kangarlinskaya Gulshan

Institute of History

Sultanova Ruhangiz

Institute of History

named after A. A. Bakikhanov ANAS

Baku, Azerbaijan

Abstract: During the period of state sovereignty of modern Azerbaijan, certain relations of the Republic of Azerbaijan with the OIC organizations have been outlined. In the article, the authors study the place and role of the Organization of Islamic Cooperation (OIC), analyzes the main activities and decisions taken by the OIC member countries, and also defines the role of Azerbaijan in the search for problems of Islamic countries.

Key words: Islamic Cooperation Organization, international organizations, ICO summits, Armenian-Azerbaijani conflict, Muslim states

Introductions: The Organization of Islamic Cooperation, being the second most important international organization in the world after the UN, presupposes religious and confessional solidarity and serves good purposes at the global level. Many researchers claim that the Islamic world is able to make an important contribution to solving global problems.

The Organization of Islamic Cooperation of which Azerbaijan is a member, held a series of meetings and discussions exploring ways to Decipher the territorial conflict between Armenia and Azerbaijan by peaceful means. The first resolutions of the organization on the conflict were adopted in 1993-1994. In December 1994, at the VII OIC Summit in Morocco (in Casablanca), President H.Aliyev drew attention to the fact that the Armenian armed forces are destroying the monuments of material culture of Azerbaijan in the occupied territories. At this summit, a resolution was

adopted on the Armenian-Azerbaijani conflict and economic assistance to the Republic of Azerbaijan.

Results and discussion: Membership in the OIC and strengthening of relations with this organization is of great importance in the foreign policy of the Republic of Azerbaijan. Cooperation with the OIC is, first of all, support from the organization, and Azerbaijani diplomacy has achieved the adoption of a unified approach to the Armenian-Azerbaijani conflict. In this regard, at summits and conferences of foreign ministers, as well as at other forums, the organizations adopted three fundamental resolutions: "Aggression of the Republic of Armenia against the Republic of Azerbaijan", "Destruction of historical and cultural monuments in the occupied territories of Azerbaijan as a result of the aggression of the Republic of Armenia" and "rendering economic assistance to the Republic of Azerbaijan". The OIC considers Armenia an aggressor and demands the immediate and unconditional liberation of the occupied Azerbaijani lands and the restoration of the territorial integrity of the country [2, p.302].

The OIC General Secretariat regularly makes political statements exposing the illegal activities of Armenians in the occupied territories and protects the rights of the Republic of Azerbaijan. If necessary, the OIC General Secretariat addresses the members of the organization, instructs its representative in the UN and takes measures to protect Azerbaijan in various international forums. The effectiveness of these measures was confirmed during the discussion at the UN General Assembly of the issue "on the situation in the occupied territories of Azerbaijan [4, p.84-85].

The OIC contributes to the formation of public opinion about the aggressive policy of Armenia. The Islamic News Agency is constantly working to disseminate information and propaganda materials on the Karabakh issue. One of the important aspects of cooperation with the OIC is the provision of financial and humanitarian assistance to Azerbaijan by Islamic states and international organizations. For many years, Azerbaijan has had active relations with the Islamic Development Bank, various financial structures of Islamic countries and they participate in projects of socio-economic development of Azerbaijan. Of particular note is the humanitarian

assistance to Islamic charitable organizations to internally displaced persons. The political and legal basis of the assistance is the OIC resolution “on the provision of economic assistance to the Republic of Azerbaijan”.

President of the Republic of Azerbaijan I. Aliyev took part in the extraordinary OIC summit in Mecca in 2005. He met with the Supreme Secretary I. Ehsanoglu several times. Azerbaijan, supporting all the initiatives of the OIC, makes proposals to activate the organization's activities. In this regard, it should be noted the 33rd Conference of the Ministers of Foreign Affairs of the OIC member States, which was held on June 19-21, 2006 in Baku. Azerbaijan is recognized by all countries of the world except Armenia, in connection with which four resolutions were adopted at the United Nations. President Aliyev noted that despite the fact that the resolutions require the Armenian armed forces to unconditionally leave the territory of Azerbaijan, these resolutions are not being implemented by the Republic of Armenia. At the session, Armenia's aggressive position towards the Republic of Azerbaijan was criticized, and a new resolution was adopted on this. [3, p. 261-263].

Among the state-level events of 2009, the VI Conference of the OIC member States held in Baku was of great importance. More than 200 representatives from 45 countries took part in this conference. Director General of the Islamic Organization for Education, Science and Culture (ISESCO) Abdul Aziz bin Osman Al Tuwaijiri in his speech noted the positive influence of Azerbaijan on the dialogue between civilizations. The decision to destroy monuments in the Azerbaijani lands occupied by Armenia was reflected in the ISESCO resolution. The decision to establish a special ISESCO investigative committee in connection with the destroyed monuments in Karabakh is of great importance at the conference [1, p. 50-52].

The 38th session of the OIC Foreign Ministers held in Astana (June 2011) discussed the Arab-Israeli conflict, as well as political problems arising in various regions of the Muslim world. At the session, the representative of the Azerbaijani side, E. Iskenderov, once again drew the attention of the participants to the international campaign “Khojaly Truth”. One of the important outcomes of this meeting was the creation of an independent Permanent Commission on Human

Rights [5, p.34-39]. Armenia's aggressive policy towards Azerbaijan was also the focus of attention of the 42nd session of the OIC, held in Kuwait in May 2015, and the 43rd session in Tashkent in October 2016. At this session, the UN Security Council demanded that Armenia unconditionally and fully comply with the resolutions 822(1993), 853(1993), 874(1993), 884(1993).

In May 2018, at the 45th session of the Foreign Ministers of the OIC member states in the capital of Bangladesh, Dhaka, a number of important resolutions were adopted aimed at stopping the aggression of Armenia against Azerbaijan, stopping the destruction of monuments of material culture in the occupied territories. Article 18 of the Declaration reflects the need to resolve existing conflicts and crises in the OIC countries on the basis of international law, in accordance with the UN and OIC Charters.

On September 19, 2019, a statement was published on behalf of the OIC Secretary General in connection with the illegal visit of Armenian Prime Minister Nikol Pashinyan to the occupied territories of Azerbaijan and provocative statements there: "The Secretary General expresses great concern about the recent statement of the Armenian Prime Minister in connection with Nagorno-Karabakh." The statement was published on the official website of the organization. In connection with the "elections" held on March 31, 2020 in the occupied territories of Azerbaijan, the Organization of Islamic Cooperation issued a statement that "the OIC rejects the holding of elections in the occupied Nagorno-Karabakh." [7] .

On July 14, 2020, the Organization of Islamic Cooperation (OIC) issued a statement entitled "The General Secretariat Condemns Armenia's Attack On the Towuz Region in Azerbaijan", and on September 28, 2020 - with a statement entitled "The Organization of Islamic Cooperation condemns the provocations and numerous attacks by the armed forces of Armenia on the Republic of Azerbaijan." On October 14, 2020, the Organization of Islamic Cooperation issued a statement entitled "The OIC once again confirms solidarity with the Republic of Azerbaijan" in connection with the rocket attack on the city of Ganja by the Armenian armed forces. On October 21, 2020, the OIC issued a statement "The General Secretariat calls for an

immediate cessation of Armenia's attacks on the Republic of Azerbaijan”. In this statement, the OIC once again expressed solidarity with the Republic of Azerbaijan. On November 16, 2020, the OIC issued a statement entitled “The OIC General Secretariat welcomes the cessation of hostilities between the Republic of Azerbaijan and the Republic of Armenia.”

On February 25, 2021, the Organization of Islamic Cooperation issued a statement entitled "OIC General Secretariat Commemorates the 29th Anniversary of Khojaly Massacre". In the statement, the actions committed against the civilian Azerbaijani population in the occupied territories of Azerbaijan were called war crimes and crimes against humanity, was called "genocide" [6] .

Conclusions: Azerbaijan is an integral part of the Islamic world, and it is extremely important for the OIC to strengthen Islamic solidarity among the OIC member States and move from outside efforts to active participation in the soonest political settlement of the Armenian-Azerbaijani conflict. In recent years, Azerbaijan has significantly expanded its ties and cooperation with the OIC. On June 27, 2022, President of the Republic of Azerbaijan Ilham Aliyev, during a meeting with Secretary General of the Organization of Islamic Cooperation Hissein Brahim Taha, noted that cooperation with Muslim countries occupies a special place in Azerbaijan's foreign policy. The President highly appreciated the support of the territorial integrity of Azerbaijan by the Organization of Islamic Cooperation both during the Second Karabakh War and in the post-war period. At the meeting, the importance of solidarity between the member countries of the Organization of Islamic Cooperation was emphasized, and views were exchanged on the prospects for cooperation.

Today, Islamic solidarity is a carrier of positive energy. We believe that organizational measures and implemented programs will have an impact on poverty reduction and employment support, will have a positive impact on peaceful life, and will also contribute to Muslim solidarity.

REFERENCES

1. Quliyeva S. İSESKO və Azərbaycan əlaqələri barədə / “Dövlət və Din”. İctimai fikir toplusu. Fevral, 2009, 1 (9), s.50-52.
2. Араслы Э. Полвека на ближнем востоке. Баку, “ЭЛМ”, 2012
3. Алиева С. Организация Исламского Сотрудничества и Азербайджан //Азимут научных исследований: экономика и управление. 2016, № 2, том 5, с.261-263
4. Организация Исламского Сотрудничества и ее роль в армяно-азербайджанской нагорно-карабахской проблеме. // Doktorantların və gənc tədqiqatçıların XVII Respublika elmi konfransının materialları. Bakı: 2013, s.84-85
5. Шерьязданова К. Г. От организации исламской конференции к организации исламского сотрудничества, Credo New » №2, 2013, с.34-39
6. OIC General Secretariat Commemorates the 29th Anniversary of Khojaly Massacre - https://www.oic-oci.org/topic/?t_id=25888&t_ref=16289&lan=en
7. OIC Rejects the Holding of Elections in the Occupied Nagorno-Karabakh https://www.oic-oci.org/topic/?t_id=23303&t_ref=13971&lan=en

CULTUROLOGY

PRIORITIES OF SCIENTIFIC RESEARCH OF COMMUNICATIVE CONCEPTS IN THE FIELD OF ACTING

Gorenko Larisa Ivanivna

Ph.D. of art history, associate professor
Kyiv National University of Technology and Design
Honored Educationist of Ukraine, Senior Research Associate
Kyiv, Ukraine

Introductions. In the context of the development of Ukrainian society at the beginning of the XXI century. the essence and meaning of the principles of continuity and continuity in the field of acting and production activity, taking into account the theoretical and methodological approach, where the historical and cultural content becomes one of the decisive ones, becomes important. All these aspects are of particular importance in the system of the multicultural space of modern Ukraine and abroad. First of all, the theory and practice of acting and production activities belong to the priority areas of humanitarian science. At the same time, the history, theory and practice of production activity as a science and educational discipline relies on Ukrainian and world history, culture, stimulates their development and assimilation, as it integrates the acquisitions of branch sciences and builds on this basis a qualitatively new system of knowledge about the personality of the producer, acting skills and phenomenon of this activity. In terms of its content, content, and form, the theoretical and historical-cultural component of «production» is significantly different from university disciplines. It is about a much higher level of generalization and systematization of knowledge not about specific events and facts, but about the phenomena, trends and regularities of the historical process in their organic combination with the theoretical and methodological experience of philosophical, historical, legal, cultural philosophy, cultural, ethnographic, philological, art history

and other sciences regarding the key problems of the development of professional production and acting skills.

Aim. The scientific understanding of the essence of production activity and acting skills, their content, the significance of the methodological principles of systematicity, continuity and continuity and ensuring its cultural orientation is now acquiring a certain theoretical and methodological content. In this context, awareness of the content of the concepts «national historical practice», «national Ukrainian culture», «socio-cultural paradigm», «production activity», «production concept», «history, theory and practice of production, acting skills», «production and acting workshop», as well as the principles of ensuring their objectivity, continuity and continuity [6, c. 123–125; 10, p. 74–75]. First of all, it is necessary to emphasize the systemic nature of these concepts and their relationship with cultural studies, to reveal the theoretical and methodological significance of continuity and continuity through the assimilation of historical and cultural knowledge in the context of the leading centers of cultural science: ethnos-nation-state-history-culture-education-science-language-society-world community, as well as justify a number of specific recommendations aimed at further increasing the worldview and educational role of history, national culture, science and education in the activity of the producer.

As experts emphasize, «by national historical science we understand its content, character and orientation, which objectively reflects the general trends of the original and self-sufficient Ukrainian historical process, the peculiarities of the formation of the Ukrainian ethnos, the Ukrainian nation, its life activities at various stages in the context of world history» [2, p. 137–140; 13, p. 123]. Undoubtedly, the theory and practice of production are based on the latest achievements of Ukrainian and world historical science and cultural studies, they are based on reliable historical and documentary facts, adhere to the principles of truth, objectivity and evidence, and are provided by highly educated and highly qualified specialists in the field of theory and cultural history, cultural studies.

Materials and methods. The main vocation of production activity organically stems from the cognitive, worldview, aesthetic and communicative functions of

culture and cultural studies as sciences and leading academic disciplines, the purpose of which is to provide a person with a system of scientific knowledge on the history and theory of culture, first of all, of the Ukrainian ethnos (people), nation; help her learn instructive historical and cultural experience, master the ability to objectively evaluate events and facts of cultural life, as well as the introduction of new technologies in the field of science, education and show business. It should be noted that cultural studies and production activity are fields of scientific knowledge (cognition), the subject of which is culture in its historical development and time-space. The study of culture in general has ancient philosophical traditions (philosophy, history, philosophy of culture) and is currently carried out by such sciences as archeography, ethnography, psychology, history, sociology, ethics, aesthetics, logic, philosophy of culture. At the beginning of the 20th century the first attempts of a special interdisciplinary study of culture and cultural-historical phenomena appear [1, p. 312; 4, p. 252; 12, p. 89–90].

The foundations of cultural studies as an independent scientific and educational discipline are not limited to philosophical, historical, aesthetic, ethical, sociological, morphological, linguistic, art and other approaches to the study of culture. The formation of cultural studies as a specific field of humanitarian knowledge dates back to the modern era and is connected with the philosophical concepts of history of J. Vico, J. Herder and H. Hegel. Most researchers believe that in the development of cultural studies it is possible to single out several main theoretical concepts or paradigms as reflected theoretical and methodological provisions on which cultural studies are based. The main theoretical concepts or paradigms include: 1) the cyclic concept (or the concept of cyclic vortices) (J. Vico, M. Danylevsky, O. Spengler, A. Toynbee); 2) evolutionist (L. Morgan, E. Taylor); 3) anthropological; 4) philosophical; 5) revolutionary-democratic. The conceptual foundations of cultural studies can be traced in the works of the American scientist Leslie White, who is considered one of the first research theorists of this new scientific discipline. His followers in this direction were F. Nietzsche, O. Spengler, and the interpretation of certain cultural concepts was carried out by: H. Skovoroda, I. Kotlyarevskyi,

M. Gogol, M. Hrushevskyi, P. Hulak-Artemovskiy, H. Kvitka-Osnovyanenko, M. Kostomarov, P. Kulish, M. Maksymovych, I. Franko, M. Dragomanov, Lesya Ukrainka, T. Shevchenko, V. Vernadsky and many other figures of Ukrainian national culture. Mostly all of them were based on philosophical principles, on the other – on the artistic and aesthetic understanding of culture in works of art, which made it possible to understand philosophical and cultural phenomena as a holistic phenomenon.

Results and discussion. The peculiarities of cultural studies as a science are caused by its multidimensional phenomenon. Currently, culturology is at the stage of formation, clarification of its subject, object and methods of research, and cultural science itself is gaining theoretical and methodological maturity. There are several approaches to the scientific status of culturology, among which there are three main definitions: culturology (from the Latin *cultura* – care, upbringing, processing; *logos*) is a complex of disciplines that study culture along the historical vertical of its development, social functioning with the definition of the final the result of the systematicity of the cultural phenomenon; culturology is a set of disciplines that study culture and try to understand it as a holistic phenomenon, taking into account the assets of related disciplines, as well as from the position of cultural studies, national and regional features in their historical development; cultural studies is an independent scientific discipline in the system of social and humanitarian knowledge. So, culturology is a science that studies the specifics of the development of the material and spiritual culture of civilizations, ethnic groups, and nations in a specific historical period, their relationships and mutual influences [3, p. 186; 5, p. 178]. Questions regarding the independence (autonomy) of cultural studies are caused by the following factors: awareness of the specifics of the classical «philosophy of culture», which aims to make sense of empirical (ethnographic) material); the need to develop such a methodology, which will ensure, on the one hand, an adequate study of culture by separate scientific branches, and on the other hand, its subject unity, resulting from a substantial understanding of culture; efforts to develop «common denominators» regarding the understanding of culture in the conditions of a sharp

increase in the interaction of different ethnic cultures; the need for a holistic, systematic analysis of culture as a sphere of state policy of Ukraine; the necessity of forming the cultural needs of man and modern society. In other words, cultural studies is a system of knowledge about the essence, patterns of existence and development, human meaning and ways of learning culture.

Therefore, an important task of the theoretical tasks of cultural studies is to learn the essence of culture and to identify the laws and mechanisms of the functioning of specific forms and aspects of culture [2, p. 149; 7, p. 55; 11, p. 3–5]. In this context, the main tasks of cultural studies include: analysis of culture as a system of cultural phenomena; identifying the mental content of culture; study of culture typology; solving problems of socio-cultural dynamics; study of cultural codes and communications. All the above-mentioned tasks of cultural studies are the basis for production in the system of the music industry of Ukraine at the end of the 20th - beginning of the 21st century.

Conclusions. Modern scientific research in the field of cultural studies and production has the following models: 1) an approach regarding the clear distinction between the study of the subject and the object of knowledge (study), their rational interpretation; 2) culturology and production are an object of reflection of everyday human life and a specific form of generalization, characterizing them at the level of dialectics; 3) denial of the possibility of studying in full the achievements of ethnocultural samples, their knowledge and generalization, especially in relation to one's own culture and production practice [1, p. 312; 8, p. 99–100]. At the same time, modern cultural science considers the subject a system of knowledge that could conceptually influence the formation of society's culture and all forms of cultural management, as well as become an independent branch of social and humanitarian knowledge. Given the urgency of this problem, it is necessary to develop a concept of national culture and production practice that could combine theoretical and practical ideas regarding their implementation in all spheres of human activity and life creation [9, p. 48–52]. In addition, it becomes relevant to develop a methodology to ensure a comprehensive study of culture as a holistic phenomenon; developing the concept of

Ukrainian national culture as a component of state policy and implementing it in the activities of the management system, personnel support and modernization. It is also relevant to take into account the cultural needs of a person, an individual, where production practice is one of the priority areas of the cultural policy of the Ukrainian state at the beginning of the 21st century. In general, the theory and practice of production activity in Ukraine needs further comprehensive research on the basis of the latest cultural science.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Горенко Л. І. Культура в системі українознавства. *Збірник наукових праць Науково-дослідного інституту українознавства*; за загальною редакцією професора П. П. Кононенка; відповідальний редактор О. Б. Ярошинський. Київ: Міленіум, 2003. Т. І: Українознавство: теорія, методологія, практика]. С. 311-315.
2. Горенко Л. І. Культурологія як феномен українознавства. *Збірник наукових праць Науково-дослідного інституту українознавства*. Київ: Українське агентство інформації та друку «Рада», 2009. Т. XXIV. С. 137–150.
3. Горенко Л. І. Енциклопедія етнокультурознавства. *Українознавство*. 2009. Номер 3. С. 186.
4. Горенко Л. І. Українознавча методологія та проблеми дослідження етнокультурознавства. *Українознавство*. 2007. № 4. С. 251–256.
5. Грушевський М. С. На порозі нової України. Статті і джерельні матеріали. Нью-Йорк – Львів – Київ – Торонто – Мюнхен, 1992. 278 с.
6. Калакура Я. Безперервність та наступність національної історичної освіти: українознавчий зміст. *Українознавство*. 2006. Номер 4. С. 122–127.
7. Калакура Я. С. Історичний антропологізм як методологічний принцип українознавства. *Збірник наукових праць НДІУ*. Київ: Міленіум, 2006. Т. XI. С. 52–60.
8. Калакура Я. Історичні засади українознавства як науки і навчальної дисципліни. *Українознавство*. 2005. Число 4. С. 96–101.

9. Кононенко П. П. Українознавство – шлях пізнання, самопізнання, самотворення особистості і народу. Українознавство в системі освіти міста Києва; за заг. ред. П. П. Кононенка і Б. М. Жебровського. Київ: Гранд, 1998. С. 47–55.
10. Усатенко Т. П. Українознавство в парадигмі науки. *Педагогіка психологія професійної освіти*: наук.-метод. журнал. 2005, № 4. С. 73–79.
11. Усатенко Т. П. Українознавчі проблеми педагогічної думки в ХІХ–ХХ столітті: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. Київ: Друкарня Прінт Квік, 2007. 42 с.
12. Крисаченко В. Світоглядна парадигма ХХ ст.: український внесок. *Українознавство*. 2008. № 1. С. 87–90.
13. Українознавство ХХІ століття: виміри розвитку. Гол. редактор П. П. Кононенко; редактори-упорядники: Т. П. Кононенко, Н. М. Істоміна, Т. Л. Ренке. Київ: ННДІУ, 2009. 432 с.

STAGE SKILLS AS THE BASIS OF PROFESSIONAL TRAINING: NATIONAL TRADITIONS, INNOVATION, PERSPECTIVES

Nedin Larissa Nikolaevna

Associate Professor of the Department of Acting and Drama Directing,
Associate Professor of the Department of Stage Language,
Kyiv National University of Theater, Cinema and Television
named after I. K. Karpenka-Kary,
Honored Artist of Ukraine,
Kyiv, Ukraine

Introductions. Art projects as structural components of creative activity require the development of the conceptual foundations of their formation, creation and professional execution. These components are objectively related to the specifics of the artistic activity of a creative personality. In the concepts of Ukrainian researchers, it is noted that the uniqueness of each form of artistic activity lies in the fact that it reveals its aesthetic function and meaningful essence only under the conditions of interaction between the artist-artist and the audience-listener-spectator, who perceive his creations during communication and contemplation. Artistic communication can appear as communication between an artist (artist) and a large number of people [1, p.134-145; 2, p.59-62; 3, p.67-70]. Communicativeness of art today has become a kind of system-forming structure around which all global problems of artistic creativity and socio-psychological characteristics of the environment are combined. That is why psychology is now acutely solving not only the problems of the artist's personality, but also the general problem of socially significant qualities of artistic activity, a special problem of artistic abilities that are important in the social context.

The peculiarity of artistic communication, which gives rise to and determines the need for the creation of new systems of social evaluations of activity, presents the psychology of art with a research task that has general psychological significance. This research task consists, first of all, in a deep analysis of the nature of the «artistic effect» from a socio-psychological point of view. Thus, scientists define the

educational and pedagogical process as the interaction of three self-development systems: the world, humanistic values, the personality of the student and the personality of the teacher. Thus, stage art from the depths of the ages to the present time, addressed «from heart to heart», carries the «baton of unity», performing a communicative function through the categories of «Time» and «Space». At the same time, the teacher is obliged to accept this unifying sphere and pass it on to his student. Penetration into the figurative stage universe involves a special type of communication, in the process of which the mechanism of «feedback» includes the mechanism of stage performance imitation [1, p.62–64; 4, p.55-58; 5, p.64-66].

Aim. Art pedagogy, like the entire artistic world, is a continuous formation, mutual penetration, mutual enrichment. Art education as a complex organized system unites the infinity of continuous development of the artistic universe, the formation and development of the student's personality in the educational and pedagogical process, and, in particular, the self-development and self-improvement of the personality of the artist (performer), who carries out the relationship between all components of the system. Combining harmony into a kind of trio - art, teacher, student - is carried out through «co-experience and co-creation». Thus, the concept of synthetic-dialogic communication, which provides constant «feedback», is embodied in the educational and pedagogical process. Synthetic-dialogic communication between the object (the carrier of the value of the artistic project) and the collective subject of cognition, value understanding (the teacher and the student), which is carried out in the pedagogical process, makes it possible to abandon the traditional dichotomy: teacher-student, uniting them on the psychological level of mastering the artistic space-time through shared empathy and on the worldview level - in co-creation [5, p.65-66; 6, p.12-14; 7, p.126-129].

Studying the issue of the existence of art as a form of human communication and a way of spiritual interaction of a community of people allows us to single out the main creative core in the process of artistic communication, namely: the aesthetic dialogue of all involved participants in an artistic project, performers, listeners, mediated, according to V. Medushevskiy, «by the eternal the capacious subject of

art», the basis of which are the «logos of being», which «manifest in contemplation, intelligent vision, intuitively intellectual understanding of life» [2,59 63;8,94-96;9,12-14]. It is in the process of such «contemplative comprehension» that the artist's creative perception of images takes place, which are born and formed in the dialectic of life of new images, new trends in its development by moving towards harmony, beauty and perfection. As a result of the study of the literature related to the understanding of artistic communication, in particular, the features of executive activity, it is possible to conclude that one of the specific properties inherent in this phenomenon is dialogicity. It is necessary to emphasize that the dialogic nature of stage art is related to its essential nature, revealed by the «subject-subject» relationship of the work and the listener, performer (actor, artist), which is a «dialogue of consciousnesses» [2, p.60-63; 10, p.34-39].

Materials and methods. Any stage performance (communication, creation) is a special type of communicative activity of the performer, with the help of which the latter's creative cooperation with the members of the artistic team takes place. Such communication is possible only on the basis of a whole complex of creative factors: «generalizing volitional influence», «change of roles» of performer and listener; creative interaction, awareness of the priority of artistic goals over the consequences arising from them, ideas about performance technique and performance skill in the highest understanding of their meaning.

Future actors, masters of stage art should be informed about the important stages of the creative process: conditioning of the structure of a stage work (or art project) by two functions at the same time - semantic and communicative; about communicative techniques embodied in a stage work; about the importance of understanding the primary and secondary meanings of these techniques [4, p.55-58; 11, p.134-145]. They should also know that the focus of music on the system of artistic communication, its central element - artistic perception - is precisely what is summarized by the concept of communicative function.

The communicative function is closely related to the semantic one. At the same time, the most specific component of the communicative function has its own coding

and programming resources. Carriers of this function are communicative techniques, the difference of which from semantic ones is determined by the direct relationship of the first components with the system, processes and situations of communication, with the laws of perception and only mediated connection with the real world, the world of ideas, values, relationships, feelings, etc. Thus, the problem of creating art projects requires further research, since in the field of humanitarian science, in particular, modern pedagogy, cultural studies, art history and theater studies have not been comprehensively considered. Therefore, the declared topic requires the involvement of a multifaceted interdisciplinary scientific apparatus and a developed categorical system, among which the basic concepts are «culture» - «artistic culture» - «artistic project» - «pedagogical culture» - «communicative culture». First of all, the concept of «communicative culture» is the most important category of modern pedagogy in the professional education system. In essence, communicative culture is a complex system-organized quality of the specialist's inner world. Communicative culture is an important component of the holistic professional competence of a specialist, which contains at its core the totality of his knowledge, skills and personal qualities necessary for solving professionally oriented communicative tasks at the interdisciplinary and creative levels [8, p.94-95; 12, p.13-18; 13, p.223-234].

Result and discussion. At the same time, it is necessary to emphasize that professional communication is the core of the communicative culture of the future specialist, it always involves commonality, similarity, a mutual desire to understand and accept the stage image, to react rationally to the events taking place in the field of professional activity, as well as to empathize with them emotionally. From the psychological point of view, the studied phenomenon acts as a fusion of emotional-volitional, intellectual, communicative and other spheres of personality manifestations and activity of a specialist, which allow him to successfully interact with the subjects of the cultural and educational process, with various phenomena of professional and socio-cultural reality.

We should also note that the formation of the culture of the individual (specialist) is one of the fundamental pedagogical problems, which receives special

attention in the context of personally oriented pedagogy [6, p.13-15; 7, p.126; 14,p.345; 15, p.12-15]. In the field of art education, cultural trends are specified in the appeal to the phenomenon of stage culture as an integrative personal artistic phenomenon that combines the diversity of properties of a culturally educated person. At the same time, this phenomenon can be considered as the stage culture of a professional performer (actor), formed in the process of professional training. Therefore, it is the artistic pedagogy of the XXI century. requires the fulfillment of weighty tasks: to bring art education to the level of cultural creation and life creation, the maximum realization of the intellectual, aesthetic, creative potential of a person and his versatile humanistic education. Consequently, the phenomenon of stage culture acquires a new, multifaceted and multifaceted, more global and universal meaning.

Modern scientific research in the field of cultural studies and production has the following models: 1) an approach regarding the clear distinction between the study of the subject and the object of knowledge (study), their rational interpretation; 2) culturology and production are an object of reflection of everyday human life and a specific form of generalization, characterizing them at the level of dialectics; 3) denial of the possibility of studying in full the achievements of ethnocultural samples, their knowledge and generalization, especially in relation to one's own culture and production practice [1, p. 312; 8, p. 99–100]. At the same time, modern cultural science considers the subject a system of knowledge that could conceptually influence the formation of society's culture and all forms of cultural management, as well as become an independent branch of social and humanitarian knowledge. Given the urgency of this problem, it is necessary to develop a concept of national culture and production practice that could combine theoretical and practical ideas regarding their implementation in all spheres of human activity and life creation [9, p. 48–52]. In addition, it becomes relevant to develop a methodology to ensure a comprehensive study of culture as a holistic phenomenon; developing the concept of Ukrainian national culture as a component of state policy and implementing it in the activities of the management system, personnel support and modernization. It is also relevant to

take into account the cultural needs of a person, an individual, where production practice is one of the priority areas of the cultural policy of the Ukrainian state at the beginning of the 21st century. In general, the theory and practice of production activity in Ukraine needs further comprehensive research on the basis of the latest cultural science. Therefore, an important task of the theoretical tasks of cultural studies is to learn the essence of culture and to identify the laws and mechanisms of the functioning of specific forms and aspects of culture [2, p. 149; 7, p. 55; 11, p.3–5]. In this context, the main tasks of cultural studies include: analysis of culture as a system of cultural phenomena; identifying the mental content of culture; study of culture typology; solving problems of socio-cultural dynamics; study of cultural codes and communications. All the above-mentioned tasks of cultural studies are the basis for production in the system of the music industry of Ukraine at the end of the 20th – beginning of the 21th century.

Conclusions. Modern scientific research in the field of cultural studies and production has the following models: 1) an approach regarding the clear distinction between the study of the subject and the object of knowledge (study), their rational interpretation; 2) culturology and production are an object of reflection of everyday human life and a specific form of generalization, characterizing them at the level of dialectics; 3) denial of the possibility of studying in full the achievements of ethnocultural samples, their knowledge and generalization, especially in relation to one's own culture and production practice [1, p. 112-115; 8, p. 94-96]. At the same time, modern cultural science considers the subject a system of knowledge that could conceptually influence the formation of society's culture and all forms of cultural management, as well as become an independent branch of social and humanitarian knowledge. Given the urgency of this problem, it is necessary to develop a concept of national culture and production practice that could combine theoretical and practical ideas regarding their implementation in all spheres of human activity and life creation [9, p. 12-14]. In addition, it becomes relevant to develop a methodology to ensure a comprehensive study of culture as a holistic phenomenon; developing the concept of Ukrainian national culture as a component of state policy and implementing it in the

activities of the management system, personnel support and modernization. It is also relevant to take into account the cultural needs of a person, an individual, where production practice is one of the priority areas of the cultural policy of the Ukrainian state at the beginning of the 21st century. In general, the theory and practice of production activity in Ukraine needs further comprehensive research on the basis of the latest cultural science.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волков С. М. Мистецька освіта в культурі України 90-х років ХХ ст. К.: Вища школа, 2006. 207 с.

2. Горенко Л. І. Естрадне мистецтво України в системі європейського простору ХХІ століття (до 25-річчя заснування творчої спілки «Асоціація діячів естрадного мистецтва України») // Матеріали науково-теоретичної конференції «Культура у становленні незалежності Української держави» (присвячується Дню Незалежності України) (22 серпня 2017 року, м. Київ). К., 2017. С. 59–64.

3. Горенко Л. І. Стратегія і тактика продюсерської діяльності в Україні ХХ – початку ХХІ ст.: євроінтеграційні виміри та національні традиції // Діяльність продюсера в культурно-мистецькому просторі ХХІ століття: виклики та концепції сьогодення: Збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної конференції (5–7 грудня 2017 року, м. Київ). К.: НАКККиМ, 2017. С. 64–70.

4. Горенко Л. І. Продюсерська діяльність як феномен культуротворення // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Продюсер та його роль у сучасному медіа-просторі» (23–25 жовтня 2010 р., м. Київ). К.: НАКККиМ, 2010. С. 55–59.

5. Горенко Л. І. Українознавство в системі вищої мистецької освіти ХХІ ст.: історичні та навчально-методологічні імперативи. *Українознавство*. 2010. Номер 1 (34). С. 61–66.

6. Данилюк А. І. Масова культура в контексті демократичних перетворень ХХ століття: автореф. дис... канд. філос. наук: спец. 09.00.08 «Естетика». К., 2000. 19 с.

7. Мамбетов С. Вплив телебачення і радіо на розвиток естрадної культури // Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2007. С. 126–129.
8. Нечаєнко Т. В. Особливості сценічного втілення літературно-музичної композиції в естрадному мистецтві // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Мистецька освіта та мистецтво освіти в контексті формування сталого суспільства». К., 2005. Ч. 2. С. 94–96.
9. Ничкало Н. Г. Науково-методичне забезпечення мистецької освіти в Україні: від концепції до системи // Теоретичні та методичні засади неперервної мистецької освіти: зб. матеріалів науково-методологічного семінару. Чернівці: Вид-во «Зелена Буковина», 2007. С. 12–14.
10. Орлов В. Ф. Теоретичні та методичні засади професійного становлення майбутніх учителів мистецьких дисциплін: автореферат дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: спец. 13.00.04. «Теорія та методика професійної освіти». Київ, 2004. 45 с.
11. Основи художньої культури. Частина 1: Теорія та історія світової художньої культури; за ред. В. О. Лозовського, А. В. Анучиної. Харків: Основа, 1997. 320 с.
12. Остапчук О. Професійний саморозвиток і самопроекування в системі педагогічної освіти. *Шлях освіти*. 2007. № 4. С. 13–18.
13. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва: теорія і методика викладання мистецьких дисциплін. Київ: Освіта України, 2008. 284 с.
14. Пехота О. М. Особистісно орієнтована освіта і технології. *Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи*: монографія; за ред. І. А. Зязюна. Київ: ВІПОЛ, 2000. 636 с.
15. Щолокова О. П. Модернізація фахової мистецької освіти у контексті сучасних гуманістичних ідей // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти: збірник наукових праць. Вип. 4 (9). К.: НПУ, 2007.

**КУЛЬТУРОЛОГІЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ ФЕНОМЕНУ НУДЬГИ
В ФІЛОСОФСЬКОМУ РОМАНІ О. ГАКСЛІ «БЛАЗНІВСЬКИЙ ТАНОК»
(ДО 100-РІЧЧЯ РОМАНУ)**

Караєва Ірина Степанівна,
аспірантка
Київський національний університет
культури і мистецтв
м. Київ, Україна

Вступ. / Introductions. Проблема нудьги, як стан людського буття, посідає важливе місце в культурології, філософській антропології, психології та інших гуманітарних науках, оскільки стосується людської природи, особистості та прагнення до гармонії внутрішньої та з оточуючим світом. Сьогодні, як ніколи, тема нудьги стає актуальною та потребує превентивних зусиль культурології, аби нудьга не стала деструктивною силою для особистості людини. Актуальність теми посилюється тим, що в сучасному світі, орієнтованому на розгортання трансгуманізму та технічного прогресу, самотність та нудьга людини уявляють собою «бомбу уповільненої дії» для майбутнього людства.

Мета роботи. / Aim. Осмислити в координатах культурології феномен нудьги на прикладі філософського роману О. Гакслі «Блазнівський танок».

Матеріали та методи. / Materials and methods. Використано загальні філософські методи – діалектичний, герменевтичний; загальнонаукові – системний та структурно-функціональний; дисциплінарний метод – історичний; міждисциплінарний – історико-біографічний.

Результати та обговорення. / Results and discussion. Аналізуючи діонісійське коріння в людині, Н. Хамітов підкреслює, що «тільки нелюдське – звірине й демонічне – наповнює нескінченний час Знедолених. Наповнює Абсолютним Підпорядкуванням та Світовою Нудьгою» [6, 209]. Не можна не погодитись з С. Криловою, що «продовження біологічного життя не розв'язує

проблеми психічного старіння та згасання, а зрештою, нудьги від життя» [4,114]. Саме втома від життя, що корелює з нудьгою, була предметом роздумів і філософствування О. Гакслі. На його думку людині онтологічно притаманна втома від життя і потреба відпочити від власної особистості [3,182].

Філософські романи видатного мислителя і письменника першої половини ХХ ст. О. Гакслі поповнили скарбницю філософського мистецтва, а його творчість в цілому стала золотим фондом світової культури. Універсалізм та всеохопність проблематики О. Гакслі дозволяє стверджувати, що проблема нудьги посідає важливе місце в його роздумах про людину та її місце в суспільстві. В філософських романах вона є наскрізною практично у всіх творах на всіх етапах літературної діяльності митця, починаючи від першого роману «Жовтий Кром» (1921) і закінчуючи останнім – романом «Острів» (1963).

Філософський роман «Блазнівський танок» (1923) [10] – яскравий приклад «роману нудьги», тематика якого проглядається з назви твору. Нині, сто років поспіль, нудьга залишається актуальною проблемою, що дозволяє характеризувати її за визначенням Н. Хамітова як екзистенціал, характерний для буденного буття людини [7, 109]. В координатах метаантропології буденне буття орієнтоване на самозбереження та продовження роду. Невизначеність особистісного начала, підкореність іншому та іншим, небажання робити вибір та приймати рішення, насолода несвободою, відсутність творчого імпульсу породжують нудьгу та самотність [7, 23]. Можна погодитись з Лустенко А. Ю., який стверджує, що буденність знаходить свою рефлексію в філософії та культурі і «виконує нелінійні функції генезису та інобуття виразних і змістових форм культури» [5, 3].

Для О. Гакслі кругообіг блазеньського танку – це позбавлене сенсу і мети життя його героїв, яке втілює уявлення О. Гакслі про трагічне і вічне людське існування. Ця ідея близька і Д. Джойсу, який в романі «Уліс» [2], створюючи модель світу і людини, намагається підкреслити, що все повторюється, що історія рухається по колу. Як у всякому філософському романі, в романі

«Блазнівський танок» звучить голос автора, представлений Образом Гамбріла Молодшого, який багато чим нагадує автора роману: спробував викладацьку діяльність, але згодом відмовився, схильний до філософствування, захоплюється мистецтвом. Саме в уста Гамбріла молодшого О. Гакслі вкладає власну ідею про те, що свобода в буденному бутті перетворюється на нудьгу, а нудьга не знає, що робити зі свободою [10, 199]. Також, вустами Гамбріла Молодшого О. Гакслі звертається до улюбленої теми перенаселення [10, 240].

Герою О. Гакслі Гамбрілу Молодшому не вистачає волі вирватись з тенет буденності, в якій панує нудьга. Так само марними залишаються спроби поета та художника Казимира Ліпіата зробити прорив до вищого рівня буття та світогляду, бо буденність та нудьга міцно тримають його в своїх тенетах. Проте, бунт, протест проти буденності в координатах метаантропології – ознака граничного буття та зародок особистісного рівня світогляду [7, 133].

Якщо Гамбріл Молодший та Казимир Ліпіат відчувають дискомфорт та чинять пасивний супротив буденності з її незмінним супутником нудьгою, то Майра Вивиш, біолог Шируотер та його дружина Розі, скандаліст Колмен, ділок Болдеро, журналіст Меркаптан – всі вони умиростворено насолоджуються буденністю та задовольняють нудьгу безперервними розвагами. «Що їм підсунеш, те вони й ковтають: кіно, газети, журнали, грамофони, футбольні матчі, радіо» [10, 42], – промовляє О. Гакслі вустами кравця Бодженоса. Про те, що О. Гакслі сприймає подорожі як боротьбу з нудьгою свідчить його твір «В дорозі» / «Along the Road» (1925) [9]. Гакслі вважав, що справжній мандрівник, до розряду яких він належав з його власних слів [9, 18], зазвичай вважає свою пристрасть до мандрівок вадою. У роботі «В дорозі» він стверджує: «Неможливо подорожувати, зовсім не відчуваючи нудьги» [9, 16]. Від нудьги, на думку О. Гакслі, туриста може врятувати лише його природня допитливість [9, 31]. Н. Хамітов, як і О. Гакслі, одним із інструментів втечі від нудьги вважає подорожі: «Людина, що біжить від туги й нудьги в подорожі, біжить від власної особистості» [8,142], – стверджує філософ. В художньому світі роману «Блазнівський танок» Гамбріл Молодший, зайшовши в тупий кут і щоб

вирватись з тенет нудьги, пускається в подорож, іншими словами тікає з Лондону від буденності. Так само його попередник, автобіографічний герой Деніс Стоун з роману «Жовтий Кром», тікає від задушливої атмосфери нудьги мешканців Жовтого Крому.

Справжньою іконою нудьги О. Гакслі змальовує Майру Вивиш: «Її очі мали незвичайну здатність дивитися без жодного виразу... очі, що дивляться з чорної оксамитової маски сіамського kota» [10, 74]. Майра Вивиш вважає, що сенс життя людей полягає в тому, щоб рятувати її (Майру) від нудьги. Вона вміло маніпулює прихильністю чоловіків аби витіснити нудьгу й заповнити душевну пустоту. Герої О. Гакслі по різному намагаються заповнити їх буденний екзистенційний простір, насичений нудьгою: так званий біолог Шируотер пишається винаходом пристрою для збирання поту, переконана гедоністка Розі Шируотер намагається переспати з максимальною кількістю чоловіків, садо-мазохіст Колмен шукає жертв щоб задовольнити свою деструктивну схильність, шахрай Болдеро маніпулює думками та пізнанням інших людей, журналіст Меркаптан готовий писати будь-що і для будь-кого аби забезпечити собі комфортне розкішне існування.

В романі «Блазнівський танок» О. Гакслі змальовує справжню клоунаду, свідченням чого слугує перетворення Гамбріла Молодшого з сором'язливого, нерішучого викладача історії в непохитного, авторитетного підприємця. Допомогли йому в цьому велика штучна борода, широкоплече пальто та широкополий капелюх. Автором цього шоу О. Гакслі призначає Колмена, костюми Бордженоса, постановник і головна роль Гамбріла Молодшого [10, 119]. Подібний прийом О. Гакслі використав в романі «Жовтий Кром» [1], переодягнувши інтелектуала і філософа містера Скоугана в гадалку, підкреслюючи його схильність робити пророцтва.

Висновки./Conclusions. О. Гакслі прогнозує, що тенденція до зростання святковості життя призведе до того, що більшість людей «якщо не присвятить своє дозвілля пороку, то вже точно безглуздям, дурниці і, що ще гірше, чудово це усвідомлюючи» [9, 31]. Нині, в умовах відсутності прямої комунікації між

людьми, духовного голоду та тенденції до свідомих і, навіть, бажаних змін становища людини за допомогою передових технологій, зростає необхідність замислитись над питання нудьги як такого феномену, що сприяє поширенню і поглибленню означених процесів. В такому контексті можна говорити про те, що О. Гакслі одним з перших актуалізував проблему нудьги як деструктивне явище для духовності і душевності людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гакслі О. Жовтий Кром. Пер. з англ. В. В. Вишневого В. В. Київ: Український письменник, 2011. 226 с.
2. Джойс Д. Улісс. Пер. з англ. О. Терех, О. Мокровольський. Київ : Вид-во Жупанського, 2015. 736 с.
3. Караєва І. С. Олдос Гакслі: біля витоків трансперсональної психології. Українська культура : минуле, сучасне, шляхи розвитку. Інститут культурології Рівненського державного гуманітарного університету. Наук. збірник. Напря́м: Культурологія. 2019. Вип. № 33. С. 178 – 185.
4. Крилова С. Безсмертя особистості: етико-екзистенційний аспект. Філософська думка. 1998. № 3. С. 111-118.
5. Лустенко А. Ю. Проблема обыденности в философско-эстетическом контексте. Киев: Изд. Парапан, 2011. 244 с.
6. Хамитов Н. Сверхчеловек и бог. Философская и социологическая мысль. 1995. № 3-4. С. 204-214.
7. Хамітов Н., Крилова С. Філософський словник. Київ: КНТ, 2018. 200 с.
8. Хамитов Н. В. Люди тоски и люди скуки. Тайна одиночества и совместимости мужчины и женщины.: КНТ, 2019. 189 с.
9. Хаксли О. В дороге. Пер. с англ. Л. Володарской. Москва: Б. С. Т.-Пресс, 2005. 223 с.
10. Хаксли О. Шутовской хоровод. Пер. с англ. И. Романовича. Москва: АСТ, 2010. 317 с.

POLITICAL SCIENCES

OPTIMIZATION OF LOCAL GOVERNMENT BODIES COMPETENCIES IN UKRAINE

Deneha Vitalii Bohdanovych,

deputy mayor for the activities of the council's executive bodies.

Yavoriv city council of Lviv region.

Third-year postgraduate student of the

Lviv Regional Institute

of Public Administration of the

National Academy of

Public Administration under the President of Ukraine

Introductions. The development of Ukraine as a democratic legal state is largely determined by how rational and effective the organization of power in the state is, and not only the center but also - above all - local power, represented by the system of local self-government bodies. Local self-government is one of the fundamental democratic foundations of the constitutional system in Ukraine. Under these conditions, the processes of reforming local self-government become the most important trend in the development of the entire system of statehood. A critical attitude to certain innovations in the system of local government organization does not change the fact that the decentralization reform is conditioned by objective reasons of a fundamental nature, including the search for ways of further development of classical institutions of democracy (which also include institutions of local self-government) based on an optimal balance and the combination of national features of sovereign democratic statehood with universal standards of democracy, which are considered generally accepted in the modern world.

It is fundamentally important to proceed from the fact that the sovereign state, being the object of democratic transformations, must always remain their dominant

subject, designed to ensure not only the creation of an instrumental system of public-law administration but also the support of its effective functioning based on the principles of democracy, supremacy rights, protection of human and citizen rights and freedoms. Regarding Ukraine, the relevant processes of democratization and modernization of statehood are primarily a search for a balance between centralization and decentralization. The effectiveness of the named processes is directly related to the effectiveness of public power, the optimality of its design, means, methods, methods, and forms of implementation at different levels of public power, with the optimality of the distribution of powers and, accordingly, material and financial capabilities between the national, regional and municipal authorities.

Materials and methods. Research on this issue can be divided into two directions. First of all, these are the works of specialists in constitutional and municipal law who investigated the issue of the essence and nature of local self-government (professors M. O. Baimuratov, O. V. Batanov, B. V. Kalynovskyi, P. M. Lyubchenko, N. V. Mishina, etc.). Secondly, these are the works of representatives of administrative and legal science who analyze the problems of administrative regulation of local self-government in Ukraine, here it is worth mentioning the monograph of Y. V. Zhuravlya, A. A. Manjula, I. I. Lytvynova, T. O. Karina.

Aim. The purpose of the specified scientific research is to analyze the state of regulatory and legal support for optimizing the competencies of local self-government bodies.

Results and discussion. The perception of local self-government as a democracy of "small spaces" [1, p. 34] naturally raises questions about the social and legal nature of the competence of local self-government bodies, typical characteristics that characterize it as an institution of municipal democracy.

As noted by O. Shevchuk (Oleksandr O. Bryhinets, Ivo Svoboda, Oksana R. Shevchuk, Yevgen V. Kotukh, Valentyna Yu. Radich (2020)), in the categorical plan, democracy encompasses a two-unit system of public relations consisting in the sphere of immediate (direct) or mediated (representative) exercise of

one's competence by one or another local self-government body. [2]

Analysis of the provisions of the Constitution of Ukraine, which, reveals the nature of Ukraine as a democratic state, defines the highest authority in the state, who exercises his power directly, as well as through the bodies of state power and local self-government (Article 1, Part 1, Article 5 of the Constitution of Ukraine). [3]

In this system, as noted by J. Kumar (Kumar. J, C. R., Majid, M. A. (2020)), each individual who is part of the local community is an associate participant in the exercise of municipal power, acting on his own will and in his interests, which - within the framework of collective forms of local self-government - are consistent with the will and interests of others. [4]

Thus, the individual exercises his political freedom to influence the state of municipal affairs to bring them to a state that would provide him with the most optimal mode of meeting the daily needs associated with living in a certain territory, and the local community as a whole -is right independently at their discretion to solve issues of local importance.

Competence is the most important element of the legal status of local self-government bodies and officials of public authorities, therefore this term is used in all public branches of law. However, the question of the concept of competence, its content,t, and structure is still debatable.

The pluralism of scientific positions can be traced already in the approaches to defining this category. Yes, Danylyshyn B.M. and Pylypov V.V. explain the origin of the term "competence" from the Latin *competere* - I strive, respond, approach. [5, p. 7] R. Vinuesa (Vinuesa, R., Azizpour, H., Leite, I. (2020)) defines the term *competent*" as management, the ability to belong by right. [6]

The multilingual legal dictionary reference defines competence as a set of legally established powers, right,s and duties of a specific body (local self-government body) or official, determining its place in the system of state bodies (local self-government bodies). [7]

A slightly different understanding of competence is offered in the legal encyclopedia: competence is a set of rights and obligations (powers) of organizations,

bodies, officials, as well as persons who perform managerial functions in commercial organizations established by normative legal acts. Here, the emphasis is on the managerial essence of competence, its presence is recognized both in subjects of public authority and in legal entities under private law. [8]

Based on this, it can be concluded that competence, being a basic concept of public law, is also related to subjects of private legal relations. In civil law, this concept is used, as a rule, about the bodies of legal entities that carry out management (for example, the competence of the general meeting of the members of the company as the highest management body of the business company).

In this sense, the collective of authors Gedzer M. and Moroz S. (Getzner M., Moroz S. (2022)) defines competence as a set of powers that are given to a management body or an official to fulfill their goals. This means that the competencies of a body of a legal entity should not be equated with the concept of competence of a legal entity as such. [9, p. 227]

In the 50s and 60s of the 20th century, the issue of the relationship between the legal status and the competence of state bodies was actively considered in the scientific literature. Yes, A.V. Venediktov defined the competence of a state body as "the subject of its activity and the scope of rights and obligations necessary for the implementation of its tasks." [10, p. 7] Ioffe O.S. characterized competence as a "generalized expression of various types of legal personality available to state bodies" [11, p. 78]

In the literature on the state law of former years, issues of the concept, structure, principles of organization, and activity of state authorities were analyzed to a greater extent. Problems of the competence of public administration bodies, along with such concepts and functions of public administration bodies, are traditionally the subject of detailed analysis by many well-known specialists in the science of administrative law

However, despite the wide use of this concept in the legislation and scientific literature, there is currently no legal, i.e., established by a normative legal act, definition of competence.

Currently, the formation of a model of local self-government in Ukraine, which provides for the decentralization of state administration and the decentralization of functions and powers of central bodies, is being completed by authorities at the regional level. Each ministry and department should get rid of functions that do not belong to it, transferring them as much as possible from the center to the regions and from the state to the private sector.

Local self-government bodies can more effectively respond to the needs of the residents of the territorial community, because the employees of local self-government bodies have information about the state of socio-economic development of the region, therefore they are more competent in solving these issues. As P. M. Petrovsky rightly points out in this regard: "the general format of understanding the content of subject potential as a necessary component of the justification of reforms in the public-management sphere reduces it to essential features of managers, such as professionalism, decency, and patriotism." [12, p. 21]

There should be a clear mechanism of interaction between local self-government bodies and central state bodies, which is impossible without a clear definition of competence. However, even many of the tasks set by the government to optimize the scope of competence of central state authorities have not yet been fully resolved.

It can be noted that the functional structure of Ukrainian state administration still needs theoretical development, improvement, of tools and introduction of a new method based on one of the above, we have defined the issues of competence optimization research:

- real contradictions between the pressing need for a scientifically based organization of the activation process, the competence of public administration bodies with the aim of their proper optimization, starting with central state bodies and ending with local self-government bodies;

- the imperfection of the process of optimization of the competence of state bodies, which is currently used in Ukraine, the impossibility of its effective implementation in the conditions of the qualitative development of the public

administration system caused by the reform of local self-government.

Conclusions. The dynamic development of local self-government can only be ensured by the organization and activity of local self-government entities and their regulation by improving the relevant competent legal framework. Further development of local self-government in Ukraine should depend on finding sufficiently effective means of influencing national law on its functioning.

REFERENCES

1. Shevchuk O. R. (2022) Mechanisms of implementation of the state information security policy of Ukraine by democratic institutions of civil society: administrative-legal aspect. Russian-Ukrainian war: law, security, world [*Materials of the 6th International Scientific and Practical Conference*]. Ternopil: ZUNU (pp. 47-49). [in Ukrainian]
2. Oleksandr O. Bryhinets, Ivo Svoboda, Oksana R. Shevchuk, Yevgen V. Kotukh, Valentyna Yu. Radich (2020) *Public value management and new public governance are modern approaches to developing public administration*. Revista San Gregorio. SPECIAL EDITION-2020 [in English]
3. Constitution of Ukraine dated June 28, 1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (Date of application 08/26/2022) [in Ukrainian]
4. Kumar. J, C.R., Majid, M.A. (2020) *Renewable energy for sustainable development in India: current status, prospects, challenges, employment, and investment opportunities*. Energy Sustain Soc 10, 2 <https://doi.org/10.1186/s13705-019-0232-1> [in English]
5. Danylyshyn B. M., Pylypiv V. V. (2016) *Decentralization in EU countries: lessons for Ukraine*. Regional economy. No. 1. (P. 5–11). [in Ukrainian]
6. Vinuesa, R., Azizpour, H., Leite, I. et al. (2020). The role of artificial intelligence in achieving Sustainable Development Goals. Nat Commun 11, 233 <https://doi.org/10.1038/s41467-019-14108-y> [in English]
7. I. O. Golubovska, V. M. Shovkovy, O. M. Lefterova (2012) *Multilingual*

legal dictionary-reference. K.: Kyiv University Publishing and Printing Center, 543 p. ISBN 978-966-439-497-7 [in Ukrainian]

8. "Legal encyclopedia" in 6 volumes as a source of philosophical and legal knowledge (systematic approach): review. (2005) *Institute of State and Law named after V. M. Koretsky National Academy of Sciences of Ukraine // Problems of the philosophy of law*. Vol. III, No. 1-2. pp. 426-430. [in Ukrainian]

9. Getzner, M., Moroz, S. (2022) *The economic development of regions in Ukraine: with tests on the territorial capital approach*. *Empirica* 49, 225–251. <https://doi.org/10.1007/s10663-021-09521-w> [in English]

10. Anatoly Vasilievich Venediktov (1957) *Essays on civil law: Collection of articles* / Otv. ed. O. S. Ioffe. — L.: LSU Publishing House, pp. 5-20. [in Ukrainian]

11. Ioffe O. S., Musyn V. A. (1974) *Fundamentals of Roman civil law: educational and methodological manual*. L.: LSU Publishing House, 1974. — 156 p. [in Ukrainian]

12. Petrovskyi P. M., Krasivskyi O. Ya. (2021) *Theoretical and methodological justification of reforms in the public management sphere*. *Actual problems of public administration* 1(59)/2021. P. 17 – 24 DOI: 10.34213/ап.21.01.02 [in Ukrainian]

13. Petrovsky P. M. *Public administration in the modern world: a problem of philosophical understanding*. *Philosophy of public administration: col. monograph / V. P. Solovykh and others*. Kyiv: NADU, 2020. 256 p. [in Ukrainian]

GEOPOLITICAL SIGNIFICANCE OF THE BLACK SEA BASIN: SECURITY ISSUES AND PROSPECTS FOR COOPERATION

Grigol Giorgadze

PhD Student of International Relations
Faculty of Law and International Relations
Georgian Technical University

Abstract Against the backdrop of ongoing Russian aggression in Ukraine, strengthening security in the Black Sea region is becoming even more topical for NATO, where Georgia can acquire a pivotal role. The world has been witnessing the formation of a new geo-political reality in the due course of Russian aggression toward Ukraine and ongoing war, where the need for the review of the European security strategy has unfolded. The need to strengthen peace, stability, and security in the Black Sea region and Europe as a whole was confirmed once again. There is momentum for Georgia to consolidate its geo-political place and role in the Black Sea region and benefit from the process of reshaping the security architecture of the region.

Keywords: NATO, Black Sea, Russia, Security, Defense.

Introduction: Changes in the international status quo have created the need for reconsidering geo-political processes. Recent events have clearly shown us that it is impossible to deny that traditional security problems, such as wars and armed conflicts, have never lost their role and significance. However, at the same time, contemporary security challenges affecting most parts of the world are much more diverse than ever. Terrorism and transnational organized crime are the most apparent threats among them, but the world cannot exclude other issues that affect security.

The Security of the Black Sea region has been becoming more topical day by day and it represents one of the important challenges for global security. A major factor in this growing challenge is an aggressive Russia, for which NATO member states at its borders are perceived as a threat. As a result of the full-fledged war in

Ukraine, the importance of the security of the Black Sea region in the international political system has become particularly obvious. It is also significant that the fate of the war in Ukraine will undoubtedly affect the security of the Black Sea region and beyond. It is clear that after the end of this war, the world will not be the same again.

The Main Text: The Black Sea region historically had great strategic importance, having been a showground of the regional power competition. Having control of the strategic Bosphorus and Dardanelles straits has had a strategic significance, that has prevented other powers from aiming to have a naval presence in the Black Sea to pursue their strategic interests. The importance of having control over the straits was so immense that it was one of the motivations for Russia's involvement in the First World War. These straits have had significance for Russia's economic security, as a closure of the straits by the Ottomans and Germans, heavily pressured the Russian economy.

Russia's interest in the Black Sea has remained since then, as the region has always been of strategic importance to Russia. Nor the geo-political state of affairs and competition has changed a lot. After the collapse of the USSR, Russia was left with little access and influence on the Black Sea relative to the Soviet Union. Since then, Russia's primary interest has been to project its power and maintain privileged influence in each littoral state and wider Black Sea region countries through different means – economic and energy leverages, political instruments, and informational and clandestine capacities.

Russia's current military aggression against Ukraine as previous demonstrations of military force in Crimea in 2014 and earlier in Georgia in 2008, has proved that conventional military means have been the essential tool for achieving its goals in the region. The occupation of Crimea in 2014 was principal both politically and militarily as it enabled Russia to secure its southwestern borders, strengthen its strategic military positions in the Black Sea and beyond, and broadly, and to have it as General Philip M. Breedlove - Former supreme allied commander in Europe, in 2015 said, “platform for power projection”. Strengthening its military presence has always been a key means of extending its influence in the region, as it

had naval facilities at Tartus, Syria; military bases in Gudauta, Abkhazia, Georgia; and Gyumri, Armenia and military forces deployed in the Tskhinvali region, that serve as springboards for Russian military actions and pose a potential threat to energy corridors and major population centers.

The Black Sea region has been characterized by political and cultural diversity, which has resulted in a significant level of vulnerability of the region. The region includes NATO Allies Turkey, Romania, Bulgaria, and three NATO partner countries – Georgia, Moldova, and Ukraine. The other two South Caucasian states Armenia and Azerbaijan cannot be excluded as well. Although they do not border the Black Sea, their role in the security architecture of the region must be considered, as the ripple effect goes through the region. Speaking about the Black Sea security, one of the major reasons for the vulnerability has been the enduring conflicts and breakaway areas in most parts of the region. In these conflicts, Russia has been either a direct aggressor, or been backing the secessionist actions, or at least present in the conflict, being interested in keeping it unresolved. Having hands in these conflicts has been granting leverage over the countries of the region to constrain their policies and influence their Euro-Atlantic aspirations.

The Black Sea region together with the Caspian region is considered as a crossroad between Europe and Asia – as it connects Europe to Russia and other post-Soviet space, to the Middle East, and Central Asia. The region brings oil and gas supplies to western customers, which attaches to the region's huge significance in energy security.

In the post-Cold War period, as the bipolar division went to an end, the past confrontation between superpowers and two military blocs was taken over by the security concerns that emerged from various actors as well as various geographical areas related to radical nationalism, terrorism, transnational organized crime, poverty and demography, mass migration, etc. The world has had to shift its focus on threats originating from a geographical area from North Africa to Central Asia to South Asia, where the Black Sea region could serve as a shield for Europe against the asymmetric security challenges that originated in those regions.

In addition, the Black Sea region itself could be exposed to the emergence or throughput of asymmetric threats as the above-mentioned conflicts provide havens for terrorist and criminal activities, that create challenges for NATO from the eastern front and are self-evidently in the interests of NATO. The immensely bolstered ISIS in the Middle East and related geopolitical implications have put weight on the significance of the Black Sea region. Therefore, the region has fallen under NATO's particular focus as "the first element of a new transatlantic security consensus is the need to project stability where it matters".

Therefore, if NATO wants to achieve stability across the Euro-Atlantic area, this is achievable through ensuring the security of the Black Sea region. And the more stable and strong the countries of the South Caucasus countries are, the more NATO is enabled to provide peace and security in the region.

Russia's interest to maintain the necessary level of influence in each littoral and wider regional state through any means, has proved itself to be a major threat not only to the Black Sea region but to the whole of Europe and the World. The world witnessed the largest scale war on the European continent after the Second World War, being a direct result of Russia's imperial ambitions and which developed from the conditions of constant tension in the region and deliberate escalation of existing conflicts for many years. Despite abundant preconditions, the threat of a large-scale war was underestimated by the West and international organizations, and the measures and steps taken for prevention were weak.

Russia's unprovoked and unjustified invasion of Ukraine in February 2022 - the more-than-7-months-long war has been sending shockwaves globally, including large refugee flows fleeing from Ukraine, disruptions to energy markets, and rising food insecurity and what's most important - the threat from Russia to use a nuclear weapon against Ukraine.

At the same time, when all eyes of the world are on the developments in Ukraine, the Black Sea region has been facing renewed fighting between Armenia and Azerbaijan. As a continuation of decades-long conflict and the second Karabakh War of 2020, the reignited clashes between two South Caucasian neighbors, further

destabilize the region and undermine its security.

NATO's direct contribution to the security of the Black Sea region is imperative, which has been proven during the War in Ukraine, as it received significant military and non-military support from NATO and its allies individually. It is plausible to say that the Russia-Ukraine war led to the strengthening of dormant cooperation between the United States and NATO allies. Historical evidence shows that only in the collective system based on unified security and defense is possible to contain Russia.

Deputy Secretary General Mircea Geoană highlighted the place of the Black Sea in deterrence and defense in response to the deepened competition between “revisionist and brutal and aggressive Russia” and the democratic world. NATO Madrid Summit Declaration does not precisely speak about the security of the Black Sea region as such; however it sets deterrence and defense as tasks of NATO, along with pursuing cooperative security, including to strengthen tailored partnerships with the Black Sea states – Georgia and Moldova. Still, renewing the focus on the Black Sea region and pursuing policies and concrete actions in line with the threats of unfolding turbulent era, are of huge importance. Sufficient amount of resources must be channeled to the identified needs of the region once it is set as a priority. Collective defense should be underpinned and strengthened on the whole eastern flank, from the Baltic Sea to the Black sea.

The main and first thing is, with the involvement of NATO members and partners - Moldova and Georgia, as well as other countries of the South Caucasus, to define what is desirable to see on the Black Sea and what is looked for to be achieved. As mentioned above, we speak about a very diverse region in socio-economic, cultural, and most importantly, political terms. Although three NATO allies are the Black Sea littoral states, their positions and interest in the Black Sea do not necessarily coincide with one another or even with the positions of the US and the rest of the alliance. Turkey is an important player in the Black Sea basin due to factor combination, including and not limited to its geography and military might and by virtue of its command of the Bosphorus and Dardanelles Straits. The authority, Under

the Montreux Convention Of 1936, to exercise an exclusive control over the straits and therefore, the right to limit access to the Black Sea through the Turkish Straits for the naval vessels, make Turkey prominent power in the Black Sea. From this capacity, Turkey, pursuing its independent foreign policy, is a central actor to consider while deliberating the idea of the Black Sea security architecture and the role and place of NATO as an alliance, bearing in mind that Turkey has not been welcoming to strengthen NATO maritime presence in the Black Sea.

Conclusion: However, it is unequivocal that ‘more NATO’ in the Black Sea region is a bottom line for achieving security and stability in the region. It is important to build on the capabilities and opportunities of each country in the region and neutralize their vulnerability areas through promotion of both cooperation between one another and also, with NATO and its allies. As mentioned above, the end of the war in Ukraine, will unravel the new realities, new opportunities and remaining challenges, that will reshape the security architecture in the Black Sea region. However, in the meantime, NATO must strengthen the cooperation in the region and increase support, especially to partner countries in various directions, to capacitate them to mitigate the diverse threats from Russia, that must include reinforcing economic development that will enable the countries to diversify their markets and make them more resilient against economic and energy shocks, that is of particular importance for the countries of the region because of their higher economic dependence on Russia. Targeted support to partner countries, considering utilization of their geographic location, and other social-economic and political assets, will enable them to fully realize their existing potential. The role of Georgia is crucial in that sense, while it, for instance can complement the ISR component of NATO activities. Herewith, the countries of the region must be open to pursue adequate state security policies to better integrate themselves in the regional and consequently, global security architecture and contribute to ensuring peace and stability.

REFERENCES:

1. Aljazeera. 2022. 'Situation tense': Armenia reports new clashes with Azerbaijan.
2. Atlantic Council. Strengthening Black Sea security and defense in a new era. the Scowcroft Center for Strategy and Security's Transatlantic Security Initiative. 05 June, 2022.
3. Borrell J. 2022. Russia's war against Ukraine: where do we stand and what can the future bring?. European Union External Action.
4. Flanagan S. J., Binnendijk A., Chindea I. A., Costello K., Kirkwood G., Massicot D., Reach, C. 2020. Russia, NATO and Black Sea Security. Rand Corporation.
5. Horrell, S. 2016. A NATO Strategy for Security in the Black Sea Region. Issue brief. Atlantic Council.
6. Kayser, S. Geopolitics of the Black Sea.
7. Kiumova, A. and Wezeman, S.T., 2018. Georgia and Black Sea Security. Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI).
8. NATO. 2022. Madrid Summit Declaration. Issued by NATO Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Madrid 29 June 2022.
9. NATO. 2022. NATO Deputy Secretary General underlines strategic importance of Black Sea region.
10. Petersen, A. Black Sea Security: The NATO Imperative. Wilson Center.
11. Shlykov, P. (2018). Russian-Turkish Relations in the Wider Black Sea Region: Cooperation and Competition. Perceptions, 93-116.
12. The Times. 2022. Putin 'orders nuclear military train to Ukraine'.
Toucas, B. 2017. The Geostrategic Importance of the Black Sea Region: A Brief History. Center for Strategic and International Studies.
13. United Nations. Convention regarding the Régime of Straits. 1936.

ГЕНДЕРНИЙ ВИМІР КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ

Бринюк Катерина Валеріївна,
аспірантка кафедри політичних теорій
Національний університет «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна

Вступ. Для існування рівнозначних гендерних відносин у державі важливе значення має застосування комплексного підходу, у відповідності до якого гендерний вимір дотриманий у чотирьох ключових сферах суспільного життя: політиці, економіці, культурі та сім'ї. Задля цього, у кожній із вказаних сфер, має здійснюватися збалансована й цілісна система гендерної політики держави. З цією метою протягом останніх років в Україні застосовується державна політика щодо подолання дискримінації за статевою ознакою і досягнення рівності жінок і чоловіків у суспільстві. Поширюється остання й на сферу державної служби.

Мета роботи. Метою даної роботи є аналіз організаційно-правових основ кадрового забезпечення державної служби крізь призму гендерного їх розуміння.

Матеріали та методи. Виконання даного наукового дослідження проводилось на основі чинного національного законодавства у сфері забезпечення гендерної рівності та державної служби, а також статистичних відомостей Національного агентства з питань державної служби щодо гендерного розподілу посад державної служби та практики щодо дотримання рівності за статевою ознакою під час проходження державної служби.

Під час підготовки даних матеріалів використовувались методи аналізу та синтезу, індукції та дедукції, моделювання.

Результати та обговорення. Сучасна держава характеризується розмаїттям завдань і функцій, професійність та чіткість виконання яких надалі визначає добробут усього суспільства. Досвід провідних держав світу свідчить,

що ефективність діяльності держави перебуває у прямій залежності не лише від правильного формування системи органів в усіх гілках державної влади, а й якісним кадровим забезпеченням державної служби.

Як вбачається із ст. 1 Закону України «Про державну службу», державна служба являє собою «публічну, професійну, політично неупереджену діяльність із практичного виконання завдань і функцій держави, зокрема щодо: 1) аналізу державної політики на загальнодержавному, галузевому і регіональному рівнях та підготовки пропозицій стосовно її формування, у тому числі розроблення та проведення експертизи проектів програм, концепцій, стратегій, проектів законів та інших нормативно-правових актів, проектів міжнародних договорів; 2) забезпечення реалізації державної політики, виконання загальнодержавних, галузевих і регіональних програм, виконання законів та інших нормативно-правових актів; 3) забезпечення надання доступних і якісних адміністративних послуг; 4) здійснення державного нагляду та контролю за дотриманням законодавства; 5) управління державними фінансовими ресурсами, майном та контролю за їх використанням; 6) управління персоналом державних органів; 7) реалізації інших повноважень державного органу, визначених законодавством» [3].

На сьогодні очевидним є прогрес на шляху реалізації державної гендерної політики України у сфері державної служби. Інституційний механізм останньої визначено Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». Згідно із приписами ст. 16 цього нормативно-правового акту, «призначення на державну службу здійснюється з дотриманням представництва кандидатур кожної статі. Дискримінація за ознакою статі при прийнятті на державну службу і під час її проходження забороняється» [4].

Разом з тим, не дивлячись на законодавчі приписи, аналіз статистичних відомостей Національного агентства з питань державної служби щодо гендерного розподілу посад державної служби за 2020 рік свідчить про присутність гендерної асиметрії. Насамперед слід відзначити, що серед усіх державних службовців 75,9 % посад займають представники жіночої статі [2].

Разом з тим, це не єдиний показник дисбалансу у досліджуваній сфері. Зокрема, останній також проглядається із розрізу категорій посад державних службовців. Як вбачається із профільного законодавчого акту, в Україні виділяється три категорії посад державної служби: категорія «А» (вищий корпус державної служби), категорія «Б» (керівний корпус державної служби), категорія «В» (інші посади державної служби, не віднесені до категорій «А» і «Б»). Останні різняться між собою порядком призначення, характером та обсягом повноважень, змістом роботи та впливом на прийняття кінцевого рішення [3]. Знову ж таки аналізуючи статистичну інформацію Національного агентства з питань державної служби, можна відмітити, що посади категорії «А» обіймають 33,3 % жінок та 66,7 % чоловіків, посади категорії «Б» обіймають 68,6 % жінок та 31,4 % чоловіків, посади категорії «В» обіймають 78,3 % жінок, та 21,7 % чоловіків [2].

Аналізуючи наведені дані можна дійти висновку про значний гендерний дисбаланс серед державних службовців. Особливу увагу привертає негативна тенденція переважання кількості чоловіків на керівних посадах та жінок на другорядних, що унеможлиблює ефективне представництво жінок на державній службі й загалом їхню залученість у прийнятті суспільно-важливих рішень. Видається, що така ситуація є наслідком неефективної управлінської комунікації в органах державної влади, яку варто суттєво вдосконалити.

На законодавчому рівні, а саме у ст. 16 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» закріплено, що «формування кадрового резерву для заміщення посад державних службовців, просування їх по службі здійснюється із забезпеченням рівних прав та можливостей для жінок і чоловіків. Керівники органів державної влади та органів місцевого самоврядування зобов'язані забезпечити рівний доступ громадян до державної служби та служби в органах місцевого самоврядування відповідно до кваліфікації і професійної підготовки незалежно від статі претендента» [4]. Однак, практика сьогодення свідчить, що ці нормативні приписи мають формальний характер, оскільки для заміщення посади

державного службовця та просування по службі гендер відіграє доволі істотне значення. Чоловіки результативніше та швидше просуваються по службі, здобувають найвищі посади в державі, натомість для більшості жінок максимум професійного росту – посада керівника чи замісника другорядного органу державної влади.

Вирішення цієї ситуації потребує конструктивного здійснення зовнішніх та внутрішніх управлінських комунікацій. Так, для досягнення збалансованого представництва жінок і чоловіків на державній службі й обіймання ними різних категорій посад важливо застосовувати певні позитивні дії. Згадка про останні зустрічається у вже аналізованій ст. 16 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», однак остання не вказує їхню систему та критерії для визначення. В цьому аспекті видається доцільним навести досвід органів Міністерства внутрішніх справ. Протягом останніх 5 років їм вдалося посилити роль жінок в інституціях сектору безпеки та зменшити бар'єри для них. Зокрема, відкрито понад 450 посад, на які раніше жінки навіть не могли претендувати (жінку – водолаза, жінку – керівника кінологічної служби, жінку – хіміка, першу жінку – генерала Національної поліції), урівняно нормативи для різних гендерів з урахуванням фізіологічних властивостей, залучаються фахівців з питань гендерної інтеграції під час здійснення службових розслідувань, інтегровано гендерний аспект до процесу збору кадрової статистики. Всі вище наведені дії вже обумовили позитивну динаміку збільшення кількості жінок-державних службовців в органах Міністерства внутрішніх справ, в тому числі й на керівних посадах [1, с. 18-19].

Разом з тим, усунення гендерного дисбалансу на державній службі потребує також якісної зовнішньої управлінської комунікації. Для вирішення вказаної проблеми важливо впроваджувати гендерні компоненти в заклади вищої освіти із комплексного інтегрування гендерної складової у навчальні програми державних службовців.

Окрім того, додатково повинні вживатись заходи щодо становлення на державній службі та в українському суспільстві загалом культури миру,

нетерпимості до будь-яких проявів дискримінації, в тому числі за статевою ознакою, а також підвищення обізнаності з питань протидії гендерно зумовленому насильству.

Висновки. Підсумовуючи усі вище зазначені положення, можна зробити висновок, що на сьогодні в Україні присутній гендерний дисбаланс кадрового забезпечення державної служби. Останній негативно впливає на представництво інтересів гендерів при здійсненні функцій держави. Задля вирішення вказаної ситуації законодавчо закріплено певні гарантії недопущення дискримінації під час заміщення посад державної служби та просування по ній. Однак, вони мають формальний характер для більшості органів державної влади. З огляду на вказане, важливо належним чином використовувати ресурси управлінської комунікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Камінська Н. В., Чернявський С. С., Перунова О. С. Забезпечення гендерної рівності в системі МВС та інших центральних органів виконавчої влади : лекція. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 31 с.
2. Кількісний склад державних службовців. Національне агентство з питань державної служби. URL: <https://nads.gov.ua/diyalnist/kilkisnij-sklad-derzhavnih-sluzhbovciv>
3. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 4. Ст.43.
4. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 8 вересня 2005 року № 2866-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 52. Ст.561.

PHILOLOGICAL SCIENCES

УДК 81'276.2:81'373.43

WAYS OF FORMING NEOLOGISMS IN FOOD INDUSTRY

Dziubina O. I.

Tatarovska O. V.

Dudok R. I.

Borakovskyy Lyubomyr,

Doctor of Philosophy, Associate Professor,
Ivan Franko National University of Lviv,

Constant vocabulary replenishment is the essential condition for language development. Being the best representation of language dynamics, it is directly influenced by extralinguistic reality and changes affecting it. Modern linguistic science considers the process of word formation as the form of language functioning necessary for vocabulary organization as well as the specific means of reality representation. Garnering much attention is the role of neologisms as language development indicator, which reflects its adjustment to changes caused by extralinguistic factors, and its functioning as well. The occurrence and functioning of new words is a subject of systematic research. A great deal of currently available information has been researched and published by L. Bondar [1], N. Drabov [2], E. Kusch [6], N. Moisieieva [7], Y. Zatsnyi [3], A. Yankov [4] who contributed greatly to linguistic science.

Neology, which has long been classified as a branch of linguistic science, still has difficulty adopting one clear definition of the polysemic term “neologism”. Different points of view are to be taken into account which resulted in the ambiguity of this term [5, p. 59]. There are two approaches to its interpretation suggested by H. Kozmyk. According to the first one, the notion “neologism” embraces new words coined following all word formation rules and patterns present in a specific language,

which denotes new, unknown or earlier nonexistent notions, objects or reality. On the other hand, new meanings for the existing words or synonyms to common notions are also referred to as neologisms [5, p. 14]. The same problem is faced while attempting to classify new words. It is different approaches and criteria for differentiation of neologisms that keep scientists from adopting universal classification of new words. Having studied previous experience in published articles, we may conclude that neologisms fall into several categories:

- according to word formation method there are lexical, semantic neologisms and new collocations [3, p. 6];

- according to origin there are new coinages and nonce words [8, p. 5];

- according to purpose, there are nominative and stylistic neologisms [10, p. 276]. New words can also be classified according to thematic groups which in our article will encompass the notion “*gastronomy*”. One of the spheres of human life which comprises the largest number of neologisms is *food industry*. Generally, they denote nutrition tendencies:

climatarian (noun, formed by means of blending: “climate” + “vegetarian”): a person whose diet is designed to slow climate change. Key features of the climatarian diet include eating more pork and poultry rather than beef and lamb, which produce more of the greenhouse gases carbon dioxide, methane, and nitrous oxide. Climatarians also eat locally processed food to reduce food transportation and use every part of an ingredient, like potato peels and carrot tops, to reduce food waste.

hangry (adjective, formed by means of blending: “hungry” + “angry”) – the state of being so hungry that you become angry or irritable. This term, a mashup of hungry and angry, isn't new but was added to the Oxford English Dictionary in 2015, and appears to have scientific merit. A 2011 study of judges in Israel found that the lightness or harshness of their sentencing was influenced by how recently they had eaten lunch;

rawism (noun, formed by means of blending) – also known as *raw foodism* or following a raw food diet, is the dietary practice of eating only or mostly food that is uncooked and unprocessed [4, p. 244];

slow-food (noun, formed by means of compounding) – is a movement that promotes local food and traditional cooking. Promoted as an alternative to fast food, it strives to preserve traditional and regional cuisine and encourages farming of plants, seeds, and livestock characteristic of the local ecosystem. It promotes local small businesses and sustainable foods. It also focuses on food quality, rather than quantity [4, p. 258];

food poverty (noun, formed by means of compounding) – the condition of being unable to get enough healthy food because you are too poor, for example, to buy fresh food or to travel to places where it is sold [4, p. 131],

fusion cookery or fusion cuisine (noun, formed by means of compounding) – fusion cuisine is cuisine that combines elements of different culinary traditions that originate from different countries, regions, or cultures. [4, p.133];

functional drink (noun, formed by means of compounding) – a functional beverage is a drink typically intended to convey a health benefit, usually as a panacea or a performance-enhancing substance. Some include ingredients like herbs, vitamins, minerals, nootropics, amino acids, or additional raw fruit or vegetables. [4,p. 132];

zarf (plural: zarfs, zuruuf, zarves, noun) – a holder, made of metal or cardboard, for a coffee cup without a handle. Called a "cup sleeve" in modern times, this recently revived term is actually an ancient Arabic word for an ornamental metal cup holder for handle-less coffee cups, to protect drinkers from super hot cups. The word was added to the American Heritage Dictionary in 2015.

To sum up, neologisms represent active changes in society and dynamic trends in language. They are the driving force that triggers language development. Most of the investigated lexical units were formed by means of blending and compounding.

LITERATURE

1. Coleman J. *The Life of Slang* / J. Coleman. – Oxford : Oxford University Press, 2012. – 368 p.
2. Herring S. *Computer-Mediated Conversation: Introduction and*

Overview [Електронний ресурс] / S. Herring // Language @ Internet. – 2011. – Vol. 8. – Режим доступу : <http://www.languageatinternet.org/articles/2011/Herring>. Дата доступу: 11.04.2014.

3. Livingstone S. Risky Social Networking Practices Among – Underage Users: Lessons for Evidence-Based Policy Communication / S. Livingstone, K. Ólafsson, E. Staksrud // Journal of Computer-Mediated Communication. – 2013. – Vol. 18 (3) – P. 303–320.

4. Slang Dictionary – Text Slang, Internet Slang, & Abbreviations [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.noslang.com/dictionary/>. Дата доступу: 10.02.2016.

5. Urban Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.urbandictionary.com/define.php?term=facebook>. Дата доступу: 11.09.2016.

6. Word Spy [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.wordspy.com/> Дата доступу: 11.09.2016.

7. Дзюбіна О. І. Абревіатури в семантико-тематичних групах неологізмів сучасної англійської мови / О. І. Дзюбіна // Наук. вісник ЧНУ Ю. Федьковича. Сер.: Германська філологія. – 2014. – Вип.708–709. – С. 57–60.

2. Дзюбіна О. І. Диференціальні ознаки неологізмів.

8. Дзюбіна О. І. Диференціальні ознаки неологізмів і okazіоналізмів / О. І. Дзюбіна // Мови професійної комунікації: лінгвокультурний, когнітивнодискурсивний, перекладознавчий та методичний аспекти : матер. міжнар. наук.- практ. конфер. (17 квітня 2014 р.). – К. : Вид. Кафедра, НТУУ «КПІ», 2014. – С. 105–106.

9. Dziubina O. I. The thematic distribution and emotional evaluation of Twitter and Facebook slang neologisms / O. I. Dziubina // Kraków : Zbiór artykułów naukowych (30.01.2016–31.01.2016). – Warszawa : Wydawca: Sp. z o.o. “Diamond trading tour”, 2016. – S. 57–58.

10. Dziubina O. I. The influence of the internet-related affixes on the formation of computer neologisms / O. I. Dziubina // Volgograd: Science and World,

International scientific journal. Philological sciences. – 2014. – Vol. II. – № 3 (7). – P. 148–150.

11. Дзюбіна О. І. Класифікація, структура та функціонування Інтернет-мемів в соціальних мережах Twitter та Facebook / О. І. Дзюбіна // Молодий вчений. Сер.: Філологічні науки. – 2016. – № 2 (29). – С. 375–379.

12. Coleman J. The Life of Slang / J. Coleman. – Oxford : Oxford University Press, 2012. – 368 p.

13. Herring S. Computer-Mediated Conversation: Introduction and Overview [Електронний ресурс] / S. Herring // Language @ Internet. – 2011. – Vol. 8. – Режим доступу : <http://www.languageatinternet.org /articles/2011/Herring>. Дата доступу: 11.09.2021.

14. Livingstone S. Risky Social Networking Practices Among – Underage Users: Lessons for Evidence-Based Policy Communication / S. Livingstone, K. Ólafsson, E. Staksrud // Journal of Computer-Mediated Communication. – 2013. – Vol. 18 (3) – P. 303–320.

15. Slang Dictionary – Text Slang, Internet Slang, & Abbreviations [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.noslang.com/dictionary/>.

16. Urban Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.urbandictionary.com/>

17. Word Spy [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.wordspy.com/>

18. Дзюбіна О. І. Диференціальні ознаки неологізмів і okazіоналізмів / О. І. Дзюбіна // Мови професійної комунікації: лінгвокультурний, когнітивнодискурсивний, перекладознавчий та методичний аспекти : матер. міжнар. наук.- практ. конфер. (17 квітня 2014 р.). – К. : Вид. Кафедра, НТУУ «КПІ», 2014. – С. 105–106.

19. Dziubina O. I. The thematic distribution and emotional evaluation of Twitter and Facebook slang neologisms / O. I. Dziubina // Kraków : Zbiór artykułów naukowych (30.01.2016–31.01.2016). – Warszawa : Wydawca: Sp. z o.o. “Diamond trading tour”, 2016. – S. 57–58.

20. Dziubina O. I. The influence of the internet-related affixes on the formation of computer neologisms / O. I. Dziubina // Volgograd: Science and World, International scientific journal. Philological sciences. – 2014. – Vol. II. – № 3 (7). – P. 148–150.

21. Dziubina O. I. The emergence and functioning of neologisms in the sphere of pop music culture / O. I. Dziubina // Cutting edge-science: international scientific and practical conference (August, 2020 Shawnee, USA). – Shawnee ; USA : Primedia E-launch, 2020. – P. 155-157.

22. Дзюбіна О. І. Класифікація, структура та функціонування Інтернет-мемів в соціальних мережах Twitter та Facebook / О. І. Дзюбіна // Молодий вчений. Сер.: Філологічні науки. – 2016. – № 2 (29). – С. 375–379.

THEORETICAL ISSUES OF THE SEMANTICS OF WORDS IN THE SCIENTIFIC AND TECHNICAL DISCOURSE TEXTS

Zaitseva Olga Yuryevna,
Candidate of Philological Sciences, PhD
Professor
Odessa State Academy of Building and Architecture
Odessa, Ukraine

Introduction. One of the central tasks of modern linguistics is the study of problems put forward by semasiology, especially in connection with the emergence of new scientific disciplines that led to the differentiation of literary language and the emergence of its varieties. They began to be called differently, depending on the content of the text. One of them is the scientific and technical discourse, which includes texts from various scientific and technical fields of knowledge.

If we consider the history of the issue we can note the moment when the term “scientific discourse” became widespread. This happened after the publication of the book by the English scientist T. Sayvory “The language of science. The growth, character and usage”.

The specificity of scientific and technical discourse lies, first of all, in the linguistic means of designating objects, processes, actions, relationships associated with a certain specialized area.

Understanding the regular functioning of texts in a particular field of science and technology, its connection with human thinking and behaviour is impossible without a semantic analysis of text units.

Aim. The presented work is a description of the history of the issue, its development, the competition of ideas related to the development of the theory of word semantics as well as the mutual influence of theoretical and applied research in the field of scientific and technical discourse.

Materials and methods. The material the paper is based on is the works by theoretical linguists specializing in the field of semantics, and other sources on the

theory of semantics, as well as descriptions of the results of studies of the semantic structures of language units functioning in English texts.

The work includes the following methods: a review of the literature containing a description of the issue presented; systematization of the obtained research data; determination of the hierarchy of importance and complexity of the analyzed information; comparative analysis of different points of view in the theory of the semantics of the word and the choice of one that can help to reveal the results of the analysis most fully, etc.

Results and discussion. The idea of studying the systematic nature of lexis, the semantics of lexical units and the problem of meaning as a whole was expressed by linguists of the past. We can mention such theorists as M. M. Pokrovsky, A. A. Potebnaya, F. de Saussure, G. Paul, M. Breal and others.

Currently the study of the lexical unit semantics is also in the centre of attention of many scientists who lead various schools and trends in linguistics: S. D. Katsnelson, G. V. Kolshansky, E. S. Kubryakova, I. A. Sternin, Yu. D. Apresyan and others. They develop the following problems: lexical-semantic system of the language, systemic relations between its elements – lexical units of individual lexical-semantic groups, the structure of meanings, consistency of meanings, lexical-semantic variation and other problems of semantics.

We should note that almost all applied research in the aspect of the implementation of the semantic structure of the word was carried out exclusively on the material of fiction and journalistic prose by English and American authors. As for the same studies based on the texts of scientific and technical discourse we would like to stress that the analysis of the semantic structure of various classes of words and the features of its implementation in the text has been almost never carried out.

Meanwhile the so-called “information explosion” that accompanies the rapid development of science and technology, and the formation as a result of this scientific and technical type of discourse, which is one of the most developed in modern English, fixing a certain social function (to record, accumulate and transmit scientific information), urgently require an immediate and comprehensive study of the problem

of realizing the semantics of a word in texts.

It should also be noted that at the present stage of the development of linguistics, preference is given to the comprehensive study of linguistic phenomena, which provides for simultaneous reference to both language and speech. Thus the development of linguistics and, in particular, semaseology, is in the general direction of the development of modern science, which is characterized by increasing attention not only to the system-structure side of the object of study but also to the peculiarities of its functioning.

The consequence of this is applied research in the following areas of language: linguistic and statistical studies of various types of discourses, the study of texts of certain areas of technical and scientific knowledge, and, finally, as a result of the synthesis of theoretical and practical problems – the construction of probabilistic and statistical models based on text corpora of various specialties.

What such a combination of theoretical and applied tasks in the research of linguistic units of the text gives? Firstly, to base their results on the analysis of real texts; secondly, to statistically reliably determine the hierarchy of units functioning in text corpora; thirdly, on the basis of contextual analysis, to determine the implementation in texts of dictionary definitions presented in normative dictionaries.

But the most significant conclusions, which are important for almost any type of discourse, is a comparative analysis of text corpora in a particular area in order to determine the differential and integral characteristics that can become markers for some exact type of discourse. That is, their presence or absence can be decisive in the process of attributing certain texts to a certain discourse. In the meantime, parameters of an exclusively statistical nature are used for this purpose.

Despite the fact that researchers in the field of statistical lexicography have accumulated extensive experience in cataloging and inventory of the lexical composition of a number of specialized text corpora, the semantic typology of various classes of words remains poorly understood. We can assume that this situation is associated with an extremely time-consuming process of determining the lexico-semantic semantic variant of a text unit.

In this regard the analysis of the texts of scientific and technical discourse in terms of identifying the functional stratification of language and studying the specific features of the semantic structure of various classes of words is of undoubted interest. This concerns, first of all, the most frequently used units of texts, namely, substantive-nominative units. In the frequency hierarchy of scientific and technical texts in any field, they occupy the first place after, of course, the class of so-called words-fillings.

Conclusions. Thus, based on all of the above, the following conclusions can be drawn. Theoretical and applied problems related to the peculiarities of the semantic structure of the word, its implementation in scientific and technical texts, the interaction of lexico-technical variants, the dependence of the meaning of this variant on the context, the relationship between the frequency of use of the word and the number of its lexico-semantic variants, are still insufficiently studied and, of course, are waiting their solution.

ОСОБЛИВОСТІ СЛОВЕСНОГО НАГОЛОСУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Атаманчук Катерина Миколаївна

Викладач суспільно-гуманітарних дисциплін,
Фаховий коледж бізнесу та аналітики
при Національній академії статистики, обліку та аудиту,
м. Київ, Україна

Вступ. Наголос – це “виділення в мовленні певної одиниці в ряду однорідних одиниць за допомогою фонетичних засобів” [3, с.126]. Він може функціонально співвідноситися з різними сегментними одиницями, тому розрізняють словесний, фразовий, логічний та емпатичний наголос. В українському мовознавстві наголосу, його видам присвячено чимало праць відомих учених, зокрема І. Білодіда, Л. Щерби, Н. Тоцької, Ю. Карпенка та ін.

Наголос, за висловом римського вченого Діомеда, – душа слова. Словесний наголос – це виділення одного складу слова за допомогою артикуляційних засобів, властивих мові, – м’язової напруженості мовного апарату, збільшення сили видиху, зростання тривалості [5, с.74]. В українській мові наголос динамічний (наголошений склад вимовляється з більшою силою), вільний (позиційно не закріплений за певним складом) та рухомий (в різних формах одного слова він може змінювати своє місце).

Наголос у словах української мови є властивістю частини слова – складу. Наголос вказує на склад, який виділяється під час вимови слова. Дуже часто у людей виникають проблеми з правильним уживанням наголосу, бо часто в процесі спілкування ми чуємо неправильний наголос слів, а згодом і самі починаємо вимовляти деякі слова неправильно.

Наголос у словах української мови складно правильно визначити, бо він не тільки може припадати на будь-який склад, але йому також властива рухомість – можлива зміна наголосу при відмінюванні слова. Ситуацію також

ускладнює відсутність чітких правил щодо формування наголосу та велика кількість винятків. Проте, наголос – одна з тем на ЗНО з української мови та літератури, тому нам необхідно знати ключові випадки утворення наголосу та основні винятки. Винятки треба просто запам'ятати!

Мета дослідження – виявити коло лексем сучасної української мови, в яких зміна наголосу призводить до зміни лексичного чи граматичного значення, а також визначити склад слів з подвійним наголосом. Суцільна вибірка слів із “Сучасного орфографічного словника української мови” (Х., 2007) виявила чимало прикладів подвійного наголошування, яке не призводить до зміни значень слів, отже, не виходить за межі орфоепічної норми. Чимало слів в нашій мові мають подвійний наголос, напр.: *вугільний* – *вугі́льний*, *лісничі́ха* – *лісні́чиха* тощо. Разом з тим “деякі так звані акцентні варіанти виконують дуже тонку стилістичну, художньо-зображальну функцію” [5, с.76]. Тому вивчення природи наголосу в сучасному слововжитку виявляється актуальним, що й обумовило вибір теми нашої роботи.

Набагато більшою є кількість слів, що при зміні наголосу змінюють своє значення. Найбільш чутливими до зміни наголосу виявилися дієслова (40%) та іменники (30%), пор.: *запа́сти* (провалитися кудись) і *запасти́* (зробити запас), *гука́ти* (гуркати) і *гукáти* (кричати, кликати); *і́рис* (оболонка ока, рослина) й *іри́с* (сорт цукерок), *еле́ктрик* (електротехнік) й *електри́к* (колір). Прикметники становлять лише 15% від усіх лексем, напр.: *лю́дський* (людяний) і *людські́й* (властивий людині), *гла́дкий* (рівний) і *гладкі́й* (жирний). В інших частинах мови таке явище спостерігається значно рідше, напр.: *ні́де* (немає де) і *ніде́* (в жодному місці), *ні́коли* (немає коли) і *ніко́ли* (у жодний час). Варто звернути увагу також на те, що в деяких дієсловах наголос змінює не лексичне, а граматичне значення, напр.: *наклі́кати* *ві́міряти* – доконаний вид і *накликáти*, *виміря́ти* – недоконаний вид. Інколи змінюється як лексичне, так і граматичне значення, напр.: *перекóчувати* (котити) – недоконаний вид, *перекочува́ти* (кочувати) – доконаний вид. В іменниках зміна наголосу призводить до зміни їхнього лексико-граматичного розряду, а саме: *ва́рення* (дія) і *варе́ння* (страва),

(абстрактні і конкретні назви); *ба́тьківщина* (спадщина) і *Ба́тьківщи́на* (вітчизна) (загальні і власні назви) тощо. Окремі іменники-омоніми мають різне наголошування: деякі з них вживаються лише з одним наголосом, інші – з подвійним, напр.: *за́хід* (сторона світу), *за́хід* і *захі́д* (рух небесного світила; заходження кудись); *за́ставка* (загородка, щит), *за́ставка* і *заста́вка* (малюнок у книзі; заповнення паузи в ефірі тощо). Іноді зміна наголосу змінює приналежність слова до тієї чи іншої частини мови, пор.: *полонений* (дієприкметник) і *полонéний* (прикметник, іменник); *теплó* (іменник) і *те́пло* (прислівник) тощо.

Для реалізації мети дослідження поставлені основні завдання:

1. Морфологічний аспект дослідження передбачає вияв «граматикалізації» наголосу - диференціюючої функції наголосу. Це впливає з теоретичної засади: наголос є додатковим граматичним засобом, який супроводжує основний засіб творення граматичних форм - афіксацію.

2. Граматичний аспект дослідження наголосу передбачає аналіз наголошування на тлі словозміни і словотворення, причому дослідження наголошування слівформ і дериватів має здійснюватись окремо, оскільки ці зміни наголошування можуть бути викликані різними причинами і виявляти різні тенденції

Методи дослідження Розуміємо, що наголос – тема не з легких, тут потрібно мати відмінну пам'ять. Тому надаємо вам декілька порад по запам'ятовуванню наголосу в словах:

1. Багато-багато разів перечитайте слова! Скоро ваш мозок запам'ятає їх та буде видавати «на автоматі». Тільки читати вголос!

2. Пограйте у картки: з одного боку картки напиши слово без виділення наголосу, а з іншого – з виділенням наголошеного складу. Поки робитимеш картки, вже багато запам'ятаєш!

3. Ті слова, що ніяк не можеш запам'ятати, напиши на папірцях та приклей вдома на місця, куди часто дивишся – наприклад, на холодильник.

4. Слова з наголосом, намагайся застосовувати в мовленні якомога

частіше, щоб це відклалося в твоїй пам'яті.

Результати. Досліджуваний матеріал показав, що найбільшу групу серед випадків порушення правил наголошування становлять іменники. І це природно, оскільки іменників, які за своєю функцією й суттю об'єднують слова на позначення предметності, в українській мові найбільше. А значить, і найбільша ймовірність уживання саме іменників невідповідно до встановлених в українській літературній мові норм.

Варто запам'ятати місце наголосу в деяких часто вживаних термінологічних словах і словоформах, у яких особливо часто спостерігаємо відступи від акцентуаційних норм сучасної української літературної мови:

Висновки. Словесний наголос служить для фонетичного об'єднання слова. Виділення одного із складів відбувається трьома способами: підвищенням тону, посиленням голосу, збільшенням тривалості звучання. Відповідно до цього розрізняють наголос - тонічний, динамічний, кількісний. В українській мові основним фонетичним засобом є посилення м'язової напруженості, а кількісний елемент і довгота відіграють допоміжну роль.

Досліджуваний мовний матеріал показав, що серед лексико-граматичного класу іменників (у межах якого проводилось вивчення, оскільки він представляє найбільшу групу лексики) продуктивними групами, котрі відображають порушення норм наголосу, є віддієслівні іменники середнього роду із суфіксами -анн-, -янн-, -енн-, -ятт- із загальним значенням опрідметненої дії (процесу); віддієслівних іменників, які утворились шляхом усічення основи, із загальною семантикою – процес, дія; іменники на позначення осіб (найменування родинних і близьких відносин, ознака за місцем народження, а також на позначення професійних занять (виду діяльності) особи. Крім того, випадки недотримання правил наголошування зустрічаємо у словах, у структурі яких є корені –лог-, –опис-, -мов-, -від-. Незважаючи на те, що акцентуаційні норми є складними для засвоєння, вони, безсумнівно, становлять важливу ланку у вивченні мови й використанні її на практиці – у фаховому мовленні, у професійноправовому спілкуванні зокрема.

Отже, наголос у сучасній українській мові має властивість змінювати лексичне і граматичне значення слів, тому його вивчення й досі залишається актуальним, бо нормативне наголошування є необхідною ознакою культурного й грамотного мовлення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. В. Т. Бусел]. – К.; Ірпінь: ВТФ „Перун”, 2002. – 1440 с.
2. Головащук С. І. Словник наголосів. – К.: Наук. думка, 2003. – 320 с. – (Словники України).
3. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства: Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів. – К.: Академія, 2001. – 368 с.
4. Орфоепічний словник української мови: в 2 т. / [уклад. М. М. Пещак, В. М. Русанівський, Н. М. Сологуб та ін.; за ред. М. М. Пещак, В. М. Русанівського]. – К.: Довіра, 2001. – (Словники України)
5. Сучасний орфографічний словник української мови: 180 000 слів / Уклад.: В. В. Дубічинський, Н. Я. Косенко. – Х.: Школа, 2007. – 1024 с

ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКОЇ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Крячко Володимир Іванович

Кандидат соціологічних наук,
доцент кафедри філології та перекладу

Шарейко Владислав Романович

студент

Національний транспортний університет

м. Київ, Україна

Актуальність теми в тому, що науково-технічний прогрес, активізація міжнародного економічного і технічного співробітництва підвищують значення термінологічної лексики в сучасних мовах. У цьому контексті постає нагальна потреба в інтенсивному дослідженні сучасного стану термінології, її розвитку та взаємодії з розмовною та літературною мовами.

Мета. Визначити особливості англійської науково-технічної термінології.

Матеріали та методи. Було досліджено науко-практичну літературу з даної проблеми та проаналізовано джерела походження та способи творення англійської науково-технічної термінології.

Основні результати. Термінологія – це словниковий склад науково-технічної мови, характерний для кожної галузі знань і об'єкт міждисциплінарних досліджень. До питань термінології звертаються науковці з таких галузей науки, як лінгвістика, логіка, філософія, інформатика та технічні галузі. Кожна з цих областей, однак, розглядає лише ті аспекти термінології, вивчення яких може стати предметом її теоретичного інтересу або її практичного застосування. Весь спектр проблем, пов'язаних з питаннями термінології, залишається поза межами будь-якої конкретної галузі знань. Наприклад, у лінгвістиці термінологія є об'єктом теоретичного аналізу, а в прикладній термінології та інформатиці – це об'єкт для вирішення практичних завдань, таких як автоматична обробка тексту, у тому числі машинний переклад, розпізнавання мови, які широко використовуються в техн. поля

.Досягнення в галузі матеріальної і духовної культури, що полягають у пізнанні природних явищ і організації високорозвиненої промисловості, викликали необхідність створення терміносистем.

Джерела англійських науково-технічних термінів:

1. Терміни, запозичені з інших мов або штучно створені вченими на основі латинської або грецької мов, пов'язані з розвитком науки і техніки і появою нових понять. Багато термінів особливо з'явилося в Англії в 18-19 століттях під час період бурхливого розвитку науки, при цьому деякі терміни з мови вчених почали проникати в ужиток: *озон, цельсій, натрій*.

2. Загальнолітературні англійські слова, що вживаються в спеціальному значенні [5, с.49].

Найпродуктивніші способи творення англійських термінів:

1. Афіксація [3, с.56];
2. Конверсія;
3. Усічення слів;
4. Присвоєння нового значення слову, яке вживалося раніше;
5. Спосіб шаблону;
6. Складання слів, складів чи скорочень. [2, с.54].

Вивчення понять неможливе без поділу їх на певні групи. Багато авторів намагалися класифікувати ці одиниці за певними критеріями. Більшість дослідників сходяться на тому, що терміни класифікуються за їхньою структурою наступним чином:

- 1) Прості, що складаються з одного слова.
- 2) Складні, що складаються з двох слів, що пишуться разом або через дефіс.
- 3) Терміни- словосполучення, що складаються з кількох компонентів, які конкретизують зміст терміна [5, с.50].

В. Карабан відокремлює прості терміни від похідних – суфіксальні (*transmitter – передавач*), префіксальні (*multi-cylinder – багатоциліндровий*) і суфіксально-префіксальні (*reprocessing – повторна обробка*) [1, с.45]

А. Коваленко додає до класифікації термінів структурного плану такі

види:

1. Аббревіатура, тобто буквене скорочення словосполучень.
2. Складові скорочення, що стали самостійними словами.
3. Терміни, позначені літерою, в яких атрибутивна роль відведена певній букві через її графічне оформлення [2, с.18]

За контекстом терміни поділяються на такі групи:

1. Функціональні як частина термінологічної системи, що характеризується багатозначністю.
2. Технічні терміни, що мають більше двох значень. Такі терміни можуть з'являтися в одній термінологічній системі, але мати різні значення залежно від контексту.
3. Терміни-омоніми; терміни, що використовуються в декількох термінологічних системах.
4. Терміни-синоніми [2, с.54].

М. Мостовий поділяє термінологію на номенклатуру та професіоналізми. Номенклатурна — це сукупність технічних термінів, які використовуються в окремому предметі. Професіоналізми — це дублети науково-технічних термінів, які не утворюють замкнутої системи. Професіоналізми визначають спеціальні поняття, знаряддя чи продукти праці, виробничі процеси, народні промисли. Вони мають чітко виражений локальний характер і характеризуються певною емоційністю, що зумовлено особливостями розмовної мови. Професіоналізми є складовою частиною термінології і, залежно від цілей і завдань словника, можуть входити до складу лексики фахових і філологічних словників та різноманітних довідкових робіт із відповідною характеристикою [4, с.191].

Терміни також поділяються на групи відповідно до частини мови. В англійській мові терміни-іменники займають перше місце; друге місце посідають іменники, утворені від особових дієслівних форм. Далі йдуть терміни, визначені іншими частинами мови. Прикметники в англійській

науково-технічній термінології переважно зустрічаються у складі термінослів (*telescopic dampers*); дієслова використовуються для опису робочих процесів, способів кріплення різних вузлів і деталей; числівники виступають у складі термінів (*two-cycle engine*); прислівники, дієприкметники також вживаються в основному у складі словосполучень (*rigidly mounted transmission*) [5, с.57].

Тому для подальшого вивчення термінологічних одиниць важливу роль відіграє їх класифікація.

Висновки. З аналізу наукових досліджень з цього питання можна зробити висновок, що більшість лінгвістів спочатку поділяють терміни на прості, складні та терміни-словосполучення. В. Карабан виділяє ще одну групу під назвою «похідні терміни». До термінологічної лексики дослідники вводять аббревіатури, номенклатури, професіоналізми. За контекстом розрізняють терміни функціональні, однойменні, терміни-синоніми. Також вивчаються англійські науково-технічні терміни за приналежністю до певної частини мови.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Карабан В. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця: Нова книга, 2002. 315 с.
2. Коваленко А. Я. Загальний курс науково-технічного перекладу. Київ.: Фірма «ІНКІОС», 2002. 258 с.
3. Кочерган М. Вступ до мовознавства. Київ: Видавничий центр «Академія», 2005. 284 с.
4. Мостовий М. Лексикологія англійської мови. Підручник для студентів ін-тів і фак. іноземної мови. Харків: Основа, 1993. С. 191-192.
5. Наконечна Г. Українська науково-технічна термінологія. Історія і сьогодення. Львів : Кальварія. 2009. 110 с.

СОЦІО- ТА ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ ФАКТОРИ ВІДТВОРЕННЯ АНГЛОМОВНИХ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ

**Рябокінь Наталія Олександрівна,
Данилюк Людмила Всеволодівна,**

к.ф.н., доцент

Пашко Станіслав Володимирович,

Торба Оксана Андріївна,

викладачі

Полтавський інститут економіки і права

Університету «Україна»

м. Полтава, Україна

Вступ. Дослідження термінів як лінгвістичної категорії посідає важливе місце у мовознавстві. Проте особливості їх функціонування можуть викликати труднощі під час вибору способів їх перекладу українською мовою.

Метою роботи є проаналізувати особливості соціокультурних та лінгвокультурних факторів відтворення англомовних юридичних термінів.

Матеріалом дослідження слугували посібники з права, які містять різноманітні англомовні тексти юридичного дискурсу.

Під час дослідження було використано такі методи: дескриптивний, дистрибутивний, контекстно-семантичний, метод компаративного та перекладацького аналізу.

Результати та обговорення. Проблему вивчення терміносистеми права, закономірностей її розвитку, функціонування та перекладу в різні періоди розглядалися у працях вітчизняних й зарубіжних дослідників: Д. Мелінкоффа, Т. Бесараб, О. Ковалевська, О. Лахмостова, Р. Овсянік, В. Карабан, Л. Клименко та ін.

Юридичний переклад – це переклад текстів, які належать до галузі права та використовуються для обміну юридичною інформацією між комунікантами, що спілкуються різними мовами. Право це галузь, яка пов'язана з соціально-політичними й культурними особливостями певної країни, юридичний

переклад є складним завданням. З метою адекватної передачі юридичної інформації мова юридичного перекладу повинна бути особливо точною, чіткою, прямою та зрозумілою.

Залежно від типу юридичних документів, які перекладаються, юридичний переклад ділиться на:

- переклад законів і нормативно-правових актів та їх проектів;
- переклад договорів;
- переклад юридичних висновків і меморандумів;
- переклад апостилів і нотаріальних свідоцтв;
- переклад установчих документів юридичних осіб;
- переклад довіреностей [Касяненко].

Юридичні документи й теоретичні роботи повинні перекладати тільки професійні перекладачі, які спеціалізуються на юридичному перекладі. Як правило, вони мають відповідну юридичну освіту чи значний досвід перекладу в юридичній тематиці. Помилки в перекладі тексту у договорі можуть призвести до спричинення матеріального збитку у випадку пред'явлення судового позову, за що може нести відповідальність перекладач.

Під час перекладу англійського юридичного дискурсу фахівець із перекладу повинен пам'ятати, що первинний текст організований відповідно до правової системи конкретної країни, яка знаходить своє віддзеркалення в юридичних формулюваннях цього тексту, а вторинний текст – переклад призначений для використання в межах іншої правової системи з характерними саме для неї юридичними формулюваннями [Квитко].

Окрім термінологічних особливостей, або за відсутності відповідних лексичних еквівалентів, перекладач повинен пам'ятати, що текст і конвенції у початковій мові і нерідко залежать від культурних особливостей і можуть не відповідати конвенціям тексту у перекладі. У зв'язку з цим до завдань перекладача входить віднаходження конструкцій у мові перекладу, що виконують функції, аналогічні функціям конструкцій початкової мови.

Як робочі джерела інформації перекладачі юридичних текстів нерідко

звіряються з юридичними словниками, особливо з двомовними. До них слід відноситися з обережністю, оскільки більшість двомовних юридичних словників – низької якості, і їх використання може привести до помилок у перекладі. При цьому з метою юридичного перекладу на загальні двомовні словники взагалі не можна спиратися.

Неодмінним етапом процесу юридичного перекладу документів є редагування тексту перекладу іншою особою, бажано юристом.

Відмінною рисою перекладу текстів із юриспруденції є юридично завірений переклад. Юридично завірений переклад – це переклад, виконаний сертифікованим перекладачем чи завірений нотаріусом.

Здійснюючи переклад юридичного тексту, перекладач навмисно відступає від структурної й смислової відповідності між двома сторонами комунікації на користь їх рівноцінності у плані дії. Юридичний документ, письмовий носій перекладної юридичної інформації, має текстові особливості, своєрідне мовне вираження. Не дивлячись на наявні суперечності і у поглядах учених-лінгвістів і юристів, більшість погоджуються з тим, що будь-який текст має лексичну, логічну й граматичну основи, які організовані певним чином із метою передачі інформації. Немає сумніву, що іншомовні юридичні тексти мовою перекладу незалежно від їх функціонального призначення й прагматичної ролі мають такі ж основи.

Юридичний переклад англomовної літератури, як й будь-який переклад галузевої літератури потребує значної бази знань перекладача та обізнаності, в різних сферах діяльності й наукових галузях. Особливо, коли справа стосується перекладу текстів англійської мови українською й навпаки, адже Україна й Великобританія (й зазвичай ж США) належать до різних правових систем. Україна належить до романо-германської чи континентальної юридичної системи, а Великобританія й США до англосаксонської. Це обумовлено особливостями географічного положення, історичного розвитку й культурних традицій країн, й як наслідок юридичні документи – контракти, договори, угоди, домовленості і – значно різняться за своєю структурою й

відрізняються вживаною лексикою, існуючими поняттями тощо.

Розгляд факторів перекладу у будь-якого тексті в умовах міжкультурної комунікації будується із урахуванням основних особливостей мовної культури, типу та механізму соціального кодування рідної й іноземної мов. Такий підхід дозволяє виявити новий погляд на рішення практичних завдань, пов'язаних із проблемами перекладу англomовного юридичного дискурсу на українську мову. Головну роль в зв'язку з цим відіграє не тільки володіння соціальними знаннями правових норм, юридичної термінології, судово-процесуальних систем, проте й особисті якості перекладача, оскільки переклад будь-якого тексту передбачає взаємодію національних мов, й, відповідно, культурних концептів. З метою досягнення адекватного перекладу, необхідно володіти специфікою образів і пов'язаних із ними програм діяльності тих типів культур, між якими ведеться комунікація.

Емпіричним шляхом доведено, що ті чи інші фрагменти дійсності, зв'язків стосунки в знаходять віддзеркалення у мові як суспільному явищі. Прикладом цього може служити юридична мова, яка є розрізнявальним фактором національних культур. Так, в США судово-юридична тематика є основною складовою частиною масової культури цієї країни. Американський громадянин на підсвідомому рівні вірить у справедливість і стабільність своєї правоохоронної системи. Українським громадянам з метою досягнення максимально наближеного й адекватного сприйняття чужої лінгвокультурної спільноти, необхідно стати учасником комунікативного процесу, за допомогою текстів-перекладів відповідної юридичної тематики. Саме переклад є однією з форм взаємодії культур, він створює уявлення про чужу культуру.

Переклад – це не тільки зміна мови, проте й функціональна заміна елементів культури. Така заміна не може бути повною, адже вона передбачає повну адаптацію тексту до норм іншої культури.

Висновки. Отже, переклад англomовного юридичного дискурсу на українську мову викликає багато труднощів, які пов'язані із специфікою юридичної мови, її соціо- та лінгвокультурологічними особливостями та

різницею в законодавчих системах, що позначають правові реалії різних країн. Переклад юридичних термінів потребує значних знань перекладача та обізнаності в різних сферах діяльності та наукових галузях, враховуючи специфіку образів культур тих країн, між якими існує комунікація. Неадекватний переклад з однієї мови на іншу може створити певні перешкоди у використанні іншомовного юридичного документа та конфлікти між державами, тому подальші дослідження з цієї теми є актуальними та продуктивними для більш докладного вивчення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бесараб Т. П. Особливості перекладу юридичної термінології США та Великобританії / Бесараб Т. П., Павлюк М. М. // Сбірники наукових робіт НТУ «ХПІ»: Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти No 28- НТУ «ХПІ», 2010. С. 421-437.
2. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Київ: Наукова книга, 2002. 564с.
3. Касяненко Д. С. особливості перекладу та лексичної гармонізації законодавчих актів ЄС в контексті євроінтеграції України : дис. ... канд. філ. наук : Київ, 2011. 259 с.
4. Квитко И. С. Термин в научном документе. Львов: Высшая школа, 1976.126 с.
5. Клименко Л. В. Семіотичні аспекти юридичних сентенцій англійської мови // Мовні і концептуальні картини світу: Зб. наук. пр. К.: Прайм-М, 2002. Вип. 6. Кн. 1. С. 186-194.
6. Ковалевська О. В. Лінгвокультурологічні особливості перекладу термінів юридичної сфери з англійської мови // <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/3220/1/8.pdf>
7. Лахмостова О. І. Структурні особливості англійських та німецьких складних термінів та їх переклад (на матеріалі текстів юридичної тематики) //

<https://core.ac.uk/download/pdf/168412244.pdf>

8. Овсяннік Р. П. Особливості англійської юридичної термінології в економічному дискурсі // Матеріали 2-ї західно-регіон. наук.-метод. конф. викладачів іноз. мов вищих навч. закладів “Лінгво-дидактичний плюралізм навчального процесу з іноземних мов у вищих навчальних закладах”. Тернопіль. 1999. С. 142–146.

9. Mellinkoff D. *The Language of the Law* / David Mellinkoff. Boston: Little, Brown and Co, 1963. 526 p.

ЕЛЕКТРОННІ ЗАСОБИ КОМУНІКАЦІЇ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Швачич Карина Сергіївна,
студентка

Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна

Вступ. / Introduction. З 2018 року в Україні впроваджується масштабна освітня реформа, яка отримала назву «Нова українська школа». Вона має на меті підвищити ефективність української системи освіти, також розвиваючи в учнів необхідні в сучасному інформаційному суспільстві практичні навички.

Провідною функцією нової школи є її інформаційне обслуговування, яке в умовах активного впровадження в освітній процес сучасних інформаційних технологій вимагає змістовного оновлення та підвищення ефективності взаємодії з ними із дотриманням принципів відкритості та доступності.

Необхідність висвітлення найновіших тенденцій освітнього процесу в Україні зумовлює появу все нових досліджень і актуальність цієї статті зокрема.

Мета роботи. / Aim. Проаналізувати особливості використання електронних інформаційних ресурсів для організації окремих аспектів освітнього процесу на уроках української мови.

Матеріали та методи./Materials and methods. Під час написання статті використовувалися методи опрацювання науково-методичних джерел (для виокремлення теоретичних засад), порівняльного та структурно-функціонального аналізу, системний, соціальний і структурний підходи, а також описовий метод (для дослідження особливостей вживання е-ресурсів).

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять праці дослідників електронних інформаційних ресурсів і соціальних комунікацій, а також педагогів-дослідників використання освітніх електронних ресурсів.

Матеріалами слугують самі електронні ресурси та наявні в мережі інтернет практичні поради з їх використання (сайти «Освіторія», «Всеосвіта» та ін.)

Результати та обговорення./Results and discussion. Інформація – одна з найвищих цінностей сучасного суспільства, тож нові, вищі вимоги висуваються й до системи освіти. Інформація та безперервне навчання і вдосконалення – важливі передумови відповідної оптимізації освітніх процесів. Останнє можливо передусім завдяки використанню програмного забезпечення та технічних інструментів, покликаних допомагати користувачам отримувати нові знання.

Підвищення попиту споживачів на електронні ресурси зумовлене необхідністю все активнішого використання матеріалів, доступних завдяки комунікації в інформаційному середовищі. Зараз електронні ресурси не лише доповнюють традиційні засоби обміну інформацією, але й забезпечують таку суттєву перевагу, як швидкість обміну думками та можливість ознайомитися з найновішими досягненнями наукових досліджень на відстані. Природно, що система інформаційного обслуговування навчального процесу з часом усе інтенсивніше послуговується саме електронними ресурсами. Тому одним із завдань освітнього процесу є забезпечення віддаленого доступу до джерел інформації, можливе завдяки використанню новітніх електронних ресурсів.

Опис теоретичних основ зовсім молодій порівняно з іншими сфери інформаційних технологій, що тільки розпочинає свій розвиток, є справою складною та потребує зусиль багатьох науковців. Разом із тим справа закладання теоретичних основ украй необхідна для практичної діяльності, навіть якщо це неочевидно з першого погляду. Саме теорія формує систему підходів, яка сприяє об'єднанню розпорошеного навчального матеріалу в єдину чітку систему.

Зазначимо, що з перспективи сучасної України, котра нещодавно отримала статус країни – кандидата на членство в Європейському Союзі, аналіз теоретичних надбань країн Європи є цінним внеском у майбутній розвиток не

тільки освітньої сфери, а й країни загалом. Та, попри відсутність великої, розробленої бази наукових робіт на потрібні теми, тут ми свідомо обмежилися (звісно, наскільки можливо) розробками вітчизняних дослідників.

Вважаємо, варто уникати як процесу стихійного формування методології, так і безоглядного наслідування й відтворення в українській науці порядку практичної роботи з електронними ресурсами, який можемо спостерігати в роботах зарубіжних науковців. Адже, попри безумовну необхідність брати до уваги досвід світової спільноти, подібна практика може призвести до копіювання чужих зразків і виведення поза межі практики надбань вітчизняної педагогіки.

Наявний у науковій літературі методологічний інструментарій дослідження процесів обслуговування інформаційних потреб і запитів дає можливість розглядати освітній процес як відкриту, багаторівневу підсистему інформаційного простору, орієнтовану на роботу різноманітних інформаційних сервісів, які поєднують можливості доступу до різних типів і видів інформації.

Використання ж сучасного методологічного інструментарію передбачає обґрунтування сутності методологічних підходів та необхідності інноваційних методів, доцільності застосування тих чи тих технік дослідження е-ресурсів.

Виявлені в українських наукових базах праці дослідників описують традиційні та інноваційні методологічні підходи: структурно-функціональний, діяльнісний, технологічний, інституціональний, когнітивний, соціокультурний.

Останні визначають актуальні способи дослідження розвитку мультимедійних (інформаційно-комунікаційних) технологій та глобальної цифровізації суспільства. Застосування означених основних підходів до дослідження новітніх технологій, на нашу думку, дозволяє якнайповніше висвітлити та визначити можливості й актуальність їх використання для працівників освітніх закладів. Вважаємо, найновіші присвячені темі цієї статті видання для фахівців-педагогів, які ґрунтуються на упорядкуванні загальнонаукових методів, можуть заповнити велику прогалину методичного забезпечення освітнього процесу. Зазначимо, що крім розглянутого розмаїття

методологічних розробок, провідною позицією дослідження є саме практика.

Оскільки ж практика у різних сферах вимагає застосування різних аспектів методологічного інструментарію, важливо, щоб наше міждисциплінарне поєднання розмаїття методів при цьому не було суперечливим внутрішньо.

Це має бути самодостатня система технік практичної діяльності.

Для цього згадаємо основні функції соціальної комунікації: інформаційну – шляхом соціальної комунікації в суспільстві поширюється інформація; експресивну, що визначає здатність емоційно оцінювати інформацію; прагматичну, як засобу спонукати до певних дій та реакцій [4]. Також соціальні комунікації постійно змінюються. Кожна зміна моделей соціальних комунікацій становить суспільну проблему, внаслідок вирішення якої відбувається переосмислення суспільних цінностей у відповідності до нової глобальної системи соціальних комунікацій. В інформаційному суспільстві зберігається закономірність: технічні засоби й організаційні умови передачі повідомлень безпосередньо впливають на характер взаємодії сторін, які спілкуються.

Основною ж функцією соціальних комунікацій зберігається інформаційна.

Сьогодні традиційна школа затиснута в жорсткі межі стрімких і безперервних змін умов освітнього процесу. Навіть якщо намагатися відмовитись від оновлення навчального процесу й не давати системі освіти розвиватися – така школа не дасть розвиватися учням. Стара система освіти просто не справляється з завданнями сучасного світу, вона не готує дитину до успішного майбутнього. Вона, як і багато років тому, просто зліпить із дитини слухняного робота, який виконує вимоги й не відступає від стандартів. З таким підходом про розвиток дитини як особистості не йдеться теж. Тим актуальніші зусилля з модернізації процесу навчання при викладанні української мови з використанням електронних ресурсів, що активізувалися за останні роки.

Наразі для тих, хто перебуває в Україні і за її межами доступні різні

форми навчання за допомогою електронних ресурсів: дистанційне навчання, сімейне (домашнє) навчання та екстернат (з доступом до навчальних матеріалів та без).

Використання ж електронних ресурсів освітньою системою забезпечує власне перелічені форми дистанційного навчання (з отриманням у результаті Свідоцтва про освіту державного зразка) та підготовку до ЗНО з основних предметів; а також сучасні авторські розробки та курси, що, крім забезпечення спільноти додатковою інформацією, є і гарантією якості освітнього процесу.

Для організації комунікації в освітньому процесі використовуються різні електронні ресурси, серед яких значне місце займають додатки і сервіси Google.

Окрім виконання безпосередньо головної інформаційної функції їх використання дозволяє й індивідуалізувати процес навчання (наприклад, поширення окремих повідомлень у розсилці). Наразі триває впровадження всіх нових можливостей Google щодо проведення освітнього процесу онлайн, а результати їх використання обов'язково стануть відомими світовому загалу.

Окрім того, користувачі звертають увагу на можливості безкоштовного акаунта Zoom, особливо актуальні у світлі нещодавніх змін. Адже для користувачів з України було зняте обмеження у 40 хв. (незважаючи на те, що при створенні конференції зазначається, що для 3-х і більше користувачів діє обмеження 40 хв.) і також з'явилася можливість запису онлайн-зустрічі.

Зручно, що для того, щоб на онлайн-зустріч приєдналися виключно учасники певної групи, необхідно розмістити посилання на заплановану зустріч.

Сприяють урізноманітненню навчання і добірки корисних ресурсів для організації освітнього процесу. Так осередки дистанційного навчання забезпечують функціонування освітніх закладів, і система освіти продовжує працювати навіть у складний час. Водночас загальноновизнані педагогами-практиками такі особливості використання електронних ресурсів, як необхідність приділяти значно більше часу для підготовки уроку; недостатня комп'ютерна грамотність як учнів, так і вчителів; іноді фізична відсутність

необхідних технічних засобів або зв'язку; більша вірогідність, що учні частіше відволікатимуться на розваги при відсутності достатньої мотивації [2, с. 87].

До локальних і суто технічних незручностей засобів дистанційного навчання віднесемо й потребу запису відеолекцій або застосування інших способів зареєструвати урок для тих, хто вимушено перебуває без зв'язку.

Одним із ключових завдань вчителя під час освітнього процесу є заохочення учнів до навчання, формування мотивації та її збереження.

Виконання цього завдання залежить від простої та водночас складної умови – власне цікавого уроку, оригінального представлення нової інформації.

Втім, використання інформаційно-комп'ютерних технологій суттєво полегшує не лише працю, пов'язану з презентацією навчального матеріалу.

Так, наявні в Google Classroom шаблони завдань дозволяють учителю організувати також і виконання етапів закріплення та контролю набутих знань.

Наприклад, для закріплення знань можна застосувати ілюстровані запитання чи повторити слайди, показані під час пояснення нового матеріалу, запропонувавши учням самостійно прокоментувати їх [2, с. 91].

Врешті, мабуть кожен педагог-практик має власні напрацювання і секрети заохочення учнів – як при живому спілкуванні, так і онлайн. Закріпити вивчену тему та пов'язані з нею вміння та навички також можна за допомогою електронних ресурсів, серед яких усе більшої популярності набувають спеціально створені для уроків української мови [2]. Це зокрема так звані комп'ютерні тренажери, переважно авторські [1]. Головний принцип усіх електронних засобів обслуговування навчального процесу таким чином формулюємо просто – для ефективного навчання тільки повторення матеріалу підручника не досить. Тому досвідчені педагоги діляться власними ідеями та напрацюваннями з використання інформаційних технологій. Тим більше, що для створення найпростіших досить, наприклад, програми Microsoft PowerPoint.

Для успішного запам'ятовування вивченого та формування здатності якісно застосовувати набуті знання варто обирати матеріал, орієнтований передусім на задіяння асоціативного й образного мислення. Бачимо, що

найбільшої ефективності досягає максимальне наближення уроку до гри.

Тому наявні рекомендовані фахівцями нестандартні способи навчання відзначаються ігровим спрямуванням. Раціональним при цьому вважаємо і застосування підходів частково-пошукового та проблемного викладу.

Використані з відповідним програмним забезпеченням вказані методи активізують пізнавальну діяльність, сприяють вихованню ініціативності, допитливості, розвивають комунікативні здібності школярів і заохочують прагнення до самостійного пошуку знань.

Висновки./Conclusions. Підсумуємо описану роль інформаційних і комунікаційних технологій у професійній діяльності вчителя-словесника та особливості використання електронних технологій на уроках української мови.

В умовах інформаційного суспільства школярі все частіше запитують: «Нащо навчатися, якщо вся інформація є в Google?» На це питання ми відповіли вище – в новому інформаційному суспільстві значення має не тільки і не стільки інформація, як уміння з нею працювати. Саме такі вміння формує навчання, націлене на розвиток компетенцій. Звісно, встановлення взаємодії природно ускладнюється при наявності електронного посередника між вчителем і учнем.

Головною ж перевагою використання інформаційних технологій і зокрема додатків Google у навчанні залишається індивідуалізація та можливість роботи з кожним учнем окремо. У забезпеченні ж цієї переваги використання е-ресурсів важливу роль відіграють особистість і професійно значущі якості педагога.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бібліотека методичних матеріалів «Всеосвіта» [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://vseosvita.ua/library/ukrainska-mova>
2. Ільчук-Сахацька В. В. Використання освітніх електронних ресурсів у процесі викладання української мови / Modern researches in philological sciences : Collective monograph. Riga : «Baltija Publishing», 2020. С. 85-101.

3. Інтернет-ресурси для вчителів української мови та літератури / Методичний портал [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://metodportal.com/taxonomy/term/27>

4. Курбан О. В. Соціальна комунікація в системі сучасного наукового знання / Інформаційне суспільство. 2009. Вип. 10. С. 64-66.

5. Цифрові трансформації в освіті, культурі та мистецтві: нові можливості та досвід. Програма всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації. НПУ ім. М. П. Драгоманова. Київ. 2022. [Електронний ресурс]. Режим доступу : https://cuesc.org.ua/anonsi/advanced_training_npdu/

PHILOSOPHICAL SCIENCES

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ХРИСТИЯНСЬКОГО ПРОСВІТНИЦТВА У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Кислий Анатолій Олександрович

д.філос.н., доцент,
професор кафедри філософії та культурології
Національний університет
Чернігівський колегіум ім. Т. Г. Шевченка
м. Чернігів, Україна

Безперечно релігія була і залишається одним із найважливіших факторів, здатних впливати на сучасні соціальні процеси. Актуальність даного дослідження зумовлюється тим, що релігія може проявлятися як високогуманний резерв, так і спотворюючий реальність дестабілізуючий суспільний чинник. Тому у сучасному суспільному середовищі, детермінованому духовними та ціннісними конфліктами, питання морального потенціалу ідеалів християнства та Церкви залишається не лише актуальним, а й дискусійним як у світському, так і у релігійному колах.

Сучасні кардинальні зміни в усвідомленні і ретрансляції суспільних ідеалів актуалізували вимоги до суспільної ролі, служіння та просвітництва Церкви. Остання заявляє, що, маючи тисячолітній досвід, її функціональний потенціал у служінні людству реалізується і через покликання виконувати просвітницько-виховну місію, яка є унікальною у підтримці морального духу, формуванні цілепокладаючих життєвих орієнтирів, формуванні суспільних ідеалів.

Усе це створює передумови для вирішення фундаментального питання усієї людської історії – формування ціннісних координат та духовно-моральних орієнтирів для нинішньої соціальної дійсності та соціального майбутнього.

Тому нині перед суспільними та гуманітарними науками зростає відповідальність у вирішенні важливого завдання – проаналізувати роль християнського просвітництва в особистому та суспільному житті, дослідити позитивний потенціал християнських церков у консолідації суспільства.

Сучасні християнські мислителі особливо стурбовані вирішенням питання ефективності місійного покликання, що реалізується в лоні церковного служіння та через здійснення релігійної (богословської) освіти та виховання у всіх їх можливих формах і модифікаціях. Його основою, наголошують богослови, є проповідь духовно-моральних ідеалів відповідно до реалій сучасного життя у формі діалогу з найширшою суспільною аудиторією.

Забезпечити поширення цінностей засобами просвітництва християнська Церква, на думку більшості сучасних богословів, зможе лише зорієнтувавшись на повноцінний розвиток і вдосконалення богословської освіти. Адже для продовження апостольського служіння в сучасних умовах потрібне і нове місіонерське мислення як виконання справи і волі Ісуса Христа у пізнанні ідеалу Добра як божественного начала.

Завдання та ціннісний потенціал просвітництва християнства сформульовані у повчанні Ісуса Христа: «Тож ідіть, і навчіть всі народи, хрестячи їх в ім'я Отця і Сина і Святого Духа, навчаючи їх зберігати все те, що Я вам заповів. І ото, Я перебуватиму з вами повсякденно аж до кінця віку! Амінь» Мт. 28: 18-20.

Останнім часом просвітницька місіонерська діяльність в значній мірі стала залежати від активної позиції мирян. Все більше ієрархи і духовенство вкладають свої функціональні обов'язки в руки мирян, забезпечуючи виконання свого покликання через роботу катехизатора, педагога, соціального працівника, того, хто працює з молоддю чи розвиває діалог Церкви та суспільства, несе людям уявлення про красу євангельського морального ідеалу. Її фундамент безперечно закладає духовно-релігійна освіта, що спрямована на підготовку як викладацько-богословського кола, так і надання власне знань з основ християнської моралі самому широкому суспільному загалу

найрізноманітнішими способами і методами в різних освітніх інститутах – від духовної академії, семінарії, факультету до недільної школи і проповіді священника. Очевидно, що фундаментальною основою просвітницької справи християнських церков є поняття «моральний ідеал».

Зупинившись окремо на цьому питанні, можна говорити не просто про сутність загальнолюдського розуміння добра, совісті, справедливості і т. д., а з їх вищими проявами любові, готовності до самозречення і самопожертви, смирення, лагідності, милосердя, чистоти, які відкриваються у Святому Євангелії і перевірені тривалою людською історією.

Адже у християнстві моральна тема досягає свого апогею, усі найвищі християнські заповіді органічно пов'язані з моральним ідеалом особистого та суспільного життя. Сьогодні усім авторитетним християнським проповідникам і богословам доводиться мати справу з сучасним широким розмаїттям світських упереджень сучасних людей. Тому, пояснюючи Святе Письмо та Святе Передання, проповідникам-просвітникам доводиться звертатися переважно до особистого життєвого досвіду, а не до розуму аудиторії.

При цьому існуючі розбіжності в поглядах на ціннісні виміри просвітницької діяльності мають як богословську основу, так і зумовлені вимогами сучасного суспільства. Наприклад, самобутня культура і політика у Східній Європі знаходиться лише на стадії пристосування до сучасних постмодерних викликів. Оскільки суспільні зміни у багатьох країнах Східної Європи знаходяться у різних фазах переходу та етапах формування сучасного суспільства, то для них характерні соціальні конфлікти, непорозуміння, протести і, навіть, війни.

Найбільш яскравим прикладом прагнення до подолання старого соціального статус-кво на користь більш гнучких і плюралістичних демократичних соціальних структур сьогодні є боротьба українського народу за свою свободу в умовах жахливої війни спричиненої ідеологією «Російського світу» та імперської політики Російської Федерації за активної підтримки Російської православної церкви, перш за все, в особі Патріарха Кирила.

Російська православна церква, заявляючи про небезпеку моральному добробуту та існуванню європейського континенту взагалі від триумфальної ходи секулярної ідеології у суспільному житті, що веде до появи ганебних явищ, оголосила практично грандіозний хрестовий похід проти цінностей, які були запропоновані західною демократією та підтримані українським громадянським суспільством.

Проголошуючи боротьбу християнства проти права мотивувати свої вчинки у суспільному просторі особистими релігійними міркуваннями, православне пастирство фактично розпочало хвилю боротьби проти релігії як приватної справи. Це все створює умови не лише для неоднозначного трактування ролі християнської Церкви у вирішенні суспільних проблем, а й недовіри до християнської просвіти, викликає тривогу за суттєві суперечності між церковною еклезіологією і очевидно реальністю життя Церкви.

Сучасна Церква, реагуючи на виклики часу, які свідчать про стрімкі процеси стиснення світу, домінування постмодерної секулярної парадигми, поширення полікультурного співтовариства та плюралізму поглядів, вказує нові виклики та небезпеки для суспільства.

Тому для можливості якісного продовження широкого морально-орієнтованого діалогу із суспільством, у якому Церква покликана брати участь у силу внутрішньо-властивого їй прагнення сприяти загальному благу, повинні бути відчутними та видимими її кроки для досягнення мети у світі, що швидко змінюється. Адже йдеться про благо не тільки в межах окремого суспільства, а й людства загалом, що диктується універсальним характером як християнства взагалі, так і християнським моральним ідеалом зокрема.

Сучасна просвітницька діяльність Церкви усе більше розуміється як її відповідь на суспільні зміни та необхідності розібратися в хаосі проблем теперішнього суспільного життя, що виникають на їх фоні. Тому просвітництво, в деякому сенсі, може і повинне внести щось свіже у духовні начала життя, оновити християнське вчення.

Священна місія Церкви повинна полягати не в притягненні та

прив'язуванні до себе людей, а у її відкритості до світу, суспільства, родини, окремої людини.

Духовне життя людини як суспільної істоти реалізується і розвивається не в ізоляції від інших, а лише в тісному зв'язку з іншими особами. Тому лише у комунікації і спілкуванні, у відкритому суспільному вираженні взаємозв'язків найкраще перевіряється ціннісна результативність просвітницької місії Церкви.

ECONOMIC SCIENCES

THE ROLE OF DIGITAL ECOSYSTEMS IN THE SPHERE OF PUBLIC SERVICES

Hrazhevska Nadiia

Doctor of sciences Economics, Professor

Chyhyrnskyi Artem

Postgraduate of the 2 year of study

Taras Shevchenko National University of Kyiv

Kyiv, Ukraine

Introductions. The use of modern technologies is the key condition for high efficiency in managing the process of obtaining information. Digitalization of state administration is an actual trend in the modern development of public life. Today, an understanding is gradually forming that digitalization is not limited to the introduction of the Internet and ensuring information security. Digitization involves the availability of open databases that accumulate data necessary for state administration. In this connection, the concept of “digital ecosystem” is increasingly common today. Moreover, although this term is given different meanings, it is obvious that it reflects a qualitatively new and very significant phenomenon for social life: the emergence of dynamic multi-component digital systems of a higher level of complexity as a new way of organizing state activity.

Recently, all public services are gradually transitioning to online format, thus simplifying our life and making it more comfortable. This became especially noticeable after the coronavirus pandemic. Citizens who have realized this receive significant advantages, as they gain access to the provision of higher quality administrative, educational, medical and other public services.

Aim. The aim of the research work is to determine the role of digital ecosystems in the sphere of public services.

Materials and methods. In this research, we used the method of generalization, systematic analysis, with the help of which we analyzed monographs, periodical articles, analytical research data, and thus, relevant conclusions were drawn.

Results and discussion. We all know that today digitization has become the global trend of economic and social development, which is understood as the use of digital technologies and data, as well as interaction that leads to new or changes existing types of activities. In turn, digital transformation is attributed to the economic and social consequences of digitalization. The foundation of digital transformation is data, which is not a new phenomenon, but data management used to be quite laborious before it went digital. Digital ecosystems and platforms are created for the interactions of digital technologies.

A digital ecosystem is a digital platform that brings together stakeholders and private and public institutions with similar interests. Digital ecosystems have been applied in a variety of contexts, including business, healthcare, education, etc.

In 2019, the documentation of the World Economic Forum defined a digital ecosystem as an organization that interacts with each other using digital technologies according to the principle of modularity, and is not managed by a hierarchical body. That is, digital ecosystems consist of interacting organizations that are digitally connected to each other, connected as modules (blocks) and not governed by vertical hierarchical authority. Digitization allows connecting a wide range of enterprises to create a client solution that satisfies a wide range of needs, becoming a powerful driver of ecosystem development. Digital technologies are modular, making it much easier to create interdependent sets of offerings that can add value to the end consumer.

Digital ecosystems in many ways provide a solution to the problem of meeting customer expectations in both the private and public sectors. In particular, we are talking about the following expectations:

- access to the service network of one or more branches (administrative, trade, transport, etc.);

- implementation of such access through one portal (“single window” strategy);
- coverage of all customer needs in a certain industry.

One of the main advantages of digital ecosystems is the fact of using innovations, which is evidenced by a large number of technological startups. The success of the ecosystem may depend on the amount of assistance provided to the partner to increase its level of innovation, as innovations tend to multiply throughout the ecosystem. On the one hand, this is facilitated by the possibility of fast and low-cost exchange of digital resources, and on the other hand, by the expansion of traditional partnerships and access to a large network of colleagues and developers, each of which has its own infrastructure, resources, and promising ideas for integration.

The main advantages of digital ecosystems are that they provide flexibility of supply chains and understanding of aspects of market conditions, are ready for regulation, satisfy customer needs most effectively, and minimize risks.

The technological base of digital business ecosystems is made up of modern digital, first, cloud technologies. Participants in digital ecosystems use common platforms and a common set of standards, thanks to which their activities, products and services are compatible. The development of digital ecosystems is also driven by mobile technologies, artificial intelligence, big data technologies and big data analytics, as well as customized solutions.

One of the main advantages of the digital ecosystem is the exchange of information in a digital format - a platform. Thus, instead of working in isolation, digital ecosystems can be used as a platform for information sharing between different stakeholders and institutions. It can also facilitate the sharing of information on digital platforms. Digital ecosystems facilitate cooperation between entities, as well as improve service delivery.

State and government bodies are important owners of ecosystems. Digitalization is gradually entering the sphere of interaction between citizens and state bodies. However, here it is more correct to consider them as internal

ecosystems, rather than external ones, because their main goal is not to make money, but, on the contrary, to optimize costs.

Digital ecosystems in state administration are based on the use of data and analytics to simplify (digital and offline) transactions for end users (citizens, businesses and government institutions). With their help, information is created from data to support and improve decision-making by the government, state-owned enterprises and citizens, which contributes to the creation of new, more efficient models of public service delivery. In the process of creating such a service model, business processes are optimized to increase the efficiency of the management of the process of providing public services and achieve optimized results, with the help of transparency, openness, and cost minimization.

The government's role in using digital ecosystems to provide public services can be different:

- internal role – a government is an internal participant in a digital platform by creating its own digital platforms or participating as a consumer or supplier in the digital ecosystem, including those operated by other governments and commercial organizations.

- external role – a government regulates or influences the digital ecosystem platform by developing and enforcing guidelines, government policies and regulations. External roles may also include instances of government involvement in indirect funding initiatives (e.g. organizing grants and funding programs targeting specific digital technology developments, incubators, etc.).

The active role of the government in the formation of digital platforms in the field of state administration includes:

- digital platform owner – governments create their own digital platforms, including cases of state-owned corporations and public-private partnerships that blur the lines between the public and private sectors;

- financing of the digital platform - the state actively participates in direct financing initiatives for the creation of digital platform services;

- provider of digital public services – provides input data for digital

platforms, in particular cases of provision of necessary data and supporting services that form digital platform services (for example, open data of various registers);

- consumer of digital ecosystem services – services can be provided by the corporate sector, non-profit organizations, citizens or other state authorities.

In the structure of state administration, there is a certain hierarchy of digital ecosystems:

- digital ecosystem at the national level;
- industry-level digital ecosystem;
- departmental or corporate level digital ecosystem.

The creation of a unified digital platform of the national level will not only increase the speed of development of state digital services, but also bring the services to a fundamentally new level of customer experience. With the help of such digital platform, the state and developers can focus on the design of quality services for citizens, without worrying about the choice of tools for developing or maintaining infrastructure.

The digital ecosystem of the branch level should not be closed within the framework of one department, but organically fit into the national level, without replacing it, and have the following layers:

- users;
- user data;
- data about users;
- communication operators;
- platforms-services/goods (digital ecosystem in the narrow sense);
- information.

In this case, industry-specific digital ecosystems are defined by user needs and are part of an extended ecosystem that is already part of a national-level digital ecosystem. The completeness of public services provided by the platform is determined by the completeness of “closing” the needs of users. Digital ecosystems have and implement the largest number of services.

Today, the governments of all countries support technological research and

development in the field of public administration, but with varying degrees of intensity. For example, in the last two decades, the Chinese government has been the most active in funding scientific research and development, aiming to make a breakthrough in R&D.

To this end, the Government of the People's Republic of China:

- promotes the expansion of Chinese companies with their digital ecosystems into global markets;
- carefully monitors compliance with state interests by national IT companies;
- encourages the development of critical technologies - the production of microcircuits and operating systems;
- creates the digital platforms necessary for building a national digital ecosystem with the help of government organizations and government orders to private companies.

The US government, which in the past has been an active funder of technological research and development in the field of innovation (for example, it has played an important role as one of the first buyers of new technological innovations), is now shifting the center of activity for the development and deployment of government digital platforms to the private sector.

Conclusions. Thus, digital ecosystems and platforms have become a key element of communication between the state and citizens today. Digital ecosystems in state administration focus on making traditional public services available through online channels. They are mainly aimed at improving the efficiency of the digital platform by accelerating business processes while maintaining the existing level of service.

When considering the role of digital ecosystems in the field of public services, the nature of data and the manner in which it is owned are of primary importance. In order to meet all the needs of citizens, the state must be ready to properly use all available information about citizens and ensure the protection of this information. How widely the state will use the capabilities of digital ecosystems in the field of

providing administrative services also depends on society's views on the ownership and use of personal data and the consent requirements for these customers. Therefore, the emergence of digital platforms and ecosystems in socio-economic life means not only the creation of new huge opportunities, but also the emergence of new dilemmas, problems and issues for both business and government institutions.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ БРЕНДУ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Беркова Оксана Петрівна,

к.е.н., доцент

доцент кафедри міжнародного туризму та країнознавства

Жежкун Ярина Вікторівна

студентка

Національний авіаційний університет

м. Київ, Україна

Вступ. Розуміння тих можливостей, що надають бренди, призводить до того, що до них вдаються практично у всіх сферах людської діяльності. Існуючі види брендингу просто вражають фантазію. Його використовують не лише великі компанії, а й представники середнього та малого бізнесу. Його однаково активно використовують як підприємства зі споживчого сектора, що мають справу з широким колом покупців, так і компанії, які працюють у сфері B2B.

Поняття бренду прокладає собі дорогу до суміжних сфер. Брендуння набирає чинності не тільки в продуктивій пропозиції, а й у політиці, спорті, мистецтві, підприємствах некомерційного сектора. До технології брендингу вдаються також для управління людськими ресурсами в організаціях, розвитку країн та територій та персонального просування фахівців, експертів, підприємців. Тема дослідження є актуальною, оскільки поняття бренду та його концепція з'явилася та почала активно входити у практику компаній з розвитком конкуренції, і однією з складових, що робить сучасні туристичні підприємства конкурентоспроможним, є саме їхній бренд.

Мета роботи. Розкрити особливості формування бренду туристичних підприємств в умовах сьогодення.

Матеріали та методи. Критичний аналіз літературних джерел.

Результати та обговорення. Історично бренд почав своє поширення як інструмент маркетингу в епоху індустріалізації та початку конкуренції між товарами, коли з'явився упакований продукт, що виробляється не локальними

утвореннями, а великими фабриками з широким ареалом розповсюдження та виникла необхідність витіснення своїм (часто привезеним здалеку) товаром місцевого продукту-конкурента переконання покупців у певній перевазі. Спочатку ключовою характеристикою успіху бренду була здатність продукту задовольнити побажання споживача. Потім, після розповсюдження реклами, торгові марки стали символами продукту, сигналізуючи про його особливі характеристики. На початковому етапі наголошувалося на якості товару; потім, у другій половині ХХ ст., бренди стали набувати більш емоційних рис, сигналізуючи про виконання «особливих» побажань покупця. Розквіт ідеї туристичного брендингу припав на другу половину двадцятого століття, і пов'язано це було цілком природними причинами: появою на ринку великої кількості схожих туристичних продуктів. Рішучий виток технології дуже вплинув на людське суспільство.

Історично так склалося, що процеси та інструменти компаній створювалися та розвивалися у західних країнах. Тому вся термінологія, що використовується в маркетингу та менеджменті, має англійське походження.

Насамперед розділимо поняття бренду та брендингу. Термін бренд (brand) визначає наявність певних асоціацій функціонального, графічного, емоційного чи іншого походження у свідомості цільової аудиторії торгової марки комерційного продукту. У слові брендинг (branding) є закінчення -ing, наявність якого свідчить про те, що іменник походить від дієслівної форми. Тобто. у ньому міститься дія, пов'язана з брендом. Що ж означає саме слово "Бренд" (з англ. brand) - тавро, розпечене залізо, голівешка. За визначенням Американської маркетингової асоціації, бренд – це назва, термін, знак, символ, рисунок або їх сполучення, які призначені для ідентифікації товарів або послуг постачальника та їх диференціації від товарів або послуг конкурентів.

Конкурентоспроможність бренду на сучасному туристичному ринку вимагає все більшої уваги. Кожен бренд «змагається» за свою позицію на ринку, вподобання споживача, прибуток. Ринок з кожним роком стає все більш конкурентним, як наслідок, визначення ступеню конкурентоспроможності й

оцінка позиції бренду на ринку стає невід'ємною частиною функціонування кожної туристичної організації.

Не менш важливим фактором конкурентоспроможності бренд виступає і на ринку туристичних онлайн підприємств, наприклад, всесвітньо відоме туристичне підприємство Booking.com – онлайн-сервіс, де зібрані готелі на будь-який смак.

Саме завдяки успішно сформованому бренду, мільйони людей по всьому світу знають про Booking.com та довіряють цій компанії.. Лише на серпень 2022 року booking.com отримав 477,8 млн відвідувань із середньою тривалістю сесії 11:57 хв! (рис.1)

Рис.1. Загальна кількість відвідувань вебсайту booking.com за три літні місяці станом на 2022 рік

Всесвітній успіх зумовлений стратегією, яка враховує відмінності у підходах до маркетингу у кожній окремій країні. Наприклад, в Україні Booking.com отримує 19% трафіку за допомогою електронної пошти, тоді як у США ця сама позначка досягає всього 6%, а в Німеччині – 5%. Створення окремої стратегії для кожного ринку є важливим елементом роботи Booking.com, як і вміння адаптуватися до динаміки ринку. Наприклад, на рис. 2 зображено який дохід приніс бренд Booking з 2007 по 2021 рік (а точніше його зростання, виключення 2020-2021 роки через пандемію).

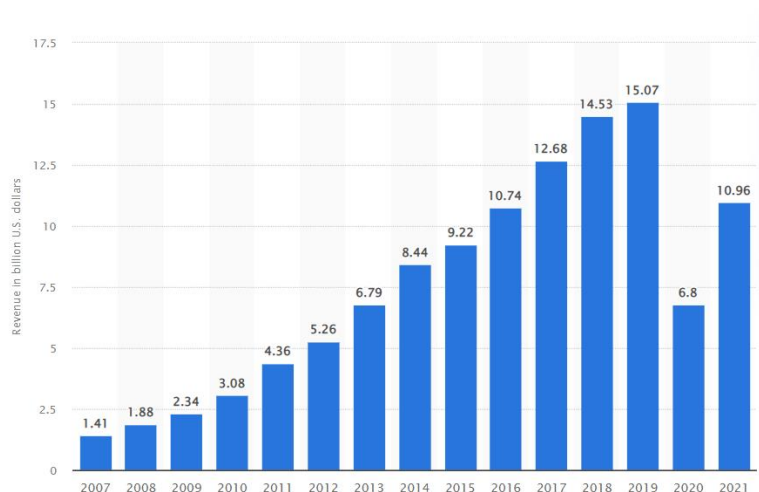

Рис.2 Дохід Booking у всьому світі з 2007 по 2021 рік (у мільярдах доларів США)

Іноді складається помилкове уявлення, що, приєднавши до ринкової пропозиції атрибути графічного дизайну торгової марки і запустивши рекламну кампанію, можна отримати бренд. Це не так, в перебіг подій втручаються особливості брендингу. Бренд Booking.com як філософія компанії та сила її впливу на споживача є сильним. Значення бренду на прикладі Booking.com полягає в тому, наскільки сильно він впливає на споживачів, тобто в силі бренду (рис.3):

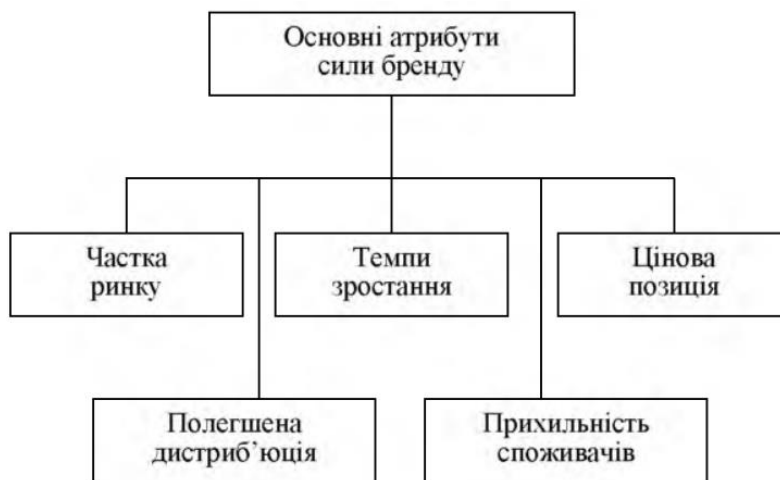

Рис. 3 Основні атрибути сили бренду

Варто наголосити, з точки зору маркетингу, будь-який бізнес прагне збільшення продажів і одержуваного прибутку, тому для нього підхід до брендингової активності існує виключно в прагматичній площині. Компанії інвестують серйозні кошти та час фахівців для того, щоб при створенні бренд

виділявся із числа конкурентів, впливав на поведінку споживачів, через комунікації бренду та акценти на важливі для цільової аудиторії фактори та тренди та надавав споживачам можливість розпізнавати товари та ідентифікувати їх у великому наборі пропозицій, існуючих на ринку.

Висновки. Отже, поняття бренду та його концепція з'явилася та почала активно входити у практику компаній з розвитком конкуренції. Великий вибір товарів у межах однієї товарної категорії ускладнив вибір покупцям. Тому мета створення бренду полягає в тому, щоб ефективними засобами сформувати у цільової аудиторії споживачів переваги бренду, яке забезпечить компанії грошовий потік у довгостроковій перспективі.

На прикладі Booking.com важливим етапом формування ринку бренда є створення сильного бренду. Від конкурентів його відрізняє продумана маркетингова стратегія, що складається з комплексу важливих компонентів, які впливають на успішність бренда: яскраве позиціонування бренду; стабільно висока якість послуг; розумне співвідношення ціни і якості продуктів, приваблива цінова пропозиція; постійна активність бренда в місцях продажів, цікаві і стимулюючі пропозиції; прийнятні комерційні умови для контрагентів, дистриб'юторів, магазинів і кінцевих реалізаторів; продуманий захист бренда від фальсифікації; увага до всіх атрибутів сили бренду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Аакер Д. Бренд-лидерство: новая концепция брендинга / Д. Аакер,; пер. с англ. Н. В. Кияченко, А. Н. Москвичева, Ю. А. Быстрова. - М. : Изд. дом Гребенникова, 2013.- 374 с.
2. Брендинг в управлений маркетинговой активностью / Н. К. Моисеева, М. Ю. Рюмин, М. В. Слушаенко и др.; под ред. Н. К. Моисеевой. - М. : Омега-Л, 2013. - 336 с.
3. 7.Брендинг і бренд в кризу. Режим доступу до ресурсу: <https://leosvit.com/art/arendyng-i-brend-v-kryzu> (дата звернення: 19.02.2022)
4. Бродська О. Брендинг на емоційному зв'язку зі споживачем /

О. Бродська. - Персонал. - 2015. - № 2. - С. 79-83.

5. Гусєва О.В. Брендинг як система споживчої комунікації / О. В. Гусєва. - Вид-во СПбГУЭиФ, 2008. - 258 с.

6. Дуэйн М. Політика бренду / М. Дуэйн - Вид-во ІД УВЕСЬ, 2003. - 410 с.

7. Деарлав Д. Бізнес шлях: Річард Бренсон. 10 секретів найкращих у світі творця бренду / Д. 56 Деарлав. - Вид-во Крилов, 2010. - 201 с.

8. ЛеПла Д. Ф. Стратегии развития бренда. Оригинальный практический инструментарий для лидерства вашего бренда / Ф. Дж. ЛеПла, С. В. Двис, Л. М. Паркер; пер. с англ. под ред. О. Б. Максимовой. - Днепропетровск: Баланс-Клуб, 2014. - 368 с.

9. Лук'яков В. О., Мунін Г. В. Маркетинг туристичного бізнесу [Електронний ресурс] Режим доступу до ресурсу - http://pidruchniki.com/1417012058853/turizm/marketing_turistichnomu_biznesi#94

10. Мескон М. Основи менеджменту / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури, 2005. - 493 с.

11. Мороз О. В. Теорія сучасного брендингу / О. В. Мороз, О. В. Пашенко. - Вінниця : УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2013. - 103 с.

12. Нильсон Т. Конкурентний брендинг. Заставьте чужой опыт работать на себя! / Т. Нильсон. - СПб. : Питер, 2013. - 208 с.

ОСОБЛИВОСТІ ДОКУМЕНТАЛЬНОГО ОФОРМЛЕННЯ РОЗРАХУНКІВ З ОПЛАТИ ПРАЦІ

Ганза Аліна
магістр 2 курсу ЗНУ
спеціальності облік та оподаткування
Наук. кер.
Варламова І. С.

Анотація. В роботі досліджені форми документального оформлення обліку працівників та розрахунків по заробітній платі на підприємствах. Проведено аналіз форм та їх структурних компонентів та строків заповнення компонентів первинних документів обліку. Робота направлена на розробку шляхів запобігання автоматизації заповнення даних. Визначено шляхи підвищення ефективності заповнення та розрахунку заробітної плати.

Ключові слова: виплати працівникам, документообіг, заробітна плата, облік виплат працівникам, організація обліку виплат працівникам.

Процес нарахування та документальної обробки розрахунків заробітної плати займає важливе місце в обліковому процесі на підприємстві. Процес прийняття працівника супроводжується офіційно затвердженою формою «Наказ про прийняття на роботу» (ф. № П-1). Наступним документом в якому відображується процес прийняття особи є трудова книжка. Процес внесення інформації здійснюється на осіб, які пропрацювала на підприємстві понад 5 днів, включаючи тих тимчасових працівників та позаштатних працівників. Порядок ведення трудових книжок визначено «Інструкцією про порядок ведення трудових книжок на підприємствах, в установах і організаціях» [26, С.73-77]. Для систематизації обліку трудових книжок ведуть Книгу обліку бланків трудових книжок і вкладишів до них (ф. № П-9), Книгу обліку руху трудових книжок і вкладишів до них (ф. № П-10), Акт на списання бланків трудових книжок або вкладишів до них (ф. № П-11).

Наступним документом з обліку заробітної плати є Табелі обліку робочого часу (форма П-5), в якому відображаються відпрацьовані зміни, відрядження, відпустки, відомості про непрацездатність та посаду працівника, його оклад, вид оплати, суму заробітної плати, табельний номер, код синтетичного і аналітичного обліку [29, С. 358-360]. Він складається в одному примірнику протягом місяця окремо по виробничих підрозділах і категоріях працюючих. В кінці місяця таблиць передають у бухгалтерію для нарахування заробітної плати. Аналітичний облік розрахунків із заробітної плати здійснюють окремо по кожному працівнику. Для цього використовують Розрахунково-платіжну відомість(форма П-6) чи Книгу обліку розрахунків з оплати праці.

До розрахунково-платіжної відомості заносяться наступні дані (рис. 1).

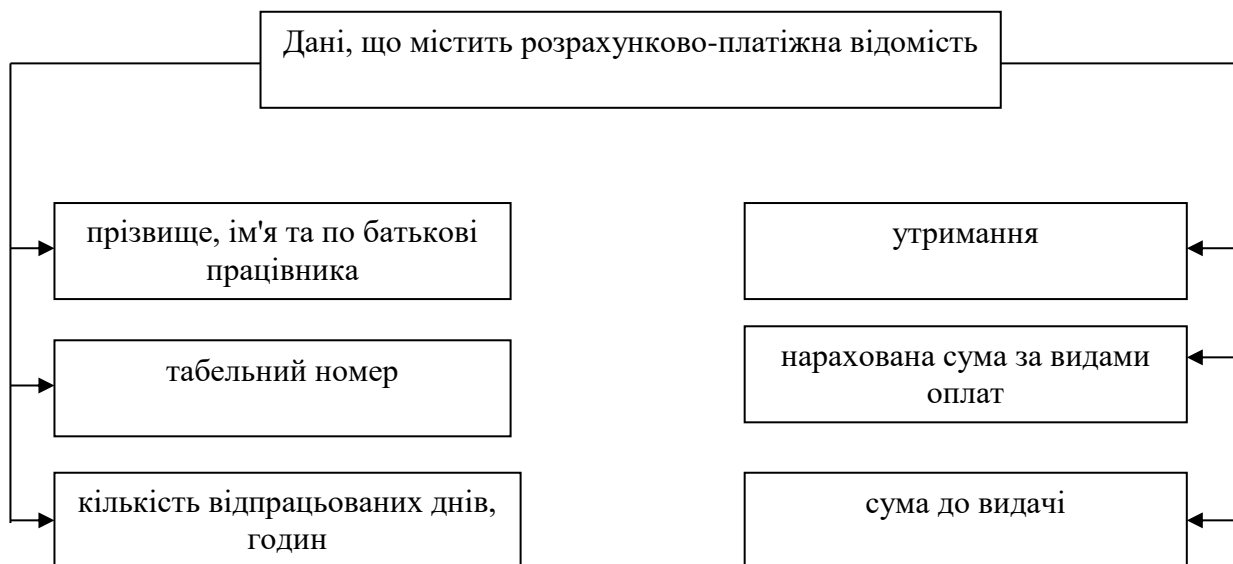

Рисунок 1 – Інформація, що міститься у розрахунково-платіжній відомості

Розглядаючи наведену вище схему, слід зазначити що до даної форми включають лише виплати, які підлягають оподаткуванню ПДФО та входять до фонд заробітної плати, а також суми, які не оподатковуються ПДФО. Інформація, включена у дану форму включені у розрахунок середньої заробітної плати та визначені відпускних виплат. [29, с. 360].

Виплату заробітної плати та матеріальних заохочувальних виплат, здійснюється у відповідності до діючого законодавства.

На підставі первинних документів з обліку праці, Зведена відомість

нарахування та розподілу оплати праці та відрахувань від неї за об'єктами обліку витрат (ф. № 5.1). Для зведеного обліку і контролю за використанням фонду оплати праці і складання встановленої звітності передбачена Зведена відомість за розрахунками з робітниками і службовцями (ф. №5.3) [30].

У фінансовій звітності інформація, яка стосується витрат на оплату праці, відображається в ф.№ 1 «Баланс» (Звіт про фінансовий стан, ряд. 1630) та ф. № 2 «Звіт про фінансові результати» (Звіт про сукупний дохід, ряд. 2505).

До податкової звітності відноситься ф. 1 ДФ «Податковий розрахунок сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь фізичних осіб, і сум утриманого з них податку». Податковий розрахунок подається окремо за кожний квартал (податковий період) протягом 40 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітного кварталу до відповідних органів Податкової служби України. Звіт складається із двох частин у розділі I відображають «Суми доходу, нарахованого (сплаченого) на користь фізичних осіб, і суми утриманого з них податку» у розділі II «Оподаткування процентів, вигравів (призів) у лотерею та військовий збір». До спеціальної звітності, яка стосується виплат працівникам підприємства відноситься звіт з Єдиного соціального внеску. Щомісячний звіт ЄСВ подається працедавцями протягом 20 днів після закінчення звітного місяця.

Одним із шляхів удосконалення організації документообігу та аналітичного обліку виплат працівникам можемо запропонувати використання відповідних програмних продуктів, за допомогою яких можна систематизувати документообіг та полегшити обробку, нарахування та документальне підтвердження виплати заробітної плати.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО РИНКУ ДЕРИВАТИВІВ

Прохорова Марина Едуардівна

К.е.н., доцент,

доцент кафедри міжнародного менеджменту
Державний торговельно-економічний університет

Вступ: Загострення протиріччя сучасного періоду розвитку міжнародних фінансів впливають на структуру світового ринку деривативів. Глобалізація супроводжується нестабільністю і суттєвою ціновою волатильністю світових товарних і фінансових ринків, внаслідок чого виникає потреба у використанні деривативів як особливих інструментів хеджування ризиків. Одним з таких інструментів є саме опціонний контракт. Популярність торгівлі опціонами на біржовому, так і позабіржовому сегментах відображають економічну сутність даного класу похідних фінансових інструментів. Саме особливість опціонного контракту у порівнянні з іншими похідними фінансовими інструментами обумовлює місце і роль даного класу деривативів у сучасній системі світових фінансових ринків.

Мета роботи: дослідити особливості розвитку українського ринку деривативів.

Матеріали та методи: Під час дослідження світового та вітчизняного ринку біржових деривативів та опціонних контрактів на вітчизняному ринку були використані методи аналізу та синтезу.

Результати та обговорення: Формування ринку похідних фінансових інструментів в Україні здійснюється швидкими темпами, але структурно ринок все ще залишається нерозвиненим, так як найпростіші інструменти складають велику частку ринку.

Вітчизняний ринок деривативів представлений ринком ф'ючерсних контрактів, ринком опціонів та опціонних сертифікатів.

Специфічні передумови розвитку національного сектору фінансових

послуг, як і загалом розбудови ринкової економіки, відобразились також і на ринку похідних фінансових інструментів.

За своєю структурою український ринок деривативів суттєво відрізняється від структури світового ринку. У структурі національного ринку позабіржовий сегмент торгів становить лише 0,11%, натомість як пропорційне співвідношення біржового і позабіржового сегментів ринку деривативів у світовій практиці на користь останнього.

Також суттєвою відмінною рисою розвитку українського ринку деривативів є перелік базових активів. В Україні існують багаточисельні обмеження щодо кількості базових активів. Відповідно до чинного законодавства ринковим учасникам пропонуються цінні папери, товари або кошти. Наступною особливістю деривативів, які дозволяються до випуску в Україні, можна вважати перелік емітентів. Певні регуляторні обмеження існують по відношенню і до місці торгівлі цінними паперами.

Провідним організованим ринком акцій та строкових контрактів в Україні стала «Українська біржа». Торги на біржі стартували у березні 2009 року. Позиції лідера на фондовому ринку України даний організатор торгів здобув через технологічне лідерство. Саме тут вперше відбулись торги у режимі «ринку заявок», центрального контрагента, інтернет-трейдинг, угоди РЕПО та угоди з похідними фінансовими інструментами.

Фактично розвиток біржових деривативів в Україні розпочався у 2010 р., коли на Українській біржі стартували торги ф'ючерсними контрактами на індекс українських акцій UХ. З цього часу спостерігається тенденція до зростання обсягів укладених контрактів з біржовими деривативами.

Ключовою характеристикою та ознакою сучасного періоду розвитку українського ринку деривативів є падіння обсягів торгів. Особливо глибокий спад спостергався у 2014 році, коли доля обсягів торгівлі деривативами на ринку цінних паперів досяг показника у 0,41%. Станом на 2015 р. скорочення обсягів ринку похідних цінних паперів в Україні у порівнянні до показника 2013 р. становило 67,4% і в абсолютному вимірі відповідно 5,87 млрд.грн.

Ринок похідних цінних паперів, як складова фондового ринку, відображав загальні тенденції політико-економічної ситуації в країні. Звичайно, фінансова криза 2014 року, і пов'язаний з нею колапс банківської системи України, мали прямий вплив на занепад обсягів торгівлі та скорочення учасників. Адже, такі фактори, як погіршення кон'юнктури на основних промислових ринків, низька ділова активність у банківській системі та нестабільність коштовної ресурсної бази (залучені банками кошти) посилювали фінансову кризу. На фоні цих подій банки не були спроможні справлятися зі своїми зобов'язаннями. Основними показниками цього є обмеження з видачі карт, рахунків і депозитів.

В період з 2014 -2016 рр. було скасовано ліцензії для більшої частини банків. Станом на червень 2016 року було ліквідовано 80 банків, збитки перевищили 20 мільярдів доларів США.

Найбільший обсяг випуску деривативів на українському фондовому ринку був зафіксований у 2016 р. коли Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) було зареєстровано 9 випусків опціонних сертифікатів на загальну суму 198,8 млн грн. Цей показник є найбільшим за всю історію функціонування вітчизняного ринку біржових деривативів, хоча процес реєстрації похідних цінних паперів розпочався з 2000 р.

Розглядаючи український ринок похідних фінансових інструментів, можна відзначити постійне збільшення обсягів торгів деривативами. Однак, обсяг торгів збільшується за рахунок ф'ючерсних контрактів, які займають лідируючу позицію в структурі українського ринку деривативів, в той час як торгівля опціонами змінюється незначно.

В останні роки у світовій практиці великою популярністю користуються індексні інструменти, в той час як в Україні вони ділять перше місце з валютними опціонами та ф'ючерсами, які в світі в цілому менш поширені. Найслабшим сегментом ринку похідних фінансових інструментів України є процентні деривативи. На світовому ринку вони теж не перебувають на піку популярності, але в той же час в Україні ф'ючерси на процентні ставки є найбільш незатребуваним видом контракту, їх частка в загальному обсязі ринку

є дуже незначною. Щодо опціонних контрактів на відсоткові ставки, то тут слід визначити, що на українському ринку вони не представлені взагалі.

Найбільш поширені похідні фінансові інструменти - товарні та валютні деривативи, при цьому ф'ючерси більш популярні, ніж опціони, але більшу кількість відкритих позицій припадає саме на валютні ф'ючерси. У 2017 році частка валютних ф'ючерсів в загальному обсязі торгів становила 67%.

На біржовому ринку переважають ф'ючерсні контракти, а опціони торгуються в основному на позабіржовому ринку. Обмежений асортимент деривативів на різних торгових майданчиках призводить до того, що торгові стратегії обмежені, також, як і схеми хеджування і арбітражу, і, крім того, знижується ефективність комбінованих операцій по опціонах і ф'ючерсах.

Ринок біржових деривативів в Україні, у порівнянні із тенденціями світових ринків, розвивається нестабільно. Так, торгівля на українському ринку біржових деривативів була припиненою у 2018 р. з причин застосування санкцій до програмного забезпечення «Української біржі». На той час на майданчику торгувались 15 ф'ючерсних контрактів. Поновлення торгів на ринку строкових контрактів відбулось у серпні 2020 року, із поверненням ф'ючерсного контракту на курс гривні до долара США. Попит на даний біржовий інструмент виявляли насамперед такі учасники як банки, а також підприємства реального сектору. Ці групи учасників виступали як спекулянтами, використовуючі коливання курсу для отримання прибутку, так і хеджерами, фіксуючі курси на майбутнє.

Головним чином у торгах беруть участь комерційні банки та фінансові організації центрального регіону. Однак біржі намагаються залучити до торгів і регіональних інвесторів, перш за все за рахунок вилученої торгівлі.

Сучасні технологічні та інституціональні виклики глобалізації загострюють питання виділення пріоритетів та шляхів розвитку банківського сектору України. Реформування розвитку та вдосконалення банківської системи має потенціал стимулювання саме сегменту похідних фінансових інструментів, як механізму і місця організації діяльності по управлінню і

переносу ризиків. Основні напрями сучасної політики реформування банківської системи України було представлено у програмному документі Національного Банку України «Основні напрями Стратегії розвитку фінансового сектору до 2025 року»:

- діджиталізація фінансових послуг (поширення дистанційного обслуговування клієнтів через інтернет-банкінг), а також розвиток ринку FinTech та цифрових технологій; перехід на віддалену ідентифікацію особи за системою BankID;
- покращення регулювання та нагляду задля досягнення фінансової стабільності;
- фінансова інклюзія (Підвищення доступності та рівня користування фінансовими послугами).

Що стосується діджиталізації та розвитку Інтернет-банкінгу в Україні, то тут експерти відмічають величезні перспективи. Велику увагу наразі приділяють саме розвитку дистанційного банківського обслуговування, так як більша частина клієнтів банку є активними користувачами мережі Інтернет.

Міжнародні біржі активно використовують системи торгівлі через Інтернет, що допомагає залучити більшу кількість учасників торгів, розширити спектр різних можливих операцій. Також такий спосіб торгівлі дозволяє трейдерам вести діяльність відразу на декількох біржах, обслуговувати клієнтів в режимі он-лайн, а клієнтам самостійно виставляти заявки в торгову систему. Можливість прямого доступу кінцевих інвесторів до електронної торгівлі - це найважливіша умова для підтримання ліквідності на ринку.

Банківська система традиційно виступає драйвером запровадження фінансових новацій на українському ринку, і ринку опціонних контрактів зокрема. Вона має виключний досвід і можливості для проведення ефективних стратегій в напрямку оцінки ризиків і потреб клієнтів, організації діяльності по управлінню і переносу ризиків на ринку деривативів через материнські структури, державні банки й окремі інвестиційні компанії. Прийняття Закону, що передбачає спрощення залучення інвестицій та запровадження нових

фінансових інструментів, дозволить банківським установам використати принципи та положення нового законодавства і укріпити та вдосконалити фінансову інфраструктуру ринку із метою хеджування власних позицій та зниження ризиків клієнтів і розширення набору похідних фінансових інструментів.

Висновки: Ринок біржових деривативів в Україні, у порівнянні із тенденціями світових ринків, розвивається нестабільно. На біржовому ринку переважають ф'ючерсні контракти, а опціони торгуються в основному на позабіржовому ринку. Ринок похідних цінних паперів, як складова фондового ринку, відображав загальні тенденції політико-економічної ситуації в країні.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ МЕХАНІЗМУ АНТИКРИЗОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ АГРОПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Савченко Марина Василівна,

д.е.н., професор

Донецький національний університет імені Василя Стуса

м. Вінниця, Україна

Свінцицька Людмила Олександрівна

директор ТОВ «Синтез»

м. Хмельницький, Україна

Вступ. Необхідність розробки концептуальних засад антикризового менеджменту на підприємстві впливає з того, що криза є похідною від циклічної характеристики резервів економіки, яка зумовлює реальну загрозу банкрутства для підприємств агропромислового комплексу у період спаду виробництва. У свою чергу, як окреме підприємство, так і «загальна маса» підприємств має здатність викликати ланцюгову реакцію розвитку кризи на рівні галузі, регіону, і національної економіки в цілому. З іншого боку, на ймовірність розвитку кризи на підприємстві впливає загальноекономічний стан країни.

Мета роботи полягає у визначенні концептуальних засад щодо механізму антикризового менеджменту підприємств агропромислового комплексу.

Матеріали та методи. Результати отримані за рахунок застосування системи методів. Метод логічного аналізу дозволив вибудувати логіку дослідження. Використання методів структурного аналізу, групування, декомпозиції та дозволило обґрунтувати побудову агропромислового комплексу. Графічний метод дозволив візуалізувати отримані результати дослідження.

Результати та обговорення. Аналіз реальної економічної ситуації підприємств агропромислового комплексу в Україні свідчить про збільшення частоти появи кризових ситуацій та масштабності їх дестабілізуючих наслідків.

Найбільш вразливо підприємства реагують на глобальні зміни економічних, політичних, фінансових, технологічних та інших факторів. Виходячи з цього

необхідним є адаптація підприємств до процесів, що виникають під впливом факторів макrorівня та забезпечення можливості прогнозування появи негативних тенденцій і здійснення дієвого антикризового менеджменту на основі аналізу факторів мікрорівня. Аналіз наукової літератури вказує на значний інтерес щодо проблематики розробки та застосування механізмів стабілізації діяльності підприємств. Безліч учених-економістів [1-5] у своїх працях висвітлюють різні підходи до вирішення даної проблеми в різних сферах діяльності. Що стосується транспортної галузі, то механізми її антикризового менеджменту ще не відпрацьовані. Практична реалізація антикризового менеджменту неможлива без застосування механізму, який спрямований на передбачення, запобігання та подолання кризових ситуацій. Розвиток механізму антикризового менеджменту виступає найважливішою умовою ефективності реформування і сталого розвитку підприємств як в теперішній час, так і на найближчу перспективу.

Зміст механізму антикризового механізму підприємства полягає в його здатності в процесі наростання кризи відновлювати ефективну діяльність підприємства як мікроекономічної системи на основі самоорганізації, підтримки внутрішнього стабільного стану і динамічного зовнішнього оточення. Застосування системного підходу в механізмі антикризового менеджменту обумовлює системне бачення основних напрямів та етапів його роботи, які проводяться для досягнення мети антикризового менеджменту, взаємозв'язків, які існують між ними й враховуються під час розробки плану заходів для забезпечення ефекту синергії.

Використання механізму антикризового менеджменту підприємства має ґрунтуватися на ситуаційному підході до управління. Це націлює на потребу застосування специфічних прийомів і методів управління з урахуванням кризової ситуації конкретного підприємства як об'єкта антикризового менеджменту, тобто на конкретний набір обставин, котрі впливають на конкретне підприємство в конкретний період часу.

Практичне застосування ситуаційного підходу у процесі використання механізму антикризового менеджменту передбачає:

- знання теоретичних засад та інструментів антикризового менеджменту;

– критичну оцінку концепцій і методик, визначення сильних і слабких аспектів, позитивних і негативних наслідків його застосування;

– правильне розуміння та інтерпретацію ситуації конкретного об'єкта дослідження підприємства, яке опинилося в кризовому стані, тобто визначення найвагоміших чинників виникнення та розвитку кризи в даній унікальній соціально-економічній системі, пошук найбільш чутливих елементів системи, здатних повернути її до стабільного стану;

– розробку прийомів роботи, методів дослідження, інструментів менеджменту з урахуванням специфіки конкретної ситуації для забезпечення досягнення цілей і завдань антикризового менеджменту в найкоротші терміни та з найменшими втратами, тобто найбільш ефективно [7].

Саме тому пропонується застосовувати розроблений механізм антикризового менеджменту для підприємств водного транспорту (рис. 1), який має на меті виведення підприємств з кризових ситуацій та стабілізацію їх фінансового стану. Складові елементи даного механізму доцільно розділити на шість блоків, які взаємодіючи та впливаючи один на одного визначають стан підприємства. До них відносяться: діагностика кризового стану; вибір та обґрунтування факторів впливу для визначення ознак кризи; визначення фази (стадії) життєвого циклу підприємства; визначення виду антикризового менеджменту; вибір та обґрунтування показників для діагностики кризового стану; реалізація антикризового менеджменту.

Основним завданням запропонованого механізму є діагностика кризового стану підприємства та реалізація необхідних заходів антикризового менеджменту з метою попередження чи ліквідації кризових ситуацій і явищ.

Суть діагностики кризового стану полягає у визначенні та обґрунтуванні факторів впливу на підприємство, відборі показників для діагностики кризових явищ, визначення фази життєвого циклу підприємства та стану підприємства. Без здійснення моніторингу та діагностики показників, які характеризують стан підприємства не можливо досягти чіткого уявлення про ступінь його кризовості.

Саме тому необхідним елементом в механізмі є визначення необхідних груп показників для проведення якісного і дієвого аналізу, результат якого становитиме основу прийняття заходів антикризового менеджменту.

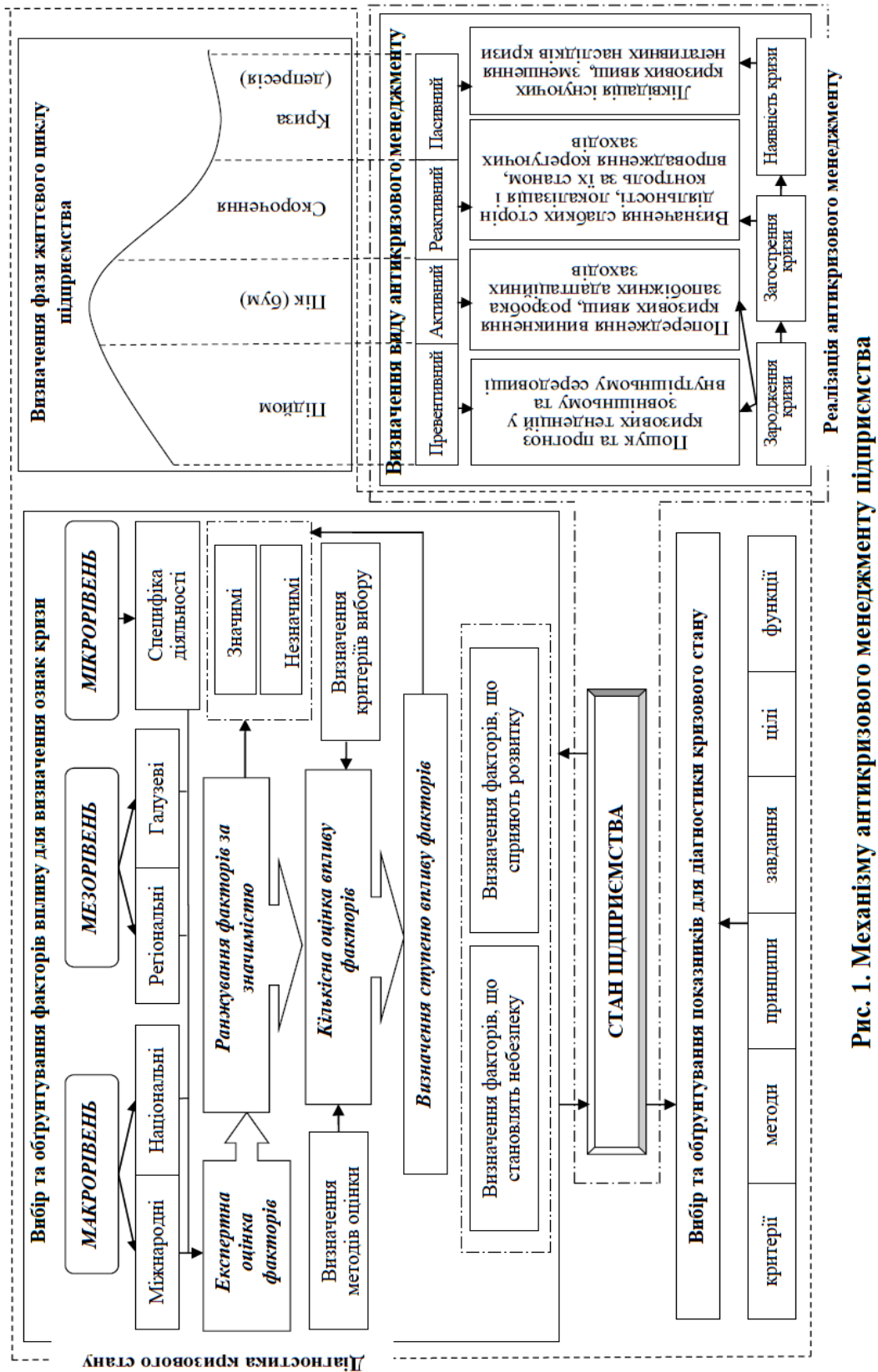

Рис. 1. Механізму антикризового менеджменту підприємства

Звичайно для кожного підприємства в залежності від наявної ситуації склад показників може змінюватися (зменшуватися чи деталізуватися).

Основою вибору та обґрунтування факторів впливу для визначення ознак кризи є їх поділ на міжнародні та національні (фактори макрорівня), регіональні та галузеві (фактори мезорівня) і фактори, які залежать від специфіки діяльності підприємства (фактори мікрорівня). Обрані фактори проходять експертну оцінку та ранжуються відповідно до значимості впливу.

За допомогою визначення критеріїв вибору та методів оцінки проводиться кількісна оцінка впливу факторів з метою визначення ступеню їх впливу, а саме розподілу на дестабілізуючі факторів та ті, котрі сприяють розвитку підприємства.

В свою чергу залежно від фази життєвого циклу (а саме підйому, піку, скорочення чи депресії (кризи)) визначається стан розвитку кризових явищ та необхідний для їх усунення вид антикризового менеджменту (превентивний, активний, реактивний чи пасивний). Кожному з видів антикризового менеджменту властиві свої специфічні заходи виявлення, попередження чи ліквідації кризових ситуацій. Визначення виду антикризового менеджменту та спрямування відповідних заходів на існуючий стан підприємства є основою процесу реалізації антикризового менеджменту.

Отже, об'єктивна необхідність забезпечення розвитку підприємств в сучасних умовах обумовлює вибір дієвих та адекватних вимогам ринку механізмів антикризового менеджменту. Запропонований механізм забезпечує взаємодію та врахування впливу кожного з його блоків, що слугує збереженню стабільно-ефективної діяльності підприємств та виявлення, стримування, подолання і контроль кризових явищ.

Висновки. Отже, об'єктивна необхідність забезпечення розвитку підприємств в сучасних умовах обумовлює вибір дієвих та адекватних вимогам ринку механізмів антикризового менеджменту. Запропонований механізм забезпечує взаємодію та врахування впливу кожного з його блоків, що слугує збереженню стабільно-ефективної діяльності агропромислових підприємств та

виявлення, стримування, подолання і контроль кризових явищ.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Трисвятский Л. А. Антикризисный менеджмент. *Персонал*. 2015. № 6. С. 19-25.
2. Управління фінансовою санацією підприємства: навч. посіб. для студ. ВНЗ; С. Я. Салига, О. І. Дацій, Н. В. Нестеренко, О. В. Серебряков. К.: ЦНЛ, 2005. 237 с.
3. Хандій О. О. Антикризові інструменти управління підприємством: практичні аспекти реалізації. *Маркетинг і менеджмент інновацій*, 2012. №4. С.186-192. URL: http://mmi.fem.sumdu.edu.ua/sites/default/files/mmi_2012_4_186_192.pdf.
4. Хлевицька Т. Б. Механізми антикризового управління в системі економічної безпеки підприємства. *Торгівля і ринок України: тематичний збірник наукових праць*. Донецьк: ДонНУЕТ. 2015. Вип. 26, Т.1. С. 313-318.
5. Павлов О. Антикризові механізми державного регулювання соціально-економічного розвитку. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu_upravl/2010_4/44.pdf.
6. Гордієнко Т. В. Антикризовий механізм управління результативністю діяльності будівельного підприємства. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/kgmecon/2012_102/178-187.pdf.
7. Василенко В. А. Антикризисное управление предприятием: учеб. пособие. К.: ЦУЛ, 2003. 504 с.

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ткаченко Валентина Іванівна,
студентка
Київський національний економічний університет
ім. В. Гетьмана

Вступ. В умовах війни, банківський бізнес зазнав значних шоків, які б могли спричинити «банкопад», втрату клієнтів, колапс банківської системи, що було б недопустимо. Необхідним є огляд актуальної ситуації в банківському секторі щодо стійкості банків, а також принципів, інструментів та методів, реалізація яких допомогла забезпечити ефективне стабільне функціонування банківського сектору України.

Мета роботи. Мета роботи полягає в розгляді фінансової стійкості банківського сектору в умовах війни, оцінка дій регулятора щодо підтримання стійкості банків.

Матеріали та методи. Дослідження було проведено за допомогою огляду відкритих джерел інформації, звітів Національного банку України та на основі практичного досвіду роботи автора в банківській системі.

Результати та обговорення. Процеси глобалізації в світовій економіці, які супроводжуються кризовими явищами, впливають на стійкість основних гравців фінансового ринку. Одним з головних аспектів є забезпечення стабільної роботи банківських кредитних установ, оскільки вони виконують функції по акумулюванню і розподілу фінансових ресурсів як домогосподарств так і юридичних осіб.

Однак з початком активної ескалації війни та запровадження військового стану на території України, змінилось тенденції подальшого розвитку національного банківського сектору. Якщо ще на початку 2021 року ми спостерігали оптимістичні настрої банків щодо виконання річних планів, то вже навесні 2022 року основною метою діяльності банків стала «залишитись на

плаву».

У сучасних нестабільних умовах розвитку економіки банківський сектор має ключовий вплив на функціонування всієї економіки країни в цілому. Національний банківський сектор концентрує величезні кошти, забезпечує їх акумуляцію, накопичення, рух, розподіл, перерозподіл з врахуванням інтересів агентів ринку. В умовах військового стану, неналежне виконання банківським сектором своїх функцій або ж помилки та збої при здійсненні фінансових операцій підривають економічні зв'язки та довіру між господарюючими суб'єктами а також можуть бути однією з основних загроз економічній безпеці країни. Нестійкість банківського сектору помітно починає проявлятися під час кризових явищ в економіці, тому сьогодні підвищеної актуальності набувають проблеми забезпечення фінансової стійкості банківського сектора України.

Станом на 01.10.2022 в Україні діє 67 банківських установ (Табл.1). Це пов'язано з тим, що з початком кризових ситуацій та явищ, що спричинені воєнним конфліктом, банки які мали проблеми не змогли і надалі працювати. Також відповідно до Постанови Правління Національного банку України з 25 лютого 2022 року НБУ відкликав ліцензію та починає процедуру ліквідації АТ «МІЖНАРОДНИЙ РЕЗЕРВНИЙ БАНК», який на 100% належить ПАТ "Сбербанк Росії" та ПАТ «Промінвестбанк», який на 99,77% належить Державній корпорації розвитку "ВЕБ.РФ".

Окрім того 2 червня 2022 року Правління Національного банку України ухвалило рішення віднести АТ "МЕГАБАНК" до категорії неплатоспроможних у зв'язку з не приведенням банком своєї діяльності у відповідність до вимог законодавства України, у тому числі нормативно-правових актів Національного банку України [1, 2, 3]

Також 9 серпня 2022 року було ухвалено рішення про віднесення АТ "БАНК СІЧ" до категорії неплатоспроможних у зв'язку з невиконанням банком у встановлений договором строк своїх зобов'язань перед Національним банком за кредитами рефінансування через недостатність коштів [4]. АТ «Банк Січ» є показовим прикладом неякісної системи корпоративного управління,

неефективної бізнес-моделі, а також веденням ризикової діяльності, що в результаті призвело до збиткової діяльності та зниженням нормативів достатності капіталу. Незважаючи на це, виведення двох невеликих банків з рину ніяк не вплинуло на стабільність банківського сектору України, який навіть під час військового стану є стійким та платоспроможним.

Таблиця 1

**Основні показники діяльності банківської системи
України протягом 2022 року**

Найменування	01.01.2022	01.04.2022	01.07.2022	01.09.2022
Кількість діючих банківських установ	71	69	68	67
Активи, млн грн	2 053 232	1 970 145	2 042 918	2 157 423
Резерви за активними операціями банків, млн грн	308 349	287 121	316 915	364 694
Пасиви, млн грн	2 053 232	1 970 145	2 042 918	2 157 423
Капітал, млн грн	255 514	208 105	230 746	243 599
Рентабельність активів, %	4,09	-0,03	-0,46	0,25
Рентабельність капіталу, %	35,08	-0,25	-4,09	2,21

Джерело: складено автором на основі [5]

За досліджуваний період спостерігається падіння всіх показників в порівнянні з початком 2022 року (Табл.1). Однак вже на початок 3 кварталу, 01.07.2022 показники почали зростати зі збереженням цієї тенденції і надалі. Досить помітне зменшення спостерігаємо серед показників рентабельності активів та капіталу. Це пов'язано звичайно з ситуацією в економіці. Якщо в перші місяці повномасштабного вторгнення банки намагались зберегти ліквідність та керували активами та капіталом щоб залишатися платоспроможними, то вже на 01.09.2022 спостерігаємо як бізнес процеси в банках почали працювати, оскільки стабілізувалась ситуація невизначеності, банки подолали критичний період та почали не лише підтримувати діяльність, але й впроваджувати нові продукти, будувати цілі на майбутні місяці.

Якщо говорити не про банківську систему загалом, то можна зробити висновок, що фінансова стійкість кожного окремого банку є не менш важлива ніж стійкість всієї системи, оскільки високий ступінь стійкості конкретного банку може мати сприятливий вплив на відносини з державою та регулятором

за умови своєчасного виконання своїх зобов'язань. Формування стійкості є необхідним також задля залучення нових клієнтів, оскільки саме інвестори, акціонери та бізнеси зацікавлені в інвестуванні в надійні організації. В якості розвитку системи фінансової стійкості необхідно врахувати найважливіші економічні показники розвитку, такі як мінімальні розміри власного капіталу, співвідношення власних та позикових коштів, прибуток, фінансові ризики та інші показники, які дозволять визначити рівень фінансової стійкості банку.

Якщо говорити про фінансові результати банківської системи – очевидним є падіння прибутковості в першому кварталі 2022 року на фоні розгортання воєнних дій, а також за рахунок зниження попиту на кредити та банківські послуги. До того ж більшість банків запровадили кредитні канікули для своїх клієнтів та знизили розмір комісій.

Монетарна політика Національного банку України протягом дії воєнного стану була спрямована на підтримання фінансової стійкості держави, банківського сектору та його регулювання. Зокрема, було здійснено:

- Зміна облікової ставки НБУ із 10% до 25%
- Оновлення Основних засад грошово-кредитної політики на період воєнного стану
- Тимчасове зменшення щомісячного ліміту на зняття готівки з гривневих рахунків за кордоном
- Скасування обмеження на встановлення курсу, за яким банки можуть продавати іноземну валюту клієнтам
- Банкам дозволено продавати клієнтам банківські метали
- Продовжується робота з підписання угод з регуляторами інших країн щодо можливості обміну готівкової гривні для українців за кордоном
- Після чисельних скарг від громадськості було спрощено низку обмежень задля підтримання діяльності волонтерів
- Було спрощено валютні обмеження щодо використання корпоративних платіжних карток

- Задля підтримки військових, зі спеціального рахунку відкритого регулятором регулярно перераховуються кошти на потреби армії
- Продовжується модернізація банківської системи

Оговтавшись від шоку перших тижнів від початку повномасштабного вторгнення російської федерації, банківський сектор показує позитивні результати щодо відновлення своєї діяльності. Звичайно не можна говорити про повернення довоєнних цілей та планів, однак з'являються нові з урахуванням сьогодення. Так, продовжується переведення платіжної інфраструктури України на міжнародний стандарт ISO 20022, що триває з 2016 року., в межах якого планується перехід на нове покоління СЕП НБУ [6].

Навіть в умовах війни банківська система вистояла та є стійкою та платоспроможною.

Висновки. В умовах війни більшість економічних процесів, а також механізмів та інструментів їх регулювання, зазнали трансформації. Необхідність підтримки стійкості банківського сектору залишилась незмінно важливою, оскільки колапс банківської системи може загрожувати національній безпеці та нормальному функціонуванню воєнної економіки. Отже, фінансова стійкість банківської системи – це та її властивість, яка відображає готовність реагувати і адаптовуватися до функціонування в умовах існування зовнішніх і внутрішніх руйнівних факторів.

При цьому, основною метою регулятора є пошук оптимальної стратегії і тактики реалізації монетарної політики, доцільної із точки зору збереження ефективності інструментів її реалізації, а також формування стійкості системи. Згадана в роботі проблематика в подальшому лише актуалізується, оскільки дослідження є важливими в контексті моніторингу стійкості системи в умовах продовження війни, а також розробки стратегії повоєнного відновлення банківського сектору України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію АТ «Акціонерний комерційний промислово-інвестиційний банк»: Постанова Правління Національного банку України №90-рш/БТ від 25.02.2022 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Decision_25022022_90_rsh_bt.

2. Про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію АТ «Міжнародний резервний банк»: Постанова Правління Національного банку України №91- рш/БТ від 25.02.2022 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Decision_25022022_91_rsh_bt.

3. Національний банк ухвалив рішення відкликати банківську ліцензію та ліквідувати АТ "МЕГАБАНК" [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-uhvaliv-rishennya-vidklikati-bankivsku-litsenziyu-ta-likviduvati-at-megabank>

4. АТ "БАНК СІЧ" віднесено до категорії неплатоспроможних [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/at-bank-sich-vidneseno-do-kategoriyi-neplatospromojnih>)

5. Національний банк України. Основні показники діяльності банків. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://bank.gov.ua/files/stat/Indicators_Banks_2022-09-01.xlsx

6. Огляд інструментів підтримки фінансової стійкості в умовах воєнного стану в Україні (за період 01.08 – 31.08.2022) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-pidtrymky-finansovoyi-stiykosti-v-umovakh-voyennoho-4>

ДОСЛІДЖЕННЯ ЗМІН У БЮДЖЕТНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВІЙНИ

Урікова Оксана Михайлівна

к.е.н., доцент

Коваль Ірина Михайлівна

студентка

Національний університет Львівська Політехніка

м. Львів, Україна

Вступ./Introduction. Державний бюджет України – це загальнодержавний план формування та використання усіх фінансових ресурсів, з метою забезпечення завдань та функцій, які здійснюються відповідними органами державного управління України та органами місцевого самоврядування впродовж бюджетного періоду (рік) (ст. 2 Бюджетного кодексу). Бюджетна система України складається з державного та місцевих бюджетів [1].

Бюджетний процес є постійним механізмом визначення пріоритетів, завдань та функцій держави в цілому, формування цільових програм та контролю дотримання законодавства, тощо. Повномасштабна війна 2022 року змінила умови та пріоритет розподілу бюджету, так як і його доходи. Загалом, війна вплинула на усі сфери життя, що і відобразилось на піврічних даних 2022 року зведеного бюджету, у порівнянні з минулорічними значеннями. Тому, цікавим є проведення аналізу динаміки дохідної та видаткової частин бюджету, з метою виявлення основних тенденцій змін та наслідків впливу війни на зведений бюджет країни. Також, дане дослідження є важливим для визначення наслідків негативного впливу на економічну, фінансову та соціальну стабільність держави та її громадян. Отож, провівши аналіз змін у доходах та видатках бюджету, на основі показників 2021 та 2022 років, результати дослідження дали змогу виявити негативний вплив війни на формування бюджету, а саме збільшення доходів майже на 7% та зростання

обсягу видатків у півтори рази.

Ціль роботи./Aim. Метою даного дослідження є виявлення змін у бюджетному процесі країни у період повномасштабної війни з лютого 2022 року у порівнянні з аналогічними показниками 2021 року.

Матеріали та методи./Materials and methods. В ході дослідження даної тематики було проаналізовано публікації та матеріали щодо наслідків впливу російсько-української війни на бюджетний процес України, зокрема на динаміку доходів та видатків зведеного бюджету України, у 2022 році після початку воєнних дій в Україні. Серед загальнонаукових методів обрано контент-аналіз, абстрактно-логічний, узагальнення.

Результати та обговорення./Results and discussion. Реалізація бюджетної політики зазвичай спрямовується на підтримку основних секторів економіки, активізує процеси модернізації національного виробництва, стимулювання експорту, на забезпечення усіх соціальних потреб, тощо. Також, уряд України через свою бюджетну політику проводить заходи щодо стимулювання економіки для подолання та мінімізації негативних наслідків, спричинених пандемією COVID-19, за 2020 – 2021 рр. Так, у бюджеті на 2022 рік було закладено спрямування зусиль для надання кредитної підтримки для найбільш вразливого бізнесу, який зазнав втрат внаслідок карантинних заходів, підтримка вітчизняного товаровиробництва, тощо. На жаль, у лютому 2022 року в Україні розпочалась повномасштабна війна, яка майже повністю зупинила економіку, тому і пріоритети бюджетної політики змінились. Тому, вважаю надзвичайно актуальним дослідження змін у бюджетній сфері України у період війни. Для більш детального розуміння наслідків війни на бюджет України розглянемо табл. 1, в якій наведена динаміка доходів зведеного бюджету, сформовану на основі даних джерела [2].

Зведений бюджет складається із усіх бюджетів, що входять до бюджетної системи України. Доходи бюджету складаються із податкових та неподаткових надходжень, і операцій із капіталом.

Динаміка доходів зведеного бюджету України

Доходи Зведеного бюджету* (кумулятивно з початку року) (млн. гривень)		06.2021	12.2021	01.2022	02.2022	03.2022	04.2022	05.2022	06.2022	07.2022
ЗА КЛАСИФІКАЦІЄЮ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ	Разом доходів (без урахування міжбюджетних трансфертів)	756809,1	1662242,7	117137,4	271269,0	418465,8	527895,0	669315,8	809170,9	1022509,4
	Податкові надходження	638324,5	1453804,1	107885,8	229573,4	324021,9	401340,6	513502,7	595640,1	717132,1
	Неподаткові надходження	116316,8	202541,0	8833,6	37319,5	89904,6	99864,2	113126,1	132328,9	143347,3
	Доходи від операцій з капіталом	1564,8	3790,9	329,0	557,6	603,7	830,6	912,3	1280,9	1655,9
	Від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ	180,2	1325,9	41,4	3706,8	3792,8	25647,2	41523,5	79642,8	160072,3
	Цільові фонди	422,8	780,8	47,7	111,7	142,7	212,4	251,2	278,2	301,8

З даних таблиці 1 видно, що, як і раніше, головними доходами є податкові, які як і станом на 01.06.2021 року, так і на 01.06.2022 року, складаються із податків на доходи та прибуток, рентної плати, податків на товари і послуги (акцизний податок, ПДВ), також, до зведеного бюджету відносять місцеві податки та збори та інші. Незважаючи на війну, податкові надходження до бюджету продовжують рости, це говорить про те, що економіка загалом змогла стабілізуватись, частину бізнесу було перенесено на безпечні території, а також, проводяться заходи стимулювання розвитку бізнесу та зменшення безробіття. Проте порівнюючи минуле півріччя із теперішнім, спостерігається падіння податкових надходжень: так у 2021 році за 6 місяців було 638 324,5 млн. грн., а у 2022 році, за цей же період часу – 595 640,1 млн. грн.

До неподаткових надходжень відносять доходи від власності та підприємницької діяльності, адміністративні збори та інші платежі, які мають тенденцію до росту. Станом на 01.01.2022 року неподаткові надходження становили 8 833,6 млн. грн., проте з початком війни вони значно почали зростати, вже у лютому вони становили 37 319,5 млн. грн., в основному такий ріст був спричинений коштами, що перераховуються Національним банком України відповідно до Закону України «Про Національний банк України», які становили 18 785,9 млн.грн. У березні значно зросла, у 35 разів, частина чистого прибутку (доходу) державних або комунальних унітарних підприємств

та їх об'єднань та дивіденди (дохід), нараховані на акції (частки) господарських товариств, у статутних капіталах яких є державна або комунальна власність. Загалом, порівнюючи перше півріччя 2021 та 2022 років, стає очевидним, що за рахунок урядових заходів та НБУ, у 2022 році вони перевищують минулорічні. Таке ж перевищення минулорічного показника можна спостерігати і за доходами від операцій з капіталом та значний ріст доходів від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ, які вже у перший місяць війни зросли з 41,4 млн. грн до 3 706,8 млн. грн., а станом на 01.07.2022 року – склали 160 072,3 млн. грн., що свідчить про залучення коштів із зовні країни та допомоги партнерів України.

Наступним кроком дослідження буде ознайомлення із видатковою частиною зведеного бюджету України за функціональною та економічною класифікацією та її аналіз. У табл. 2 подана динаміка видатків зведеного бюджету України, сформовану на основі даних джерела [2].

Таблиця 2

Динаміка видатків зведеного бюджету України за функціональною та економічною класифікацією

Видатки Зведеного бюджету* (кумулятивно з початку року) (млн. гривень)		06.2021	12.2021	01.2022	02.2022	03.2022	04.2022	05.2022	06.2022	07.2022
ЗА ФУНКЦІОНАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЮ КЛАСИФІКАЦІЄЮ ВИДАТКІВ	Загальнодержавні функції	116509,0	252605,9	12394,5	37881,7	59276,9	73655,3	107514,7	126950,2	136680,3
	Оборона	54375,8	127527,3	5831,5	12946,9	75716,5	137880,5	235305,3	334118,0	416912,8
	Громадський порядок, безпека та судова влада	71456,7	176149,3	10458,7	22488,4	51766,4	80271,0	118015,1	162195,4	195883,5
	Економічна діяльність	73394,1	293350,1	3090,3	9578,4	20497,7	30915,9	30915,7	43241,0	49557,4
	Охорона навколишнього природного середовища	2487,2	10620,6	249,6	560,1	842,5	1216,8	1552,1	1971,3	2357,6
	Житлово-комунальне господарство	11102,1	56894,5	1172,2	4204,0	8135,7	10076,1	12114,2	14720,3	17136,3
	Охорона здоров'я	88169,5	208610,4	4423,8	26975,4	45892,0	62355,8	78298,1	95878,5	109548,4
	Духовний та фізичний розвиток	16753,2	43358,4	2257,0	5039,4	7680,4	9988,6	12099,5	14978,9	17870,4
	Освіта	155846,3	312914,6	19935,2	45922,2	69909,0	91100,6	112263,0	141673,1	162235,1
	Соціальний захист та соціальне забезпечення	179726,8	367346,6	23894,8	55596,4	107619,8	144414,3	175936,1	221985,3	257739,0
	Разом видатків (без урахування міжбюджетних трансфертів)	769820,5	1844377,7	83707,7	221192,7	447336,9	641875,0	884013,9	1157712,0	1366920,8
	Офіційні трансферти	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	464,7
	Усього видатків	769820,5	1844377,7	83707,7	221192,7	447336,9	641875,0	884013,9	1157712,0	1366385,5

Дані табл. 2 свідчать про загальне збільшення видатків бюджету у 2022 році у порівнянні з першим півріччя 2021 року, з 769 820,5 млн. грн. до 1 157 712 млн. грн. Спочатку проаналізуємо за функціональною класифікацією видатки зведеного бюджету: у лютому 2022 року, як бачимо, значно виросли

видатки на загальнодержавні функції країни, а саме з 12 394,5 млн. грн. до 37 881,7 млн. грн., та надалі зростають, і станом на 07.2022 року склали вже 136 680,3 млн. грн. Із початком війни значно зросли видатки на оборону, у березні 2022 року становили 75 716,5 млн. грн., а вже станом на 07.2022 року – 416 912,8 млн. грн, що вже в чотири рази перевищило річний показник 2021 року. Також вирости витрати на громадський порядок, безпеку та судову владу: у березні 2022 року зросли з 22 488,4 млн. грн. до 51 766,4 млн. грн., а станом на 07.2022 року перевищили річний показник 2021 року та становили 195 883,5 млн.грн. Росту ще зазнали такі статті, як соціальний захист та соціальне забезпечення, охорона здоров'я, проте усі решту статті скорочувались. Найбільшого скорочення зазнала економічна діяльність та охорона навколишнього природного середовища. Загалом, стає очевидним, що держава скоротила витрати на другорядні статті, а основні витрати направила на оборону та соціальні заходи. Для кращого розуміння тенденцій видатків та доходів зведеного бюджету, автором було сформовано рис.1.

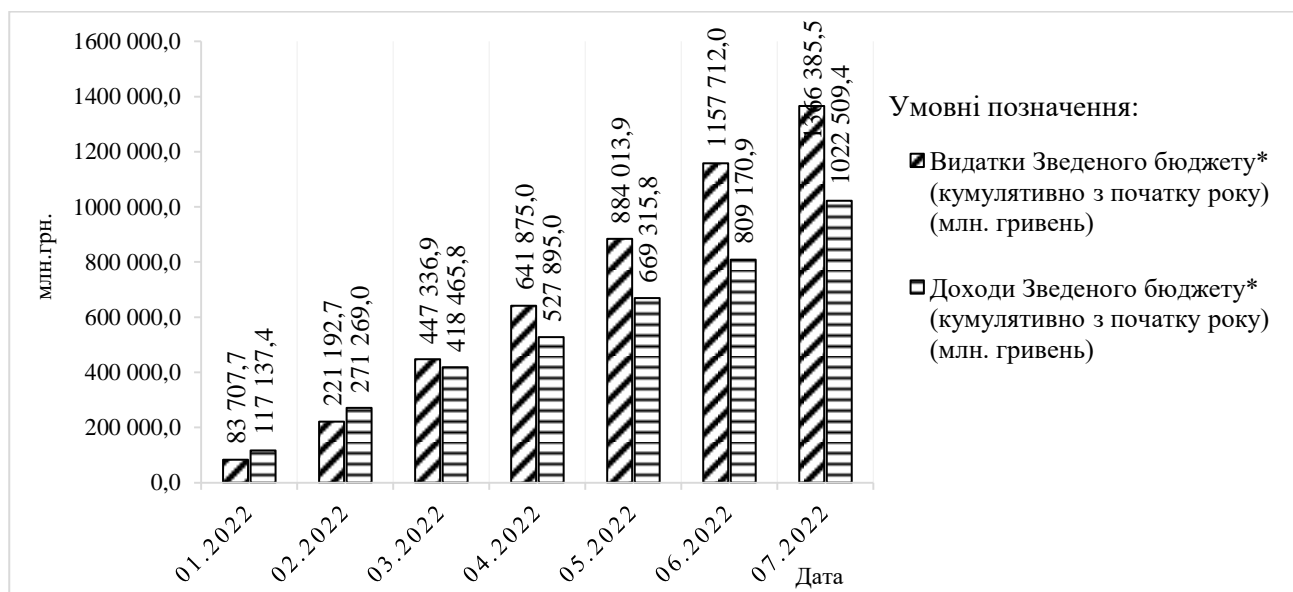

Рис. 1. – Динаміка доходів та видатків зведеного бюджету України за період з січня по липень 2022 року

З даних рис. 1. видно, що витрати бюджету були іншими від його доходів до початку війни, тобто до лютого місяця включно. Починаючи з березня 2022 року, видаткова частина перевищує дохідну, і з кожним місяцем дедалі більше. Дана тенденція свідчить про дефіцитність бюджету, яку держава повинна

покривати, залучаючи зовнішні або внутрішні позики, або скорочувати видатки на непершочергові потреби. Так, як вже зазначалось раніше, зовнішні партнери України виділяють позики та гранти на допомогу нашій державі, залучаються позики міжнародних організацій, таких як МВФ, тощо. Також, Кабмін ухвалив рішення окреслити обсяги цього річної емісії гривні на рівні 400 млрд гривень. З них 252,5 млрд. гривень вже використані. Левову частку з даних коштів витрачається на покриття потреб армії, так за словами міністра фінансів України, Сергія Марченка: «нам в середньому щомісячно на фінансування армії потрібно близько 130 млрд.грн. А податкові та митні надходження – це в кращому випадку, як у липні - близько 90 млрд грн (без відшкодування ПДВ). А в перші місяці війни, як відомо, ситуація була в декілька разів складнішою. Різницю нам постійно щомісячно треба шукати на внутрішньому ринку»,

Висновки./Conclusions. Повномасштабна війна 2022 року, яка розпочалась у лютому, вплинула на усі сфери життя країни в цілому. Отож, ознайомившись із надходженнями зведеного бюджету та провівши їх аналіз, можна дійти висновку, що війна дуже вплинула на величину доходів, змінила їх структуру в цілому. Для покриття своїх витрат уряд повинен залучати резерви НБУ, проводити емісію гривні, що в свою чергу призводить до збільшення інфляції. Також, дуже важливе місце у надходженнях займає іноземна допомога та кредити країн партнерів та міжнародних організацій. Також, було виявлено ріст видаткової частини майже у півтори рази, в основному через ріст видатків на оборону у п'ять разів, видатки на громадський порядок, безпеку та судову владу, у два рази та соціальний захист та соціальне забезпечення майже у півтори рази.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- 1) Бюджет / Міністерство фінансів України, офіційний сайт.URL: <https://mof.gov.ua/uk/budget> (дата звернення 10.09.2022).
- 2) Макроекономічні показники / Національний банк України, офіційний сайт.URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/macro-indicators#1> (дата

звернення 08.09.2022).

3) Інтерв'ю Міністра фінансів Сергія Марченка для «УНІАН» (02.08.2022) / Міністерство фінансів України, офіційний сайт.URL: https://mof.gov.ua/uk/news/interviu_ministra_finansiv_sergii_marchenka_dlia_unia_n_02082022-3549 (дата звернення 10.09.2022).

РОЛЬ КРИПТОВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ В СИСТЕМІ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Шевців Любов Юліанівна

к.е.н. доцент

Сенишин Богдана Богданівна

здобувач освітнього ступеня магістр
Львівський національний університет

імені Івана Франка

м. Львів, Україна

Вступ. У сучасному світі цифрова економіка, зокрема окремі її складові, найактивніше інтегрується в сферу господарювання, ту, яку ми називаємо прозорою, та знаходиться під контролем нашої держави. Водночас цифровізація економіки, в тому числі використання віртуальних валют, є сферою інтересів урядів різних країн і дуже складною для їх постійного комплексного контролю. Власне, такий стан справ дозволяє активно використовувати криптовалюту в тіньовій економіці. Зокрема, як в Україні, так і в усьому світі йде активна боротьба з тіньовим сектором бізнесу і переведенням брудних грошей в білі гроші, тобто з процесом легалізації незаконних грошових потоків. Незважаючи на те, що в світі зараз немає повного розуміння того, які можливі шляхи легалізації з'являються з приходом такого активу, як криптовалюта. У той же час відсутність єдиного підходу в різних країн до правового регулювання криптовалют, а також новизни і складності протидії злочинності у цій сфері, обумовлена технічними особливостями віртуальних технологій, які сприяють зростанню кількості злочинів, скоєних з використання даних операцій.

Мета роботи. Полягає у дослідженні основних аспектів використання віртуальної валюти в системі легалізації коштів, отриманих незаконним шляхом, а також вдосконалення процедур мінімізації ризиків в механізмі протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму.

Матеріали та методи. Питання використання технологій віртуальної

валюти, зокрема, криптовалют, їх незаконної легалізації у своїх працях висвітлювали такі науковці, як О. Бондаренко, Ю. Дорохіна, А. Демчук, А. Дорош, А. Мовчан, А. Ковальчук, С. Леськів, Д. Пашко, Л. Омельчук, В. Скрипник, М. Гуцалюк та інші. Незважаючи на вагомий внесок внесений науковцями, використання криптовалюти у схемах легалізації доходів, незаконним шляхом обумовлює подальше дослідження у даній сфері.

Для досягнення поставленої мети, авторами, використано такі методи і прийоми, як аналіз і синтез, абстрагування, узагальнення і порівняння; групування; спостереження, економічний та статистичний аналіз; табличний і графічний методи.

Результати та обговорення. Найпривабливішим сектором економіки для відмивання доходів шляхом використання різноманітних фінансових інструментів та послуг, наявності клієнтської бази та нагромадження залучених коштів виступає банківська система. Сучасні цифрові технології у банківській діяльності дають можливість за допомогою віртуальної валюти (криптовалюти) здійснити незаконні транзакції та підвищити рівень анонімності таких операцій.

Слід визначити, що у світі не має єдиного визначення, що таке криптовалюта. Так, Європейський центральний банк у своїй доповіді «Virtual currency schemes – a further analysis», визначає віртуальну валюту, як цифрове відображення цінності, що не випускається центральним банком, кредитною установою або установою електронних грошей, і у деяких випадках може використовуватися як альтернатива грошам [1].

В Україні Верховна Рада ухвалила Закон України «Про віртуальні активи» № 2074-IX від 17.02.2022, який перебуває в стадії доопрацювання. Згідно закону, віртуальний актив – це нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Існування та оборотоздатність віртуального активу забезпечується системою обороту віртуальних активів. Віртуальний актив може посвідчувати майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав [2]. Прийняття закону вводить криптовалюту в правове поле та дозволяє учасникам

ринку відкривати криптовалютні рахунки. Також в Україні офіційно зможуть працювати криптовалютні компанії, які зобов'язані зареєструватися та регулярно подавати звіти регулюючому органу.

Проте, роз'яснення НБУ щодо цифрових валют, визначає валюти/крипто валюти, як грошовий сурогат, що не має реальної вартості та не може бути використаний фізичними чи юридичними особами, так як це прямо суперечить нормам законодавства України [3].

Можемо стверджувати, що криптовалюта – високотехнологічний сегмент грошового обороту, яке являє собою новий об'єктивний етап розвитку системи розрахунку, містить багато ризиків і загроз для всієї національної економіки держави та всього світу. До основних ризиків використання криптовалюти можемо віднести:

- висока волатильність віртуальної валюти;
- легкість незаконного виведення грошей за кордон;
- приховане фінансування тероризму;
- незаконна оплата криптовалютою товарів;
- хабарництво віртуальною валютою;
- анонімність та швидкість операції;
- дешеві та незворотні перекази;
- доступ з будь-якої точки світу через Інтернет;
- використання гаманця криптовалюти в якості «сховища» або здійснення міжнародних переказів грошових коштів;
- складні ланцюжки транзакцій;
- відсутність контролю та нормативно-правового регулювання над криптовалютами;
- можливість створення нових валют для відмивання коштів;
- відсутність належного рівня безпеки;
- відсутність механізму ідентифікації осіб, причетних до злочинної діяльності з використання криптовалюти;

- мінімізація ризику відмивання грошей за допомогою криптовалюти.

Слід визначити, що криптовалюта має багато законних застосувань та переваг, але як і будь-яке сховище цінностей, ним зловживають. Тому, у деяких випадках, злочинці використовують криптовалюти для відмивання "звичайних" доходів, одержаних злочинним шляхом.

За даними аналітичної компанії Chainalysis Україна посідає 4-те місце у світовому рейтингу за кількістю шахрайств з криптовалютою. Так, 2021 році кіберзлочинці незаконно легалізували криптовалюту на 8,6 млрд дол США (рис.1). Це на 30% більше ніж 2020 році, що становило 6,6 млрд дол США. Найвищий показник відмитих криптовалют простежується у 2019 році (10,9 млрд дол США), а найнижчий у 2018 році- 3 млрд дол США.

Загалом простежується негативна тенденція даного показника, адже його підвищення вказує на збільшення криптозлочинності, що в свою чергу вказує на не ефективність регулювання даного сектору в Україні та в світі загалом.

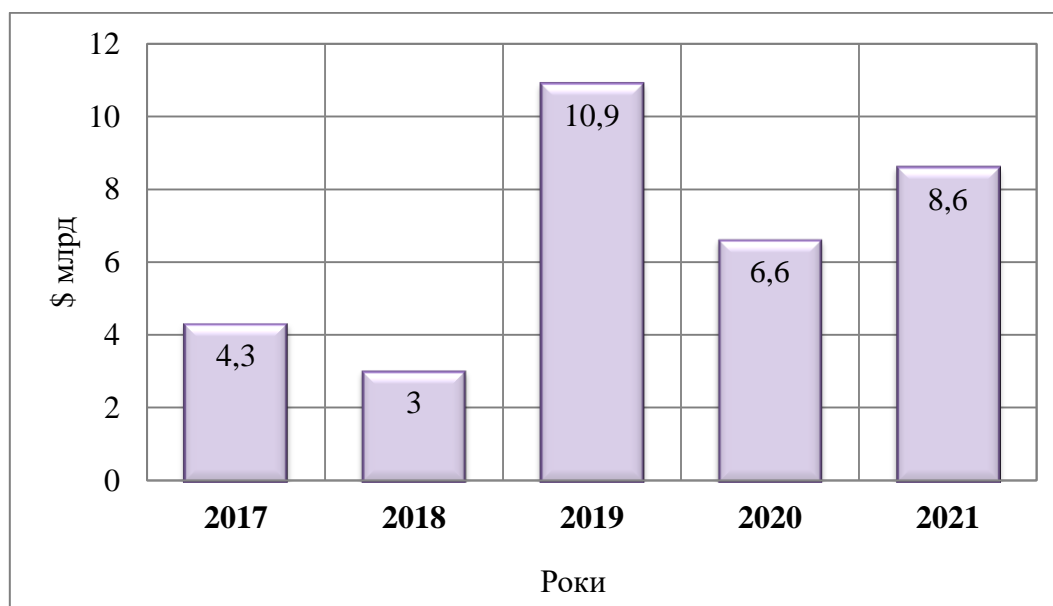

Рис. 1. Загальна вартість відмитаної криптовалюти за період 2017-2021 рр.

Джерело: [4].

На даний момент однією з найбільш популярною криптовалютою виступає Bitcoin, що швидко розвивається та витісняє інші віртуальні валюти. Bitcoin – це перша децентралізована P2P (від клієнта до клієнта) платіжна мережа, яка обслуговується її користувачами без центральних керівних органів та агентів. З

точки зору користувачів, Bitcoin є аналогом готівки однак тільки для Інтернету.

Можна стверджувати про те, що сучасні цифрові технології у сфері віртуальної валюти сприяють використанню криптовалюти Bitcoin для реалізації схем відмивання грошей. Даний процес стає складнішим і інтелектуально містким, оскільки технічні розробки надають можливість:

- по-перше, ліквідувати зв'язки між реальною особою і рахунком віртуальної валюти, оскільки Bitcoin адреси та протокол не вимагають ідентифікації клієнта;

- по-друге, здійснювати конвертацію за спрощеною системою, яка не потребує ідентифікації особи, оскільки віртуальні валютні обміни не так строго регламентовані як ті, що працюють із фіатними валютами і зобов'язані за законом зберігати належну документацію щодо клієнтів;

- по-третє, створити необмежену кількість рахунків, що об'єктивно унеможливує здійснення відповідного контролю за транзакціями [5].

Поширеною схемою з відмивання незаконних коштів за допомогою Bitcoin є створення віртуальної юридичної особи, яка оформляє криптовалюту як платіжний засіб за надані послуги, за етапами:

- створення юридичної особи-компанії на підставних осіб з можливістю отримання оплати у криптовалюті;

- анонімне проведення транзакції на рахунок організації;

- компанія конвертує отриману криптовалюту в національну валюту.

Як ми бачимо, юридично схема є легальною, адже фірма отримала криптовалюту за надані послуги згідно договору.

Слід також вказати, що даними звітів Європолу на ринку все частіше з'являються нові криптовалюти, які мають значно вищий ступінь анонімності ніж Bitcoin, до них можна віднести ZCash, Dash, Monero та інші. Це дає змогу стверджувати, що створення нових криптовалют, збільшує ризики створення нових схем незаконного привласнення коштів.

Висновки. Отже, можемо зробити висновок, що стрімкий розвиток віртуальних економічних відносин сприяє швидкому поширенню цифрової валюти (криптовалюти), до якої немає однозначного регулювання у світі. Як ми побачили, використання криптовалют, як платіжного засобу тягне за собою зростання схем шахрайств щодо легалізації незаконно отриманих коштів. Саме тому, хочемо запропонувати наступні напрямки вдосконалення заходів щодо запобігання незаконній легалізації доходів з допомогою віртуального простору:

1. Створення єдиного глобального реєстру криптовалютних транзакцій;

2. Залучення криптовалютних бірж до реалізації міжнародних програм з протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму, а саме: обмеження доступу користувачів з країн, що підпадають під міжнародні санкції; видалення анонімних криптовалют з сайтів; організація співпраці з аналітичними службами, що сприяють виконанню вимог щодо моніторингу клієнтів та транзакцій; участь у регулюванні галузі через співпрацю з національними фінансовими регуляторами і створення власних об'єднань, спрямованих на формування єдиних стандартів міжнародного рівня; посилення співпраці з правоохоронними та податковими органами;

3. Збільшити впровадження інструментів для посилення можливостей дослідження віртуальних активів;

4. Забезпечити дотримання правил для регулювання постачальників послуг віртуальних активів (VASP) і запобігання відмивання грошей;

5. Використання нових технологій, що використовуються у фінансових послугах щодо розслідування віртуальних активів та адаптувати стратегію розслідування;

6. Посилити елементи міжнародного співробітництва. Співпраця та обмін інформацією необхідною для ліквідації злочинних організацій. У зв'язку з цим всім країнам рекомендується використовувати доступні глобальні платформи для міжнародних розслідувань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. European Central Bank «Virtual currency schemes – a further analysis». 2015. URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/virtualcurrencyschemesen.pdf>
2. Закон України «Про віртуальні активи» №2074-IX від 17.02.2022 URL: Про віртуальні активи | від 17.02.2022 № 2074-IX (rada.gov.ua)
3. Роз'яснення щодо правомірності використання в Україні «віртуальної валюти/криптовалюти : лист Національного банку України від 10.11.2014 р. URL: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=1187960
4. Кіберзлочинці за рік відмили криптовалюти на \$8,6 млрд. URL: <https://finclub.net/ua/news/kiberzlochynsi-za-rik-vidmyly-kryptovaliuty-na-usd8-6-mlrd.html> (дата звернення 04.10.2022).
5. Динту В. А. Криптовалюта як інструмент легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/7624/Konf%20Alenina.pdf?sequence=3&isAllowed=y>

LEGAL SCIENCES

ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАТИВНО РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ ПРИ ВИЯВЛЕННІ ОСІБ ЯКІ МОЖУТЬ ВЧИНЯТИ КОРИСЛИВО-НАСИЛЬНИЦЬКІ ЗЛОЧИНИ

Глушко Анастасія Сергіївна

здобувач вищої освіти навчальної групи КП-033

III курсу факультету підготовки

фахівців для підрозділів кримінальної поліції

Науковий керівник

Телійчук Віталій Григорович

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності

факультету підготовки фахівців

для підрозділів кримінальної поліції

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

кандидат юридичних наук

старший науковий співробітник доцент

Світова кримінологічна практика з часом все більш доводить, що певні аспекти оперативно-розшукової діяльності (далі - ОРД) в правоохоронних органах потребують застосування спеціальних психологічних знань, що в правозастосовній сфері являють собою систему спеціалізованого психологічного супроводження. Особливого значення психологічне супроводження набуває при загрозі вчинення терористичних актів, при виникненні надзвичайних ситуацій під час здійснення пошукових та оперативно-розшукових заходів, а також при вирішенні інших нагальних оперативно-службових і службово-бойових завдань.

В кримінальній та спеціальній літературі питання єдиного трактування поняття корисливо-насильницьких злочинів є занадто дискусійним. Чинний

кримінальний закон відносить грабіж, розбій і вимагання до розряду злочинів проти власності, об'єднуючи їх з таким протиправним посяганням, як крадіжка, шахрайство тощо. Безсумнівно, кримінальноправове, нормативне віднесення вказаних видів злочинів до категорії майнових, впливає зі спільності для них об'єкта посягання. На нашу думку характерною загальною ознакою всіх цих злочинів є наявність корисливого мотиву і загальної мети – звернути чуже майно на свою користь або на користь іншої особи. Насильство або загроза його застосування при вчиненні таких злочинів служить саме інструментом досягнення злочинної мети. Інструментальний характер насильницьких дій за наявності корисливих мотивів здійснення вказаних видів злочинів став наріжним каменем у полеміці про дефініції корисливо-насильницьких злочинів взагалі [1].

Ми поєднуємо думку А.Ф. Зелінського про те, що всі види злочинів, що породжуються користю, поділив на три категорії:

- 1) загальнокримінальні;
- 2) економічні;
- 3) інші.

При цьому, до загальнокримінальної корисливої злочинності, на його думку, слід відносити, крім крадіжок і шахрайства, також грабежі, розбої і вимагання, які він об'єднує в групу агресивних корисливих посягань. До групи агресивних корисливих посягань А.Ф. Зелінський відніс також бандитизм, умисні корисливі вбивства і деякі інші посягання на життя і здоров'я, вчинені за корисливими мотивами, штучне підвищення і підтримку високих цін на товари народного споживання і послуги населенню[2].

Науково-методичні основи розслідування корисливо-насильницьких злочинів багато в чому визначаються принципами, що лежать в основі розробки криміналістичних приватних методик розслідування.

Стосовно оперативно-розшукової діяльності відомо, що вона приносить суспільству користь лише за умов успішного й ефективного втілення її спеціальних заходів. Із усього розмаїття засобів застосування спеціальних

заходів ОРД оцінці підлягають в основному їх наслідки та результати. Адже саме вони є основними складовими ефективності ОРД. Саме від наслідків і результатів, а відтоді й від ефективності ОРД, залежатиме думка громадськості про роботу оперативних підрозділів поліції[3].

Заходи загальної профілактики, які можуть забезпечити послідовне скорочення корисливо-насильницьких злочинів, можна поділити на дві взаємопов'язані і взаємообумовлені групи:

-профілактичні заходи, що проводяться за допомогою органів державної влади та самоуправління, а також інших ланок керівництва;

-профілактичні заходи, що проводяться безпосередньо органами Національної поліції[3].

Психологічне супроводження оперативно-розшукової діяльності - це самостійний напрямок роботи практичних психологів органів Національної поліції (або залучених фахівців), який передбачає практичне застосування спеціальних психологічних технологій в ОРД та формування особливої професійно- психологічної підготовленості працівників оперативних підрозділів [2].

Технологія такої діяльності може бути виражена у вигляді ланцюга змістовно та логічно поєднаних уявних та практичних актів та операцій.

Загалом оперативно-розшукова діяльність – це система гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів[4].

Сучасне буття та реалії сьогодення наочно свідчать, що на ефективність службової діяльності оперативного працівника найбільш суттєвий вплив має власна система ціннісних орієнтації (кар'єра, добробут, матеріальний стан, життєві переконання, сімейні або професійні традиції тощо) та особистісних спонукань, що ґрунтуються на професійних інтересах[3].

Для діяльності ОРД характерне подолання опору з боку незацікавлених успішному розслідуванні справи осіб. Мабуть, немає іншого виду людської діяльності, успішному проведенню якої так активно протистояли б зацікавлені

люди та групи людей. Слід врахувати, що організований опір винної діяльності ОРД, спрямованої на розслідування та розкриття злочину, може значно утруднити її [6].

Найбільше зацікавлений у цьому сам злочинець, який, як правило, всіма силами активно протидіє працівнику оперативного підрозділу. На які хитрощі не пускається він; шантаж, брехня, обман, наклеп, фальсифікація, підкуп – цей арсенал його засобів практично не обмежений нічим. Працівник оперативного підрозділу вправі діяти лише законними та бездоганними у моральному відношенні засобами.

Під час виконання працівниками оперативних підрозділів специфічних оперативно-розшукових заходів особистісні спонукання мають як постійний, так і ситуативний характер.

Ситуативні спонукання пов'язані з виконанням конкретних функцій оперативно-розшукової діяльності. Вони проявляються у певних ситуаціях, які можуть стимулювати ефективність діяльності [3].

Нерівність у положенні працівника оперативного підрозділу та зацікавлених осіб пов'язана ще й з тим, що останні знають, які обставини бажано приховати, тоді як працівник оперативного підрозділу часто-густо має досить неповне уявлення про те, що саме повинно і може бути встановлено у кримінальному провадженні. Оперативний працівник, який проводить досудове розслідування, рухаючись слідами злочину, завжди виявляється «у хвості подій». Злочинець має неминучий вигреш у часі та ініціативі, змушуючи працівника оперативного підрозділу діяти в максимально утрудненій обстановці.

Враховання провідних спонукань працівників оперативних підрозділів при організації психологічного супроводження ОРД дозволяє мобілізувати їх внутрішній особистісний потенціал, що в сукупності з підвищенням професійної майстерності та фаховим навчанням створює підґрунтя для успішної професійної діяльності і досягнення значних результатів оперативно-службової діяльності[3].

Також, слід зазначити, що для досудового розслідування характерна не тільки боротьба. Ще більшою мірою для справжнього працівника оперативного підрозділу характерно тонкий психологічний вплив на особистість допитуваного для того, щоб змінити стан і навіть спрямованість цієї особи з метою розкриття злочину та попередження злочинності[5].

Отже на наш погляд, думка працівника оперативного підрозділу в процесі роботи повинна не лише відображати та спрямовувати його власні дії, а й постійно співвідноситися з інтелектуальною діяльністю всіх учасників кримінального провадження та причетних до цього осіб.

Виходячи з цього, визначення активності та зацікавленості сторін у професійному спілкуванні може різнитися у різних учасників. В практиці оперативно-розшукової діяльності, спілкування здебільшого виявляється однобічним. Ініціатива, як правило, виходить від оперативного працівника, об'єкт оперативної уваги при цьому лишається пасивним або ж протидіє (замасковано чи відверто) встановленню будь-яких стосунків. Але від цього він не перестає бути учасником спілкування. Така позиція не принижує ролі наступальності в професійному спілкуванні. Навпаки, професійна майстерність проявляється саме в тих випадках, коли необхідно встановити психологічний контакт із особою, яка цілеспрямовано уникає спілкування, здійснити на неї психологічний вплив і отримати оперативно-значиму інформацію. Професійне спілкування оперативного працівника, на відміну від процесу звичайного спілкування, що здійснюється без спеціальних зусиль, має визначену специфіку, зумовлену змістом поставлених оперативних завдань [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Меркулова Ю. В. Психологічне забезпечення оперативно-розшукової діяльності як проблема / Ю. В. Меркулова // Південноукраїнський правничий часопис. - Одеса, 2010. - № 1. - С. 228-230 (Шифр 67.9(4УКР)/П 32-421138
2. Барко В. І., Ірхін Ю. Б., Морозова Т. Р., Никифорчук Д. Й., Ніколаюк С. І. Б24 Психологічне супроводження оперативно-розшукової

діяльності в органах внутрішніх справ. Навчальний посібник. - К.: КНТ, 2007. 96 с. (Серія:Бібліотека оперативного працівника).

3. Використання психологічних знань у оперативно-розшуковій діяльності органів внутрішніх справ України за сучасних умов : навч.-практ. посіб. / Б. І. Бараненко, Д. О. Александров, О. В. Бочковий ; ред.: А. В. Іщенко, В. С. Медведєв; рец.: О. Є. Моїсеєва, К. В. Антонов ; Державний науково-дослідний інститут МВС України. Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. - К. : ДНДІ МВС України, 2015 (Харків). - 322 с.

4. ЗАКОН УКРАЇНИ «Про оперативно-розшукову діяльність» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 22, ст.303) [<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>]

5. Волкова Н.Л. Застосування методів психологічного впливу в оперативно-розшуковій діяльності / Н. Л. Волкова // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. - Дніпропетровськ, 2009. - № 2. - С. 221-227 (Шифр 67.9(4УКР)/Н 34-944814)

6. Геращенко О.С. Категоріально-понятійний апарат дефініції "психологічний вплив" в оперативно-розшуковій діяльності / О. С. Геращенко // Південноукраїнський правничий часопис. - Одеса, 2012. - № 1. - С. 213-215 (Шифр 67.9(4УКР)/П 32-151577)

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ДЕРЖАВ

Гулям Умід Хазратович,
аспірант
кафедра міжнародного та європейського права
Національний університет Одеська юридична академія
м. Одеса, Україна

Вступ. Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) – це один з органів Ради Європи. Метою Ради є «досягнення більшого єднання між її членами та втілення в життя ідеалів та принципів, які є їхнім спільним надбанням, а також сприяння їхньому економічному та соціальному прогресу». Мета досягається «за допомогою органів Ради шляхом обговорення питань, що становлять спільний інтерес, шляхом укладання угод та здійснення спільних заходів в економічній, соціальній, культурній, науковій, правовій та адміністративній галузях, а також у галузі захисту та збереження і подальшого здійснення прав людини і основних свобод».

Метою роботи є виявлення особливостей сприяння ЄСПЛ досягненню цієї мети в правовій галузі, будучи створеним «для забезпечення дотримання Високими Договірними Сторонами їхніх зобов'язань за Конвенцією та Протоколами до неї».

Матеріали та методи роботи ґрунтуються на діалектичному методі, спираються на дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених. Широко застосовується метод аналізу справ ЄСПЛ (case study) для виявлення практичних проявів зобов'язання з імплементації практики Суду.

Результати та обговорення. зобов'язань за Конвенцією та Протоколами до неї». Фундаментальні питання, пов'язані з впливом ЄСПЛ на правові системи через процедуру імплементації розглянуто в дослідженні М. П. Рабіновича та Н. М. Раданович. Вони виділили наступні напрямки імплементації:

1. Обов'язкове виконання рішення державою, щодо якої воно було ухвалене;
2. Перегляд рішень, включаючи поновлення провадження;
3. Приведення національного законодавства у відповідність до Конвенції;
4. Застосування норм конвенції національними органами;
5. Тлумачення Конвенції національними суб'єктами права;
6. Діяльність органи конституційної юрисдикції;
7. Вплив рішень ЄСПЛ на правосвідомість органів держави та окремих громадян.

Виникає питання, чим саме чи існують конкретні правові зобов'язання з імплементації практики ЄСПЛ за даними напрямками? Наскільки ЄСПЛ сформулював правила, які регулюють виконання позитивних зобов'язань органами влади держав-учасниць ЄКПЛ. У зв'язку з цим слід зазначити, що ЄСПЛ постійно постановляв, що: «якщо держава зобов'язана вжити позитивних заходів, вибір засобів у принципі є питанням, яке входить до межі розсуду Договірної держави. Існують різні способи забезпечення конвенційних прав, і навіть якщо держава не застосувала один конкретний захід, передбачений національним законодавством, вона все одно може виконати свій позитивний обов'язок іншими засобами». Ця відправна точка стосується позитивних заходів загалом, які також включають заходи, які включають прийняття законодавства. В справі «Брінкат та Інші проти Мальти» Суд заявив, що основним завданням держави є «розробка законодавчої та адміністративної мережі» (legislative and administrative network). Тож йдеться про те, що держави повинні не тільки виконувати рішення Суду, а насамперед імплементувати його вказівки в своє національне законодавство і практику.

Держави-учасниці ЄКПЛ зобов'язані не лише утримуватися від поведінки, яка є порушенням прав, передбачених ЄКПЛ, але й вживати ефективних заходів для забезпечення доступу своїх громадян до цих прав. Ці так звані позитивні зобов'язання можна вивести зі статті 1 ЄКПЛ у поєднанні з

різними основними правами, втіленими в Конвенції. Позитивні зобов'язання можуть передбачати прийняття будь-яких заходів. У більшості випадків ЄСПЛ продемонстрував значний рівень байдужості щодо природи цих заходів, як законодавчих, так і незаконних. Однак у деяких випадках ЄСПЛ чітко дав зрозуміти, що позитивні зобов'язання держави можуть бути успішно виконані лише після введення в дію певних законодавчих заходів, які відповідають законодавчим стандартам, встановленим ЄСПЛ. Вони вимагають, щоб національне імплементаційне законодавство відповідало вимогам ефективності та недискримінації. Крім того, щодо статей 2 і 4, прийняття кримінальних законів може бути обов'язковим, як і застосування цих законів на практиці та забезпечення ефективного засобу правового захисту відповідно до статті 13 ЄКПЛ. Нарешті, ЄСПЛ зазначив, що дотримання формальних критеріїв також може бути обов'язковим за конкретних обставин. Як відомо, відповідно до пункту 1 статті 46 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі: ЄКПЛ) держави-члени повинні виконувати рішення Суду в будь-якій справі, стороною якої вони є. Зобов'язання «здійснити відшкодування» має три складові. Якщо Суд визнав за необхідне присудити справедливую сатисфакцію, держава зобов'язана виплатити заявникам відповідні суми. Вжиття індивідуальних заходів на користь заявника може бути необхідним для забезпечення того, щоб останнього, наскільки це можливо, було поставлено в ту саму ситуацію, в якій він чи вона перебували до порушення Конвенції. Це може передбачати, наприклад, необхідність покласти край, якщо це можливо заднім числом, протиправній ситуації. Крім того, державам, можливо, доведеться вжити заходів загального характеру, таких як поправки до законодавства, щоб запобігти подальшим порушенням подібного характеру. З огляду на те, що держави взяли на себе зобов'язання забезпечити користування правами, гарантованими Конвенцією, кожному, хто перебуває під їхньою юрисдикцією (стаття 1 Конвенції), і що тлумачення положень Конвенції в кінцевому рахунку належить Суду (див. статтю 19 у поєднанні зі статтею 44 ЄКПЛ), тлумачення, дані Судом у його рішеннях, є невід'ємною частиною

відповідних статей Конвенції та, отже, мають юридичну силу Конвенції *erga omnes*. Рішення Суду мають таким чином, згідно з відомою французькою формулою «*autorité de la chose interprétée*», тобто авторитет тлумачення. Дійсно, само собою зрозуміло, що рішення Суду матимуть наслідки, що виходять за межі конкретної справи. Рішення Суду, по суті, служать не тільки вирішенню справи, що подана на розгляд суду, але в цілому роз'яснюють та розвивають конвенційні норми, тим самим сприяючи дотриманню державами зобов'язань, взятих ними як Договірними сторонами. Це означає, що держави-учасниці, окрім виконання рішень Суду, винесених у справах, у яких вони є сторонами, також повинні враховувати можливі наслідки, які рішення, винесені в інших справах, можуть мати для їх власної правової системи та юридичної практики.

Важливо підкреслити, що рішення Суду мають декларативний характер і не мають прямого впливу на внутрішнє законодавство держав: Суд не може скасовувати, скасовувати чи змінювати національні положення чи рішення. Він вирішує, чи було порушено положення Конвенції в оскаржуваній справі, зазвичай не вказуючи, що потрібно зробити, щоб усунути порушення та запобігти подальшим подібним порушенням. Повноваження Суду не включають можливості видачу наказу державі-відповідачу вжити конкретних заходів для усунення виявленого порушення, на відміну від Міжамериканського суду з прав людини, який відповідно до статті 63 § 1 Американської конвенції з прав людини, «може постановити, якщо це доцільно, що наслідки заходу або ситуації, які становлять порушення [положення Конвенції], мають бути виправлені». Таким чином, зобов'язання, покладені на державу у зв'язку з виявленням порушення Конвенції з її боку, є зобов'язаннями результату.

Висновки. За умови контролю з боку Комітету міністрів держава-відповідач залишається вільною у виборі засобів, за допомогою яких вона виконуватиме своє юридичне зобов'язання згідно зі статтею 46 Конвенції, за умови, що такі засоби сумісні з висновками, викладеними в рішенні Суду.

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Комісарчук Юлія Анатоліївна

доцент кафедри
кримінального процесу та криміналістики,
к.ю.н., доцент

Черевко Вікторія Вікторівна

курсант 4-го курсу факультету №1 ПФПНП
Львівський державний університет внутрішніх справ
м. Львів, Україна

Вступ. Сьогодення вносить корективи в усі звичні для нас сфери життя та діяльності. Повномасштабна війна стала найскладнішим випробуванням за всю історію незалежності нашої держави. Із 24 лютого 2022 року, із дня нападу Росії на Україну, розпочалася перебудова правової системи України і адаптація норм права до воєнного стану з урахуванням всіх труднощів, які виникають щодня. Верховна Рада України продовжила свою роботу, незважаючи на ситуацію і в швидкому режимі здійснила оновлення законодавства, в тому числі, і кримінального процесуального. Адже у березні фактично жоден суд не здійснював правосуддя, за винятком невідкладних питань (запобіжні заходи тощо). Ситуація цілком зрозуміла: приміщення деяких судів, відділів поліції були пошкоджені ще в перші дні війни, деякі працівники долучилися до лав ЗСУ, інші були вимушені рятуватися і залишати свої домівки. Було прийнято Закони України № 2111-ІХ від 03.03.2022, № 2137-ІХ від 15.03.2022, № 2201-ІХ від 14.04.2022 та багато інших нормативних актів, якими внесено зміни до КПК України.

Мета роботи. Розкрити зміст діджиталізації кримінального провадження в умовах воєнного стану.

Результати та обговорення. «Відповідно до Закону України від 3 березня 2022 року № 2111-ІХ «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про попередне

ув'язнення» щодо додаткового регулювання забезпечення діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану» чинний Кримінальний процесуальний кодекс України було доповнено ст. 615. Так, відповідно до вказаної норми, у разі введення в Україні або окремих її місцевостях (адміністративній території) воєнного, надзвичайного стану, проведення антитерористичної операції чи заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав проти України та якщо: відсутня технічна можливість доступу до Єдиного реєстру досудових розслідувань – рішення про початок досудового розслідування приймає слідчий, прокурор, про що виноситься відповідна постанова; відомості, що підлягають внесенню до Єдиного реєстру досудових розслідувань, вносяться до нього за першої можливості, а процесуальні дії під час кримінального провадження фіксуються у відповідних процесуальних документах, а також за допомогою технічних засобів фіксування кримінального провадження, крім випадків, якщо фіксування за допомогою технічних засобів неможливе з технічних причин; відсутня об'єктивна можливість звернення до суду з обвинувальним актом – строк досудового розслідування у кримінальному провадженні зупиняється та підлягає поновленню, якщо підстави для упинення перестали існувати. До зупинення досудового розслідування прокурор зобов'язаний вирішити питання про продовження строку тримання під вартою» [1].

Також, відповідно до Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» № 2201-IX від 14.04.2022 у разі необхідності постанова слідчого, прокурора виготовляється в електронній формі з використанням кваліфікованого електронного підпису службової особи, яка прийняла відповідне процесуальне рішення, або створюється з використанням Інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування (ч. 6 ст. 110 КПК); слідчому, прокурору надано повноваження під час проведення обшуку долати системи логічного

захисту, якщо особа, присутня при обшуку, відмовляється зняти (деактивувати) систему логічного захисту або обшук здійснюється за відсутності осіб (ч. 6 ст. 236 КПК); слідчому, прокурору надано повноваження під час проведення обшуку здійснювати пошук, виявлення та фіксацію комп'ютерних даних, що містяться в комп'ютерних систем або їх частинах, мобільних терміналах систем зв'язку тощо (ч. 6 ст. 236 КПК); під час проведення огляду слідчому, прокурору надано право проводити огляд комп'ютерних даних. Такий огляд проводиться слідчим, прокурором шляхом відображення у протоколі огляду інформації, яку вони містять, у формі, придатній для сприйняття їх змісту (за допомогою електронних засобів, фотозйомки, відеозапису, зйомки та/або відеозапису крана тощо або у паперовій формі) (ч. 1, 2 ст. 237 КПК); можливість використання в суді показань, отриманих під час досудового розслідування, якщо хід і результати такого допиту фіксувалися за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації (ч. 4 ст. 95 КПК); суд може ухвалити рішення про здійснення дистанційного судового провадження, навіть якщо обвинувачений проти цього заперечує (ч. 2 ст. 336 КПК) [1].

Варто зауважити, що аналізуючи внесені зміни бачимо присутність в них ознак діджиталізації. Україна вже давно йде шляхом цифрової трансформації, було створено та запроваджено додаток «Дія», сервіс «eМалютко», окремі модулі платформи «Електронний суд» (ЄСІТС), програми для проведення відеоконференцій «EasyCon» в судових установах, системи електронного кримінального провадження eCase MS, підписані Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери, утворення Координаційного комітету з питань реалізації та впровадження цифрового проекту у сфері правосуддя, становлення цифрової економіки та інформаційного суспільства. Дані зміни, які були внесені законодавцем підтверджують той факт, що кримінальна процесуальна галузь активно впроваджує цифрові технології для здійснення кримінального провадження. Застосування цифрових засобів у сфері кримінального провадження стає невід'ємною частиною сучасного кримінального процесу.

Відзначимо, що актуальним є досвід країн ЄС для формування

вітчизняного електронного кримінального провадження. Впровадження системи електронного кримінального провадження в Україні дало би змогу значно зменшити паперовий документообіг, а також широко використовувати спеціальні алгоритми для прийняття процесуальних рішень; оптимізувати процеси управління, передбачити уникнення більшості виїзних перевірок регіональних і місцевих прокуратур з боку прокуратури вищого рівня та, як наслідок, скоротити грошові витрати та час. Online доступність усієї необхідної документації не лише слугуватиме інструментом об'єктивної та неупередженої оцінки ефективності роботи слідчих органів і прокуратури, а й сприятиме покращенню їх координації» [2]. Це також сприятиме удосконаленню ведення документообігу в межах досудового розслідування, тим більше – в особливих умовах. Наприклад, електронне кримінальне провадження у Чехії функціонує на основі чеської моделі e-Case Managements System (що введена в дію у 2006 році). Там уповноважені поліцейські, які здійснюють розслідування усіх злочинів «можуть в онлайн-режимі стежити за всіма справами, які знаходяться у відділі, бачити процес виконання всіх поставлених ними або прокурорами завдань. На відміну від України (яка працює через мережу Internet, що дає змогу увійти до Єдиного державного реєстру досудових розслідувань з будь-якого комп'ютера) електронне кримінальне провадження функціонує за допомогою мережі Internet (закритої для зовнішніх користувачів локальної мережі)» [3]. «Доступ до системи у Чехії обмежується категоріями: «територія – край – республіка». 14 країв мають 20 центрів (серверів) зберігання інформації. Натомість в Україні – це один сервер, який адмініструється Генеральною Прокуратурою України, що уніфікує обмін даними по всій території країни в режимі реального часу. Чеська Республіка у своїй системі позитивними визначає: усунення адміністративного навантаження, швидкий обмін даними (частково дані з системи автоматично спрямовуються до електронних систем Інтерполу, Європолу тощо), зменшення обсягу паперового документообігу.

Висновок. Підсумовуючи вищесказане бачимо, що діджитал-інструменти стали невід’ємною частиною нашого повсякденного і професійного життя. Тому в складних умовах, коли фізичні контакти, можливість передачі документів, залучення осіб до провадження, ускладнені проведенням бойових дій, цифрові технології зайняли своє провідне місце. Безперечно, діджиталізація кримінального провадження ще потребує удосконалення, але основні кроки вже були зроблені. Можливо в майбутньому стане «нормою» залучення до провадження захисника із застосуванням технічних засобів (відео, аудіозв’язку), використання в суді показань, отриманих під час досудового розслідування із відеофіксацією, здійснення дистанційного судового провадження, зберігання копій матеріалів кримінальних проваджень в електронній формі, а в подальшому і перехід до електронного кримінального провадження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/paran387#n387>
2. Сіренко О. В., Короткова Є. О. Досвід упровадження системи електронного кримінального провадження в Україні та ЄС. URL: http://lsej.org.ua/3_2021/87.pdf
3. Zakon o Policii Českї republiky: Zбkon ze dne 17.07.2008 ř. 273/2008 Sb. ve zněnn. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2008-273>

ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ ТА ПРОКУРОРІВ З ПІДРОЗДІЛАМИ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ, ГРОМАДСЬКИМИ ОБ'ЄДНАННЯМИ ТА ЗАСОБАМИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ТА ІНОЗЕМНИМИ ДЕРЖАВАМИ

Сиводєд Іван Сергійович

кандидат юридичних наук, докторант,
доцент кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності
Інституту права ім. Князя Володимира Великого МАУП,
начальник відділу Спеціалізованої прокуратури
у військовій та оборонній сфері
Офісу Генерального прокурора України

Вступ./Introduction. Взаємодія в кримінальному процесуальному сенсі слідчого, процесуального керівника і працівників правоохоронних органів при розслідуванні злочину визначається як заснована на законі і узгоджена діяльність адміністративно незалежних один від одного органів слідства, прокуратури, суду, оперативно-розшукових органів МВС та СБУ, засобами масової інформації та громадськості спрямована на розслідування, припинення і попередження конкретного злочину шляхом цільових правових заходів, згідного поєднання методів і засобів, властивих цим органам.

Ціль роботи./Aim. Розкриття особливостей та процесуальних аспектів взаємодії слідчих та прокурорів з підрозділами Міністерства оборони України, громадськими об'єднаннями та засобами масової інформації та іноземними державами.

Матеріали та методи./Materials and methods. Використовувалися загальнофілософські та спеціальні методи дослідження, матеріали згідно додатку в списку використаної літератури.

Результати та обговорення./Results and discussion. Практика переконливо показує, що узгоджені спільні дії працівників прокуратури, слідчих органів МВС, фахівців на початковому рівні розслідування по

кримінальному провадженню щодо правопорушень, які були вчинені на раніше окупованій території України, кваліфікований огляд події, широке застосування науково-технічних засобів при пошуку і закріпленні доказів дозволяють, як правило, домогтися швидкого і успішного розкриття правопорушень [1, с.7-11].

За часом початку дії слідчо-оперативної групи з розслідування вказаних правопорушень можуть бути двох типів.

Перший - СОГ є результатом перетворення групи, яка раніше працювала над розкриттям будь-якого конкретного злочину. Тобто, якщо в ході розслідування даного діяння було встановлено, що слідство зіткнулося з необхідністю проведення у стислий період великої кількості слідчих дій, можливо залучення на цьому етапі декількох слідчих та прокурорів.

Другий тип - СОГ створюється відразу і спеціально для розслідування правопорушення, коли відомий підозрюваний, але його місце перебування не встановлено. Рекомендується це робити в ситуаціях, коли вдається відносно легко розпізнати про мотиви скоєння вбивства військовослужбовця і при наявності ознак інтенсивності його розвитку, тобто це застосовується коли, встановлені обставини слідують один за іншим з невеликим інтервалом у часі.

Ю. П. Алєнін та І. В. Постіка зазначали, що німецькі криміналісти пропонували створювати для розкриття правопорушень оперативну групу в такому складі:

- керівник групи;
- оперативно забезпечуюча робоча група, яка включає працівників різного профілю (для роботи на місцях подій);
- робоча група (або один співробітник) оперативної оцінки;
- робоча група з перевірки алібі підозрюваних;
- робоча група з перевірки переміщень відповідних осіб;
- робоча група для проведення допитів;
- підключення відповідно до необхідності сили з інших оперативних служб [2, 44-46 с.].

Звісно ж, що рекомендований склад СОГ можна прийняти лише за

основу, як загальну схему, оскільки кількісний і якісний склад слідчо-оперативної групи, яка складається для розслідування вбивства військовослужбовця, визначається багатьма факторами: видовою належністю та їх оперативної значимістю. Дати єдиний рецепт зі створення найбільш оптимального складу СОГ з розкриття вбивства важко, а тому мова може йти лише про принципових положеннях, керуючись якими необхідно підходити до формування таких груп, до визначення їх цілей і завдань, функціональних обов'язків кожного члена групи окремо.

Тому загальною є проблема не тільки створення таких слідчо-оперативних груп, а і розподіл між ними певних функцій, визначених нормами КПК, які є певним вираженням, який визначається у взаємодії між усіма членами СОГ та особами, які залучені для розслідування такого кримінального правопорушення, як умисне вбивство військовослужбовця, під час проведення бойових дій.

Для організації взаємодії виключно важливе значення мають його принципи. Спільними умовами взаємодії є: 1) найсуворіше дотримання законності; 2) плановість; 3) швидкість, активність і широке застосування науково-технічних засобів в ході розслідування; 4) обов'язкове залучення громадськості; 5) правильне ставлення до оцінки доказів; 6) знання кожним учасником взаємодії повноважень і форм діяльності органів слідства та прокуратури; 7) суворе розмежування компетенції учасників взаємодії; 8) провідна роль слідчого та процесуального керівника в процесі взаємодії; 9) нерозголошення даних досудового слідства, а також засобів і методів, що застосовуються в оперативно-розшуковій діяльності, відносна самостійність оперативних підрозділів у виборі засобів і методів, використовуваних для здійснення оперативно-розшукових заходів при виконанні ст.41 КПК та Закону про ОРД.

Взаємодія слідчих з вказаними органами реалізується в певних формах. Необхідно пам'ятати, що під формами взаємодії слідчого маються на увазі організаційні прийоми і методи, способи і порядок зв'язків між ними, засновані

на кримінальному процесуальному законі та відомчих нормативних актах правоохоронних органів, а також передовий досвід слідчої практики та спрямовані на забезпечення узгодженої їх діяльності і правильне поєднання властивих кожному з цих органів методів і засобів роботи.

За тривалістю часу взаємодію поділяють дві форми: епізодичне і тривале (постійне). Під епізодичним взаємодією ними розуміється дача слідчим разових доручень працівникам поліції про проведення окремих слідчих або розшукових дій. Тривале взаємодія, на нашу думку представляє постійну і безпосередній зв'язок слідчого з тими робітниками, які будуть виконувати його доручення. З урахуванням тривалості часу взаємодії розрізняє такі його форми: а) одноразова; б) періодичне; в) постійно діюче.

Під одноразовим (разовим) взаємодією розуміється виконання працівниками поліції окремих (разових) доручення слідчого, випадки сприяння слідчому ними при провадженні слідчих дій. Така форма є простою формою взаємодії.

Більш складні форми взаємодії припускають систему слідчих і оперативно-розшукових дій, яка обумовлена загальним узгодженим планом. Коли окремі доручення слідчого виконуються працівниками оперативних органів у виконанні спеціально узгодженого плану, їх діяльність набирає складну форму взаємодії. Елементарні (разові) форми взаємодії здійснюються, в основному, при розслідуванні нескладних справ.

Періодичне взаємодія у справах про розслідування по кримінальному провадженню щодо правопорушень, які були вчинені на раніше окупованій території України організовується частіше на початку розслідування, коли зазвичай виникає необхідність в проведенні великої кількості слідчих дій і оперативно-розшукових заходів, або на певних етапах розслідування (встановлення особи потерпілого, розшук злочинця, збір доказів).

Організація постійної взаємодії слідчого і працівників поліції у справі на практиці частіше за все буває необхідним для виконання, як правило, великого комплексу слідчих і оперативно-розшукових дій, отримання відомостей з

різних джерел і т. п. Вона найчастіше проходить на початковому етапі розслідування (рідше на наступних) і триває до закінчення досудового слідства у справі [3, 4].

Вищою формою постійної взаємодії слідчого та його процесуального керівника, а також фахівців інших служб (експертів судово-медичної експертизи) при розслідуванні умисних вбивств являються постійно діючі слідчо-оперативні групи, які створені відповідно до типової Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні [5, с. 144].

Відмічаються проблеми відомчої та міжвідомчої взаємодії, серед яких можливо виділити наступні форми взаємодії слідчих і оперативних працівників та процесуальних керівників: 1) міжвідомчі форми взаємодії слідчих (слідчих та працівників поліції та ін.); 2) відомчі форми взаємодії слідчих та оперативних працівників; 3) процесуальна взаємодія (т.з. процесуальна підпорядкованість) між слідчим та процесуальним керівником [6, с. 13].

Висновки./Conclusions: Порядок міжвідомчої і відомчої взаємодії слідчих і оперативних працівників однаковий з процесуальних підстав, але істотно відрізняється за адміністративно-управлінськими особливостями. Звісно ж, що правильними слід визнати дії тих керівників, які в першу чергу дбають про те, щоб в повній мірі була забезпечена процесуальна самостійність слідчого, створена належна ділова обстановка для діяльності СОГ. Слідчий, процесуальний керівник, згідно закону, є єдиними повновладними керівниками з усіх питань, що стосуються провадження по кримінальному провадженню. Неухильне дотримання цього принципу обов'язкове для всіх осіб, що беруть участь у проведенні слідчих дій, незалежно від їх посадового положення та відомчої належності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Заяць Д. Д. Поняття взаємодії у боротьбі зі злочинністю: криміналістичний підхід. Вісник Харківського нац. ун-ту внутр. справ. 2006. Вип. 32. С.7-11.
2. Навчально-методичний посібник для самостійної роботи та практичних занять і словник термінів з навчальної дисципліни “Криміналістика” (галузь знань 0304 “Право”, освітньокваліфікаційний рівень “Бакалавр”, напрям підготовки 6.030401 “Правознавство”). Уклад.: В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін. Х.: Нац. ун-т “Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого”, 2013. 165 с.
3. Про організацію взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень: наказ МВС України від 14 серпня 2012 року № 700. Офіційний вісник України. 2012 . № 84. Ст. 3408.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України. Х.:Одісей, 2017.360с.
5. Одерій О. В. Теорія і практика розслідування умисного вбивства військовослужбовця в період проведення бойових дій: монографія. Харків: Діса плюс, 2015. 528 с.
6. Сиводед І. С. Розслідування умисних вбивств військовослужбовців, які вчинені в умовах проведення бойових дій. Дис... вчен. ступ. к. ю. н.: 12.00.09. Київ, 2021. 22 с.

**ЗЛОВЖИВАННЯ ПОВНОВАЖЕННЯМИ ОСІБ, ЯКІ НАДАЮТЬ
ПУБЛІЧНІ ПОСЛУГИ**

Юр'єв Денис Сергійович
старший викладач кафедри
кримінального процесу та стратегічних розслідувань
Антипова Аліна Костянтинівна
курсантка
Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

Вступ. Дана робота присвячена дослідженню окремих проблемних питань пов'язаних з документуванням правопорушень передбаченого статтею 365-2 Кримінального Кодексу України. До того ж у роботі розглянути недоліки пов'язані з діяльністю вказаних суб'єктів та запропоновані шляхи їх подолання.

Мета роботи: Виокремити проблемні питання пов'язані із документуванням правопорушень у вказаній сфері та розроблення методів котрі полегшили б цей процес та сприяли збільшенню кількості зафіксованих випадків їх вчинення.

Матеріали і методи. Наголошується необхідності реформування законодавчої бази з даного питання. Звертається увага на недоліки законодавства у даній сфері, а також пропонуються шляхи їх усунення.

Результати та обговорення. Для кожної держави важливим аспектом виступає протидія правопорушенням, саме тому ми хочемо звернути особливу увагу на такий вид кримінального правопорушення як зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги.

Відтак ми хочемо звернути увагу на те, що законодавець виокремив вказане правопорушення у статті 365-2 КК України, що свідчить про його важливе значення для держави [1]. Ми хочемо наголосити на тому, що відповідно до статистичних даних вказаних на Єдиному державному реєстрі

судових рішень, за період поточного року до суду надійшло 167 справ за даним правопорушенням [2]. Звісно порівнюючи вказане правопорушення з більш тяжкими ми розуміємо, що його кількість є незначною, проте ми повинні розуміти, що для правопорушення у сфері зловживання повноваженнями службовими особами, воно доволі розповсюдженим.

Хочеться вказати, що є автори котрі наголошують на тому, що з метою реалізації функцій держави у тому числі й протидії злочинності не обов'язкове застосування примусових заходів, таких як покарання [3, с. 121]. Говорячи про превентивні заходи вказана позиція досить цікава для розгляду, проте при вивченні вказаної тематики ми повинні розуміти, що покарання виступає важливим фактором недопущення правопорушень у визначеній сфері. Саме тому ми вважаємо доцільним наголосити, що законодавцем визначено, що за зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, не можливо звільнення від кримінальної відповідальності. Відтак вказаний факт свідчить про те, що правопорушення у вказаній сфері мають значний негативний вплив на суспільні відносини, а отже їх недопущення виступає провідним завданням нашої держави.

Звернемо увагу на те, що велика кількість практиків та вчених погоджуються з думкою про те, що зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги викорінити не можливо [4, с.157].

Ми хочемо звернути увагу на той факт, що вказане правопорушення виступає латентним. З вказаного аспекту ми розуміємо, що виявлення вказаного правопорушення виступає дуже складним аспектом й найчастіше відбувається шляхом отримання звернення від постраждалих осіб.

Виходячи з того, що вказане правопорушення тяжке у виявленні ми хочемо звернути увагу на необхідності створення прозорої системи для контролю їх діяльності. На нашу думку, лише створивши систему котра буде забезпечувати прозорість їх діяльності ми зможемо більш ефективно виявляти правопорушення. До того ж варто вказати, що у разі прозорої системи їх діяльності можна стверджувати на тому, що в такому разі буде дуже ефективно

виявлення правопорушень у тому числі й за допомогою громадського контролю.

При вивченні вказаної тематики ми просто не можемо не звернути увагу на такий важливий аспект, як документування вказаного правопорушення. Ми повинні розуміти, що через латентність вказаного кримінального правопорушення його документування також значною мірою ускладнюється.

Говорячи про документування вказаного кримінального правопорушення ми одразу маємо наголосити, що лише ч. 3 ст. 365-2 виступає тяжкою. Тобто під час документування ми можемо застосовувати ряд важливих НСРД. Відтак ми хочемо звернути увагу на те, що вказане правопорушення вчиняється спеціальним суб'єктом, котрий відповідно до законодавства України здійснює послуги у сфері публічних послуг ми вважаємо, що вчинення правопорушень вказаною категорією осіб виступає недопустимим й несе за собою важкі суспільно не безпечні наслідки. Саме тому ми наголошуємо, що відповідальність за вказане кримінальне правопорушення надто мала, на нашу думку необхідно посилювати санкції вказаної статті.

Відтак вивчаючи тематику документування кримінальних правопорушень ми хочемо наголосити, що дуже важливе значення для доказування вини це збір доказової бази. Ми повинні розуміти, що надважливе значення в такому разі відіграють слідчі (розшукові) та негласні слідчі (розшукові) дії [5].

Ми хочемо приділити особливу увагу кільком найбільш ефективним слідчим діям на нашу думку. Відтак першою виступає саме допит, його значення для вказаного виду правопорушення не можливо недооцінити. Через те, що вказане правопорушення найчастіше виявляється саме завдяки інформації отриманій в від свідчень потерпілої сторони, тому допит на нашу думку виступає одним з найбільш інформативних слідчих дій.

Наступною, проте не менш важливою слідчою дією виступає обшук житла чи іншого володіння особи. На нашу думку, саме матеріали зібрані під час вказаної слідчої дії котрі у подальшому будуть долучатися до справи у якості доказової бази мають чи не найважливіше значення.

Висновок. Відтак ми хочемо дійти висновку, що зловживання повноваженнями осіб, які надають публічні послуги виступає над складним правопорушенням для виявлення. Також варто зазначити, що на сьогодні необхідно запроваджувати ряд законодавчих змін пов'язаних з санкціями вказаної статті, а також діяльності вказаних суб'єктів. На нашу думку, запровадження вказаних заходів значною мірою покращить не лише кількість виявлених правопорушень у вказаній сфері, а й зменшить їх кількість в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ :

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001, № 25-26 поточна редакція 19.08.2022 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#text> (дата звернення 07.10.2022)
2. Єдиний державний реєстр судових рішень : офіційний сайт, статистичні дані, URL : <https://reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення 07.10.2022)
3. Олійниченко В. В. Звільнення від кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) за ч. 4 та ч. 5 ст. 212 КК України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / НДІ ВПЗ ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України. Харків, 2018. 257 с.
4. Штирліна А. А. Механізми державного управління функціонуванням системи надання державних послуг в Україні. Дис...канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 Київ, 2017. 191 с.
5. Кримінальний процесуальний кодекс : Закон України від 18.04.2010 № 9-10 поточна редакція 01.10.2022 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 07.10.2022)